This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

UC-NRLF
$B 104 695

IN MEMORIAM
BERNARD MOSES

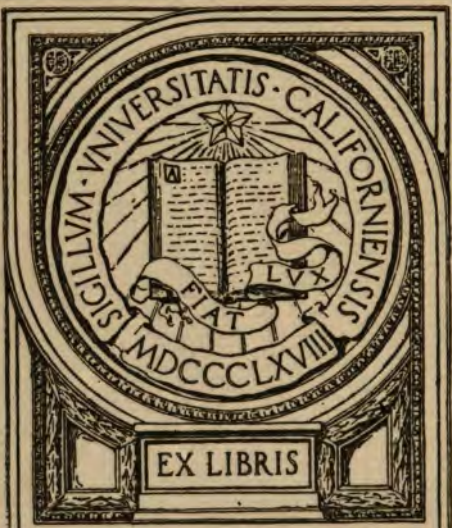

EX LIBRIS

UR MINNET OCH DAGBOKEN

7—8

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

AF

POSTHUMUS.

Eheu fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni...
(HORATII CARM., LIB. II. ODE 14.)

SJUNDE DELEN.

SVENSKA NEUTRALITETEN OCH NOVEMBERTRAKTATEN UNDER KRIMKRIGET, SAMT FARORNA FRÅN VARANGER-FJORDEN.

1853—1856.

STOCKHOLM.
PÅ FÖRFATTARENS FÖRLAG.

Distribution genom
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- och Universitets-Bokhandlare.

Pris: 2: 75.

UNIV. OF
CALIFORNIA

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

AF

POSTHUMUS.

Eheu fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni . . .
(HORATII CARM., LIB. II. ODE 14.)

SJUNDE DELEN.

SVENSKA NEUTRALITETEN OCH NOVEMBERTRAKTATEN UNDER KRIMKRIGET, SAMT FARORNA FRÅN VARANGERFJORDEN.

1853—1856.

STOCKHOLM.
PÅ FÖRFATTARENS FÖRLAG.

Distribution genom
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- och Universitets-Bokhandlare.

DL809
H4
v. 7-8

UNIV. OF
CALIFORNIA

BERNARD MOSES

STOCKHOLM.
TRYCKT HOS ISAAC MARCUS, 1872.

Uti detta arbetes förevarande sjunde del förtäljes om riksdagen 1853—54, om Sveriges så kallade neutralitet och novembertraktat under krimkriget, om beskaffenheten af de faror, som öfverhänga Sverige-Norge från den snöiga Varangerfjorden — 'Urdas hvita vatten', såsom vi kallade den på sista raderna af den i sistlidne December månad utgifna sjette delen; om Carl Johans svenska ätt och tionde årsdagen af hans Sons thronbestigning, om palatsrevolutionen i Aftonbladet vid Bergstedts afgång derifrån m. m.

Vid omtalandet i fjerde delen (sid. 62) af f. öfverhofmästarinnan, grefvinnan Lovisa Sophia v. Fersens död 1849, blef grefve Axel Fredrik von Fersen oriktigt kallad hennes 'man', i st. f. svärfader. Hennes man var den sistnämndes yngre son Fabian.

Fäderneslandets välfärd består uti att skilja friheten från den revolutionära andan och ordningen från absolutismen. Det är hög tid att detta åtskiljande sker, och derföre får den icke dröja, som vill arbeta med denna syftning. På motstånd och klander måste han vid ett sådant arbete från början vara beredd. Men hvad betyder väl, inför det skarpa allvaret af en inbrytande ny 'medeltid', som grusar så många andra af vår nuvarande civilisations korthus, dekorationer och sedvänjor, ett missnöje hos dem, som tilläfventyrs finna ett citat ur sina egna bref tryckt inför allmänheten; eller hos koterier, som lefva af öfverenskommen ömsesidig förgudning med alla andras förkättring; eller hos sådana, som frukta att sjelfva blifva skildrade; eller hos sådana, som önska att ingen tryckfrihet må finnas för andra meningar än deras egen!

För hundra år sedan, kort före Gustaf III:s revolution af 1772, skref riksrådet Höpken uti sin lefvernesbeskrifning (för 1767): 'Antingen bör det tillskrifvas klimatets hårdhet eller tidernas beskaffenhet, hvaruti jag här lefvat, att mig infallit den tanken att

945697

i Sverige jag helst vill *dö*. Man ledsnar snarare här, än annorstädes i verlden. Konung utan myndighet, frihet utan säkerhet, kyrka utan religion, adel utan adeliga seder, prester utan moral, borgare utan förmögenhet, *bönder herrar*. Mina samtida måste bekänna detta vara sanning, jag önskar att efterkommande måtte anse denna beskrifning endast såsom en satir.» — Hundra år senare, den 5 Januari 1872, förklarade C. F. Bergstedt uti sin tidskrift »Samtiden»: »att *riksdagen tagit den styrande makten i sina händer* samt att regeringen såsom en rådgifvande och verkställande korporation *ställt sig vid dess sida*»; och tillade den 20 i samma månad: »Det har ännu aldrig i verldshistorien händt att *den ena parten icke tagit hvad den andra släppt ur händerna*, och att *kronan har något att bevara, som den, utan att den konstitutionella friheten kränkes, aldrig saklöst kan låta falla ur sina händer*, det tro vi att den sista tidens erfarenhet tillräckligt besannat». — För föga mer än hundrade dagar sedan tilltalade riksdagens andra kammares talman, erkebiskopen, på sjelfva rikssalen, konungen så: »Året 1872 gifver folkombuden särskildt en allvarlig påminnelse om gränserna för pligtutöfningens område. Ett sekel har nemligen några månader härefter förflutit, sedan Gustaf den tredje *med säker hand återställde den länge rubbade jemnvigten* emellan de två makter, på hvilka i ett konstitutionelt samhälle statsmakten är fördelad. Riksdagens andra kammare vill för sin del hvarken glömma denna historiska tilldragelses lärdomar eller nutidens kraf. *Lika angelägen om bevarandet af kronans rätt som af sin egen* lagbundna frihet skall den, utan vilseledning af falska samhällsidealer, som lofva mycken lycka och alstra mycket elände, försöka att i allt sitt arbete vara det svenska namnet värdig».

Tvert emot Höpken må förf. af Mina Samtida få önska att efterkommande *icke* måtte nödsakas anse detta erkebiskopens löfte »endast såsom en satir». Kanske behöfvas ännu föga mer än nya hundrade dagar, innan vi hinna att begge få vittna derom.

Den 19 Augusti 1872. *Författaren.*

INNEHÅLL.

Sid.

I. **Radikalernas fiasco:** De radikalas reformprogrammer vid början af 1853. — Tredje allmänna reformmötet i Örebro. — Afmattning och fiasco. — Endast fem landsortsreformsällskaper skicka ombud. — Diskussionen på mötets enda dag. — Utlandets taktik och inlandets penningbrist. — Bestyrelsen nedlägger sina funktioner. — Nya näfrättssymptomer i Norge. — Högmålsåtal i Sverige. — Munck af Rosenschölds agitation i Lund. — Hans relegation ifrån Akademien och Riddarhuset. — Slagsmål i Lund för hans skull emellan studenter och arbetare. — Arbetarestrike vid jernvägsbyggandet. — Stockholms arbetareförenings petition om näringsfriheten. — Missnöjena vid riksdagens början (1853). — Courtoisien för Norge. — Statsfunktionärer sysslande med privata penningverk. — Björck i borgareståndet och Ekdahl i bildningscirkeln. — Missnöje med elektors- och utskottsvalen. — Rutbergska skandalen i bondeståndet. — Lagerbjelkeska representationsförslaget diskuteradt och förkastadt, Januari 1854. — Riddarhusstorm emot Hartmansdorff. — Hedersmiddag för Wærn; hans reformbankett och reformsexa vid riksdagens slut. — Adelns demonstrationsdiner. 1

II. **Riksdagen 1853—54:** Likgiltighet vid riksdagsmannavalen, särdeles i Göteborg. — Talemän och Tal. — Riksdagspredikan och thronutalet. — Propositionen om statsverkets ställning och behof. — Extra bränvinsutskott och Hemligt Utskott. — Riksrätt öfver konungens rådgifvare på Konstitutionsutskottets begäran. — Déchargebetänkandet. — Ostracism emot Rådgifvarne. — Biskop Hallström vill hafva ständerna fredade från allt klander. — Utländskt yttrande om Svenska Riksstånden. — Proposition om tryckfrihetsförändring. — Riksdagens hufvudsakliga fysiognomi. — Partigrupperingar och Personalier. — Ministeriela, Högkonservativa, Junkerparti, Justemilieu. — C. O. Palmstjerna, Gripenstedt, Bildt, Ugglas, Björnstierna, Gyldenstolpe, Erik Sparre, Åkerhjelm, R. Cederström, von Platen, Tersmeden, Alströmer, A. C. Raab, Carlson, Nordström, Broman, Säve, Schwan, Wærn, Björck, Wallenberg, Brinck, Rydin, Per Sahlström, Nils och Matts Pehrson, Petter Jönson i Träslända, Nils Larsson i Tullus. . . 30

III. **Nicolaus den Förste:** Catharina II:s plan om ett grekiskt kejsardöme. — Mordet på kejsar Paul.— Nicolai uppfostran och lekkamrater. — Hans lynne och utseende. — Giftermål och Familjelif i Anitschowska palatset. — Hållning och smak. — Aldrig i nattrock. — Kejsar Alexanders död i Taganrog. — Furst Constantins thronafsägelse. — Nicolai thronbestigning. — Gardesregementenas revolt. — Nicolai förbund med vestmakterna om grekiska revolutionen. —

Hans första krig mot Turkiet. — Pohlska revolutionen 1830. — «På knä, rebeller!» — Unkiar-Skelessi. — Den 13 Juli 1841. — Nicolai resa till England 1844. — Manifestet »till hvar och en» 1848. — Balta-Liman. — Interventionen i Ungern 1849. — Nicolai vänskap med Nordamerika. — Idéen 1848 om ett enda tyskt välde. — Betänkandet af 10 Febr. 1850. — Times, om Orientaliska frågan. — «Paletotmannens» första uppträdande i Constantinopel, den 28 Febr. 1853. — Mentschikoff och Nesselrode. — Ryssarnes inryckning i Donaufurstendömena. — Omer Pascha. — Turkiets krigsförklaring. — Katastrofen vid Sinope. — Napoleons och Nicolai bref till hvarandra. — Förnämsta krigshändelserna 1854. — Vestmakterna på Krim och i Östersjön 5

IV. **Sveriges Neutralitet**: Hemliga Utskottets berättelser, juldagarne 1853. — Konungen äskar skyndsammast extra kreditiv. — Hans neutralitetsförklaring af 13 Dec. 1853. — Dess godkännande, af Ryssland 7 Mars 1854. — Ständernas tacksägelseadress. — Tidningarnes krigstankar. — Engelska flottan vid Elfsnabben besökes flitigt af hurrande svenskar. — Rustningar på Gotland, der barnen leka Ryss och Britt. — Konungens Gotlandsresa. — Sir Charles Napier i Stockholm. — Tyska prinsar i Carlskrona. — Baraguay och Niel i Stockholm. — Kung Fredrik af Danmark i Carlshamn. — Krigiska bref från Haparanda, Christinestad och Österbotten. — Finnarnes sinnelag. — Norska Storthingets upplösning. — Svenska riksdagen anmodas om nytt kreditiv. — Två Riksstånds krångel. — Kryddkrämaren Brinck hos konungen. — Konungens förklaringar och bedyranden. — Borgarståndets debatt i ämnet. — Schwans utmärkt hedrande tal. — Sympathier från norska sidan. — «De fyra punkterna.» — Trippelallliansen. — Napoleons fordran om Nicolai abdication. — Nicolai sjukdom och död 2 Mars 1855 7

V. **November-fördraget**: Alexander II:s thronbestigning. — Mentschikoffs fall och död. — Norsk klagan öfver Ryssarne i Finnmarken. — Sveaborgs bombardement. — Sebastopols fall. — Canroberts' ambassade till Stockholm. — Hans triumftåg genom Sverige. — Helsingborgsboers politiska adress till honom. — Canroberts varning emot indelningsverkets upphäfvande. — Familjefördraget af 1812 upphäfvet. — Konung Oscars underhandlingar med vestmakterna. — Ryska planerna mot Warangerfjorden. — Novemberfördraget 1855. — Danmarks sura miner. — Femte punkten: Bomarsund. — Vapenstillestånd i Wien. — Fredsunderhandlingar i Paris. — Franska prinsens födelse. — Pariserfreden 1856. — Särskildt fördrag mellan Ryssland och Vestmakterna, att Ålandsöarne ej åter få befästas. — Convention mellan Österrike och Vestmakterna till Turkiets speciella skydd. — Krigskostnaden. — Danmark, Spanien, Paris, Pianori, Japan, Walker, O'Donnel, Slafveriet i Nordamerika 97

VI. **Gränstvisterna i Finnmarken**: Carl Johans norska arf. — Rysslands lystnad till detta land. — Orsakerna och anledningarne till densamma. — Studierna derom. — Afsigterna och slutändamålen. — Lappar och Finnar. — Traktaten om dem med Norge och Danmark 1751. — Fælledsdistrikterna. — Sveriges ställning till frågan efter 1809. — Skilnaden mellan ryska och finska lappar. — Konven-

Sid.

tion 1826. — Protokoll i Petersburg 1834. — Underhandlingar i Åbo 1839 afbrutna. — Underhandlingar i Petersburg 1841 afbrytas af norrmännen. — Klagomål från Ryssland 1842, med äskande af skadeersättning. — Nya klagomål från Ryssland 1847, med hotelser. — Nya underhandlingar i Stockholm 1851. — Ryssland begär fast fot vid Varangerfjorden. — Ryssland vägrar erkänna 1751 års traktat. — Afbryter i Okt. underhandlingarne med hotet att spärra gränsen. — Nytt föreningsförsök afböjdt af Norge 1851. — Åter ett anbud af Norge förkastadt 1852. — Gränsespärrning å ömse sidor. — Nya möten beramas 1853 och 1854, i Stockholm och Christiania, men Ryssland uteblir från begge. — Yttranden af Le Pays, Aftonblad, Morgenblad och svenska riksdagsmän 1856. — Svenskarnes eget ryska och tyska arf. 128

III. **Carl Johans svenska ätt:** Tionde årsdagen efter Carl Johans död. — Hans son Oscars namn och gudfader. — Tionde årsdagen efter Oscars thronbestigning. — Carl XIV exercerar på Carl XV:s kommando. — Carl XVI:s död. — Carl XIV:s staty, bekostad af Oscar I, utförd af Fogelberg, aftäckt 4 Nov. 1854. — Fyrationde årsdagen efter Sveriges och Norges förening. — Konung Oscars tal vid aftäckningen. — Galaspektakel. — Unionel ostentation i Norge, genom festen i Christiania 4 Nov. 1854. — »I farans stund vilja vi hålla med Sverige». — Carl Johans sarkofag af porfyr. — Dess transport ifrån Elfdalen till Riddarholmskyrkan. — Carl Johans-förbundet. — Carl Johans-medaljen. — Carl Johans porträtt till staden Pau. — Invigning af kung Oscars villa Oscarshal vid Christiania. — Norska studenternas fackeltåg. — Oscarsstatyn på Götheborgs börs. — Dess aftäckning på Oscarsdagen 1854. — Svensk bondesång om Oscarsdagen. — Carl Johans sonsöners skaplynne. — Hvad säger statyen på slussplanen åt Ättlingarne? 146

IIII. **Ephemerider:** Fryxell om psalmboken. — Faxes jubilæum. — Bröderna Löwenhjelms möte i Strasburg. — Fredrika Bremers idéer. — Professorn Hansteens jubelår. — Chr. Naumanns promotion i Kiel. — Codex Argenteus. — Oeuvres de Fogelberg. — Geijers, Berzelii och Tegnérs minnesvårdar. — Birger Jarls, Gustaf Adolfs statyer. — Vårdar åt manerna af Prins Gustaf, Wickenberg, Pehr Hörberg, Södermark, Jöns Svanberg, J. G. Sandberg. — Sköna konsternas målsmän och qvinnor. — Natursångare. — Louise Michal. — Juringius, Hebbe och Ander. — Knut Bondes afsked från theatern. — Kocken Soyer i Krimkriget. — Turkiska köket. — Dejeuner uti Guildhall. — Bankett i Hôtel de Ville. — Halmstadslax. — Skånskt bondekalas. — Åreskänker och hyllningsfester åt Anders Retzius, d:r Lagberg, von Kræmer, Henning Hamilton, Westerstrand, norske statsrådet Stang, general Akrell, general Meyer, C. A. Agardh, Runeberg, J. F. Fåhræus, N. J. Berlin. — Greifswalds universitets jubilæum. — Kejsar Alexanders kröning i Moskwa. 169

IX. **Silhouetter:** Ludvig Tieck †. — Louis Lemoine †. — Jesuitergeneralen Roothan †. — Christian Bille †. — François Arago †. — Silvio Pellico †. — Henriette Sonntag †. — Filosofen Schelling †. — Rubini †. — Kemble †. — Nils Borgsten †. — V. Sibbern †. — N. W. Ståle †. — P. G. af Ugglas †. — F. S. Posse †. — Sörensen †.

— G. F. Åkerhjelm †. — P. D. Lorichs †. — Eduard Hagerup †. — J. A. Leyonmarck †. — Åkerstein †. — Sköldberg †. — John Swartz †. — Thore Petré †. — Keyser †. — Bång †. — Weylandt †. — J. P. Juringius †. — Hans Nicolaus Riis †. — Lars Hjortsbergs enka †. — Tegnérs enka †. — Fruarne Löwenhjelm och Wedel Jarlsberg †. — Preumayr, Blommér, Lundgren, Laurin, Uno Leopold †. — P. A. Fröst, O. F. Tullberg, H. W. Romanson, C. N. Öhrlander, C. F. Viereck, J. H. Wallman †. — Gudmund Silverstolpe †. — Samuel Grubbe †. — Kommendanten Dævel †. — Lovén, Hedblad, von Törne, Lundstedt, Evelius †. — Statsrådet af Wingård †. — J. G. von Rehausen †. — Statsrådet Motzfeldt †. — C. F. Coyet †. — Nils Aall †. — Theodor Sandström †. — J. J. Rutberg †. — F. talmannen Hans Jansson †. — Samuel Owen †. — Wedberg, Ehrenhoff, af Lundblad †. — Dansören Pettersson †. — Euphrosyne †. — Delldén, Palmær, Liljeborg †. — Historiemålaren Sandberg †. — Wilhelm Faxe †. — Bengt Erland Fogelberg † 1

X. **Theorell, Bergstedt, Hazelius**: Språkvurmen och Vinterbladet. — Theorells lexicon barbarum. — Hazelii språkrensningsmani. — Tidningsspråket. — Pædagogiska föreningens bokstafveringsdiskussion. — Riksdagsdiskussion om klassiska och reala linierna. — Grefve Carl Löwenhjelms bref till Dalman. — Rydqvist börjar utgifva »Svenska Språkets lagar». — Stockholmsdialekten. — Undervisningsexpositionen i London. — Folkskolelärareмötet i hufvudstaden. — Läroverksreformen. — Öfversättningsvurmens: »Hästfolk» och »Eftern». — Smädeskrift å båle bränd. — Ridderstads apotheos i Svenska Tidningen. — Coalitionen och Askelöf. — Tidningen Fäderneslandet. — Rosenschölds Odyssée. — Falkmans jurymannaåsigt. — Dalmans och Hazelii nya tvist om Posttidningens gamla munlås. — Posttidningen skrapad på Napoleon III:s begäran. — Förslaget om en officiel tidning. — Bergstedtska Aftonbladets skaplynne. — Dess utfall emot konung Oscar personligen. — De conservativas hedersmiddag åt Hazelius. — Bergstedt lemnar Aftonbladet, Posthumus Posttidningen och Hazelius Svenska Tidningen, alla inom några månader. — Hazelii sista bref till författaren af denna bok. — Förbundet »Männerna för sig». 2

(Några tryckfel finnas anmärkta vid bokens slut.)

UNIV. OF CALIFORNIA

Radikalernas fiasco.

I.

De radikalas reformprogrammer vid början af 1853. — Tredje allmänna reformmötet i Örebro. — Afmattning och fiasco. — Endast fem landsortsreformsällskaper skicka ombud. — Diskussionen på mötets enda dag. — Utlandets taktik och inlandets penningbrist. — Bestyrelsen nedlägger sina funktioner. — Nya näfrättssymptomer i Norge. — Högmålsåtal i Sverige. — Munck af Rosenschölds agitation i Lund. — Hans relegation ifrån Akademien och Riddarhuset. — Slagsmål i Lund för hans skull emellan studenter och arbetare. — Arbetarestrike vid jernvägsbyggandet. — Stockholms arbetareförenings petition om näringsfriheten. — Missnöjena vid riksdagens början (1853). — Courtoisien för Norge. — Statsfunktionärer sysslande med privata penningverk. — Björck i borgareståndet och Ekdahl i bildningscirkeln. — Missnöje med elektors- och utskottsvalen. — Rutbergska skandalen i bondeståndet. — Lagerbjelkeska representationsförslaget diskuteradt och förkastadt, Januari 1854. — Riddarhusstorm emot Hartmansdorff. — Hedersmiddag för Wærn; hans reformbankett och reformsexa vid riksdagens slut. — Adelns demonstrationsdiner.

För att lära känna radikalismens ståndpunkt i Sverige vid den tid, då franska kejsardömet för andra gången infördes, må man kasta ögonen på det följande:

"Hvilka reformer behöfvas i vårt land?" frågade i början af året 1853 en af våra mest reformlystna, nemligen Malmö Tidning, och det saknar nu, tvenne decennier senare, icke intresse att se, hvad han sjelf derpå svarade: "1) folkets upplysning utvidgas: folkskolan öfvertages af staten, i skolan läres framförallt menniskokärlek, höflighet och goda seder, barn vänjes tidigt till arbetsamhet och glad sysselsättning; 2) religionsfrihet införes; hvar och en får be-

känna sig till hvad religion han vill och fritt utöfva de
statskyrkan och hela clericistaten försvinna, inga prester fi
nas och prestbildningen upphör, den theologiska vetenskape
representeras af en professor vid hvartdera universitete
dopet får förrättas af hvilken christen församlingsmedle
som helst, nattvarden blir en familjemåltid, konfirmatione
försvinner, inga utländska prester få uppträda (!), clericie
nuvarande löningsjordar tillfalla staten; 3) en kommunal
embetsman tillsättes: i hvarje "kommun" skall finnas e
af staten lönad registrator, som utan penningar och anmärk
ning antecknar födda och döda, in- och utflyttade persone
äktenskap och skiljsmessor, förrättar teckning till mantals
längden samt utarbetar tabeller öfver folkmängd och dylikt
4) vandringsböcker införas: hvarje barn erhåller vid sin fö
delse en vandringsbok, denna utgör personens testimoniu
vitæ och gäller som respass öfverallt, och allt passväse
försvinner; 5) äktenskapet blir en civil-akt, personer so
vilja träda i äktenskap anmäla sig begge hos registratorn
som antecknar det; anmäler sig en eller begge af gift
makar till skiljsmessa, utfärdar registratorn skiljobref, äkten
skapet upphör och bohaget skiftas; 6) arfsrätten förändras
alla barn ärfva sina föräldrar, så vida dessa äro kända elle
barnen erkända, vare sig födda inom eller utom äktenskap
syskon ärfva det syskon, som dör under omyndighetsåren
allt annat sidoarf tillfaller staten, och vid myndighetsålder
erhåller hvarje person en viss summa (två eller flera tuse
rdr) ur statens uppfostringskassa; 7) staten öfvertager fat
tigvården, beskattningen fördelas jemnt på alla, hvilar såle
des ej på kommunalväsendet, staten underhåller de fattige
hvarje behöfvande får understöd der han bor, alla flyttnin
gar emellan kommunerna äro fria; 8) all jord beskattas
lika; 9) indelta arméen indrages; 10) alla fångar depor
teras (hvarthän — sades icke); 11) skyddstullen minskas;
hela strandbevakningen indrages, inga varor förbjudas till
införsel; 12) allmän läkarevård organiseras; 13) häradsrät
terna förändras: ny allmän lag utarbetas, kort, concis, be-

stämd och efter konseqventa grunder, utan att specialiteter leri förefinnas; all papperslösen upphäfves och protokollsutdrag erhållas af parterna utan betalning, inga handlingar harteras, staten håller allmänna advokater på stat, hvilka iro skyldiga att biträda rättssökande; 14) förmyndarekammar inrättas; 15) länsrätter likaledes: alla landshöfdingestyrelser omändras till hofrätter med 4 lagkunnige män; 16) bränvinsbränningen inskränkes; 17) tryckfriheten förbättras: för all tryckt skrift, tidning eller bok är författaren ansvarig efter namnsedel; kan författaren ej bevisligen uppgifvas, stånde *boktryckaren ansvaret* för skriften; tryckerier få öfverallt anläggas; 18) inga privilegier få existera: alla patenter, privilegier, prerogativer och särskilta förmåner förswinna och få icke tillräknas någon; privatbanker få ej existera, men i stället har staten filialbanker i alla provinser ch orter; 19) embetsmännens antal minskas: kronofogdar ch landsfiskaler försvinna; 20) konst och vetenskap understödjas."

Vi skämta icke: det ofvanstående är ordagrannt afskrifvet och var framställdt på rama allvaret. Programmet var således redan för nitton år sedan *färdigt*, huru Sverige kommer att se ut sedan enkammarevældet hunnit segra; och den benägne läsaren kan nu lätt jemföra, huru mycket på dessa nitton åren deraf *redan* hunnit realiseras. Sedan vi nu tydligen veta, hvad dessa reformatorer verkligen vilja, låtom oss tillse, huru de vid utförandet tillvägagått: det är, sammanlagdt, lärorikt nog för dem, som *ännu* låta lura sig af fagert snack och ministrar af hvita plåstret.

"Örebro allmänna reformbestyrelse" utfärdade 1853 i April ett plakat om stort *reformmöte*, som der skulle öppnas den 27 Juni. Hennes fana var egentligen det Bengt-Gudmundsonska representationsförslaget och man ville icke medgifva, "föreslå eller förorda några ytterligare jemkningar eller eftergifter i detta reformförslag; några sådana i de grunder, som uti det af Bondeståndet antagna förslag blifvit bestämda för bildandet af folkthinget eller riksförsam-

lingens nedre kammare böra icke ens sättas i fråga. Reformen erfordrar i främsta rummet god vilja och en samverkan hos alla, som vilja saken och verkligen älsk fäderneslandet mera än egna fördelar och egen maklighet. Denna kallelse emottogs af de liberala med mycket blan dade känslor. Theorells "Winterblad" tog humeur öfv de citerade uttrycken, förklarade att Örebrobestyrelsen "sy nes mera än de fleste ega anspråk på äran att hafva inge ting lärt och ingenting glömt," erinrade att de "principer, bestyrelsen så ifrigt förordade, icke dugde, emedan den frul de burit i det öfriga Europa, hade hela verlden sett, fastä bestyrelsen ingenting förstått, och påstod att de vållat sna rare ett tillbakaskridande än ett framåtgående. "Tidnin för Fahlu län och stad" kunde icke ens "inse, hvad unde närvarande omständigheter kunde af ett reformmöte göra för den stora frågans framdrifvande i demokratisk riktning sedan rikets alla reformsällskaper förenat sig om 1850 års förslag, som vid sednaste riksdag med få förändringar gick igenom hos Bondeståndet och var nära att af förstärkt Kon stitutionsutskott antagas till fortsatt grundlagsenlig behand ling. Att, såsom Örebrobestyrelsen i sitt inbjudningspro gram nu gjort, fastställa Lagerbjelkeska förslagets förkastand såsom förnämsta lösen och syftemål för reformvännernas när varande operationer, vore en mindre välbetänkt taktik, som kunde från Örebro afskräcka alla, hvilka hellre kunde vilja rösta med Lagerbjelke, än att få *ingen* förbättriug alls "Westmanlands Läns tidning" deremot hurrade af hjertans grund för Örebrobestyrelsen, och klagade att i Westerås funnes nu icke något reformsällskap eller möjlighet att på så kort tid som återstode bilda ett, som kunde med något slags rätt anse sig för uttryck af pluraliteten på stället. "Östgötha Correspondenten" sade sig "icke utan bryderi hafva emottagit" inbjudningsadressen och vitsordade att detta bryderi förefunnes äfven på andra orter. "Jönköpings-bladet" ville ej vägra införandet af adressen, men förut-såg "att den ej här i orten kommer att föranleda till nå-

gon åtgärd;" "Götheborgs Handelstidning", hvars gérant Hedlund varit de föregående Örebromötenas sekreterare, yttrade sin förtjusning att åtminstone *ett* reformsällskap (i Norrvikens fögderi), utsett tre deputerade till Örebromötet, och att det åtminstone funnes *någon* ort, hvarest den allmänna politiska dåsigheten ej förmått qväfva intresset för frågan. "Det skall nu visa sig, om Göteborgs samhälle ännu äger något qvar af den friare anda, som der tillförene gjort sig gällande." Gefle reformförening höll till följd af inbjudningen ett sammanträde den 13 Juni, och beslöt — "att man funne sig af närvarande omständigheter förhindrad att genom ombud deltaga i det tillämnade Örebromötet." Reformvännernas ombud i Stockholm sammanträdde den 21 Juni, men oaktadt en i ett föregående n:r af Aftonbladet insänd särskild adress i ämnet till "Stockholms reformvänner," tillstädeskommo allenast 25 personer, under Gustaf Hjertas ordförandeskap. Hr L. J. Hierta *beklagade* "att han af en angelägen resa hindrades från att besöka "Örebromötet" (Mina Samtida V: 44, 52), men försökte ådagalägga nödvändigheten af att på allt sätt söka hålla frågan uppe, anförande till de klenmodiges tröst, att "man i England *behöft 400 års träget arbete* för att genomdrifva den sednaste, visserligen högst ofullkomliga, parlamentsreformen." Det på ständernas bord nu hvilande förslaget ansåg han innebära ett steg snarare tillbaka än framåt, emedan det visserligen skulle minska riksdagsmännens arbete, men derjemte otillbörligt gynna löntagarne, denna nyare tidens adel, som förmått omskapa Frankrikes författning från den friaste demokrati till den värsta despotism. Hr Bergstedt anmälde äfven förhinder, men instämde med Hierta deri, att man af det ringa antal, som här infunnit sig, icke finge sluta till minskadt intresse för reformsaken." Hr Söderstedt intygade att *arbetarne* lika lifligt som förut omfattade densamma, men fann det naturligt att nitet svalnar, då *pressen lemnar frågan åt sitt öde.* Enär, oaktadt ordförandens uppmaning, ingen visade sig villig att som

ombud resa till Örebro, åtog han sig slutligen sjelf det bestyr. Komministern Ignell, uppmanad af hr Michels att göra den förre sällskap, enär Örebromötet så myck interesserat sig för religionsfriheten, ursakade sig. Hr Bo och mag. Borin ville att Örebroombudet skulle förses m instruktion att mötet måtte hufvudsakligen sysselsätta s med frågan om bästa agitationssättet, helst mötet elje blefve utan sysselsättning. Deras anmärkningar om pre sens lojhet bemöttes af hr Bergstedt dermed, att om ti ningarne idislade detta ämne, skulle man komma fram m den gamla anmärkningen, att åsigterna endast voro inprä lade af tidningar. Sammankomsten i Göteborgs reform sällskap började (enligt G:s Handelstidnings referat) m ett längre anförande af hr Hedlund, hvarefter uppstod e diskussion, som ledde till det resultat, att de församlad anmodade H., som sade sig ämna besöka Örebromöte "framföra sällskapets tacksägelse till allmänna reformbest relsen för det hon med oförminskadt nit och deltagand vårdar den gnista af politiskt lif, som ännu kan finnas landet;" och beslöt sällskapet lemna bidrag till reformsake på de listor, som för sådant ändamål skulle spridas, oc rådmannen Björck proponerade att Hedlund skulle framp hösten, i anledning af sin vistelse i Örebro, åter samma kalla sällskapet, hvilket ock bifölls Wenersborgs reform sällskap utsåg den 9 enhälligt bokhandlaren Zettergren a såsom dess ombud resa till Örebro. Örebro egen tidnin tycktes ända in i de sista dagarne föreställa sig att möte skulle göra "fullkomligt fiasco."

Mötet i Örebro både öppnades och slutades den 2 Juni. Bestyrelsens ordförande, ryttmästaren Tersmeden, va "af en angelägen resa hindrad att infinna sig." Till ord förande valdes då prosten Askengren och till sekr. hr Hed lund från Göteborg. Såsom ombud hade endast 6 persone infunnit sig, för 5 reformsällskaper (Stockholms, Wenersborg Smedseryds, Norrvikens och Arvika), samt af egen mak och böjelse utan uppdrag 1 från Strengnäs, 1 från Göte

borg och 1 från Norrköping, tillsammans 9 främlingar. Med tillägg af 33 personer från Örebro eller trakten deromkring och 4 bestyrelseledamöter, besöktes alltså mötet af 44 personer. Aftonbladet hade likväl en lista, som upptog 46 namn; men det begaf sig att dess referent på henne upptagit äfven sådana, som icke antecknat sig såsom ledamöter, utan endast trott sig vara helt enkelt åhörare. Bland dessa reklamerade särskildt landskamereraren J. O. Högström, t. f. länsbokhållaren Erl. Gyllander och hr A. W. Lindstedt. Aftonbladet sökte komma ifrån saken med slingerbulten: "som af diskussionen syntes att reklamanterna icke uppträdt såsom talare, trodde vi det följa af sig sjelft att deras deltagande inskränkt sig till rôlen af åhörare"; men man påminte då åtf A.-B. från början sagt: "Såsom deltagande i mötet *antecknades*" och så kom Nerikes Allehanda med protest emot hela listan, och upplyste att "många," som endast ville anses såsom åhörare, blifvit deri upptagna, och att listan vore full af misstag både i personers och orters namn. Två bestyrelseledamöter hade hon och en suppleant, i stället för resp. 5 och 1; en länsman hade blifvit komminister, en Stark från Askersund förvandlats till två herrar Stark och Askerlund, en Hellbom till Hellberg o. s. v. Hela förteckningen uppfattades slutligen såsom blott ett försök att öfverskyla ett komplett fiasco, isynnerhet sedan man fick höra, att intet egentligt protokoll blifvit fördt.

Enligt privata anteckningar, som vid tillfället verkställts, redogjorde "Nerikes Allehanda" uti efterföljande strofer, hvilka tillräckligt karakterisera så väl mötet, som den conjunctur, under hvilken det hölls:

Det är på eftermiddagen af mötets enda dag. Sedan Bengt Gudmundsons representationsförslag, sådant det vid sistförflutna riksdag af Bondeståndet godkändes, blifvit erkändt såsom ett "lämpligt förmedlingsförslag," framställde ordföranden en annan fråga, nemligen den, om medlen att härefter hålla den angelägna reformsaken vid lif? "*Hjerta*

(Gustaf): Svår vore i sanning denna fråga att lösa, i ans
ende till den likgiltighet, som, thyvärr, för närvarande uppe
barar sig hos reformvännerna. Nog visste han, huru d
tillgick i andra länder, t. ex. i England. Hvad som, des
värre, hos oss förnämligast saknades, vore just *penningar*
nemligen så tillräckligt, att en nitisk bestyrelse derme
skulle något särdeles till reformsakens framdrifvande kunn
uträtta. Men om man än hade penningar, så skulle i all
fall ingenting kunna uträttas, om icke reformens vänner had
personer, åt hvilka de med tillförsigt kunde lemna sitt full
förtroende. Hittills hade man i flera år haft en allmä
reformbestyrelse, med hvilken man haft största anledning
att vara fullt belåten. Den i dag afgifna förklaring at
hon nu ville helt och hållet nedlägga sin befattning, för
satte reformvännerna i en ganska betänklig ställning. Skull
saken nu lemnas, så att den finge gå vind för våg? de
vore beklagligt. Han ville fråga bestyrelsen om den ick
ville, oaktadt de giltiga skäl, den hade att afträda, vis
reformvännerna den godheten att ännu någon tid fortfar
att verka för organisationen af reformsaken? Gåfve den efte
för denna önskan, så kunde ju möjligtvis *utlandets taktik*
äfven här komma i fråga. *Paul Anderson* instämde i den
önskan att bestyrelsen ej måtte afgå. Prosten *Askengren*
förklarade bestämdt att ålder och svagare helsa ej medgåfve
att han vidare vore medlem af bestyrelsen. *Hjerta* an-
märkte att bestyrelsens hittills varande ordförande, ryttmä-
staren Tersmeden, ej vore tillstädes, och att hans qvarstan-
nande i bestyrelsen derföre kunde anses ovisst. *Dahlgren*
yttrade att hr Tersmedens afsägelse vore bestämd, och stödd
på samma skäl som hr Askengrens. *Hedengren* ville ej
undandraga sig att qvarstå, men endast för att akta på, om
bättre tider kunde föranleda ett reformmötes sammankallande.
Bohlin sade sig ej hafva varit ledamot i bestyrelsen, utan
blott förste suppleant och såsom sådan blifvit af bestyrelsen
inkallad att deltaga i dess verksamhet. Äfven han ville
icke sätta sig emot att qvarblifva i den ena eller andra

egenskapen; men han frågade, om man *borde* qvarstå? Vore det icke rättast att härefter förbida en agitation för reformens sak från hufvudstaden, som visserligen mången gång visat sig vankelmodig, men säkert skulle utöfva ett mäktigt inflytande, om denna angelägenhet der vaknade till nytt lif. *Hierta* ville biträda Hedengrens mening. Hans önskan vore att Örebro måtte bibehållas såsom utgångspunkt för agitationen. För det första hade denna stad ett centralt och således ganska lämpligt läge; för det andra visade sig, åtminstone hittills, ett större eller allmännare intresse för reformsaker i medlersta Sverige, än längst i norr och söder; för det tredje *vore han rädd för Stockholmsopinionerna*, som allt för mycket berodde på inflytelser från ena eller andra hållet, hvaraf häftiga omkastningar vore att befara. Han ansåg bäst att saken hade sitt hufvudsäte i en ort utom hufvudstaden, hvilken sistnämnda han betraktade såsom en vådlig tummelplats för skiftande tycken. Och ibland landsortsstäder var Örebro, enligt hvad han förut sagt, att föredraga. *Dahlgren* yrkade att bestyrelsen, enligt sin afgifna förklaring, borde afgå, hvilket ej hindrade att, om man så för godt funne, på stället utse ny bestyrelse. (Fem personer ansågos utgöra ett tillräckligt antal bestyrelseledamöter, och sedan af de förra ledamöterna Dahlgren, Hedengren och riksdagsmannen And. Pehrson i Kävesta förklarat sig ej hafva något emot att qvarstanna, kompletterades antalet med f. d. suppleanten Bohlin och fältkamereraren Kulin. Denna nya bestyrelse fick rättighet att, i händelse af någon ledamots afgång, sjelf komplettera sig). *Hierta* föreslog att en komité borde nedsättas för att, efter mötets upplösning, tillsammans med bestyrelsen uppgöra förslag om reformsakens bibehållande vid friskt lif, hvarefter bestyrelsen borde officielt, genom tryckta skrifvelser, underrätta reformvännerna om det, som i förenämnda afseende blifvit uppgjordt. *Dahlgren* insåg för närvarande icke att något medel funnes att göra reformsällskaperna åter lefvande. Visserligen saknades icke hos bestyrelsen god vilja, men äfven

med den bästa vilja kunde man föga åstadkomma utan pe
ningar, som nästan alldeles saknades. *Bohlin* erinrade o
agitationen i England mot spanmålslagarne och huru al
männa insamlingar af medel gjordes öfver hela landet. Hä
i vårt land kunde intet dermed jemförligt påräknas, isynner
het emedan okunnigheten om allmänna angelägenheter vo
stor och likgiltigheten äfven hos dem, som ej saknade kun
skaper, nästan ännu större. *Hierta:* Penningar erfordrades
det vore en gifven sak. En bestyrelse endast för att sam
mankalla reformvännerna, ansåg han i det närmaste onödig
Hedlund var ej för utväljande af den komité, som Hiert
föreslagit. De, som stannade qvar i staden öfver morgon
dagen, kunde ju sammanträda med bestyrelsen och se till
om något vore att göra. Efter hans åsigt gjorde bestyrel
sen klokast att ej lofva för mycket. Af eget exempel visst
han, huru svårt det mången gång var att hålla, hvad ma
åtagit sig. Han förordade föreläsare såsom medförande stor
gagn. Adresser till orterna om bildande af reformsällska
per ansåg han, efter sednare tiders erfarenhet, såsom någon
ting alldeles ogagneligt. *Hierta* instämde med Hedlund, så
snart intet hopp om en vidsträcktare och kraftigare verk
samhet finnes. *Dahlgren* frågade, huru och när mötets pro
tokoll skulle justeras och meddelas vederbörande? *Hedlund*
(sekreteraren) ansåg justeringen öfverflödig. Han hade väl
såsom sekreterare gjort anteckningar, men han hade äfven
sett att andra gjort detsamma. Det hufvudsakliga skulle
säkert få en tillräcklig offentlighet genom Aftonbladet, Gö
teborgs Handelstidning och Nerikes Allehanda. Han hade
ej särdeles lust att på morgondagen besvära sig med pro
tokollets uppsättande, då den dagen, den sista af hans vi
stelse på stället, kunde vida angenämare användas. *Dahlgren*
ville alldeles icke falla den lönlöse sekreteraren besvärlig
med protokollets ögonblickliga uppsättande, men föreslog att
justeringen skulle ske efter någon tid, sedan protokollet
hunnit uppsättas. (Härpå hördes intet svar). *Hedlund*
önskade att en varm uppmaning måtte ställas till bestyrel-

sen att akta på tidens tecken och att ej underlåta att sammankalla reformens vänner, så snart en förändring i opinionen utvisade, att stunden vore gynnande. *Ordföranden*, som förmodligen trodde att bestyrelsen torde göra allt hvad den kunde, utan någon sådan uppmaning, tackade endast församlingen på vanligt sätt för det förtroende och undseende, som honom visats, och förklarade "tredje allmänna reformmötet" vara slutadt. *Hierta* tackade derefter på mötets vägnar Ordföranden för hans besvär.

Uti det föregående (Mina Samtida V: 45—55) är redogjordt för de första och andra Allmänna Reformmötena i Örebro, åren 1849 och 1850.

Bland den egentliga *massan af folket* antecknades vid denna tid efterföljande symptomer. Uti *Norge* voro de arbetande klasserna hetare och mera i jäsning än i Sverige. Den 2 Januari tågade Drammens och en del af Skougens arbetareföreningar från Strömsö torg, der de samlats, till Austad, för att hurra för grosshandlaren Hans Kjær, och deras ordförande höll tal; derefter gingo de till flera andra personers boningar för att göra opinionsyttringar; slutligen samlades de på Bragernæs torg, hvarest ordföranden höll tal om arbetsklassens förtryckta ställning och konstitutionens oduglighet, samt hurrade för Thrane, Bernhard Hansen, Abilgaard och flera fängslade agitatorer, samt för Ole Bull och Kossuth. Äfven allmogen på landet hade vid denna tid ånyo anlitat näfrätt och våld, t. ex. uti öfre Stördalen, dit länsmannen hade före Julen (1852) rest med en kontrollör för att upptäcka oloflig bränvinsbränning, hvilket ock på ett par ställen lyckats. Då resan fortsattes, förföljdes de tvenne tjenstemännen af 4 skrålande och skrikande karlar, bland hvilka en var väpnad med bössa; natten efter nyårsdagen infunno sig på ett ställe, der länsmannen då hade nattläger, omkring 18 personer, sönderslogo dörrarne, inträngde i huset, utsläpade länsmannen i blotta linnet ur sängen ut på gården, bortrefvo skjortan och pryglade honom genom 6 personer, hvilka på den hårda isskorpan släpade

honom omkring dels vid händerna, dels vid benen, und
det de öfriga med störar i händren stodo omkring och åsk
dade misshandlingen. Slutligen kastades han handlöst
marken, hudlös, klöst och med ett refben krossadt. Äfv
i Verdalen föreföllo oroligheter med anledning af beslag
smygbränneriredskap: beslagaren förföljdes, hann dock unda
med redskapen, hvilken sattes under lås och bom; men p
natten bröt man sig in och stal redskapen derifrån. I Ma
förtäljdes från Indherred att likartade uppträden inträffat p
Snaasen, der en bränvinskontrollör och hans biträden för
följdes med hotelser och början till våld, så att de nödga
des fly till länsmannens bostad. Från alla dessa håll kla
gades öfver det öppna trotts, hvarmed bränvinsförfattninge
öfverträddes. Ännu i November beklagades från Fredriks
stad att kommissionens dom öfver Thrane och hans med
brottslingar (Mina Samtida V: 105 o. ff.) ännu icke fallit
åklagaren hade yrkat $2^1/_2$ års straffarbete så väl å T. som
Abildgaard, samt dels straffarbete, dels enskildt fängelse å
de öfriga; men de anklagades advokat Dunker sades der
emot göra stora ansträngningar. Rörande uppträdena i Le
vanger (Mina Samtida V: 113 o. ff.) i följd af agitatorn
Michelsens arrestering hade Höieste Ret redan den 18 Juli
fällt dom och i flera fall skärpt underrättens (kommissio
nens) straffbestämmelser.

Uti *Sverige*, der man vid denna tid på så många sätt
sträfvade att förbättra arbetande klassernas ställning, dels
genom Bildningscirkeln, Folksångföreningen (Jahnckes), in
samling till Arbetarebostäder för godt pris, o. s. v., ute
blefvo likväl icke alldeles symptomerna af det trotts, hvar
till demokratbladen så länge fått opåtaldt uppfostra sina
lärjungar. Den 31 Januari 1853 afkunnade Svea Hofrätt
fem års fängelse å fästning öfver en vinskänk, som den 2
förutgångne November (under konungens sjukdom) yttrat
hotelser mot H. M:ts lif och fällt särdeles lastliga och för
gripliga utlåtelser om samme konung. Uti flera provins
blad fanns på våren infördt ett af filosofie-magistern, jord-

egaren och boktryckaren *N. R. Munck af Rosenschöld* utfärdadt "*öppet sändebref till Sveriges allmoge*, till männen från slätter, skogar, dalar och berg" angående en föreslagen jernväg mellan Malmö och Jönköping; och hvari, bland annat, yttrades: "Troligen hafva vi alla erfarit något hvar, att vi hafva en styrelse, till hvilken vi betala skatter och som ständigt begär dem ökade; hafven I märkt till den, när det gäller att förbättra eder eller rikets ställning? Jag har det icke?" och på ett annat ställe talas om "en mot allt fosterländskt fiendtlig embetsmannamakt." Han var vid denna tid såsom utgifvare af tidningen "Fäderneslandet" (i Lund) sysselsatt med 11 tryckfrihetsåtal och anmäld till böter af nära 1,000 rdr rmt. När nu den 25 April, i Lund, ett af de många åtalen förekom, hade en stor massa menniskor, mest af arbetsklassen, samlat sig vid rådhuset och, då målet påropades, instörtade i sessionsrummet så många som kunde inrymmas, hvarjemte förstuga och trappor af folk uppfylldes. Domstolen beslöt, för utrymmets och tystnadens skull, att en del af denna skara skulle åter begifva sig ut, och polisen lyckades sluteligen att verkställa beslutet. Derefter började de utevarande bullra och söka inträngа på nytt; hvilket emellertid förhindrades. Men när målet var slut, och R. kom ned på trappan, möttes han af dundrande hurrande och ropet: "lefve republikens försvarare!" R. tågade då, i spetsen för det talrika och blandade sällskapet, öfver stora torget till ett utskänkningsställe, der han ställde sig i dörren och lät massan defilera, talande med en och annan af dem. Stor animositet uppkom för R:s skull emellan arbetare och studenter, och när R., som den 28 April till rådhusrätten instämt en f. d. stadskassör "för bruten rättegångsfrid", åtföljdes till rådhuset af flere hundrade arbetare, som hurrade för honom och kallade honom folkets försvarare m. m., gjorde studenterne contrademonstration och följde honom ut under hvisslingar och charivari, hvarvid ett och annat slagsmål förekom emellan studenter och arbetare, så att Rektorsembetet

blef betänkt på inkallandet af militär, "för lugnets upprätthållande". Consistorium Academicum hade redan den 22 Dec. 1852 — sedan icke blott rektor gifvit tillkänna att R. gjort sig ovärdig att stå under rektors enskilta uppsigt (hvartill student af adelig börd var berättigad, derest han icke låt inskrifva sig i någon "nation", och hvilken rättighet R. tagit i anspråk) samt ej blott den talrika nation, R. genom sin födelsebygd kunde anses närmast tillhöra, utan ock en stor pluralitet af öfrige studerande vid Lunds universitet, anhållit att från allt kamratskap med honom blifva befriad — ålagt honom relegation från ej mindre universitetet, än universitetsstaden, samt förordnat att detta beslut skulle gå i verkställighet åtta dagar derefter, utan hinder af anförda besvär. I detta beslut, relegation för alltid, deltogo 9 ledamöter, rektorn professoren H. M. Melin samt professorerna Brunius, Westman, Zetterstedt, Hagberg, Ek, Berlin, Tornberg och J. Mort. Agardh, hvaremot prof. Ekelund velat relegera på 5 och proff. E. G. Bring, Chr. Naumann, Pramberg, Lovén, Gellerstedt, C. F. Naumann och Hill på 2 år. Justitieombudsmannen väckte öfver beslutet att relegera R. åtal vid Skånska hofrätten mot hela Consistorium Academicum, utan åtskilnad för deras olika vota, i anseende till "beslutets grundlöshet och den förnärmelse af tryckfriheten", han förmente det innefatta, hvaremot juris prof. Chr. Naumann i sitt utlåtande visade att ombudsmannen förbisett den akademiska disciplinen och hennes partriarkala beskaffenhet, samt anförde prejudicater. I December samma år hette det i Stockholm att samme R. blifvit hos Ridderskapet och Adeln inför slutna dörrar från Riddarhuset "utvoterad"; men ett offentliggjordt protokollsutdrag visade snart att ståndet ansett bemälte ledamot hafva vid anteckningen obehörigt erhållit pollet till inträde på Riddarhuset och derföre förklarat honom skyldig att densamma återställa. Denna åsigt hade hos ståndet grundats derpå, att R. genom Consistorii ännu beståndande utslag af Dec. 1852 blifvit dömd till förvisning för alltid, och debatten i frågan å rid-

darhuset hade blott angått, huruvida de laga föreskrifter, Consistorium dervid följt, skulle ställa R. i den af riddarhusordningen upptagna kategori om "adelsman, som för nesligt brott genom behörigt, icke lagligen upphäfdt, utslag blifvit till straff fälld". Som R. emellertid vägrade polletten återställa, då riddarhusfiskalen enligt ståndets befallning honom densamma affordrade, vände sig fiskalen till öfverståthållareembetet, som skickade en poliskommissarie och en polisöfverkonstapel dagen före julaftonen hem till R., för att hemta poletten. Han svarade då att den "icke hos honom numera vore till finnandes", kallades till poliskammaren vid vite, men uteblef och tycktes vilja bli martyr. (Vi återfinna honom en annan gång i sådant läge).

I medlet af Juli gjordes af arbetarne vid jernvägen i Arbogatrakten en *arbetsinställning*, för att tilltvinga sig högre aflöning, och detta tilltag slöts dermed att 120 personer afskedades och trakasserade de öfriga, sökande till och med att frånrycka dem spadarne, hvarvid flera händer skadades. Stockholms arbetareförening höll i samma månad sammanträden med anledning af petition om näringsfrihetens inskränkning, som åtskilliga handtverksmästare till K. Maj:t ingifvit, och hvilken ogillades isynnerhet för § 12, som sökte få försörjningsrättens frihet inskränkt till alla som varit i allmän tjenst eller hafva mindre arbetsförmåga. Som äfven icke-delegare fått tillträde, var huset öfverfullt och man beslöt utfärda *adress till arbetare* i de särskilda yrkena att inbördes sammanträda för att granska hela petitionen samt dereſter genom motpetition eller på annat sätt uttala ett allmänt omdöme i frågan. —

Missnöjena vid *riksdagens* början omfattade, utom bränvinsfrågan, dels interimsregerandet under konungens sjukdom (1852—1853), dels den förment allt för stora *courtoisien för Norge*, vissa statsråders befattning med enskilta bestyr o. s. v. Mot interimsregeringen hade till och med "Annuaire des Deux Mondes" anmärkt att, enär ordförandeskapet der vexlade hvarje vecka emellan svenske justitie-

stats- och norske stats-ministern, samt ordföranden alltid hade tvenne röster, så *kunde* norrmännen, den veckan då ordförandet låg i deras händer, genom att rösta enhälligt *förkasta alla svenska framställningar* och interessen, och detta reciprokt upprepas äfven i den andra veckan, utan att det ena landets regeringsledamöter voro dervid ansvarige inför det andras nationalrepresentation. Andra påpekade nachdelen för Sverige deraf, att så länge denna interimsregering varade, hade vårt land allsingen specielt *svensk* regering, ehuru norrmännen derunder fingo behålla sin vanliga norska uti Christiania. Likaså tyckte somliga att norrmän vid utnämningar för mycket voro i åtanka. Konsul Braenech i Nantes hade förflyttats till Arkhangel och Löwenhjelm i Paris hade till efterträdare i Nantes föreslagit svensken Backman, som förestod sysslan och hade de vackraste vitsord; men i början af Augusti öfverraskades L. af officiel underrättelse att en norsk köpman i Paimbeuf, Lie, blifvit utnämnd. I Stockholm harmades somliga att sedan norska civila och militärer i en lång följd af år blifvit till fri undervisning vid svenska gymnastiska centralinstitutet anmälde och till förfång för landets egna barn antagne, så hade slutligen 1853, i trots af det begränsade antalet af friplatser, icke mindre än 12 norrmän "beordrats" att der taga sådana platser; så att ingen enda ordinarie utan blott några få derutöfver tillskapade "extra" friplatser funnos för de svenske att tillgå; hvarförutan klagades att norrmännens närvaro skadade institutet äfven derigenom att de icke voro underkastade de författningar, som bundo svenskarne, utan togo sig hvarjehanda friheter, genom att undandraga sig dels vissa lärotimmar, dels offentlig pröfning, o. s. v. Man var den tiden äfven djerf nog att klandra, såsom otillbörligt och oberättigadt, att statens högsta funktionärer befattade sig med ordförandeskap i privata värf, t. ex. i Direktionen öfver Hypothekskassan för bruksegare, och sålunda undandroge det allmänna någon enda del af sin tid, kraft och omtanka; eller invecklade sig i förhållanden, som kunde

blifva bojor på den höge funktionärens regerings- eller domare-vishet, frihet och skärpa. Tjugo år dereſter väckte dylikt knappt det ringaste uppseende, sedan det i privatbankernas och penningförvärfvets tid hunnit af en förslappad tankegång godkännas såsom fullkomligen rätt och tillbörligt, egentligen väl dock endast i kraft af exemplens mängd.

Regeringens proposition i bränvinsfrågan (Mina Samtida VI: 260) blef ock föremål för hårda omdömen, såsom om den varit stridande emot konungens yttrande i throntalet och förnärmat folkets i petitionerna uttalade önskningar; propositionens verklige författare ansågo några vara d. v. förste hofstallmästaren Braunerhjelm, men andra syftade högre upp, då de tillämpade en karakteristik af Palmær: "det är ej möjligt att på en gång vara mera dubbel till karakteren och mera simpel till förståndet, mera stark i ränker och förställning och mera eländig i vuer och uppfattning". Thore Petré fanns icke mer i Borgareståndet, men Götheborgsrådmannen Albert Björck prickade propositionen i hans ställe, vid remissen till särskilda utskottet, och kyrkoherden i Adolf Fredriks församling af hufvudstaden Ekdahl höll mot årets slut ett föredrag i Bildningscirkeln, hvarvid han bland annat yttrade att propositionen vore "endast ett notvarp för att åtkomma folkets penningar"; så att följande dagen erkebiskopen dr Holmström måste, på allerhögsta föranledande, kalla till sig Ekdahl och förståndiga honom att man på högsta ort med bekymmer sport att regeringsåtgärder gjordes till föremål för föredrag i Bildningscirkeln.

Elektors- och Utskottsvalen hade denna gång en ganska bestämd karakter: bisterhetens löftesmän i borgareståndet Brinck, Björck, Ekholm, Billström, Rinman, Falhem insattes i Konstitutions-, Schwan i Bevillnings-, lutter borgmästare uti lag- och de förnämste royalisterna Indebetou, Wijk, Koch, Almgren i banko-utskottet. Bönderne insatte i Konstitutionsutskottet tvenne af sin nye taleman Strinnlunds mest afgjorda motståndare: Anders Andersson från Skaraborgs län (som för denna sin antipathi vägrat emot-

taga vice Talmanskapet) och Pehr Sahlström; men förre talmannen Anders Erikson, som 1840—41 med heder förde klubban, uteslöts nu ur detta sitt vanliga och alla andra Utskott, och ståndets senior Ruthberg (den ultraradikale reformvännen, som man i början af hans långa riksdagsmannabana till och med försökt att få ur ståndet utvoterad) fick icke heller plats i något enda utskott, icke ens i de begge särskilta, nemligen Bränvins- och Hemliga. Förra riksdagens taleman Nils Pehrson från Kronobergs län knuffades ned i Ekonomi- och den nuvarande vicetalmannen Svartling kom blott in i Bankoutskottet. I Presteståndet visade d:rna Säve och Sandberg missbelåtenhet med utgången: Sandberg och Beckman (komminister i Clara församling af hufvudstaden) insattes i Bevillnings-, Thomander i Banko-, Säve i Lagutskotten. Adeln placerade i Konstitutionsutskottet hofmarskalkar och ceremonimästare, i Stats- kammarherrar och landshöfdingar. I Bränvinsutskottet sattes Hartmansdorff, som dock, jemte statsrådet Gripenstedt, var en bland de sex talare hos Adeln, hvilka alldeles bestridt tillsättningen af detta utskott. Uti Hemliga Utskottet insatte presterna biskoparne Heurlin och Hallström samt dr Broman, och bondeståndet A. Anderson från Skaraborgs, Mats Pehrson från Stockholms samt Per Mattsson från Vesternorrlands län. När *Ruthberg* förnam denna utgång, som i hans stånd tillkännagafs den 17 December, förmådde han icke längre tiga, utan anmälde att han, ehuru elektor, ej deltagit i det valet, "på den grund att flere elektorer hade för sed att rösta på sig sjelfva."

Nu uppstod en debatt, som är allt för mycket betecknande för ståndets "ståndpunkt" vid denna tid, att här böra lemnas åt sidan. *Ola Månsson* talade häftigt om otillbörligheten deraf att en ståndsledamot sökte väcka skandaler inom detsamma och yrkade att Ruthberg, på grund af 50 § Riksdagsordningen, borde af Talmannen inför ståndet erhålla lämplig tillrättavisning. *Lars Larsson* fann denna obehagliga diskussion endast tjena att kungöra stån-

dets misshälligheter, och yrkade att den borde ur protokollet utgå; hvilket Ola bestred, hvarpå frågan bordlades. Derpå beslöt ståndet enhälligt, uppå Talmannens derom gjorda förfrågan, att valen skulle ega bestånd, ehuru i dem deltagit endast 23 personer. Den 19 företogs på aftonen ånyo Ruthbergska frågan, uppå ihärdigt yrkande af Ola, hvartill R. sade ej sig fästa något afseende på antingen det mot honom gjorda påståendet fullföljdes eller förkastades, utan fann Månsson "dumma sig". Derpå uppstod en långvarig och häftig opinionsyttring, hufvudsakligen utaf de tre, som af Ruthbergs utsago funnit sig mest förolämpade. *Matts Pehrsson* önskade att saken företoges ju förr dess hellre, emedan många och äfven han skulle fara hem till jul, och han icke ville blifva dömd ohördan. *Petter Jönsson* från Träslända beklagade att en så obehaglig strid någonsin kunnat uppstå, och bad att frågan måtte ur protokollet utplånas, men *Ola* anmärkte att det skulle vara bra illa, om man icke finge rättfärdiga sig, och *Matts Pehrson* fann det vara "icke första gången, Petter Jönsson vore qvick." *Talmannen* sade att protokollet först borde justeras, hvilket nu kunde ske; men *Ola* svarade att lagen gör ej afseende på om protokollet är justeradt eller icke: "det är ej jag, som skrifver protokollen och jag rår alltså ej för, om de bli justerade eller icke." *Matts Pehrson:* Det är bra obehagligt att uppträda i en sak af så beskaffad natur, enär den måste vara förenad med obehag för talmannen, för ståndsbröderne, för elektorerne och för motionären sjelf. Jag har alltid ansett, att man borde söka redogöra för sig sjelf, om man vore värdig bekläda det kall, man fått sig anförtrodt. Ena sidan af Ruthbergs framställning betyder intet, emedan den innehåller intet i sak, men sjelfva andan deri är opassande, såsom nedsättande ståndets elektorer. Emellertid är jag nöjd att hafva blifvit anfallen och nöjd att ej hafva anfallit någon. Jag lemnar saken ad acta och till glömska, samt önskar endast att denna "min diskussion" må få qvarstå i protokollet, hvaremot motionen gerna för min del får

utgå derur. *Svartling:* Frågan rörer en ståndets ledamot, på hvilken några yrka tillämpning af 50 § R.-O. Månsson och Pehrsson *hafva erkänt att de röstat på sig sjelfve:* således och ur juridisk åsigt betraktadt, kan Ruthberg ej anses hafva sagt någon osanning. Jag anser mig böra erinra Ola om Anderssons yttrande att han ej fäster sig vid Ruthbergs framställning, ty den återfaller på honom sjelf. Ett försoningens ord skulle jag gerna vilja uttala bland eder, och åberopar såsom sådant den 307:de psalmen i vår psalmbok: "se huru godt och ljufligt är, att bröder kunna sämjas." *Ruthberg:* Jag har aldrig anfallit någon, blott lemnat enkel berättelse om sjelfva saken; jag vet mig således ej hafva förtjent någon tillrättavisning, men anser deremot Ola vara den, på hvilken en sådan med mera skäl skulle kunna tillämpas, för hans framställning att det varit brukligt, att elektorerne röstade på sig sjelfva. *Ola Månsson:* Vi äro ej hitkomna för att tolka juridiska stadganden utan grundlagarne; ej heller för att höra några tillrättavisningar af Svartling. *Guds ord behöfver han ej lära oss, ty dem kunna vi förut.* Jag anser den af R. gjorda framställning tillkommen endast af afundsjuka. Elektorernas val till utskottsledamöter hafva alltid skett inom slutna dörrar och ingen annan dervid tillstädesvarit än sekreteraren och protokollsföranden. Att ingen af dessa biträdande personer kunnat utsprida sådana rykten derom, som skandaltidningarne innehålla, derpå vill jag våga min nacke; utan jag anser dem hafva kommit från någon af elektorerna. Förolämpningen låg deruti, att Ruthberg *icke ville deltaga* i dessa val. Jag ber R. på samvete svara, om icke af de 10 rösterna, han en gång erhöll till konstitutionsutskottet *en var hans egen?* Orsaken, hvarföre R. nu blifvit utesluten derifrån, var den att han sagt att han aldrig mer ville ingå der såsom ledamot; att elektorerna, som hade kännedom om hans sjuklighet och voro måne om att besätta ett så vigtigt utskott, som detta, med fullt användbara personer, handlat af öfvertygelse, och ej af partiskhet.

Sedan jag nu yttrat mig, förklarar jag mig villig att nedlägga mitt påstående, emedan R. är en gammal man och jag väl inser, att man vid en högre ålder kan blifva barn på nytt — om R. vill erkänna detta. *A. Andersson:* Jag skulle helst sett, att denna fråga aldrig förekommit, men kan numera ej anse R's framställning såsom föranledd af obetänksamhet, utan af öfverläggning. Vår aktade Talman, som, i strid med min och fleras önskningar, vid flere riksdagar blifvit invald i nya utskott, har alltid det oaktadt varit den förste på sin plats, och skött sitt kall, så att han gjort sig förtjent af de mest ampla loford. Samma vitsord kan jag för min del ingalunda gifva R., som aldrig gjort i utskott eller verkat något, ty alltid har han haft något förhinder: än har han gått ut och än in, än haft ondt i armen m. m.; på denna grund har jag ej nu kunnat gifva honom min röst. Hvad R's påstående särskildt emot mig beträffar, så vill jag endast hemställa till Talmannen, om han icke påminner sig att vid ett val under en föregående riksdag en sedel fanns, på hvilken intet stod skrifvet; från hvem den aflemnades, kan jag bäst upplysa, om ingen annan känner det. Emellertid skulle jag nu önska, att talmannen ville hemställa, om hela ståndet anser R. hafva handlat rätt eller oj, hvarefter jag gerna nedlägger min talan: ty *jag hatar icke åsnan som sparkat mig.* Det tillägg vill jag endast göra, att jag är färdig med ed styrka att jag ej röstat på mig sjelf vid valet till ledamöter i Hemliga utskottet. *Ruthberg:* Jag skall anhålla om votering. För öfrigt har jag aldrig klandrat valen, hvarmed jag är fullt nöjd, utan sjelfva sättet derför. *Nils Persson:* Det är beklagligt att en sådan fråga uppstått, som är helt och hållet ovärdig ståndets ledamöter. Jag hemställer att den får förfalla och uteslutas ur protokollet. (Många instämde häruti). *Ola Månsson:* Sedan Ruthberg erkännt att han var nöjd med valen, så har han gifvit oss tillräcklig upprättelse, hvadan jag med de flesta anser att frågan må förfalla, men anhåller endast att diskussionen får qvarstå i

protokollet. *A. Andersson:* I detta sednare fall har jag samma önskan af det skäl, att tidningarne redan upptagit denna fråga, som alltså nu kan antagas vara spridd i landsorten. *Nils Persson* bad nu Talmannen framställa proposition, om 50 § R. O. borde på Ruthberg tillämpas eller icke; men talmannen proponerade att frågan *måtte få förfalla*, hvilket enhälligt bejakades; samt derefter att diskussionen måtte uteslutas ur protokollet, men då dervid hördes ett par *nej*, måste den blifva qvarstående.

Den 15 Februari 1854 företogo alla fyra riksstånden på en gång diskussionen om det från förra riksdagen hvilande *representationsförändringsförslaget.* I *Bondeståndet* affärdades detsamma helt korrt: Petter Jönsson hade vid förra riksdagen funnit så föga sympathier derför inom detta stånd, att han tyckte all diskussion öfverflödig och begärde genast proposition på bifall eller afslag, hvari allmänt instämdes, de skriftliga anföranden, som redan aflemnats till uppläsning, återtogos, de talare som antecknat sig afstodo, och propositionen möttes med "enhälligt nej." I *Presteståndet* gick det också rätt snabbt, ehuru de flesta ledamöter togo ordet. För förslagets antagande talade biskopen Bergman, prostarne Traneus, Linnarsson och Lindberg, d:r Nordlander och professoren Agardh; och i motsatt syftning biskoparne Hallström och Butsch, professoren Lindgren, hofpredikanten Tegnér, d:r Wallin, prosten Arosenius, d:r Säve, prostarne Forssell, Melin, Gellerstedt, Wensjoe, Runsten, Holmberg, professoren Carlson, d:r Thomander, lektor Söderberg, prosten Tellbom, biskop Annerstedt, d:r Broman och prosten Melander m. fl.; vid voteringen afslogs förslaget med 37 emot 11. I *Borgareståndet* upprepade Brinck sin reservation vid förra riksdagen; Björck afstyrkte, i ett långt skriftligt anförande, "emedan ståndsindelningen aldrig kan blifva någon förnuftig grund för representationen, och förslaget i sin helhet vore alltför reactionärt." Hagman, Nygren, Hasselrot, Berg, Tjernberg, Mæchel och Wetterberg följde honom och sträfvade till "samfälda val." Hesselgren

afslog, emedan ståndet blefve uppblandadt med så många nya elementer, att slutligen ingen borgare funnes der, men ville ha klassval; honom följde Rydin, som klagade att embets- och tjenstemän samt litteratörer och våra större författare icke hade ovilkorlig rättighet till inträde i representationen, samt Österberg och Lundh. Stolpe afslog, emedan sjelfskrifvenheten icke skulle upphöra, och sammanförandet på *ett* rum hotade med enkammarsystem. Gråå förkastade. Kock, ehuru han hyllade allmänna val, biföll, emedan förslaget innehöllo så många goda saker, som sjelfskrifvenhetens upphörande (sic), borgarståndets förökande, gemenskap ståndeu emellan och med regeringen samt förbättrad arbetsordning; med honom instämde Gustafson, Ekenman, Ekholm, Henschen, Malmborg, Grape, Kistner, Gezelius, Arnberg, Frick, Almgren, Palander, Fristedt. Wærn beklagade att bondeståndet, som afslagit, icke diskuterat, så att ingen upplysning derifrån erhållits till ledning för uppgörande af nytt förslag, och antog för sin del förslaget, såsom en god *början;* och med honom följde Rinman, Ekelund, Rooth. Wallenberg föreslog att lägga förslaget till handlingarne, eftersom dess öde redan var af bönderna afgjordt; men man voterade, och *antog* det med 30 emot 26. Hos *Adeln* talades hela dagen. Grefve Horn fann förslaget leda till adelns politiska tillintetgörelse, monarkiens upphäfvande, anarki och despotism. N. Tersmeden försvarade förslaget, erinrade att ståndet redan förut förbundit sig att afstå från sjelfskrifvenheten *med vilkor af ståndsprincipens bibehållande,* och uppmanade de yngre riddersmännen att i fosterlandets intresse uppoffra fördelar, om hvilkas inbillade beskaffenhet en mognare ålder skulle dem öfvertyga. R. Tersmeden ville bibehålla status quo, tills konungen gåfve ett nytt förslag på grund af kommunalnämnders upplysningar. Printzensköld ordade i likhet med grefve Horn, Adelborg likaledes: han ville ej hålla på sjelfskrifvenheten, när något bättre kunde uttänkas, men ville icke uppoffra sin förstfödslorätt för en sådan grynvälling som denna, genom

hvars antagande adeln skulle öfverlefva sig sjelf, och då borde man hellre föredraga döden. Grefve Posse bekämpade förslaget och dess antagande; han protesterade emot uppfattningen af sjelfskrifvenhetens uppoffring såsom ett offer åt fäderneslandet: det vore *icke ett offer åt fäderneslandet, utan endast åt partierna inom ståndet.* "Om I viljen göra ett offer, så gören det genom att nedlägga sjelfskrifvenheten i nationens sköte, derur I mottagit densamma; I skolen i sanning ej förlora derpå." Flach fann förslaget chaotiskt, principlöst och apostroferade författaren. Frih. Aug. Stjernstedt antog förslaget: "vill man genast ha hvad hvar och en anser för aldra bäst, så kommer man aldrig ur fläcken." Friherre C. Raab höll föredrag om ståndsidéen och yrkade afslag. Han ansåg kyrka och skola vara stridiga elementer. Bildt försvarade förslaget och vederlade anmärkningar deremot. Hartmansdorff, som icke gillade sjelfskrifvenheten, ville dock ej se den upphäfd, förrän han vore öfvertygad att något bättre komme i stället, och det vore nu ej fallet. Förslagets fel vore principlöshet och halfhet: skollärare voro upptagna men inga andra embetsmän, för valbarhet hos adeln fordrades hvarken att *veta*, *ega* eller *vara* något, under det att vissa qvalificationer fordrades inom de andra ständen. Då val införas, kunna sådana qvalificationer ej undvaras. Tredje felet vore att valen måste ske distriktvis, hvarigenom riddarhuset kunde bli demokratiskt och samhällsomstörtande. De upptagna nya 15 medlemmarne på riddarhuset skulle vilja "göra skäl för maten" och spela samma rôle der, som brukspatronerna spelade i borgareståndet. Kostnaden för de valdas underhåll skulle bli på hvarje hufvudman minst 30 rdr årligen, och mången hufvudman egde ej ens så mycket. Frih. R. Cederström polemiserade emot H., och förordade varmt förslaget. Leyonancker afstyrkte, i ett långt skriftligt anförande. Lagerfelt och Prytz tillstyrkte. Estenberg fann bördsrättens upphäfvande strida emot Guds vilja och försyn, och skola lemna spelrum åt godtycket och intrigen-

'ornérhjelm sade att någon reform vore af nöden, *på det* ıksdagen måtte vid sitt slut hafva något uträttat; genom ifall nu vore man icke hindrad att framdeles antaga ett nnat förslag, men nu är lugnt och inga yttre påtryckning-ar: *nu* borde man bifalla. Brakel uppräknade förslagets för-elar och trodde att den dag skulle, om det nu afsloges, unna komma, *då man ville åter rifva upp det ur sin graf*, fall man finge. Grefve Liljencrantz ville bifalla: "ett ridtutseende krig står för dörren, efter stora olyckor inträ-ler ofta ett reformbegär, som icke alltid är det visaste: let vore derföre godt att på förhand ha undanstökat åtskil-igt." Hartmansdorff replikerade Brakel och tillade nya ıkäl för sitt afslag. Derpå uppträdde förslagets författare, grefve Lagerbjelke, med ett långt försvarstal för detsamma, ch till honom sällade sig friherre Ugglas, grefve E. Sparre, Bergenstråle, grefve Carl Mörner, Fåhræus, friherrarne Palm-stjerna, A. C. Raab, B. Rosenblad, frih. C. Åkerhjelm, Åker-man, Mannerskantz, grefvarne von Platen och A. Gylden-stolpe, friherrarne Sprengtporten och R. Cederström; men emot dessa uppträdde Oscar Björnstjerna, grefvarne Pehr Kalling (som, derest adeln skulle upphäfva sin nu gällande ejelfskrifvenhet, på förhand *protesterade emot giltigheten af ett sådant beslut*), Aug. Mörner, af Ugglas, friherre Creutz, Cederschiöld och Carlheim-Gyllensköld. Vid voteringen, som slöts half tolf på natten, förkastades förslaget med 168 emot 107.

Derpå fick man *tre efterspel*. *C. Printzensköld* upp-stod och begärde, att då nu konstitutionsutskottets förslag blifvit af icke mindre än tre riksstånd förkastadt, berörda Utskott icke måtte vidare onödigtvis egna sin tid åt utar-betande af flere representationsförslag, utan i stället rigta sin uppmärksamhet åt förbättringar i tryckfrihetslagen. Landt-marskalken slog klubban i bordet och erinrade, att derest meningen vore att väcka förslag om ändring i grundlag, måste sådant ske direkte hos konstitutionsutskottet; hvarpå P. svarade att han icke velat väcka en motion, utan blott

uttala sin enskilta mening. Nu uppträdde flere talare att betyga sitt ogillande af detta P:s "tilltag," och önska att utskottet ej måtte förtröttas i sitt mödosamma vä Grefve Lagerbjelke hemställde att denna diskussion må utgå ur protokollet, men Printzensköld ville ha den qv hvilket ej kunde honom förvägras, och adeln, sade gref Ugglas, "borde så mycket mindre yrka på borttagandet, s icke *den* förlorade på motsatsen." Dagen derpå reservera sig landsh. grefve Lewenhaupt, Dalman och frih. Th. Ced ström emot ståndets beslut i representationsfrågan. Då ri darhusutskottets betänkande om valordning i händelse representationsförslagets antagande, nu föredrogs, kunde d visserligen blott läggas till handlingarne; men grefve Ug las begärde att åt utskottet måtte uppdragas att uppgö ett mera betänkt valordningsförslag, i händelse ett nytt r presentationsförslag framkomme, på grunder som betryggad fäderneslandets framtid; han ansåg detta så mycket vigt gare, som derigenom ådagalades oriktigheten af deras åsi ter, hvilka påstodo att adelns reformsträfvan ej vore al varsamt menad. Detta var det *andra* efterspelet. Sede mera diskuterade ståndet helt lugnt i tre timmars tid fr gor om sockenstämmor och saltupplag, innan det *tredje* e terspelet bröt fram. Detta bestod deri, att Hartmansdor råkade bedja att adeln icke måtte afslå ett ifrågavarand betänkande "*derföre*, att *han* förordade detsamma." Fri Tersmeden tog eld och fann detta yttrande så mycket me besynnerligt, som gårdagens votering just visat att ståndet pluralitet hyllade Hartmansdorffs åsigter. Grefve A. Gy denstolpe fann H:s yttrande så mycket mer obefogadt, so ståndet ej *brukade* låta personliga konsiderationer inverk på sina beslut; måhända *fruktade* H. nu, vid en blick p de glest besatta bänkarne, en för sig ogynnsam utgång, seda han blifvit öfvergifven af det *anhang*, han i går kommen derat; det vore annars vanligt att de segrande *behölle* plat sen, men här hade segervinnarne rymt fältet, för att kan ske begifva sig på — en *bal;* friherre R. Cederström trodd

föreställningen att Hartmansdorffs anföranden i går nåt *inverkat* på representationsfrågans utgång, vore felaktig; gen *enda* talare hade ju instämt med honom, hans samträffande med majoriteten vid voteringsurnan hade varit *llkomligt* tillfälligt, hans skäl hade också icke varit någon het, de hade långt förut stått att läsa i en *tidning*. Hartansdorff svarade, att han af den *bittra* ton, hvarmed han sina motståndare anfölls, kunde sluta till att *smärtan* ver nederlaget i representationsfrågan kändes särdeles *svi*nde, och beträffande den *siste* talarens sista anmärkning, re det förlåtligt om H. nu på *gamla* dagar lånade något tidningsartiklar, då flere *yngre* talare ej försmådde att mta lärdomar ur Argus, Aftonbladet och hvar de kunde träffas. (Betänkandet i fråga *afslogs* med 41 emot 34).

Ett par veckor härefter gafs den 3 Mars å hôtel Phœ- en *hedersmiddag för riksdagsmannen C. F. Wœrn* ju- ior, af ett större antal bruksegare, några trodde såsom en llning, för politisk verksamhet, andra till uppmuntran i t svåra bryderi, hvari han såsom direktör just nu råkat enom den katastrof, som bröt ut öfver Örebro—Hult-jern- gsbolaget och hvilken för längre tid bortkallade honom från hufvudstaden; fastän i det allmänna föregafs att mid- agen skulle vara ett uttryck af aktning och erkänsla för et intresse, hvarmed han omfattat svenska bruksbandteri- en, i det han väckt motion om tiondetackjernets och ham- arskattens upphörande. Han återkom likväl till Stock- olm tillräckligen tidigt, för att i riksdagens sista timma, en 20 November, kunna, tillhopa med baron Tersmeden, å samma Phœnix inbjuda till en *reformbankett*, bevistad f omkring 50 personer ur Adeln och Borgareståndet, 1 prest och 1 bonde, och vid hvilken diner togs initiatif till gitationen för återupplifvande af Aprilkabinettets (1848) epresentationsförslag (som vid 1850 års riksdag förkastats hos adeln af 316 mot 89, hos presterna af 36 mot 14 och hos bönderna af 87 mot 18, men *derefter* antagits hos borgarne af 33 emot 19). Ordförande vid måltiden var

Tersmeden, som i ett längre tal, efter att hafva omnäm
allt det goda, denna riksdag lyckats uträtta, likväl an
sådant "som en tillfällighet men ingalunda såsom en
ranti för framtiden att vår nu egande representation
någonting duger, och att således frågan om representation
ombildning fortfarande måste utgöra den vigtigaste och
gelägnaste." I samma riktning, men med mera skärp
afseende på nu bestående förhållanden å första statsmakt
sida, skulle en annan talare, hr Wærn, hafva ordat,
slutat med den uppmaningen till de närvarande att, hva
sin stad, träget arbeta på representationsfrågans lösni
Han lärer ock hafva beklagat att pressen stått så ski
från de verkande personerna på riksdagen, hvartill Aft
bladets Bergstedt svarade att pressen är starkast då h
står utom speciela factioner, och måste, för att hafva någ
inflytande, stödja sig på den stora allmänheten (?). Ut
de förutnämnde omtalades såsom vid tillfället närvaran
d. v. justitiekanslern von Koch, Indebetou, Ekenman, N
Arfvidsson, Dalman, professorerna Lovén och Sundevall, lan
bruksakademiens sekreterare Nathorst, J. P. Theorell o
rektor Svedbom. Åtskilliga af dem, som deltagit i den
middag, sammanträdde på Wærns föranstaltande ånyo, någ
dagar derefter, men på den mera anspråkslösa *Skomakar*
källaren och till det mindre kostsamma symposion som ka
las sexa, och med dem inställde sig äfven några bland
då för tiden så mycket eftersökta "orepresenterade," så a
samlingen lyckades uppgå till nära 30 personer. Talar
för qvällen var egentligen hr Wærn, som råkade i en ten
ligen vidlyftig debatt med L. J. Hierta. Denne yrka
nödvändigheten att *utom* representationen agitera för refo
men, och kom dervid i tvist med Wærn, antingen "d
grå" eller "det Örebroiska förslaget gjort största "*fiascot*.
Det finnes antecknadt att Nils Arfvidsson tyckte illa va
att pressen numera *förverkat* den makt, han förut ha
(alltså redan för aderton år sedan!), och att P. R. Tersme
den beklagade "bristen på sammanhang mellan Represen

tionen och Folket" samt den representativa verksamhetens
d mellan riksdagarne, hvilket han ansåg bäst kunna hjel-
s genom kommun — "*kommunala* institutioner," hvari-
nom representantkallet, ehuru i annan sfer, kunde verka
rmanent; — men förf. kan verkligen icke med visshet
ga, huruvida dessa yttranden fälldes vid middagen eller
d sexan; hvilket ju också kan qvitta.

Emellertid trodde man den tiden att dessa tillställnin-
ar "förskräckt det s. k. junkerpartiet." Den 4 December
854 samlades 40 ledamöter af Ridderskapet och adeln å
ötel Phœnix till subskriberad middag, och bland dem excel-
insen grefve Carl Löwenhjelm, grefvarne Anton Gylden-
olpe, Lagerbjelke, Puke, Liljencrantz, Erik Sparre, Ste-
ingk, C. Björnstjerna, friherre Carl Åkerhjelm, hrr Brau-
erhjelm, Nils Tersmeden m. fl. Grefve Löwenhjelm före-
og en skål för konungen, grefve Gyldenstolpe en för riks-
agens resultater, och kammarherren *Nils Tersmeden*, enligt
ppdrag, en skål *för Ridderskapet och Adeln samt för*
Sveriges Adel," frih. Åkerhjelm en för Medstånden, grefve
agerbjelke en för landtmarskalken, grefve Liljencrantz en
ör återseendet och hofmarskalken Aminoff en för den gamle
xcellente Löwenhjelm.

II.

Riksdagen 1853—54.

Likgiltighet vid riksdagsmannavalen, särdeles i Göteborg. — Talemän Tal. — Riksdagspredikan och throntalet. — Propositionen om s verkets ställning och behof. — Extra bränvinsutskott och Hen Utskott. — Riksrätt öfver konungens rådgifvare på Konstitutionsutsko begäran. — Déchargebetänkandet. — Ostracism emot Rådgifvarne Biskop Hallström vill hafva ständerna fredade från allt klander Utländskt yttrande om Svenska Riksstånden. — Proposition om tr frihetsförändring. — Riksdagens hufvudsakliga fysiognomi. — P grupperingar och Personalier. — Ministeriela, Högkonservativa, Jun parti, Justemilieu. — C. O. Palmstjerna, Gripenstedt, Bildt, Ugg Björnstierna, Gyldenstolpe, Erik Sparre, Åkerhjelm, R. Cederström. Platen, Tersmeden, Alströmer, A. C. Raab, Carlson, Nordström, I man, Säve, Schwan, Wærn, Björck, Wallenberg, Brinck, Rydin, Sahlström, Nils och Matts Pehrson, Petter Jönson i Träslända, Larsson i Tullus.

Vi böra likväl ännu något närmare sysselsätta oss m ifrågavarande riksdag och dess skaplynne. Riksdagskallels till den 15 November 1853, hade blifvit utfärdad den Juli. *Riksdagsmannavalen* i Göteborg väckte den sommar betydligt uppseende, i anseende till valmännens exempellösa li giltighet: endast 100 personer deltogo uti dem, och bla dessa fingo ej mindre än 7 sina valsedlar kasserade. I återstående 93 röstande tillade hr C. F. Wærn (sederme statsråd) 6,855 röster, rådmannen A. W. Björck 6,587 o kommersrådet Olof Wijk 3,390; hvarjemte 13 andra pe soner erhöllo röster emellan 2,354 och 7. Uti Luleå, d borgerskapet beslutat afbida utgången af valen i andra st der, för att söka förening med någon af dessa, och hel med den, som Piteå redan valt, (hvilken dock blef omöjlig emedan han genom läkarebetyg befriades från hela uppdr get), uppmanades derpå samma borgerskap att välja någo som kunde passa både för Piteå och Umeå. Emellerti föreslogo handels- och handtverksföreningarne den 25 Ok tober att borgerskapet skulle bedja en person, som snar

mnade sig till Stockholm, der "söka skaffa" staden ett mbud vid riksdagen. Härom anställdes votering, sedan an ock fått veta att Piteå föregående dagen förenat sig ed Ulricehamn, och beslöts med flesta rösterna per capita tt skaffa sig delaktighet i annan stads ombud; hvarpå en f magistratens ledamöter åtog sig att utverka fullmakt ed *öppet rum för namnet*, för att skickas till Stockholm amt der ifyllas och öfverlemnas åt den, *som kunde fås ör bästa priset*. Förgäfves protesterade en och annan mot etta sätt att kasta ifrån sig sin valrätt och öfverlemna åt lumpen hvad ombud man finge.

Till landtmarskalk utnämnde konungen landshöfdingen Östergöthlands län, grefve Henning Hamilton, till prestetåndets vice talman vid sidan af den sjelfskrifne, erkebiskopen d:r H. O. Holmström, biskopen i Wexiö f. d. statsrådet C. I. Heurlin (Mina Samtida I: 104); till borgaretåndets talemän borgmästaren i Norrköping P. J. Lagergren och kryddkramhandlaren i Stockholm A. M. Brinck, amt till bondeståndets Nils Strinnlund (Mina Samtida I: 101 och II: 15—17) från södra Ångermanland och A. J. Svartling från Östergöthland. Erkebiskopen egnade, i sitt helsningstal till presteståndet, åt sin närmaste företrädares minne följande ord: ... "En man, som både med snillets och hjertats makt, med den mångsidiga lärdomens, den *verkeliga* karaktersfasthetens, det ljusa skarpsinnets, den rena fosterlandskänslans herrliga skatter var så rikt utrustad som den af alla, som honom kände, högt värderade och saknade Talmannen Carl Fredrik af Wingård. Alltför tidigt gick han bort — allt för tidigt, icke för sin ära — den hade nått fullmogenhetens spets — men allt för tidigt för detta stånd, hans "dulce decus," för den Svenska kyrkan, hans vårdnads högsta kärlek, ja för hela Fäderneslandet, som i honom förlorade en den hjeltemodigaste kämpe mot tidens villor och samhällsstörande läror, en den redebognaste och verksammaste befordrare af samhällets högsta både andliga och materiella interessen. Djup var saknaden vid hans

bortgång, djupast känd i en stund som denna, på ett run som detta, der den väldige anden så ofta talade kärnrik ord, upplysande, lifvande, hänförande och der han nu efter trädes af en, ty värr alltför underlägsen förmåga." — Bondeståndets Talman, Strinnlund, helsade sitt stånd: ... "Treti år hafva förflutit sedan jag första gången här infann mig De hafva lärt mig att *misstro min förmåga* — en lärdom som ungdomen och den obeprófvade ej gerna vill taga emo i ett ödmjukt sinne — men de hafva äfven lärt mig at der viljan är god, är hon dock tacknämlig. Under denna långa tid hafva både pris och tadel fallit öfver mig; båda hafva dock studsat tillbaka mot mitt medvetande att aldrig en hårsmån hafva vikit ifrån den bana, jag ansett vara den rätta ... De fleste af eder känner jag sedan fordna tider. På eder räknar jag mycket ... Jag är gammal man, ej blott i år, utan äfven i riksdagsmannavärf. Jag har här sett många komma och gå. Mången befryndad med mig i vänskap och arbete, saknar jag i dag. Flere af dem hafva, likt den romerske fältherren, om hvilken jag fordom läst, lemnat sitt värf i det allmännas tjenst för att återgå till plogen; andra åter hafva gått dit, der skördarne gro öfver deras egna ben. I deras ställe ser jag i dag här mången för första gången uppträda uti lagstiftarens vigtiga och ansvarsfulla värf. Äfven Eder, I unge, I nykomne bröder, helsar jag välkomne ... Låtom oss alla lyckönska hvarandra inbördes välkomna! Må den Gud, hvars hand städse skyddande och välsignande hvilat öfver Sveriges Odalmannastånd, öfver våra fäder och förfäder så långt minnet går, också förläna *oss* visdom och kraft att uträtta det verk som oss är anförtrodt och ålagdt! Jag har alltid varit van att påkalla *Hans* bistånd vid hvarje af mina företag. Aldrig trodde jag dock att jag skulle komma att göra det ifrån Talmansstolen inför Sveriges Bondestånd — det *Hedervärda*, såsom det heter, och såsom det sedan årtusenden *förtjent* att heta. Gud välsigne oss alla!"

Den 24 November då riksdagen efter riksdagspredikan offentligen öppnades, hade konungen, som med anledning af den allmänna sjukligheten efter choleran och faran att gå omnklädd *aflyst den vanliga processionen* till Storkyrkan, begifvit sig dit i vagn, att afhöra biskopen i Strengnäs d:r Annerstedts predikan öfver texten 1 Kon. B. 8: 57, 58; med ingångsspråket: «Söker stadens bästa och beder för honom till Herran; ty då honom väl går, så går eder ock väl» (Jerem. 29: 7) och till ämne: «Konung och Folk, förenade i bön för allmänt väl.» Från thronen talade på riksalen konung Oscar om den pröfning, som öfvergått Hans hus, om begge barnabarnens födelse, om farsoten cholerans nya hemsökelse, om bränvinet (Mina Samtida VI: 259) grundräntornas förenkling, kommunikationsmedlens förbättrande, samt en omfattande framställning af försvarsverkets behof, men allt utan tillökning af den vid föregående riksdagen bestämda allmänna bevillning. Först i slutet kom efterföljande högtidliga allocution: «Af min konungsliga pligt och af Europas närvarande politiska ställning dertill uppmanad, skall jag låta förelägga Eder en omfattande framställning af försvarsverkets behof och af hvad som fordras för att bringa detsamma uti ett skick, egnadt att betrygga Rikets sjelfständighet. Hvarje sann fosterlandsvän måste med allvar behjerta denna maktpåliggande angelägenhet. *Svensk konung vänder sig aldrig förgäfves till Svenske män, då det gäller Sveriges ära och sjelfständighet.* I skolen, jag är derom öfvertygad, handla såsom värdige målsmän för ett Folk, hvars hjeltemod och alltuppoffrande fosterlandskänsla med oförgätliga drag inristat svenska namnet uti verldens mest frejdade häfder.» Ingen af talmännen upptog i sitt tal på rikssalen dessa anspelningar på det annalkande orientaliska oväder, som i tre år skulle skaka vår verldsdel. Landtmarskalken nämnde först konungens sjukdom, dernäst thronarfvingens födelse och först i det tredje rummet «tåren, som dallrar i de blickar, Ridderskapet och

Adeln tacksamt riktar mot höjden» och bad att «bland de blommor, Sveriges sångmö klagande strött på prins Gustafs slutna grift, måtte det tillåtas R. o. A. att äfven nedlägga sin enkla gärd: välsignelse öfver den ädle hädangångne furstens minne.»

Propositionen om *Statsverkets tillstånd och behof* åtföljdes af statsrådsprotokollet för den 9 Nov. 1853, hvarest uppräknades bland de fyra vigtigaste försvarspunkterna: befästandet af Marstrands hamn, hvilken, «då sjöfarten på Nordsjön derifrån beherrskas, det derföre är till fredande af eget oberoende särdeles vigtigt att äga och bevara både från fienders *och vänners intrång*.» De sista tre orden utmålades af regeringens motståndare såsom en misstanke emot England, uttalad i samma ögonblick, man begärde anslag till upprätthållandet af en neutralitet, som ville stödja sig på just samma England, och såsom en stor oförsigtighet. (Om *dessa* riksdagsfrågor, se nedan, kapitlet om «Svenska Neutraliteten»). Huru utskottsvalen misshagade somliga, hafva vi i föregående kapitlet omnämnt. Här må tilläggas att i bränvinsutskottet antogs till sekreterare J. P. Theorell, en broder till justitieombudsmannen och sjelf en gammal välkänd publicist. Utskottet tillsatte en särskild komité (frih. Kræmer, prof. Carlson, häradsh. Hasselrot och en bonde) för att utarbeta lagen. I denna komité utarbetade Hasselrot både tillverknings och försäljningslagen, sådane de af riksdagen antogos.

Opinionsnämnden, som den 11 Februari (1854) sammanträdde, beslöt att icke anställa omröstning till uteslutande af någon bland högsta domstolens ledamöter; men den 28 April ankom till justitieombudsmansexpeditionen konstitutionsutskottets memorial med anmodan att inför *riksrätt* åtala dem af konungens rådgifvare, som deltagit i K. M:ts beslut af den 10 Okt. 1851 om den af Ständerna vid sednaste riksdag till K. M:t gjorda framställning om ändradt sätt för *indelta hemmansräntors* och kronotiondes utgörande, nemligen: föredraganden statsrådet Gripenstedt samt begge

statsministrarne, grefve Sparre och frih. Stjerneld, statsråden Fåhræus och Wallensteen jemte redan afgångne f. d. statsråden v. Hohenhausen, Genberg och grefve v. Platen. Det ärendet hade länge gjort ombrage, och förf. fick redan den 3 Sept. 1851 från föredraganden en biljett, hvari han säger: «För att så vidt som möjligt sprida någon upplysning i ett vigtigt ämne, hvarom dels en stor okunnighet, dels flera villomeningar äro rådande, anser jag att det skulle vara ganska nyttigt att den uppsats, jag i skatteregleringsfrågan under form af Beriktigande låtit införa i gårdagens Aftonblad, jemte några ords inledning, som visade att allt hvad någonsin i detta afseende med skäl kan begäras, nu är af K. M:t tillvägabragdt, äfven kunde få en plats i Posttidningen och derigenom komma till mångas kännedom, som aldrig läsa A.-B.» Förnämsta upphofvet till denna riksrätt var utan tvifvel de liberala tidningarnes långvariga polemik mot Regeringen, för det hon uppskjutit skatteförenklingens verkställande delvis; samt hos en del bönder, för det att hon uraktlåtit tillvägabringa den ändring, som för den nya anstalten erfordrades till utväljande af bondeståndets deputerade vid markegångssättningarne (hvilket sistnämnda till och med justitieombudsmannen inför rätten förklarade *icke* vara lagöfverträdelse, för hvilken åtal inför Riksrätt kunde ega rum; hvarjemte han i uppskofvet med skatteförenklingen fann hvarken kränkning af Svenska folkets rätt att sig sjelft beskatta eller öfverträdelse vara tillstyrkt af de paragrafer i Regeringsformen, enligt hvilka denna rätt är folket och dess representanter förbehållen). Emot tidningsoväsendet i denna fråga yttrade den liberala Östgötha Correspondenten (Ridderstad) straxt vid riksrättsåtalets början sin häftiga ovilja öfver «det ofta orättvisa i anfallen, det förvrängande i belysningarne, det partiska i refererandet, det bittra i uttrycken, det fiendtliga i hållningen, det outtröttliga gnatandet och skafvandet på en enda eller ett par personer, det gemena i insinuationerna,» och sade att allt detta förefallit honom «erbarmligen fegt.» Riksrätten, som första

gången sammanträdde den 8 Maj (i Riddarsalen på slottet), hade till ordförande presidenten Isberg och till ledamöter presidenterna Skogman, Hartmansdorff, Munthe, Åkerman och Ulfsparre, contreamiralen grefve Puke, justitieråden Engelhardt, Nordenstolpe, Backman och grefve Snoilsky, kommendören Annerstedt, hofrättsrådet Hindbeck, bergsrådet Berndes, statskommissarien Nyström, kammarrättsrådet Tauvon, krigsrådet Forsberg, kammarråden Norberg och Bäckström, samt antog till sekreterare assessoren A. Dreijer och till protokollsförande fiskalen C. J. Rabe. De åtalade inställde sig till svaromål första gången den 15 i samma månad, jemte åklagaren, justitieombudsmannen. Den 21 Maj förekom i Riksständen Statsutskottsutlåtande om skatteförenkling, och den 7 Juni diskuterades hos adeln länge och lifligt N. Tersmedens motion att hela skatteregleringen bör utgöra *ett sammanhängande helt*. Grefve Wrangel fann högst besynnerligt, om Ständerna skulle kunna ogilla, hvad en deras delegation beslutat, nemligen konstitutionsutskottet, som ställt konungens rådgifvare till ansvar just derföre, att de ej till verkställighet befordrat den del af K. M:ts proposition, som vid förra riksdagen af ständerna bifölls; genom bifall till motionen skulle således det förra riksdagsbeslutet dessutom upprifvas. Grefve Liljencrantz och frih. Stjernstedt ansågo tvertom det vara nödigt att adeln upprätthölle sitt beslut vid förra riksdagen, emedan just genom att lyssna till detta hade rådgifvarne ådragit sig åtal. Äfven presteståndet hade fattat ett sådant. Detta gaf grefve G. Posse anledning att «varna vederbörande för att åter utkasta brandfacklan; då konseqvensen af ståndets beslut vid förra riksdagen blifvit riksrätt, kunde den blifva likadan ännu en gång. Missnöjet i landet vore stort, och den jordbrukande klassen borde ej bringas inom kort till att fråga: «Quousqve abutere, Catilina, patientia nostra?» Dalman, Palmcrantz och frih. A. C. Raab ville afslag. Hjärne betraktade frågan såsom ny motion och ville hafva den vederbörligt remitterad. Vid votering bifölls dock motionen

med *40 emot 35.* Detta gaf A.-B. anledning till att i en artikel den 22 insinuera att de åtalade rådgifvarne sjelfva genom sin närvaro åstadkommit denna för dem så fördelaktiga utgång. Då grep sig en af dem an och skref till förf. att under debatten voro, bland de till inträde på riddarhuset berättigade 6 konungens rådgifvare, visserligen 5 tillstädes, men ingen af dem yttrade sig, minst 2 bland dem som voro under tilltal aflägsnade sig före voteringen, och på dennas utgång kunde således ingalunda de rådgifvare, som i henne deltogo, inverka. Emellertid fortgingo riksrättens sessioner minst en gång i veckan; den 29 Maj afgaf åklagaren sitt slutpåstående, den 1 Juni svarade de åtalade skrifteligen; den 2 öfverlemnade begge parterna saken till domstolens afgörande och den 9 Juni afkunnades domen: ... «Som af Regeringsformen och Ansvarighetslagen, med hvarandra jemförda, uppenbart är, att fråga om förment öfverträdelse af grundlag icke kan komma under hufvudsaklig pröfning hos Riksrätt i andra händelser än der, om öfverträdelse skulle hafva egt rum, Riksrätt må kunna, i enlighet med Ansvarighetslagen, fälla till ansvar; alltså, och emedan åklagaren icke gittat åberopa någon paragraf i Regeringsformen, hvilken statsrådets nu tilltalade ledamöter vid ifrågavarande ärendes behandling skulle hafva öfverträdt eller uraktlåtit iakttaga, eller hänvisa till något stadgande i Ansvarighetslagen, som å den förmenta grundlagsöfverträdelsen vore tillämpligt; ty pröfvar Riksrätten rättvist det i målet fullföljda åtal att ogilla.»

Men härmed var icke riksdagens storm emot konseljens ledamöter slutad. Återstod *déchargebetänkandet*, hvilket i början af Juli handlades af ständen. Utskottet hade på det omsorgsfullaste ansträngt sig att finna sak emot Rådgifvarne, och skrapat statsrådsprotokollerna så, att det fått omkring 400 smulor liggande. Men vid närmare påseende och oaktadt bästa vilja blef det omöjligt att gömma på mer än 18, de öfriga måste öfvergifvas. Alltså innehöll betänkandet 18 anmärkningar mot 20,000 afgjorda mål.

Göteborgsrådmannen Björck gaf dock en särskild reservation, i hvilken borgareståndets öfriga utskottsledamöter instämde, och rigtad emot den vid förra riksdagen af Ständerna sjelfva begärda komitén för undersökning om *beskattningen å städernas* invånare: «komitén — sade han — blef således tillsatt och sitter ännu samt kommer väl ännu i många år att sitta, då man icke kan antaga att konungens rådgifvare, som naturligtvis endast afsett sjelfva beskattningsfrågan, skulle låta inställa dessa fåfänga undersökningar. Emellertid förekommer det särdeles anmärkningsvärdt att komitén icke veterligen erhöll någon instruktion eller ens anvisning att anställa den både af städerna och särskildt borgareståndet ifrågasatta jemförelsen mellan beskattningen å landets och städernas invånare. Deremot fick komitén obetingad rättighet att infordra upplysningar af städernas myndigheter, hvilka således gjordes beroende af några enskilta personers godtfinnande. Komitén begagnade ock tillfället att utsträcka sina forskningar äfven till städernas egna förmåner, oaktadt skrifvelsen afsåg endast beskattningen å städernas invånare och ehuru en undersökning i förutnämnda hänseende utgjort föremål för en särskildt af ständerna *afslagen* motion. Detta sätt att gå till väga gifver åt rådgifvarnes förhållande till förslagets upphofsmän i denna fråga ett sken af frändskap, som rådgifvarne haft allt skäl att undvika. Hvad komitén hittills tillgjort, sedan ett år förflutit efter det de infordrade upplysningarne ingått, är ännu en hemlighet; och hela åtgärden har således visat sig i hvarje hänseende opraktisk, om ock minnet deraf kommer att länge nog öfverlefva den nuvarande ministéren.» Så långt Björck. — Utom denna fråga (uppkallad genom Strinnlunds motion vid förra riksdagen, Mina Samtida V: 78) och hvilken isynnerhet Borgareståndet icke hade mage till att smälta, berodde bitterheten emot konseljen dels af hoppet att, oaktadt riksrätten frikännt, dock få hämnd på statsråden för skatteförenklingsfrågan, och dels af harm öfver behandlingen af hemmansklyfningen. Man fick nu se en fullständig *ostracism*.

Borgareståndet var, förstås, eftertryckligast. Hr Björck nsåg sig ega rätt att, enligt sin reservation, göra anmärkingar emot rådgifvarne för så väl hvad som passerat före om under riksdagen. De hade icke rätt uppfattat konungamaktens förhållande till folket, regleringen af 6:te hufudtiteln hade blifvit oriktigt iakttagen, de hade visat sig iendtliga mot städerna, en proposition hade blifvit aflåten om upphäfvande af tryckfrihetsförordningen såsom grundlag . s. v.; och häraf drog han den slutsats att de icke motsvarade folkets förtroende och att systemet borde undergå en förändring, samt anhöll om proposition på anhållan om afskedande af Sparre, Palmstjerna, Fåhræus, Reuterdahl och Gripenstedt. Schwan och Ekholm instämde, och ville Schwan äfven hafva bort grefve Mörner. Stolpe ansåg denna ceremoni fullkomligt grekisk, när de utmärktaste män förvisades. Henschen, Berger, Brinck, Wallenberg instämde med Björck och Schwan, icke blott för det, rådgifvarne gjort, utan mest *för det de underlåtit att göra.* Likaså Rinman, Falhem, Sundblad, Hasselrot, Tjernberg, Berg och Gråå. Björck, Billström, Berger ville ha proposition framställd om hvarje statsrådsledamot särskildt. Så började ostracismen, och så förkastades Palmstjerna med 34 mot 21, Reuterdahl med 33 mot 22 och Gripenstedt med 28 mot 27. Sparre fick stå qvar, med 24 mot 31 och Fåhræus med 27 mot 28. Mörner benådades från votering, sedan Schwan återtagit sitt yrkande «i anledning af en under dagens lopp inträffad händelse» (frikännelsen i Bondeståndet). — I *Bondeståndet* var Pehr Sahlström den egentlige skarprättaren: «Det var högt att beklaga, att ett land, af Gud och naturen så väl utrustadt, som vårt, hade blifvit så återhållet. Det fanns få länder i Europa, som haft skäl att skatta sig så lyckliga; men nu på några år hade allt gått tillbaka. Skulden härtill måste, till stor del, tillräknas konungens rådgifvare, som vid bedömandet af en del vigtiga frågor åsidosatt fosterlandets sanna väl och nytta. Bevisen på deras olhet och liknöjdhet voro så tydligt framlagda, att några

flere ej behöfde upprepas. De hade gjort 1) ingrepp i skatteförenklings- och lagstiftningsfrågorne, 2) anfall på personlig frihet, 3) underlåtenhetssynder.» Särskildt uppehöll han sig vid skatteförenklingen och hemmansklyfningen, samt att de *förledt* konungen att göra nåd, der nåd icke bör ega rum. Hopplöshet vore rätta ordet för hvad man har att vänta af den nuvarande ministèren. Grunden till styrelsens förändrade syftning vore reaktionens förmenta seger i utlandet. Han begärde omröstning öfver afskedandet af statsrådets samtlige ledamöter. På hans sida stodo Anders Jönsson (Skarab.), Falk, Joh. Nilsson, Nils Andersson och Nils Svensson (från Skåne), Erik Ersson (Kopparb.), Jöns Erik Ersson (Örebro), Nyqvist (som fann förordningen om hemmansklyfning vara sådan, att hon skulle bringa $^2/_3$ af landets befolkning till tiggarstafven, och om den lagen skulle tillämpas, komme äfven *många, som förut varit valbara till riksdagsmän, att derifrån uteslutas*), Jöns Persson (Blek.), Ola Månsson, Henrik Andersson m. fl. J. P. Danielson och Daniel Danielson ville endast bifalla betänkandet. Petter Jönsson i Träslända, förre Talmannen Nils Persson, Bengt Gudmundson m. fl. visade mera måtta och till en viss grad försvarade rådgifvarne. Emellertid afgjorde ostracismen äfven här förkastelsen: af Sparre med 71 mot 17, Palmstjerna 73 mot 16, Fåhræus, Gripenstedt och Reuterdahl till och med *utan* omröstning. Deremot gafs, också utan omröstning, benådning åt Wallenstéen och Mörner! — Uti *presteståndet* syntes man göra mest affär af femte anmärkningspunkten, angående ett af statsråden till konseljprotokollet afgifvet yttrande om Ständernas anmälan rörande regleringen af riksstatens sjette hufvudtitel. Biskopen Hallström uppläste till och med ett långt skriftligt anförande, deri han yrkade att *Rikets Ständer, såsom statsmakt betraktade, borde vara fredade från allt klander*, helst det officiela; domprosten Thomander ville hafva detta klandervärda protokoll på något sätt desavoueradt; prosten Qviding fann frön utsådda till misstroende mellan Konung och Folk och en giftig pil

afskjuten mot en ädel konungs bröst, derifrån han dock återstudsat; hofpr. Hasselrot, d:r Sandberg, prosten Carlander och lektor Sondén instämde i klandret; hvaremot prof. Lindgren, biskop Heurlin och hofpr. Wensjoe funno det klandrade protokollsyttrandet vittna om *politiskt mod* och att statsrådet varit både berättigadt och förpligtadt att öppet då uttala sin åsigt. Vid 18:de punkten, om *Sveriges och Norges unionella förhållanden*, anmärkte Thomander att dessa riken nu varit i 40 år förenade, utan att hafva författningar om inbördes handelsförbindelser, eller ingått någon närmare förening, och att han hoppades att ej nya 40 år måtte förflyta utan rättelse i det anmärkta förhållandet. Men vid den slutliga diskussionen visade sig flera försonligare, t. ex. Sandberg, som afskydde täta ministerombyten, Beckman som insåg missvexten på statsmannaämnen och Qviding, som beklagade «att se skolans angelägenheter försvarade ifrån kryddlådan» och lyckönskade konungen att åtminstone vid Ecklesiastikportföljen hafva en man, fullt vuxen sitt kall. Prosten Almqvist kunde likväl icke gilla den anda, hvari det konstitutionella lifvet rörer sig inom vårt land och biskopen Hallström önskade, att hvad som blifvit anmärkt, icke måtte spårlöst förrinna i sanden. Utan vidare blef derpå utskottets memorial lagdt ad acta. — Hos *Adeln* började debatten af tvenne Rådgifvare, Palmstjerna och Gripenstedt, med svar på Utskottets anmärkningar, hvilket loyala uppträdande, för sin ovanlighets skull (Misstag: ty 1840 uppträdde, hos Adeln och Presteståndet, alla der till stämma berättigade, ehuru långt förut redan ur konseljen afgångne, rådgifvarne, man för man, emot déchargebetänkandets anmärkningar, liksom Poppius gjorde det i Presteståndet 1834 och O. I. Fåhræus hos Adeln 1845, om minnet icke sviker), mycket behagade ståndets ledamöter, oaktadt Gripenstedt tillät sig säga, att han ville «åt sanningen och tiden öfverlemna afgörandet, huruvida utskottet ådagalagt lika mycken (eller mera) oväld och skicklighet, som konungens Rådgifvare». Mot dessa upp-

trädde nu Cederschiöld, för det landssekreterares och landskamererares reservationer förhindrats att blifva K. M:t meddelade; frih. A. C. Raab, som ville återremiss för att få ett mera *allmänt* omdöme, Adelborg som dock bad utskottet undvika småsinne, Hartmansdorff, som dock icke ville hafva någon anmäld till entledigande, P. R. Tersmeden. som ville af utskottet haft ett totalomdöme, Ugglas, som dock ville hafva memorialet med ogillande lagdt ad acta. Puke likaledes. N. Tersmeden instämde med Hartmansdorff; Ribbing fann rådgifvarnes största synd vara försummade reformer i brottmåls- och kyrko-lagstiftningen, folkskoleundervisningen och de lärda skolorna, samt i förordningen om hemmansklyfning; Lagerbjelke hade gillat *en* af de aderton punkterna, Dalman hade önskat allmänt totalomdöme såsom resultat af utskottets undersökningar. Slutligen lades betänkandet äfven här till handlingarne. Det undföll nog icke de ifrågavarande konungens rådgifvare, att dessa företeelser väl mycket liknade yttringar af *regerande* ständer. Den 6 Juli skref en af dessa rådgifvare till förf.: «Då i dagens posttidning skall refereras hvad som i går i riksstånden passerat, förmodar jag att det kommer att ske i uttryck, bättre valda än dem, Svenska tidningen i dag begagnat. Det kan ej gerna vara riktigt att säga, att bondeståndet «enhälligt» beslöt att begära Tit. Fåhræi, Gripenstedts och Reuterdahls entledigande; ref. har dermed velat uttrycka att det beslöts «utan votering.» Likaså hvad hrr Wallenstéen och Mörner beträffar, är det ej exact att säga att de «enhälligt frikändes» — ett uttryck, som passar en domstol, ej ett *supplicerande* stånd — då det egentligen lärer varit «utan votering» beslutadt att anmärkningen emot dem «skulle förfalla.» Att riksdagens stränghet icke blef utan verkan, slutar jag af ett annat bref från samme statsrådsledamot till mig den 23 Nov. samma år, med anledning af «Nya Folkets Rösts» berättelse att Regeringen skulle hafva för afsigt att till nästa år uppskjuta med utfärdandet af såväl Chartæ-Sigillatæ-förordningen, som nya

Tulltaxan: «Nu är förhållandet att dagen innan tidningen utkom, således den 21 dennes, K. M:t redan beslutat utfärdandet af den nya Chartæ-Sigillatæ-förordningen, samt att, sedan Kommerskollegii och Generaltullstyrelsens utlåtande öfver den af Ständerna föreslagna nya Tulltaxan den 20 dennes till Finansdepartementet inkommit, beredningen af detta ärende i Statsrådet redan tagit sin början, så att Taxan otvifvelaktigt före årets slut blir utfärdad.»

Dessa händelser inträffade samma år 1854, då man i svenskt tryck på våren citerat ett utländskt yttrande af denna lydelse: «Svenska Adeln är i allmänhet fattig och förderfvad; presterskapet bibehåller en ren karakter, men är beroende af Regeringen; borgrarne, fastän i politiskt afseende motståndare till de begge första ständen, äro *ännu mer depraverade än Adeln;* men Bönderna — Sveriges förhoppning och redan det rikaste bland de tre ständen (!) — bilda en särskild klass, hvilken, oss veterligen, icke har något motsvarande i något annat land. *Det är denna, efter allt utseende, som slutligen kommer att blifva den herrskande.*»

Till kuliss-spelet under denna riksdag räknades berättelsen att på sommaren, vid första underrättelsen om tre rikssstånds sänkning af införselstullen på socker och sirup, afbröt en rik sockerpatron i rikets andra stad sin badsejour i Homburg och hastade till Stockholm; en tullembetsman från samma sockerort inställde sig likaledes i hufvudstaden och Carnegieska bolagets kommissionär omtalades vara nära anförvandt till en inflytelserik minister. Derpå beslöt Bevillningsutskottets Tullafdelning, emot tre Ståndsbeslut, att vidhålla sina höga tullsatser å socker och sirup och tillstyrka tre stånd att förena sig med ett fjerde (Adeln). Bondeståndets val till ledamöter i Förstärkt Statsutskott verkställdes så långt före den behöfliga tiden, att man på motsidan fruktade att derigenom underlättats vissa bemödanden att «söka menniskor» för att finna majoritet i berörda

utskott. Uti sednare tider väckte en pitpropshistoria nästan lika enormt uppseende.

Mot propositionen om förändringar i *tryckfrihetsförordningen* talade i borgareståndet 27 och i Bondeståndet 38 ledamöter; bland de förra äfven n. v. statsrådet Wærn. När majoriteten af Bondeståndet på hösten, genom att hota utebliva från förstärkta utskottet och sålunda göra dess voteringar i ämnet omöjliga, tycktes vilja hindra en formenlig lösning af *bränvinsfrågan*, föreslog man att, om hon deruti lyckades, konungen måtte verkligen stå fast vid sin afsigt att, intill dess Ständerna vid en kommande riksdag fattat sitt beslut i laga ordning, inställa *allt* slags bränvinstillverkning. Den 13 Okt. uteblefvo 17 af utskottets 30 ledamöter af detta stånd, så att voteringen måste uppskjutas, den 16 undanhöllo sig bönderna återigen den tillämnade voteringen och den 19 voterade utskottet ändå, *utan bönder*. Tänk om bondregementet den tiden styrt riksdagarne!

Uti Borgareståndet debuterade vid denna riksdag bruksegaren magister Wahlström, förut omnämnd (Mina Samtida I: 85) såsom en af tidningen Svenska Biets fordna redaktörer, och hvars hjelpsamhet och oegennytta förf. vid för många tillfällen i sitt lif rönt, att här dem förtiga. Vid inträdet i Riksdagen t. ex., gaf han det beviset af grannlagenhet mot kommittenterna och riksdagen, att han sålde sina aktier i det Bergstedtska Aftonbladet och lemnade dess redaktion, hvilken han vid denna tid äfven tillhört. I ett sednare tidehvarf ser man sällan denna candeur. Efter riksdagens slut utgaf han deremot, tillsammans med hr Tersmeden, en brochure: «1854 års riksmöte med dess handlingar och handlande personer», i hvilken den riksdagens skaplynne i allmänhet blef framställdt så, att i alla frågor af rent politisk natur, samt lagfrågor och vissa ekonomiska höllo de begge första ständen vanligen tillsammans, hvarvid dock presteståndet röjde en mera bestämd conservatism än Adeln. Uti industriela frågor anslöto sig till hvarandra

fta adeln och borgareståndet. I anslagsfrågor voro alla ånden beredvilliga, i bränvinsfrågan de tre första sällsynt ndrägtiga. Bönderna slöto sig, med undantag af den sist-ämnda, i allmänhet till borgareståndet, utom i de egent-iga affärsfrågorna, der det merändels höll med presterna. ståndens inbördes förhållande vid denna riksdag var i all-mänhet vänligt och fritt från partianda, temligen. Riks-lagens hela lynne var stilla reformerande i skatteförenkling, ullnedsättningar, bränvinsreform, decimalsystemets beslutande mynt, mått, mål och vigt, medelporto, judeemancipation, oleraspärrningarnes reglering, stängselfrågans lösning samt pö- och ris-straffets äfvensom kyrkopliktens afskaffande ut-jorde dess frukter. Bondeståndets rättighet att sjelf välja ekreterare och frågorna om upphäfvande af Statsutskottets rivilegium att ej i första hand kunna mötas af ståndens fslag å dess utlåtanden, samt om utvidgning af städernas epresentationsrätt (hvarigenom utsigt tycktes öppna sig för borgareståndet att inom kort vexa de andra öfver hufvudet) blefvo genom omröstning i Förstärkt Konstitutionsutskott hvilande till nästa riksdag. Hartmansdorff väckte — väl för första gången — motioner om ett Ecklesiastik-colle-gium och om kyrkomöten.

Partigrupperingarne vid denna riksdag voro på riddar-huset mest mångskiftande. *Ministeriela* partiets koryféer voro finansministern friherre C. O. Palmstjerna (broder till f. envoyén i S:t Petersburg (Mina Samtida II: 70—75), mindre lycklig såsom talare, än utmärkt genom kunskaper som mognats af ett klart förstånd; grefve C. G. Mörner, lika konservativ, men mera talför än den förstnämnde, om ock i en klagande ton, samt hr Gripenstedt (sedermera fri-herre), en af husets ledigaste och blomsterrika te parleurer, så att han af motståndare till och med fick namnet «blom-stermålare»; hans antecedentia hade tydt på ultraliberalism och hans första tal i liberalismens tjenst sades utgjort bryg-gan till hans familje-allians i Anckarsvärdska husen; men sedan dyningarne af franska februarirevolutionen lagt sig

och Sandströmer lemnat konseljen, förekastade man honom «att han sin första kärlek öfvergaf och till och med deltog i utarbetandet af förslaget till förändring i tryckfrihetsförordningen.» *Högkonservatörerna* anfördes af Hartmansdorff. advokatfiskalen (f. d. tillförordnade landshöfdingen) Printzenskköld, f. d. legationssekreteraren «kammarherren» Nils Tersmeden och hr Carleson. Det konservativt reformerande *junkerpartiet* hade till hufvudman grefve Lagerbjelke, dialektisk förmåga och god diction; hr Gillis Bildt, med kunskap, talent men äfven stort «Selbstbewusst seyn,» grefven af Ugglas, mäktig i ord och glad i öfvermod; hans broder friherren af Ugglas, i sin ungdom hofsam, human, anspråkslös, med icke ringa gåfvor (längre fram statsråd, först utan portfölj, andra gången med finansportföljen, men begge gångerna hufvudstupa aflägsnad ur konseljen); grefven Björnstjerna, frank och till följd af sin engelska uppfostran mera liberal än kamraterna, med klart och behagligt framställningssätt; grefven Anton Gyldenstolpe (Mina Samtida II: 45), enkel, flärdfri, en och annan gång med en uppbrusning, som bortskymde hofmannased; grefven Erik Sparre, oförskräckt, stundom oförsynt, utmanande och trotsig, men nitisk, klar, skarp och prydlig; friherren Fr. Åkerhjelm, seg och brukbar, stundom hängifven åt ytlig behandling af ärenden, när han trodde dem derigenom bättre befrämjas; friherren Klinckowström, utmärkt kraftfull, concentrerad och flärdlös; hr von Troil, god talare med redigt föredrag; grefven Liljencrantz d. ä., kyrklig och hofman, men rättfram; friherren Rudolf Cederström, ordfyndig, någon gång stickande, understundom med en mine af mentor. Lemningarne af Carl-Johanstidens opposition, den nya regimens af 1844 skötebarn, «bildningens och förmögenhetens» aristokrater, medlande emellan konservatism och radikalism, d. v. s. «*justemilieun*», räknade i sina leder grefven von Platen, af engelskt whig-lynne, enkel och passionsfri, ja tillbakadragen. med endast måttlig begåfning men af de liberale så högt uppburen, att de påstodo hans afgång ur statsrådet hafva

varit konseljens afsked åt framåtskridandets sak. Friherre W. F. Tersmeden, human och kunskapsrik, praktiskt öfvertygande; hr von Koch, justitiækansler men ändock stundom antiministeriel, med klar och varm bevisningsförmåga; friherre A. C. Raab, praktisk, arbetsam, energisk, kunnig i statssaker, erfaren och taktfull i parlamentarism; hr W. F. Dalman, troget och varmt fasthållande sina »principer» trotts enstaka misstag och tillfälliga förbländningar; hr L. J. Hierta, klar och logisk, men öfverdrifvet ödmjuk och »nära nog nästan» ohjelpligt varsam i ordalag, liksom räfven i anbringandet af flera utvägar ur sin kula; hr R. Th. Cederschiöld i tal och dialektisk förmåga en af husets förnämsta ledamöter, sundt och ridderligt moderat i framskridande; frih. C. J. O. Alströmer, sjelfständig men färdfri, glanslös talare men ändock gerna hörd; grefve G. Posse, inspirerad, effektfull, till och med yster och braskande, lös från konsiderationer och menniskofruktan. Ett särskildt liberalt parti, »det kyrkliga», som satte Whigismens läror icke i första rummet, utan de högre och högsta bildningselementerna främst, upptog bland andra herr A. Ribbing, sann och fosterländsk, varm vän af kyrkans och skolans pånyttfödelse; friherre S. Creutz, detta partiets chef, sann och nitisk ända till skärpa och bitterhet, trots sin milda och älskliga natur, förkämpe för kyrklig frihet; frih. J. A. Posse, mera forskare än talare; hr Lövenhjelm, större tänkare än talare, men i begge fallen kärnfull; friherre F. P. Hjerta, hr P. R. Tersmeden, A. O. Adelborg och friherre C. A. Raab.

Presteståndet lyste genom den »beskedlige ärans och fromhetens man» biskopen Butsch, den »faste» men ungdomligt friske biskopen Annerstedt, den tystlåtne ordlekaren biskopen Fahlcrantz, den åldrande men sig aldrig förnekande biskopen Heurlin, den fine och skarpsinnige, oftast omärklige biskopen Genberg, den sjelfständige men föga betydande biskopen Bergman, den pröfvade parlamentaristen biskopen Hallström, den alltmera obemärkte pastor prima-

rius Pettersson, den skarpe och renhårigt konservative professoren Lindgren (en af ståndets raskaste och mest concise talare), den utmärkte prosten Forssell, den barske doktorn Björkman, för första gången den humane, nitiske och duglige Upsalaprofessorn Carlson, som redan på den tiden ansågs betrakta skolfrågan med nog mycket akademisk blick, den hvasse komministern Beckman, den lika sjelfständige, men i sättet ljufligare, kyrkoherden Nordlund, finansprofessoren från observatorium astronomicum Selander, den nykomne riksarkivarien Nordström, som redan vid denna sin första riksdag rubbade mer än en af ståndets medeltidsåsigter, huru monarkisk och i viss mening äfven byråkratisk han då än ansågs vara. Högkonservatismen representerades af bland annat fyra Östgöthaprostar: kontraktsprosten Cnattingius, doktorn Broman (en sällsynt älskvärd sammansättning af prelaten och hofmannen) samt tullprosten Arosenius och hans stallbroder Wåhlander. Redbar och sjelfständig var lektorn Sondén, som talade en mer än vanligt släpande östgötha-mundart; liberala westgötherna prostarne Hasselroth, Carlander och Linnarson, men ej deras kamrat och vedersakare prosten Wensjoe (sedermera kyrkoherde i Clara församling af hufvudstaden). Domprosten Björling i Westerås författade det prelatensiska judebetänkandet; prosten Tellbom var »en lektor i filosofien», prosten Almqvist den förnämste ibland Wexiö stifts representanter, och från Lund var kommen professoren Bring, en af Thorilds »terribla ortodoxer», hvars förslag om konventikelfrågan sades indela menniskoslägtet i tvenne flockar: prester och lekmän, de som instoppa och de som instoppas; Qviding blef namnkunnig för en »snillrik» men »reaktionär» motion i läroverksfrågan. Lunds universitet hade skickat den sjelfständige och talentfulle professoren Agardh; från Götheborg hade kommit domprosten Thomander, prostarne Traneus (moderat men ej tillräckligt konservativ) och humoristen Lindberg; Kalmar hade sändt de frisinnade två: veteranen Sandberg och Melén, Carlstad rent konservativa två: Malmstedt och Althar; Got-

and antagonisterna Gahne och Söderberg, och Norrland den loktrinära sjelfständigheten d:r Säve samt den usque ad absurdum konservative J. B. Runsten.

På den knappa majoriteten i borgareståndet berodde isomoftast, huruvida tre stånd skulle instämma med regeringen. *Ministeriella* der ansågos vara Almgren, hans svågor Indebetou, Palander och Koch; i andra graden nitiska Spångberg, Wijk, Ekelund, Arnberg, Rettig, Malmberg, Frick, Stenqvist, Ekenman, Asker, Rooth, Stolpe, Trägårdh, Hjort, Öhrström, Gezelius och Stenberg; dock voro häraf endast fem konservativa af rent vatten: Stolpe, Gezelius, Wijk, Almgren och Arnberg; alla de öfriga *grå*. Litet mera styfva voro Schwan, Wærn och Mæchel, Österberg, Rydin, Wetterberg, Wahllund, Lundh, Gustafson, Hesselgren och Windrufva. *Gammalliberala* voro Brinck, Gråå, Brodin, Rinman, Grape, Åsbrinck, Lindström, Ekholm, Berg, Pettersson, Falhem, Hörnstein, Cassel, Nordvall, Billström, Nygren, Berger, Hagman, Tjernberg, Fristedt, Wedberg, Sundblad och Norman; och sluteligen progressivast: Björck, Hasselrot, Schenström, Henschen, Boman, Wallenberg, Wahlström och Kistner. Bland dessa var väl Hasselrot den piggaste *författaren*. Redan vid 1840 års riksdag hade han låtit bonden Efraim Larsson bära fram en motion om lika arfs- och giftorätten, af H. författad. Den bifölls af de tre ofrälse ståndén, men Adeln och Konungen nekade. Vid 1844 års riksdag lät han samma motion bäras fram af bonden Joh. Andersson från Kinne, och den gången gaf konungen åt tre ståndś bifall sin sanction. I Lagutskottet hade H., såsom sekreterare, skrifvit både betänkandet och lagförslaget. Vid nu ifrågavarande riksdag (1853—1854) väckte han den motion, i följd af hvilken spö, ris och allmän kyrkoplikt afskaffades (K. F. 4 Maj 1855), och gaf genom en annan motion upphof åt egofridslagen. Hans delaktighet i bränvinslagstiftningen vid denna riksdag har ofvanföre omnämnts. Han har skrifvit lagen om husagan o. s. v. Mot tryckfrihetsförändringen talade Björck, Henschen, Boman, Mæchel,

Berger, Falhem, Gustafsson, Wærn, Wedberg, Nordvall, Berg, Grape, Brinck, Asker (som nu gjorde sin första riksdag, en af de *många* borgmästarne vid detta möte), Gråå, Wetterberg, Rydin, Kistner, Hesselgren, Tjernberg, Hagman, Cassel, Lundh, Pettersson, Hörnstein, Wallenberg och Sundblad. Vicetalmannen, kryddkramhandlaren Brinck var en god representant, lugn, flärdfri, en verklig hedersborgare, och rådmannen Gråå från Stockholm var i sitt slag honom lik; grosshandlaren Schwan, son af förra statsrådet, en parlamentarisk talent af första ordningen, orädd mot alla och öfverlägset djerf; grosshandlaren Wærn, med många goda gåfvor, såg dock ej sitt inflytande stiga, hvilket deremot var fallet med hans kamrat från Göteborg, rådmannen Björck, som derefter länge ansågs vara ståndets «ledare» åt venster, ehuru han ingalunda kunde mäta sig med Schwan i verve och intryck. Billströms rykte såsom oppositionschef var större än han sjelf, en passiv och stum person. Fabrikören Rydin från Borås var den mest originelle talaren och stor vän af licentia poetica; rådmannen Heuschen från Upsala insigtsfull, kyrklig, men med lågande frihetssinne; grosshandlaren Wallenberg, skarp och klar, mest lifvad af handel, industri och mynt, med ofta nya och djerfva åsigter o. s. v. Thore Petré var död.

Ende statsmannen i *Bondeståndet* var väl Per Sahlström från Stockholms län, och främst i hela ståndet såsom ledamot; näst honom ställdes i duglighet förre talmannen Nils Persson äfvensom Matts Persson. Den mest originelle och qvicke var småländingen Petter Jönsson i Träslända. Den fordom så högt uppburne Hans Janssons plats innehades af hans gamle rival Lars Larsson. Bengt Gudmundson gjorde sig vid denna riksdag mest känd såsom de små bränvinspannornas beskyddare, och vid hans sida satt nu den ovanligt duglige halländingen David Andersson. Bland de nykomne unge glänste klarast Nils Larsson i Tullus (Jemtland), klar i föredrag, skarpsinnig i deduction och faktisk i sakkännedom.

Förre utgifvaren af tidningen Argus, mag. Johan Johansson, som intill tiden kort före denna riksdag fäktat för prohibitivsystemet, gjorde genom brochuren «Nu eller aldrig» en öfvergång till frihandelssystemet; och i denna anda skref också *han* allt hvad i Crusenstolpes «Ställningar och Förhållanden» före och under denna riksdag förekom i tullfrågan. Men sedan divergerade de begge skriftställarne derhän, att Crusenstolpe vanns af hofvet våren 1855 och bröt med Johansson genom K. Bonde, samt försvarade Novembertraktaten; hvaremot Johansson skref 1856 i Friskytten de bekanta «Bref från en gammal civil embetsman,» i hvilka en bister karakteristik af konung Oscar framlades.

III.

Nicolaus den Förste.

Catharina II:s plan om ett grekiskt kejsardöme. — Mordet på kejsar Paul. — Nicolai uppfostran och lekkamrater. — Hans lynne och utseende. — Giftermål och Familjelif i Anitschowska palatset. — Hållning och sinnelag. — Aldrig i nattrock. — Kejsar Alexanders död i Taganrog. — Furst Constantins thronafsägelse. — Nicolai thronbestigning. — Gardesregementenas revolt. — Nicolai förbund med vestmakterna om grekiska revolutionen. — Hans första krig mot Turkiet. — Pohlska revolutionen 1830. — «På knä, rebeller!» — Unkiar-Skelessi. — Den 14 Juli 1841. — Nicolai resa till England 1844. — Manifestet »till hvar och en» 1848. — Balta-Liman. — Interventionen i Ungern 1849. — Nicolai vänskap med Nordamerika. — Idéen 1848 om ett enda tyskt välde. — Betänkandet af 10 Febr. 1850. — Times, om Orientaliska frågan. — «Paletotmannens» första uppträdande i Constantinopel, den 28 Febr. 1853. — Mentschikoff och Nesselrode. — Ryssarnes inryckning i Donaufurstendömena. — Omer Pascha. — Turkiets krigsförklaring. — Katastrofen vid Sinope. — Napoleons och Nicolai bref till hvarandra. — Förnämsta krigshändelserna 1854. — Vestmakterna på Krim och i Östersjön.

Den »orientaliska frågans» personification var Rysslands kejsare Nicolaus. Denne sällsynt märkvärdige och mäktige man, sin tids jätte bland våra samtida, var det nionde bland tio barn af kejsar Paul, i hans andra gifte, med Würtembergska prinsessan Maria (Feodorowna), och föddes i Gatschin den 25 Juni 1796 (gamla stylen). Catharina II hade planen att dela riket och till och med dess väntade framtid mellan sin sons begge förstfödda, under det hon sedan 35 år undanhöll deras fader kronan: Alexander skulle blifva kejsare af Ryssland, Constantin *grekisk kejsare;* och i denna anda hade hon låtit leda deras uppfostran: för den senfödde Nicolaus hade hon icke mer någon thron. Hans ungdom företedde ingenting anmärkningsvärdt; dock behöll han i minnet den förskräckliga natt, då kejsar Paul mördades i det gamla s. k. Michaelowska palatset och modren ryckte Nicolaus och Michael ur deras sängar, skyndande genom den långa filen af rum till kejsarens gemak, dervid

on af grefve Pahlen iskallt afvisades. Så länge Alexander gerade, var detta palats tillslutet och Pauls rum till och ied förseglade; Nicolaus lät som kejsare *en* gång öppna em och besåg dem, men sedan aldrig mer. Tidigt visade ig hos honom och Michael stor förkärlek för militärväsenet, men icke för dess djupare studier, och i en framtid unde och vågade vid besigtningen af en ny artilleriuppfining, den Nicolaus berömde, en gammal general rentut svara onom: «Ers Maj:t förstår det icke!» Det var en heder för len store kejsaren att han tålde ett sådant svar; och han öjde sig städse för sakkunskap och insigter, större än hans gna. Språk och musik älskade han mycket. Något innerigt förhållande mellan lärare och lärjunge förefanns ej; och n viss köld och slutenhet, gränsande nästan till missmod, tmärkte i hans ungdomsperiod hans ställning i det kejseriga huset. Lekkamraterna Adlerberg, Benkendorff, Orlow ch andra fingo aldrig glömma afståndet mellan storfursten ch page-eleverna. Så blir det lätt förklarligt, att ur hans årda karaktersfond inga vekare egenskaper framstodo förrän i hans familjlif, från giftermålet intill thronbestigningen (1817—1825).

Michaels monomani för garnisonstjenst och exercis stimulerade äfven hos Nicolaus interesset för paradväsendet. Men den sednare var af soldatesken både mindre älskad och mindre fruktad än den förre; dennes passionerade hårdhet, vid bestraffandet af minsta fel i hållning, drabbade utan åtskilnad alla klasser, till och med de käraste gunstlingarne, hvilket försonade gemenskapen, men gjorde honom fiender bland befälet, som han dessutom gisslade med håhets och gäckeriets bitterhet — något, som Nicolaus aldrig tillåt sig. Skön och stark i ovanligt hög grad, skulle Nicolaus i hoflifvet lätt hafva förirrat sig bland ynglingars vanliga utsväfningar, om icke hans naturel bevarat honom för ett för tidigt bortslösande på kärleksintriger och orgier af kroppens krafter och själens interesse för allvaret. Man kan icke anföra ett enda fall, då amouretter utöfvat

inflytande på någon hans offentliga handling såsom storfurste eller kejsare. *Så* bevarades han stark och energisk, *duglig till stora ting.*

Efter freden 1814 fick den unge fursten göra en rundresa genom Europa. Vid hans återkomst hade ryska hofvet mycket förändrat sig: Alexander hade inträdt i sitt fromt mystiska stadium. Med fruktan tänkte man på möjligheten att Constantin måtte efterträda honom, ty detta skulle hafva blifvit en förnyelse af Pauls tidehvarf; så hade ett rykte med beräkning af hofmännen skapats, att Alexander af kejsarinnan-modren öfvertalats att affordra Constantin thronafsägelse. Nicolaus ingick kort efter sin hemkomst giftermål med Fredrik Wilhelm III:s af Preussen äldsta, ståtliga och förträffliga dotter, hvars hand Alexander begärt för denne sin bror. Det är mer än sannolikt, att de bägge monarkerna redan dessförinnan samtalat om möjligheten af Nicolai thronbestigning; men sådant förblef en hofhemlighet tills hösten 1824, då en i Frankfurt an der Oder under preussisk censur utgifven genealogisk almanach för första gången upptog Nicolaus såsom rysk thronföljare. Ryssland behöfde undvika en sådan sultan-regering, som Constantins ansågs skola blifva, emedan hon lätt kunnat leda till omstörtning af hela samhället; och Nicolaus befanns lämpligast.

Denne höll sig med sin unga gemål tillbaka, boende i stillhet uti Anitschowska palatset, vid Newskiperspectiv, en half mil från vinterpalatset; oaktadt han syntes kall, sträng, stolt, förlägen, forskande och observerande, blefvo de unga makarne här oumbärliga för hvarandra, under ett äktenskap, som kunde tjena till mönster för husligt lif. Dessa år af lugn tillbakadragenhet inverkade fördelaktigt på Nicolai själsutveckling; hans hjerta var godt, fastän ej mäktigt af djupare intryck. Sin frånvaro från hofvet ursäktade han med sina pligter såsom make och far. Måhända erfor han ock vid denna tid till hvilken hög ställning han framdeles skulle blifva kallad. Han iakttog äfven då, ännu mera än

örr, uti sitt yttre väsende den afmätta hållning, som aldrig illät honom såsom storfurste att blifva populär. Hans vaniga ansigtsuttryck hade något strängt, till och med menniskofiendtligt, som på intet sätt var angenämt. Han skrattade blott af höflighet, icke af inre glädtighet. Alla hans ord och rörelser voro afmätta, såsom om de varit satta på noter. I tonen af hans röst eller i talets sattsbyggnad låg hvarken högmod eller förställning; men man märkte att han förteg sitt hjertas mening, att hans inre var otillgängligt, och att han aldrig lemnade någon sitt fulla förtroende. Några påstodo att han var grundligt bevandrad i ingeniörväsendet och således matematiken; men säkert är att han vid de stora fältöfningarne i trakten af Petersburg ofta blef omringad och innesluten, så att han derefter icke förde något befäl. Cancrin, icke personligen i gunst, segrade ofta i financiella frågor öfver sin kejsare, likaså Wolkonski, Nesselrode och andra. Detta karakteristiska erkännande af det positiva vetandet och den praktiska erfarenheten sträckte sig icke till det skönas idrotter: Puschkin var den ende esthetiker, han tog under sitt beskydd, och bland målare kunde endast häst-, parad- och bataljmålare vänta synnerlig uppmuntran.

Både i Anitschkow- och i vinterpalatset stod han upp i god tid och begaf sig snart till dagens bestyr; genast i stöflor och uniform, försmådde han beqvämligheten af toflor och nattrock; i hans arbetsrum rådde den minutiösaste ordning: väggarne upptogos af afbildningar utaf de olika regementenas uniformer. Intet spår till småprydnader utan ändamål. Middagstaffeln, med relatift få rätter, serverades med yttersta skyndsamhet och varade blott helt kort; kejsaren åt temligen mycket, men dock måttligt. Han hvarken rökade eller snusade. På aftonen drack han två eller tre glas ytterst starkt thé och tillbringade gerna resten af aftonen med s. k. krigsspel. Han förglömde majestätet endast i familjkretsen: der påminte han sig att menniskan

äfven har glädje och nöjen som icke bero af statspligterna.

Den 9 December 1825 fick han underrättelse om sin broder Alexanders död i Taganrog, 470 mil från S:t Petersburg. Oaktadt han numera *visste* att Constantin redan 1823 i sin äldste broders hand nedlagt sin afsägelseakt, bekräftad af kejsaren genom ett manifest, i hvilket Nicolaus erkännts såsom thronarfving, ville han icke begagna sig deraf, så vida ej Constantin, som nu befann sig såsom vice konung i Pohlen, förnyade afsägelsen, utan lät i hans frånvaro statskorporationerna hylla honom till tzar. Men Constantin dröjde icke ett ögonblick att bekräfta afsägelsen, och nu antog Nicolaus hyllning juldagen 1825. De hemliga sällskaperna ville begagna tillfället att fiska i grumligt vatten och införa konstitution. Gardesregementena och andra trupper hade bearbetats med penningar och rykten att Constantin blifvit våldsamt tvingad till afsägelsen, och så utbröt annandagen den sammansvärjning med upplopp, för hvilken furst Trubetzkoi stod i spetsen. Upprorssoldatesken ropade lefve för Constantin och «Constitution» (hvilket sistnämnda man inbillat dem vara namnet på Constantins gemål) och mördade flera generaler, så att Nicolaus slutligen måste låta gifva eld. Samtidigt tillintetgjordes Muraviews försök i södra Ryssland och Pestels i Moskwa. Strängt, ja grymt, blefvo anförarne straffade. Denna händelse gjorde för framtiden den nye kejsarens stränghet hård, och från nu beslöt han att med yttersta kraft uppträda emot alla revolutioner. Vid hans kröning i Sept. 1826 tillstädeskom äfven Constantin och visade den yngre brodren den djupaste tillgifvenhet.

Bizarrt nog måste Nicolai aversion för revolutioner redan 1827 vika för hvad han i den grekiska trodde vara Rysslands speciella intresse, såsom liktydigt med den österländska »ortodoxa» kyrkans, och sålunda slöt han med England och Frankrike det förbund, som hade slaget vid Navarino till följd och derefter upprättandet af Greklands

onungadöme. Derigenom, och genom de gamla ryska af-
gterna på Turkarnes hufvudstad, uppstod i April 1828
et rysk-turkiska krig, som slöts genom freden i Adria-
opel. I första fälttåget 1828, fördt med omvexlande lycka,
eltog han personligen ända till Varnas intagande (20 Okt.),
en han misstrodde sin egen militäriska talent och lade
fverbefälet i händerna på Diebitsch (Sabalkansky). Ehuru
yckliga Rysslands vapen än voro 1829, var dock härens
illstånd blifvet så betänkligt och de europeiska stormak-
ernas hållning så hotande, att han för den gången afstod
rån Constantinopels eröfring och gjorde fred. Men han åter-
om beständigt till denna samma åtrå, och tillsatte dervid
utligen lif och krona. Utbrottet af franska julirevolutionen
jorde slut på hans underhandlingar med Bourbonerna af
egitima linien, om eventualiteter i händelse af ett konti-
entalkrig (riktadt emot Tyskland) och bestämde Nicolaus
itt i hela dess betydelse och utan afvikelse öfvertaga den
öl af beskyddare utaf den konservativa principen och grund-
al för den heliga alliansen, som han sedan så energiskt
enomförde. Straxt derpå utbrast revolutionen i Pohlen
Nov. 1830) med Nicolai och hela Romanowska husets af-
ättning från pohlska thronen (25 Jan. 1831). Först ge-
om Diebitsch och, efter dennes död af choleran, genom
Paskiewitsch (Eriwanski) tillintetgjorde han denna resning,
intog Warschau 18 Sept., förvandlade Pohlen till rysk pro-
vins med tomma kungatiteln och gjorde genom en organisk
regeringsform af 26 Sept. 1832 slut på hvarje skugga af
polsk sjelfständighet. Sjelf förklarade han, oblidkelig, i sitt
bekanta tal till Warschaudeputationen, att *deras stad skulle*
i händelse af ringaste uppstudsighet blifva totalt förstörd;
likasom han 1848, efter Ludvig Filips fall och junidagarne
i Paris, nästan profetiskt yttrade, att *verlden ej skulle få*
någon ro, förrän hela Paris blefve en grushög.

Huru stor verkan af hans personliga anblick var, visade
sig vid choleraupploppen 1832 och 1848, liksom vid den
fruktansvärda resningen i militärkolonierna det förstnämnda

året: «*på knä, rebeller!*» dundrade han — och stormen var slutad. Allt mera befallande blef hans hållning åter mot Orienten, såsom man såg i Unkiar-Iskelesi-fördraget (8 Juli 1833) hvilket utgjorde förspelet till öfvervälde, fastän det hade skenet af blott anfalls- och skyddsförbund. Under tiden försummade han intet tillfälle att vid tyska och nordiska hofven göra gällande det, genom hans imponerande personlighet och jernhårda konseqvens upphöjda, ryska inflytandet (mången svensk torde ännu erinra sig hans öfverraskande besök 1838 i Stockholm hos den ålderstigne Carl Johan), och detta inflytande stegrades till och med i England så, att det, med anledning af brytningen mellan sultan och Egyptens vice-konung, förde till qvadruppelalliansen 15 Juli 1840, hvilken alldeles isolerade Frankrike, hvars nya Orleanskung han omöjligen kunde tåla, såsom illegitim, och ur hvilken isolering det landet först genom fördraget af *13 Juli 1841* utträdde. Vid Nicolai död stod hans eget land på samma sätt alldeles isoleradt! Just sistnämnda europeiska beslut, som åter väsendtligen upphäfde Unkiar-Skelessi, utgjorde sedermera största svårigheten vid underhandlingarne under Krimkriget. År 1844 reste han, som öfverallt visste att göra intryck och äfven eröfra hjertan, till England, der han satte sig i förbindelse med ansedda statsmän för att förbereda sina nya orientaliska planer. Då underrättelsen till Petersburg ankom om den 24 Februari 1848 i Paris, befann han sig omgifven af ett antal officerare och tillropade dem genast herrskarordet: «gören eder färdiga att sitta upp!» och hans mot «hedningarne» rigtade «*Manifest till hvar och en*» (Mina Samtida III: 70, 71) lät vänta ett allvarsamt uppträdande ifrån hans sida. Men de tyska makternas beständigt stigande förlägenhet, liksom yttringarne af den sympathi, 1848 års revolution funnit i Ryssland (Mina Samtida IV: 93, 94), bestämde honom för en afvaktande politik. Dock öfverskred han redan samma år gränsen, för att, i förbund med sultanen, dämpa upproret i Wallachiet och derpå afsluta *konventionen i Balta-*

Liman, som konsoliderade det ryska protectoratet i furstendömena; samt intervenerade följande året i Ungern, emedan, såsom manifestet af den 8 Maj sade, närheten af polska lyktingarne var för hans eget land en fara, men väl ännu mer emedan han hyste så bestämd motvilja mot all revolution. Vilagos kapitulation, hvilken, såsom Paskiewitsch i rapporten uttryckte sig, «lagt Ungern för kejsar Nicolai fötter», gaf den förnämsta dödsstöten åt revolutionen, och från den stunden trodde han Österrikes interessen vara fast förbundna med hans, en politisk sofism, som under sednare händelsers gång, just under Krimkriget, på det bittraste hämnade sig, så att derifrån daterar sig det svidande ironiska talesättet om «österrikisk tacksamhet». Kanhända var det i viss mån just denna, Ryssland betalade 1866, då det så kallsinnigt tillspillogaf Österrike åt «preussisk» tacksamhet.

Långt utöfver denna vår verldsdel räckte hans skarpsinniga blick. På samma gång han i Persien täflade med England om moraliskt inflytande, måste hans krigshär bryta upp genom stepperna till China, för att trampa trappsteg till herraväldet i inre Asien och injaga skräck uti ostindiska kompaniet; och de vänskapliga förbindelser, han ingick med China, under det England låg i strid med denna makt, hade tvifvelsutan samma orsaker. Märkvärdig var ock hans skarpsynthet och konseqvens då han räckte sin kejserliga, legitima herrskarehand, såsom en likes och god grannes, åt Förenta Staternas bockskäggige Jonathan, Englands siste rival; ett steg, fullkomligt harmonierande med hans öppna förklaring vid ett annat tillfälle: *republik begriper jag, äfvensom avtokrati, men konstitutionell och parlamentarisk styrelseform är för mig ett ofattligt oting, som aldrig kan få bestånd.*» Mot slutet af sin lefnad återkom han på allvar, till skada för sig sjelf, till den lockande hägring som under hela hans bana föresväfvat honom: *besittningen af Constantinopel.* De orientaliska förvecklingarne, — redan länge förberedda genom hans personliga steg emot England, främ-

jade genom Portens hållning till förmån för de ungerska flyktingarne, påskyndade genom Österrikes ensidiga uppträdande medelst furst Leiningens mission, framdrifna genom Napoleonska dynastiens hemliga bemödanden och slutligen bragta till mognad genom fatalistisk inverkan af erinringen om *den fyrahundrade årsdagen* af Constantinopels intagning genom turkarne — slutades med hans nederlag och död. Han ansåg detta verk såsom sin «mission,» och blef densamma trogen intill döden, liksom Mexicos kejsare sin och Frankrikes förmodligen sin — alla tre inom loppet af korta tre qvinqvennier.

Ännu några år före sin bortgång hade han i behåll sin utmärkt sköna, smärta gestalt; men på de sista åren började den antaga mycken fyllighet: de skarpa och ädelt tecknade dragen blefvo rundare, slappa, nästan svampiga, och det fordom på den atletiska gestalten nästan allt för lilla hufvudet antog nu större dimensioner, hvilket föll så mycket mer i ögonen, som hans alltid tunna hår alltmer afföll och den sparsamma återstoden grånade. Dock gjorde den kraftfulle, genom strapaser härdade, fursten ännu sådant intryck, att han i sitt 58:de år förekom engelsmän såsom en af sin tids skönaste män. Andra frapperades att se den stränge uniformskarlen numera i öppen rock mottaga deputationer: gikten hade angripit honom, som aldrig skytt köld, våta och temperaturombyten.

Det var år 1848 en mycket allmän föreställning att Tyskland och Österrike borde förhindra Rysslands utsträckning till Constantinopel och Svarta hafvet, hvilken plan man då kallade «Tysklands mission i Levanten.» Upphofvet till detta sätt att betrakta saken torde böra sökas uti ett från Frankfurt till Berlin framkommet förslag om *ett enda tyskt välde*, som hade till bas Pohlens återställande och Österrikes styckning. Huruvidt denna plan hade den tiden att fägna sig af bifall äfven från d. v. parlamentsledamoten i Frankfurt, numera furst Bismarck, veta vi icke. Såsom lösen antogo anhängarne den tyska Donaus och den tyska

ändelns frigörelse till Sulinas mynningar och derföre bildandet af en Magyarisk förbundsstat ända till Svarta hafvet, inbegripande Siebenbürgen, Moldau och Wallachiet. Det var för detta ändamål, Moldau-Wallachiets revolutionära styrelses agenter och ledamöter arbetade i Frankfurt vintern 1848, och afsigten var att, med hänsyn till ethnografiska och politiska förhållanden och med tillhjelp af Magyarer och Rumilier, bryta de slaviska folkens stora kedja, eller med andra ord uppresa en mur mellan Ryssland och Constantinopel.

Vid början af 1853 uppdykade deremot i Augsb. Allg. Zeitung ett «Betänkande af den 10 Februari 1850,» om förvecklingarne i Ottomaniska riket, i dess förhållanden till Österrike och Tyskland, hvars egentliga mening, under diverse förklädnader, var att visa att turkiska rikets undergång i Europa vore oundviklig och att det borde delas emellan Österrike och Ryssland för Tysklands skull; grundidéen var Österrikes och Rysslands rätt att ensamme, utan det öfriga Europas görande eller låtande, bestämma Turkiets öden, och der deducerades derföre: 1) att dessa begges öfvervigt i södra Europa vore en laglig följd af den seger, de vunnit öfver omstörtningspartiet, 2) att begge dessa kejsardömens konservativa politik och de andra europeiska stormakternas interessen fordrade upprätthållandet af status quo (enligt 1840 och 1841), men 3) att det Ottomaniska väldet lutade till sin undergång, ehuru det, i stället att bekämpas, understöddes och beskyddades af sina mäktiga grannar, samt 4) att trotts 1848 års utopier kunde Österrikes materiella interessen och följaktligen äfven Tysklands förenas med Rysslands, såväl om status quo fortfore, som i händelse af Ottomaniska väldets fall. Journal des Débats betonade i detta till ursprunget obekanta «Betänkande»: *a*) att Europa derigenom utestängdes från all successionsrätt efter Turkiet, under det Ryssland och Österrike gjordes till dess ende arfvingar, *b*) att, i stället för den gamla oppositionen mellan de begge rikena just *om* Turkiet, betän-

kandet ville göra slut på denna opposition genom att låta dem dela det sig emellan: Ryssland finge Constantinopel och Dardanellerna, Salonichi längst uppe i Archipelagen skulle locka till sig Levantens handel, *c*) motiverna till delningen sades vara religionens, handelns och *Tysklands* interessen: 11 mill. kristna skulle ej längre förtryckas af 3 mill. muselmän, Tyskland skulle få en ny handelsväg till Levanten och tyska kolonisationen skulle, i stället att gå åt Amerika, vända sig till Servien, Macedonien, Bosnien, Croatien och Albanien.

England såg saken förmodligen ur den synpunkt, Times i början af Mars framställde: «England har vida direktare och allvarliga interessen att bevaka i Levanten, än en abstract önskan att förlänga tillvaron af ett barbariskt regeringssystem, som kallas det Turkiska riket. Ruf för den yttersta politiska ålderdomsbräcklighet, styrd af män utan talent och rättskaffenhet, med en muselmansk befolkning, som alltjemnt går till försämring, med en uttömd skattkammare, regerar Porten ännu, såsom till hån, öfver några de fruktbaraste länder, några de skönaste hamnar. Sålunda blifver det af högsta vigt för våra interessen att icke låta de förbindelser gå till sin undergång, hvilka med dessa länder knutits genom utbytet af deras produkter med vår industris. Denna omständighet och upprätthållandet af friheten i våra kommunikationer med Indien öfver Egypten äro de tvenne angelägenheter, vid hvilka England i alla händelser bör fästa sin uppmärksamhet. Vi skulle hafva mycket att vinna, om uti Levanten tilldroge sig någon revolution, gagnelig för civilisationens sak. Vi tro icke och vilja icke tro att Österrike och Ryssland hysa fiendtliga planer emot Ottomaniska riket, och detta de öfriga makterna ovetande. Vi sätta icke heller tro till ett rykte, att England och Frankrike undertecknat en särskild traktat sinsemellan, för att försvara Turkiet mot ett möjligt anfall ... Orienten är Europas spanmålsmagasin och vi äro mer än någon interesserade i dess handel.»

Under tiden hade Rysslands marinminister, generalen
rst Mentschikoff — en 70 års man af medelstorlek, med
rtklippt, mjölkhvitt hår, hög fri panna, skarpa anletsdrag
h blixtrande ögon, stolt i gången ehuru något besvärad
l följd af den kanonkula, som vid Varnas belägring 1828
rit fram mellan hans skrefvande ben, en af de största
stighetsegare i Ryssland och dagligen ökande sina rike-
)mar genom en till yttersta sparsamhet drifven hushålls-
:tighet, samt till den grad obenägen emot utländingar att
drig en sådan sades hafva fått beträda hans Petersburger-
alats — lemnat sistnämnda stad för att i en extra mis-
on begifva sig till Turkiets hufvudstad. Innan han gick
mbord i Odessa, höll han revy med Rysslands Svartahafs-
otta, som sedan 1833 hållits på krigsfot i Sebastopols
amn; och 27 krigsskepp af största sort med 30,000 sol-
ater figurerade vid denna revy, hvilken gjordes så öppen
om möjligt, på det att dundret deraf måtte återskalla i
)onstantinopel. Sedan begaf han sig, på sidan om sin egent-
iga resetur, åt Bessarabien, på turkiska gränsen, och höll
ler revy med en armé, som stod på stranden färdig och
nu under hans ögon fick utföra in- och utskeppningsman-
övren. Derpå anlände han med en suite, som bestod af en
vice-amiral, en generalmajor, 2 öfverstar, 2 öfverstelöjtnan-
ter såsom adjutanter, och 5 kapitener såsom ordonnans-
officerare, — den 28 Februari ombord på örlogsångaren
«Dundraren» till Constantinopel, der hela ryska legationen
gått honom på stranden till mötes, och när han vid Tof-
kané satte foten i land, fanns till hans ära samlad en skara
af 6 till 8,000 ryska undersåter, skyddlingar eller grekis-
ska trosbekännare, hvilka med ytterlig stål ledsagade honom
till hôtelet, så att alltsedan Kutusoffs ryktbara ambassad
hade man icke sett maken i Constantinopel. Den 2 Mars
(1853; kom ihåg detta datum när vi hinna till samma
dag 1855, så får läsaren kuriösa tankar om Nemesis' humor)
begaf han sig till «höga porten» för att göra besök hos
storviziren, men emot all sedvänja icke i uniform, utan i

civilkläder (paletot, hvaraf han sedan ofta benämndes «*paletot-mannen*»). När storviziren följde honom ut och, efter gammalt bruk, inbjöd honom att besöka utrikesministern Fuad Effendi, svarade Mentschikoff med hög röst och i föraktlig ton, att han icke ville se denne minister, hvilken hans regering hade att förebrå flera löftesbrott. Dessa ord, uttalade inför talrika åhörare, föranledde Fuad, som satt hemma och afvaktade besöket, att genast ingifva afskedsansökan, och följande dagen gjordes till hans efterträdare Rifaat Pascha; den 4 skickade Englands chargé d'affaires en ångfregatt till Malta med ordres till dervarande engelska eskader, under amiral Dundas befäl, att genast begifva sig till Dardanellerna, och den 19 kommo från Paris ordres till Toulon, att dervarande franska eskader skulle genast afgå till Archipelagen. Alla permitterade ambassadörer och envoyéer hastade till sina embetsorter.

Nu uppstodo lifliga underhandlingar, hvilka varade tills mot slutet af Maj, då fursten med hela legationspersonalen afreste från Constantinopel, ryska flaggan nedtogs från legationshôtelet och ryska undersåtarne i landet ställdes under danska legationens skydd. Brittiska och franska flottorna närmade sig Dardanellerna. Den 11 Juni kringsände Rysslands rikskansler och utrikesminister grefve *Nesselrode* en cirkulär-nôte, deri han försäkrade att furst Mentschikoffs mission aldrig haft annat mål, än reglerandet af frågan om de heliga orterna. Tvisten om dem angick företrädet i Jerusalem mellan grekiska och latinska kyrkorna, hvilken sistnämndas rättigheter försvarades af Frankrike mot Ryssland, hvilka begge ömsevis dragit Porten på sin sida och aftvungit denna makt hvarjehanda löften, dem Turkiet sedan icke kunnat noggrannt uppfylla, hvarigenom Rysslands ortodoxa hjerta fyllts med harm öfver ett så otroligt huttlande. Den mest skriande förnärmelsen emot grekiska kyrkans rättigheter var att Porten låtit nyckeln till Bethlehemskyrkans förnämsta port förvaras i den latinska patriarkens händer; ty besittningen af denna nyckel ansågs i Palæstinas före-

ställningssätt betyda besittningen af hela templet. Mentschikoffs uppdrag var att underhandla om ett nytt arrangement och att få detta fastställdt genom ett nytt dokument. Derigenom blefve Porten tvungen att bryta sitt nyaste aftal i samma ämne med Frankrike (och — Rysslands Nicolaus hade vägrat Frankrikes nye kejsare benämningen af "bror"). Rysslands ultimatum, hvars förkastande af Porten föranledt Mentschikoffs afresa, begärde en konvention, tillförsäkrande grekiska trosbekännarne alla de företräden, de af gammalt innehaft, samt rättighet att bygga rysk kyrka i Jerusalem. Naturligtvis funnos andra, som uti dessa kyrklighetsdifferenser sågo endast förevändningar för att bringa Turkiet på fall och dess hufvudstad med Dardanellerna i Rysslands händer.

Genom en nôte af samma datum, till Turkiska regeringen, godkände den Ryska furst Mentschikoffs alla åtgöranden och det ultimatum han qvarlemnat, och fordrade att det skulle utan alla förändringar ("sans variantes") skyndsamt afsändas till fursten, "som ännu bör befinna sig i Odessa." Inom några veckor skulle eljest trupper erhålla befallning att öfverskrida ryska rikets gränser o. s. v. Redan den 14 Juni (26) utfärdade Ryssland manifest om sina truppers inryckande i Donaufurstendömena; men England betraktade detta steg ännu icke såsom casus belli, ehuru Sultan för sin del, uti sitt afslag å Rysslands ultimatissimum, förklarat sig ämna anse ett sådant inryckande såsom krigsförklaring. Den 16 Juli befallde kejsar Nicolaus utrustandet af ryska östersjöflottan (omkring 20 linieskepp och 15 fregatter).

En dag i slutet af denna månad åkte han, — denne kejsare, som kallat Turkiets sultan "den sjuke mannen" — i Petersburg längs engelska kajen i närheten af Nicolaiewska bryggan och mötte en likvagn med kista. Men ingen beledsagade liket, mer än en sjukhusvakt; kejsaren lät sin vagn stanna, kallade till sig vaktkarlen och frågade hvem den vore, som skulle begrafvas, samt fick svaret: "tjensteman från ett sjukhus." Då steg kejsaren ur sin

vagn, tog af sig kasken, gjorde korstecknet och följde till fots likvagnen. Inom kort såg han sig beledsagad af en stor skara nyfikna. Sedan han hunnit öfver bryggan, gjorde han korstecknet ånyo, betäckte sitt hufvud, vände sig till folkhopen och sade: "Se så, mina herrar, nu ber jag eder uppfylla den kristliga pligten att följa den aflidne till sitt sista hvilorum!"

Först i Oktober utfärdade Porten krigsförklaring, »derest icke furstendömena inom 14 dagar utrymdes». Nicolaus accepterade Turkiets krigsförklaring genom ett manifest af den 1 November, deri han nedkallade himlens välsignelse öfver Rysslands vapen "i detta heliga krig emot Turkiet och alla länders revolutionärer." Redan den 4 November stod en *batalj vid Oltenitza*, hvari begge påstod sig hafva fått öfverhanden. Ett faktum var att ryssarne ingenstädes förmått hindra turkarne att på flera ställen öfvergå Donau. Den 21 November beslöt Porten att tillkalla Franska och Engelska flottorna, och från Tunis nalkades en afrikansk eskader om 17 segel. *Omer Pascha*, de turkiska stridskrafternas öfverbefälhafvare, var ursprungligen österrikare, såsom född i nejden af Fiume (1801), af familjen Lattas; efter goda studier anställd vid ingenieurcorpsen, kom han i strid med förmän, flydde till turkiet, öfvergick till muhamedanska läran, togs under armarne af Chosrew Pascha, utmärkte sig i Syrien, Albanien, kufvade Kurdistan, inryckte 1848 i Donaufurstendömena, blef 1851 öfverbefälhafvare i Bosnien. Vi ämna här hvarken följa hans eller hans motståndare Mentschikoffs bedrifter under *Krimkriget*. Sedan den 29 Maj 1453, eller nästan på håret 400 år, hade halfmånen beherrskat Constantinopel: då föllo den siste grekiske kejsaren och korset ifrån Sancta Sophias dôme. Då kände man ännu icke hvad som nu *kallas* "Europeisk jemnvigt," ej heller var det till hennes befrämjande, Mahomet II tog östra kejsardömet i besittning. Nu, i December 1853, påpekade en svensk skrifställare att "om Ryssland dukade under i kampen med Turkiet och sålunda förlorade den tyngd-

kraft, som dittills hållit demagogien i tygeln, torde denna genombryta skrankorna och då torde hufvudsakligen Frankrike bittert få ångra, om det utaf afundsjuka låtit förleda sig att, för osmaniska väldets upprätthållande, gifva luft åt anarkister och socialister;" och Aftonbladet skyndade sig genast att påstå att denna uppsats flutit ur rysk källa. Det var att göra sig populär hos massan, för godt pris!

Antipathien hos svenskarne mot allt som var ryskt, var då ännu oförminskad; deraf deltagandet för alla andra, hvilka som helst, t. ex. pohlackarne, med hvilka vi aldrig haft beröring utan på slagfälten, der de i sjuttonde och början af adertonde seklerna ifrigt traktade efter vårt hjertblod; deraf nu alla sympathierna för turkarne, för deras allierade, fransmän och engelsmän. Först aderton år derefter fick man i Sverige höra opinionen hata en annan nation ännu värre och oförbehållsamt uttala, åtminstone man och man emellan, att någonting värre kunde finnas än *ryskt* ok.

Året 1853 åtgick, som sagdt, till stor del på underhandlingar och interventionsförsök. Äfven sedan Ryska trupperna invaderat Wallachiet, ansågo ej vestmakterna denna invasion såsom casus belli. Frankrike, i samråd med England, Österrike och Preussen, föreslog för Ryssland en nôte, om ömsesidig upprättelse, hvilken nôte Ryssland först godkände, men sedan försåg med förklarande kommentarier, som förhindrade Frankrike att i Constantinopel tillstyrka antagandet. Äfven Porten hade till nôten föreslagit modificationer, som de fyra makternas ombud i Wien funno oantagliga. Då föredrog Porten hellre att ställa sina trupper på krigsfot och förklara kriget, än att ytterligare förödmjuka sig, begärde vestmakternas bistånd och dessa läto sina eskadrar ankra i Bosphoren. Deras ställning var likväl ännu passiv. Ryssland inskränkte sig att, på venstra stranden af Donau, liksom i Asien, afslå turkarnes anfall och vestmakterna inskränkte sig till blott åskådare af striden. Detta var krigets första skifte. Men så kom *katastrofen vid Sinope* den 18 Nov. 1853 och tvang dem till mera afgörande åtgärder.

Ryska skepp kommo till Sinope, anföllo der turkiska fartyg på turkiskt farvatten fredligt för ankar i turkisk hamn, och förstörde dem på det gräsligaste, till trotts af ryske kejsarens löfte att hålla sig på defensiven, och till trotts deraf att vestmakternas eskadrar med tretusen kanoner lågo vid inloppet till Bosphoren, tydligt sägande att Europas begge största sjömakter icke tilläte att Turkiet anfölles till sjös. Det var nu icke mer vestmakternas politik, utan deras "militära ära," som af Ryssland trampades. Så uppfattades saken af kejsar Napoleon, hvilken derom sedermera tillskref kejsar Nicolaus ett allvarsamt bref, som icke innehöll någon annan öfverskrift än ordet: "Sire!" — Nu skickades ordres till vestmakternas eskadrar att insegla i Svarta hafvet och med våld förhindra dylika bragder (Ryssland hade förevändt att turkiska flottan fört krigsförnödenheter till turkiska armén, liksom om *deri* låge något oväntadt eller märkvärdigt; och den förevändningen ansågs då likartad med vargens anklagelse mot fåret, i den bekanta gamla fabeln). Napoleon bad i sitt bref, som var dateradt 29 Januari 1854, Nicolaus bevilja vapenhvila, diplomatiska underhandlingar och en konvention med Turkiet, som skulle blifva underställd de 4 öfriga makternas konferens. Han berömde honom för hans omsorg för Europas lugn, "emot oordningens ande" och besvor honom att fortsätta på denna bana. — Men Nicolai svar till Napoleon, hofsamt fastän bestämdt, sökte punkt för punkt vederlägga den sednares bref; nekade det samtida utrymmandet af Furstendömena och Svarta hafvet, emedan hans trupper hade besatt furstendömena långt innan de förenade flottorna inlupit i Svarta hafvet; och tillade att hans trupper "skola icke förr lemna det område, de besitta, än de af honom äskade garantierna erhållits." — Lord Clarendon sade den 14 Februari i engelska öfverhuset: "Sedan jag för några dagar sedan yttrade mig, hafva vi fått nya skäl att vara belåtna med österrikiska och preussiska regeringarnes handlingssätt. Dessa regeringar hafva svarat på ryska propositioner genom grefve Orloff så, som det anstår

sjelfständiga och oberoende stater. Det svar, Österrike gifvit, var, att så länge Ryssland ställde sig på defensiven, hade Österrike intagit en afvaktande position, men då Ryssland nu tycktes vilja gå längre, så skulle Österrike äfven skicka en armé till gränsen; och för att gifva Turkiet förnyad trygghet i afseende på dessa truppförelser, hade Österrike förklarat att, om interventionen af dess armé blefve nödvändig, så åsyftade denna endast upprätthållandet af status quo. Jag bör tillägga att äfven Preussen gifvit ett svar i samma syftning, så att grefve Orloff vid slikt förhållande icke ens ansåg mödan värdt att resa till Berlin. Våra bemödanden att sammanknyta och trygga en allians med Österrike och Preussen, och det afseende, vi fästat på dessa makters önskningar, hafva således varit väl använda." Evening Mail tillade den 15: "Grefve Orloff har återvändt från sin misslyckade beskickning med det bestämda tillkännagifvandet, att ryssarnes öfvergång öfver Donau skulle anses utaf Preussen och Österrike såsom ett steg, hvilket berättigar dem att blott rådfråga sina egna interessen. Enigheten emellan de *fyra stormakterna* har icke lidit, utan är lika stark som den någonsin varit, ehuru de ännu erbjuda Ryssland fredens bibehållande på hedrande vilkor. Sådan är den ställning, uti hvilken nu kejsar Nicolaus måste taga sitt parti. *På ingen punkt af horizonten kan han upptäcka något gynnande tecken för sina anspråk.* Framgång uti en sådan ställning är omöjlig, och förödmjukelse kan undvikas endast genom skyndsam eftergifvenhet." Dagen härefter (16 Febr.) förklarade Rysslands officiella blad, att "alla underhandlingar med vestmakterna voro afbrutna."

Så långt hade det sannolikt aldrig kommit utan affären vid Sinope; och så var nu *ett* år förgånget, sedan Mentschikoffs paletot uppträdde i Constantinopel!

Vi skrifva, som bekant, här icke Krimkrigets historia; dock måste i aldrastörsta korthet några rader om krigets gång 1854 tjena till kronologisk ledning vid bedömandet af nästa kapitels berättelse om den svenska regeringens pla-

ner och sinnesstämning under loppet af samma år. Den 4 *Januari* inlöpte engelsk-franska flottan i Svarta hafvet; den 6 och 7 stod ett slag vid Tschetalè, den 13 gjorde Ryssarne anfall på Scheftekil, den 27 inträffade ryske grefven Orloff i Wien för att försöka underhandlingar. Den 6 *Februari* lemnade ryske ambassadören v. Kiselew Paris och dagen derpå inträffade en första turk-fiendtlig demonstration i Athén; den 8 lemnade ryske ambassadören i London, v. Brunnow, nämda hufvudstad, den 9 utbröt grekiskt uppror emot turkarne i Salonichi, den 11 anföllo Turkarne Ibraila, den 15 förstörde general Lüders staden Matschin, den 22 lemnade de första till orienten bestämda engelska regementena London; den 23 de engelska och franska ambassadörerna Petersburg; den 25 utnämndes sir Charles Napier till öfverbefälhafvare för engelska östersjöflottan. Den 4 *Mars* stod en häftig fäktning vid Kalarasch, den 6 förklarades Ryssland och Pohlen i krigstillstånd, den 10 gick Lüders vid Galacz öfver Donau, den 15 stod slaget vid Oltenitza, den 16 proklamerade fursten af Montenegro krig, i ryskt intresse; den 18 *Mars* (jemt sjutton år innan den s. k. »kommunen» bemäktigade sig Paris) utkom och förbjöds i Paris den första ströskriften: »De la révision de la Carte de l'Europe;» den 22 tillsattes öfverbefälhafvare för ryska östersjöflottan, den 23 passerade furst Gortschakoff med sin armée Donau vid Tultscha, den 25 passerade engelska flottan Stora Bält; den 27 intogo Ryssarne det turkiska Donaufästet Isaktscha och den 28 Hirsowa; sistnämnda dag offentliggjordes officielt Englands krigsförklaring emot Ryssland; den 31 lemnade de första för Orienten bestämda franska trupperna på 4 linieskepp Toulon. Den 3 *April* lemnade grekiska sändebudet Constantinopel, den 7 besatte Ryssarne Trajani vall, den 10 passerade första franska linieskeppet (»Austerlitz») Stora Bält, och hertigen af Cambridge samt lord Raglan afreste från London till arméen i Orienten; den 15 kommo till London de första ryska priserna; den 16 häftig drabbning vid Kalafat, den 22 bombarderades

Odessa i 8 timmar, af 5 engelska och 4 franska krigsfartyg, den 23 lemnade franska östersjöflottan Frankrike; den 28 belägrade Ryssarne Silistria, den 30 afslöts ett off- och defensivt förbund emellan Österrike och Preussen. Den 11 *Maj* gick franska flottan genom Stora Bält, den 12 föll vid Odessa engelska ångfregatten Tiger, strandad, i ryssarnes händer, den 15 började blokaden af alla ryska hamnar; den 29 beskjöt Amiral Lyons Redutkalé, som af ryssarne utrymdes; den 30 och 31 uppbrände engelsmännen ryska regeringens förmenta förråder i Brahestad och Uleåborg. Den 8 *Juni* möttes i Teschen Österrikes och Preussens monarker; den 13 förenades i Östersjön Englands och Frankrikes flottor; den 14 landade vid Varna de första trupperna för lägret derstädes; den 20 affär vid Gamla Carleby; den 21 Bomarsunds första bombardement af tre engelska fartyg; den 23 upphäfde ryssarne, belägringen af Silistria. Den 7 *Juli* fäktning mellan ryssar och turkar på ön Kama vid Rustschuk. Den 8 *Augusti* landade franska trupper på Åland, den 16 kapitulerade Bomarsund med en besättning af 2,000 man, den 20 inryckte österrikiska trupper i Moldau, den 22 Omer Pascha i Bukharest och engelska krigsfartyget Miranda beskjöt staden Kola; den 31 första anfallet af de allierade på Petropawlosk. Den 2 *September* sprängdes Bomarsunds fästning i luften, och Belgiens konung besökte kejsar Napoleon i Calais; den 4 gjordes andra anfallet på Petropawlosk och Portugals konung besökte kejsar Napoleon i Boulogne, der den 5 Prins Albert äfven inställde sig; den 7 lemnade engelsk-franska expeditionen Varna; den 14 landning vid Eupatoria på Krim, den 20 slaget vid Alma; den 24 aftågade till och med ryska garderna ifrån Petersburg; den 25 förenades de allierade arméerna vid Balaklava, den 30 inträffade i Bukharest den verldsbekante »post-tartaren» med det lögnaktiga budskapet att Sebastopol fallit. Den 9 *Oktober* tvingade lord Raglan, till följd af en upptäckt sammansvärjning, grekerna att lemna Balaklava, den 12 afreste från Petersburg ryska storfurstarne till södra

arméen, den 17 allmänt anfall på Sebastopol från både lands- och sjösidan, den 26 slaget vid Balaklava. Den 5 *November* slagtningen vid Inkerman, den 14 en förstörande storm i Svarta hafvet, förderflig för flottorna; den 23 formligt *afträdande till Preussen af Jahdeviken vid Nordsjön*, för anläggande af krigshamn åt preussiska flottan, hvaremot den 26 Preussen undertecknade tilläggsartikeln till Aprilfördraget; den 2 *December* undertecknades i Wien fördraget mellan Österrike och vestmakterna; den 8 upphäfdes för vintern engelska blokaden af ryska östersjöhamnarne; den 11 stort ryskt utfall från Sebastopol, mot engelsmännen; den 22 anlände preussiske öfversten von Manteuffel i utomordentlig beskickning till Wien och den 28 hölls der första fredspreliminärkonferensen mellan grefve Buol och vestmakternas representanter. Det gällde ett försök att komma öfverens om rätta tolkningen af de s. k. »fyra punkterna.» Men först den 14 *Januari* 1855 kom till Wien Rysslands fullmakt för furst Gortschakoff att inträda i underhandlingar, och vestmakterna hade alls icke lemnat sitt bifall. Österrike hoppades så litet af dessa konferenser, att det tillkännagaf för London och Paris att det fortfarande gjorde sig färdigt att med våld fördrifva ryssarne ur Dobrutscha. Vid Eupatoria landsteg en betydlig turkisk armée. Den 21 *Februari* skrefs ifrån Wien, att allt var färdigt till fiendtligheternas återbegynnande.

Rustad med dessa data, skall läsaren beqvämare uppfatta de *skiftningar uti Sveriges neutralitet*, hvilka i nästföljande kapitlet omtalas.

IV.

Sveriges Neutralitet.

[emliga Utskottets berättelser, juldagarne 1853. — Konungen äskar skyndsammast extra kreditiv. — Hans neutralitetsförklaring af 13 Dec. 1853. — Dess godkännande, af Ryssland 7 Mars 1854. — Ständernas tacksägelseadress. — Tidningarnes krigstankar. — Engelska flottan vid Elfsnabben besökes flitigt af hurrande svenskar. — Rustningar på Gotland, der barnen leka Ryss och Britt. — Konungens Gotlandsresa. — Sir Charles Napier i Stockholm. — Tyska prinsar i Carlskrona. — Baraguay och Niel i Stockholm. — Kung Fredrik af Danmark i Carlshamn. — Krigiska bref från Haparanda, Christinestad och Österbotten. — Finnarnes sinnelag. — Norska Storthingets upplösning. — Svenska riksdagen anmodas om nytt kreditiv. — Två Riksstånds krångel. — Kryddkrämaren Brinck hos konungen. — Konungens förklaringar och bedyranden. — Borgarståndets debatt i ämnet. — Schwans utmärkt hedrande tal. — Sympathier från norska sidan. — «De fyra punkterna.» — Trippelalliansen. — Napoleons fordran om Nicolai abdication. — Nicolai sjukdom och död 2 Mars 1855.

Den 14 December 1853 begärde konung Oscar att svenska riksdagen måtte välja ett Hemligt Utskott; detta, som sammanträdde första gången kort derpå, hade till ledamöter bland andra statsutskottets ordförande friherre Åkerhjelm och ledamöterna vicetalmannen i prestestånd biskopen Heurlin, jernvägsdirektören (Örebro-Hult) Wærn — nemligen C. F. d. y., brorson till Jonas, hvilken förut genomdrifvit denna jernvägs dragning åt Björneborg, som då egdes af hans systerson, och hvarom den tiden mycket hetsigt kämpats — samt Mats Persson från Stockholms län; ur Konstitutionsutskottet biskopen Hallström, rådmannen Billström, Anders Andersson, samt ur Bevillningsutskottet grosshandlaren Schwan o. s. v. Vid sammanträdet dagen före julaftonen berättigades dess ledamöter att i enskilda samtal med ståndskamrater meddela följande omständigheter: «Då föremålet för de tvistigheter, hvilka emellan Europas sjömakter hafva uppstått, är för de förenade rikena och deras interessen *fullkomligt främmande*, «lärer» K. M:t beslu-

tat iakttaga sträng neutralitet, i fall dessa allvarliga förvecklingar skulle föranleda till fiendtligheters utbrott; öfverenskommelser om grunderna för denna neutralitet hafva blifvit med danska hofvet träffade; denna neutralitetsförklaring har redan härifrån afgått, för att till alla Europas och de förnämsta amerikanska sjömakters regeringar meddelas; svar härpå har icke ännu kunnat här inträffa; till beredande af de åtgärder, som för närvarande äro erforderliga, i följd af nu antagna neutrala ställning, äskar K. M:t af Rikets Ständer ett snart afgörande af vissa uppgifna delar utaf de i Propositionen om Statsverkets behof begärda anslag».

Redan i början af året 1854 talade Times om »ett slags befallning» ifrån Ryska regeringen till Sverige att, i händelse af krig, tillsluta de förenade rikenas hamnar för franska och engelska krigskepp. En annan version, som vann mera tillit, var att Ryssland gjorde stora bemödanden för att draga inom sin krets icke blott Sverige, utan äfven Danmark. La Presse sade i medlet af Januari tillochmed att Ryssland *lyckats* i detta bemödande och att de nämnda makterna af andra rangen bon gré mal gré beslutat följa sin mäktige granne, i händelse af ett allmänt krigs utbrott. Men detta sednaste var åtminstone komplett osanning.

Den 4 Febr. skrefs från Piteå att, enligt bref från Uleåborg till Haparanda, hade till Uleåborgs guvernör ankommit kurir från Petersburg med ordres om inqvartering af krigsfolk. 16,000 ryssar hade aftågat från Petersburg för att inqvarteras i Finland, ända upp till Torneå.

Uti throntalet till norska storthinget, vid dess öppnande i Februari 1854, sade konung Oscar: »Våra förhållanden till alla främmande makter bära framgent prägeln af ömsesidig vänskap och aktning. De politiska förvecklingar, som i denna stund synas hota den allmänna freden i Europa, skola, som vi hoppas, ej rubba den.» Den 6 i samma månad, äfvensom den 11 höll i Stockholm Hemliga Utskottet sammanträden, det sistnämnda hos konungen sjelf, och den 13 aflät Regeringen till svenska ständerna Propositionen om

ett *särskildt kreditiv* af $2^1/_2$ mill. rdr banko ($3\ ^3/_4$ mill. rdr rmt) »för att *utan dröjsmål* kunna vidtaga nödiga åtgärder till upprätthållande af neutralitetsförklaringen» och begärde »*med möjligaste skyndsamhet* del af ständernas beslut.» I Statsutskottet tillstyrktes den 21 bifall härtill, af alla utom Ola Månsson, och i Riksstånden bifölls Propositionen den 23, mangrant och *utan votering*. Dagen derpå beordrades Gotlands läns höfding, generalmajoren G. J. af Dalström, att före månadens utgång afresa från Stockholm till sin ö, för att *vidtaga alla åtgärder till öns försvar* och förberedelser för de trupper, som dit ankomma; straxt derpå inättades på samma ö ett krigskommissariat. Dagen derefter (d. 25) aflät konungen till Norges Storthing skrifvelse om beviljande af 300,000 specier ($1^1/_5$ mill. rdr sv. rmt) »till bestridandet af utgifter, dem K. M:t, på grund af de närvarande politiska förvecklingarne i Europa och till upprätthållande af de förenade Rikenas neutralitet under densamma må finna oundgängligen nödiga» och den 3 Mars beviljade Thinget enstämmigt denna proposition, med den enda lilla, men betydelsefulla ordförändring att, i st. f. «som *K. M:t* . . . må finna oundgängligen nödvändiga,» sattes: «som . . . kunna *finnas* oundgängligen nödiga.» Prosten Nissen ville hafva infördt ordet »indtil» (300,000), för att uttrycka att den ziffran icke finge öfverskridas, men Stabell fann detta icke brukligt och de öfriga icke nödigt. Samma den 3 Mars *föllo i Hamburg alla svenska kurspapper* på en gång från 90 till 85 %, och det sistnämnda priset var endast säljarnes, ty ingen enda köpare afhördes, så att en sådan hade säkert kunnat få köpa till 80. Man ansåg detta plötsliga misstroende till svenska förhållandena vara en gifven följd af vissa svenska tidningars ihärdiga deductioner och insinuationer, hvarigenom de spridt misstroende till vårt lands ställning.

Redan den 13 December 1853 hade från Stockholm blifvit afsänd till svenska beskickningarne i Athén, Berlin, Bremen, Brüssel, Constantinopel, Florenz, Haag, Hannover,

Hamburg, Lissabon, London, Lübeck, Madrid, Neapel, Oldenburg, Paris, Petersburg, Rio Janeiro, Schwerin, Strelitz, Turin, Washington och Wien en *nôte* för att meddelas regeringarne i nämnda städer; »de politiska förvecklingar, som yppat sig till följd af den från Ottomanniska Porten (!) utgångna krigsförklaring, äfvensom den förestående möjligheten af ett sjökrig» hade föranledt densamma. I främsta rummet hade konungen träffat aftal med Danmark, i afseende å de åtgärder, hvilka borde vidtagas till åstadkommande af en samverkan, egnad att genom dess fullkomliga öfverensstämmelse, underlätta tillämpningen af det öfverenskomna systemet ... »Det system, som H. M. konungen af Sverige och Norge har för afsigt att oförändradt följa och tillämpa, är det af en *sträng neutralitet*, grundad på öppenhet, opartiskhet och en fullkomligt lika aktning för alla makters rätt. Denna neutralitet skulle, enligt de båda hofvens gemensamma uppfattning, ålägga H. M. konungens af Sverige och Norge Regering följande förbindelser samt tillförsäkra denna Regering följande fördelar: 1) att vid de stridigheter, hvilka möjligen kunna uppstå, afhålla sig från allt deltagande i desamma, vare sig medelbart eller omedelbart, till förmån för den ena af de krigförande makterna, och till skada för den andra; 2) att tillåta de krigförande makternas krigs- och handels-fartygs inlöpande uti Svenska och Norska hamnar, under förbehåll likväl för K. M:ts Regering att utesluta förstnämnde fartyg från tillträde till följande krigshamnar, nemligen: *Stockholms* innanför Waxholms fästning; *Christiania* hamn innanför befästningarne vid Koholmen; inre redden af Norska militärstationen vid *Horten*; *Carlstens* och *Carlskrona* hamnar innanför befästningarne och *Slitö* hamn vid ön Gotland, innanför batterierne vid Eneholmen. De sundhets- och polis-stadganden, som omständigheterna kunde hafva gjort eller göra af nöden, skola naturligtvis iakttagas och hållas i helgd. Kapare ega ej tillstånd att inlöpa i de förenade Rikenas hamnar, eller att uppehålla sig på deras redder; 3) att tillstädja de krigförande makternas fartyg

att uti de förenade rikenas hamnar förse sig med alla de varor och gods, hvaraf de kunna vara i behof med undantag af sådane, som hemfalla under benämningen krigskontraband; 4) att utestänga från Sveriges och Norges hamnar införandet af uppbringade fartyg — med undantag för bestyrkta fall af sjönöd — deras dömande såsom förbrutna eller deras försäljning; och slutligen 5) att uti de förenade Rikenas handelsförhållanden med de krigförande makterna förblifva i åtnjutande för Svenska och Norska fartyg, äfvensom för deras laddningar, af hvarje skydd och lättnad; med skyldighet likväl för dessa fartyg att ställa sig till efterrättelse i allmänhet stadgade och erkända bestämmelser för de särskilda fallen af förklarade och i verkligheten tillvägabragte blokader. Sådana äro de allmänna grunderna för den neutrala ställning, hvilken H. M:t konungen af Sverige och Norge har för afsigt att intaga, för den händelse att krig skulle utbryta i Europa. K. M:t gör sig förvissad, att de skola erkännas såsom öfverensstämmande med folkrätten, samt att deras noggranna och opartiska tillämpning skall göra det för K. M:t möjligt att fortfarande med de vänskapligt sinnade och förbundne makterne underhålla de förbindelser, som K. M:t, för Dess Folks väl, så högeligen önskar värna från hvarje afbrott» ...

Den 20 Jan. blef neutralitetsförklaringen öppet och officielt kungjord i Posttidningen; den 27 infann sig ryske envoyén Daschkow och erhöll på begäran audiens, dagen efter det att, om man finge tro Times, »ryska hoftidningen för den 26 innehållit en förklaring att ryske kejsaren *ogillat* de skandinaviska rikenas neutralitetsförklaring»; hvilket af Aftonbladet upprepades, hvarpå P. T. officiöst svarade att uti Journal de St. Petersbourg, hvilken anses såsom den officiella organen, ända till 4 Febr. icke funnits något dylikt tillkännagifvande. Den 6 och 7 Febr. höll hemliga utskottet sammanträden, den 15 begärde konungen af Ständerna extra kreditivet å $2^1/_2$ mill. rdr, hvilket redan den 23 beviljades i alla stånd. — Den 15 Mars underrättade konun-

gen uti särskild skrifvelse till Ständerna, att denna neutralitetsförklaring blifvit *godkänd* af Hamburg d. 5, Belgien 7, Österrike och Lübeck 10, Frankrike 12, Nederländerna 14, Storbrittannien 20, Mecklenburg-Strelitz 22, Preussen 23, Sardinien och Bremen 24, Hannover 25, Neapel 26, Mecklenburg-Schwerin 30, Portugal 31 Januari, Spanien d. 9, Oldenburg 10, Washington 14, Turkiet 17 Februari, *Ryssland 7 Mars;* samt att Grekland och Toscana endast qvitterat emottagandet och Brasiliens svar ännu icke ingått. K. M:t ansåg i denna skrifvelse Sveriges och Norges politiska förhållanden till alla främmande makter för närvarande genom denna neutralitets erhållande fullt tryggade, och erkände »med tacksamhet att den fosterlandskänsla och det förtroende till K. M:ts landsfaderliga afsigter, hvilka Rikets Ständer vid detta tillfälle så enhälligt ådagalagt, böra anses hafva till det åsyftade ändamålets vinnande i väsendtlig mån bidragit. K. M:t, som till Rikets Ständer hembär uttrycket af sin uppriktiga tillfredsställelse, skall fortfarande egna sina oaflåtliga omsorger åt alla de åtgärder, som blifva erforderliga till neutralitetens upprätthållande i enlighet med de af K. M:t stadgade och tillkännagifna grundsatser.»

Nu slog Aftonbladet om, och berättade den 17 att »kejsaren af Ryssland i särdeles förbindliga ordalag uttryckt *sin tillfredsställelse*» med Sveriges och Norges neutralitet; hvilken berättelse konung Oscar lät dagen derpå uti P. T. förklara sakna all grund. På min tidningsbyrå vankades den tiden rätt ovanliga och stundom mystiska besök. Den 31 Mars infann sig der t. ex. Englands chargé d'affaires, sir Grey, den 15 April en rysk emissaire, svensk bokhandelskommis, som vistats 7 år i Finland, hemkommit öfver Åland till Sverige den 13 och nu ville hafva införd i P. T. en artikel i ryskt intresse. Han blef kort derefter anställd i svensk statstjenst och på ett ställe, der pulsådern för våra telegrafnotiser ifrån utlandet först strök fram. Inom Aftonbladsredaktionen kämpade Bergstedt-Liljeborg, som *icke* ville, emot Svedbom-Sohlman, *som ville*, att Sverige skulle förklara Ryssland krig; och i Svenska Tidningen bevisades

gång på gång att Sverige icke *kunde* föra krig, emedan det saknade *alla* krigsförnödenheter. Att ofvanbemälte Daschkow var en af dem, som *fingo* understödja det bladet, visste jag dock icke förrän mot slutet af nästföljande året, den 21 Dec. 1855, då jag, vid ett besök hos generaltulldirektören Gyllenhaal, hörde denne säga till mig, att »både han och många andra tröttnat på Svenska tidningen» samt att han »*sagt detta äfven till Daschkoff*, då denne frågade huru *han* ämnade göra för nästa år.» Visst var G. lösmunt och lättsinnig, men tendentiös lögn hade han icke den ringaste anledning att i detta ämne tala med mig.

Den 8 April, sedan officiel underrättelse ingått att engelska och franska regeringarne förklarat krig emot Ryssland, befallde K. M:t att de i neutralitetsförklaringen innefattade bestämmelser skulle omedelbart träda i verkställighet, så att de nämnda krigshamnarne höllos för de krigförande makternas örlogsfartyg stängda. Den 20 April emottog konungen uti enskild audiens Landtmarskalken och Riksståndens talemän, hvilka öfverlemnade den af Ständerna bestutade underd. *Tacksägelseadressen i anledning af neutralitetsförklaringen:* . . . »Svenska folkets ombud, bevarande i erkänsam hågkomst dessa uttryck af E. K. M:ts höga tillfredsställelse, utbedja sig att hos E. K. M:t få i underdånighet betyga den djupa och varma tacksamhet, fosterlandet är skyldigt E. K. M:ts oafbrutna och osparda omsorger för betryggande af de Förenade Rikenas vänskapliga förhållande till utländska makter under de stridigheter, i hvilka en stor del af Europa för närvarande är invecklad. Rikets Ständer egna en uppriktig hyllning åt den beslutsamhet och det visa förutseende, hvarmed E. K. M:t i dessa brydsamma förhållanden vårdat de Förenade Rikenas fördelar, sjelfständighet och ära. Genom ett fast förtroende mellan konung och folk, genom bådas samverkan för befrämjandet af det älskade fosterlandets sanna väl, skall ock detta, under den Högstes beskydd, framgent hägnas. Det lugn vi åtnjuta, är oss dyrbart, jemväl derföre, att det är

ett vedermäle af den huldhet, hvarmed landets vigtigast intressen af E. K. M:t omfattas. *Färdigt att sin ädle konung i alla skiften trofast följa*, nedkallar det Svenska folket Försynens välsignelse öfver den vaksamma faderskärlek, hvar oaflåtliga omsorger för folkets väl äga i dess återkärlek sin belöning.»

Uti en korrespondensartikel från Tromsö, redan af precist samma dag, uttrycktes deremot farhågor att, äfven om *neutraliteten komme att förblifva ostörd*, tillförseln af spanmål från Ryssland öfver Arkhangel, 100,000 tunnor råg, kunde blifva hindrad till följd af ryska flottornas och arméernas ökade behof af proviantering; och berättades att till följd af fruktan för krigiska demonstrationer, fartyg, hvilka man oriktigt ansett för krigsskepp, icke kunnat erhålla norska lotsar. — Såsom ett prof på den krigiska sinnesstämningen i vissa landsorter ansågs å andra sidan Öresundspostens yttrande den 1 April: »Kriget skall till äfventyrs inom få månader omfatta större delen af Europa. Så, som allt gestaltar sig för ögonblicket, föreligga alla möjliga sannolikheter att de första kanonskotten skola gifva signalen till någonting afgörande för hela vår verldsdel. För vår del anse vi det fortfarande vara en pressens *pligt* att förbereda nationen på möjligheter af den allvarsammaste art... Kunna vi *med ära* undgå stormen, så mycket bättre; men skall den komma äfven öfver oss, så *låtom oss möta den som män, frimodigt och decideradt.* — Svenska Tidningen berättade den 25 April att »Englands, Frankrikes, Österrikes och *Sveriges* ministrar ej bevistat Te Deum i staden Syra(!) den 6 April, till firande af årsdagen utaf Greklands befrielse; hvartill Posttidningen svarade att Sverige har i Grekland hvarken minister eller ens chargé d'affaires och att *staden* Syra icke existerar, utan befrielsefesten firats i hufvudstaden Athén, fastän många notiser från Grekland komma till oss öfver *ön* Syra i Archipelagen.

Den 21 April ankrade vid Elfsnabben, i Stockholmsskären, nitton Brittiska krigsfartyg och qvarlågo der en tid.

Dit vallfärdade från hufvudstaden alla dagar lustresande med ångbåtar, fingo komma ombord på chefsskeppet och bemöttes med förekommande artighet. Tvåhundrade studenter, med sin sångchör, hyrde sig särskildt en ångbåt för denna färd; glädjen stod så högt, tillochmed i tackel och tåg, att när studenterna åter lemnade linieskeppet »Duke of Wellington» såg man de öfriga skeppens besättningar bestiga relingarne och hissa flaggor. Engelska amiralen sir Charles Napier hade den 25 April audiens hos konung Oscar, på Stockholms slott. Engelsmännen sysselsatte sig vid Elfsnabben med skjutöfningar och proviantérades från Stockholm af slagtaren Törnqvist; de försågo sig äfven med svenskar, som kände finska farvattnen och kunde tjena såsom lotsar: förre kofferdikaptenen, sedan slussinspektoren i Stockholm, Boman, nämndes bland dessa och skulle äfven fungera såsom tolk. Sådan var neutraliteten.

I början af Juni spred sig ryktet att konung Oscar ämnade sjelf fara till *Gotland*, för att inspektera försvarsanstalterna, och allt kom der i en sådan ekstas af förtjusning — alltsedan 1624 hade icke någon konung besökt denna ö — att man sjöng uti Gotlands läns tidning:

Re'n barnen leka Ryss och Britt,
men båda lägren jubla fritt: kungen kommer!
Från park till park det jublet hörs,
från teg till teg en lösen förs: kungen kommer!
Med dragna svärd stå fridens män
en trogen bild af helsningen: kungen kommer!
Hos Svenske män i krigets skick
man läser här i hvarje blick: kungen kommer!

Resan anträddes verkligen den 10 Juni, både af konungen och kronprinsen (prins Oscar befann sig förut på eskadern) från Elfsnabben, der hela den svensk-norska eskadern då låg för ankar, och ombord å linieskeppet »Carl den Trettonde» åtföljdt af alla de öfriga fartygen. Cheferna för sjö- och landtförsvaret, statsråden Ulner och grefve Gyldenstolpe, chefen för landtförsvarsdepartementets kommando-

expedition af Klint samt förste sekreteraren i kabinettet för utrikes brefvexlingen, grefve Ehrensvärd, hade ock fått befallning att medfölja. I Stockholm regerade under tiden hrr Sparre, Palmstjerna, Fåhræus och Wallensteen. Vid Waxholm tog konungen samtlige fästningsverken i ögonsigte och behagade i »nådiga ordalag uttrycka sitt höga välbehag öfver så väl den ordning, som rådde inom fästningen, som den »*drift*», med hvilken befästningsarbetet fortgått»; derest Han äfven yttrat sig berömmande om dess *beskaffenhet*, hade kanhända skäl förefunnits att svara honom liksom man svarat kejsar Nicolaus: »Ers Majestät förstår det icke!» men hvem skulle väl dristat det? Den 12 på morgonen kom man till Slite och besåg befästningsarbetena på Eneholmen; sedan intog konungen förfriskningar i handlanden Eneqvists trädgård och afreste till Wisby, dit han på aftonen ankom. Der paraderade corpser af Kronprinsens husarer, Götha artilleri och Smålands grenadierer, och folkmassorna hurrade och sjöngo folksången. Den 14 utdelades nya fanor åt vissa trupper, den 15 för konungen åt trakten af Klinte, der fältmanöver företogs. Återkommen till Wisby, afreste H. M. den 16 på e. m. genom södra och östra delarne af ön, tillbragte natten på Lindarfve hos en kapiten Duse, besåg den 17 nyodlingarne vid Rone, der hrr Liljewalch och Eneqvist haranguerade och serverade på bolagets vägnar, för öfver Othem tillbaka till Slite, der Han afsteg hos handlanden Grubb, och gick ombord å ångkorvetten Thor. På landgången uppdrog han åt landshöfdingen att betyga konungens nådiga tillfredsställelse med det hjertliga mottagande, Han rönt »af sina trogna Gotländingar.» Grönskande äreportar, blomsterströdda vägar, stängda handelsbodar, flaggande fartyg, dameuppfyllda fönster, sjungande sångförening, talande borgmästare (Matthiesen) och hurrande befolkning voro derunder inbegripna och beskrefvos utförligen i länets tidning. Såsom kronprins hade konung Oscar tvenne gånger förut besökt Gotland (1829 och 1839). — Men just nu lade sig en tjock dimma öfver hafvet, så att kor-

retten hindrades att afgå, och detta hinder varade ända tills ftermiddagen den följande dagen, då Thor åtföljdes af tre ndra ångfartyg. De landade vid Skeppsholmen i Stockholm len 19 på eftermiddagen. Hela denna resa troddes beyda, att *Gotland ansågs snart kunna komma i fara.*

Den 24 Mars förordnades contre-amiralen *Virgin*, denamme som så lyckligt genomseglat Magelhaenska sundet, tt förestå K. M:ts beskickning vid engelska hofvet; hvilket örordnande, på hans begäran, återkallades redan den 11 eptember samma år. Till hans efterträdare utnämndes amma dag envoyén vid preussiska hofvet, friherre Carl Iochschild, och till minister-resident i Washington dervaande chargé d'affaires Georg Sibbern. Denne sistnämnde, om längre fram blef norsk statsminister i Stockholm, skilrades af en svensk, som länge vistats uti Förenta Staerna, genom bref ifrån Newyork af den 28 Nov. 1853 å det mest fördelaktiga sätt: »Han har vetat att i den ya verldens ögon förvärfva åt mitt fosterland ett anseende, om det förut icke egde. Före honom kände amerikanarne, — såsom en kongressledamot af stort inflytande vid ett illfälle yttrade, — just ej mycket till Sverige och Norge. Detta Sibberns anseende, som genom hans personlighet äfven blifvit de staters, han representerar, har underlättat ans varma nit och outtröttliga bemödande att gagna sina andsmän och satt honom i tillfälle att för dem kunna verka ida mer, än vanligt varit.» Det behöfver knappt tilläggas tt inom Sverige detta år hvimlade af främmande sändebud, rdinarie och extra. Den 25 April kom, såsom nyss nämndes, Engelska östersjöflottans chef, amiralen Sir Charles *Napier* ill hufvudstaden. Redan vid hans eskaders ankomst till Stockholmsskären hade en kommendör vid svenska flottan kickats ut att komplimentera honom på hans chefsskepp ch en kunglig ångslup ställts till hans disposition. Nu, vid audiensen (förf. befann sig just i konungens yttre rum, när amiralen passerade in till monarken) blef han icke blott på det artigaste emottagen, men äfven af konungen sjelf

presenterad för drottningen och inbjuden att med DD. MM. frukostera en famille. Tusentals Stockholmsboer samlades på inre borggården af Stockholms Slott, under konungens egna fönster, helsande med blottade hufvuden och skallande hurrarop sir Charles, då han kom ned derifrån. *Detta var ännu »neutralitet.»* Den 21 Juli kommo chefen å preussiska korvetten Amazon, prins Wilhelm af Hessen-Philipsthal-Barchfeld, samt prinsarne Jules och Johan af Glücksburg och prins Moritz af Sachsen-Altenburg till Carlskrona och togo der skeppsvarfvet, förråderna, fartygen, dockorna och öfriga inrättningar i ögonsigte, *»likaledes neutralt.»* Den 29 ankom, ända upp på Stockholms innersta redd, franske kejsarens oarmerade lust-ångfartyg »la Reine Hortense» med öfverbefälhafvaren öfver fransk-engelska östersjö-expeditionscorpsen, generalen *Baraguay d'Hilliers* och den berömde divisionsgeneralen *Niel*, ombord. Konungen gaf dem samma afton audiens och gouter på Haga. Konung Fredrik af Danmark infann sig den 7 Augusti i Carlshamn, för att tillbringa några dagar incognito på den nyligen för hans morganatiska hustrus, grefvinnan Danners, möjligen äfventyrliga enkestånds räkning inköpta egendomen Ellinge, och landshöfdingen i Calmar, baron Sköldebrand fick ordres att genast ditresa med ett komplimenterande handbref från konung Oscar, och med muntligt uppdrag att »betyga H. M:ts fägnad öfver det besök, hvarmed Dess höge granne och vän behagade hedra Dess stater.» Den danske kungen under namn af grefve Danner, gjorde också utflygter till Djupadahl och Ronneby. Allt detta var naturligtvis fullständig *»neutralitet.»*

Men denna började likväl så småningom vrida sig på rosten. Redan i Augusti skrefs från Haparanda till Stockholm: »Här är man mycket rädd att Sverige skall komma med i kriget, emedan man här vid gränsen fruktar ett anfall af ryssarne, väl ej i sommar, men när vintern kommer; och hvad som ingifver denna fruktan, är den utvidgade förbindelse, som nu råder mellan Österbottniska städerna och

Haparanda, hvarigenom finska handlande och sjökaptener i legio finnas här för affärshandel. Dessa skryta ända till förb . . . öfver Rysslands stora makt och rikedom samt huru de segra öfverallt och att vestmakterna ingenting kunna göra för att skada Rysslands länder. Hela Österbotten är ryskt sinnad; men också ej längre bort; det vet jag bestämdt. Österbottningarne hafva lofvat, att om Svenskarne komma med, blifva *allravärst emot dem.* De äro så skamlösa i sina yttranden om oss, att ensamt detta fordrar hämd; och det nu till, då de endast genom oss kunna bekomma salt och andra artiklar! Så lönas en flat, undfallande nation! I dag sammanträffade jag händelsevis med tvenne Tyskar, som kommo från Uleåborg. Hos frun, der vi råkades, blef fråga om kriget; men då skall man tro att den ene, handlanden S—g, började slå stort på, huru mäktig Ryssen är, att han kunde motstå alla Europas makter med sina väldiga härar och outtömliga rikedomar. Äfven behagade han yttra: det är icke värdt att Svenskarne komma med, ty bara svenska soldaten får *se* en finsk soldat, tager han till fötterna. Då började blodet jäsa hos mig; jag hejdade mig dock och sade blott: »jag är svensk och tål ej att man skymfar min nation; kom ihåg att ni är på svensk botten!» — Framför allt tillstyrker jag att icke sätta någon tro till hvad de Finnar säga, som komma till Stockholm. De flesta äro spioner af ett eller annat skäl, som jag vidare skall utveckla, men icke i ett bref, som går genom okända händer. Det inre af Finland, tillochmed Helsingfors och Åbo, är svenskt sinnadt, alltifrån Vasa län, der jag de sednare åren vistats. En Vasa-läns Finne af allmogen kom häromdagen till mig och frågade om krigets gång. Han sade: ja, Svenskar vilja vi blifva. Må de komma! Vi skola taga så väl emot dem! Smör och fläsk och allt godt, vi ha, skola vi ge dem. — Håll redligt detta löfte, sade jag; det blir till ert eget bästa. — Jag förstår mig icke på vestmakterna. Det är bra illa ställdt, att de låtit sommaren gå förbi. Numera

bör ingenting skonas, och på intet vilkor fred i otid slutas med Ryssen. Finnarne skratta åt Engelsmännens medgörliga framfart och säga att de icke töras göra mer än de redan gjort. Visserligen är det säkert, att om Ryssen nödgas retirera, så bränner och plundrar han sjelf inom sina egna landamären; men äfven detta kan kanske till någon del förekommas, om fienden följer honom tätt i hälarne och ej lemnar honom tid dertill. Illa vore att återfå en skövlad provins. Tro mina ord: *Ryssland har ingalunda de arméer, som det skryter med.* De, som stupa i kriget, utstrykas icke alla ur rullorna, utan qvarstå i åratal. Derföre tror nog Nicolaus sjelf att han verkligen har så väldiga härar att kommendera; men i Finland kallas ryssarne: *de odödlige*, likväl blott på spe af de icke ryskt sinnade.» — Från Christinestad skrefs den 14 i samma månad: »Kriget är mördande för Finland; handeln lider hårdt; åtskilliga handlande hafva här allaredan måst lägga in om cession, och blir det långvarigt, så kunna få uthärda. Knapphändiga äro de underrättelser, vi få om krigets gång. Hvart tredje eller fjerde blad af Svenska Posttidningen kommer oss tillhanda, och sönderklippt. Vi våga ej yttra mycket om affären . . . Det berättas att en bokhandlare från Sverige, med namnet U—m, försedd med Haparanda gränsbefälhafvares pass, för rabulistiska yttranden och dylika skrifters utdelande blifvit gripen i Gamla Carleby och förd till Helsingfors. Engelsmännens bedrifter i de norra städerna här hafva satt finska allmogens blod i jäsning mot alla, hvilka infinna sig som fiender . . .» Uti en finsk tidning lästes den 1 Sept. om Svenskarne, i ett bref från Österbotten: »På svenska sidan synas menniskorna vara alldeles förryckta, och detta kan man icke undra öfver, då de hufvudlösa Aftonbladet och Folkets Röst utgöra nästan de enda blad, som pluraliteten läser. Det är ej blott i detta hänseende, som den skandalpress, hvilken finner sitt skydd i en missförstådd tryckfrihet, *skadar Sverige* och bringar det sunda förnuftet till korta; de svåra brott, som nu blifvit

illdagliga i detta land och som visa en betydlig förslappning af den prisade svenskmannasedligheten och ärligheten, måste utan tvifvel tillskrifvas den skändliga press, som så länge nästan ensam fått uppfostra våra olyckliga grannar.»

Den 13 September upplöstes norska storthinget, och konungens afskedstal började med en mer än artig ursäkt, för det att kröningen icke heller det året kunnat ske, samt ett beklagande att thinget icke hade beviljat i hela sin utsträckning de till försvarsverket begärda beloppen, men uttryckte sin belåtenhet med den lyckliga ställning, det lyckats honom att uppnå för de förenade Rikena. Den följande dagen kändes i Stockholm det svenska Hemliga utskottet på pulsen om behofvet och sättet för Regeringen, att få till sin disposition *ytterligare* ett par millioner, dem den politiska konjunkturen efter riksdagens slut *kunde* göra erforderliga. Sedan notisen om Norska Storthingets upplösning kommit till Stockholm den 18, frambars i Svenska plena af finansministern Palmstjerna förslag att få höjdt lilla kreditivet (från 1) till $2\frac{1}{2}$ mill. rdr bko ($3\frac{3}{4}$ mill. rmt). Somliga sade att medlens instickande i de svenska kreditiven påtagligen skett för att skona Norge från kostnader. Stormar af ogillande i Borgare- och Bondeständen! Björck anmärkte såsom särdeles betydelsefullt, att just den konungens Rådgifvare, hvars aflägsnande tvenne Riksstånd först yrkat (se kapitlet: »Riksdagen 1853—54»), ej blott contrasignerat, men äfven sjelf framlemnat denna proposition. Billström, ledamot af hemliga utskottet, fotade sina betänkligheter på Norrmännens frikallande från skyldigheten att bidraga till det gemensamma försvaret. C. F. Wærn, äfven ledamot af samma utskott, förordade propositionen, men beklagade att, i en sådan politisk konjunktur som denna, »monarken fortfor att omgifva sig med rådgifvare, för hvilka nationen hyser ett allmänt misstroende.» Schwan fann Rådgifvarne rehabiliterade, då två stånd stannat mot två, i déchargefrågan, ehuru han förundrade sig att de ej sjelfmant afgått. Vice Talmannen *Brinck* begärde nu till ons-

dagseftermiddagen kl. 5 den 1 Nov. 1854 ett sammanträde med liktänkande vänner, hvilket hölls i de 50 äldstes rum på Börsen och bevistades af omkring 30 ledamöter af Borgareståndet.

Der började han med att förklara, att han, till åtlydnad af kallelsebref från vakthafvande kabinettskammarherren, tisdags f. m. kl. 11 inställt sig hos H. M:t Konungen, som begärde erfara, af hvad anledning Borgareståndet icke hyste förtroende till Hans politik, och H. M. lade synnerlig vigt derpå att hans regering i detta fall understöddes och att den största samdrägt emellan statsmakterna vore rådande, hvilket hufvudsakligen skulle visas genom beviljandet utan votering af nu ifrågaställda kreditiv. Monarken uppmanade B. att fritt uttala sina betänkligheter och sade sig villig att lemna alla nödiga upplysningar. B. hade då yttrat att man fästat sig vid att kreditivet endast skulle afse trupprörelser, utan att ens krigsmaterielen blifvit satt uti bättre skick, och hänvisade till statsrådsprotokollet och propositionen, kontrasignerad af baron Palmstjerna. Vidare hade, enligt B., Borgareståndet ansett motiveringen alltför knapphändig för ett så stort äskadt förtroende och betraktat såsom prof på missaktning att propositionen frambars just af den Rådgifvare, som väl visste sig inom ståndet ega de minsta sympatierna. H. M:t invände att i en sådan sak vore ingen motivering möjlig, så vida man ej ville ådraga sig ögonblicklig explikation med någon af de främmande makternas sändebud, som uti det officiella dokumentet kunde finna sin regerings intresse mindre erkändt än man önskat och förväntat. B. invände att ståndet ej kunde hysa förtroende till H. M:ts regering, enär dess ledamöter, särdeles frih. P., af alla krafter motverkat just sådana reformer, som, blifna Rikets Ständers beslut, utgjort i Ståndets ögon riksdagens glanspunkter, t. ex. i tullfrågan, der P. genom sin reservation på Riddarhuset lemnat föga hopp om verkställighet i samma anda. H. M:t sade sig med ledsnad hafva inhemtat berörda reservation och i statsrådet sagt P. att han begått

ett »fel» (andra sade: obetänksamhet, oförsigtighet etc.). Derpå sade B., att man ansåg Norges regering annorlunda sinnad än Sveriges, hvadan betänkligheter uppstått, huruvida dessa regeringar samfäldt skulle kunna fullfölja K. M:ts politik, i fall neutraliteten behöfde fråntrådas, och att som P. vore bror till en f. d. svensk minister i Ryssland, skulle han kunna gifva K. M:t råd i rysk anda. (Hvilken kryddkrämarelogik och hvilken politik!) Konungen svarade: »Hvad först Norge beträffar, så har intet kreditiv der blifvit begärdt; men icke alla torde veta att norska regeringen, utan något Riksgäldskontor, *disponerar alla ingående skatter och på dem uppkommande öfverskotter*, hvilka torde kunna beräknas till två millioner, och hvad skiljaktigheten i åsigter mellan de begge Statsråden beträffar, torde den vara mindre, än man på afstånd föreställer sig. Hvad slutligen baron Palmstjernas ryska sympathier angår, så, *om* de förefinnas eller *icke*, bryr jag mig ej om. Han kan tänka hvad han vill i afseende på den yttre politiken; *det är Jag, som ensam styrer och Jag ämnar ej bringa landet i en sådan ställning, att man skulle kunna anklaga mig vara förrädare mot mitt eget fädernesland*, dess intressen eller sympathier.» Vidare tillade konungen att, ehvad uttrycken i Statsrådets protokoller sådant föranledde eller ej, *materielen* i första rummet skulle iståndsättas och ingenting på kreditivet lyftas med mindre, än att högsta nödvändighet sådant fordrar. B. sade sig nu öfvertygad, konungen tackade derför och berättigade B. att privatim meddela sina vänner de skäl och omständigheter, som han sjelf nu godkännt.

Billström utbrast derpå: »Nu veta Herrarne mera än Hemliga Utskottet.» Många närvarande tackade för förtroendet, men sade att då intet af allt detta kunde *offentligen* åberopas, ett omslag i åsigter skulle synas kommittenterna (!) omotiveradt och man således måste fortfarande i diskussionen vid riksdagen hålla sig endast till allmänt (!) kända fakta. Några hviskade att konungen dessutom skulle sagt till B. om P.: »han kommer

dessutom icke att blifva gammal här.» — När saken kom till afgörande i ståndet, yrkade Falhem återremiss, emedan man ej *af propositionen* kunde se, huruvida Regeringens afsigter öfverensstämde med folkets opinion(!); Henschen ville bevilja ett särskildt kreditiv på $1^1/_2$ mill. till krigsmaterielens kompletterande; Ekholm ville bifalla prop., såvida, om krig utbröte, »det komme att föras i civilisationens intresse(!) och i öfverensstämmelse med landets starka sympathier, *för att hämnas* lidna oförrätter och *återtaga bortryckta lemmar*»(*!*), men begärde återremiss för att få medlen anvisade såsom *anticipation på framtida anslag*(*!*) och ändamålet, materielens ståndsättande, uttryckligen angifvet; Nordvall ansåg nationen ej vilja göra så stor uppoffring för de i statsråds-protokollet uppgifna ändamål, men ville bifalla, om nöjaktig(!) utredning lemnades; Björck yrkade återremiss, anmärkte sällsamheten af det förhållande att i Norge, der förtroende rådde mellan Regering och Representation, hade man »ej vågat begära att den sednare skulle afstå från sitt inflytande på landets utrikes-politik; men här, der ett *sådant förtroende saknades*(*!*), afstode Representationen från de rättigheter, genom hvilka hon hade sig tillerkändt ett inflytande på vår Regerings politik; Wærn ansåg det visa större patriotism att utan diskussion bevilja det begärda, och att om krig utbröte, hade konungen makt att lyfta begge kreditiven, och Ständerna skulle vid sin sammankomst då icke hafva något att säga om någotdera; Brinck yrkade bifall till kreditivet af förtroende till konungen; Grape, »i själavånda», biföll kreditivet »efter de upplysningar som vunnits»; Åsbrinck, »tveksam i följd af Regeringens brist på uppriktighet», biföll med vilkor att penningarne användes till materielen och att det blefve afräknadt på andra anslag(!), om freden kunde bibehållas; Malmborg instämde med Wærn; Rettig biföll med tillförsigt om användning så som nationens ära och värdighet fordrade; Billström yrkade återremiss för att få full visshet om användningen för en »nationel politik»; Ekenman biföll, och

nsåg särdeles olyckligt, om Regeringen skulle nödgas höra ständerna *innan hon toge sitt parti uti politiska frågor;* chwan talade om Unionen med Norge och fann henne icke allo sådan, som man kunde önska, men man borde på jällets begge sidor ihågkomma att enighet ger styrka; han ade visst hoppats bättre af Norge än de handlingar, som nder den närvarande krisen derifrån sports; neutraliteten ann han klok och välbetänkt hittills; men dess bibehålande vore mer än han vågade hoppas, och för alla fall orde dock medel af Ständerna beviljas, för att göra oss espekterade af både vänner och fiender; i motsats till alla ndra talare yrkade han nödvändigheten af arméens sammandragning och öfning, sedan den under 40-årig fred lifvit frånvänd fältlifvet och sade slutligen att den långa ränskapen med Ryssland lidit afbräck genom neutralitetsförklaringen; att ingen svensk konung, vid sina sinnens fulla ruk, ingen rådgifvarepersonal, hvilken den än måtte vara, *kunde hysa* andra sympathier än dem, nationalkänslan och våra stora minnen föreskrifva. »En misstanka i detta afseende vore af den art, *att den ej af någon hederlig och rättänkande man kunde hysas.*» »Glömmom våra strider för att gifva stöd åt Regeringens politik och utan votering bevilja detta anslag! Det skulle gifva Regeringen mer styrka, både inom och utom landet, än ett i alla fall icke tvifvelaktigt omröstningsresultat. Låtom oss göra denna dag (dagen före aftäckandet af Carl Johans bildstod) till en försoningsfest! der opposition funnits, må den tystna, ty den skall moraliskt duka under! Jag uppmanar eder derföre ännu en gång att utan votering bifalla detta Statsutskottets betänkande; vi veta ju dock alla, att det i hvad fall som helst ändå går igenom.» Rinman biföll, emedan han trodde sig veta(!) att en af de krigförande ernade tillintetgöra konstitutionella monarkier; Palander ville haft bifall utan all diskussion och votering; Indebetou fann grundlagsvidrigt att Ständerna yttrade sig om yttre politik och trodde att också flera bland rådgifvarne vore okunniga om konungens,

samt biföll utan votering; Gezelius biföll obetingadt; Berge ville ha särskildt kreditiv på $1^1/_2$ mill.; Sundblad biföll oaktadt sitt misstroende, *emedan vi nödvändigt vid första vårdag måste stå rustade* och slagfärdiga; Stolpe ansåg konungen ej kunna gifva löften på förhand om utrikespolitiken, icke ens till Ständer, ty det vore då uppenbart för hela verlden hvad han ämnade, *ansåg en amalgamering mellan Sverige och Norge otänkbar* samt att allt motstånd mot anslag till neutraliteten åsyftat att lyfta rådgifvarne från taburetterna; Trägårdh biföll med gillande af vederbörandes förbehållsamhet; Rooth försvarade och berömde rådgifvarne, äfvensom konungens beslut att behålla dem. Boman biföll med diverse *om* och *men;* Rydin, som emotsåg den heliga alliansens förestående upplösning och allmänt krig, biföll; Arnberg instämde med Schwan och Wærn; Wedberg och Gustafsson likaledes; Asker tyckte som Indebetou; Wallenberg varnade mot en utarmande väpnad neutralitet, och yrkade återremiss, för att få in detta vilkor: »så vida K. M:t skulle finna krigsmaterielen böra hastigare än ske kan förmedelst redan beviljade ordinarie och extra anslag iståndsättas, bevilja R. St.» etc. Med honom instämde Wahlström. Stenqvist biföll, och ansåg *klandret emot rådgifvarne »härflyta från något förut fattadt beslut»;* Almgren, Österberg, Ekelund, Mæchel och Cassel biföllo; Gråå yrkade återremiss, misstrodde och var grå emot både proposition, statsrådsprotokoll, Hemliga Utskottets ledamöters och statsråders riksdagsanföranden, och Nygren instämde med Gråå och Billström. Således talade 29 för bifall och 10 för återremiss; Henschen teg. Trotts allt bemödande *framtvångs votering,* då kreditivet bifölls med 39 emot 15.

Aftonbladet och Svenska Tidn. byggde stora förhoppningar på den stora festen i Christiania å föreningsdagen d. 4 Nov., då Carl-Johans-stoden i Stockholm aftäcktes. Det var första gången, föreningsdagen blifvit högtidlighållen i Norges hufvudstad med annat än anbefalld kanonsalut och en representationsmiddag hos Riksståthållaren; hvaremot man

lltjemnt hade satt sak uti att göra 17 Maj till en fest-emonstration emot Sverige, medan man ignorerat 4 Nov. Denna förmenta »brödrakänsla,» som 1854 på en gång så förmodadt utbrustit i Christiania, ansågs af somliga icke ara något annat än dels ängslan att svenskarne omsider örjat vakna till medvetande af sina egna interessen, värlighet och rättigheter; dels häpnad och blygsel öfver det lander, som Europas press uttalat öfver Norges afund och ensträfvigheten mot Sveriges förkofran i storhet och makt, amt slutligen fjesk, för att på högsta ort bevara fördelen f att behandlas såsom favoriter. Décharge-betänkandets anmärkningspunkt om våra handelsförhållanden med Norge, Konstitutionsutskottets afstyrkande af den med Norska regeringen på förhand öfverenskomna K. Prop. om Interimsregering, samt den i Statsutskottet väckta och endast med knapp nöd qväfda frågan om att infordra upplysningar i afseende å Norges bidrag till gemensamt försvar under den pågående Krimkrisen — allt detta troddes hafva uppskrämt norrmännen. Men nu yrkades från svenska sidan att det icke skulle stanna vid denna *enda* demonstration i Christiania 1854, utan föreningsdagen årligen och i hela Norge hädanefter högtidlighållas, och att denna fest komme att stå i samklang med, icke i motsats till, handlingar: — oaktadt all broderlighet i talen vid Christianiafesten, förnyade samma års Storthing den mot Sverige stötande motionen om Riksståthållareembetets afskaffande!

Mellan de större makterna fortgingo hela hösten underhandlingar. Länge tvistades om de s. k. »*fyra punkterna*» och deras rätta förstånd samt deras godkännande såsom fredsbasis. De lydde så: »Portens förhållanden till kejserl. ryska hofvet kunna icke återställas på fasta och varaktiga grundvalar, 1) om icke det *protektorat, som Ryssland utöfvar öfver furstendömena* Moldau, Wallachiet och Serbien, upphörer för framtiden och de privilegier, som Sultanen beviljat dessa provinser af hans rike, ställas under makternas kollektiva garanti i kraft af en öfverenskommelse, som bör

träffas med den Höga Porten och hvars stadganden borde samtidigt ordna alla detaljfrågor; 2) om icke *skeppsfarten på Donau* befrias från alla hinder vid flodens mynning och de af Wienerkongressen fastställda grundsatser i detta fall komma till verkställighet; 3) om icke fördraget af den 13 Juli 1841 gemensamt revideras af de höga kontrahenterna i den *Europeiska jemnvigtens* interesse, 4) om Ryssland icke uppgifver *anspråket på ett officielt protectorat öfver den höga Portens undersåtar*, hvilken trosbekännelse de än må tillhöra, och om icke Frankrike, Österrike, Storbrittannien, Preussen och Ryssland ömsesidigt hjelpa hvarandra för att af Ottomanniska regeringen, såsom initiativ, erhålla stadfästelse på och iakttagande af de särskilda kristna trossamfundens privilegier och i sina trosförvandters gemensamma intresse söka draga nytta af sultanens ädelmodiga afsigter, med undvikande tillika af hvarje ingrepp mot hans värdighet och hans kronas oberoende.» — Den s. k. »*Trippelalliansen*», fördraget emellan Österrike och Vestmakterna den 2 December 1854, afslöts på denna basis. Franska Moniteuren sade sedan att det varit af aktning för Österrike, de nöjt sig med dessa vilkor. »Man måste fordra inskränkning af ryska makten i Svarta hafvet, emedan Europa af dervarande militäretablissementer hotades. Detta vore vestmakternas och synnerligen Österrikes interesse. Sebastopol blefve ej mera farligt, så snart det ej mer vore sjöstation; ryska flottan vore nu förstörd eller utan all vigt. Balaklava, Eupatoria och Kamiesch voro nu befästade af de allierade. Odessa är hotadt. Ryssland kan ej hindra det. Att fordra ryska sjömaktens förminskning i Svarta hafvet är att utesluta alla nationers krigsfartyg från detta haf: således en ringare fordran än hvad kriget redan åstadkommit, och som vore lätt att bibehålla. *Ryssland måste förlora sin öfvervigt:* kan likväl behålla ett behörigt inflytande i Europa. Denna fordran är gjord: bifalles den, så är freden säker; afslås den, så måste kriget afgöra.» Men Moniteuren om-

ılade icke det ytterliga ytterligare vilkor, kejsar Napoleon ermed förband: *att Nicolaus skulle nedstiga från sin thron!*

Under sådane förhållanden, så många själsstrider och et plågsamt förödmjukande valet mellan eftergift och ståndktighet — ett själsqval, förökadt hvarje dag, med hvarje edslående bulletin från Sebastopol, Wien, Paris och Lonon — skulle äfven en yngre själskraft blifvit bruten, än ejsar Nicolai. Han ville sjelf se allt i detalj, besökte solaternas kaserner, höll täta och långa mönstringar utan att ry sig om sina år och sitt lands klimat. På barnens företällningar svarade han att han hade »annat att göra, än kta på sin helsa; han hade uppnått och öfverskridit det nedeltal af år, Gud förunnat menniskan, och hans slut vore cke mera fjerran.» Han hade, för att motverka den tillagande fetman, han så mycket afskydde, befallt läkarne ıedsätta dieten, hvilket vanligen är en särskild våda för ıersoner, som öfverskridit femtiotalet. *Andra* årsdagen af Ientschikoffs uppträdande i Constantinopel i paletot var nu ör handen!

Thorsdagen den 22 Februari 1855 begaf Nicolaus sig, ınnu lidande af häftig influenza, till ridhuset, för att mönstra en bataljon, som fått uppbrottsordres. Läkarne bådo ıonom stanna hemma i sitt rum, och föreställde honom vålan af ny förkylning, helst kölden denna dag var ganska ıkarp. Han tackade dem för det de gjort sin pligt: han ville nu uppfylla sin; och dermed for han i öppen släda ill ridhuset. Efter mönstringen begaf han sig till krigsministern, som också förkylt sig, bad denne sköta sig väl ıch lemna göromålen åt sidan; hvarpå monarken återvände ıem. Redan följande natten inställde sig feber med slemstockningar, som försvårade andedrägten. Ända till den 1 Mars ingaf hans tillstånd likväl ingen verklig farhåga åt läkarne; men kl. 5 på aftonen tog saken en oroande vändning och tillståndet försämrades timma för timma. Kejsarinnan och hela familjen tillbringade natten kring hans säng. Vid midnatten underrättade henne läkarne att allt hopp var

ute, hvarpå hon frågade sin gemål, om han ville bigta och emottaga sakramentet. Han samtyckte, och gjorde några frågor om sjukdomens beskaffenhet. Kl. half 4 på fredagsmorgonen den 2 Mars fick han nattvarden; talade derefter med full sans om sin förestående död, tog ett ömt farväl af sin maka och tackade för de 40 års sällhet, hon beredt honom, vände sig sedan till barn och barnabarn, uppmanande dem till inbördes enighet och att städse vörda kejsarinnan, deras moder och farmoder, samt svarade denna, då hon, badande i tårar, yttrade sin förhoppning att snart få följa honom: »nej, du skall lefva för att vara en länk emellan våra älskade barn.» Vidare tog han afsked af Orloff, Adlerberg och krigsministern furst Dolgoroucky, gaf Adlerberg med största lugn befallningar om sin egen begrafning, tillochmed om »lit de parade»; höll derefter en halftimmas samtal med kejsarinnan mellan fyra ögon, och derpå ett långt samtal med thronföljaren. Sedan lät han inkalla alla sina enskilta tjenare, tackade dem för deras trogna tjenster och sade: »Bedjen Gud för mig och anropen hans mildhet, att han måtte förlåta mig hvad jag syndat mot Honom och mot min nästa.» Klockan 11 på förmiddagen började talandet ske med svårighet och efterhand tycktes han förlora medvetandet; men några minuter före dödsfallet, kl. $^1/_4$ till 1, yttrade han tydligt och lugnt: »Jag känner att min sista stund är nära». Dödsorsaken var lungförlamning. I det ögonblick, han utandades sin sista suck, höll hans gemål hans hand i sina, och först efter det den kallnat lemnade hon kejsarens bädd, vid hvilken hon flera timmar oafbrutet förblifvit. Det kring hela Europa sedan utspridda ryktet, att han sjelf förkortat sina dagar medelst ett gift, det han tvungit sin liflläkare att gifva, och hvilket rykte vann i utbredning genom läkarens kort derpå företagna afflyttning från Ryssland, tror jag mig på goda grunder kunna förklara falskt.

Statspapperens hastiga stigande i Paris och London bevisade att allmänheten tydde detta dödsfall till förmån för

freden; men kriget varade ett helt år ytterligare. På monarker och andra verkade dödsfallet skakande. Särdeles syntes det häftigt upprôra konung Oscar, som lördagsförmiddagen derom fick kännedom. Hos kejserliga familjen i Wien väckte det djup sorg och i hela staden stor bestörtning. Erkehertig Wilhelm afreste den 4 i särskild beskickning till Petersburg; konferenserna i Wien uppskjötos tills vidare; ministèren i Brüssel begärde den 3 helt oväntadt afsked och kamrarnes sessioner ajournerades; lord Russel hade den 4 på aftonen i Wien sammanträde med Buol och Westmoreland; lord Clarendon höll genast en konferens i Boulogne med kejsar Napoleon, som redan den 4 återreste till Paris; Prins Carl af Preussen afreste från Berlin till Petersburg, — kejsarinnan af Österrike fick den 5 i Wien en dotter, och erkehertigen Carl Ferdinands gemål i Pesth en son.

V.

November-fördraget.

Alexander II:s thronbestigning. — Mentschikoffs fall och död. — Norsk klagan öfver Ryssarne i Finnmarken. — Sveaborgs bombardement. — Sebastopols fall. — Canroberts' ambassade till Stockholm. — Hans triumftåg genom Sverige. — Helsingborgsboers politiska adress till honom. — Canroberts varning emot indelningsverkets upphäfvande. — Familjefördraget af 1812 upphäfvet. — Konung Oscars underhandlingar med vestmakterna. — Ryska planerna mot Warangerfjorden. — Novemberfördraget 1855. — Danmarks sura miner. — Femte punkten: Bomarsund. — Vapenstillestånd i Wien. — Fredsunderhandlingar i Paris. — Franska prinsens födelse. — Pariserfreden 1856. — Särskildt fördrag mellan Ryssland och Vestmakterna, att Ålandsöarne ej åter få befästas. — Convention mellan Österrike och Vestmakterna till Turkiets speciella skydd. — Krigskostnaden. — Danmark, Spanien, Paris, Pianori, Japan, Walker, O'Donnel, Slafveriet i Nordamerika.

Alexander den andre besteg Nicolai thron. Sannt eller icke, att Nicolaus sjelf beslutat verkställdes af den nye

kejsaren inom 48 timmar efter den gamles död, åtgärden att undanrödja den stötesten, som låg uti den öfvermodige gamle »paletotmannens» person: genom dagordres af den 4 Mars entledigades »generaladjutanten, amiralen furst Mentschikoff på grund af försvagad helsa och på egen ansökan från öfverbefälet öfver den på Krim stående krigsstyrka till lands och vatten, chefskapet för kejsarens maringeneralstab och generalguvernörsembetet i Finland». Han fick blott qvarstå såsom generaladjutant och riksrådsledamot.

Men redan den 22 Mars meddelade Times från Odessa att fursten *aflidit* »af Typhus.» Denne Alexander Sergiewitsch, furst Mentschikoff, född 1789, ingick vid 16 år både i arméen och, såsom attacherad vid ryska beskickningen i Berlin, uti diplomatiska corpsen; uppehöll sig efter slaget vid Jena 1806 någon tid uti Stralsund och åtnjöt der undervisning i artillerivetenskapen och *svenska språket* af d. v. artillerikapitenen, sedermera landshöfdingen, slutligen statsrådet J. af Wingård; deltog i fälttågen 1812—15, derunder han förvärfvade generals rang och slöt sig efter pariserfreden ifrigt till det parti, som trodde Ryssland kalladt att blifva *östromerska kejsardömets* arfving, hvarföre han varmt understödde den grekiska uppresningen. Först efter Nicolai thronbestigning fick han hopp om dessa planers verkställighet och återvände derföre till hofvet, det han för en tid öfvergifvit, samt skickades af sin nye herre till Persien, för att förmå denna makt att gemensamt med Ryssland anfalla Porten. Men i stället förklarade Persien Ryssland krig. Vid turkiska krigets utbrott 1828 intog Mentschikoff såsom divisionsgeneral Anapa den 25 Juni och grundlade derigenom sitt militäriska rykte. Han kallades nu till europeiska krigsskådeplatsen, men fick utanför Varna, af en kanonkula som tog vägen mellan hans lår, en blessyr, som afhöll honom från återstoden af detta krig. Återställd till helsan blef han sedan viceamiral och chef för marinens generalstab, 1831 Finlands generalguvernör, 1834 amiral och 1836 marinminister, åtföljde 1838 kejsaren till

Stockholm och erhöll der på samma dag som storfursten Constantin och grefve Orloff serafimerorden. Några år sednare gästade han ännu en gång, med Constantin, vår hufvudstad. När, 1853, Nicolaus ville fullborda i Constantinopel hvad år 1828 begynts, kunde ingen skickas dit med Rysslands fordringar mer demonstrativt än just Mentschikoff. Denne mottog sedan under kriget det vigtiga förtroendet att försvara det fastaste bålverket för Rysslands makt i Orienten: Sebastopol och Svartahafsflottan. Till hans beröm kan sägas, att han, sedan 26 Sept. 1853, icke blott försvarade fästningen, utan ock, trots belägring och midt under fiendens eld, oupphörligen uppförde nya försvarsverk. Deremot misslyckades alla hans anfallsoperationer eller rönte blott tvetydig framgång, och den sista bland dem: anfallet på Eupatoria, kostade tillochmed Nicolai ynnest. Den 11 Mars kom ryske amiralen von Heyden till Stockholm.

Men freden kom ändå icke; ehuru tillochmed franska moniteuren redan i Mars (27) yttrade: »I hopp att en allians emellan Frankrike och England var omöjlig, trodde kejsar Nicolaus ögonblicket vara inne att eröfra Dardanellerna. Händelserna hafva svikit hans förväntan; Frankrike, som återställt kejsardömet, har skapat en motvigt mot Ryssland och *är alla europeiska staters allierade. Ryssland är isoleradt!* Som czaren är allt i Ryssland, så *undanröjdes genom kejsar Nicolai död hufvudhindret* för freden. Kejsar Alexander kan återgifva Ryssland lugn och upprätthålla sin ställning genom att inleda en försoningspolitik.»

Men numera var »hufvudhindret» det så länge belägrade Sebastopol. »Sebastopol *måste* falla,» förklarade de allierade; Sebastopol *får icke* falla, önskade Ryssarne: å ömse sidor hade man offrat så oändligt af guld och blod för dess besittning. Wienerkonferenserna fortsattes emellertid, ända tills mot slutet af April; men efter den tolfte konferensen, den 21 i nämnda månad, blefvo de afbrutna; och Palmerston förklarade den 23 i underhuset: »Wienerkonferenserna äro på obestämd tid uppskjutna, Ryssland har afslagit Englands,

Frankrikes och Turkiets förslag att antingen förminska sin flotta eller erkänna Svarta hafvets neutralitet för *alla* nationers krigsskepp.» Emellertid ansågs ännu icke klart, huruvida Österrike var pligtigt att deltaga i krigets fortsättning eller icke. Detta berodde i väsendtlig mån på Preussens och Tysklands hållning, och för att paralysera Österrikes bemödanden i Frankfurt att få dessa makter med sig, förklarade Ryssland i en nôte till förbundsförsamlingen och alla tyska stater, att det, trotts afbrottet i Wien, skulle, under alla krigets eventualiteter, fasthålla vid sitt samtycke till de begge första af »de fyra punkterna», de enda, som angingo Tysklands interessen.

De ovanliga besöken och beröringarne med förf., såsom utgifvare af Posttidningen, om hvilka nämnts i ett föregående kapitel, hade under tiden fortgått. I Juli 1854 hade jag t. ex. fått besök af den för Wasasympathier bekante f. assessoren Crusenstolpe, i Okt. bjudits till middag med honom och J. G. Carlén hos August Blanche på hans malmgård å Ladugårdslandet. Den 13 April 1855 kom Crusenstolpe åter till mig. Den 11 Sept. franske ministern Lobstein, under förhandlingarne om det, som blef Novembertraktat.

Nu började man mycket grumsa öfver Ryssarne, ifrån *Norska* sidan. Morgenbladet i Christiania meddelade brefutdrag från Vadsö, hvari klagades att »Ryssarne icke ställa sig traktater och konventioner till efterrättelse; att de, ehuru icke egande rättighet att idka fiske närmare land än en mil, nästan bemäktigat sig Norrmännens bästa fiskeplatser och derifrån bortträngt Norrmännen. Kiberg vore sålunda nästan upptaget af Ryssarne. Den norske länsmannen infunne sig stundom och förbjöd dem att fiska, men så snart han aflägsnat sig, återvände de. När deremot Norrmän komme öfver på Ryska sidan, blefvo de, om än försedda med pass, anhållna och illa bemötta.» Se der senapskornet till ett nytt krig!

Från den 9 till 11 Augusti 1855 bombarderades *Sveaborg* af engelska 19 större skruf- och linieskepp med 561

kanoner samt 12 kanon- och 16 mörsarebåtar och franska 3 skrufskepp, 1 fregatt, flera kanon- och mörsarebåtar samt 4 simmande batterier. De allierade amiralerna rapporterade att derigenom vållats en ytterst häftig eldsvåda, som varat i 45 timmar, att nästan samtliga förrådsmagaziner förstörts, arsenalen låg i spilror, krutmagasinen sprängts i luften och ryssarnes förlust i manskap var ganska betydlig; en annan tillade att största delen af byggnaderna samt arsenalen och skeppsvarfven nedbrunnit; en icke officiel rapport till Danzig, med Vultur, som den 13 lemnat Sveaborg, sade: »Sveaborg är, med undantag af fästningsverken, helt och hållet förstördt;» Franska Moniteuren den 17: »Staden ligger i aska, fästningsverken och batterierna äro raserade, Sveaborg finnes icke mer.» Men den ryska rapporten till Petersburg af den 16 lydde så: »Bombarderingen af Sveaborg har upphört, utan att fästningsverken eller batterierna lidit någon skada. Några hus hafva blifvit uppbrända. Helsingfors har icke blifvit berördt. En engelsk fregatt är försatt ur stridbart skick.»

Ännu större blef förstörelsen uti *Sebastopol*, hvars beskjutande uti långliga tider nästan dagligen fortsattes. Det alltsedan 18 Juni förberedda bombardementet ansågs länge kunna öppnas i början af September, och den 10 i sistnämnda månad rapporterade Mentschikoffs efterträdare i öfverbefälet på Krim, furst Gortschakoff, att sedan garnisonen afslagit 6 stormningar hade han nödgats utrymma staden den 8 September. Men dermed var norra sidan af Sebastopol ändå icke i fiendens händer. Den 29 började bombarderingen af befästningarne på norra sidan och ryska arméen retirerade. Till bombardementet af Sebastopol använde de allierade 1,500 kanoner. De öfriga krigshändelserna lemna vi åt sidan. Azow, Kars, Erzerum, Eupatoria, Odessa hade sina dagar af hetta, äfven de. Pelissiers rapport om Sebastopol, efter dess fall, sade att »mångfalden af försvarsverk och de materiella medel, som stått Ryssarne till buds, öfverträffade allt, som krigshistorien dittills haft att uppvisa».

Det var icke något tomt skryt, hvad ryssarne förut yttrat, att de belägrade, äfven sedan något af de stora utanverken fallit, skulle finna hvarje gata förvandlad till en mina och hvarje hus till ett batteri. Likväl gjordes i den afgörande stunden intet försök att bakom dessa sista förskansningar förlänga garnizonens motstånd.

Enthusiasmen bland svenskarne för Vestmakterna kände knappt mera en gräns, och nådde sin höjd när fransmännens kejsare skickade *till Stockholm generalen Canrobert, såsom ambassadeur* (hvilken sort af diplomater nu på ett sekel sällan varit synlig i Sverige) »för att till konungen och kronprinsen öfverlemna insignierna af hederslegionens storkors.» Han ankom till Stockholm den 6 och erhöll sin första audiens den 7 November, under strängt iakttagande af alla de ceremonier, som äro vanliga vid emottagning af en ambassadeur, hvilken anses icke blott komma i sin monarks uppdrag, utan rentaf föreställer monarkens person. Ambassadeuren hemtades af öfverceremonimästaren och fördes i åttaspänd vagn med tvenne hingstridare till slottet; vid hvardera hästen till fots en stallbetjent och kring vagnen sex kongliga lakejer, alla i stort livrée; vakterna å Gustaf Adolf och Riddarhustorgen trummade och skyldrade såsom för kunglig person; nere i slottshvalfvet stod konungens förste hofmarskalk, med hela hofstaten, hvilka alla företrädde ambassadeuren uppför trapporna; uti öfre förstugan 24 drabanter, uti festsalen 12 bordspager i gala och lifbeväringsregementets officerscorps, i stora galleriets nedre del konungens stab och enskilta uppvaktning, i öfre delen, vid dörren till stora sängkammaren, konungens stora vakt och 2 kammarpager; alla dörrar på vida gaflar uppslagna; öfverstekammarherren, till mötes i stora galleriet, införde utan förfrågan hos konungen ambassadören *genast* i audiensrummet, nyssnämnde sängkammare, der hos majestätet då befunno sig hertigarne af Östergöthland och Dalarne samt utrikesministern Frih. Stierneld. Konungen och ambassadeuren hade begge suveränt sina hattar på hufvudet, tills, efter öm-

sesidig öfverenskommelse, de bortlade dem. Canroberts tal och konungens svar höllos för öppna dörrar. Derefter fördes ambassadeuren till Drottningens och Enkedrottningens samt kronprinsens hof, öfverallt på samma styfståtliga sätt emottagen, och återfördes slutligen till sitt logis. Femtontusen *stockholmare* hade samlat sig på gatorna, öfverljudt hurrande för »Segraren vid Inkerman.» Sedermera gaf konungen stor middag för fremlingen. Konungens egen adjutant, ryttmästaren Oscar Björnstjerna, var beordrad att tjenstgöra hos Canrobert; i konungens stora loge på theatern var plats ställd till hans disposition. Han qvarblef i hufvudstaden intill den 19 Nov., dagligen fêterad på hofvet, i de förnämas kretsar och af folkmassorna. Den 12 gafs på k. theatern "Trollflöjten", vid eclairerad salon, och vid Canroberts inträde i konungens stora loge, der han fick riksmarskalkens plats mellan öfverstekammarherren och förste hofstallmästaren, klappade publiken händerna, ropade "lefve Canrobert, lefve Frankrike" och begärde att musiken till "Partant pour la Syrie" skulle uppspelas, hvilket ock skedde. När kongl. familjen straxt derpå inträdde i sin egen loge, utbröt i salongen en storm af helsnings- och bifallsrop, folksången begärdes och beledsagades af förnyade hurrarop, hvarpå konungen skickade sin kabinettskammarherre ned i stora logen för att inbjuda Canrobert att komma upp till familjen, der han nu fick sin stol mellan de begge yngste prinsarne, bakom majestäterna. Nu började det blifva för mången klart, att neutraliteten låg i själtåget. Den 17 fick C. Serafimerorden, tog den 18 afsked af kongl. familjen, skänkte vid afresan åt hufvudstadens fattiga 1,000 francs och anträdde den 19 på morgonen landvägen, i kungliga vagnar och beledsagad af O. Björnstjerna, sin färd tillbaka till utlandet. Denna hans resa blef nära nog ett triumftåg i stället för en "neutralitet". I *Nyköping*, dit han på aftonen ankom, helsades han med glädjerop af folkskaran; vid hans logis stod hedersvakt af 8 man och 1 korporal ur Södermanlands regemente, storgatan var illuminerad i fönstren,

och en stor folkmängd hade samlats vid hans afresa den nästföljande morgonen. Vid Norrtull i *Norrköping* emottogs han middagstiden af en ofantligt hurrande folkmassa, af sångförening och musikcorps, som föregingo hans vagn, spelande och sjungande: "Partant pour la Syrie". Under hans middagsmåltid på stadshuset var gatan uppfylld af en väldig folkmassa, hurrande och sjungande, samt, när han visade sig i fenstret, skrikande af neutral förtjusning. Vid afresan beledsagade honom till vestra tullen både musiken, sången och folkskaran, på samma sätt som vid ankomsten. I *Linköping*, dit han ankom på aftonen, var hela den del af staden, han till stora hotelet passerade, festligt smyckad och alla husen inom fenstren illuminerade; dessutom brunno marschaller, och både rådhuset och gymnasium strålade i eld. Kanonsalut, hurrarop, lefve för "segraren vid Alma och Inkerman", bildningsföreningens sångchor, souper hos landshöfdingen grefve (Henning) Hamilton; följande morgonen uppvaktning af lifregementets officerare; vid afresan haranguerade han hedersvakten, med tillägg att "huru vackra de än voro, ansåg han dem, om det gällde, ännu mera tappra än vackra". I *Grenna*, der han intog middag, var staden, ehuru mörkret ännu icke inbrutit, likväl illuminerad. I *Jönköping* hela storgatan illuminerad både i fenstren och med två rader marschaller, hedersvakt vid stadshuset, helsningsharang af borgmästaren (numera landshöfdingen Asker), officerspresentation, hurrarop från början till slut, sånger af stadens sångföreningar, och vid afresan följande morgonen storgatan *ånyo* med marschaller illuminerad; skeppen i hamnen flaggade, förstås. I *Wernamo* middag och hvarjehanda artigheter, i *Ljungby* köping illumination; vid närmaste gästgifvaregård intill *Helsingborg* mötte honom eskort af 200 ridande bönder, och vid inträdet i staden ett fackeltåg, hvarförutan både gatorna och det gamla fästningstornet Kärnan voro illuminerade. Brittiska örlogsångaren Porcupine, som låg i hamnen för att föra honom till Köpenhamn, förde danska och franska flaggor. På en transparent

hôtel Mollberg lästes inskriften »1854 Alma et Inkerman, 1855 Sebastopol, 1856 Cronstadt och Sveaborg» (nb. detta kedde den 23 Nov. 1855!), på ett annat hus (riksdagsnannen, numera konsuln i Kiel Rooths) brann ett »Vive ».» Vivatrop utan all ända. Efter framkomsten till hôtelet, ler han emottogs af franske konsuln, stadens kommendant och borgmästare, blåste, sjöng och defilerade fackeltåget ned franska, engelska, norska och svenska fanor, hvarpå acklorna midt på torget, utanför hans fenster, sammanastades till ett stort bål. På tornet Kärnan röko och lammade fem och tjugu tjärtunnor. Generalbefälhafvaren (grefve Essen) presenterade garnizonens officerare. Den 24 vid afresan på f. m. flaggade hela hamnen, musiken spelade »Partant pour la Syrie», buketter haglade och hurrarop smattrade, svenska folksången klingade och det engelska fartygets besättning mannade reling. Canrobert steg upp på hjulhuset och nickade derifrån sitt sista farväl åt det svenska landet. Det var för honom en trefligare färd, än den han gjorde i Tyskland 1870, då han den 5 Nov. såsom tyskarnes krigsfånge fördes in i Hamburg.

Att efter ruset skulle uppstå gräl, kunde förutses. Det ena gällde generalen (sedermera franske marskalken) sjelf, det andra hans emottagning i Helsingborg. Man hade nemligen der, sent på qvällen sedan alla andra uppvaktningar upphört, till honom aflemnat en politisk *adress* i stadens namn, utan autoriteternas kännedom; Öresundsposten sade att borgerskapets pluralitet vid tvenne läsningar med acklamation antagit adressens ordalydelse, hvaremot andra påstodo att denna läsning skett i närvaro af icke 30 personer, och att man icke visste om ens alla dessa antagit honom. Tidningen i fråga, som var densamma, hvilken vid andra tillfällen hade god reda på de borgare i denna märkvärdiga stad, hvilka proklamerat handtverksmästarne, professionisterna, till »professorer», skickat hederssabel till Garibaldi o. s. v., påstod äfven nu att »det måtte vara hvarje »kommuns» (sic!) obestridliga rättighet att till hvilken makt som helst

uttala sina önskningar, förklaringar, ja protester i politiska ämnen, så snart dessa ej strida mot lagarne och fädernesländets intressen, likaväl som hvarje *kommun* eller enskild eger rätt att adressera skrifter i dylika ämnen till hvilken potentat som helst på jorden; och att pluraliteten i en *kommun* afgör en dylik angelägenhet, myndigheterna oåsporda, bör ej förefalla förvånande, alldenstund den ligger helt och hållet utom *hvarje* autoritets område och endast bestämmes af det allmänna vettet och *pluralitetens vilja*.» Efter denna förklaring trodde somliga att adressens »pott och panna» vore de bekanta Borg et Pärsson (Mina Samtida IV. 226 o. ff.) och i en annan af stadens tidningar, »Nyare Helsingborgsposten» (26 Jan. 1856) protesterades allvarsamt emot ett så »temligen oförsynt tilltag, att några få personer tillegna sig rättigheten att tala eller skrifva i ett helt samhälles namn, utan att dertill ega något slags uppdrag. Med tillställningen för general Canroberts emottagande hade adressen ingen annan gemenskap, än att den blef aflemnad samma afton, som generalen hitkommit.» — Det andra »grälet» började af en artikel i tidningen »Friskytten» i Stockholm, som påstod att Canrobert under sitt vistande i hufvudstaden fällt klandrande omdömen om svenska arméen; hvarigenom Oscar Björnstierna fick anledning offentligen förklara att generalen tvertom »*ofta prisat våra militära inrättningar* och förklarat att det för honom vore en gåta, huru man med den ringa krigsbudgeten kunnat åstadkomma så mycket». Ofta upprepade han till officerare, som besökte honom: »*Sverige har löst det svåra problemet* att med en ojemförligt ringare kostnad än andra länder kunna uppställa en stridbar här, *jemförelsevis till folkmängden vida talrikare än dessas.* Bevaren noga denna inrättning, som tryggar landet, utan att beröfva det en för dess framåtskridande behöflig arbetskraft, som gör soldaten till medborgare och medborgaren till soldat.» Blott *en* sak klandrade han i Sverige, *nemligen pressens missbruk.*

Sådan var, mot slutet af 1855, svenska nationens »neutralitet» under Krimkriget; låtom oss nu tillse, hurudan var id samma tid konung Oscars och hans regerings?

Uti Paris hade sjungits i Notredame-kyrkan ett ljudeligt Te Deum den 13 Sept., öfver Sebastopols fall. Svenska Aftonbladet gjorde den 21 genast den anmärkning, att svenske envoyén grefve Löwenhjelm dervid *icke* tillstädeskom. Posttidningen svarade, att icke allenast Svenska, utan äfven Danska, Brasilianska, Belgiska, Würtembergska, Sachsiska, Bayerska och Hessen-Casselska sändebuden, hvilka alla befunno sig i staden, likväl uteblifvit från nämnda Te Deum, och att detta, hvad de Svenske och Danske anginge, funne sin naturliga orsak uti den neutralitetsförklaring, dessa Regeringar afgifvit innan kriget mellan Vestmakterna och Ryssland utbröt, hvarföre äfven de Svenska och Danska sändebuden i Petersburg jemväl afhållit sig ifrån bevistandet af de likartade festligheter, som *der* tid efter annan blifvit firade.

Men i sjelfva verket stod Svenska regeringen just vid denna tid i fullt begrepp att *öfvergifva* sin neutralitet, genom det s. k. »*Novemberfördraget*» med Vestmakterna. Vi hafva redan i det föregående (Mina Samtida IV: 4) nämnt, hurusom konung Oscar, genom sin egen s. k. »Bureau» lät den 1 Oct. förf. förklara i Posttidningen, att det s. k. »*Familjfördraget*» med Ryssland af 1812 hade redan »för 35 år sedan, eller på samma gång som de öfriga under loppet af nämnde år med Ryssland ingångna Alliansfördrag, upphört att ega gällande kraft.»

Redan innan de stora svenska tidningarne, i sin vanliga grannlagenhet, fosterlandskänsla, takt och framför allt *sanning och* »*frihet*», denna höst gjort sig gröna inför sina lättrogna läsare med påståenden och insinuationer om svenska konungens »bedrägliga spel emot vestmakterna» och öfvervägande sympathier för Ryssland, — hvarom de förde en oändelig polemik — hade konung Oscar *i de första dagarne af Juli* på Haga börjat samtalen med Frankrikes och

Englands sändebud om grunderna för det blifvande Garanti-fördraget. Konungens resa till Norge, Drottning Victorias besök i Paris och de stora händelser, som derefter inträffade på Krim, fördröjde underhandlingarne, utan att någonsin afbryta dem. Ingalunda hade konung Oscar väntat, till de allierade triumferade på Krim, att antaga det förbund som blef honom föreslaget. De belägrandes tillstånd var tvertom i början af Juli icke särdeles lysande och vi hade då just nyss fått nyheten om misslyckandet af deras stormning den 18 Juni, som, afslagen, kostade de allierade så stora offer. Men medan konungen sålunda underhandlade om Sveriges fullständiga emancipation ifrån öster, afslöste hvarandra dagligen i hans eget land de bittra anfallen och sårande förespeglingarne af dem, som gjort misstänksamheten till vana och smädelsen till födkrok. När skall den tidningsläsande allmänheten lära sig att misstro dessa djupsinniga och sakkunniga politici, som kallas tidningsskrifvare?

Den europeiska betydelsen af Stockholmsfördraget 21 Nov. 1855 (»Novemberfördraget») betraktades på den tiden ur följande synpunkter. Sedan ett halft sekel hade Sverige befunnit sig i den mest betänkliga ställning vis à vis Ryssland. Det sistnämndas politik i norra Europa var ett motstycke till dess politik i söder. Skandinaviska halfön eftertraktades, för att på den vägen åtkomma besittningen af Öresund, denna *andra* »nyckel till mitt hus.» Är Sundet ryskt, blir Östersjön en rysk insjö, kusterna af Norge och Sverige åt Ishafvet betäckta med ryska etablissementer och Östersjöflottan utflyttad till Nordsjön för att derifrån hota Englands och Frankrikes kuster. Sedan de första åren af århundradet, då Sverige måste öfverlåta Finland, låg det Svenska riket sjelf i radien af Rysslands inkräktningar. Kejsar Napoleon I greps af den illusionen att kunna göra sig en pålitlig vän af Alexander I, och offrade på denna marknad sin gamle allierade i Norden, Sverige. De begge kejsarne drömde gemensamt om delningen af herraväldet öfver kontinenten, ett vestra och ett östra kejsardöme: år

814 fick Sverige åtminstone ett försök till afräkning för na förluster år 1809, genom »förvärfvandet» af Norge. en också ett nytt konungahus, som i ryska ögon icke var gitimt. Bland de klagomål, den då florerande »heliga liansen» förde öfver Carl Johan, var äfven det, att han ade erkänt den revolutionära regeringen i Neapel och en konstitution, Ferdinand I beviljat sitt folk. Ett annat ar att han sålt några gamla skepp, som multnade i Sveriges amnar, till de revolterande kolonierna i Sydamerika, hvilket, ade man, var att förse upproret med vapen. Detta *ryska* uller, — som inför svenska folket applauderades af *svenska* ihetshjeltarne, till de liberales förtjusning — var endast tt »väsen öfver ingenting», *för att öka eftertrycket af vissa ör Sverige farliga yrkanden* från ryska sidan, under det tt alldeles samma »Skeppshandel» hemma bland Svenska iksdagsmännen (1840—41) utgjorde ett af de starkaste etmedlen af coalitionen, till åstadkommande af Carl Johans ibdikation. Så gingo våra liberala författare och agitatorer, sin vishet, blindbocksärenden åt »despoterna»!

Norges nordligaste landskap, *Finnmarken*, gränsar till yska lappmarken och omsluter en del deraf. Mer än ett örsök hade, efter Peter den Stores tid, gjorts för att bekomma en del af detta landskap för rysk räkning; gränserna voro illa uppdragna och lemnade rum åt ständiga förargelser. Isynnerhet hade Ryssland godt öga till viken *Warangerfjorden*, för att der anlägga marinetablissementer. Sedan Norge blifvit svenskt var det Carl Johan, som måste uthärda Rysslands fordringar, och det var för att vinna Finnmarken, Alexander I *visade* sig så förbittrad öfver »Skeppshandeln». Nicolai thronbestigning var förknippad med bryderier, som gjorde honom benägen att söka godt lynne i Stockholm, hvarföre den Finnmarkenska gränsetvisten uppgjordes genom en traktat 1826, som lemnade landet i Norges besittning. Men sedan han fått lugnare hemma hos sig, grep honom ånger, och denna besittning blef i Petersburg ånyo en fix idé. Händelserna 1830 förvirrade

europeiska pentarkien, man fick *tvenne* banér, heliga alliansens och vesterländska konstitutionalismens. Detta tyckte Carl Johan vara gynnande, för att undandraga sig Rysslands pressning. Men Frankrike och England begrepo honom då ännu icke, utan ådagalade den mest otroliga blindhet. Så lefde Sverige långa år »på kredit» hos sin stora granne, som icke ens brydde sig om att dölja sina afsigter. Hofvet i Stockholm var *så* fritt, som det kunde vara med hotelsen af ett Bomarsund inpå sig. Nu 1854 föll Bomarsund — och året derpå afslöts Novemberfördraget, hvilket helt och hållet förändrade Sveriges ställning. Men . . .

ack Herre, huru länge?

Novemberfördraget, afhandladt och slutet i Stockholm den 21, ratificeradt i Stockholm den 30, i Paris den 28 samt i Windsor den 29 November 1855, undertecknadt af svensken Stierneld, fransmannen Lobstein och engelsmannen Magenis, innehöll tre artiklar, så lydande: »1) H. M. Konungen af Sverige och Norge förbinder sig att *icke till Ryssland afstå*, eller med detta riket utbyta eller tillåta detsamma att besätta någon del af de områden, som äro underlagde kronorne Sverige och Norge; och förbinder sig ytterligare att icke till Ryssland afstå någon *rätt till bete eller till fiske* eller af hvad annan beskaffenhet det vara må, vare sig på Sveriges och Norges ofvannämnde områden eller vid deras kuster, men att afvisa hvarje anspråk, som af Ryssland kunde framställas i afsigt att försäkra sig om någon af nämnde rättigheter; — 2) I den händelse att Ryssland skulle till H. M. Konungen af Sverige och Norge framställa något förslag eller någon begäran, hvars föremål vore att erhålla, vare sig afståendet af någon som helst del af de områden, som äro underlagde kronorne Sverige och Norge eller rättighet att besätta vissa punkter af dessa områden, eller medgifvande af rätt till fiske, bete eller af hvad annan beskaffenhet det vara må på nämnde områden eller vid Sveriges och Norges kuster, så förbinder sig H. M:t att *ofördröjligen delgifva* ett sådant förslag eller en sådan

gäran till H. M:t Fransmännens kejsare och till H. Stor-
ttanniska Majestät; hvaremot sistbemälte DD. MM., å
ras sida, *åtaga sig förbindelsen* att till H. M:t konungen
Sverige och Norge *lemna stridskrafter till lands och*
tten, tillräcklige att, i samverkan med bemälde H. M:ts
igsmakt till lands och vatten, *motstå Rysslands anspråk*
er angrepp. Beskaffenheten, styrkan och bestämmelsen
desse stridskrafter skola, i ofvanomförmälte fall, medelst
mensam öfverenskommelse de trenne makterne emellan
stställas; — 3) Detta Fördrag skall ratificeras och rati-
:ationerne skola utvexlas i Stockholm så fort ske kan.»

Och icke nog härmed: man trodde att ännu flera för
yssland bistra uppgörelser blifvit eventualiter träffade.
mes sade i December: »Vi veta ej, huruvida detta för-
ag kommer att efterföljas af en mera fullständig allians,
n det blir befunnet rådligt af vestmakterna och de skan-
inaviska staterna att *förena sina vapen* mot en gemensam
ende och *söka göra slut på kriget* genom en stor och kon-
ntrerad ansträngning emot Cronstadt och S:t Petersburg
– detta veta vi icke»; hvartill Svenska vederbörande läto
ig svara: »Huruvida Times har rätt i de anförda de-
aljerna, är naturligtvis för oss omöjligt att veta, då de
llhöra ett arkiv, hvilket för oss icke öppnar sig — diplo-
natiens; men så mycket synes påtagligt, att Times *icke*
elar vår »Svenska Tidnings» åsigter, att de »tvister, som
ppstått angående Finnmarkens gränser, äro *små*.» Uti
ournal de la Haye sade en baron de Grovestins, från S:t
ermain en Laye den 24 Januari 1856: »Stockholmsför-
traget är ett moraliskt hugg i bältet på ryska makten;
nå kabinettet i S:t Petersburg taga sig till vara, att det
noraliska hugget icke förbyter sig till det materiela!» Drott-
ningen af England vidrörde den 31 Januari i sitt throntal
»fördraget med Sverige såsom en garanti för freden i norden»,
och fransmännens kejsare, hvars throntal den 3 Mars om-
nämde »*alliansen* med Sverige» samt talade om fredsförhopp-
ningar, tillade dervid: »vi böra lika väl hålla oss beredda•

att ånyo draga värjan, som till att räcka handen åt den, som vi hafva öppet bekämpat.»

Hela fördraget kungjordes in extenso uti Posttidningen den 17 December 1855 för Svenska nationen. Svenska Tidningen sade då d. 19 Dec. »att vår sjelfständiga ställning vunnit på, om vi ej nödgats sätta oss under vestmakternas beskydd», lofvade närmare redogöra för »de små tvister, som uppstått angående Finnmarkens gränser», fann fördraget »tvifvelsutan oss fördelaktigt, enär det, för händelsen af ett i våra tider inträffande ryskt anfall, försäkrar oss om ett mäktigt förbund, det mäktigaste, som af två stater i vår verldsdel kan oss gifvas», men tillade: »för framtiden deremot hvilar denna säkerhet på säkerheten af Frankrikes och Englands eget förbund, hvilket vi hoppas, för Europas väl, måtte ega långvarigt bestånd.» Härtill genmältes att om beskydd icke vore fråga; att tvisterna om Finnmarken *icke äro så obetydliga* och att de innehålla frön till förvecklingar, lika vådliga för den skandinaviska halfön som för hela Europas lugn, samt att fördraget icke afslutats med England och Frankrike såsom en *collectif* makt, utan med hvar och en af dessa makter särskildt, och att ratifikationerna, hvilka blifvit hvar för sig undertecknade i London och Paris, äfven här blifvit särskildt utvexlade. Från Paris skrefs i nyårsdagarne 1856 hem till Stockholm: »Svenskarne äro nu för tiden nära nog att anse såsom lejon härstädes. *Sverige är i allas mun!* General Canrobert skall hafva otroligt mycket berömt våra trupper, och skall naturligtvis vara alldeles förtjust öfver sitt vistande i Stockholm och sin resa genom landet.»

Danmark gjorde sura miner. Åtminstone berättade Brüsselertidningen »Le Nord» i början af nya året att »Danmark aflåtit en cirkulärdepesch till de utländska hofven, hvari det frisäger sig från solidarisk ansvarighet uti Sveriges fördrag med vestmakterna;» och när det för sin ifriga Skandinavism ödkända Aftonbladet i Stockholm sade den 24 Januari att »Danska regeringen straxt efter general Canroberts

resa från Stockholm skall förfrågat sig, om icke någon aktat blifvit afslutad, men af svensk-norska utrikesministern erhållit ett bestämdt nekande svar», svarade kort och rrt Posttidningen, hvars ord den tiden hade något att beyda: »Vi anse oss med full tillförsigt kunna upplysa, att tt dylikt svar *icke* blifvit lemnadt»; — utan att ens bry ig om att tillägga, hvad dock ske kunnat, att Canobert ingenting haft att skaffa med *detta* fördrag. Canobert kom aldrig till Stockholm förrän den 6 November.

De svar, Posttidningen i December gifvit på Svenska idningens ofvananförda anmärkningar emot fördraget, återåfvos af de flesta utländska tidningar. Börsenhalle (i amburg) uppmärksammade isynnerhet den upplysningen, tt fördraget icke afslutats med Frankrike och England ollektift, utan med hvar och en *särskildt*, och att gränsetridigheterna i Finnmarken varit *betydande*. National-Zeitung (i Berlin) fästade sig både vid dessa omständigheter och vid Posttidningens positivt framställda sista satser: »fördraget betryggar vårt framtida sjelfbestånd, utan att i minsta mån såra vår nationalkänsla», tilläggande Posttidningens »omdöme ett icke obetydligt värde just derföre, att det är ett omdöme, som återspeglar regeringens afsigter.» Times (i London), beklagande att, hufvudsakligen förmedelst engelsk försummelse, ryssarne genom Kars' intagande erhållit en fördel i södern, som till en del uppvägde förlusten af dess flotta i Svarta hafvet, talade vidlyftigt i anledning af fördraget och slog öfver detsamma frappanta strålar af ljus, äfven för stockblinda ögon: »Under det vaksamheten slumrade i södern, gläder det oss se, att man användt långt större klokhet och omtänksamhet med afseende på de utvidgningsplaner, Ryssland så länge närt *i Norden*. Under det att Hvita hafvet och kusterna af det distrikt i Lappland, som tillhör Ryssarne, äro uppfyllda med is, . . . är den del af Norge, som ligger inom polarcirkeln, genom ett besynnerligt infall af naturen, isfri hela året igenom. Det ofantliga djupet af de långa fjordar, som skära in i dessa

kuster ... och inflytandet af Golfströmmen bidraga väl härtill ... Faktum är att medan Arkhangel i 8 månader af året är spärradt af is, och Ochotska hafvets hamnar lika länge otillgängliga, är staden Hammerfests hamn hela året öppen. Hamnarne i denna nejd äro oerhörda. Jemförd med dem är sjelfva den mäktiga Sebastopolsviken en usel bugt, och en resa, så kort att vi fasa för att säga det, kan föra en flotta från dessa ofantliga hamnar rakt fram till Brittanniens öar. Det är förunderligt att Ryssland, som gjort så stora omkostnader för att skaffa sig en arsenal och en fästning i södern, så länge låtit nöja sig med att vara innestängdt i Östersjöns trånga och grunda vatten ... För några få år sedan har nu Ryssland insett vigten af denna position; *alla de behändigaste intriger, allt hvad hotet och smickret kunnat uträtta, har blifvit frestadt* för att förmå de förenade konungarikena Sverige och Norge att upplåta åt Ryssland *bara så pass stort, till utseendet värdelöst, stycke land*, som kunde bringa det fram till grannskapet af denna dyrbara kust. En »*fiskeristation*» i *Varangerfjorden* var Rysslands anspråkslösa önskan. Varangerfjorden är 40 (eng.) mil lång och 6 mil bred, samt skyddad af Skogeso-ön, der några få batterier skulle kunna trottsa en talrik fiende. Den har tvenne utlopp, ligger blott 50 (eng. = således 8 svenska) mil från nuvarande ryska gränsen; djupet vexlar mellan fem och femton famnar, har öfverflöd på fisk och på sydsidan en säker ankarplats för huru stort antal skepp, man behagar. Det är lätt att begripa, huru snart fiskeristationen skulle blifva marinstation, marinstationen befästad hamn, den befästade hamnen fästning af första rangen och fästningen en militärisk och maritim arsenal, bestämd att göra infall i Norge och att hota det vestra Europas kuster. Novemberfördraget tillåter Ryssland hvarken att göra ingrepp norrut eller att besätta den stora och vigtiga ön *Gotland* ... Sålunda har det ... lyckats oss att sätta en gräns för dessa successiva och fortfarande besittningstaganden, som under

hundrade år strukit ut provins efter provins ifrån Europas karta.» Men . . .

ack Herre, huru länge?

Emellertid lärer det icke kunna bestridas att Novemberfördraget till icke ringa grad påskyndade det fredsverk, på hvilket man under kriget aldrig rigtigt upphört att bygga. En annan omständighet var att Österrike framställt fredspreliminärer, dem Ryssland vägrat antaga, hvarpå tillkännagifvits att om detta beslut vidhölles, skulle den 18 Januari Esterházy lemna Petersburg och Gortschakoff Wien — alltså Österrike marschera. Slutligen i sista stunden gaf Ryssland efter, och sade sig nöjd med preliminärerne. I dessa preliminärer hade också tillkommit en »*femte*» punkt: »De krigförande makterna förbehålla sig den dem tillkommande rätt att i Europas interesse framställa särskilda vilkor utöfver de fyra garantierna.» Denna punkt gjorde saken ganska vidtutseende. Times frågade den 24 Januari: »Är det i Europas interesse, att *Ålandsöarne*, som ligga inom 40 (eng.) mil från svenska kusten, blifva förvandlade till ett annat Sveaborg?» och när i Oesterreichische Zeitung kort derpå lästes, jemte notisen att »England, bland de vilkor som det ville bifoga fredspreliminärerna innan det kunde ingå på desamma, helt och hållet afstått från sitt yrkande om *Bomarsund*» (att det icke åter skulle få uppbyggas), äfven den tendentiösa strofen att »Svenska regeringen, som är mest interesserad af denna specialfråga, inverkat härpå genom att uttala, att det icke vore hennes mening att af Ryssland fordra någon sådan eftergift, hvilken för Sverige skulle vara af föga betydenhet och för Ryssland endast en onödig förödmjukelse» — anmodades förf. att i Posttidningen förklara detta tillägg om svenska regeringens åsigter och handlingssätt i denna del vara »fullkomligt sanningslöst» och en »fullkomligt grundlös dikt, hvilket *bör så mycket mer väcka förundran*, som, enligt hvad det påstås, förstnämnde tidning är i tillfälle att *från väl underrättadt håll* kunna förskaffa sig bättre upplysningar. Vi förklara således den af

Oesterr. Zeitung meddelade artikeln för *fullkomligt osannfärdig* och uppmana andra blad, så väl inom som utom Sverige, att åt vår förklaring bereda en större offentlighet. Hvad låg bakom denna intrig ifrån Wien, den siste Wasas tillflyktsort?

Återigen var årsdagen af Paletotmannens första uppträdande i Constantinopel nära för handen — då telegrafen den 26 Febr. 1856 tillkännagaf att dagen förut undertecknats i Wien ett *vapenstillestånd* intill den 31 Mars, men utan att beröra blokaderna. Pariserfredskongressen tog i samma dagarne sin begynnelse och höll 24 sessioner. Redan i den tredje, som egde rum 1 Mars, öfverenskoms att Ryssland icke finge hafva något militär- eller sjö-etablissement på Ålandsöarne, men med den af grefve Orloff uttalade önskan att stadgandet härom skulle upptagas i ett särskildt fördrag mellan Ryssland och Frankrike samt England, hvilka ensamt deltagit i krigsoperationerna uti Östersjön; och detta medgafs i kongressen, med vilkor att detta fördrag borde utgöra ett bihang till det allmänna fredsinstrumentet. Först i den sjunde konferensen föreslog grefve Walewski att Preussen skulle få taga del i dem, och först i den tionde infördes Preussens fullmäktige. Till stora förändringar anser ett gammalt talesätt tvänne händelser nödiga: »gamle herrns död och unge herrns födelse.» Nicolaus var borta, men Napoleon den fjerde ännu icke kommen, den nye »fredsfursten», som skulle upptina den tredjes öfverdådigt kalla hjerta. Men han gick just nu i »väntande dagar» och den 16 Mars på morgonen föddes prins *Napoleon Eugène Louis Jean Joseph.* Nu gick allt som en olja: den 26, 27, 28 Mars antogos fredsfördragets särskilta artiklar, den 29 gillades definitivt hela förslaget, den 30 blef det undertecknadt. Och i den dagens session beslöt hela kongressen, på lord Clarendons uppmaning, att begifva sig till Tuilerierna och vördnadsfullt uttrycka sin erkänsla för den godhet och gästfrihet, som de rönt. »Han var öfvertygad att alla bevis på de fullmäktiges känslor af vördnad och djup aktning för

kejsar Napoleons person skola gillas af deras suverän.» Och dessa Tuilerier och denne unge fredsfurste och denna *Pariserfred* — hvilka »elddop» hafva de ej sedan genomgått! Af alltsammans återstår knappt röken, nu efter knappa — femton år.

Freden tillkom för öfrigt på efterföljande sätt: Efter Sebastopols fall hade Österrike ansett tiden inne att åter upptaga fredsförhandlingarne och derföre genom hr Bourqueney, som då på permission vistades i Paris, gjort franska kabinettet förtroliga meddelanden härom. London och Paris svarade att de, med fasthållande af »de fyra punkterna» såsom ett *minimum*, icke ville hindra nya underhandlingar. I första hälften af November förnyade Österrike sitt anbud i officiel form och den 14 paraferades Österrikes förslag i Wien af Buol och Bourqueney. England visade sig i början föga medgörligt och äfven Frankrike tyckte som det förra, att förslaget borde undergå modifikationer för att göra vissa stadganden mera omfattande och bestämda. Skyndsamhet ansågs särdeles nödvändig, på det icke Ryssland skulle få hum om saken innan den vore färdig. Österrike biföll modificationerna och skulle, enligt gemensamt beslut, öfversända anbuden till Petersburg såsom sina egna, sedan dock vestmakterna förpligtat sig att, så snart Rysslands ovilkorliga samtycke föregått (inom tre veckor), äfven gifva sitt. Den femte punkten kunde visserligen genom sin obestämdhet göra Ryssland tveksamt och man underrättade derföre Österrike, officielt, att de särskilta vilkoren inskränkte sig till tvänne: Ålandsöarnes neutralisation och en undersökning af tillståndet i länderna vid Svarta hafvets östra kust. Österrike å sin sida fann lämpligast att gifva Ryssland del häraf, så att denna makt före 16 Januari kände hela omfånget af de äskade vilkoren. Rysslands medgörlighet tillskrefs mindre någon omkastning i den sekelgamla ryska politiken, än dess arméers utmattade tillstånd, och den financiela omöjligheten af ett nytt fälttåg, särdeles med afseende på den hotande ställningen i Östersjön. Vesterut

trodde man ej att sakerna ännu hade kommit så långt utan gillat förslagen i säker förväntan att de skulle förkastas i S:t Petersburg. Turkiet hade blifvit på förhand underrättadt om allt och genast gått in på allt, såsom högst fördelaktigt.

Fredsfördraget undertecknades af österrikarne Buol och Hübner, fransmännen Walewski och Bourqueney, engelsmännen Clarendon, Hindon och Cowley, ryssarne Orloff och Brunnow, sardinarne Cavour och Villamarina, turkarne Aali Pascha och Djemil Bey samt, i kraft deraf att Preussen medundertecknat konventionen af den 13 Juli 1841, äfven preussarne Mantenffel och Hatzfeldt. Fördraget bestod af 34 artiklar, deraf de 4 första innehöllo »de fyra punkterna», 5:te handlade om amnesti, 6:te om krigsfångarnes utlemnande, 7:de alla kontrahenternas förklaring att »Höga Porten vore delaktig i fördelarne af den allmänna europeiska rätten och medlem af den europeiska statsfamiljen», och 8:de att om emellan Porten och någon af de öfriga kontrahenterna skulle uppstå meningsskiljaktighet, så skulle, innan våldsamma åtgärder användes, både Porten och de andre sätta de öfriga kontrahenterna i tillfälle att genom bemedling förebygga denna ytterlighet o. s. v. Vid fördraget voro, såsom integrerande delar deraf, fogade tre konventioner, nemligen: 1) rörande revisionen af 1841 års fördrag angående Bosphorens och Dardanellernas stängande för örlogsfartyg, afslutad mellan alla kontrahenterna; 2) angående antalet lätta krigsfartyg, som Ryssland och Porten få hålla i Svarta hafvet, och afslutad af dessa makter samt 3) angående *Rysslands förbindelse att icke befästa Ålandsöarne*, afslutad mellan Ryssland, Frankrike och England. Denna sistnämnda lydde så:

»Separatfördrag mellan Frankrike, Storbrittannien och Ryssland, angående Ålandsöarne: I den allsmäktige Gudens namn! H. M:t Fransmännens Kejsare, H. M:t Drottningen af det förenade konungariket Storbrittannien och Irland och H. M:t alla Ryssars Kejsare, hvilka hafva för afsigt att till Baltiska hafvet utsträcka det goda förstånd, som blifvit mel-

an dem i Orienten återställdt och derigenom befästa den llmänna fredens välgerningar, hafva beslutat ingå en konention och för detta ändamål utnämnt: (Walewski, Bourueney, Clarendon, Cowley, Orloff, Brunnow), hvilka, efter tvexlingen af sina i god och behörig form befunna fullnakter, öfverenskommit om följande artiklar: 1) H. M:t alla yssars kejsare, för att motsvara den önskan, som af DD. MM. Fransmännens kejsare och drottningen af det förenade onungariket Storbrittannien och Irland blifvit till honom ramställd, *förklarar att Ålandsöarne* icke skola befästas och att derstädes något militär- eller marin-etablissement skall hvarken underhållas eller uppföras; 2) Denna konvention, som är bifogad det i dag uti Paris undertecknade hufvudfördraget, skall ratificeras och ratificationerna derå inom en tid af fyra veckor, eller snarare om så ske kan, utvexlas. Till bekräftande häraf hafva de resp. fullmäktige densamma undertecknat och bifogat aftryck af sina vapen. Gifvet i Paris den 30 Mars 1856.»

Utöfver allt detta, som icke ansågs göra tillfyllest, framlade Clarendon för britiska öfverhuset en den 29 April ratificerad *konvention mellan England, Frankrike och Österrike*, afslutad den 15 April, alltså 14 dagar efter fredsslutet, och, såsom det sades, alldeles utan Rysslands kännedom: 1) de höga kontrahenterna garantera, gemensamt och hvar för sig, osmaniska rikets oberoende och integritet, hvilken blifvit uttryckt i den i Paris den 30 Mars 1856 afslutade fred; 2) *Hvarje förnärmelse* af nämnda fördrags stipulationer *skall betraktas såsom casus belli* af de makter, som undertecknat närvarande fördrag. De skola med den höga Porten träffa aftal om de åtgärder, som blifva nödvändiga och utan dröjsmål sinsemellan bestämma rörande användandet af deras militära och maritima stridskrafter; 3) närvarande fördrag skall ratificeras och ratificationerna utvexlas sednast inom 14 dagar . . .» Detta fördrag, som gaf en permanent karakter åt förbundet af 2 Dec. 1854, antydde derjemte att den fara, som hotat Turkiet från Rysslands sida, *ännu*

ej upphört, och således att *krigets mål icke fullt vunnits genom Pariserfreden.* Ryssland hade nemligen i Wien vägrat åtaga sig någon *activ* garanti för Turkiets integritet, och vidhöll nog detta äfven i Paris, då fredsfördraget der adopterade ryska förslaget att hvarje angrepp på Turkiets område skulle anses som »den fråga af europeiskt intresse» blott. I fredsfördraget stod också endast (art. 8) att vid hvarje conflict med Turkiet skola de öfriga kontrahenterna »få tillfälle att bemedlande mellankomma.»

Men allt detta är numera (1872) att tala om lika nyttigt, som att tala om »påfvens skägg», sedan under preussisk-franska kriget det på ett så eclatant sätt visat sig, huru många styfver *alla* de der Pariserfördragen tillhopatagna numera äro värda. Och den der extra trippelgarantien — månne äfven den hafver trippat sin kos?

Kriget kostade Frankrike två milliarder, England $2^1/_2$ milliard (utom de i krigsbudgeten upptagna summor), Österrike 1,640 millioner, Sardinien 80, Preussen 58 millioner. Turkiets utgift af 240 mill. var blott en ringa del af dess förluster, likasom de 524 millioner, Ryssland upplånade, var en ringa del af dess. Väl använda penningar, på ett spel, vid hvilket ingen vann, men alla förlorade! ehuru man nog *då* inbillade sig att man gjort storverk.

Det är förut (Mina Samtida VI: 142) berättadt, hurusom *Danmarks* konung genom ett »budskap om arfsföljden» af den 8 Okt. 1852 sökt göra ett slut på alla tvistigheter emellan Danmark och Hertigdömena; men det blef icke lätt, att få detta antaget af danska riksdagen. Örsted tillstyrkte bifall, men den förenade riksdagen (folkthinget och landsthinget gemensamt) förkastade 18 April 1853 detsamma med 45 af 97 (der erfordrades nemligen en majoritet af $^3/_4$ bland de närvarande röstande); garnizonen var consignerad i kasernerna, följande dagen upplöstes riksdagen och en ny inkallades till den 3 Juni, inrikes och cultusministrarne togo afsked, geheimerådet Örsted blef i stället både inrikes-, cultus- och premierminister; Fædrelandet slog om ton för-

klarande att arfsfrågan numera genom Örsteds utnämning förlorat en stor del af sin betydelse, antydde att konungen lofvat någon utländsk makt budskapets oförändrade antagande, och att man finge akta sig för det parti, som genom ett förnyadt förkastande hoppades förmå konungen till abdikation. Vid de nya valen blefvo blott 10 återvalda bland dem, som förkastat budskapet. Clausens parti beslöt att icke deltaga i voteringen; sjelfva midsommarsdagen blef budskapet med 119 mot 10 definitivt antaget (11 frånvarande och 7 passiva). Den 19 Juli blef denna riksdag hemförlofvad och den 29 kungjordes den nya helstatsförfattningen inberäknadt ett riksråd af 50 medlemmar till alla helstatsfrågors afgörande, valda dels af konungen, dels af representationen. Detta riksråd blef Köpenhamns radikaler en ny nagel i ögat. Men vid öppnandet af riksdagen den 2 Okt. 1854, då fråga skulle afgöras om modificationer i grundlagen, skref konungen i sitt budskap att han ej utan bekymmer sett den misstämning, som på flera håll yppat sig emot rådgifvarne. Den 4 väcktes i folkethinget förslag om ministèriets ställande under riksrätt, Tutein föreslog att förbereda riksrätten genom tillsättning af ett riksrättsutskott, hvilket thinget slutligen antog under ministrarnes kraftiga protester emot denna formvidrighet och öfvergrepp af riksdagens befogenhet; och den 21 blef detta thing upplöst under tillkännagifvande af konungens misshag med dess förhandlingar. Den 4 December ingåfvo ministrarne sin afskedsansökan, sedan de nya valen utfallit emot dem (till märkandes är att desse ministrar kort förut afsatt f. d. radikale ministern, sedermera biskopen på Laaland, Monrad, från hans biskopsembete, af politiska skäl). Den nya ministèren »ad interim» ansågs tagen bland den upplystare delen af folkethingets majoritet: Bang, Scheel-Plessen, Scheel, Lüttichau, Andræ, Hall, Simony, Michelsen, Raaslöff. Den 18 öppnades riksdagen, *utan throntal*, och det mäktiga Fædrelandet sade nu att nationen borde helsa den nya ministèren med förtroende, ehuru man kunnat önska en mera utpreglad politisk karakter hos några dess

ledamöter. Monrad blef återigen viceförman (med 84 röster bland 92), för konungen hurrades niofaldigt och på aftonen anställdes fackeltåg till hans ära. Han å sin sida bjöd alla riksdagens medlemmar till middag på Christiansborgs slott dagen derpå. Den nya ministèrens program var författningsfrågans skyndsamma lösning enligt det hvilande förslaget till grundlagens förändring, med en sådan ombildning af riksrådsförordningen af 26 Juli, att den motsvarade de i folkethingets adress framställda fordringar: »konstitutionel helstat, med helstats representation, af folkvalda medlemmar med beslutande makt både i finans och lagstiftning.» Men vi gitta icke längre följa alla dessa facetter utaf Köpenhamnska politiken, helst den dåmera icke hade annan följd i det stora hela, än att småningom uttömma Tysklands och isynnerhet Preussens tålamod, och derigenom förbereda hvad som inträffade så snart Fredrik VII nio år derefter lagt sina ögon tillhopa: — hertigdömenas fullständiga lösryckande ifrån Danska väldet. Detta blef den bedröfliga följden af händelserna i Köpenhamn 1848 och den politik, som med Monrad ur Plougs Fædreland steg in dels i regeringen och dels i riksdagen. — Hvad »*skandinavismen*» i Köpenhamn anbelangar så ansåg hon sig nu så rotfästad, att »bestyrelsen för skandinaviska sällskapet» derstädes i Nov. föreslog sällskapets upplösning, »emedan den skandinaviska idéen *icke längre behöfver särskilt beskydd.*»

På sommaren 1854 inträffade revolution i *Spanien:* i främsta rummet mot drottning Isabellas moder, Christina. Den 17 Juli gjorde hufvudstaden Madrid sin pronunciamento. på qvällen reste sig massorna, begingo under natten svåra excesser, voro den 18 ännu mästare af staden, plundrade och sköflade Christinas och ministern Salamancas palatser; den 19 slogs man ännu på gatorna. Krigsministern var på marsch åt Granada emot den upproriske O'Donnells trupper, och blef der både slagen och tagen. Ministrarne flydde, Christina flydde. Isabella försökte fåfängt bilda ny ministèr: först med San Miguel och Isturitz, sedan med

ıertigen af Rivas. Narvaëz fann sig af rörelsen öfverflyglad)ch förblef passiv, medan Espartero i landsorterna flerestäles utropades till chef. Isabellas palats hade de upproriske icke lyckats taga, emedan »alla regementer, som förblifvit trogna», kraftigt försvarade det, men ändå talade somliga redan den 19 om regentskap af Espartero i den unga prinsens af Asturien namn, andra om en förening af Spanien och Portugal, under huset Braganza. Den 22 blef San Miguel krigsminister. Den 25 blef Espartero ense med Isabella och så tillsattes ministerium *Espartero* (af gammalt högst fiendtlig emot drottningens mor) med O'Donnel, Pacheco, Allonzo, Mollare, Santa Cruz och Solazar samt Lujon. Jäsningen bland folket fortfor. Cortez sammankallades till 8 Nov., på grund af 1837 års vallag, alltså *utan* allmän rösträtt. Den 28 Aug. afreste .Christina med regeringens tillstånd till Portugal, och hennes afresa förorsakade en insurrektion, hvarvid trupper och milis med storm intogo barrikaderna. Hennes egendomar lades under seqvester.

Den 13 April 1855 hade påfven *Pius* till en middag i klostret S:t Angnese bjudit alla efter synoden qvarvarande biskopar och propagandans seminarister, inalles omkring 200 personer; under det han efter maten samtalade med dem, brast plötsligen salens golf och alla närvarande föllo 24 fot djupt, ned i en derunder varande kolbod, huller om buller, höljde af stenar, grus och bjelkar. Alla fingo stötar, och ingen kom undan utan några blodsdroppar. Farligt sårades fyra seminarister. — Då kejsar *Napoleon* den 28 April 1855 till häst gjorde en kort promenad på Champs Elisées, aflossade, på sex stegs afstånd, *Pianori* med en lång dubbelpistol mot honom tvenne skott, tätt på hvarandra, af hvilka intet träffade. Kejsaren tog saken kallt och sade vid inträdet i Tuilerierna: »Jag fruktar inga mordförsök. Det gifves väsenden, hvilka äro verktyg för försynens beslut. Så länge jag ej uppfyllt hela min mission, löper jag ingen fara.» Men alla ministrarne begärde afsked, derest kejsaren nu framhärdade i sitt beslut att sjelf resa till Krim och

qvarlemna i Paris prins Jerome såsom riksföreståndare. Pianori afrättades den 14 Maj, och kejsaren blef hemma. — Upplopp i staden Angers, natten till 27 Augusti, föranledde ransakning, som förde till upptäckten af den afskyvärda klubben »*Mariannes sällskap*» (Marianne betyder på tjufspråket: guillotinen). Det tal, den anklagade Athibert, en af upprorets anförare, höll på torgen, när de upproriske gåfvo sig af till Angers, yppade sammanhanget: »hela Frankrike är i revolution; den demokratiska och sociala republiken är proklamerad: stunden är kommen att mörda och stjäla; den som vägrar gå med, skall skjutas ihjäl. Framåt till slottet och till prefekturen.» — Den 7 Nov. på morgonen skenade i Triest erkehertigen *Maximilians* hästar, och vid nedhoppandet ur vagnen föll han på hufvudet och förlorade sansningen. För honom sjelf hade det kanske varit lyckligast, om han, likasom den 9 Aug. 1854 Sachsens konung vid ett alldeles dylikt ofall, fått dö på fläcken: han hade då sluppit att några år senare arkebuseras såsom kejsare af Mexico.

En af de vigtigaste verldshändelser under denna period var öppnandet för Europa och Nordamerika af det hittills nästan hermetiskt tillslutna kejsardömet *Japan*. När den nordamerikanska expeditionen kom dit 1854, fann hon (till följd af holländarnes anspråkslösa verksamhet) flera japaneser bekanta med europas språk, vetenskaper och politik; en af deras första frågor var, huruvida Eriksons varmluftsmachin motsvarat de dervid fästade förhoppningar; två studenter från Jeddo smögo sig nattetid ombord för att följa med och lära känna »de fem verldsdelarne» — och måste utlemnas, belastades af sina landsmän med kedjor och fingo troligen med lifvet umgälla sin vettgirighet, men äfven deras öde banade vägen, och få år derefter såg man många unga japaneser genomresa Europa. Ett stort factum var den 9 Nov. 1855 konventionen mellan Japan och Nederländerna, hvarigenom de sistnämndas befogenheter i Japan högst märkvärdigt utvidgades och vägen banades dit in för

ifven andra Europeer. — Mot slutet af detta året erhöll Van Diemens land, på egen begäran, Drottningens af England tillstånd att antaga det aldeles nya namnet *Tasmanien*, under hvilket det nu florerar. — I en annan ända af verlden, *Centralamerika*, tilldrogo sig vid denna tid, till utseendet små men till betydelsen vigtiga, händelser, genom Walkerska flibustierkriget. Efter guldupptäckten i Kalifornien 1848 strömmade dit skaror af äfventyrare från alla länder; den för amerikanarne fördelaktigaste vägen gick genom staten Nicaragua, en af de fem, som bildats i följd af konfederationens i Centralamerika upplösning 1831. Floden San Juan och Nicaraguasjön lockade både Nordamerika och England, och det förstnämnda skaffade sig uteslutande privilegium för 99 år till ångbåtsfart på floden, medan Engelsmännen å sin sida genom skänker förmådde Indianerna på Mosqvitokusten att erkänna en gemensam öfverhöfding, den England sedan kallade konung Robert, som tacksam ställde sig under engelsmännens skydd, hvilka för hans räkning under 1848 intogo den vigtiga hamnstaden San Juan (Greytown) vid flodens mynning och på gränsen emellan Nicaragua, Costa Rica och Mosquitos. Alltsedan konfederationsupplösningen var Nicaragua i oupphörligt inbördeskrig. Presidenten Chamorro med staden Granada utgjorde Timbucospartiet (legitimisterna) och f. d. ministern i England Castillon med staden Leon Calandracaspartiet (demokraterna). Mellan de begge stora städerna rådde alltid afund och förbittring. Ny revolution utbröt i Maj 1854. Chamorro förlängde genom dekret sitt presidentskap på fyra nya år och Leon gjorde derför genast uppror, slog Chamorro och inneslöt honom i Granada. Under den 10 månader långa belägringen värfvade Castillon 12 nordamerikanarne för 100 dollars i månaden, och straxt strömmade nordamerikanska äfventyrare till hans fanor. Öfverste *Walker*, af en bland de förnämsta slägter i Alabama, af stor bildning och känd för den djerfhet, hvarmed han 1853 försökt eröfra den till Kalifornien gränsande mexikanska provinsen Sonora, kom nu i Maj 1855

till Castillon, blef demokrat-arméns öfverbefälhafvare, öfverrumplade i Oktober Granada efter Chamorros död och i hans efterträdare Corrals frånvaro; genom sträng disciplin återställde han lugnet, och då äfven Castillon afled i cholera, stod Walker, öfverbefälhafvare, i spetsen för partiet. I slutet af Oktober slöts fred. Rivas erkändes för 14 månader såsom president, Walker såsom generalissimus, men Corral dömdes af krigsrätt till döden och afrättades. Dessa händelser synas oss kanske små; men voro de verldshistoriska romerska i sin början större? Regeringen i Costa Rica blef mycket oroad genom Walkers framgång uti Nicaragua, i fruktan att detta var ett af stegen att låta nordamerikanerna bemäktiga sig deras land. På våren 1856 utbröt kriget emellan Costa Rica och Nicaragua, och Walker hade dragit till sig betydande förstärkningar från sitt fädernesland; Costa Rica hade skaffat sig koalition med Honduras, San Salvador och Guatemala. I medlet af Mars fick Walker krigsförklaringen från Costa Rica, och två dagar derefter stodo hans trupper i fiendens land. Det var egentligen en strid emellan de anglosachsiska och spanskindianska elementerna.

Det spanska moderlandets, *Spaniens* eget, folk gjorde på högsammaren samma år (1856) återigen uppror i Madrid, med 48 timmars gatustrid, i Saragozza der trupperna öfvergingo till folkmassan, barrikader i Saragozza, Santander, Logrona, resning i Malaga, Alicante, Carthagena, Almeria, och Cortez upplöstes. Detta var *O'Donnels revolution*; men general Prim ankom från Frankrike till Madrid, för att blifva en af hans medtäflare. Progressisterna, utan chef och fana, tvekade att understödja O'Donnel, mot hvilken de rest sig. Moderados förberedde sig att draga fördel af de liberalas nederlag, i den tro att O'Donnel icke skulle kunna bibehålla sig vid makten och att allt skulle återgå till den punkt, der det befann sig före Juli-revolutionen. Carlisterne voro öfvertygade att nu kunna fatta vapen för sin pretendent, och ministèren fann nödvändigheten att till hvarje pris skapa ett regeringsparti. Sed manum de tabula —

uru Spanien afreder denna soppa, få kanhända våra barn-arn se.

Den 6 Sept. 1856 nedlade storhertigen Ludvig af Baden regeringen, och hans bror, prinsregenten, efterträdde onom. Den 22 Nov. utbröt på *Sicilien* ett allvarsamt ppror, man tillsatte provisorisk upprorsregering, spridde på astlandet upprorsplakater, gjorde (genom en jägaresoldat) len 8 Dec. vid revuen i Neapel ett mordförsök emot konungen, hvilket misslyckades, ehuru monarken lätt sårades i öröstet. Men det hela blef snart undertryckt. — *Förenta Staternas presidentval*, äfvensom valen till den kongress, som den 4 Mars 1857 skulle sammanträda, gaf majoritet för slafegaredemokraterna. Buchanan blef president; republikanerna med Fremont dukade under, men med ringa röstetal, i följd af voteringen i Pennsylvanien; på många ställen hade han afgjord öfvervigt. I Neworleans hindrades somliga valmän med våld att aflemna sina vota och i Baltimore levererades en tvenne timmars drabbning med gevärseld, under de olika partiernas strid rörande åtkomsten till valurnan. I Baltimore, Newyork och Philadelphia begingos stora förfalskningar vid omröstningen: särdeles i Philadelphia, der en domare, till förmån för demokraterna, utfärdat falska naturalisationsbevis för mer än 1,000 personer. Dessa val utgjorde väl bidragande orsaker till det få år derefter utbrytande inbördeskriget. Det segrande partiet, söderns, uppställde nu såsom programm: »slafveriet måste förklaras nationelt och påtvingas äfven Norden. Slafveriet är republikens konservativa element och grundvalen för samhället i förenta staterna. Alla nyare gebiet, såsom Cuba och Nordost-Mexico, måste för detta ändamål införlifvas. Afrikanska slafhandeln måste ånyo sättas i gång.» Walkers erkännande i Nicaragua blef nu England ännu mera omöjligt, ty denne slafstaternas son var sjelf slafdemokrat. Presidentvalet med sina 15,000 klubbar för Buchanan och 10,000 för Fremont, under 3 månaders tid, beräknades hafva kostat $25\frac{1}{2}$ millioner dollars; mutor och röstvärfning oberäknade!

VI.

Gränstvisterna i Finnmarken.

Carl Johans norska arf. — Rysslands lystnad till detta land. — Orsakerna och anledningarne till densamma. — Studierna derom. — Afsigterna och slutändamålen. — Lappar och Finnar. — Traktaten om dem mellan Norge och Danmark 1751. — Fælledsdistrikterna. — Sveriges ställning till frågan efter 1809. — Skilnaden mellan ryska och finska lappar. — Konvention 1826. — Protokoll i Petersburg 1834. — Underhandlingar i Åbo 1839 afbrutna. — Underhandlingar i Petersburg 1841 afbrytas af norrmännen. — Klagomål från Ryssland 1842, med äskande af skadeersättning. — Nya klagomål från Ryssland 1847, med hotelser. — Nya underhandlingar i Stockholm 1851. — Ryssland begär fast fot vid Varangerfjorden. — Ryssland vägrar erkänna 1751 års traktat. — Afbryter i Okt. underhandlingarne med hotet att spärra gränsen. — Nytt föreningsförsök afböjdt af Norge 1851. — Åter ett anbud af Norge förkastadt 1852. — Gränsespärrning å ömse sidor. — Nya möten beramas 1853 och 1854, i Stockholm och Christiania, men Ryssland uteblir från begge. — Yttranden af Le Pays, Aftonblad. Morgenblad och svenska riksdagsmän 1856. — Svenskarnes eget ryska och tyska arf.

Det var med Norge, 1814, Sveriges konungar ärfde sitt och vårt största framtidsbekymmer, den europeiska faran af *gränsetvisterna i Finnmarken.* Det är för Norges skull, vi Svenskar blifvit deri inblandade. Det är lämpligt, att våra samtida göra sig ett redigt begrepp både om sakens verkliga sammanhang, hvad för en våda Norge dragit öfver oss och hvad för ett Damoklessvärd numera hänger öfver oss begge tillhopa, — särdeles sedan man under det sist förflutna kriget 1870 fått se, huru mycket är qvar utaf den i förra kapitlet omnämnda konventionen i Paris den 15 April 1856 emellan England, Frankrike och Österrike, till Turkiets skydd, och deraf kan draga sin slutsats rörande så väl *helgden* af separatfördraget af 30 Mars 1856 (se sid. 118) som *styrkan* af Novemberfördraget den 21 November 1855 (sid. 108).

Sakens sammanhang är detta:

Finnmarken, eller lappmarken, var ett land, temligen ›ortglömdt af tillochmed norrmän och svenskar, samt med ınnu större skäl af det öfriga Europa. Kallt och ofruktbart, utan annan handel än med pelsverk och fisk, synas vid första påseendet dess snöfält ega nästan allsintet politiskt interesse. Men Ryssland har ej dömt på detta sätt. Den stora mängden af vår nation, om ock hon genom Novembertraktaten fått en dunkel föreställning om att det landet *varit* från Ryska sidan hotadt, slår detta ur minne och håg, emedan hon ej förstår, hvad ıpteresse Ryssland dervid skulle kunna få, och det lilla antalet personer i Sverige och Norge, som hafva tillräckligt hög plats i samhället att närmare känna förhållandet och målet för Rysslands planer, insvepte sig tillsvidare i drömmen om den engelska alliansen. De veta att konung Oscars fördrag med Vestmakterna hvarken var en likgiltig eller ens en underordnad handling i det stora europeiska utvecklingsstadium, Krimkriget föranledde.

Ovedersägliga bevis ådagalade att Ryssland låtit studera och känner Norge i dess minsta detaljer. Under trettonde seklets lopp fastställdes gränserna mellan Norge och Ryssland genom ett fördrag; czarerne upptogo skatt ända till Lyngen, öster om Fiskerö, ungefär halfvägs mellan nuvarande gränsen och Kola; Norges konungar uppburo skatt till Kola och till Veleaga (Viz-Osero) vid Hvita hafvet. Vid denna tid lågo de »gemensamma» distrikterna längre öster ut än i våra dagar, och omfattade hela den kust, der Kola ligger, intill Hvita hafvet, så att inloppet till detta haf beherrskades af norska kusten. Från femtonde till sjuttonde seklerna försummade Danmarks och Norges konungar att vidmakthålla sina rättigheter på dessa vidsträckta kustområden, dem ryssarne efter hand derföre bemäktigade sig, under hvarjehanda förevändningar. De gemensamma distrikter, som utgjorde gränsen mellan båda staterna, förflyttades alltmera vesterut, så att, om icke Vardöhus fästning blifvit

anlagd och bestyckad, Finnmarken redan skulle varit i Ryssarnes ego. Det är isynnerhet från Peter den Stores tid, de börjat sina inkräktningar åt ishafvet till. Ryska regeringen framskjöt steg för steg kolonister och fiskare på dessa kuster. Under förevändning att uteslutande sysselsätta sig med fiske, gingo dessa ryssar utan buller vidare, företogo färder vesterut, der de sökte för alltid fatta fast fot och så gruppera sig, att utgångspunkter bildades för nya företag. Slutligen idkade de fiske på hela kusten, och voro nu nog djerfva att föra med sig trähus och tillbringa vintern i Norge, alldeles som om de varit i sitt eget land. De togo tillochmed i besittning skansen Vardas öfvergifna byggnader och hade med ett ord inrättat sig på Norges jord så, att man behöfde använda våld för att få dem derifrån.

Hvarföre?

De norska kusterna äro inskurna och tandade, och *tillfrysa aldrig;* mängden af fjordar, vikar och kanaler emellan vidsträckta ögrupper erinrar om dem, som omgifva Finland från Wasa till Wiborg, och erbjuder *mer än tjugu hamnar*, säkra, lätt försvarade och med djupt vatten, skyddade mot nästan alla vindar. Kusterna hafva ett ansenligt antal småbugter, passande till marin-etablissementer af första ordningen. Längst in i dessa bugter, vikar och naturliga hamnar utfalla *strömmar*, kommande från de höga bergplateauerna, hvilka betäckas med *granskogar* eller svedjeland, med buskvexter eller betesfält. Sommaren är temligen varm och ytterst sällan lider man af de skarpa froster och polardimmor, som hemsöka Vardö och förstöra all vegetation. Ehuru Vardö fästning ett helt sekel hemtat sitt bränsle från samma nejder, äro skogarne långtifrån förstörda; ja man finner der betydliga lunder, med granar af ofantliga dimensioner; fordom hyste både svenskar och norrmän planer att der inrätta sågverk. Detta distrikt af fjordar begränsas af *Varangerfjorden*, i hvars inre finnas vigtiga vinterfiskerier. Här liksom på kusten öfverflödar hafvet af *fisk* af

lla slag, till en rikedom utöfver all föreställning, hela året genom. På Norges kustland minskas fisket, ju längre man ommer österut, åt Ryssland till, der isen ofta bildar oöfverstigliga hinder. I den mån, ryssarne lärde känna Finnmarkens vestra kust, tillvexte antalet af deras fiskare, som nu blifvit de djerfvaste och erfarnaste *sjömän*, ifrån att i början vara de norske djupt underlägsne. I stället för båar hafva de nu starka och fasta *fartyg* och fullkomliga redskaper.

Alltså?

Ryska hamnarne stängda af isen ända till Maj; de Norska fria från is till följd af Oceanens sydliga strömmar och jordarnes djup; ryssarnes kuster isade af en köld som stelnar qvicksilfret, under det utmed de norska thermometern stället faller till fryspunkten; ryska kustlandet ödsligt och ofruktbart, Norges fjordar omgifna af skogar och grönska; ryska fisket hindradt af is, Norges rikt och obehindradt. Ryska fisket på Norska kuster bildar de skickligaste sjömän; genom förvärfvandet af ett visst område på Norges kuster skulle Ryssland bekomma alltid öppna hamnar och en kuststräcka, som skulle afkasta härdade och skickliga *matroser*. Hvarken i Östersjön eller vid Hvita hafvet har Ryssland ändra *hamnar* än sådane, som 7 à 8 månader (November—Maj) äro hindrade af is. I Hvita hafvet och på närgränsande kuster disponerar Ryssland en flotta af *transportfartyg*, minst 400, af 16 à 17,000 tons. Dessa fartyg, särdeles väl egnade att transportera allt tillbehör till en *armécorps*, äro till stor del försedda med besättningar, fullkomligt hemmastadda med farvattnet på Finnmarkens kuster. Denna flotta kan taga ombord *10,000 man*, med artilleri af grof kaliber, ammunition och förråder af alla slag för en temligen långvarig expedition.

Förstån J än — eller hvad?

Och förstån J, herrar riksdagsmän, att sådane frågor, och att landets försvarsverk, hafva mera att betyda för hela Europa och för edert eget land i dess helhet, än edra lokala

privatbanks- och jernvägsinteressen, edra rust- och rote-hållares fickor? Förstån J, huru mycket J blifven värda, sedan jordens yta fått delas emellan de tre, som, jemte Pekings kejsare, nu synas på god väg att taga henne?

Men är det möjligt, att icke förf. bara diktar, eller ser spökbilder midt på ljusa dagen?

Hören då vidare!

Uti norska provinsen Finnmarken och i fordna svenska Finland lefver ett nomadfolk, som i Norge kallas finnar, i Sverige lappar, hvilkets enda egendom och näringskälla är renen. Utan afseende på hvilketdera landet de egentligen tillhöra, flytta de med sina hjordar från ställe till ställe, följande dervid ingen annan statsrätt, än lokalens beskaffenhet och renarnes instinkt. Finske lappen har ett lika stort behof att under sommarmånaderne med sina renar draga öfver till Norge, som den norske lappen att under vintern söka sina renars bete i Finland. Utan denna ömsesidiga frihet kunna dessa nomader icke bestå, icke vara till. Sverige och Danmark afslutade i Strömstad den 2 Okt. (21 Sept.) 1751 en gränseregleringstraktat, till stadfästelse af detta urminnes förhållande, och deri bestämdes: »Alldenstund Lapparne *behöfva begge* Rikenas land, skall det vara dem tillåtet, höst och vår, att flytta med deras renhjordar öfver gränsen in uti ett annat rike och hädanefter som tillförene lika med landets undersåtar få betjena sig af land och strand till underhåll för sig och sina djur, då de vänligen skola emottagas, beskyddas och hjelpas till rätta, *äfven uti krigstider*, hvilka vid Lappväsendet alldeles ingen förändring skola göra och allraminst skola de främmande Lappar vara exponerade för plundring eller något slags tvång eller öfvervåld, utan alltid blifva såsom egne undersåtare ansedde, på hvilken sida de då sig såsom främmande uppehålla.» Denna traktat tjenade, så länge Finland tillhörde Sverige, till rättesnöre, och sedan Finland afträddes, har Sverige erkännt traktatens bestämmelser tillämpliga i afseende å för-

hållandena mellan Svenska lappmarken och Norska finnmarken.

Utom dessa nomadstammar i Norge och Finland, vistas uti de s. k. »Fælleds-distrikterna», belägna på gränsen emellan norska Finnmarken och ryska guvernementet Arkhangel, ännu en annan dylik stam, hvilken, likasom sjelfva landsträckan, betraktades gemensam (Fælleds) för Norge och Ryssland. Genom den i konventionen af 14 Maj 1826, till följd af klagan från norska Finnmarken öfver Ryssarnes allt djupare inträngande, noga fastställda gränsen emellan Norge och Ryssland, upphörde detta fælledsförhållande och »Fælledsdistrikterna» delades, begge makterna emellan. Till förmån för de ryska lapparne afgjordes då, att den rätt till idkande af fiske vid Norges kuster, hvilken dittills varit dem, såsom förut bosatte i »gemensamma» distrikter, medgifven, skulle ytterligare 6 år få af dem tillgodonjutas, hvarefter äfven denna rättighet, liksom alla öfriga (med ett obetydligt undantag), *formligen upphäfdes* genom protokollet i St. Petersburg 18 Aug. 1834. Uti dessa nordliga trakter funnos således numera såväl *Finska* lappar, hvilkas rätt att deltaga i fisket vid Norges kuster var bestämd genom 1751 års traktat, som *Ryska* lappar, hvilkas rättighet till fiske upphörde på grund af 1834 års protokoll.

Nu var saken i diplomaternas händer!

Under förhandlingarne i Wadsö 1832 och ff., för nyssbemälta protokolls uppgörande, väckte Rysslands kommissarier, på grund af sina instruktioner, äfven frågan huruvida det vore ändamålsenligt att för framtiden upprätthålla *alla* bestämmelser i 1751 års reglering, eller att i viss mån förändra dessa, dels för att förebygga oenighet mellan Lappmarkens invånare vid gränsen emellan Norge och Finland, dels för att öfverenskomma om sättet att skyndsamt afgöra framtida tvister emellan dessa gränsboer. Efter långvariga och vidlyftiga diskussioner sammanträdde i slutet af 1839 två norska och två finska kommissarier *i Åbo*, för att underhandla om förändringar och tillägg till gränsetraktaten

af 1751. Men dessa kommissarier uppgjorde en alldeles ny i stället; och det oaktadt upptogs tiden med allehanda nya fordringar och mer eller mindre svåfvande yrkanden från finsk sida, så att slutligen förhandlingarne i Åbo *afbrötos*. De upptogos ånyo 1841, uti Petersburg. Här kom man öfverens om begränsningen af flyttlapparnes betesrätt, beteslegans upphörande, invånarnes i åtskilliga finska socknar rätt till jagt och fiske utmed Norges kuster — punkter, i hvilka Ryssland yrkade nya bestämmelser förutom de äldre i traktaten befintlige; men ville ändå icke afsluta ny traktat för längre tid än 15 år. De norske voro väl villige äfven härtill, men endast med uttryckligt vilkor att, efter de 15 årens utgång, 1751 års *traktat* skulle ånyo blifva gällande, *intill dess en ny* kunde åter afslutas. Detta förklarade de finske underhandlarne strida emot deras instruktioner, och fordrade i stället att efter de 15 årens utgång 1751 års traktat skulle ånyo blifva gällande »blott efter de samma *principer*, som följdes vid den tid, då traktaten afslutades»; och framlade åtskilliga förslag till redaktion, men alla så tvetydiga och obestämda, att *de norske slutligen afbröto* underhandlingarne och lemnade Petersburg.

Redan följande året, 1842, *klagades från ryska sidan*, att finska lappar tillåtos att flytta öfver till Norge, utan att förut hafva utgjort sina skatter till ryska kronan, samt straxt derpå att norska lapparnes renhjordar skulle förorsakat skada på finska lapparnes betesmarker, begärande att sådant måtte för framtiden förändras. Norge svarade dels att de till Norge öfverflyttande ryska lappar voro så få och mycket fattiga, så att Norge ville helst slippa dem; dels att hvarken traktat eller folkrätt ålade Norge att vaka öfver att främlingar, som inflytta, först fullgjort sina skyldigheter i deras hemland; och ytterligare att den skada, som öfverklagats, derest hon, mot förmodan, verkligen egt rum, nödvändigt måste betraktas såsom en följd af nomadlifvet, samt att traktaten dessutom redan innehölle, huru i sådane fall skulle tillgå med skadeersättningen. I öfrigt

var obestridligt att då *finska* lapparne drefve sina hjordar till Norge *sommartiden*, dessa måste der göra större skada, än de norska kunde åstadkomma i Finnland, dit deras hjordar ginge i bet endast *vintertiden*. Dock gaf Norge alla sina embets- och tjenstemän i Finnmarken ny uppmaning att på det noggrannaste öfvervaka traktatens opartiska och samvetsgranna uppfyllande.

År 1847 *klagade ryska regeringen ånyo* öfver de »ödeläggelser», norska renhjordar skulle hafva åstadkommit i Finland, och hotade att, om rättelse icke vunnes, »låta spärra gränsen.» Vid undersökning i Finnmarken constaterades, att framställning af denna art *icke* blifvit af finska vederbörande gjord till någon norsk embetsman, samt att de öfverklagade »ödeläggelserna» voro hvarken närmare angifna eller bestyrkta eller — enligt hvad norska regeringen styrkte — *ens sannolika*. Norska regeringen föreslog dock, att om Ryssland nu ville på nytt underhandla om ändringar i 1751 års traktat, den enda lagliga väg på hvilken ett annat förhållande kunde ernås, underhandlingar måtte öppnas, hvartill Ryssland i slutet af 1850 samtyckte.

Dessa nya underhandlingar höllos i Stockholm sommaren 1851. Ryssland äskade då den 4 Juni: 1) så väl de områden i ryska lappmarken, å hvilka norska lapprenar skulle få beta, som de, å hvilka sådant förbjödes, måste nu *med största möjliga noggrannhet bestämmas*, 2) rätt skulle tillerkännas ryska lapparne att begifva sig till hafvet för att der idka jagt och fiske, i hvilket ändamål de skulle berättigas att icke allenast förse sig med nödiga redskap, utan äfven upprätta *ständiga nederlagsplatser*, hvarest dessa redskap, *under deras egen* uppsigt, kunde förvaras *öfver vintern*, 3) ryska lapparne skulle obehindradt fiska i Tanaelfven, hvarföre norska lapparne skulle förbjudas att med sina fiskerianstalter tillstänga elfvens utlopp, enär laxen genom dessa hindrades att gå opp i strömmen, 4) en på billighet grundad ny rättegångsordning skulle uppgöras, så att båda parterna

måtte kunna erhålla upprättelse för mot dem begångna förnärmelser.» Och den 26 Juni yrkade Ryssland ytterligare: »Det skall vara tillåtet för innebyggarne i de finska socknarne Ustjoki, Enare och Enontekis att obehindradt idka fiske uti hafvet och dess vikar, samt att dervid betjena sig af sina egna båtar och fiskredskap, med vilkor likväl att de undvika de platser, hvarest anläggningar redan finnas, och att de afhålla sig från att på $2\frac{1}{2}$ wersts afstånd närma sig bostäder, tillhörande de vid hafvet bosatte invånarne. Oberoende af denna rättighet, skola de ega att med de norska fiskarenas medgifvande deltaga i dessas fiske, under förpligtelse att ställa sig till efterrättelse de för de infödde gällande stadganden, och skola de derjemte ega *rätt att landstiga vid kusterna öfverallt*, der sådant behöfves, blott de undvika att på förbjudna ställen idka fiske. För sådant ändamål skall Norska regeringen vid södra kusten af *Varangerfjorden* utvisa ett område, $2\frac{1}{2}$ werst ($\frac{1}{4}$ mil) i längd samt 1 werst ($\frac{1}{10}$ mil) i bredd, hvarest de finska inbyggarne skola *ega rätt att uppföra hus* för sitt eget bruk, magasiner till bevarande af sina båtar och redskap och der några af dem kunna qvarstanna under vintern för att vårda båtarne, fiskredskapen och öfriga effekter som der blifvit qvarlemnade.»

Denna nu för första gången framställda fordran att *en del af Norges område, vid en af dess fiskrikaste, aldrig tillfrysande, hafsfjordar skulle öfverlemnas åt Ryssland för att bebyggas*, väckte de norska fullmäktiges förvåning och blef af dem på det kraftigaste bestridd, bland annat på den grund att här vore endast fråga om de ändringar i 1751 års trakt, som en ny tid gjort nödiga, men icke att omfatta ett så alldeles nytt, för lapparne och deras existens helt och hållet främmande föremål, hvarföre ock de norske härom saknade alla instruktioner. Ryska ombudet tillkännagaf då, att hans instruktioner ålade honom att formligen afslå hvarje förslag, som ville för nuvarande förhandlingarne lägga till grund 1751 års traktat, hvilken Ryssland ansåg

ör sig *på intet vis* bindande; och förnyade denna förklaring ınnu den 30 Oktober, sedan de norske visat att just den raktaten varit lagd till grund för alla föregående underıandlingar i dessa frågor. Sedan de norske påpekat de farıiga slutföljder, som af ett sådant medgifvande, lika väl ɜom af ett sådant yrkande (om Varangerfjorden) skulle kunna dragas, med hänsyn till Rysslands *verkliga* afsigter, förklarade de att Norges statsförfattning icke tillät att afstå område, och uppställde följande mot-förslag: »Innebyggarne i Utsjocki, Enare och Enontekis socknar skola ega rätt att öfverenskomma med norska fiskare om att med deras (sina?) båtar och under de vilkor, som de gemensamt kunna bestämma, idka fiske i Hafvet och Hafsbugterna, dervid de dock alltid måste komma att ställa sig till efterrättelse de, rörande denna näring, i Norge gällande Lagar och Författningar.»

Ryska sidan, som förmenade att detta contraförslag upphäfde den af de finska lapparne oafbrutet utöfvade och på häfd grundade rätten att i Varangerfjord idka fiske för egen räkning, och dessutom innebure ett alltför ringa vederlag för den åt norska lappar erbjudna (begränsade) betesrätten i Finland, förkastade det, oaktadt de norske ådagalade att de finska *lapparne* aldrig idkat detta fiske på annat sätt än contraförslagets, att fiskerättigheten enligt 1751 års traktat finge utöfvas *endast af lapparne*, då de med sina hjordar uppehölle sig i Norge, men att nu vore fråga om en mycket vidsträcktare fiskesrätt icke blott åt lappar, utan äfven åt bofaste ryska undersåtar i de tre socknarne, och att Norges lagstiftning förhindrade dess regering att gå den ryskas önskan till mötes, emedan hon icke finge åt utländingar inrymma större rättigheter, än som vore landets egna barn förunnade. De norske föreslogo nu att man skulle lemna fiskerättsfrågan in suspenso, och emellertid öfverenskomma om en viss årlig ersättning för betesrätten. Men äfven detta förslag förkastades af ryske fullmäktigen, som den 30 Oktober *förklarade underhandlingarne slutade* och att hans

regering från 15 September påföljande året *skulle spärra gränsen.*

Den 20 Dec. 1851 förnyade Ryssland detta tillkännagifvande om *spärrning* och vidhöll yrkandet om fiskerätt i Varangerfjord, så vida Norge ville åtnjuta betesrätten i Finland; ställde dock dervid i bakgrunden frågan om egna upplagsplatser vid fjorden och erbjöd nya underhandlingar, om de tillvägabragtes inom 15 Juli 1852. Men denna gång *afböjde Norge* att underhandla, erinrade Ryssland att vederlag, som tillkomme Finland för betesrätten, den de norska lapparne om vintern hade i storfurstendömet, redan funnes i den motsvarande rättighet, finska lapparne hade om sommaren i Norge, men ingalunda uti lapparnes secundära och vilkorligt medgifna rättighet att deltaga i norska fisket. I hopp att kunna afböja gränsens spärrning, hvars bedröfliga följder på det varmaste skildrades, erbjöd Norge dock en ytterligare inskränkning af betesrätten i Finland, och erbjöd det oaktadt likväl åt de 3 finska socknarne den fiskesrätt, som i norska contraförslaget omnämnts.

Men Ryssland förkastade äfven detta anbud och lät 10 Juli 1852 sin chargè d'affaires i Stockholm förklara att *gränsen komme oåterkalleligen att spärras* från 15 Sept. samma år; hvarpå Norge å sin sida måste äfven stänga sin gräns mot de finska och ryska lapparnes ströftåg och den 4 Sept. 1852 förbjuda dem på Norges kuster idka jagt och fiske, under förklarande att Norge icke kunde åtaga sig ansvaret för de möjliga olyckor, som häraf kunde uppkomma.

I afseende på punkterna om laxfisket i Tanaelfven och en ny rättegångsordning erbjöd Norge nya underhandlingar i Stockholm; Ryssland biföll, och en norsk kommissarie skickades 1853 till Stockholm för detta arbete. Men *den ryske kom icke,* och sedan den norske väntat tills i Januari 1854, reste han åter till Christiania. Sedan föreslog Ryssland, och Norge biföll, underhandlingar i Norges hufvudstad

å sommaren 1854, men ryske kommissarien *uteblef äfven der.*

Så stodo sakerna, när Novembertraktaten med vestmakterna uppgjordes på hösten 1855, och Hazelii »Svenska idning» kallade tvisterna om gränserna i Finnmarken »*små*».

Franska halfofficiella tidningen »Le Pays» sade redan len 24 December 1855 alltså med rätta: »Det är utom allt tvifvel, att Ryssland redan länge haft begär till Finnmarken. Vi tro att lord Palmerstons uppmärksamhet blifvit väckt i detta hänseende. Affären med Finnmarken bragtes å bane år 1841; ryskfinska tjenstemän, tillhörande ingenieurcorpsen, genomreste Finnmarken i flera riktningar, under förevändning att besöka Nordcap och Norges bergstrakter. De studerade uppmärksamt landet, besökte hamnarne, redderna, vikarne, bassinerna, strömmarne och fiskerierna, samlade här och der upplysningar om hafsströmmar och rådande vindar, samt gjorde sig fullkomligt bekanta med allt, som kunde bereda vägen för ett besittningstagande och leda till detta mål. Dessa agenter kunde resa utan att misstänkas eller oroas, då de lågo hos bönderna och förforo med yttersta försigtighet och klokhet. — Första väckelsen gafs af slumpen, liksom skickad af Försynen! Man fann nemligen omslaget till ett bref med rysk utanskrift och inneslutande ett fragment, hvilket egde alla kriterierna af en instruktion med numererade frågor, i hvilka ryska regeringen begärde få uppgift på de ställen som voro fria från is, *lämpligaste platsen för anläggandet af en stor stad* och de fördelaktigaste punkter för *krigshamnar af tillräckligt djup*, vinter- och sommar-vägar från Finland till hafvet, segelbara strömmar o. s. v. Det var några månader efter detta fynd, Ryssland gjorde framställning hos hofvet i Stockholm om att erhålla en del af hafskusten nära Varanger. Det afslogs, men Ryssland ger icke derföre saken förlorad. Det känner allt hvad det behöfver veta, och skall begagna samma medel, som så väl lyckats på Krim under Catharina, i Kaukasus och Finland under Alexander samt i Donaufur-

stendömena under Nicolaus. Man skall betjena sig af frågan om hamnarne i Finnmarken för att hafva i sina händer en tråd, hvarpå kan spinnas alltefter tider och omständigheter. Det Ryska bladet Nordiska Biets spalter innehålla, med anledning af fiskerierna och Rysslands handel på ishafvet, några föga kända artiklar mot Norge och 1826 års konvention. Dessa artiklar gifva begrepp om hvad Norge bör vänta sig af Ryssland, om denna makt går segrande ur den kamp, hvari hon är invecklad (Krimkriget). Det är nu lätt att fatta vigten af det fördrag, som blifvit afslutadt med Sverige och Norge. Finnmarken, detta föremål för Rysslands länge närda lystnad, är den enda punkt, der Ryssarne kunde fatta *fast fot vid Atlantiska hafvet och hota England och Vesterlandet med sjöexpeditioner.* Jacobselfven bildar nu gränsen emellan Ryssland och Norge. Det är ett litet vattendrag, som knappt kan befaras af mycket grundgående båtar. Visst är dess mynning i hafvet mycket vacker, och skulle kunna förvandlas till militärhamn, men hon är spärrad af isen lika länge som Cronstadt, och måhända längre. Hela kusten öster om denna flod är sjelf stängd af branta klippor, oftast utskjutande i höga spetsar, samt derföre fullkomligt olämplig för hvarje marinetablissement, af hvad slag det vara må.»

Då svenska Aftonbladet, den 18 Dec. 1855, med anledning af Novemberfördraget yttrande sig om den politiska betydelsen af norsk-ryska gränsefrågan, tillade att England redan länge varit uppmärksamt på sitt intresse vid lösningen af denna fråga och uppgaf att engelska regeringen »redan för flera år sedan gerna erbjudit sin bemedling i de då å färde varande gränstvistigheterna mellan Ryssland och de skandinaviska rikena, fastän konungen då icke ville gå in på norska regeringens förslag om att antaga vänskapliga makters bemedling», — upplyste norska Morgenbladet att förslag från norska regeringen om att påkalla en tredje makts bemedling i gränstvisten, »*aldrig varit framställdt.*» Återstår att begrunda, huruvida denna uraktlåtenhet af nor-

ka regeringen varit en förtjenst eller en försumlighet, ett ytt prof af norsk sjelftillräcklighet eller sorglöshet. Huru om helst, vågar förf. tro att konung Oscars Novembertrakat, af så många okunniga eller halfkunniga svenskar och ıorrmän kritiserad, skall både af norska och svenska historien blifva godkänd, äfven om den icke skulle få evigt beıtånd. För norrmännen gäller att i tid besinna, i hvilka örbindelser och behof deras land står till oss, som för deras ıkull ådragit oss och med dem dela vådan af denna ryska lystnad; och för oss svenskar är tiden inne att allvarligt tänka på kraft och handlings*förmåga*, både åt vester och öster om det gäller. Norska tidningen Bergensposten, Jan. 1856, betviflade att största faran för Norge hotade från Hvita hafvet och en sjövägen i landet inkastad armé, utan ansåg vida mer betydelsefull »*den stora militärväg, som Ryssland fullbordar genom Finland till norska och svenska gränsen.*»

Men vi hafva också svenska arf, vi svenskar. Väl är sannt att den en gång rykande svafvelsyran af forntida traktater, ära och storhet, ryker knappast mer; ty som Nicander säger:

tyst ligga fädren och sofva
fornsångernas ljud äro dofva,
ej duger att jemt se tillbaka:
lif heter att strida och vaka.

Men detta tycktes man ock, Gudskelof, inse uti Bondeståndet vid riksdagen 1856, en af de sista, *som ännu egde ett bondestånd.* Uti det ståndets plenum, den 29 November, fick man höra t. ex. af Östman: »det enda, som fattas oss, är anförare, men folk hafva vi nog», ehuru han tillade sig tro att »ej vore något Damoclessvärd att befara, ty förbundet med vestmakterna gör oss säkra derför;» af Mengel: att »allt hvad man försummar för eget försvar, kommer Ryssland till godo,» och att han »hvarken trodde på den talaren, som gått i borgen för att Ryssen icke kommer, ej heller på den, som sagt att vi ej skulle kunna försvara oss för

fienden, och slutligen icke heller på att de begge talarne sjelfva trodde hvad de sagt;» Sahlström var allvarligast och sade: »att nu vore tid att vaka, sedan vi öfver 100 år sofvit på våra lagrar, vakna till medvetandet af vår ställning, som vore sådan, att då man icke kunde veta hurudan Europas ställning blefve och om icke snart nog den deri varande jäsning kunde komma till allmänt utbrott, vi ock borde vara beredde till sjelfförsvar emot vår östra granne, hvilken vi nu veta oss vara underlägsna, och hvars vänskapsfulla afsigter vi sedan århundraden lärt oss känna, derigenom att han (?) hvar efter annan plockat bort alla våra Östersjöbesittningar, men dermed icke ändå var nöjd, utan år 1808 ville taga halfva Sverige till Motala ström. Vår ställning är ock sådan inom Europa, att våra åtgöranden icke äro obemärkta, och fördelaktigt för oss skulle det verka hos utlandet, om der förspordes att svenska allmogen organiserade ett sjelfförsvar, starkt nog att hålla stånd mot Ryssland. Förslag härom skulle för 5 à 6 år sedan hafva varit för tidigt väckt, men nu vore det värdt att förordas, till påminnelse om hvad vi äro *oss sjelfva och vår sjelfständighet* skyldige.»

I medlet af nästföljande månaden, December 1856, ankom till Stockholm en medarbetare af nordamerikanska tidningen Newyork Tribune, mr Bayard Taylor, i uppdrag från sin tidning att resa till Finnmarken, för att taga närmaste kunskap om dervarande förhållanden. Sådant uppseende hade saken då redan väckt, tillochmed på andra sidan Oceanen! —

Carl XII:s åminnelse kom året 1856 mycket till heders. Först, och redan straxt efter Novembertraktatens afslutande, utfärdade den 30 Nov. 1855 kronprinsen, som då var bestämd att under loppet af vintern afgå till Norge såsom dess vicekonung, men nu i sin egenskap af öfverste i Svea lifgarde, inbjudning till svenska armens officerscorpser att subscribera öfverste 5, öfverstelöjtnant och major 4, kapiten 3, löjtnant 2 och underlöjtnant 1 rdr bko, för uppresandet af ett minnesmärke på det ställe i Norge, der

arl den tolfte uppgaf »sin stora anda.» Konung Oscar mnade sedan ifylla det belopp, som sedermera kunde komma tt derutöfver erfordras. Monumentet skulle gjutas i jern, ti göthisk stil, och med fotställning af granit. På framidan af nedra delen skulle stå »Carl XII», med kunglig rona öfver och ett kors inunder samt derunder: XXX Noember MDCCXVIII»; på frånsidan under en lagerkrans: I med och motgång lika sin lyckas öfverman, han kunde cke vika, blott falla kunde han. — Upprest af svenska rméen.» Redan på vintern klandrade norska Morgenbladet tt denna inbjudning utfärdats *utan förutgången förfrågan os norska autoriteter om tillstånd till statyens uppresande.* Christianiaposten hade likväl sans nog att protestera emot letta klander, som icke annat kunde än göra ett ledsamt ntryck på den tåliga svenska allmänheten. Kanske bidrog letta intryck i någon mån till det redan i Maj samma år verkställda bildandet af en svensk komité för uppresandet genom nationalsubscription af ett monument i Stockholm öfver samme konung. Måhända bidrog till detta steg äfven berättelsen från Carlshamn, om vanvården af ett dervarande minnesmärke. När, i Sept. år 1700, Carl XII, efter att i Carlskrona hafva påskyndat flottans utrustning, reste till Carlshamn för att inskeppa sig till Pernau, bodde han i ett ännu qvarvarande trähus, som nyligen egdes af segelmakaremästaren Carlson. Den 1 Okt. gick konungen ombord. Men i den sal, der han tillbragte sina sista dagar på svensk jord, före det aderton-åriga krigets början, tolkade d. v. husegaren, hvars namn redan hunnit förgätas, sin tacksamhet för denna ära och glädje med en på väggpanelningen inuti rummet målad inskrift, som ännu efter mer än halftannat århundrade lästes med tydliga drag. Öfver inskriften hängde ett gammaldags porträtt af kung Carl, vid hans ålder då han vistades på stället. Beklagligen blef detta monument nyligen flyttadt från sjelfva kungskammaren, för den öfre våningens modernisering, och sattes i segelmakareverkstaden uti den nedra. Inskriften var denna:

"Ich will meine Feinde ueberwinden.
Gudi ärona, Carolo lycko!

Wählsignat vare tu, Sverges Monarch och Konung
Kong Carl den Tolffte, som din ringsta Tienares wånung
har wehlat eij försmå, då minst iag detta Trodt,
men sättja nådigst hit din Maijestätisk foth
som tvenne reser Tächtz så slätt ett rum och Bräda
med egen Maijestätt som nådigst att bekläda,
Ja dina trogna Männ och höga Herrar Fleer,
dig skijldigt vacktadt upp. Hvad skall iag sägja mer:
Wählsignadt vare Tu, som kom från främmand Rijke
och Maijestätisk wisz Två Bröder wähl förlika,
Wählsignadt ware Tu, som ährnar gånga bort,
Gud gifve lycka till enn önskelig Transport,
Anno 1700 den 1 October.

Gak bort i Jesu nampn tu Sverges stridsbar hjelte
omgiorda länder tin med sanningz Swerd och bälte,
Gudz Helig Engla Flock tig fölge Hvart tu går,
att tu till Landz och siöös all seger och lijcka får,
när dhe Tyranners blod ditt Hjelteswerd har druckit
och är aff Seger mätt och swerd i Balijen stuckit
kom då inn Seger hielt med seger lycka frijd
Till osz titt folck igen, att wij der frögdas wijd,
så willa wij med tig dhen stora Gudh berömma,
som tig på stridzens dag med Engla wacht och giömma
så wähl bewahrat har, eij finger skada togh
seen tu ifrån Carlshamn moth de barbarer drog.»

Med en viss öfverraskning förnam förf. af denna bok, efter sin återkomst 1869 från mångårigt vistande i utlandet, den starka animositet, hvarmed borgare i svenska hufvudstaden talade om Carl XII, och den helt nyss (1868) åt honom der uppresta minnesvården såsom alldeles oförtjent. Förf. hade då ännu ingen närmare insigt uti vidden och djupet af den penninglystnadens och materiela egennyttans kräfta, som ätit bort alla andra sympatier än det lekamliga välbefinnandets, och allt annat kunskapsbegär än rörande konsten att göra guld och compost. Han hade ännu i minnet den tid, sin egen tid, som sjöng till Carls maner:

Intet kunde du åt oss berga
dock ditt namn, din ära, din värja
skulle Sverige dem vilja byta
mot förenade Indiers gull?
Finns den djerfve, som vill bryta
ut demanten af Sveriges ära?
Namn af svensk må han icke bära,
ej hans fjät fläcke Fädrens mull!

Han hade då ännu icke hört på svenskt språk något om onödigheten af ett försvarsverk, om bortskänkandet af ett indelningsverk, om omöjligheten af ett försvar och om önskligheten af ett storfurstendöme. Han trodde att ännu, såsom fordom i Carl den Tolftes tid, bar norden fosterländska män, ej endast guldets trälar som vilja på förhand hafva ersättning innan de lofva att försvara sitt fädernesland. Nog är det förlåtligt att anse en sådan anda näppeligen kunna vara infödd, utan sannolikt utifrån inblåst med störtskur — månne af Jupiters-regn?

Icke blott åsigterna om vårt sjelfförsvar äro delade; äfven farhågorna äro det. Gamla märken gälla icke mer, så att man nu icke får söka sin trygghet i erkänslans hågkomster. Öfverallt i Tyskland möta eljest svenska minnen. Ja, just preussiska monarkien utgör väl det största svenska minnet på Tysklands jord. Traktaten i Labiau, *gåsdagen* 1656, stadgade: »Hingegen sollte der Churfürst (von Brandenburg) und dessen rechtmässige männliche Erben die völlige Souverainitet über vorgedachte Landschaften (Preussen und Ermeland) haben und keinem Menschen unterworfen sein;» och sålunda gaf svenske konungen Carl X kurfursten af Brandenburg det land, som blifvit med svenskt blod vunnet! En annan svensk konung, Carl XIV, räddade 1813 såsom kronprins samma rike, på branten af dess eljest sannolikt oundvikliga fall.

VII.

Carl Johans svenska ått.

Tionde årsdagen efter Carl Johans död. — Hans son Oscars namn och gudfader. — Tionde årsdagen efter Oscars thronbestigning. — Carl XIV exercerar på Carl XV:s kommando. — Carl XIV:s död. — Carl XIV:s staty, bekostad af Oscar I, utförd af Fogelberg, aftäckt 4 Nov. 1854. — Fyrationde årsdagen efter Sveriges och Norges förening. — Konung Oscars tal vid aftäckningen. — Galaspektakel. — Unionel ostentation i Norge, genom festen i Christiania 4 Nov. 1854. — »I farans stund vilja vi hålla med Sverige». — Carl Johans sarkofag af porfyr. — Dess transport ifrån Elfdalen till Riddarholmskyrkan. — Carl Johans-förbundet. — Carl Johans-medaljen. — Carl Johans porträtt till staden Pau. — Invigning af kung Oscars villa Oscarshal vid Christiania. — Norska studenternas fackeltåg. — Oscarsstatyn på Götheborgs börs. — Dess aftäckning på Oscarsdagen 1854. — Svensk bondesång om Oscarsdagen. — Carl Johans sonsöners skaplynne. — Hvad säger statyen på slussplanen åt Åttlingarne?

Den åttonde Mars 1854, tionde årsdagen af Carl Johans död, gaf ånyo en liflig påminnelse om de vigtigaste dragen i hans märkvärdiga lefnad. Italien, Venetianska området och Hannover vittnade om hans mensklighet såsom härförare och bemödanden såsom styresman att mildra det elände, krigen medförde. Sedan den odödlige Gustaf Wasa, som genom dygder och förtjenster banade sig vägen upp till Sveriges thron, hade, på tre århundraden, ingen af svenska konungalängden dit uppstigit annat än genom furstebördens eller slägtskapens rätt. Om prinsen af Pontecorvo kunde således med fog sägas att han blifvit svensk thronföljare »med Guds nåde» mer än någon annan, helst när valet i Örebro så alldeles på oväntadt sätt utföll. När han besteg svenska landet i Helsingborg 20 Okt. 1810, voro hans första ord: »Det är ej lockelsen af en krona, som kan ersätta mitt hjerta de uppoffringar, jag gjort: jag skall ej finna ersättning i något annat än i mitt nya fäderneslands lycka.» Ingen af de ännu (1854) lefvande, som sågo hans

intåg i Stockholm på den vackraste Novemberdag, kunde ha förgätit hans vänliga ansigte med den uttrycksfulla minen och den genomträngande blicken. I det tyska krig, han sedan förde emot Napoleon, var äfven räddningen af Preussens hufvudstad Berlin hans verk. Ett tiotal af år ännu — och de flesta af Carl Johans samtida ha gått all verldens väg. Men historiens dom skall lefva, och skall påminna äfven om den förste Napoleons yttrande till prinsen, när det svenska thronföljarevalet emellan dem afhandlades: »Ni blir ej lycklig; Svenskarne fordra mera, än en dödlig kan gifva dem.» Svenska nationen skall ock lefva och bedja för Carl Johans ätt: må Guds skyddande hand vara öfver henne utsträckt och Carl Johans dygder blifva hennes arfvedel in i aflägsna tider!

Carl Johans ätt berodde af ett enda hufvud, hans enda barns, hans sons. Det sätt, hvarpå denne son fick det namn, som bars af en bland de kraftfulla hjeltar, hvilka det skotska höglandets berömdaste bard ställt framför oss, var följande. Ossian, tapper krigare, och derjemte inspirerad och inspirerande sångare, förmälde sig, som bekant är, på ett krigståg med prinsessan Evirallin, konung Branos af Rego intagande dotter. Af detta äktenskap föddes den sköne och tappre Oscar, en riddare utan fruktan och förebråelse, en höglandets prydnad. Som bekant var Bernadottes maka syster till den m:lle Clary, som blef drottning af först Neapel och sedan Spanien, svägerskan till kejsar Napoleon I. Denne sistnämnde kom just tillbaka från Egypten, då Bernadottes son blifvit född: man hade uppskjutit dopet, tills den store fältherren skulle anlända. Med nöje mottog han inbjudningen att stå fadder åt barnet, och då man anmodade honom att gifva sin gudson namn, sade han: »J veten att Ossian är min älsklingsskald, och Oscar, sångarens krigiske son, en af mina älsklingshjeltar; derföre föreslår jag att gossen må få heta Oscar.» — »Entendez-vous!», utbrast fadren med sitt vanliga favoritord.

Medan nu, den åttonde Mars 1854, den officiella tid-

ningen anmärkte att tio år förflutit, sedan denne Oscar såsom konung uppsteg på Sveriges urgamla thron, och påminte om de många rika förhoppningar, som 1844 fästat sig vid denna tilldragelse, samt slutade sin notis med de enkla ord: »Gud beskydde Konungen, Hans Ätt och Hans Riken!» — smattrade en okänds jubeltrumpet igenom rasslet af Krimkrigets buller så:

Se, svarta åskmoln nu sig skocka för vår syn
och hota med sin blixt att våra hyddor tända;
men mellan åskors hot stå Carlarne i skyn
och ned till Svea land förklaradt ögat vända,
och Svensken drar sitt svärd! Hans senor bli af stål!
Uti ett enda språng når Lejonet sitt mål —
drag in din klo, du Örn, och tänk på gamla Narva!

Gif oss ett tecken blott, Carl Johans ende Son!
Vi gå hvarthän Du vill, att Dig och land försvara.
Vi veta att Du är om Sveriges ära mån,
och den en niding är, som annat djerfs förklara!
Vi offre *allt* för Dig, Din Ätt och för vår Nord!
En mera älskad kung ej finnes på vår jord,
välsignad vare Du i alla dina dagar!

Nära trettio år efter det omnämnda fadderskapet fick Carl Johan gunga på sina knän sin äldste sonson, sedermera konungen Carl den femtonde, och den treårige gossen uraktlät icke att göra sig till godo farfadrens förtjusning genom barnslig ysterhet. På Rosendal fick han stundom ropa till sig en af de postande gardisterne för att leka gevärsexercice med denne, och efter slutade öfningar lät vanligen någon af de uppvaktande ge karlen en sup för besväret. Så lärde sig småningom den blifvande konungen att föra befäl, invid farfars knän eller tröskel. Men när man flyttat åter in till staden, stodo vaktposterne icke mer så nära intill de inre boningsrummen, och lilla prinsen sökte en dag fåfängt, ganska missmodig, efter en »karl» att kommendera. Farfar erbjöd sig sjelf, men prinsen tyckte i början ej om förslaget, ty: »farfar har ju inte ge-

vär.» Carl Johan öfvertygade honom, att det ginge lika bra med något annat — värja, käpp eller eldgaffel — ställde sig i rättning och gjorde lydigt handgreppen efter sonsonens kommando. När denne slutligen tröttnade, kände han sig likväl så tacksam, att han genast tillsade en af de uppvaktande: »Ge farfar en sup!»

Sådana fröjder hann Carl den fjortondes son ej att njuta af Carl den femtondes. Denne, ättlingen i fjerde led, låg just denna samma åttonde Mars 1854, vid endast tretton månaders ålder, på sin dödsbädd. Den tillämnade Carl den Sextonde eller Oscar den Andre (Carl Oscar Wilhelm Fredrik, hertig af Södermanland) slutade sitt unga lif på årsdagen af katastrofen i Stockholms slott mot Gustaf IV Adolf, den 13 Mars några minuter före kl. 2 e. m. Han hade redan fyllt sin lilla milda »mission», att trösta de sörjande efter Prins Gustafs död (Mina Samtida VI: 134—137) och fick sedan straxt gå skuldlös hädan. Vid båren sörjde med hans far och mor deras åter tungt pröfvade föräldrar samt ättemodren, som i sin höga ålderdom måst se ättlingar i både andra och tredje led falla för härjarens lia. Men öfver griften glänste löftets stjerna, och visshet en om ovanskligheten af den krona, engeln fick i stället för dem, som här väntat honom. Han dog af samma sjukdom — lunginflammation — som i samma månad sjutton år derefter bortryckte hans egen mor. Och till henne skref man nu (1854):

Älska, lida och — försaka allt hvad lifvet skönast bär
det är evighetens gåta, evighetens hopp det är:
Allt hvad skönt Du här förlorar, bortryckt af förgängelsen,
får Du ju en gång deroppe mångfaldt skönare igen ...
Endast kärleken och bönen kunna läka hjertats sår,
hoppets milda, klara stjernor tindra genom bönens tår,
och i bön och kärlek troget Svea dela vill din sorg,
viss att än Allfader skyddar Hennes land och kungaborg.

Sextiotusen nyfikna knuffade hvarandra för att få ett ögonblick passera det lilla likets paradbädd; men i den Caro-

linska grafven, der det sedan fick hvilorum, var tystare — der slumrade förut Carl X med gemål och 4 spädare barn, Carl XI med sina döttrar, kronprinsen Carl August och prins Gustaf, gossens farbroder.

Han af Carl Johans hus den tredje var:
den förste gick vid ändad segerbana,
den andre uti sina halfva dar,
den tredje, förrn han lifvet börjat ana!

När dessa rader tecknas nu igen, äro redan ytterligare tre af detta hus nedgångna: Ättemodren, hennes Son och dennes Svärdotter! Det var den 24 Mars 1854, Riddarholmskyrkan med sin, för dylika tillfällen vanliga, sorgeprakt öppnades att emottaga den späde arffurstens stoft; bland det enklaste och derföre täckaste, förf. hörde sjungas eller sägas vid denna graf, var en sång af signaturen —*ck* i Norrköping (Z. Björck):

Så nära vaggan grafven låg
att han emellan båda såg
ej kronorna, hans börd beskärde;
men nu med klarnad blick han ser
den krona, honom Himlen ger,
mer hög, än dem han mist', i värde. —

Att konung Oscar med sonlig pietet och kungligt slöseri vårdade sin fars och ättefaders minne, var lika naturligt, som rätt och tillbörligt. Det skedde, bland annat, genom en *sarkofag* och en *staty equestre*. Den förra erfordrade åtta års arbete och blef först färdig vid nyåret 1854; den sednare aftäcktes vid slutet af samma år, i hufvudstaden. Modellerad af Fogelberg, gjöts den i München af dervarande kongl. gjuteriets inspecteur, Ferdinand von Müller, som lät föra den öfver land till Amsterdam, hvarifrån den med ångbåt fortskaffades till Stockholm. Metallen vägde 16,000 skålp. Grundläggningen och piedestalen uppfördes af majoren vid Väg- och Vattenbyggnadscorpsen C. E. Norström, biträdd af ingenieur-eleven Berg. En femstegstrappa af granit leder upp till piedestalen, som är af rectangelform

och enligt Fogelbergs egen ritning huggen af carrara-marmor uti Carrara, af svenske bildhuggaren Jacob Lundberg. Den är rikt decorerad samt bär på norra sidan konung Carl Johans vapen, omgifvet af Serafimerkedjan, på södra sidan årtalet MDCCCLIIII och på den venstra orden: »Åt Carl XIV Johan, Brödrafolkens Fader, af Oscar I.» Statyen vänder sig åt staden, liksom inkommande från Södermalm. Hästen af ädel race, eldig och stark, bär ornerade sadeltyg, betsel o. d. samt på bröstremmen svenska vapnet och är föreställd i kort traf, något böjd åt venstra sidan i följd af tygelns dragning. Hans ryttare, Härföraren, klädd i svensk fältmarskalksuniform och med hatten på hufvudet, håller med venstra handen hästens tyglar och utsträcker med den högra sin kommandostaf. Ansigtets milda, hänförande och dock på samma gång blixtrande uttryck är med öfverraskande framgång i bronzen återgifvet, sådant det var vid den tid, konstnären velat närmast efterbilda, nemligen vid få och femtio års ålder, vid kronprinsens återkomst från krigen, efter Sveriges och Norges förening. Hela monumentet uppnår, från marken räknadt, sjutton och en half alnars höjd. Det aftäcktes med stora högtidligheter just på föreningens fyrationde årsdag, den 4 November 1854, på sin vackra plats, det efter öfverste Eriksons plan anlagda nya slusstorget (Carl Johans torg) i hufvudstaden, å en smal landtunga emellan Mälaren och Saltsjön; i konung Oscars, Carl Johans ännu lefvande f. d. statsrådsledamöters, Riksståndens, arméens deputerades, alla staters och corpsers samt Carl-Johansförbundets och Fogelbergs närvaro. Bland de närvarande syntes till och med tvenne f. d. riksdagsmän från valriksdagen 1810: excellensen grefve Carl de Geer och öfverstelöjtnanten G. Törnebladh, och *anades* den före valet så verksamme lille f. d. löjtnanten, dåmera titulär-öfversten baron Otto Mörner, hvilken, om förf. rätt minnes, likväl *icke* var der, emedan man bedt honom uteblifva.

Konung Oscar, till häst, höll sjelf tal inför korporationerna, trupperna och folket: »Fyratio år äro förflutna sedan

konung Carl XIV Johans snille och kraft, på denna dag, uppreste en minnesvård, hvars orubbliga grundval bildas af den Skandinaviska halföns hafomslutna länder, och hvars storhet känner inga gränser, ty den utgöres af tvänne ädla Folks fortgående utveckling på dygdens och ärans bana. Sveriges och Norges förening har för Norden öppnat ett nytt tidehvarf, af fredens välgerningar och den lugna verksamhetens frukter hittills välsignadt. Dess kommande skiften äro förborgade för dödliga blickar; de ligga i Guds allsmäktiga hand. Måtte Brödrafolken, genom sin vård om gemensamt väl, sina uppoffringar för gemensam ära, sin mandom vid gemensam fara, alltid finnas värdiga sin löftesrika framtid! Då skall Skandinaviens fria jord bära rika skördar af stigande förkofran och aldrig vissnande lagrar. Minnet af store Män fortlefver i häfderna och vinner der sin rätta, sin yppersta hyllning. Men tacksamheten höfves ädla folk, och vi äro i dag samlade till begående af dess betydelsefulla högtid. Med rörda hjertan skola vi upplyfta våra blickar till bilden af den konung, som under sin ärofulla, fridsälla regering alltid rättvisade sitt sköna valspråk: Folkets kärlek, min belöning.» Nu gaf konungen tecken åt Fogelberg, som stod på trappan vid statyn, till täckelsets fall. Alla blottade sina hufvuden. Vid täckelsets fall, då snörena, i anseende till det under natten fallna regnet, icke ville ledigt löpa, sprang ingeniör-eleven Berg ögonblickligt upp på hästens hals och afhjelpte hindret. Täckelset föll — och de välbekanta dragen af den gamle kungen stodo på nytt fram för ett jublande folk. Konungen salulerade statyn, trupperna skyldrade, fanorna bugade, spelet rördes, kanonerna dundrade och »femtitusen» menniskor hurrade. Derpå hölls chorum. Sedan defilerade trupperna förbi statyn. Konungens afsigt hade varit att redan strax på stället egenhändigt decorera Fogelberg med kommendörstecknet af Nordstjerneorden; men han lät idéen falla, i följd af den invändningen, att om konungens häst i det ögonblicket blefve skrämd eller ryckte till, kunde ett ofall lätt inträffa,

rare sig för konungen eller för konstnären. Denne kallades stället att straxt efter ceremoniens slut infinna sig på slotet, der han emottog utmärkelsen af konung Oscars händer. Öfverste Erikson blef denna dag adelsman och majoren Norström Wasariddare. Inga andra likartade utmärkelser blefvo vid det tillfället utdelade. Men dagen förut hade konungen sjelf, vid ett besök på platsen, gifvit unge, ofvannämnde P. J. A. Berg, som med mycken skicklighet biträdt majoren vid arbetena å Carl-Johanstorget, tillkänna hans utnämning till löjtnant vid Flottans mekaniska corps, samt att fullmakten skulle dateras för nästförut hållna föredragning af Sjöförsvarsärenden (23 Oktober). Efter aftäckningen gaf konungen middag för 700 personer. På aftonen uppfördes festrepresentation å kongl. theatern, vid särskildt eclairerad salong, hvars alla platser konungen sjelf disponerat: amfitheatrarne åt högre embetsmän, första och andra logeraderna åt den förnämsta dame-societeten i stor toilette, den tredje åt underofficerare samt fjerde och femte åt gemenskapen af alla vapen. Först framsade premieraktören N. W. Almlöf en af Böttiger författad prolog, mot hvars slut visade sig på scenen en af Blackstadius gjord efterbildning af den verkliga statyn, omgifven — äfven denna copia — af en svensk och norsk folkskara; och när Almlöf slutat:

Så red han ut, den tappre, förr till striden,
så kom han hem, den ädle, förr med friden,
så skall han stå i all sin fordna kraft
och Norden minnas hvad den en gång haft.
Der haf och insjö blanda sina vågor
skall ut han skicka sina herrskarbud
och, Memnonsstoden lik i solens lågor,
än hviska till oss idel segerljud; —

då uppstämde folket på scenen hymnen:

Han *kom*, han *såg*, han *vann!*
Och Sveas hyddor, Nores tjäll
och våg till våg, och fjäll till fjäll
nu hviska: »det är *Han*,
som fridsäll, årsäll, segersäll
förband oss med hvarann!» —;

folket i salonen hurrade ljudeligen, och folket på torget utanföre operahuset gaf lika gensvar öfverljudt. Derpå gafs med slösande prakt och en uppsättningskostnad för tillfället af 14,000 rdr, den lysande operan »Ferdinand Cortez» (Montezuma-Walin, Telasco-Rademacher, Cortez-Strandberg, Amazily-Louise Michal, Öfverstepresten-Uddman, Alvar-Dahlgren, Morales-Sandström och de begge fångne officerarne: Lundberg och Willman). Sist, då åter ropades på folksången, kom O. Strandberg fram på scenen och sjöng en ny, den hans broder Talis Qvalis för tillfället författat:

Konung! Du ser och hör:
folkets förtröstan gör
Din spira lätt!
Du våra hjertan vann;
ty du är folkets man
som främja vill och kan
Sanning och Rätt.
Drottning! Din kärlek tar
allt hvad det tacksamt har
Vårt Fosterland;
ty öfver fredliga
yrken, och redliga
syften och sedliga,
håller Du hand;

hvarpå chör och åskådare föllo in:

Ära och kraft och tro
bygga, som syskon, bo
på Svea-strand;
och våra barn vi lärt,
att det är kärlek värdt
hvad kungen främst har kärt:
Vårt fosterland.

Både denna och följande dagarne utmärktes af en mängd festliga tillställningar hos embetschefer och hos hvarjehanda folkliga samfund, såsom typografiska föreningen m. fl. Den tid var nemligen då ännu icke kommen, när man vid allmänna folkmöten fick höra en vanslägtad eller förförd

lkhop påstå att det icke vore värdt att vi svenskar för-
ika att försvara oss; utan då klappade ännu svenska hjer-
in af förtröstan på svensk »mandom, mod och morske män.»

Men hvad som särskilt fästade uppmärksamhet i Sverige,
ar att Norge — hvilket hittills vanligen tillvägagått på
ngefär samma sätt som en sköldpadda när något obekant
alkas, dragit sig inom sitt skal så snart det blef frågan
m unionen eller om svenska önskningar och intressen, och
erföre äfven plägat ignorera föreningsdagen (4 November)
å mycket som möjligt, men deremot med så mycket mera
stentation alltid firat den anti-unionella 17 Maj — denna
ången kröp fram ur skalet med en stor fest i Christiania.
Det *var* ock en stor artighet af konung Oscar, mot Norge,
itt välja till aftäckningsdag den 4 November (som betydde
1814), i stället för den så närbelägna 5 November (som
betydde 1810). Äfven på denna andra dag fortsattes dock
i Stockholm högtidligheterna. Det var *den* dagens bety-
delse, Beskow, uti sitt poem »Minnesruna», som utdelades
under sjelfva aftäckningsceremonien, tog till utgångspunkt
för sina betraktelser:

Ren' fyra gånger elfva år
försvunnit sen' Novembersolen
med dubbel glans af hoppets vår
en dag, som denna, såg vid polen,
då folkets jubelrop mot skyn
sig höjde vid en hjeltes syn ...
Så kom han hit, af hoppet anad,
med längtans blickar fjerran spanad,
han kom från fjerde Henriks bygd,
i snille som i mod hans like,
och kallad, liksom han, af folket och sin dygd,
till stöd för ett nyss söndradt rike
och Wasars krona bjöds, vid jubelåskors dån,
till arf ånyo åt en segrens son.

I *den* kronan hade, som vi veta, Norge ingen del. Men Beskow kom i poemet äfven till brödrariket, och han slöt sin allocution till Carl Johans son:

En högre löftespant, hans folk att göra sälla
som han att älskad bli och herrska såsom han,
ej finns, än att för våra blickar ställa
den riddarbild Du gaf, så tjusande och sann
af Fadren, Kungen, Hjelten, Menniskan.
Framtrollad af Pygmalions helga flamma,
han andas, lefver, rör sig, är densamma,
som då, vid Leipzig, springarn honom bar,
omfladdrad af de segrande standar.
De svenska eldgap dundra, fältrop skalla,
hans stämma genom rökmoln hörs befalla:
»Framåt!» ... der främst han bland de sina far,
som stjernan mellan skyar tindrar klar.
Och nu han ljungar fram, på fosterbrödradagen,
till lyckligt förebud af nordiskt minnesarf:
att när vår framtidssol bland stormar gör sitt hvarf
och åskorna förmörka dagen
skall Du, som ättgod Son, bland blixtarne och slagen
så visst som under fredens arf,
fortsätta än för oss Carl Johans tidehvarf!

Christiania studentsamfund hade, i ändamål att fira unionsdagen, trädt i förbindelse med flera andra samfund, på det att festen måtte blifva en medborgarefest; och en uppmaning hade varit synlig i »Christianiaposten», att på något betecknande sätt fira, för att derigenom gifva dementi åt de i utländska blad spridda uppgifter om *»norrmännens förmodade kallsinnighet för unionen.»* Fyratio år hade förflutit sedan föreningsdagen, och ingen i Norge hade dittills tänkt på att högtidlighålla den förr än nu, då norrmännens tillgifvenhet för Sverige blifvit i utlandet ifrågasatt. Att Akershuus fästning saluterade och statsrådets främste ledamot gaf stor middag, var ingenting ovanligt; men att 1,100 personer samlades i en särskildt dekorerad festlokal, med begge rikenas vapen och Carl Johans och Oscars lagerkrönta buster, var någonting nytt. Ännu märkligare voro de dervid hållna talen. Studenten *J. Ihlen* föreslog å studentföreningens vägnar skålen för konung Oscar och uttalade »Norrmännens tacksamhet för den lycka, som H. M:ts

nilda och rättvisa regering skänkt landet». Denna skål eledsagades af sången: »Gud sign' vor konge god» samt af Welhavens verser, deribland denna:

Det lyner vildt fra höje Volde
til Fredspauluner gaar der Gny,
og af de gamle gjemte Skjolde
vil Runer glimte frem paa ny.
Men trofast, over Frygt og Fare,
og som en Borg paa Klippegrund,
skal Fosterlaget aabenbare
sin Magt *i hver en Alvorsstund.*

Derpå höll professoren *Faye* tal för Föreningen, ordande om de stora anledningar, norska folket har till tacksamhet mot Försynen, för den sällhet, landet njutit under denna af en stor herrskare-ande knutna förening, hvars innerlighet man med stor orätt velat betvifla. »Man har sagt, att Norge icke arbetat så väl tillsammans med Sverige, som på sin tid med Danmark. Är detta sannt? Nej, ljuder det högt från alla läppar. Nej, detta påstående är visst icke sannt. Kan någon med sanning säga, att här i Norge råder någon misstämning mot broderriket? Nej, förnuftets och hjertats röst uttala samstämmigt nej. Kunna vi missunna eller *frukta Sveriges närvarande eller tillkommande styrka* och lycka? Nej, ropas. Vi kunna ännu vara oense i mången åsigt, men eniga skola vi med mun och hand blifva *mot en hvar, som vill åtskilja oss* ... För en stark förening, för en lycklig förening, för en förening utan fruktan och tadel!» — Vid skålen för Norge återblickade Candidaten *Schmidt* på den ställning, Norge innehaft under de sedan unionens stiftelse förflutna åren och den försonande anda, som efterträdt norrmännens förra *farhåga för sjelfständighetens äfventyrande. »Man fruktade, att förbund skulle förvexlas med underkufvande och trofasthet med lydnad;* det är detta, som gifvit anledning till fordna missförstånd. Oss må det vara tillåtet att egna vår tacksamhet åt det ridderliga svenska folket, som förde oss till sin sida, för att innesluta oss

i de suveräna staternas kedja. I potentierad fullhet förnimma vi nu den gemensamma ansvarighet, *som i farans ögonblick hvilar på oss;* men vi vilja icke ängslas för hvad tiden bär i sitt sköte, utan sluta oss fast tillsammans med brödrafolket, för att med råd och dåd häfda den plats, som den 4 Nov. låtit oss förvärfva; det gamla Norge skall såsom en trofast fosterbroder i krig som i fred dela ondt och godt med sin förbundskamrat; det skall visa sig att högsinnad och frisinnad politik, grundad på ömsesidig aktning, städse är den bästa, då Svea derigenom icke får en kedja kring foten eller ett band omkring armen, utan en medkämpe, som alltid skall akta gemensam uppgift, gemensam ära och pligt högre än allt annat». — Derefter kom skålen för »Sverige och den svenska nationens lycka», med tal af öfverläraren *Daa:* »Det är icke hvart år, vi i Norge fira den 4 Nov., men det är icke heller hvar dag, man uttalar sin tillgifvenhet för sina vänner. *Ögonblick finnas dock, då alla menniskor fråga sig, om de ega någon vän* och uttala hans namn med hopp och bön för hans väl; detta sker, *då faran står för dörren; det är också en sådan möjlighet, som här samlat en större skara* medborgare, än som plägar till någon fest sammankomma. Vi äro icke den 4 Nov. tillsammans för att upprulla framtidens dunkla förlåt, utan för att uttala vårt hopp. Vi draga oss icke för att nämna Sverige såsom en af dess grundpelare, ty det svenska folkets hjerta slår i denna angelägenhet såsom vårt, och *dess arm har en styrka, som i århundraden värnat om Norden.* Vi veta att dessa två små folk genom sin förening blifvit fyra gånger starkare. Men kanske skulle föreningen med ett ännu större rike vara nyttigare? Nej, tusende gånger nej! af det enkla skäl, att de skandinaviska folken äro de enda, emellan hvilka någon förening *på lika* vilkor är möjlig, ty dessa nationer äro någorlunda lika i storlek, då deremot den enda förening med ett större folk, som finnes, *är underlydandet.* Det är icke blott för krigstid, som föreningen med Sverige är lycklig; den betryggar fredens yrken

ch *gör den ständiga gränsbeväpningen öfverflödig (!)*. Man orde tilltro norrmännen att hafva förstånd nog att inse etta, och likväl har det blifvit betvifladt. Det är *för att ifva detta förtal*, som vi i dag samlats, att gifva ett vitesbörd om norrmännens fosterbrödratrohet». — Ändtligen om ett tal »för kung Carl Johans minne», af advokaten *Dunker*. Det var till stor del hållet i elektriserande bildspråk. Hjelten förliknades vid Ragnar Lodbrok, som genom lindormens dödande befriade sin sköna prinsessa. Denna lindorm, som var slägt med midgårdsormen »och kanske också med den moderna sjöormen, är Kölen, hvilken, ifrån att hafva framslingrat sig mellan de tvänne folken såsom en skiljemur, nu blifvit en *köl*, som håller skeppet stadigt på vågen». I dag för 40 år sedan befriade kungen den fångna prinsessan och slutade ett förbund mellan de tvänne brödrafolken, tillvägabragt, såsom det i föreningsakten heter, »icke med vapen utan genom fri öfvertygelse.» Men man förstod i begge rikena icke rätt storheten och välsignelsen af det hjeltedåd, som den ridderlige kungen utfört; man trodde icke rätt på att draken fallit, och det är också otroligt, huru länge ett sådant fabeldjur kan lefva, ehuru dödadt. När Carl Johan ville att den 4 November skulle firas, *trodde vi meningen vara att vi såsom vasaller skulle kyssa Sveriges hand*, och när vi firade vår konstitutionsdag, trodde han att *vi blott ville trottsa på vår egen styrka och icke tacksamt erkänna föreningens välgerningar*. Men det oaktadt vårdade han med faderskärlek sitt verk, och under hans vingars skydd skjöt vårt frihetsträd kraftiga rötter och höjde sin krona mot skyn. Först efter hjeltens död mognade friheten fullkomligt. Nu hafva vi lärt att värdera föreningen och välsigna storheten af Carl Johans hjeltebragd, och vi uppfylla genom denna dags firande hans käraste önskan; genom att göra detta till en nationalfest, *gifva vi för verlden ett vitnesbörd* att lindormen nu alldeles försvunnit och att icke ens någon lukt af hans kadaver återstår. Så må vi med glädje och tacksamhet påminna oss Carl Johan.

Den 4 November är hans dag och derföre afslöjas i dag i Sverige hjeltens bild; derföre prisar Norge i dag hans namn och välsignar hans minne.» — Öfversten *Broch* talade för svenska arméen: »Den har en historia, den är af gammal adel; dess diplom blef skrifvet med svenskt blod på slagfälten vid Lech, Lützen och Narva. Den norska arméens diplom har ock funnits, men blifvit borttappadt i arkiverna; den svenska har varit lyckligare, hvarje regemente har der sin krigshistoria, personerna äro nu andra, men regementernas namn och minnen står qvar. Hell den armée, som har en sådan historia! Den kan hvila, men med öppna ögon såsom Götha Lejon: »när kriget flyger öfver Norden på dunkelröda vingar opp.» Hurrah, tre gånger tre hurrah för den svenska arméen! Aldrig fördunklas det lysande namn, den i krigshistorien förvärfvat». När svenske löjtnanten von Cedervaldh steg upp i tribunen för att tacka för denna skål, utbröt en »umaadelig jubel» och han uttryckte, under oafbrutna bifallsyttringar, hjertlig glädje öfver det intresse för svenska folket, som här blifvit ådagalagdt samt slöt med en välgångsskål för norska arméen. — Utom Welhavens ofvanbemälta skaldestycke, blefvo fyra andra vid tillfället utdelade; ett bland dem, af »Borealis», sade:

Skal vor tro på Broderfolket svigte,
skal dets Sönners Haab till os forgaa?
Skal de ædle Stammer, nys forligte,
atter væbnet mod hinanden staae?...
Nej, vort Forbund staar trotts Svig og Magt
tvillingstjerne gjennem Tidens Taager!
Nordens Aand, den gamle, endnu vaager,
den vil værne om vor Broderpagt.

Konung Oscar blef så förtjust öfver denna fest, att han lät statsrådet Krog uppsätta en skrifvelse till studentföreningen, hvari meddelades att H. M:t, som »med glädje och tillfredsställelse erfarit det värdiga sätt, hvarpå föreningsdagen och minnet af konung Carl Johan genom studentföreningens tillskyndelse blifvit firade, befallt Krog gifva henne

illkänna K. M:ts synnerliga välbehag öfver det fosterländska innelag, hon vid detta tillfälle ådagalagt.»

»Christiania har talat», utbrast efter denna fest Christiaposten, »och denna hufvudstadens opinionsyttring är säkerligen äfven hela norska folkets». Samtiden då önskade och hoppades detta; men oss, som nu på nytt genomläst de ofvannämnda talen, kan det hvarken undfalla att de lofvade enighet med oss hufvudsakligen »i *farans* stund», ej heller, att det verkligen var en öfverhängande fara som dref till festen, — att denna var mera en politisk demonstration, än någon brinnande kärleksförklaring till Sverige, erkände talen sjelfva — och numera veta vi att den öfverhängande faran var: Rysslands yrkanden beträffande norska Finnmarken, Varangerfjorden och hotet att spärra gränsen samt det aldrig upphörande trakasseriet. (Se nästföregående kapitlet: »Gränstvisterna i Finnmarken».) Till att kratsa norska kastanjer ur elden äro de medgörliga och armstarka svenskarne bra att ha; men för resten vill man dem ingenting. »Norge har talat» sedan dess i runda aderton år i helt annan tonart, den gamla vanliga fordna, på sätt som utesluter all tvekan om rätta meningen. Få nu se, om den »obestridliga nya föreningen af 1871» — jernbanans — kan bana väg för mera »broderlig» tillgifvenhet! Det finnes annars tvänne sätt att bana väg med jern; och de fyratio åren hafva snart vuxit ut till sextio, utan någon synbar tillvext i enighet.

Carl Johans Sarkofag, på 4 år förfärdigad vid Elfdals porfyrverk på konung Oscars bekostnad, och bestående af tvenne block, utgörande kistan och locket, samt flera smärre stycken, såsom fötter o. d., tillhopa vägande omkring 100 skeppund, alltsammans af ljusröd porfyr, liknande den bekanta stora Rosendals-urnans färg, var vid detta årets början färdig på tillslipningsorten; men ännu återstod dervid ett svårt arbete, nemligen transporten till Stockholm: hvarenda på hans väg förekommande bro måste förstärkas genom särskild tillbyggnad, för att ej gå sönder under den ofant-

liga tyngden. Konstmästaren vid Fahlu grufva Steffanson åtog sig saken för omkring 6,300 rdr bko (9,450 rdr rmt); och företaget började i medlet af februari 1856, under tillopp af en stor mängd åskådare. Den 18 Februari ankom det märkvärdiga arbetståget till Fahlun i tvenne afdelningar, den ena med locket, draget af 70 man och den andra med sjelfva kistan, dragen af 110 man, mesta delen Mora och Rättvikskarlar, begge piecerna i sina stora trädfodraler, hvilande på slädor af minst 15 alnars längd och med medar af 12 tums genomskärning. Den 25 i samma månad inträffade den ovanliga processionen på samma sätt i Gefle. Här måste sarkofogen blifva liggande tills den kunde föras vidare på sjön. Icke förrän i medlet af Augusti blef ångfartyget von Sydow, premierlieutenanten C. Kreuger, beordradt att afgå dit för detta ändamål, och den 26 i denna månad anlände nämnda fartyg med sin tunga och dyrbara last till Riddarholmen i Stockholm, der det lade till vid Gymnasiigränden. Kolossen framfördes nu icke på rullar, utan släpades i linor på tvären utefter en bana af utlagda stockar: efter $2^1/_2$ dagars arbete hade han icke hunnit längre, än ett stycke fram på planen bakom Riddarholmskyrkan; men samma dag, den 28 på aftonen, blef han dock införd i templet. Den är arbetad efter ritning af conducteuren Brouhn och utgör en trogen copia af Agrippas graf uti Vaticanen i Rom, halfrund till formen och rik på zirater, alla utarbetade i samma block. Öfverintendentsembetet var då sysselsatt med ritning till nytt grafkor åt denna sarkofag och Carl Johans Ätt.

Carl-Johans-förbundet, stiftadt i Upsala genom professoren d:r Israel Hvasser, straxt efter konungens död, i afsigt att lifva och underhålla minnet af hvad han för Sverige gjort, samlades årligen i Upsala på samme konungs dödsdag. Det hade vid denna tid ökats till flera hundrade personer, både svenskar och norrmän. Det firade den 8 Juni 1854 en »*Carl-Johans-fest*» i Upsala, dervid konungens uti Carolinaparken uppresta minnesstod aftäcktes. Lands-

ıfdingen frih. Kræmer höll tal och gaf tecknet till täckelts fall; studenterna sjöngo och kanonerna saluterade från ottsvallen. Derefter skildrade universitetets rector, profesren Fries, den förevigades storhet så i fredliga som kriska värf och slöt med en bön för hans Ätt och hans Folk; ch till slutet sjöngs folksången.

Carl-Johans-medaljen, i silfver, som konung Oscar låtit ægla till sin Faders minne, tilldelades mot slutet af nästljande året (1855) alla officerare af arméen och flottan, vilka bevistat fälttågen under Carl Johans, d. v. kronprinens, befäl i Tyskland och Norge, och som nu af vederbörande embetsmyndigheter blifvit dertill föreslagna.

Carl Johans porträtt, måladt af artisten Nordgren, blef Juni 1856 af konung Oscar, på framställd önskan af staen Pau i Frankrike genom dess myndigheter, förärad till onungens födelsestad. Detta porträtt framställer honom i ıarskalksuniform.

Medan, på alla dessa sätt, blef sörjdt för ättefadrens ıinne, uppstodo äfven småningom vårdar och vårdare af ans Sons. Den vackra villan med hans eget namn, *Oscarshal*» på Ladegaardsöen vid Christiania (Mina Samida IV: 136), blef sommaren 1855 så färdig, att han en id bebodde henne; den 29 Aug. i konungens, kronprinsens, ronprinsessans och hertigens af Östergöthland närvaro framades af skådespelaren Jörgensen å k. theatern i Christiania n prolog, med titeln »Oscarshal», hvarpå publiken uppstod ch sjöng »kongesangen» med stormande jubel. I denna proog sades:

Kong Oscar! Du indviet har i aar Din sommerbolig;
Irag ofte dit og hvil Dig ved Naturens Hjerte rolig.
Læg Drottens Guld og Purpur ned og qvæg Dig i Dit Eden,
ımgivet af Dit bedste værn — af Folkekjærligheden ...
Ja, Konge, Folkets kjærlighed har Du for evigt vundet
ved Frisind, Retfærd, Folkehu har Du den til Dig bundet.
Den er den bedste Diamant i Fyrstens rige Smykke,
len Krone, som den funkler paa, kan aldrig Issen trykke.

Snart Oscars Hal staaer atter tom; snart atter did Du stævner
til Broderfolket, der, som vi, Dig Ven og Fader nævner.
Men nu den som Dit Minde staaer! hvergang vi os den nærme
det lyde skal af Hjertets Grund: vor Konge Gud beskjærme.

Redan två dagar förut hade studentcorpsen företagit ett fackeltåg ut till Oscarshal, der de uppvaktade egaren med både tal och sånger, bland hvilka en ny af A. Munch yttrade bland annat:

Nu kan Han selv, for förste Gang,
sit Værk her nyde fro:
og Blomsterdoft og Fuglesang
og Kunstens skjönne Farveklang
ham hilse nu i Sommerro:
her er det godt att bo...
Thi hil Dig, Oskar Fredegod!
her i Din skjönne Hal!
Hvor för kun vilde Graner stod,
du rejste her med stille Mod
et Hjem for Kunst, for Aandens kald —
det aldrig glemmes skal.
Det Hus skal som et Billed staa
vel af dit Lif for Nord:
med kjærlig Haand du bygger paa
vort Land, fra Slot til Hyttevraa —
derfor dit Navn till Folket gror
som Eg i trofast jord!

På Oscarsdagen 1855 aftäcktes högtidligen i Götheborg den af Molin utförda, å stadens Börs uppställda, *staty af konung Oscar*. Trupperne paraderade på Gustaf Adolfs torg, stadens handelscorps gick i procession från rådhuset till börsen, der invigningstalet hölls af ordföranden i handelsföreningen *Bergman*. Derefter gaf han delscorpsen subscriberad middag å börsen för stadens auktoriteteter och honoratiores, och dagen afslöts med stor bal i börssalen. Talet erinrade, att konung Oscar 11 år förut lagt grundstenen till den nya börsbyggnaden och att Han såsom en vis, god och klok konung städse visat att han ingenting högre önskar, än landets förkofran, till be-

ordrande hvaraf Han vid alla tillfällen uppmuntrat näringar, andel och sjöfart. »Det är således med tacksamma underåtars erkänsla, som vi på detta ställe upprest vår konungs ild. Må den till våra efterkommande tala, såsom till oss, m den milde, den gode, den rättrådige konungen! Må vi id bildens åskådande städse återkalla i vårt minne den ärlek till det älskade Fäderneslandet, som vidgar och lifvar len älskade Landsfadrens bröst! Måtte konungabilden ibland ss närvarande påminna derom, att endast ädla dygder, redig verksamhet och nitiskt uppfyllda pligter befordra ett samnälles, en korporations verkliga bestånd och lycka! Det är nder denna önskan, jag bjuder täckelset, som undanskymmer de kongliga dragen, falla, och blotta för våra ögon Oscar den Förstes ädla bild!»

Konung Oscar nalkades vid denna tid höjden af sin popularitet såsom svensk och norsk konung — vi åsidosätta alldeles *den* partigunst, han vid sin thronbestigning somligstädes vann såsom partiman —, oväder hängde öfver hufvudet, och de nordiska folkens instinkter samlade sig då dubbelt trofast och förtroendefullt kring sin högste Styresman. Samma dag, då börsen i Götheborg på ofvannämnda sätt hyllade honom, gaf tidningen Barometern: »Oscarsdagen 1855, *svensk bondesång*» (af L. D.), ur hvilken vackra sång här, såsom prof af den tidens sinnesstämning, några strofer anföras:

Hvarthän kring jordens rund vi blicke
ej finns, som här, en fridsäll nejd.
Det svenska blod Du ville icke
förspilla uti oviss fejd.
Hur stridens åskmoln än sig hvälfva,
hur nära våra berg de gått,
i ro vi plöja, så och sjelfva
vi skörda rikligt hvad vi sått.
Men sänder ovän sina pilar
mot idog ro, mot fredlig härd,
i tron att Götha Lejon hvilar
i evig sömn på brutet svärd;

manstarka blifva våra rotar,
ty man ur huse gå vi då.
Säg blott, o kung, hvar faran hotar!
På dig vi tro, med Dig vi gå.
Se då med fröjd dem an, som mana
det segersälla lejon ut!
Vi följa tillitsfullt Din fana
och segra väl, som förr, till slut.
Hur sedan segerns kransar vinnas
åt Sveriges folk i strid, i frid,
Nog kommer dag, då man skall minnas
med saknad konung Oscars tid.

Lycklig var konung Oscar ock i sina barn under deras uppvext: lilla Johan Henrik Schröder skref redan den 24 Nov. 1847 från Upsala: »Prinsarne äro i dag tidigt på eftermiddagen hit återkomna. De trifvas här särdeles väl och äro ytterst lärgirige och noga om sin tids begagnande, således såsom »principes juventutis», som det på Romarspråket heter, ungdomen en föresyn, som ej många länders regentfamiljer kunna uppvisa.»

Af Carl Johans sonsöner, Oscars fyra söner, funnos vid slutet af första decenniet efter Ättefadrens tid endast trenne qvar. Befriad från jordelifvets kall och qval var redan den vekaste och minst telluriske, prins *Gustaf*, hvars bortgång och karakter vi skildrat (Mina Samtida VI: 120—128), och om hvilken de flesta menniskor trott att han hade allsintet »hufvud för politiken». Det bör dock här antecknas att allt flera vittnesbörd uppstå för att motsäga denna mening; och helt nyss har en af förf:s jemnåriga, som, ehuru icke hofman, likväl i flera år intimt umgicks med de unga prinsarne, utan att på något sätt af dem bero, berättat oss sin utomordentliga öfverraskning då denne prins, som annars aldrig fällt ett enda ord af politisk riktning, dagen före sin afresa till Kissingen (hvarifrån han ej lefvande till Stockholm återkom) inlät sig med vår sagesman uti ett af prinsen enkom begärdt privatissime samtal, derunder han öppnade sitt hjerta och under nära tvenne timmars tid yppade

ina observationer, förhoppningar och farhågor både angående ställningar och förhållanden inom sin egen familj och ingående Sveriges politik och politiska framtid — med en inhet, ett djup och en omsigt, som måste väcka den högsta beundran. Den äldste, *Carl*, elev af Boström, bedömdes då såsom ett varmt och ärligt hjerta, en uppriktig fastän nonchalant karakter, utan svek och omvägar, och hvars fason förmildrades af svenskheten i sinnelag och ton; liksom han fått mer än de andra utaf farfadrens anletsdrag, antogs han då ock i politiska tendenser stå honom närmast inom denna ätt. I dansen på hofvet fick han vara med för första gången 1842, Carlsdagen, och dansade då polonaisen med gamla grefvinnan Brahe samt första valsen med sin mor, kronprinsessan Josefina. (Sex dagar före den nyssnämnda balen, vid en af norske statsministern Dues fester i kongl. familjens närvaro, visade man der icke mindre än tio tableaux vivants, hvaribland en föreställde interieuren af en guldsmedsbod i femtonde århundradet. För att fylla butiken, hade man lånat tillhopa flera koffertar fulla af silfver, guld och juveler, hvilkas innehåll gaf butiken en så utmärkt präktig anblick, att drottningen (Desideria) fyra gånger begärde tableaun på nytt.) Om denne prinsens dans och glans i Christiania få vi tala längre fram: han blef nu snart (1856) såsom vice konung skickad till Norge. Förut i dessa åren märkte man, att konung Oscar på sina norska resor gerna medtog sonen *Oscar*, som mest till lynnet liknade honom och som genom sin norska informator Haffner insupit närmare kännedom om Norge och den tiden kanske antogs luta mest åt norska sidan. Genom sin sjömannauppfostran, torde man ock gissat, skulle han samsas bäst med norska sjömanstonen, men detta var väl ett misstag, ty hans sätt och skick var i den familjen, på manslinien åtminstone, alltid det mest polerade och höfviska. Redan som barn försigtig och beräknande, bedömdes han under sin studenttid i Upsala såsom klok och förbehållsam, återhållsam särdeles i allt som angick svenska politiska frågor,

hvilket misshagade många, som blifvit bortskämda genom den äldstes franka öppenhet och icke hade aning om, till hvilken grad andra länders furstar taga sig i akt och *måste* göra det. Den siste, *August*, som vid den tiden nyss afslutat sina studier i Upsala, behandlad länge i sitt hem som le cadet, var ännu alltför oerfaren och furstelifvets ostentation obenägen, att icke aldrahelst gömma sig i en obemärkt tillvaro, såsom helt vanlig, enkel, anspråkslös och förbigången undersåt. På honom hade Carlson gjort praktiskt undervisningsprof. Likasom den äldste brodren 1851 både i och utom riksdagen, såsom förut berättats, blifvit gjord till föremål för ohemula anfall i anledning af sina förmodade politiska åsigter, så anfölls den mellerste tre år senare, lika offentligt, för yrkesåsigter i fråga om örlogsmarinen; skärgårdsflottan hörde den tiden till de liberalas flaggstänger och således måste den, som hade en annan tanke, eller troddes hafva den, också inför allmänheten nedgöras: så fick han skulden både för det han haft en norsk informator, och för det han troddes gynna »Carlskrona-interesset», ja man skref på hans räkning tillochmed grefve v. Platens afgång ur statsrådet och amiralen Kreugers ur förvaltningen af Sjöärendena. Men de högtuppsatte kunna i våra dagar knappast påräkna annat än anfall.

Efterverlden, som läser historiens vitnesbörd, skall finna sin tacksamhetsskuld till Ättefadren förökad, i samma mån som, under tidernas längd, alltflera bland hans Ättlingar förmå att lyckliggöra Nordens förenade nationer, — Ättlingar, medel i Försynens hand till utförandet af bragder, till beredandet af framsteg och välsignelser utaf de mest olika slag, hvilkas inflytelser på hela vårt slägtes civilisation ingen nu lefvande kan ana. Det skall då ock ihågkommas att hans ende Son och förste Efterträdare sjelf skänkte hans bild äfven åt arfvingarne af hans blod och hans troner, till en lika osvikelig som oundvikelig daglig påminnelse om *alla* de dygder, hvilka *tillsammans* erfordras för att skapa en stor mans ovanskliga rykte. Må derföre

partanska mödrar af denna ätt tidigt och ofta föra fram ina unga söner till foten af Carl Johans bildstod, för att ära dem både hvad det är för en mantel, som dem åligger att *bära upp* och hvad det är för en klädefåll, de äro honom skyldige att *icke* falla ned och tillbedja!

VIII.

Ephemerider.

Fryxell om psalmboken. — Faxes jubilæum. — Bröderna Löwenhjelms möte i Strasburg. — Fredrika Bremers idéer. — Professorn Hansteens jubelår. — Chr. Naumanns promotion i Kiel. — Codex Argenteus. — Oeuvres de Fogelberg. — Geijers, Berzelii och Tegnérs minnesvårdar. — Birger Jarls, Gustaf Adolfs statyer. — Vårdar åt manerna af Prins Gustaf, Wickenberg, Pehr Hörberg, Södermark, Jöns Svanberg, J. G. Sandberg. — Sköna konsternas målsmän och qvinnor. — Natursångare. — Louise Michal. — Juringius, Hebbe och Ander. — Knut Bondes afsked från theatern. — Kocken Soyer i Krimkriget. — Turkiska köket. — Dejeuner uti Guildhall. — Bankett i Hôtel de Ville. — Halmstadslax. — Skånskt bondekalas. — Åreskänker och hyllningsfester åt Anders Retzius, d:r Lagberg, von Kræmer, Henning Hamilton, Westerstrand, norske statsrådet Stang, general Akrell, general Meyer, C. A. Agardh, Runeberg, J. F. Fåhræus. N. J. Berlin. — Greifswalds universitets jubilæum. — Kejsar Alexanders kröning i Moskwa.

Professoren *Anders Fryxell*, som vid Carlstads stifts prestsällskaps sammanträde, Sept. 1853, hållit ett föredrag, innefattande jemförelse mellan psalmböckerna af 1695 och 1819, och dervid försvarat Wallins psalmbok emot de af Wieselgren, Thomander m. fl. föreslagna förändringar, afreste i Maj 1854 till Cassel och Paris för att i arkiverna uppsöka bidrag till Carl XII:s historia, göra en lusttur i Schweiz och på hösten återvända hem öfver München, Dresden och Berlin. Den 18 Maj ingick biskoparnes senior, *Wilhelm Faxe*, i sitt 88:de år, men dagen firades uti Lund på hans egen önskan blott som familjefest; i Upsala hade deremot prof. J. H. Schröder försett en afhandling: »Ad Bullarium

Romano Sveogothicum a Magno von Celse et Porthan editum accessio nova» med dedicationen: »Viro Summe Venerabili D. Wilhelmo Faxe» etc. Pingstdagen den 4 Juni hade de båda åldriga *grefvarne Löwenhjelm*, som i förra århundradet, 1781—87, studerat vid Strasburgs universitet, stämt möte vid det altare i St. Nicolai församling dersammastädes, der de 67 år förut (1787) tillsammans första gången begått nattvarden, och togo den nu på pingstdagen än en gång tillsammans. *Fredrika Bremer* greps vid denna tid utaf den fantasien att gemensamt organisera alla uti hela christenheten till välgörande syftemål upprättade fruntimmersföreningar, och ville införa skrifvelsen derom i ryska, franska, tyska och amerikanska blad. Times tog in den, men förkastade i en ledande artikel hela planen, såsom opraktisk. Christiania-universitetets senior, professoren *Hansteen* firade 26 September sin 70-års födelsedag; i 40 år hade han varit universitetslärare och studenterne gåfvo honom ett fackeltåg. Då han 28 Okt. 1856 uppnådde fyllda 50 år i statens tjenst, hade konungen beviljat 500 spd. af statsmedel, för att genom akademiska kollegiet låta slå öfver honom en medalj, att tillställas alla de vetenskapliga samfund, af hvilka H. var ledamot. Äfven lät konungen till honom öfverlemna norska medaljen for Borgerdaad; studenterna hade beställt en buste af H., hvilken uppställdes i observatoriets vestibule, under sång och tal. Hansteens-medaljen var graverad af Bergslien i Köpenhamn och slagen i Kongsberg, visande på åtsidan H:s bröstbild med årtal och omskrift: »Univ. R. Fredr. Solennia semisecularia Christophoro Hansteen gratulatur», och på frånsidan två olivqvistar med en stjerna, samt inskriften: »Splendet in orbe decus.» Juris professorn i Lund, *Christian Naumann*, promoverades i Kiel i Dec. 1854 till juris utriusque doctor och diplomet sade: »speciminis loco exhibitis libris suis de variis argumentis juris publici atque criminalis non solum patrii Suecici, sed etiam Germanici communis conscriptis, tam eruditionis copia quam argumentationis acumine et elegantia insignibus.» Det

nda åt efterverlden qvarlemnade utförligare prof af det gö-iska (mesogötiska språket), Ulfilas bibelöfversättning eller len s. k. »Codex Argenteus» i Upsala bibliothek, och dettas största dyrbarhet, blef 1854 fullständigt på originalspråket utgifven i tryck af docenten *Uppström*, med mesogötiska typer, som för detta ändamål särskildt anskaffades. Två år derefter besökte Upsala tyske vetenskapsmannen d:r *Leo* från Berlin, för att närmare undersöka vissa ställen i denna Codex, medförde en fotograf och lät denne taga afbildningar på glas af så väl 80 sidor i densamma, som af dess rikt utsirade silfverband. Dessa skifvor, som öfverlemnades åt bibliotheket i Berlin sedan 100 copior blifvit på papper förfärdigade, sades i Berlins tidningar återgifva skriften med lika stor tydlighet som sjelfva originalet, så att den till och med blifvit tydligare än på det gamla gulnade pergamentet (från 4:de århundradet af vår tideräkning) och mycket, som i originalet var oläsligt, nu låter tyda sig. Uppström protesterade offentligen emot denna uppgift, och försäkrade att »det finnes inga, absolut inga, oläsliga ställen i Codex, blott man väljer rätta årstiden och gifver sig tålamod att noggrannt undersöka dem.» Den 11 Jan. 1857 tillkännagaf Uppström, att de 10 blad, hvilkas förlust upptäcktes 1834, nu tillrättakommit, emedan de en af de första dagarne i samma månad till honom öfverlemnats af en person på sjuksäng. Alla bladen tillhörde Marci Evangelium; genom deras återfinnande hade nu Codex blifvit återställd till samma antal af 187 blad, som den egde 1669, då den af Magnus Gabriel de la Gardie skänktes till bibliotheket. Svenske doctorn *Hebbe*, som i flera år uppehållit sig i Amerika och der utgifvit historiska skrifter, hade 1855 i Christiania börjat interessanta föreläsningar öfver ethnologien, med iakttagelser öfver menniskoracernas uppkomst och åldrar. Vi återfinna honom väl framdeles. Redan mot slutet af 1855 var man i Paris färdig att under benämningen »*L'oeuvres de Fogelberg*» utgifva hans samtliga arbeten i koppargravure, utförd af Frankrikes yppersta konstnärer.

Casimir Leconte, som framställt förslaget och ensam bestått förlaget, ernade hafva alltsammans fullfärdigt i början af sommaren 1856, i 10 häften.

Till *Geijers minnesvård* bidrog allmänheten på flera sätt. Redan 1 Mars 1848 hade i Stockholm inbjudning utfärdats till subscription för en medalj och ett stipendium eller pris vid Upsala universitet, under namnet af Geijerska stiftelsen. I Februari 1853 utsågs en verkställande komité för förnyad inbjudning till det sistnämnda ändamålets vinnande. Skådemyntet med hans bild hade kostat nära 2,700 rdr rmt, så att för stipendiifonden återstodo då blott 1,300 rdr. Men i G:s födelsebygd Wermland pågick just då en annan subscription, för ett monument på Ransäters gård, der han föddes, och ett stipendium vid Carlstads gymnasium; och det monumentet invigdes högtidligen 2 Sept. 1855, med tal af bergmästaren von Scheele, med talrika upplysningar om Geijerska slägten alltsedan dess inflyttning från Österrike omkring 1620; verser af magister Frykstedt, epilog af komministern Brattström och en festcellation, vid hvilken äfven proklamerades stiftningen af »Erik Gustaf Geijers stipendium.» Monumentet står på Ransäters gårdsplan, under den lind, i hvars skugga G. som yngling så gerna vistades. För den af Vetenskapsakademien föreslagna *minnesstoden åt Berzelius* hade intill nyåret 1853 insamlats något mera än 37,000 rdr rmt. Under nästföljande vintern förfärdigade professoren Qvarnström uti München modellen till en kolossal staty, porträtt, utan idealisering och symboliska attributer, hufvudet böjdt åt sidan för att uttrycka eftertanka, medan högra handen håller en stylus och den venstra en skrifrulle. I februari 1855 grundlades uti den nya plantagen vid Nybron i Stockholm platsen för piedestalen, och disputerades lifligt, huruvida statyen skulle få föras till Paris, för att vid verldsexpositionen förevisas, hvilket icke blef af. I Juni gjuten, väger han 60 centner, och kom i medlet af Juli till Stockholm. Dagen före den magisterpromotion 1853, vid hvilken *Esaias Tegnér* skulle hafva

mottagit jubelkransen, blef hans bildstod aftäckt å Lundagård. Tal höllos af professoren Melin uti festsalen och af landshöfdingen v. Troil vid täckelsets fall. Derpå uppläste professoren Hagberg en af Tegnérs mågs, professoren Böttiger i Upsala, författad dikt:

Ser du der, i skygd af träden, står i ett förklaradt sken
skalden stödd emot sin harpa, harpan stödd mot runosten.
Det är sångaren af »Solen», lyss! han sjunger ännu den:
de ha begge varit borta, begge äro här igen...
Här var skaldens fordna Tempel, här hans dikters vagga stod,
här föll elden i hans snille, blixten tände här hans mod...
Här står hyddan än, der Axel och der Frithiof dagen såg,
den står gömd ibland de andra, den är ringa, den är låg...
Se, han stannat der han fordom drömmande ibland oss gick,
griffeln i hans hand är lyftad, vänd mot solen är hans blick.
Känner du den fria pannan, som ej tål ens lagerns tvång?
Känner Du kring munnen löjet, som bereder sig till sång?...

Konungen utnämnde till nordstjerneledamot skaldens äldste son, prosten mag. Christopher Tegnér, samt professoren Brunius till kommendör af Wasaorden och professoren Hagberg till riddare af Nordstjerneorden för deras »ådagalagda förtjenster vid monumentets uppresande och högtidligheternas anordnande». Dagen efter aftäckningen, sedan magisterpromotionens slut i kyrkan, blef, under fanfarer och kanonsalut, en lagerkrans lagd på stodens hufvud. Apropos Tegnér, må här ock anmärkas att, sedan i femte delen af detta arbete var tryckt kapitlet om »Slutet på Hiertas Aftonblad», återfann förf. en äldre samling af citater ur bemälta tidning. Bland dessa erinra vi om en recension af något Tegnérs arbete, i A.-B. n:r 252, 30 Okt. 1834: »men en barmhertig Samarit gick samma vägen fram, tröstade Tiden och sade: O Tid, sörj icke i otid. Jag känner några goda sympathetiska läkemedel. Har en orm stungit dig, så lägg ormkött på såret, det hjelper; har en galen hund bitit dig, så sluka ett hår af hans pels, det botar för vattuskräck. Hafva Tegnérska verser sprängt din öronhinna, så skola Tegnérska verser återställa den i sitt förriga skick»... Litet längre

ner lät A.-B. Kellgrens skugga hviska till T—r följande: »Min kære Tegnér! du är en förbålt stor man, en fem tum hög jette bland ett fyra tums högt slägte — men derföre bör du icke förhäfva dig. Högmodets Goliath träffar på sistone sin David och den aldrig slumrande Nemesis omsmider understundom den förträffligaste *hammarspik* till en försvarlig brödnagg, hvarmed så väl pösande prelat-limpor, som andra kakor kunna beqvämligen naggas. När du härnäst finner för godt att spotta på Tiden ... så skaffa *dig* nykter spott. Jag har för öfrigt ingenting deremot, ty tiden har visserligen sådant förtjent, enkannerligen derför att den afgudat *dig*.» Sannerligen, om Sturzenbecker varit lika så minnesgod i afseende på detta Aftonblads utfall mot Tegnér, som han var i Helsingborg emot kyrkoherden Hammar, hvilken fällt klandrande yttranden om Tegnér (Mina Samtida VI: 230), skulle han alldeles undvikit att vara medarbetare i det bladet. Ja, 1853 tadlade A.-B. 19 Aug. Sturzenbecker för det han på nyssberörda sätt tagit Tegnér mot Hammar i försvar och kallade det »pöbeltillställning»; hvarpå 100 af Helsingborgs invånare den 10 Sept. svarade genom en sträng protest emot A.-B., dess »ohyfsade anfall och ton», och med ett offentligt betygande af deras högaktning och erkänsla för det öppna sätt, »hvarpå St. uppträdt mot det smygande och nedriga förtalet, hvars natur är att ej gifva sig ro, förr än dess offer ligga lönnmördade i den allmänna opinionen.»

Den 7 Juni 1854 uppsattes, först på Riddarholms och sedan på Stortorget, i hufvudstaden en af Roberg målad, 16 alnar hög, afbildning af *Birger Jarls staty*, för att få utrönt, hvar den skulle bäst taga sig ut. På pelare står den bistre Jarlen, Stockholms grundläggare, fyra alnar hög, klädd i stormhatt och pansar, på sitt slagsvärd stödd. Öfverintendents-embetet förordade Riddarholmstorget (der den nu verkligen står), men magistraten och borgerskapets äldste vidblefvo sitt förra beslut, att sätta honom midt uti körbanan på Riddarholmen. Kongl. Maj:t afgjorde saken.

en 30 Sept. 1854 uppställdes statyn på sin fotställning, ıan klandrar pelaren såsom alldeles för hög) och aftäckngen skedde den 21 Oktober, på dagen 588 år efter ırlens död. Man gick först i procession från rådhuset till iddarholmskyrkan, der stadens pastor primarius d:r Petters-n höll tal framför altaret, derpå gick man till statyn, vars täckelse föll efter tal af stadens förste styresman, öf-ərståthållaren grefve J. Hamilton; till sist gafs på stora ɔrssalen subscriberad middag, medan underhållstagarne vid adens alla barmhertighetsinrättningar bespisades annorstädes ed god måltid. Förf. erinrar sig ännu lifligt den sen-ıtion, som i kyrkan väcktes, då talaren vid altaret, när ın skulle till att nämna Jarlen, dagens hjelte, salvelsefullt 'bröt sig med den parenthesen: »det förtörnar dig ju icke, Gud, att en dödligs namn i Din helgedom uttalas» -- ælst då, enligt både kyrkolag och ritual, i så mångfaldiga r snart sagdt dagligen alla slags menniskors namn, både ödas och lefvandes, i kyrkorna uttalats från predikstolarne, ch, ehuru måhända mera sällan, äfven från altaret inom ngen.

Hur än må vexla dagens strider,
han i vår häfd med säkra drag
skref in, som arf, för alla tider
sin hufvudstad, sin frihetslag.
Hans ära vexa skall med båda,
så långt de nå på jordens ring,
och vill hans minnesvård Du skåda,
du Stockholmsbo, — se dig omkring.

Om *Gustaf-Adolfs-statyn i Götheborg* och dess första ıissöden, är förut taladt (Mina Samtida IV: 131—132). ɔu är att tillägga att den lyckligen och högtidligen nvigdes den 18 November 1854. Som kongl. familjen ılifvit genom stor deputation ordentligen inbjuden att högiden öfvervara, fick kronprinsen verkligen resa dit, fastän ıå sent på året och så långt; konungen beordrade dit kon-ingenter af alla de regementen, hvilkas fanor föra någon nscription ifrån den store segerhjeltens krigståg. Kronprin-

sen var till häst, landshöfdingen f. statsrådet O. I. Fåhreæus höll aftäckningstalet, domprosten Thomander hade skrifvit orden till en hymn. Trupperna defilerade, skolungdomen sjöng, stadens fäder dinerade, dess fattige bespisades extra, Götha artillerister fingo i gratification $1^1/_2$ rdr pr man; på aftonen fackeltåg och fyrverkeri, vädret vackert och hela tillställningen — såsom alltid vid dylika tillfällen i den staden — verkligen splendid. Den första, till sjös förolyckade, upplagan af denna staty uppställdes i *Bremen* på sin fotställning den 21 Augusti 1856, der förf. mer än en gång sett honom, och aftäcktes högtidligen den 4 September. Den berömde sångarchören »Berliner Domchor», från Preussens hufvudstad, och en mängd medlemmar af alla Gustaf-Adolfs-föreningarne i Tyskland, hade samlats i domkyrkan och gingo i procession till platsen. Der afsjöngs först: »Allein Gott in der Höh' sei Ehr'», derpå höll prosten d:r Mallet aftäckningstalet, utvecklande statyns betydelse på *denna* platsen. Akten slöts med lofsången: »Lobe den Herrn, den mächtigen König der Ehren». Samma dag hölls der i staden Gustaf-Adolfs-stiftelsens fjortonde generalförsamling. Under föregående året hade 6,000 thaler mer än förut, eller inalles 83,000 thaler (minst 225,000 rdr rmt) blifvit använda, hvaribland åt tyska församlingar öfver 52,000 th. och åt utländska mer än 30,000.

Norske bildhuggaren Borch, som fått konung Oscars uppdrag att modellera en buste af framl. *prins Gustaf*, fick den färdig på vintern 1853 och hade lyckats förträffligt, så att anletsdragen utmärkt noga träffats. I Maj samma år blefvo af de, genom den af kapitenen Cronstrand föranstaltade subscriptionen till en grafvård i Paris åt vår frejdade landsman målaren *Wickenberg*, samlade medel, 600 francs för detta ändamål använda, och resten öfversänd till hans systrar i Sverige. Åt en annan svensk målare, den ryktbare bonden *Pehr Hörberg*, upprestes af konstnärsgillet, vid aldeles samma tid, en minnesvård på hans graf, Risinge f. d. kyrkogård i Östergöthland. Till åminnelse af den dag, då svenskt, norskt och danskt blod första gången blandades

med hvartannat för en gemensamt hyllad sak, hade C. F. Ridderstad i Juli 1848 utgifvit och låtit försälja »dödsrunor, helgade de tappre, som stupade i slaget vid Düppelberg den 5 Juni 1848». Beloppet gick upp till 1,500 rdr rmt, och Carl Ploug hade samlat 1,350 rbd i Danmark (totalbeloppet 2,104 rbdr). På den högsta och vackraste punkten vid *Düppelberg* hade Ploug påträffat ett granitblock, 19 alnar långt, 11 alnar bredt, och deraf gjordes en bautasten, på hvars sidor inhöggos dagen, då slaget stod, de stupade officerarnes namn och de öfrige fallnes antal. Invigningen utsattes till den 5 Juni 1854. På målaren Södermarks graf i sydvestra hörnet af Stockholms »nya kyrkogård» uppsattes en minnesvård af porfyr från Elfdalen, med påskrift: »*Olof J. Södermark* (facsimile) född den 11 Maj 1790, död den 15 Okt. 1848, tapper krigare, utmärkt konstnär. Trogen, i tjenst fosterlandet och äran, i konst sanningen och naturen, lefde han flärdlös och verksam, aktad och älskad. Saknande vänner reste minnesvården år 1855». Vetenskapsakademiens minnespenning öfver *Jöns Svanberg*, graverad af fru Lea Ahlborn, hade ej blifvit färdig till akademiens högtidsdag den 31 Mars 1856, men utdelades vid sammankomsten den 14 Maj. I Juni restes å nya kyrkogården lärjungars och vänners minnesvård och grafvård åt målaren prof. *J. G. Sandberg*.

Bildhuggaren *Molin* hemkom i Maj månad 1853 till sin födelsestad Götheborg, ifrån Rom, der han de nästförutgångna åren uppehållit sig. I September anlände till Stockholm hans statyer och andra arbeten, med fartyget Felix från Livorno; den i hvit marmor huggna »Ingeborg» förde han i Oktober sjelf till Wenersborg, der den blifvit beställd. Målaren *Höckert*, som på eftersommaren samma år hemkommit från utländsk resa, hade under sitt vistande i Paris målat en stor tafla i olja, föreställande drottning Christina, i det ögonblick hon gifver befallning att mörda Monaldeschi; taflan, på hvilken figurerna äro i lebensgrösse, hade varit exponerad på allmänna konstexpositionen i Paris och vunnit

allmän beundran. *Palm* hade på våren det året fullbordat åt Blanche »Monte Pelerino vid Palermo», samt en »Vue af Neapel» för gr. v. Platen. *Stäck* målade den af excellencen gr. Trolle Bonde beställda vyen af Säfstaholm, *Troili* höll på med porträttet af m:ll Normani och för lifregementets dragoncorps reproductionen af Dürcks porträtt utaf prins Gustaf. *Julius Berg* målade Blekingslandskap för engelska envoyén sir Edmund Lyons, medan *Edvard Berg* var sysselsatt med utsigt af Gysinge för brukspatronen Bendicks, och *Wallander* med en repetition af »Marknaden i Wingåker». Marinmålaren *Larsson*, som nyss börjat göra sig ett namn, hade utrikesifrån hemskickat ett nytt landskap med vattenfall. *Staaff* målade porträtt af prosten Fröst. *Billing* föranstaltade vid midsommarstiden, jemte sin elev gr. G. Ph. Armfelt, en större tafleexposition i Åbo, till förmån för finske artisten *Löfgren*, som skulle resa till Düsseldorff. Larsson, i Juli hemkommen från sistnämnde målareskola, hade der målat flera stycken, dels till expositioner i Tyskland och dels ett till Amerika. Professoren *Qvarnström* formade i München i Augusti modellen till Berzelii ärestod. Bildhuggaren *C. Sjöstrand* hade på hösten 1853 fullbordat modellen till den Christusbild, han i naturlig storlek skulle utföra för Trefaldighetskyrkan i Upsala. Norrmannen *Gude* flyttade från Düsseldorff till fäderneslandet och *Norgren* reste äfven till samma Norge, för att studera. Wallander och Löfgren begåfvo sig vid den tiden ut till Düsseldorff. Kölnische Zeitung fann i Dec. det utgöra »en af den nyaste konsthistoriens märkvärdigaste företeelser», att så många norska och svenska målare samlades i Düsseldorff. »Svenska emigrationen dit förskrefve sig hufvudsakligen från konstexpositionen 1850. Norrmännens besök hade fortfarit ett helt årtionde. Skandinaviska konstnärernas antal i Düsseldorff uppgick den tiden till mer än 30.»

Sångerskan *Hertha Westerstrand* uppträdde våren 1853 på theatern i Coburg, såsom Marie uti »Regementets Dotter» och Rosina i »Barberaren», och vann mycket beröm för sin

klangfulla, omfångsrika, fastän icke särdeles starka röst; den hade en utbildad teknik, »som lekande öfvervann de mest halsbrytande svårigheter och en det rikaste själsuttrycks tjuskraft, hvilken oemotståndligt rycker åhörarne med sig.» Hon uppträdde der ganska länge, frampå året 1854, såsom Zerlina, Amina, Nattens Drottning, Isabella, Adina och Margaretha af Valois. Trollflöjtens Nattens drottning utförde hon fullständigt så, som Mozart skrifvit det partiet, till allas förvåning. Sångaren *Dannström* med fru och svägerska (fröken Boye) gaf gästroler i Amerika, dit han efter en mycket svår resa ankommit på hösten 1853. *Georg Dahlqvist* var på sommaren 1854 i Norge, och skördade rik utmärkelse såsom Carl IX, Erik XIV, Dödens engel, Carl XII och en »fritänkare», och mot slutet af Augusti uppträdde han i Götheborg, öfverallt med framgång och fördel. M:ll *Jacobson* var samtidigt i Paris. *Ole Bull* (Mina Samtida VI: 36—38) lemnade mot slutet af September Franzisco, der han icke gjort lysande affärer med sin violin, »emedan han icke rättat sig efter smaken på stället.» Mot slutet af året uppträdde på hoftheatern i Dessau, såsom Adalgisa i Norma, Elvira i Don Juan och Gabriela i Nachtlager, vid 18 års ålder *Fredrika Andrée*, som studerat vid Schäfers sånginstitut i Leipzig; hon prisades för ledigt spel, klar och hjertat anslående stämma, med berömvärd teknisk färdighet »som gör en godt i själen». Under ledning af hr A. Jahnke afgingo natten till 30 Juni 1855 från Stockholm med ångfartyget Tegnér några sjungande ynglingar, under namnet »*Natursångare*», för att låta höra svensk qvartettsång i Linköping, Jönköping, Göteborg och Malmö, samt derefter i Köpenhamn, Hamburg o. s. v. och slutligen England. Vid en konsert i Freyburg uppträdde m:ll *Eneqvist* från Wisby, till allmän förtjusning, med en Aria ur Verdis »Ernani» och en sång La Zingaretta, och helsades med en storm af bifall för det stora omfånget af sin röst, dess kraft och metall, dess renhet, säkerhet och lätthet samt en förträfflig skola (fru Claus-Schäfers). Mot

slutet af året uppträdde i London på konserter *Jenny Lind* uti oratorierna »Skapelsen» och »Elias». »Icke heller nu förnekade hon sig: hon välkomnades med all den hedersbetygelse, som hennes karakter tillkommer. Vid början af sången tycktes hon mycket uppskakad, rösten var en kort stund beslöjad och darrande; men snart återfick hon herraväldet öfver sig sjelf och visade sig vara i full besittning af alla sina gåfvor, hvad vidkommer organ, intelligens och snille. Att säga det hennes röst bibehållit alla sina skönaste egenskaper, tonens ljufhet, böjlighet och fyllighet samt hennes föredrag all sin klarhet och fini, är att gifva henne den minsta andelen af det pris, hon förtjenar.» Så talade Illustrated London News. Uti Christiania uppträdde på denna tid vid konserter *Hilda Sandels*, om hvilken då sades, att om än andra svenska sångerskor, som der låtit höra sig, kunna öfverträffa henne i teknisk färdighet, stod likväl ingen framom henne i fråga om sångens klarhet och dess veka och rörande behag.

Hemma i fäderneslandet hade vuxit till en stjerna af första storleken på den svenska sångens himmel: *Lousie Michal*. I begrepp att anträda en resa utrikes, gaf hon den 7 Oktober en afskedskonsert uti Ladugårdslandskyrkan i Stockholm, som mycket omtalades. Inom några dagar fick man veta att hon var engagerad vid Stadstheatern i Hamburg, och sades der påminna om sin berömda landsmaninna Jenny Lind, »med en renhet och lätthet, hvilken intet instrument fullkomligare kan åstadkomma.» Men några tyskar, med all sin artighet för öfrigt, kunde ändå icke undgå att finna hennes stämma allt för litet skrikig för deras trumhinnor, eller hvad de kallade »fullhaltig»: om det skulle skorra litet vid ett sådant skrän, bekymrar dem mindre, bara det riktigt *biter*. Men hon besegrade snart äfven dem. Redan i December erkände de, efter arian ur Figaros bröllop »Dove sono», att »hennes mästerliga sång var så oöfverträfflig, att publiken enthusiasmerats till ett bifall, som aldrig ville taga slut»; straxt på nya året (1856) erkände Ham-

burgs tidningar att »sedan Jenny Lind har på den nordiska sångarhimmelen ingen skönare stjerna uppgått än denna», och då hon skulle gifva der sin afskedskonsert den 17 Jan., yttrade de både sin saknad och sina önskningar att hon måtte med rik skörd af lagrar återvända från Tysklands båda stora hufvudstäder, der hon ämnade låta höra sin »sällsynta» talent. Den 5 Februari sjöng hon i Bremen med makalöst bifall. I Berlin, dit hon ankom i medlet af samma månad, tyckte man i början att till dramatiskt uttryck, till framställning af inre känslolif felades kraft och sympathi, men det musikaliska instrumentet, tekniken, friheten, den graciösa afrundningen erkändes genast vara öfver allt beröm. I Dresden, dit hon då fortsatte resan, fick hon genast engagement (— i Berlin skulle hennes gästroler icke börjas förrän i Maj, för att icke komma i kollision med den omtyckta Ney-Bürde —). Till musikfesten i Magdeburg erhöll hon inbjudning och skördade der i Juli de mest enhälliga och lifliga bifallsyttringar för utförandet af de Rodeska variationerna.» Den 2 Maj uppträdde hon i Berlin såsom Margaretha i Huguenotterna, och vidare såsom Isabella och Nattens Drottning: »hennes högre register är klarare, mera rikt och i alla afseenden mera utveckladt än hos *någon* oss förut bekant sångerska. Coloraturen utmärker sig genom afrundning, flytande egenskap och högsta renhet, ända uti de minsta detaljer». I Aug. återvände den firade sångerskan till Stockholm, och i Sept. gaf hon, »såsom allmänt erkänd sångerska af första rangen», konserter i Christiania, Köpenhamn och Götheborg; den 30 Sept. slutligen i Ladugårdslandskyrkan i Stockholm, dervid icke ens lokalens beskaffenhet kunde tillbakahålla utbrottet af en starkt smattrande välkomsthelsning. Särskildt höll man dervid henne räkning för det, att hon under frånvaron »utvecklat styrkan af sin röst utan att förstöra den genom att efterkomma tyska kritikens begär efter skrik».

Sångerskan *Beate Juringius* gaf den 3 Juli en stor morgonkonsert i London: »under the immediate patronage

of his Royal Highness Prince Oscar of Sweden»; och en annan svenska, *Signe Hebbe*, blef den 3 November i Paris efter den vanliga årstäflingen (concours) vid Conservatoire antagen till frielev i klasserna för sång och deklamation, hvilket ansågs för en stor utmärkelse: hon hade föregående vintern sjungit privat för den bekante Masset. I Finnland gick omkring, vid denna tid, en sjungande torparehustru, *Greta Haapasalo*, från Öfvervetil kapellförsamling af Gamla Carleby eller Kokola socken, och spelade till sången på det tusenåra instrumentet Kantele, med icke mindre än 23 stålsträngar, med mycket bifall, deltagande och vinst. Bland sjungande fremlingar hos oss må erinras om tenoristen Ander, som utgjorde så mångas förtjusning, att, sedan hans gästroller voro slutade, fick han i Stockholm en lagerkrans af silfver, »dem hochgefeierten Sänger *Alois Ander*, von kunstliebenden Damen in Stockholm am 10 Juni 1856»; och på bandet lästes namnen af de operor, i hvilka han här låtit höra sig: »die Zauberflöte, Fidelio, der Prophet, Stradella, Linda di Chamounix, Martha, Fra Diavolo, Don Juan, die Huguenotten, Wilhelm Tell, Lucie, Ernani, die Weisse Dame, die Nachtwandlerinn». En af Götheborgs söner, violinisten *Pierre Backman*, elev af Léonard, besökte detta år (1856) Sverige; franska tidningen »la Verité» sade att han egde alla de egenskaper, som utmärka stora mästare och att man igenkände hos honom Léonards lugnt inspirerade spel, Vieuxtemps jemnhet och säkerhet, Bazzinis hänförelse.» Emedan han som barn en tid varit förf:s lärjunge i andra ämnen, besökte han mig i Hamburg, under hemresan från Belgien, och spelade en hel afton hos mig. Hans tillstånd var hektiskt, och han afled ej långt derefter. Den 27 Januari 1856 firades, på kongl. theatern i Stockholm med en festlig representation, sekulardagen af Mozarts födelse. *Dahlqvist*, såsom Orpheus, deklamerade en prolog af Mellin; derefter gafs operan Don Juan med en text, som *Bauck* omarbetat efter det original, till hvilket musiken sattes. Poeten *Johan Nybom* gjorde inom fäderneslandet en

rundresa, för att deklamera åtskilliga af sina skaldestycken; när han nalkades Borås, anmäldes detta hans förehafvande den 18 Maj 1854 i stadens tidning, med stora fetstilar, i följande ordalag: »Borås har att i dessa dagar vänta sig ett besök af skalden Nybom. Hvem har icke läst Nybom, följt hans mäktiga ande, der han ställde oss vid snillets Niagara och kom oss att bäfva vid randen af diktens katarakter eller der han lät oss kringsusas af paradisisk doft från Vegan, stödde mot någon brusten pelare i Alhambras salar? Hvem har detta och vill ej nu höra honom sjelf, mäktig i ord som i tankar? Christi Himmelsfärdsdag kommer hr Nybom att härstädes gifva en deklamatorisk soirée,· och vi äro förvissade att ingen, som har sinne för det ädlaste af skön konst, vill beröfva sig denna sällsporda njutning.» För danske skådespelaren professoren *Nielsen*, hvilken här uppträdde såsom deklamatör, hade ett antal skådespelare och litteratörer redan i början af Maj gifvit en skandinavisk sexa under Sohlmans och Jolins auspicier, med biträde af Bjursten, Almlöf, Stjernström m. fl., hvarvid den förstnämnde arrangeuren föreslog gästens skål i ett föredrag, som bland annat innehöll, att »i denna fest såge talaren ett nytt bevis på den skandinaviska idéens sanning.» Omkring 130 litteratörer och artister, kongl. theaterns inberäknade, voro den 31 Mars 1856 inbjudna utaf afgående theaterchefen, friherre *Knut Bonde*, till afskedsfest. På sommaren disputerade svenska bladen om hans förmodade placering såsom chargé d'affaires i Brüssel, der han såsom envoyé extraordinaire öfverlemnade till konung Leopold ett lyckönskningsbref från konung Oscar, med anledning af den förres regeringsjubilæum (25 år). Till Paris hade baronen äfven varit skickad, med porträtt af konung Oscar till kejsar Napoleon.

När förf., uti Upsala i unga dagar, kort före en magisterpromotion, vid de examinerades lectiones præcursoriæ hörde en promovendus tala »om de gamle Romares mat och dryck», trodde jag visserligen icke att äfven jag skulle en dag komma att skrifva om nutidens européers mat och

dryck, och likväl har det nu kommit derhän. Kokkonsten blef rentaf en vetenskap under vissa förhållanden, och den öfverdådiga lyxen i läckerheter för bordet slutligen ett nytt föremål för proletärernas afund och hätskhet. Krimkrigets förnämsta skådeplats var också arbetsfältet för vårt tidehvarfs störste köksartist, hr *Soyer*, som i grund studerat konsten att snabbast, billigast och kraftigast kunna tillaga föda åt det största antal ätare. De stora ångköken förskrifva sig väl ock från denna tid, och bland dem väckte det Egestorfska i Hannover 1856 isynnerhet uppmärksamhet. System till en officerare på Krim, omtänksam engelska, skickade honom till julen 1854 en kista, som befanns innehålla 1 stekpanna, 4 halsterjern, 4 lyktor med 15 skålp. ljus, 15 skålp. tvål i linne, 3 fällknifvar, 8 alnar vaxduk, 20 bundtar tändstickor, 48 pipes (märgben af oxe) inpackade i salt, 120 potatis insvepta i avisor, 12 flaskor bläck, 30 stålpennor, 1 skålp. fin tobak, 12 skedar, 25 par strumpor, 8 nattmössor, 20 choleragördlar af flanell, 4 böcker papper, 3 flanellskjortor, 2 näsdukar, 4 alnar flanell, 200 synålar, 600 knappnålar, 1 skålp. tråd och 488 knappar. Så går det till i krig! Men Soyer förstod sig äfven på det *fina* i kokkonsten, och hemkommen efter Krimkrigets slut spridde han genom bref till Times kännedomen om de upptäckter, han gjort äfven inom det berömvärda *turkiska köket*, som ditintills varit en terra incognita för den öfriga verlden. Han hade der upptäckt en mängd rätter, värdiga den största epikuré, och ansåg sig icke hafva fullgjort sin »orientaliska mission», innan han infört dem på den europeiska matsedeln, såsom rostade sardiner, stör, ostronpilaff, den delikata »kabale», »dulina kiostre», »sis kebab», »baharrem-boliton», pilaaff aux cailles, »sakath kabac bastice lokounda», »moukakalibi bakkana gynerdsti» m. fl., fastän förf. tyvärr ser sig ur stånd att närmare beskrifva dem. Äfven i turkarnes sätt att begagna fingrarne i stället för knif och gaffel, hade Soyer »efter längre iakttagelser upptäckt några egendomliga fördelar», af hvilka vi dock med nöje vilja lemna honom i oqvald be-

ittning. Sina bästa studier i köksvetenskapen hade han gjort hos Hatchji Batchji, chefen för sultanens 600 kockar, hvilken gaf för Soyer en dinér af 70 rätter, till trogen efterhärmning af den måltid, som dagligen framsättes för sultan sjelf. — Vid den *dejeuner*, som under Krimkriget, den 19 April 1855, gafs *uti Guildhall* af Londons lordmayor och aldermen för fransmännens kejsare och kejsarinna, serverades 1) Potages: de tortue clair, de nids d'oisseaux chinois, Bisques d'écrevisses och Consommé de volailles; 2) Entreés chaudes: Cailles aux fines herbes, Ruffs en caisses, Côtelettes d'agneau aux haricots verts, Petites boucheés à la Reine; 3) Entrées froides: Filets de truites à la ravigote, Chaud-froid de bécassines, Foies gras de Strasbourg, Mayonnaise de turbot aux laitues, Gâteau de ptarmigan aux truffes, Blanquette de volailles à la gelée. 4) Grosses Pièces: Paonneaux à l'Impératrice, Hure de Sanglier à la Bohemienne, Cochon de lait à la Napolitaine, Jambon de Salisbury au vin de Madère, Baron of beef; 5) Entremets: Buisson de truffes de Périgord, Buisson d'œufs de plouviers, Petits pois au naturel, Asperges en branches, Gelée aux fraise, Crême à la Vanille, Pâtisserie, Compote d'ananas, Suédoise d'abricots, Gelée de limes, Baba à la Polonaise och Brioche à la Saxonne. Bland vinerna nämndes särskildt Johannisberger af 1822, Sillery Cremant af 1825 samt Malvoisier af druſvor från berget Ida. — Och vid den stora *banketten 1856 i Paris å hôtel de Ville*, i anledning af kejsarsonens döpelse, serverade »köksartisterna» Potel och Chabot följande souper: Consommé au riz, Bisques d'écrevisses, à la Vaudemont (maigre); vidare Boeuf boulli, dindonneaux truffés à la Toulouse, Gigot de chevreuil sauce poivrade, Poulardes braisées, Faisans an fumet de gibier, Filets de boeuf à la provençale, Supreme de volailles aux truffes; Côtelettes des Ardennes, Filet de soles en mayonnaise, Laitances de carpes aux truffes, Sorbets italiens, Ortolans et Cailles rôtis, Truffes au champagne, Pâtés de foie gras, Homards sauce d'Aix, Petits pois, Asperges en branches, Haricots panachés,

Gelée aux fraises, Crème double à la Chantilly, Pâtisserie, Fromages secs, Fruits, Pêches, Prunes, Raisin et ananas, Fraises, Compotes, Cerises, Fruits glacés, Petits tours, Bonbons, Fromages glacés, Gaufrettes. — I *Hamburg* hade förf. samma år tillfälle att i privata hus vid middagsbord hålla till godo med 25 ombyten af talrikar; och samma Krimkrigstid ha vi att tacka för en minnesvärd utvidgning af vår svenska laxkännedom. Äfven det året (1855) var den rökta »*Halmstadlaxen*» på nyårets Stockholmssoupéer lika oumbärlig som dyr, och annonserades flitigt till salu i alla tidningar. Då påstod en Halmstadstidning att ännu (medlet af Januari) ingen enda lax blifvit i Halmstad fiskad under denna saison, och att således den i Stockholm utbjudna Halmstadlaxen *vore oäkta*. Derpå svarade en Stockholmstidning att den lax, som nu funnes, otvifvelaktigt dock vore fiskad i något halländskt vattendrag och fullkomligt lika god med Halmstads, under hvars namn *all* Hallandslax skulle gå och gälla i handeln. Men då kom Halmstadbladet »Hallandsposten» med den uttryckliga förklaring: »Vi få upplysa derom, att från slutet af Oktober till slutet af Februari i Halland högst sällan något år kunnat fångas någon lax af större vigt än på sin höjd ett par skålpund; att all laxfångst under denna tid och något deröfver är vid temligen högt vite förbjuden; att all lax uti södra Hallands vattendrag utmed kusten är ungefär lika god; att den lax, man superar på i Stockholm, är från *östra* kusten af Skåne och Blekinge, der man äfven på vintern fiskar mycket och vid den årstiden kan köpa på torget i Lund sådana, som väga ett par lispund, för 12 à 16 sk. rgs (25 à 34 öre) per skålpund; ja, det har inträffat att sedan halländska laxfisket på vårarne begynnts, och priset der varit det vanliga, $1^1/_2$ rdr pr skålp. för färsk, en och annan speculativ bedragare från Blekinge och Skåne fört sin lax till Halmstad, der den sålts som halländsk till 30 rdr för en qvantitet, som i sjelfva verket ej var värd fjerdedelen.» I Stockholm ger man på vintern 6, 7 ja $7^1/_2$ rdr skålpundet

r den rökta. Och så var det med den laxen! — Men vid
dan af alla dessa kalaser bör åt efterverlden förvaras äfven
lden af ett *bondegästabud* i Skåne 1854. Det nämndes
dan då såsom *nummer ett* bland alla nyare tidens kalaser
i skånska landsbygden. Nämndemannen Anders Christensson
östra Grefvie, som uppfört en präktig gård i stället för
en afbrända, gaf för sina vänner en sexa, som varade i
e dygn och bevistades af 600 inbjudna. Gästerna serve-
ades på det amplaste, med de mest utsökta rätter, de fina-
te (!) viner kryddade maten, toddy, punsch, musik och dans
mvexlade. Den präktigaste bondgård i Skåne var skåde-
latsen, med stora, rymliga rum, prydda med dyra tapeter,
ipstak, postlinskakelugnar och mahognymöbler. Skada, att
cke matsedeln också beskrefs! — Vid Upsala-studenternas
anliga fest till fädrens minne »den 13 Januari» 1855
runkade på bordet, enligt förfädrens sed, en stor helstekt
gris med förgyldt tryne, och fradgade mumman i en mängd
lryckeshorn. Men för nedan uppräknade festligheter vilja
vi icke uppehålla oss vid det *mat*eriella.

Den 30 Maj 1854 aftäcktes uti Carolinska institutets i Stockholm bibliothek ett af Uno Troili måladt, af institutets professorer bekostadt, porträtt af anatomen *A. A. Retzius*, för hvilken de jemte Sundhetskollegii ledamöter sedan gåfvo en sådan der fin och sund middag, som läkare kär hafva, på Hasselbacken; den 26 Juli uti Norrköping begick handtverkssocietetens f. taleman, borgerskapets senior, kopparslagaren *Anders Söderström* 50:de årsdagen af sin verksamhet såsom ledamot af borgerskapet; den 29 Juli firades högtidligen i Söderköping Olofsdagen, i anledning deraf att kallvattenkuranstaltens intendent, eleven af Priessnitz, d:r *Lagberg*, bar äfven detta namn; den 7 Augusti öfverlemnades vid Skaraborgs läns hushållningssällskap, såsom hyllnings- och tacksamhetsgärd af sjette allmänna svenska landtbruksmötet, till föreståndaren för Degebergs landtbruksskola *Eduard Nonnen* tvenne stora, utmärkt väl arbetade och med åtskilliga agricultur-attribuer prydda silfvervaser; vid pre-

steståndets middag 24 Augusti i Stockholm sjöngs till vic talmannen, biskopen *Heurlin:*

Klagande hviskas: ju längre det hinner
framåt på tidernas ilande ström,
mer, ack, allt mera det *stora* försvinner,
flyktar och finns blott i minnenas dröm.
Derför med varmare kärlek vi skatta
Dig som ett minne från rikare dar;
blixtrande snillet vi djupare fatta
då det alltmera allena står qvar.
Fyrbåken lik på den ödsliga stranden,
lysande dubbelt, ju mera dess brand
ensam bestrålar de mörknande landen,
ledande andra med flammande hand.

Den 26 Januari 1855 gaf Upsala läns Hushållningssällskap festmiddag för baron *von Krœmer*, på dagen 25 år efter hans inträde der på ordförandeplatsen. Kjellman-Göranson hade skrifvit verser, och lade honom till ära att uti Upland nu

der frodas rofvor, vicker,
der klöfver purpurröd,
der jättekål uppsticker
kring betors öfverflöd,
täckdiken, inga fläckar
i säden, noggrann vård
af gröna skurna häckar,
ej mer en gärdesgård.
Ung skog på alla backar,
hvart hus med tegel på,
så fullt med sädesstackar
kring stora rior stå.

Upsala läns invånare hedrade den 1 Juli tjugufemte årsdagen af samme v. Krœmers embetstillträde såsom landshöfding, honom med en af denna anledning slagen, subscriberad medalj, en af de vackraste vårt land torde kunna framvisa (af femtonde storleken). Åtsidan bär landshöfdingens väl träffade bröstbild och på frånsidan läses inom en eklöfskrans: »Tjugufem års nitfull och gagnerik verksamhet

cksamt erkänd af länets innebyggare d. 1 Juli 1855.»
mma år slog Ridderskapet och Adeln medalj öfver sin
ndtmarskalk vid förutgångna riksdag, grefve *Henning Ha-
ilton*, bärande å ena sidan dennes bröstbild och namn,
mt å den andra, inom en eklöfskrans: »Fosterländsk,
pplyst, Sjelfständig»; och i afskäringen: »Af Ridderskapet
h Adeln till dess Landtmarskalk vid riksdagen 1853—
854.» Den 27 Februari, då presidenten *Westerstrand*
llde 70 år, hade ledamöter af Par Bricols högsta grad
bjudit denne sin ordens-stormästare till en festlig middag
Blå Porten. Hans dotter sjöng 3 dagar förut på en
onsert i Berlin, till förmån för ett välgörande ändamål.
)en 8 Mars firade borgmästaren Malmborg i Malmö med
tor middag å Stadt Hamburg 50:de årsdagen af sadelma-
aren *N. Sjöströms* inträde såsom borgare derstädes. Den
7 jubilerade i S:t Petersburg svenske och norske general-
konsuln *Sterky*, på femtionde årsdagen från stiftelsen af hans
dervarande handelshus. Tolf af stadens förnämste handlande,
anförde af börskomiténs præses, baron Stieglitz, öfverlemnade
till honom en af 150 affärsmän undertecknad, på ryska af-
fattad, lyckönskningsadress; rikskansleren grefve Nesselrode
tillsände honom en skrifvelse på kejsarens befallning, jemte
insignier och diplom såsom riddare af S:t Annæordens 2:dra
klass; dessutom fick Sterky muntliga lyckönskningar af pre-
sidenten och ledamöterna i Petersburgs handelsdomstol samt
af nästan alla mera utmärkta så väl ryska som utländska
köpmän derstädes, och skriftliga gratulationer från handels-
hus i Moskwa, Riga, Narva, Königsberg och Finska städer.
Vid boupptecknigen på hösten samma år, efter hans aflidna
fru, född Westerberg, till belopp af 3,450,000 rdr rmt,
uppgick charta sigillata till 22,500 rdr rmt. Till norska
statsrådet *Stang*, som från det fördelaktigare höiesteretsadvo-
kats-embetet gått in i konseljen, skickades från Norge den 4
Juni en subscriberad penninggåfva af 16,316 specier (om-
kring 65,000 rdr rmt) sammanskjuten af 3,000 personer,
på inbjudning vid slutet af förutgångna storthinget af I. C.

Aall, J. B. Faye, A. C. Hartman, H. Helland, J. Hoelstad, A. Schweigaard, A. B. Stabell, O. Valstad, Th. Knudsen och J. O. Veseth. Han emottog verkligen gåfvan, under betygande af sin rörelse och erkänsla. Den 2 Oktober höll *Artisternas och Litteratörernas pensionsförening* (Mina Samtida III: 264) den extra bolagsstämma, vid hvilken de *första* fem pensionsbrefven utfärdades, hvardera å 300 rdr rmt årligen. De tillföllo författarne G. H. Mellin, C. A. Wetterbergh (Onkel Adam), premieraktören W. Svensson, musikdirektören Abraham Mankell och författarinnan »Wilhelmina» (Stålberg). Förf., som några år var föreningens ordförande, fick då, vid en festlig collation, subscriberad af mer än 70 personer, artister af alla slag och litteratörer af båda könen, å föreningens vägnar öfverlemna till den egentlige grundläggaren och stiftaren en, enligt ritning af prof. Scholander, å f. d. Möllenborgska verkstaden tillverkad, större silfverpokal, med inskriften: »Af Artisternas och Litteratörernas Pensionsförening, åt *Carl von Feilitzen*, den 2 Oktober 1855.»

Den 1 Februari 1856 firade man på hôtel Phœnix i Stockholm sextionde årsdagen af general-löjtnanten, *chefen* för Topografiska corpsen och för Telegrafverket i Riket, kanslern för krigsakademien å Carlberg, *Carl Akrells* inträde i statens tjenst. Scherini skref:

> På hvad post man än dig ställa ville
> allestädes gagnade ditt snille:
> likt en strålrik stjerna har det glänst.
> Dagens fest, en veterans Te Deum,
> är tillika landets jubilæum,
> ty det vet ditt bottensvenska sinne
> och sin egen ser i din förtjenst.
> En gång, när hon ändad är, din bana,
> och du sjelf — en hopfälld segerfana,
> Sveriges famn blir ditt förvaringsrum.

Fem dagar derefter, den 6 Februari, firade på samma ställe Ingenieurcorpsens officerare och civiltjenstemän femtionde

rsdagen af sin chefs, generalmajoren *C. F. Meijers*, inträde id denna corps. Salen var rikt dekorerad:

Du följt Carl-Johans segerfanor
på Tysklands fält: Du vunnit se'n
Virgins och Sparres staf, hvars anor
från Dahlberg leda till Lefrén.
Som skörden gror vid regnets skurar,
skall minnet fram ur mödor gå,
och Kungholms, Carlstens, Waxholms murar
som dina ärestoder stå.

Med anledning af upphäfvandet af förbudet mot tackjerns-ltförsel hade den 24 Februari omkring 100 bergsmän och ernhandlare samlats i Filipstad till en »*Tacksamhetsfest*», vilken bestod uti en sexa, ett tal af riksdagsmannen A. Johansson och en tacksamhetskål för konungen. För biskopen i Carlstad *Agardh* gafs den 15 Maj en subscribe-rad middag till firande deraf, att han nu i »jemnt ett fem-tedels århundrade» (20 år) stått i spetsen för stiftet och läroverket. På aftonen uppvaktade skolungdomen med sång, och vid middagen sjöngs bland annat:

O Agardh, en lysande stjerna, ditt namn
står högt öfver nordiska landen,
och värmer, som vårsol i glödande famn
den kyliga, trögtänkta anden...
Stå derföre stark framför ljusets banér
och frukta ej skuggornas läger,
för hvarje batalj får du vänner alltfler;
du stampar i marken och säger:
stån upp J, som kämpat för sanning och ljus,
att väcka den slumrande tiden,
och andarne lyfta sitt höljande grus,
de fly på *Din* penna till striden.
Men vi, som Du lifvat och värmt mången gång
med glöden af hjerta och snille,
ej ega *Din* rikdom att kläda en sång
så herrlig och hög, som vi ville.

Den 5 September gåfvo i Stockholm ledamöterna af Vetenskapsakademien middag å hôtel Phoenix för de ut-

märkta geologerna bröderna *Römer*, den ene professor i Breslau, den andre chef för bergs- och forst-skolan i Clausthal (Harz). Den mest framstående mannen i våra dagar, hvad den lutherska missionen beträffar, direktören för evangelisk-lutherska missionsinstitutet i Leipzig, theol. d:rn *Graul*, besökte ock i den månaden vår hufvudstad. Många litterära arbeten och vidsträckta resor, i Ostindien, på Ceylon, i Palæstina och Egypten ända upp till Philæ, hade gjort hans namn berömdt. Föreståndaren för k. husgerådskammaren i Stockholm, hofkamereraren *J. E. Forsstrand*, som uppnådde i dessa dagar sitt femtiåra tjenstemannajubilæum, fick af konungen en guldmedalj, hvilken den 8 Sept. vid en särskild fest till honom öfverlemnades af t. f. riksmarskalken. Den 29 November hade professoren F. A. Cederschiöld föranstaltat på hôtel Phoenix en festlig middag, till firande af *barnmorskan enkefru Maria Sandbergs* födelsedag; under 28-årig verksamhet i sitt yrke hade hon biträdt vid närmare 3,000 förlossningar: nu fick hon för första gången uppbära en af åtskilliga fruar subscriberad pension, till belopp af 500 rdr årligen. *Skalden Runeberg* erhöll såsom hedersskänk af finska arméens veteraner och deras ättlingar, för den finska tapperhetens förherrligande uti Fänrik Ståls sägner, en dyrbar silfverkanna, med inskriften: »Tiden förändrar allt, med den upplöses allt, men det brödraband, som knutits under strider, faror, blod och död upplöses aldrig.» På lockets inre sida, i en krans omgifven af finska krigares namn: »Jag såg ett folk, som kunde allt, blott ej sin ära svika, jag såg en här, som frös och svalt, och segrade tillika»; och längre ned: »Bard! din herrliga sång om det finska lejonets kamp skall genom seklers natt ljuda för kommande slägten.» Uti Stockholm fick af Catharina församlings ledamöter, vid en festlig måltid å källaren Södermalm, den 20 December d:r *J. G. Lettström*, hvilken i 35 år tjenstgjort såsom församlingens fattigläkare, en stor antik dryckeskanna af silfver, fylld med 250 specier och 25 dukater, och prydd med lämplig inscription. Ellofva

andshöfdingar samt en f. d. sådan och hufvudstadens öfver- och underståthållare gåfvo i samma dagarne hedersmiddag åt afgångne civilministern *J. F. Fåhræus*; och norska sällskapet för »Folkeoplysningens Fremme» öfverlemnade till professoren *N. J. Berlin* i Lund (numera chef för Sundhetskollegium), hvars läsebok i naturläran genom sällskapets försorg blifvit på norska språket utgifven och i 25,000 exemplar spridd öfver landet, såsom hedersskänk en utmärkt väl arbetad och dyrbar fruktuppsats af silfver.

Den 17, 18, 19 Okt. firade det f. d. svenska Greifswaldsuniversitetet en fest, till minne af sin fyrahundraåriga tillvaro. Ett stort monument, en 40 fot hög göthisk pyramid, prydd med statyer och reliefs, gjöts i Berlin. På fotställningen å ena sidan inscriptionen, å den andra reliefporträttet af borgmästaren Rubenow, den egentlige stiftaren. På de fyra pelare, som stödja fotställningen, sitta fyra lärde mäns afbilder, en för hvarje facultet: theologen Johannes Bugenhagen, Luthers samtida, verksam för reformationen i Pommern; juristen Mevius, en notabilitet från sjuttonde seklet; nyligen aflidne medicinæprofessorn Berndt och den då ännu lefvande filosofgubben E. M. Arndt. I nischerna af mellersta etagen stå fyra statyer, fyra stiftare och välgörare: hertigarne Wratislaw IX och Boguslaw XIV af Pommern, konung Fredrik I af Sverige (som uppbyggt den ännu stående universitetsbyggnaden) och konung Fredrik Wilhelm III af Preussen. Men den mest lysande af alla fester firades den 7 September, då i Mariæhimmelsfärdskatedralen i Moskwa försiggick *kejsar Alexander II:s och hans gemåls kröning*, hvarvid messades, liksom några år tidigare i Nôtredame i Paris: »Domine salvum fac Imperatorem — ad multos annos.» Denne smordes med en dertill gjord guldqvist både på panna, ögon, näsborrar, läppar, öron, bröst och händer af Moskowska metropoliten, som uttalade derunder orden: »Impressio doni Spiritus Sancti», hvarpå metropoliterna af Nowgorod och S:t Petersburg aftorkade öfverflödet af den heliga smörjelsen. Kejsarinnan smordes deremot endast på

pannan. Derpå ledde Moskowska metropoliten kejsaren in genom dörren af »det aldraheligaste» till altaret, och der fick han emottaga den heliga nattvarden på samma sätt, som presterskapet begår communionen, nemligen Christi lekamen skildt och Christi blod skildt, »*i kraft af sitt kejserliga prerogativ.*»

IX.

Silhouetter.

Ludvik Tieck †. — Louis Lemoine †. — Jesuitergeneralen Roothan †. — Christian Bille †. — François Arago †. — Silvio Pellico †. — Henriette Sonntag †. — Filosofen Schelling †. — Rubini †. — Kemble †. — Nils Borgsten †. — V. Sibbern †. — N. W. Ståle †. — P. G. af Ugglas †. — F. S. Posse †. Sörensen †. — G. F. Åkerhjelm †. — P. D. Lorichs †. — Eduard Hagerup †. — J. A. Leyonmarck †. — Åkerstein †. — Sköldberg †. — John Swartz †. — Thore Petré †. — Keyser †. — Bång †. Weylandt †. — J. P. Juringius †. — Hans Nicolaus Riis †. — Lars Hjortsbergs enka †. — Tegnérs enka †. — Fruarne Löwenhjelm och Wedel-Jarlsberg †. — Preumayr, Blommér, Lundgren, Laurin, Uno Leopold †. — P. A. Fröst, O. F. Tullberg, H. W. Romanson, C. N. Öhrlander, C. F. Viereck, J. H. Wallman, Gudmund Silverstolpe †. — Samuel Grubbe †. — Kommendanten Dævel †. — Lovén, Hedblad, von Törne, Lundstedt, Evelius †. — Statsrådet af Wingård †. — J. G. von Rehausen †. — Statsrådet Motzfeldt †. — C. F. Coyet †. — Nils Aall †. — Theodor Sandström †. — J. J. Rutberg †. — F. talmannen Hans Jansson †. — Samuel Owen †. — Wedberg. Ehrenhoff, af Lundblad †. — Dansören Pettersson †. — Euphrosyne †. — Delldén, Palmær, Liljeborg †. — Historiemålaren Sandberg †. — Wilhelm Faxe †. — Bengt Erland Fogelberg †.

Under åren 1852—54 omtalades åtskilliga exempel af *hög lefnadsålder*. Uti Ryssland afledo 1852 adelsenkan A. Schidkewitsch 106, matrosen Z. Wikulin 106, bondhustrun M. Sawätajeff 110, borgarehustrun Sevritscheff 112 och bonden D. *Stepanoff* 123 år gamla. Den 8 Febr.

1853 dog i Meurs judinnan Rosalie Falk 107; i Hümme vid Grabenstein d. 1 Febr. fru Mirjam Goldstein, född Adler från Metz, 110 år; den 7 April i Ramsbergs församling af Örebro län enkan Maja Andersdotter, 103 år; i Jargeau, franska departementet Loiret, enkan *Grandfond*, 140 år (född i Lyon den 13 Juni 1713); i Göteborg den 9 Juni handlanden Isaac Svenson, 94 år; den 3 Juli, uti Högs socken af Norra Helsingland båtsmansenkan Helena Mattsdotter Edsta, 103 år; den 17 November i Madesjö af Småland torpareenkan Maja Stina Nilsdotter 99 år. I London lefde på hösten presten Georg Eletcher, 106 år, vid god helsa: han behöfde icke glasögon och han predikade ännu i kyrkan S:t Luke. I Moskwa dog den 11 Oct. Peter Sosnowsky, född den 4 Aug. 1731. Den 2 April 1854 begrofs i Boxheda af Jönköpings län en gubbe, född i Skatelöf den 27 Dec. 1745: ännu två år före sin död, och alltså vid 107 års ålder, gick han till sin kyrka, en half mils väg.

Den 4 Februari 1853 afled å Madeira efter långvarig och tärande sjuklighet en systerdotter till drottning Josephina af Sverige och Norge, *Prinsessan af Brasilien Maria Amalia*, dotter af kejsar Don Pedro och således halfsyster till kejsaren af Brasilien och drottningen af Portugal; hon hade blott uppnått föga öfver 21 års ålder. Den 12 Maj hölls likbegängelsen i Lissabon och liket nedsattes uti San Vincentos Mausolé, hvarest alla aflidna medlemmar af huset Braganza hvila, med undantag af den olycklige Alfons VI. Den 27 Februari afsomnade plötsligen *storhertigen af Oldenburg* Paul Fredrik August (född 1783), som i sitt tredje äktenskap haft till maka svenske konungen Gustaf Adolfs dotter Cecilia († 1844), hvilken efterlemnat sonen Anton Günther Fredrik Elimar, som äfven öfverlefde fadren; men thronen tillföll hans äldste halfbroder Peter (född 1827). Natten till den 8 Juli dog *storhertigen af Sachsen-Weimar* (också född 1783), som varit gift med ryske kejsaren Pauls dotter, och hvars son och efterträdare 1842 förmälts med

konung Wilhelm II:s af Nederländerna dotter. Den 15 November vid middagstiden hänslumrade den ofvannämnda *Drottningen af Portugal*, Donna Maria II Da Gloria Johanna Charlotta Leopoldina Isidora Da Cruz Fransisca Xaviera Da Paula Michaela Gabriela Rafaela Lovisa Gonzaga (född 1819), engelska drottningen Victorias ungdomsvän och lekkamrat, svenska drottningen Josephinas svägerska genom sin förste gemål prins August af Leuchtenberg, som efter ett helt kort äktenskap afgått med döden. Vi kunde också nämna prinsessan *Amalia Wasa*, vicekonungen af Italien erkehertigen *Rayner*, baron Haynau och Spaniens *Mendizabal*. Likaså antecknades bortgången: den 4 Mars i Berlin geologen och geognosten *Leopold von Buch;* den 25 Mars i Petersburg den ryktbare tragiske skådespelaren *Karatigin*, som plägade på goda skål jemföras med Talma; den 28 April i Berlin den berömde novellförfattaren *Ludvig Tieck* (född 1773), både preussiskt och sachsiskt geheimeråd samt svensk nordstjerneriddare; den 11 April vid 85 års ålder, i Versailles, en af konung Oscars fordne lärare, svenska regeringsrådet *Louis Lemoine;* den bekante nordamerikanske diplomaten senatspræsidenten *Rufus King* (född 1786), som 1852 slutligen valdes till republikens vicepresident, den ende ungkarl, som ditintills någonsin utnämnts till denna republiks högsta värdigheter, demokrat af Jeffersons skola och aktad statsman af andra rangen; den 1 Februari, uti samma hus i Paris der han blifvit född, Schuwaloffs dotterson Emanuel Michailowitsch *furst Galitzin*, lika verksam som lycklig litteratör genom en mängd öfversättningar i olika brancher af sitt ryska fäderneslands utmärktare författares arbeten och genom ett eget i tvenne tomer: »La Finlande»; den 8 Maj i Rom den ryktbare och mäktige Jesuitergeneralen Pater *Johannes Roothan*, född i Amsterdam 1785, upptagen i Jesu orden 1804 och utnämnd till dess chef 1829; i London den 19 Juni danske envoyén *Christian Bille*, hvilken i Stockholm såsom legationssekreterare och chargé d'affaires 1827—33 samt envoyé

1847—51 visat sig vara en Sverige uppriktigt tillgifven vän, på samma gång han var en af sitt eget lands trognaste, mest upplyste och nitiske embetsmän; å Kauppi hemman i Reso socken af Finland den 26 Juni majoren, friherre *Carl Axel von Kothen*, född 1779, uppfostrad vid svenska krigsakademien, tjenstgörande svensk sjöofficer, efter kriget på egen begäran afskedad med majorstitel, under sin första fattigdom ofta nödgad att taga hyra, slita och försaka på handelsfartyg; förvärfvande en okuflig vilja och förakt för all veklighet, samt sjöman i ordets ädlaste betydelse, med öppet uttalade bottenärliga tänkesätt, blef han sedan såsom innehafvare af stora egendomar en rastlös landthushållare, och berömdes vid sin död såsom en af den gamla finska flaggans redbaraste veteraner; å Wättilä gård i Jorvis socken af Finland, den 7 Juli, majoren *Michael Henrik Svartz*, en af de tappre Savolaxjägare, som i slaget vid Lappo 1808 i 8 timmar höllo sig oafbrutet främst i elden, och uti affären vid Ruona bro den 1 Sept. 1808 så svårt sårad att han rapporterades död, hvaröfver arkiatern af Bjerkén sedermera erbjöd honom dödsattest, då han efter freden besökte B. i Stockholm för att få attest om sina blessurer: han fick der kaptens afsked och underlöjtnants pension samt svärdsordens guldmedalj; den 10 Augusti i Södra Frankrike f. d. öfverläraren vid artillerilläroverket å Marieberg vid Stockholm, sednast föreståndaren vid Conservatoire des Arts et Metiers i Paris, professoren *Olivier* samt den 2 October, äfven i Paris, Frankrikes berömdaste vetenskapsman och en af de utmärktaste naturforskare i alla tider, franska akademiens ständige sekreterare i mathematiska klassen *François Arago* (född 1786). Vid upprättandet af franska republiken 1848 blef han en af provisoriska regeringens ledamöter (Mina Samtida III: 42 o. ff.) och var äfven någon tid marinminister; efter Napoleons statskupp var han den ende embetsman i Frankrike, som fick behålla sitt embete utan att aflägga trohetsed till denne.

Under det nästföljande året (1854) afgingo med döden: den 28 Januari svenske generalkonsulen i Paris *Charles Pagny*; natten till den 1 Februari uti Turin den bekante litteratören, carbonari och statsfången *Silvio Pellico*, en af de veka naturer, som verka mera genom det deltagande de väcka, än genom idéer och handlingar; regerande *hertigen af Parma*, Carl III, som vid 31 års ålder den 26 Mars mördades midt på ljusa dagen å öppen gata i sin egen hufvudstad; den 17 Juni, af cholera, i staden Mexico, stadd på en konstresa, grefvinnan Rossi, mera känd såsom sångerskan *Henriette Sonntag*; vicekonungen af Egypten *Abbas Pascha* den 20 Juli uti Alexandria; Sachsens konung *Fredrik August*, som den 9 Augusti, på väg till Pilzdalen, genom kullköring kastades till marken och af ena hästen erhöll ett så häftigt slag i nacken, att han genast förlorade medvetandet och inom en timma lifvet; i Neapel, den 8 Augusti, af strypsjuka och kallbrand, den för sin välgörenhet, gudsfruktan och hög intelligens allmänt vördade prinsessan af Canino, äldsta dottern af f. konungen Josef i Spanien, *Zenaide Bonaparte*, maka till sin kusin, Lucien Bonapartes äldste son Carl, som hon hade skänkt tolf barn; vid badet Ragaz i Schweiz den 20 Augusti Fichtes lärjunge, den berömde filosofen, professorn i Berlin *Fr. Wilh. Josef Schelling* (född 27 Jan. 1775), hvars system utöfvat så stort inflytande på Tysklands andliga utveckling; presidenten i Wiborgs hofrätt, grefve *C. G. Mannerheim*, ledamot af svenska vetenskaps-akademien och brorson till den L. A. Mannerheim, som på Riddarhuset först uppsade Gustaf Adolf och hans ätt tro och lydnad, afsomnade i Stockholm den 9 October, samma dag då han, efter sin sommarsejour å Särö, ernade återresa till Finland; och den 26 October afled f. konungen Ludvigs af Bayern gemål *drottning Theresia*, af cholera; general *Herrera*, fordom president för Mexico, theaterartisterna *Rubini*, *Rebecca Felix*, *Ch. Kemble* m. fl.

Mer än femtio år vistades i Port Louis å Isle de France (Mauritius) en svensk doktor Nils *Bergstén*, och hade vid

83 års ålder i högt anseende aflidit i December 1852, efterlemnande en son och tvenne döttrar, af hvilka sonen, när fregatten Eugenie i Mars 1853 kom dit, var handlande och tillhörde firman Blyth et C:o. Hemma i Europa bortplockades 1853 af döden ett helt dussin gamla svenska och norska civilembetsmän. Främst må nämnas fadern till norske statsministern Dues fru och denne ministers efterträdare Georg S., statsrådet Valentin Chr. Wilh. *Sibbern* (född 1779), som afled sjelfva nyårsdagen, i Christiania. På mödernet härstammande ifrån den bekanta slägten Hvitfeld, var han på sin tid en af de anseddaste och inflytelserikaste bland offentliga män, både i regeringen och såsom president i storthing och lagthing. Ett ädelt intagande väsende, grundadt i den djupaste hjertats godhet, men fritt från svaghet då det gällde att fullgöra hvad han ansåg som sin pligt, gjorde honom afhållen af alla. Vid begrafningen i Rygge kyrka, der hans fader, barn och vänner förut hvilade, höll äfven statsrådet Stang ett rörande tal, hvari rättvisa gjordes åt hans förtjenster såsom statsman och en af norska författningens grundläggare. Å Rörstrand vid Stockholm afsomnade den 7 Januari justitierådet Nils Wilhelm *Ståle*. Å Forssmarks bruksegendom i Upland afled den 24 Februari excellensen grefve Pehr Gustaf *af Ugglas*, son af den till president, friherre och grefve upphöjde, vid 22 års ålder 1772 af Gustaf III för en väl upptagen burlesk lyckönskan till revolutionen adlade, Samuel Uggla, hvilken gifte sig med en Hvitfelt. Sonen, född 1784, genomgick graderna både i juridiken och arméen samt blef 1828 statsråd. Den 29 Mars slocknade i Bergen den högt förtjente stiftsamtmannen *Edvard Hagerup*, som deltagit i riksförsamlingen 1814, innehade storkorsen af nordstjernan och S:t Olaf, samt icke förr än 1852 dragit sig tillbaka från det allmännas tjenst. Grefve Fredrik Salomon *Posse*, f. d. landshöfding i Malmöhus län, född ett år senare än den nyssbemälte Ugglas, skötte som denne i yngre åren både juridik och krigstjenst, bevistade 1805—1806 fälttågen i Tyskland och var under

campagnerna 1813—14, då han deltog i bataljerna vid Grossbeeren, stormningen af Lübeck, intagandet af Fredriksort, fältslagen Leipzig och Dennevitz, den förste svenske officer, som under detta fälttåg fick tapperhetsmedaljen. Landshöfdinge-embetet innehade han 1834—51, och efterlemnade både som embetsman och privatman ett särdeles aktadt och älskadt minne: i rättsinne, heder, redlig vilja, ridderligt handlingssätt och ett ädelt hjertas innerlighet öfverträffad af ingen, afhållen af alla samhällsklasser och vid sitt afskedstagande öfverhopad, särskilt af allmogen, med de vackraste bevis af kärlek och tillgifvenhet, sades han ock vara en af de få, som icke egde någon ovän, och han afled i frid den 27 April å sin egendom Närlunda vid Helsingborg. Norska statsrådet S. A. V. *Sörenssen* (född 1793), verksam som jurist, storthingsman, president i storthing och odelsthing, blef 1848 statsråd, och deltog både 1852 och 1853 uti Interimsregeringen i Stockholm, samt afled i Christiania kort efter sin hemkomst, eller den 29 Juni 1853. På Ulfsunda vid Stockholm afsomnade den 23 September f. d. svenska statsrådet, friherre C. F. *Åkerhjelm*, som från lifgardet till häst tog afsked 1811, dirigerade kongl. theatern 1818—23, blef 1827 generaltulldirektör och satt i konseljen 1831—40. Han hade varit ledamot af det stränga konstitutions-utskott (1817—18), som ställde den tidens rådgifvare i kommandomål för Flottan under Riksrätt och jemväl släpade rådgifvaren i kommandomål för arméen helt nära derintill; men föll sjelf i en senare tid (1840) såsom disgracierad konseljledamot för samma öde, utan att ens få pension. F. d. landshöfdingen i Stora Kopparbergs län, Pehr Daniel *Lorichs*, som vid 68 års ålder 25 October å Rottneby vid Fahlun lemnade det jordiska, sörjdes med hjertlig bedröfvelse i Dalarne, för hvars väl han under 31 år med redligaste nit arbetat; och man sökte ett slags tröst i den tanken, att »likasom fordom Svea Folk icke någonsin ville helt och hållet förlora sin Yngve Frey, så skall icke det tacksamma Dalarne åt en främmande jord afstå den sista äretjensten,

tt förvara sin älskade höfdings stoft: här lefde han, här og han, här skall hans trötta hufvud hvila och kring hans vilorum skall Dalarnes kärlek städse hålla vakt och den riska vinden, som genomsusar Dalarnes skogar och fjell, kall städse ditföra ett återljud af folkets enhälliga bön: ra och välsignelse åt landshöfding Lorichs minne!» Den November på aftonen lemnade den 78-årige, efter 50-åriga nödor i statens tjenst ännu i tabellverkets outtröttlige och utmärkte kommersrådet, hofmarskalken John Adolf *Leyonmarck*, sin bening för att efter dagens arbete besöka det gent emot hans hem belägna »Sällskapet»; och de ögon, som numera vanligen följde hans stapplande steg — sedan han genomgått förut ett par slaganfall — beledsagade honom äfven denna gång, tills han der hunnit in genom porten. Men när han på aftonen skulle hemtas, fanns han hos »Sällskapet» ej, och hade ej der varit uppe. Denna dag var hans sista. Efter allt, hvad man sedan derom utrönte, hade han gjort besök i Coldinu-ordens lokal å Kungsholmen, derefter åkt i en omnibus, stigit ur vid Röda bodarnes torg, varit sedd vid slutet af Drottninggatan, der han ock förmodligen, villad af lyktsken, fallit ned vid de trappor åt Norrström, som sakna afstängning från Rosenbadsgatan — alltnog, hans kropp fanns den 1 Mars det påföljande året ute i Saltsjön, utanföre kanonierkasernen å Skeppsholmen. Den styfståtlige och rake kommendanten på Waxholm, öfverstelöjtnanten *Nils Harald J. Åkerstein*, hade efter en längre tids sjuklighet den 24 Oktober aflidit i Bonn; svenska domarecorpsens senior, häradshöfdingen i Östbo och Westbo, lagmannen *J. C. Lemchen* dog den 17 November vid 83 års ålder på Hönsekind i Werna[illegible] socken, och den på Stockholmssupeerna bekante f. vicepresidenten i Svea hofrätt *Pehr Adolf Sköldberg*, tio år yngre, i hufvudstaden på dopparedagen, den 23 December.

Rättvisligen antecknades bland märkligaste dödsfall »Norrköpingskungens», handlanden och fabrikören *John Swartz'*, den 16 Aug., årsdagen af hans födelse (1790). Det an-

seende och den vördnad, denne man åtnjöt både på sin ort och annorstädes, voro ovanliga; och kring hans namn bildade sig till en sällsynt gloria de rena strålarne af en sann medborgerlighets själsadel och dygd. Under hela sin lefnad helgade han med orubblig vilja, rastlös verksamhet och mognad erfarenhet, själs- och kroppskrafter till verkliggörande af högsinnade idéer både för sin stad, sin ort och sitt fädernesland. Hans begrafning fick hela karakteren af allmän sorgfest: hela staden var sörjande i rörelse och till sorgetåget slöto sig både Handels-, Fabriks- och Handtverksföreningarne. Numera biskopen Rundgren tolkade i ett tal från predikstolen såväl den allmänna saknaden och den stora förlusten, som den hädangångnes lefnadslopp. De enda yttre utmärkelser, han af sin konung i lifstiden velat emottaga, var ett porträtt af konung Carl Johan och en guldmedalj af adertonde storleken; efter hans död hade konung Oscar låtit skriftligen genom d. v. finansministern friherre Palmstjerna betyga äldste sonen sitt deltagande. I sorghuset utdelades *latinska* verser (af mag. Wimmerstedt) »In memoriam John Swartzii» — också en sällsynthet vid en borgares graf:

Auctura magnos coelicolum choras,
Telluris oras nuncia, Mors, Dei
Despexerat, si forte quemqvam
Inveniat bene promerentem.
Canis capillis viderat, heu! senem,
Serena cui frons splenduit admodum
Virtutis et vero colore
Ingenii et Probitatis almæ.
Demissa pennis tum placide advolat
Aufertque nobis eximium virum,
Coelo fidelis ceu ministra,
Attribuens Superisque tradens.
Haud invidemus. Sed lacrimis quis est
Quin prosequatur funera jam Tua
Defuncte Tutator Paterque!
Scilicet illacrimamus orbi.

Lugent egeni, queis bene feceras,
Flent ditiores dulce decus suum,
Plorantque docti Te patronum:
Conqueritur patria universa.

En annan välbekant, men mera strids- och herrsklysten, ›rgare nedsteg i grafven å egendomen Hofors i Gestrik-nd den 6 December, med bruksegaren *Thore Petré* (Mina amtida V: 87—104), vid 61 års ålder, och hr Wærn umera statsrådet) »uppmanade den 10 Dec. borgarestån-et att uttrycka sin saknad öfver hans död, hvilket beslöts enom ett tillägg till protokollet». Omedelbart derpå öfver-ick samma stånd till bränvinsfrågan och decimalsystemet; ien den bortgångnes fallna mantel, såsom ståndsledare, pptogs för ett antal riksdagar af rådmannen från Götheborg jörck. En tredje borgare, ansedd och vördad af många, den 0-årige grosshandlaren i Stockholm *G. Th. Keyser*, hade ått före Swartz och Petré, den 8 Juni, i hufvudstaden, er han länge och med nöje burit äfven de mödosamma rchivarie- och skattmästarebestyren inom Bibel- och Mis-ions-sällskaperna. Det mest påkostande offer, choleran af-ordrade Gefle, var grosshandlaren och skeppsbyggmästaren *Lars Augustin Bång*, vid endast 47 års ålder; han hade ir ringa vilkor med yxan i hand arbetat sig upp till be-ydande förmögenhet, lysande namn och utmärkt gagn för äderneslandet genom hundrade farkoster, berömda såsom ut-märkta seglare och kringförande hans byggmästare-ära kring alla haf, och han hade med allt detta dock förblifvit an-språkslös, under indraget lefnadssätt och godhetsfull välgö-renhet i tysthet. En af hufvudstadens första affärsmän och största kapitalister var stadsmäklaren *Weylandt*, som den 23 December mycket hastigt afsomnade; redan i början af October hade hufvudstaden förlorat en af sina mera allmänt bekanta humorister, f. assessoren *J. P. Juringius*, vid 71 års ålder, lika omtalad för sin bildning och vackra juridi-ska studier, sin vördnad för »Calonius», hvars elev han kal-lade sig, sitt hedrande och samvetsgranna tänkesätt, sina

misslyckade arfsprocesser och sin af samtiden icke erkända mekaniska uppfinning, den han kallade »trampkors»; samt den ej mindre allmänt kände »kongl. privilegierade apothekaren» *Hans Nicolaus Riis* (Mina Samtida II: 233), som choleran bortryckte å säteriet Stigen i Färglanda socken, Wahlbo härad af Skaraborgs län, den 2 November, under hans vanliga ströftåg kring landet för att utprångla sin »Res- och Lefvernesbeskrifning», hvarigenom han blifvit sina medborgare ett sannskyldigt plågoris.

Lars Hjortsbergs enka, Sofia Katarina Di Dosmo, afled i Stockholm den 21 Februari, 73 år gammal, hos den *ene* af sina mågar, hofsångaren Berg; *Cleonice Löwenhjelm*, född de Baguet, envoyén grefve Löwenhjelms maka, den 8 Maj i Paris; *Tegnérs enka*, biskopinnan Anna Maria Gustava, född Myhrman, den 18 Augusti, hos ena mågen, öfversten baron Rappe å Kjellstorp vid Helsingborg: den andre mågen, professoren Böttiger, skref när hennes stoft nedsattes i sitt sista hvilorum i Wexiö:

> ... Den graf, dit enkan gick de tunga stegen
> och vårens ros och sommarns kransar bar,
> den grafven vexte ut till hennes egen,
> hon blef med höstens sista löf der qvar.
> Lätt faller löfvet, lätt hon fick befrias,
> af harpotoner förd till Edens dörr,
> och nu, vid sidan af sin Esaias,
> hon hvilar åter, som hon hvilat förr...
> Allt skönt, som hennes make diktat, ville
> hon föra ut i handling hvarje gång.
> Ett sådant hjerta — och ett sådant snille,
> en sådan kärlek — och en sådan sång!...

Och när i Christiania, den 24 October, afsomnade generalen, öfverstekammarherren och hofchefen, Baron af *Wedel-Jarlsbergs fru* Juliane Wilhelmine von Beutzou, sjelf norsk statsfru hos enkedrottning Desideria, så lydde hennes rykte så: »Man kan med sanning säga att hon lemnar efter sig tusendes välsignelser, icke blott för sin välgörenhet, men ock för sin moderliga huldhets skull emot de fattiga.»

Ej må vi glömma frånfället 15 febr. af den gamle musikrektören vid Svea lifgarde *Franz Carl Preumayr*, den ste af den konstnärstrio (Crusell, Hirschfeld och P.), som nge utgjorde hofkapellets prydnad, och hvilken Preumayr nder sin mannaålder var en af Europas utmärktaste virtuor på fagott och 20 år förut under sin konstresa genom yskland, England och Frankrike skördat det mest utmärkta ifall; eller af historiemålaren *N. J. O. Blommér*, hvars tsigter till professorat vid fria konsternas akademi och tillnkta hemflyttning till fäderneslandet döden afskar i Rom en 1 Februari; eller den fordne anföraren för studentsånen i Upsala, magistern *Carl Johan Oscar Laurin*, lycklig usikförfattare, collega i Wisby, af en ögonsjukdom föranedd till en längre sjöresa, och af gula febern bortryckt i Bahia; den i September aflidne utmärkte gravören vid k. yntet *Ludvig P.-son Lundgren*, trädgårdsmästareson, ämnad till läkare men hänförd af sina konstanlag såsom måare, tagen under armarne af Ling och en tid fäktande unler dennes auspicier, slutligen finnande i sin fäktelev J. Salmson sin egen introducteur hos dennes fader hofgraveuren S. Salmson, hvars konst och dotter han begge tillegnade sig. Egaren utaf signaturen »*Uno Leopold*», litteratören U. L. Lindqvist, novell- och theater-författare, afled i Februari månad.

Än mindre kunna Arboga- och Stockholms-boer hafva förgätit Jacobs och Johannis församlingars kyrkoherde, prosten *Pehr Axel Frösi*, som den 9 April afsomnade. Han hade kommit dit såsom fjerde profpredikant och då erhållit de flesta rösterna. Med enkan och de sex barnen sörjde lifligt vid hans bår församlingarne och särdeles deras nattvardsbarn sin trofaste herde, nykterhets- och missionssällskaperna sin nitiske ledamot, fruntimmersskyddsföreningen i hans församlingar sin stiftare och sekreterare, hufvudstaden en af sina värdigaste, mest vördade prestmän, vänskapen den vänligaste, fridaste umgängesman och musikens högborna genius en af sina mest gynnade gunstlingar. Den som en gång hört hans

sång, kunde den aldrig förgäta; den 6 Mars 1841 samlade han vid en musiksoirée å börssalen 5,000 rdr till stående fond för beklädnad af fattiga Solnabarn och den 17 Augusti samma år sjöng han på samma sätt ihop nära 2,000 rdr i Arboga, till en lancasterskola. Tre dagar efter hans död slocknade i Upsala den berömde orientalisten, professoren *Otto Fredrik Tullberg;* pingstdagsmorgonen den 15 Maj också i Upsala finnen anatomiæ och chirurgiæ professor emeritus *Henrik Wilhelm Romanson*, som varit doktor ultimus 1804, intendent vid Sätra helsobrunn sedan 1824 och professor ordinarius från 1830; 10 Juni i Stockholm den flitige, berömvärde litteratören *C. N. Öhrlander*, författare af de mycket begagnade läroböckerna i tyska, franska och engelska språken; den 6 Juni i Gefle, i sitt 75:te år, den fordom så berömde rektorn vid f. d. elementarskolan i Gefle, *Carl Fredrik Viereck*, som ända till sin sista tid fortsatte sina språkstudier (Mina Samtida II: 169); en annan skolman, som äfven forskat i naturhistorien, gick förlorad den 25 Juni i Slaka prestgård, med historiarum lektorn vid Linköpings gymnasium *Johan Haqvini Wallman*, som afled vid höga mer än 60 års ålder.

I sina halfva dagar bortrycktes den 27 September af choleran en bland våra lyckligare yngre skalder, riddarhuskanslisten *Gudmund Leonhard Silverstolpe*, född 1815, prisbelönt af Svenska akademien 1839 för skaldestycket »Segerkronan», 1841 för »Sadis Syn» och belönad 1846 af krigsvetenskapsakademien för ett skaldestycke i anledning af hennes femtionde årshögtid, jemte skald en lycklig och snillrik skämtare, karrikatyrtecknare och sällskapsvän:

> Hvem glömmer detta glada, trygga skämt
> som ännu ingens bröst till missmod stämt,
> som lekande i skrift, i ord, i sång,
> var uddhvasst, kärnfullt och på samma gång
> så fridsamt att, för hvarje slag det gaf,
> man träffades, men blödde ej deraf!

Svenska Akademiens sekreterare, von Beskow, yttrade om honom på nästföljande högtidsdag: »Ännu icke inom leda-

öternas krets, men nära derintill, stod den unga skald, vilken sednast, egnande sig af medborgerligt nit åt lidandes iddning undan den härjande dödsengeln, föll sjelf ett ovänidt offer för det smygande giftet. Akademien uttryckte sin llfredsställelse öfver upptäckten af denna lofvande skalderrmåga genom tvenne prisbelöningar, ett särskildt understöd ll den vittra banans fortsättande samt utnämningen till en Amanuensbefattning, hvilken, ursprungligen stiftad för kalden Stenhammar, redan banat vägen till ledamotskap r tvenne af sina innehafvare. Döden har släckt de framda förhoppningar, som Akademien fästade vid den nu hängångne. Sällan har någon författare mera sannt än han måt sig i sina skrifter, der en djup känsla af religion och osterland, dygd och menniskokärlek, som en lefvande källder genomlöper diktens blomsterland; der sjelfva qvickhens pilar riktas endast af det renaste hjerta och äfven i kämtets lekar pennan föres af behagen. Sjelf var han så jerran all sjelfkänsla öfver sina vittra framgångar, att då an vann sitt första pris, var det endast hans moders öner, som kunde förmå honom att gifva sig tillkänna, vilket ej heller skedde förr än i det ögonblick, då Akademien samlades. Det allmänna bifallet har redan inskrivit hans namn bland samtidens älsklingsförfattares, och den fosterländska sångens vänner känna vid anblicken af hans i förtid brutna bana sin saknad fördubblas, då de, af hvad han redan var, sluta till hvad han skolat blifva.» En annan frågade:

Hvem minns ej huru skämtets fjärlar flögo
i brokig dans omkring hans läppars par,
hur ledsnad flydde, sorg och missmod smögo
ljusskygga bort, der med sin sång han var.
Ej fanns en fest, ett glädjens brödralag,
der icke han var tecknaren af stunden —
den flyende, vid glömskans sida bunden —
som han gaf lif med några penseldrag...
Och glad han var, när han för verlden stod,
och verlden sjelf då tycktes glad och god;

en sång var drufvan värd, som glödde
med vänlig eld, fast «hjertats hjerta» blödde...
Men när han såg, att verlden var så arm
på inre halt, och dock så väl belåten,
då tog han skämtets bjellror i sin barm
och verlden log, och sjelf han log i gråten...

Vår största förlust det året var dock *Samuel Grubbe*, ledamot af Svenska Akademien, f. d. filosofie professor i Upsala, sedan statsråd och chef för Ecclesiastikdepartementet, och som efter afskedet från denna höga post återflyttat till Upsala och der betalade förgängelsen sin gärd den 6 November. Han var född i Seglora af Götheborgs stift 1786, och hade sedan många år varit inspektor för Götheborgs nation i Upsala, som vid hans begrafning sjöng:

Tälj om den rad af år, han verkat trägen
i läraräns kall med lika flit som fröjd,
tälj om den ungdom, som han visat vägen
på tankens stege till det Sannas höjd!...
Han åt det Rätta skatta bjöd hvar irring,
hvad nyss var dimmigt tog bestämd gestalt,
och der blef reda i en hvar förvirring
och der kom sol, om icke lif i allt...
Den Vise skrider obemärkt sin bana,
för mängdens syn en slöjad hemlighet:
ty hvad han tänker det kan ingen ana,
och hvad han anar är blott en som vet.
Och höga själar äro ofta blyga,
när röjde ytan hvad inom den fanns?
De ha fått vingar icke blott att flyga,
men ock att skyla mycken inre glans.»

Icke tillhörande de filosofer, hvilkas djerfva forskning skakat tankeverlden i dess grundfästen eller genom förvånande upptäckter och dristiga eröfringar utvidgat dess gränser, skall han dock alltid intaga ett upphöjdt rum bland de tänkare, både inom och utom fäderneslandet, hvilka förmått klarast öfverskåda och ordna de förvärfvade skatterna inom tankens område. Outtröttlig forskare i ljusets och sanningens tjenst, verksam deltagare i menskligheten fortgående upplysning

ch förädling, rönte han för sina lärdoms-mödor och den
litiska omvårdnad, han under mer än en mansålder egnat
t det uppvexande slägtets daning, ett lika allmänt som
acksamt erkännande. Om det likväl fanns någon i Sverige,
om i denna del betviflade hans förtjenst, så var det han
jelf. Inom svenska akademien är han — sade Beskow,
hvars ord vi citera — nästan oersättlig såsom granskare,
liksom hans rum med svårighet torde fyllas såsom biträde
vid det stora språkverket... Hans vältalighet var ej en
lysande sammansättning af bildverk, ämnade att med för-
vånande drag anslå inbillningen, utan en framställning af
sak, upplysande, öfvertygande; hos honom låg stylens skön-
het i tankens klarhet, formens renhet och uttryckets genom-
skinlighet, lik den kristallklara vågen, som uppenbarar dju-
pets gullsand. Egen var han deri, att han med samma
omsorg bemödade sig att för verlden undandölja, hvad andra
söka att lägga i dagen: öfverlägsenheten af sina kunskaper
och sitt omdöme. Fornhäfden omtalar ett land, vid hvars
gräns hvarje fiende nedlade sina vapen, för att ej återtaga
dem förrän utom dess landamären. Ett sådant fridlyst fält
var Grubbes verksamhetsbana: vid anblicken af detta tanke-
forskningens, dygdernas och anspråkslöshetens fridshem, kände
sjelfva afunden och smädelsen sina vapen falla ur hän-
derna...» Så långt Beskow; om förf:s enskilta bekantskap
med Grubbe är förut taladt (Mina Samtida I: 40, 76, 94.)

Ej mindre lång var raden af förluster under det näst-
följande året (1854). *Carl Ludvig Dœvel*, född 1784 och
redan vid 12 års ålder sergeant vid »Götha» sedermera
s. k. »Svenska» gardet, kommenderad till Tyskland emot
fransmännen 1805 och kommenderad på Fredriksborg 1808,
bevistade bataljen vid Lokala, landstigningen vid Helsinge,
landstigningen och affären vid Rathan, bataljerna vid Gross-
beeren, Dennewitz och Leipzig, tåget till Holstein, intagan-
det af Lübeck, Kiel, Friedrichsort och Friederichsstadt, var
slutligen i långa tider, ända till sin död, kommendant i
Stockholm, och såsom sådan en af hufvudstadens mest po-

pulära personer (Mina Samtida III: 83). Hans utnämning till chef för Uplands regemente rubbade icke denna tjenstgöring såsom kommendant, ty han var i den oumbärlig: han dog 18 Jan., der han lefvat: i kongl. slottets kommendantsflygel. Konungens söner bevistade hans begrafning; detachementer af alla militärcorpser i Stockholm äfvensom Stockholms borgaremilitärcorpser och alla hufvudstadens officerscorpser deltogo i hans jordafärd och folksångföreningen sjöng vid katafalken.

En annan gammal Stockholmare, förre borgmästaren derstädes *Christian Lovén*, afsomnade der den 11 Februari, vid 89 års ålder, och en tredje, hofrättsrådet *Johan Fabian Hedblad*, å Stadra i Örebro-nejden den 23 Augusti. Gamle stallmästaren, f. d. landshöfdingen *Michael von Törne*, afled i Hamburg den 23 Mars; öfversten och f. d. chefen för Westmanlands regemente, i början af November å Frövi i Westmanland; lotsdirektören öfversten *Gustaf Erik Lundstedt*, redan i sin ungdom närvarande vid amiralen Saumarez' anfall natten till den 13 Juli 1801 på förenade franska och spanska eskadrarne i Gibraltars sund, deltog under finska kriget i arméens flotta uti affärerna vid Kimito, Bockholmssundet, Sandöström, Grönviks sund, Palwasundet, Östansjö och Lewankurko, samt, anställd vid staben, bevistade slaget vid Leipzig 1813. Hans förtjenster om våra triangel- och sjömätningar samt lotsverket, fyr- och båkinrättningarne, voro mångåriga.

Förre presidenten *Jonas Evelius* hade vid några och sjutio års ålder i Stockholm afgått med döden den 8 Februari. Honom följde den 21 i samma månad en af konung Carl Johans finansministrar, f. d. landshöfdingen i Wermland, statsrådet *Johan Didrik af Wingård*, broder till ärkebiskopen, men honom alldeles olik till skaplynne. Hans bana var till en början militärisk 1793—1814, och han erhöll för slaget vid Leipzig svärdsorden samt blef samma år ordinarie chef för artilleristaben; men sina egentliga lagrar skar han såsom landshöfding i Wermland och lefver

der ännu i kär åminnelse. Hans författarskap omfattade »Militära paradoxer» (1809), »Uppsats om artilleriundervisningen» (1816), »Håkan Westgöthe, läsning för menige man» (1828), hvilken sistnämnda fick tre upplagor. I äldre dagar (1846—50) skref han »Minnen af Händelser och Förhållanden under en lång lefnad» och (1851) »En pietists resa till sin graf.» Han var en godmodig, hjertlig gammaldags man, enkel och omisstänksam; bland hans största fröjder på gamla dagar var det besök, hvarmed hans gamle elev, slutligen »paletot-mannen» furst Mentschikoff, vid ett besök i Stockholm i de sista åren, minnesgod hedrade honom. Förf. hade, sedan W. invalid lemnat statsrådsembetet, nästan dagligen nöjet att med honom samspråka, och blef, när jag någon gång dröjde att återkomma, ifrigt bannad derför. Han hade i sin ungdom varit min faders elev. — Öfverstekammarjunkaren, Friherre *Carl Carlsson Bonde* till Eriksberg, juris utriusque doctor och philosophie magister, afled på sin fidiekommissegendom den 24 Februari. Ättling af Carl Knutsons hus, sjelf son af excellensen Carl Göran Bonde Jönsson och Agneta Sophia Hildebrand, gifte han sig med Ingeborg Bonde och efterlemnade tvenne söner, friherrarne Carl Jedward och den 1871 bortgångne Knut Philip. — Den siste friherren *von Rehausen*, *John Gotthard*, född i Lissabon 1802, uppfödd i England 1805—1818, examinerad i Upsala och inskrifven i kabinettet i Stockholm 1824, tjenstgörande såsom legationssekreterare i Paris 1827—28, i Petersburg 1829—30, i London 1833, och vidare Chargé d'Affaires i London, kammarherren, legationsråd, utnämndes till envoyé i sistnämnda hufvudstad 1847, och afled der, mer engelsman än svensk till vanor och lefnadssätt, den 2 Mars 1854; med vitsord om redbar och pålitlig karakter, älskvärdt umgänge och säkert omdöme. — Norska f. d. statsrådet *Motzfeldt*, född 1777, i ungdomen artillerioffícer och såsom artillerikapiten skickad till tjenstgöring å ön S:t Thomas, derefter kommendant å Bergenhuus fästning, kom sedan in på den politiska

banan såsom ledamot af riksförsamlingen på Eidsvold, storthingsman, lagthings-president, statsråd (1814), chef först för armé-, sedan för revisionsdepartementet, medlem af unionskomitén i Stockholm 1839—41 och då beklädd med svenska serafimerbandet, afled i Christiania den 1 April. — Kommendörkapitenen, kommendanten vid Stockholms station af K. M:ts flotta *Carl Fredrik Coyet* afsomnade i Stockholm den 20 September efter få dagars sjukdom, vid endast 53 års ålder. Vid hans dödsbädd satt, utom makan och dottern, en 86-årig fader, afvaktande det ögonblick då hans ålderdomsstöd, hans hjertas och lefnads glädje skulle honom frånryckas; och utanföre klagade vännerna att en sådan förman och kamrat skulle mistas. Ingen, som kände denne redbare man, underlät att erfara renheten af hans fosterlandskänsla och orubbligheten af hans karakter. — Norska f. d. statsrådet *Niels Aall*, som 1814 deltog i afslutandet af konventionen i Moss, afled den 23 Oktober vid 85 års ålder i gården Uhlefos ett par mil ifrån Skien. Född köpmansson i Porsgrund, hängaf han sig i början åt fadrens yrke och blef 1810 rådman i Skien och Porsgrund, men sedan prinsenregenten 1814 utnämt honom till regeringsråd och chef för handels- och tullväsendet, blef han samma år statsråd och afsänd till London jemte Christie och Rosenkilde för att söka förskaffa Norge sjelfständighet. Efter föreningen med Sverige erhöll han 28 Nov. 1814 afsked ur statsrådet och drog sig till privatlifvet, men fick dock året derpå lilla svenska nordstjernan och 1847 vid Olafsordens instiktelse kommendörstecknet af denna. Han var ock storthingsman och lagthings-president 1815.

Inom det vid riksdagarna församlade svenskà Bondeståndet slog döden detta året ovanligt många gånger ned. *Theodor Sandström* (yngste broder till kammarrättsrådet, landshöfdingen i Jemtland, statsrådet och slutligen åter landshöfdingen (i Skaraborgs län) Sandströmer), sjelf i sin ungdom anställd vid embetsverken och af ytterst liberala tänkesätt, hvilka slutligen vid Crusenstolpeska högmålet 1838 slogo öfver nästan till frenesi, så att han uppoffrade hela

sin ställning och sina framtidsutsigter, för att få göra sig bemärkt såsom den yttersta venstra oppositionens talare och skrifvare i de mest radikala tidningar, och på denna grund upptogs till kanslist i bondeståndet vid 1840—41 och flera följande riksdagar, der han spelade en stor rôl bakom kulisserna såsom de mest beryktade radikala böndernas »skrifkunnige vän», hade emellertid, han som så många andra, vid tilltagande år kännt blodets sjudande hetta minskad och slutligen emottagit ett »lefvebröd» af Stockholms »kommun», såsom intendent vid allmänna barnhuset, i hvilken egenskap han oförväntadt afled 21 Januari 1854, i sina bästa år. — Underrättelsen om detta dödsfall uppskakade på det yttersta bondeståndets senior *Johan Jacob Rutberg*, som några veckor förut dessutom haft att uthärda den strid och den grämelse i sitt stånd, hvarom vi berättat (Mina Samtida VII: 18—22), och natten till 23 Jan. dog han alldeles oförberedt, af hjernslag, vid 66 års ålder. Riksdagsman alltsedan 1818, alltså vid nio riksmöten; tre gånger ståndets senior och vid två af dem den, som öppnat ståndets förhandlingar och fört ordet, intill dess taleman blifvit nämnd. Vid 1823 års riksdag ingaf han af Theorell skrifna motioner »om den stående härens reducerande och ett utvidgadt conscriptionssystem» och en »ny Regeringsform», hvilka emot honom framkallade i ståndet en sådan storm, att med 93 röster mot 21 bifölls förslaget att ställa honom under åtal, ehuru beslutet icke kunde hafva någon följd, då icke fullt $^5/_6$ af de röstande förenat sig. Rutberg och Strinnlund, som varit ovänner eller motståndare, ingingo efter 1844 förbund, uppå Sandströms föranstaltande. Från Rutberg utgick första tanken att göra Theorell till justitie-ombudsman (Mina Samtida III: 6—7) med Strinnlunds tillhjelp. Orubblig vän af gammal svensk ärlighet kunde han icke tåla främmande impulser, utan att öppet klandra dem. I Nedercalix, hemorten, åtnjöt han så odeladt förtroende, att hvad han beslöt blef alltid hans häradsboers hela svar i förekommande frågor; sina valmäns

angelägenheter skötte han med den oegennytta, att han aldrig tog ersättning för sitt besvär. Hans ort ansågs genom hans död hafva förlorat ett oersättligt stöd, och vid hans begrafning inställde sig bondeståndets samtlige ledamöter. — Bondeståndets taleman vid 1844 och 1847 årens riksdagar, en af de radikalaste motståndare, konung Carl Johan hade i bondeståndet, hela det radikala Sveriges afgud efter den tid, då han uppmanade i sitt stånd: »Förliter Eder icke uppå Förstar!» men numera icke ens riksdagsman, och af konung Oscar, för sin förmåga att af talmansarfvodet spara in köpeskilling för ett hemman, privatim kallad »kamererarен», *Hans Jansson*, afled i detta sitt Skarbohl den 3 Februari, och förre vice talmannen Nils Persson skildrade vid plenum i bondeståndet den 11 i samma månad uti ett minnestal hans förtjenster. Han var en af de tolf barnen hos fattiga föräldrar i Tössbo härad på Dal, der han föddes 7 Januari 1792; blef vid 17 år klockare i Mo socken och vaccinatör, samt fick för sitt nit belöningsmedalj af sundhetskollegium. Vid 1828 års riksdag blef han riksdagsman för Tössbo, och 1834 för Tössbo och Wedbo. År 1840 undanbad han sig talemansstolen, 1844 besteg han den, 1846 utnämnde konung Oscar honom till ledamot af representationskomitén. Samme konung prydde honom egenhändigt med en stor guldmedalj i tung guldked om halsen, om vi ej misstaga oss, till hågkomst af kröningen. Man kallade honom Anders Danielsons elev och somliga funno honom både menniskovänlig, välvillig och oskyldig, men karakteren var icke fast och lynnet icke stålsatt, hvarföre ock popularitеten gick på en enda riksdag till ända. — Natten till 15 September afsomnade oförmodadt riksdagsmannen för Östbo och Westbo härader af Jönköpings län *Petter Mårtensson* i Horsamo; dagen derpå, efter några få timmars sjukdom (cholera), fullmäktigen i bondeståndet för Härdinghundra, Lyhundra, Sjuhundra härader samt Frötuna och Länna skeppslager *Olof Johansson*, som på 4 à 5 olika håll lät söka läkare utan att någon sådan anträffades, hvilket tillskrefs

hufvudstadens bristfälliga sundhetsvårdsanstalter under den då pågående epidemien, och hade den lyckliga påföljd att ett större antal läkare för stadens räkning anskaffades; och den 2 December dog slutligen riksdagsfullmäktigen för Luggude härad af Malmöhus län, *Johannes Nilsson* i Fleninge, den sjette af detta riksstånd, som döden under denna riksdag afhemtat.

En ibland hufvudstadens märkligare förluster var den af brukspatronen *Samuel Owen*, som den 15 Februari, efter 80 års redlig vandel, begaf sig till det rätta hemlandet. Född engelsman, hade han vunnit borgarrätt i Stockholm och var den förste, som i Sverige byggde ångfartyg. Hans mekaniska verkstad stod i stort anseende; en betydlig del af sin betydliga förmögenhet offrade han på allmännyttiga företag, som icke kunde genomföras, t. ex. en hängbro af jern öfver Norrström mellan Mynttorget och Rosenbad. Ingenieurer och mechanici i hufvudstaden läto modellera och gjuta hans bröstbild och öfverlemnade på årsdagen af hans död ett exemplar till familjen, under betygande af sin tacksamhet och vördnad för mannen af den oförgätligt stora verksamheten i deras fach, och af så många medborgsmannadygder, Sveriges Fulton. Bysten var modellerad af Sjöstrand och gjuten i gips af Barsuglia, samt återgaf troget de ädla, snillrika och välvilliga anletsdragen. — En af hufvudstadens mest anlitade borgare var *Johan Wedberg*, stadsmajor och bataljonschef vid borgerskapets infanteri, serafimermedaljör och Wasariddare, en af borgerskapets femtio äldste, ledamot af dess drätselkommission, victualiehandelssocietetens hufvudman 1835—1854, direktör vid borgerskapets enkhus, vid Strandbergska läkareinrättningen, vid Inqvarteringskommissionen och en mängd välgörenhetsinrättningar. Han var född 1792 och afsomnade den 15 Febr. — Utomlands afgingo med döden: i Tanger af Nordafrika den 3 April, vår generalkonsul i Marocco, *Johan Mathias Ehrenhoff*, nära 77 år gammal; i Strasburg den 5 April vår fordne generalkonsul i Stralsund, legationsrådet, filosofie

magistern *J. F. af Lundblad*, 65 år, samt i staden Gustavia på ön S:t Barthelemy, vid 29 års ålder, samma dag som Lundblad, t. f. guvernementssekreteraren och tullförvaltaren *Henrik Theodor Gadd*, om hvilken i »S:t Christopher Gazette and Charibbean Courier» lästes en vacker afskedsartikel.

Ännu torde en och annan af våra läsare vilja erinras om theaterdirektören *C. A. F. Berggren*, som i Runneby afled den 16 Januari 1854, vid 55 års ålder; eller om premierdansören vid k. theatern *P. J. W. Pettersson*, den karakteristiske och genialiske tjenaren hos Terpsichore, men hvilken dessutom innehade en helt annan förmåga, myntkunskapens, så utmärkt att han af riksantiqvarien Hildebrand anställdes hos Vitterhetsakademien med arfvode såsom e. o. amanuens, för att der biträda vid de rika myntskatternas ordnande; han egde ock sjelf betydliga samlingar i denna väg, när han den 12 Juli lemnade lifvet. Alldeles förgäten är nog icke heller den *»långa lappskan»*, Anna Kajsa Larsdotter från Bränäs i Lycksele, som både i Sveriges och många andra länders hufvudstäder för sin ofantliga längd väckte så betydligt uppseende då hon för penningar lät se sig, och hvilken, nyligen hemkommen från långvarig vistelse i England, i Juni afled. För 40 rdr köptes sedan rättigheten att uppgräfva liket och uppsätta skelettet bland Carolinska institutets fysiologiska samlingar.

Och samma väg som de, den väg på hvilken ingen återvänder, vandrade samma år snillets och vetandets »ljusbärare» t. ex. *Skaldinnan Euphrosyne* (fru Julia Christina Nyberg, född Svärdström) den 18 April på lägenheten Fredriksberg, nära Skultuna bruk, vid 68 år. Utan att höra till det storartade skaldeslaget, utmärkte sig hennes sångmö likväl för en varm och frisk från allt pjunk fri känsla, en eldig om ock icke rik fantasi, rent och klangfullt språk, flytande versification och verklig inspiration. Christophorus var det skaldestycke, som beredde hennes första ryktbarhet. Gamle Afzelius skref vid hennes död:

...sent en tärna
i Nordens dalar
skall vandra åter,
som så odödliga
toner slår...
Hur du var älskad
af Ling och Geijer,
hur rörd och säll
Franzén, den älsklige
Lapplandsskalden,
din visa hörde
om lappens tjell,
der lilla flickan
i oskuld »sof på
sin renskinnsfäll»...

Vid 35 års ålder afled, i Maj månad, uti Honkong i China, vår landsman, missionären *Theodor Hamberg*, som redan hunnit förvärfva sig namn såsom chinolog och häfdatecknare. Han hade bland annat utgifvit en historia om Hongsiutsinen och Qvangsi-uppresningen, hvilket arbete mycket berömdes af anglo-chinesiska tidningar, som gjorde vidlyftiga utdrag deraf. Han var ock personligen bekant med rebellernas chef. — Uti Upsala afsomnade efter en långvarig sjukdom den 10 Juni, juris doktorn och professorn *Carl Olof Delldén* vid endast 54 år. Han och hans maka, som årligen gifvit rika bidrag till stadens småbarnsskola och andra välgörande inrättningar, hade äfven genom frikostigt testamente ihågkommit pauvres honteux i Upsala stad med 15,000, småbarnsskoleinrättningen med 5,000 rdr o. s. v. — Den 7 Juli afsomnade i Linköping utgifvaren af tidningen Östgötha-Gazetten, förre riksdagsmannen af borgareståndet, filosofie magistern *Henrik Bernhard Palmær*, en af våra största, mest bitande humorister. Det var om honom, man berättade att han, på sin promotionsdag, i stället att gå upp på parnassen i choret, gick upp på orgelläktaren och satte sig der för att se på, huru det hela skulle taga sig ut och göra sig lustig öfver alltsammans. Ovanlig var han både i kunskap, snille, åskådning och fasoner. — En annan publi-

cist och magister, *Carl Peter Liljeborg*, afsomnade på ett litet landställe vid Carlberg den 13 Augusti. Förut arkivarie i justitiestatsexpeditionen och stundom tillförordnad byråchef för tryckfrihetsärenden, tog han vid jultiden 1851 afsked ur statens tjenst, för att uteslutande egna tid och krafter åt Bergstedts Aftonblad, der han som aktieegare och redaktör var en bland de mest flitiga.

Historiemålaren *Johan Gustaf Sandberg*, professor vid Fria konsternas akademi, lemnade lifvet den 26 Juni, vid 72 års ålder. Sedan 1821 hade han varit ledamot af nämnda akademi och 1828 utnämnts till professor. Mästare i teckning, sann och korrekt, utbildades han till konstnär utan andra resor i främmande länder än ett kort besök i Köpenhamn. Frukterna af hans konstnärslif äro snart sagdt otaliga, i alla riktningar: ren historiemålning, historisk-mytologisk, historisk-religiös, batalj-, historie-genre-, porträtt-, ren genre-, eldskens-, häst-, landskaps-, landskaps-genremålning, teckning för planchverk, ja litografiering. Främst af allt stå hans frescomålningar i Gustavianska grafkoret i Upsala, de första, största och snart sagdt enda i sitt slag. Dessa 7 taflor, utförda på murarne (1831—38) honorerades af kyrkan med 21,000 rdr rmt. De öfriga konstverken hinna vi ej ens uppräkna; i porträttfachet blef han förliknad med van Dyck, och dansken Miller (1831) satte honom främst bland svenska porträttmålare, vid Bredas sida. Euphrosyne, när hon poetiskt mönstrat hans porträttgalleri, sade till slut:

> När, Sandberg, du åt duken ger
> din samtids glans — i offergärden
> skön, oförgänglig — efterverlden
> af ditt geni en spegel ser.

Mätt af år och af lefvande gick till döden efter 87 års lif, 61 års prestadöme och 43 års episcopat, jubeldoctorn, prokansleren, Lundabiskopen d:r *Wilhelm Faxe* den 22 September. Han var riksdagsman 1809, 1810, 1812, 1815, 1817, 1822, 1826, 1834. Biskop blef han 1811.

ans utgifna skrifter bestodo till större delen af tal och edikningar samt en matrikel och dictamina till Prestelåndets protokoller. Men han förde i Lund ett utomdentligen gästfritt och lysande hus, der munterhet och egnér sjöngo om, och borden dignade under välfägnadernas irda. Äfven förf., som vid promotionen 1841 besökte ınd, fick erfara prof af denna gästfrihet och deltog bland ınat i en middag hos biskopen, dagen efter promotionen, i samma gång med n. v. landshöfdingen i Götheborg, grefve hrensvärd, hvilken, den tiden till stor förundran och beıdran, särdeles i Skåne, oaktadt grefve dock tog filosofiska raden, och fått sin krans just föregående dagen. Bland 4 Faxes företrädare på Lunds biskopsstol under 800 år, ade blott en, erkebiskop Birger († 1515) som blef 90 år ammal, öfverträffat F. uti lefnadsår, blott en, Asker († 1437) fverträffat honom i biskopsår (47). Huru Faxe uppfattade postelens föreskrift att en »biskop bör vara gästgifvare», erom vittnade tillochmed den i kyrkan vid begrafningen tdelade minnessången af Anderson, som målade både sannt ch fint den vördige och värdige patriarken och mäktige hefen:

Klart var ditt öga och din verksamhet
med lätt och öfvad hand sin båge spände:
det finns i hvarje makt en hemlighet,
den måtta, som sin gyllne regel vet,
som få förstå, men du i botten kände...
Du stod som i en festsals glada sken
och dröjde qvar ännu se'n festen farit;
du såg dess kronor slockna, en och en,
du hört dess sånger tystna längesen
och det blef tomt, der nyss så festligt varit.
Så skymde det omkring dig mer och mer,
men i ditt kall du stod som i ett pansar
och åren föllo på din hjessa ner
ej såsom börda blott, som smycken mer,
du bar dem lätt, som dina jubelkransar. —

Ännu ett namn, i årets ellofte timma, och förlusterna för året äro räknade. Så, som i ett annat kapitel beskrif-

vits, hade vår landsman, den berömde bildhuggaren *Berg Erland Fogelberg* just denna höst varit hemma på besök fäderneslandet, firad som få, lycklig som ingen, i det ha sjelf fått på några veckor dirigera uppställandet af trenn bland sina nyaste statyer: Birger Jarl och Carl Johan Stockholm, samt Gustaf Adolf i sin fädernestad Götheborg Vid Birger-Jarlsfesten i hufvudstaden den 21 October had man sjungit till honom:

Fast fjerran ifrån,
dig Svea dock ser,
ej mången sin son
hon älskade mer;

man hade återigen firat honom vid en afskedsmåltid i Stockholm den 8 November, och han hade till en mängd bland sin omgifning, äfven till förf., utdelat minnesgåfvor, bestående i utmärkta fotografiska afbildningar af hans förnämsta konstverk. I Göteborg, dit han sedan begaf sig för att öfvervara aftäckningen af Gustaf Adolf, sjöng man till honom:

Och denna ärestod
ej blott om bragder talar, om hjeltens höga mod;
ty i odödlighetens famn
den bringar ock *din* ära, ditt rykte och ditt namn.

Från Götheborg hade han några få dagar derefter, den 23 November, afrest åt Helsingborg, för att begifva sig till sitt hem uti Rom. Men på juldagen telegraferades från Wien att han, på sin resa till Rom, den 22 December uti Triest hastigt aflidit af slagfluss! Redan den 11 Dec. hade han inträffat i Triest och lät då, i anseende till plågor i underlifvet, tillkalla en chirurg. Men i öfrigt var hans helsotillstånd hela tiden godt, likasom hans lynne; tillochmed den 21, dagen före hans död, fann läkaren honom i fullkomligt lugnande tillstånd; han intog på qvällen med god appetit sin vanliga souper och rökte derpå sin cigarr, samt hördes ännu kl. 11 på natten gå af och an i sitt rum. Men på morgonen fann man honom i sängen död: han hade

ffats af nerfslag. På lutherska kyrkogården nedsattes et i ett tyst grafställe, lämpande sig till uppresande af minnesvård. Men det fick ej stanna der. Den 6 Juli 57, då det hemkommit ombord å korvetten Chapman, des stoftet af en deputation utaf staden Götheborgs myn-gheter till den nya begrafningsplatsen och gömdes der, gst i den kulle, der staden numera begrafver sina ut-rktaste män. Vandraren märker nog det ståtliga monu-entet. Han rönte samma lycka som Thorwaldsen och hlenschlæger, att dö på höjden af sin ära, fastän icke som desse den hugnaden, att somna i fädrens land.

Men han lefver, fast han flyktat
från vår jord så mörk och trång,
och hans namn lik nordens stjerna
vet ej af en nedergång ...
Ty, så länge än i norden
finnas män med mod och märg
dör ej minnet utaf konstnärn,
svensken Erland Fogelberg.

Bland hans verk må här blott nämnas: Oden, Thor, Balder, Apollo, Venus, Mercurius, Carl XIII, Carl XIV, Birger Jarl och Gustaf II Adolf.

Uti Götheborg, hans födelsestad (1787), firade bild-ningscirkeln redan den 21 Januari 1855 en fest till hans minne, och tillochmed i Finland ristades (sannolikt af Z. Topelius) på hans grift en runa, hvilken ändades så:

Ja, malm och klippor ha vi nog;
och hatet smider dem
till dödens lod och hårda svärd
och mur för hotadt hem,
men hvar är den, som anderik
och kärleksfull förstår
att locka fram ur klippans famn
en evig ungdoms vår?
Och hård som klippan randas nu
en ny och bister tid,
en jernets tid och hatets tid,
som skrämmer konstens frid.

Men, fallne mästare, var lugn!
En starkare än du
skall mejsla fram ur klippans famn
en nyfödd vår ännu.

X.

Theorell, Bergstedt, Hazelius

Språkvurmen och Vinterbladet. — Theorells lexicon barbarum. — Hazelii språkrensningsmani. — Tidningsspråket. — Pædagogiska föreningens bokstafveringsdiskussion. — Riksdagsdiskussion om klassiska och reala linierna. — Grefve Carl Löwenhjelms bref till Dalman. — Rydqvist börjar utgifva »Svenska Språkets lagar». — Stockholmsdialekten. — Undervisningsexpositionen i London. — Folkskolelärareмötet i hufvudstaden. — Läroverksreformen. — Öfversättningsvurmens: »Hästfolk» och »Eftern». — Smädeskrift å båle bränd. — Ridderstads apotheos i Svenska Tidningen. — Coalitionen och Askelöf. — Tidningen Fäderneslandet. — Rosenschölds Odyssée. — Falkmans jurymannaåsigt. — Dalmans och Hazelii nya tvist om Posttidningens gamla munlås. — Posttidningen skrapad på Napoleon III:s begäran. — Förslaget om en officiel tidning. — Bergstedtska Aftonbladets skaplynne. — Dess utfall emot konung Oscar personligen. — De conservativas hedersmiddag åt Hazelius. — Bergstedt lemnar Aftonbladet, Posthumus Posttidningen och Hazelius Svenska Tidningen, alla inom några månader. — Hazelii sista bref till författaren af denna bok. — Förbundet »Männerna för sig».

Språkvurmen sysselsatte 1853 till ovanlig grad isynnerhet Stockholms invånare. Redan i Mars anmärktes af J. P. Theorell (broder till justitieombudsmannen S. L. T.): »En mängd och en ganska stor mängd personer har om en nationel industri blott ett enda begrepp, värderar henne blott för en enda sak: att hon gör utländska varor umbärliga. Det anses för hennes högsta, ja nästan enda bestämmelse. Detta åskådningssätt eger en förvånande likhet med den synpunkt, hvarifrån mängden behandlar språket.» Sällan sysselsatte sig dittills någon af de vanliga bellettristiska och publicistiska författarne med någonting annat i denna

ig, än språkets renhet, och menade med denna renhet genting annat än utmönstring af främmande ord. I detta inseende var den omtalade »adjutanten», numera utgifvaren Svenska Tidningen (Hazelius) en af de ifrigaste. Deremot irdslösades på ett oförsvarligt och oerhördt sätt den gram- atikala och grammatikaliskt logiska vården af språket, det ehandlades rentaf såsom ett experimentalfält för alla möj- ga regellösa nycker, ett uppgifvet gärde. Winterbladet och osttidningen ansågo språkets *riktighet*, constructionen och rdens rätta bruk vara den vigtigaste omständigheten, be- ödandet att från språket hålla ute nya utländska ord omma i andra rummet, bortrensandet af redan i svenskan ifdvunna ord tillhöra endast det tredje, helst detta arbete möjligen numera kan konseqvent genomföras, men deremot illverkandet af nya svenska ord, för att undvika behofvet f utländska, vara det minst angelägna, och i många fall entaf otillrådeligt. Den »Svenska» Tidningen satte deremot len sistnämnda reformen främst. Uti ett »Lexicon bar- barum» upptog Theorells Vinterblad en förteckning å sådana misslyckade produkter: såsom att *afdanka* begagnades för »taga afsked», i st. f. gifva afsked, afsätta, och *aftacka* för begge betydelserna (af Aftonbladet): *afstamning* i st. f. här- stammande; *andelig* i st. f. prest (Geistlich); *betinga* (be- dingen, göra vilkor för) i helt annan mening; *bestyrelse*, som nu nyttjas såsom härledt af styra, blott derföre att danskan har ett dylikt ord; *beafsigtigadt*, tillyxadt af Svenska tid- ningen efter tyskan (beabsichtigt); *berättigelse*, likaledes af Sv. T.; *fortsätta* i samma bemärkelse som fortfara, ehuru det förra är activt verbum; låta skott *falla*, eftersom tyskarne säga så; *förfoga* i activ mening (verfügen) oaktadt vi ha det reflexiva »förfoga sig»; *förfogande* både såsom »disposi- tion» och »åtgärd»; *förtolkning* (af danskan) ehuru vi ega det enkla oförtolkbara »tolkning» (förtolka måste de flesta svenskar nemligen sätta i jemnbredd med *för*tyda); *för- trånga* (verdrängen) i betydelsen af undantränga, ehuru det med »för» har helt annan mening; *föranledning* (veranlas-

sung) fastän vi ha tillräckligt ord »anledning»; *företrädare* i bemärkelsen af representant, ehuru vi förut hafva det i helt annan mening (en af A.B. införd slarf-förvexling mellan tyskarnes ver och vor); *frambringelse*, såsom »produkt», både till form och betydelse en värdig produkt af Sv. T.; adjektivum *företrädesvisa*, likaledes Sv. T. (en språkvishet uppkommen ur okunnigheten att i detta och »gradvis», hvilket ock börjat göras till adj., *vis* är adverb, icke adjektivum såsom i frågvis och näsvis); *inslå* en väg (einschlagen) både i A. B. och Sv. T., och derigenom »inslå» spikar i språkets likkista; *inlysa* (einleuchten, blifva klar), snygg öfversättning: *namneligen* (namentlich, nommément) ehuru det är tvetydigt och vi redan hafva ett tillräckligt »nemligen»; *rundskrifvelse*, hvarmed menas cirkulärskrifvelse, medan det förra måste gälla om en skrifvelse som *är* rund; *snudd* (tangent); *skrifsvärta*, *sköteslös* (danskt) i st. f. vårdslös, liknöjd, oblyg; *tillbakaverkning* (reaction); *utfordra* i st. f. utmana; *utbringa* en skål (ausbringen), ett hurrah o. s. v., i st. f. föreslå; »*afsevärd*», *hafsevärd*, *slafsevärd*, *krafsevärd* och »*sevärd*» med ännu flera dylika afskyvärda »frambringelser».

Aftonbladet hade under Hiertas regime tvertom nyttjat så *många* utländska ord som möjligt, men med iakttagande af att stafva dem så som de uttalades, hvarigenom de fingo ett befängdt utseende och småningom förlorade sin ursprunglighet samt af folkspråket ända till galenskap förvredos: så skref A. B. agremang, byrå o. d. på »schangtilt» sätt. Ändå värre var att det egentliga språkförderfvet, synderna mot grammatik och logik, måste skrifvas hufvudsakligen på den tidningens räkning; ty de härrörde från den mängd af illa betalda och illa underbygda tidningsreferenter, dem de vidlyftiga spalterna påkallade för att fyllas, och hvilka referenter, utan kännedom om språkreglor — hvari den tidens skolundervisning icke ens sjelf var hemmastadd — och utan tid att genomse och förbättra innan manuscriptet lemnades till sättaren, hade infört en beklagansvärd förvildning. Tidningsläsarne, som snart hemtade sin mesta visdom ur dessa spalter,

ivandes derigenom att sjelfve finna sig i ett förderfvadt
prák och construerade som Aftonbladet, åberopande dettas
utoritet, in verba magistri. På det sättet led vårt svenska
prák ett stort nederlag genom tidningsverldens hvardagshafs.
'ertill kom småningom skandinavismen, som likaledes lade
ig ombord med språket, och det blef i vissa magistrars
gon icke blott en dygd, utan rent af en pligt, att för*danska*
venska språket. Och kronan sattes på denna sträfvan på
amma gång, som svenska brudkronan på danske kronprinsens
rud (1869); men derom är här ännu för tidigt att tala.
Blott det må straxt bifogas, om möjligt till ännu större
prákförderfs förhindrande, att oaktadt den rättmätiga storm
f motsägelser, den utan all autoritet samlade skandinaviska
prákkongressens fördanskningsifver väckte i Sverige, åtskilliga
venska skolmagistrar sedan tvingade och ålade läroverkens
nglingar vid straff såsom för kunskapsfel att efterkomma
vissa bland denna kongressens s. k. beslut, utan att, så vidt
llmänt kunnigt blef, någon vårdare af svenskt språk, svensk
skollag eller svensk disciplin höll sådana magistrar vid margi-
nalen. Att lärjungarne sjelfve icke vågade göra det, för
sina betygs och sin framtids skull, var begripligt; äfven i
denna riktning var således med framgång verksam den nyaste
radikala fiffigheten, att börja med reformernas inpregling
redan i skolbarnsåren. Månne någon verkligen vakar der-
öfver, att så icke må kunna tillvägagå äfven uti undervis-
ningen i historia, filosofi och theologi? Eller förgiftas de
unga sinnena äfven med de moderna samhälls- och tros-
lärorna à la Proudhon et C:o?

Året var för öfrigt icke främmande för reformfrågor i
språkundervisningen vid läroverken. Redan den 15 Januari
gjorde vid *pædagogiska föreningens* sammankomst i Stock-
holm lector Elfving framställning af det förslag till ny bok-
stafveringsteori för svenska språket, som af Axel Gabriel
Silfverstolpe något öfver fyratio år tidigare inlemnats till
svenska akademien; och fästade med anledning deraf upp-
märksamhet på angelägenheten och fördelarne af att vid

språkljudens betecknande genom bokstäfver, särdeles för behofvet vid den första barnaundervisningen, använda ett större antal ljudtecken, än som det hittills allmänt antagna alfabetet gifver vid handen, samt att i allmänhet vid modersmålets skrifvande bemöda sig att åtminstone småningom införa ett mera rationelt och följdriktigt stafningssätt. På våren utfärdades af lektorerna Elfving och Rabe samt rector Svedbom i Stockholm cirkulär om *allmänt läraremöte* i Götheborg fram på sommaren, med biträdande komité i Götheborg utaf lectorerne Fagerberg, Trana samt magistrarne Bruhn och Rudgren. Men choleran gjorde den planen om intet.

Vid riksdagen uppstod mot årets slut, den 28 December, stort gräl i skolfrågan, med anledning af prosten *Qvidings* motion om en rålinies uppdragande emellan den s. k. reala och den klassiska eller lärda linien. D:r *Gumælius* upptog åtskilliga i motionen mot honom personligen rigtade förebråelser till besvarande, och fann den föreslagna underd. skrifvelsen alldeles öfverflödig. D:r *Säve* tillvitade motionären att hafva kommit upp något yrvaken samt att hafva uppträdt med allt för mycket anspråk och grundat sina uppgifter på blotta hörsagor, såväl särskilt vid skildringen om elementarskolans lägervall, som i allmänhet om den förvirring som skulle råda uti hela skolfrågan. Professorn (sedermera statsrådet) *Carlson* trodde, att man med lugnare sinne och utan bitterhet borde diskutera ett så vigtigt ämne. Då man ej kunde annat än beklaga det närvarande tillståndet, borde man söka utvägar för att kunna nå ett bättre mål; men vägen går framåt, den går ej tillbaka. Efter en skildring af tillståndet i Tyskland, Frankrike och Danmark, sökte han visa den nya methodens företräde framför den gamla, hvarvid Upsala kathedralskola (der den nya blifvit införd) sattes i jemförelse med en del andra skolor, der den gamla ännu qvarstod. Stutligen förordade han en und. skrifvelse, hvaruti bland andra punkter borde framhållas elementarläroverkens förhållande till universitetet, samt förhållandet mellan den humanistiska och tekniska bildningen. Professoren *Lindgren* (i Tierp) undrade ej att denna motion väckt oro och för-

trytelse, ty den vore lika snillrik som skoningslös, och n instämde i dess hufvudsyfte. Prosten *Lagergren* talade i monitörsystemet, och då erkebiskopen erinrade att detta :e hörde till frågan, genmälde han: »ja, herr erkebiskop, t är också snart slut med monitörsystemet.» Biskoparne *eurlin* och *Butsch* instämde med Lindgren och Carlson. skop *Genberg* motsatte sig på det bestämdaste den af otionären föreslagna und. skrifvelsen och anhöll att då han ttills blott helt flyktigt hunnit taga kännedom af motio- ns innehåll, han vid remissen måtte få bifoga ett yttnde, hvilket bifölls derest yttrandet blefve i ståndet uppst. *Motionären* hade ej väntat sådan värma och kanske era, men tackade alla för den värdighet, hvarmed diskusonen förts, »med undantag af en herre med doktorshatt å hufvudet och stjerna på bröstet, som på ett mindre rannlaga sätt kritiserat motionen.»

Bland samlingarne i frågan om *språkvurmen* finner sig rf. hafva inlagt äfven efterföljande bref af 1845, från exellensen f. d. statsrådet grefve Carl Löwenhjelm, just vid en tid, då uppfostringsverket i vårt land ifrigt diskuteraes. Det må få taga sin plats här nu äfven: »Bref till hr alman, i följd af Dagligt Allehanda för den 28 Januari: y, min bästa herr Dalman, att skrifva så pöbelaktigt som i gör, då ni talar om byråkratiska och prelatensiska sträfanden emot allt nyttigt. Fy, äfven då ni påstår, och ntet första gången, att erkebiskopen är en frenetisk man i ina yttranden. Om ni, min herre, icke har glömt er språkunskap, så vet ni att frenesi på latin och grekiska vill äga raseri, nemligen mentalt raseri. Nu är det kändt att rkebiskopen, som är en i allo aktningsvärd man, jemväl är ugn och saktmodig i sitt sätt att vara, och det är icke rätt klokt af er att beskylla alla dem för raseri, som icke dela edra tankeledningar uti en fråga, som ni allsintet förstår. Det behöfves i sanning mera förstånd än ni hittills visat er ega, för att hafva ett *säkert* omdöme uti en så vigtig sak, som fråga om omstöpandet af uppfostringsverket i vårt k. fädernesland. Ytterligare *fy*, herr D., då

ni vill låta påskina att ni står väl till hofs och att ert blad är en försvarare af konungens och regeringens tankar. Då bör man åtminstone vara anständig i sitt sätt att polemisera, ty annars skadar ni den, ni tror er tjena. Kom ihåg det gamla ordspråket: Tel maitre, tel valet, och akta då ert livrée för smuts, akta er för er frände, den sluge Aftonbladisten, som annars spelar er det sprattet att genom bättre ton i sitt blad intaga er ställning vid hofvet, och märk att han var på afskedscouren, der ni saknades, och tillochmed med adelsepauletter, han, som så litet aktar adelskap och förklarat sig af själ och hjerta vara en ren republikanare och som sagt oss att det är (eller var) en oförlåtlig dårskap att älska en kung personligen ... Hvad hufvudämnet beträffar, eller reformen uti uppfostringsväsendet, finner jag ett enda hufvudfel vid deröfver förda diskussion i Ständen, det nemligen: att *sådant ligger utöfver och utom Ståndens fattning och omfattning.* Detta ärende är ett af de vigtigaste administrativa ämnen, som uteslutande tillhöra regeringens verksamhet, och hvaröfver det är *löjligt* att infordra utskottsbetänkanden, helst när man vet huru dessa *måste* sammansättas. Det höfves både lärdom och erfarenhet att döma härom.»

År 1850 utkom såsom vi veta, akademisten *Rydqvists* lärda och interessanta afhandling: »*Svenska språkets lagar*» första bandet, hvilket skulle omfatta »tre böcker», bland hvilka de två inrymdes uti den då utkomna volymen. Den tredje boken utgafs 1852, i hvilken man fördes till en genomgående öfversigt af verbalböjningen förr och nu. Han gjorde här, särdeles i 6:te kapitlet, en mängd anmärkningar rörande det nyare språket och särskildt emot Stockholmsdialektens *i* uti supinet af ett stort antal verb efter 2:dra konjugationen: t. ex. *händi* (d. v. s. händit), *blödi, köpi, spilli, skilli, skilji, välji, sälji, läggi, sätti,* m. fl. i st. f. händt, blödt o. s. v., den ännu här och der brukliga participbildningen på *-ndes* (hoppandes, vistandes, boendes m. fl.), hvilka föremål för reform de vanliga ungdomliga ny-

tsälskarne icke vågat sig på. Stockholmarnes öron för råkets välljud äro temligen långt komna åt sidan ifrån råklagarne, och vi förmoda att det varit en stockholıre, eller en som hört stockholmare, som gaf den omtale bondpigan inom Bergjums socken af Wädtle härad i fsborgs län dopnamnen *Arria Bjessari Ciceri Hahn.* Svena språkets akademi förstärkte den 2 Maj 1856 sina leder ed landshöfdingen grefve Henning Hamilton.

Om *undervisningsexpositionen i London 1854* afgaf föreındaren för den svenska afdelningen deraf, magister P. A. ljeström, på hösten en officiel berättelse till ecclesiastikdeırtementet. »I allmänhet kan jag säga, att om än en och ınan bland dem, hvilkas bidrade var påräknadt, underlät t gå tillhanda med några upplysningar och bidrag för ıpositionen, så möttes likväl företaget på det hela med ycken välvilja. På detta sätt lyckades jag att samla en llräcklig myckenhet af expositionsartiklar, för att dermed lla 11 stora packlådor; och ehuru rapsodistisk samlingen ödvändigt i följd af den alltför korta förberedelsetiden måe blifva, innehöll den likväl icke få materialier egnade att ıprida ljus öfver vårt undervisningsväsende, så högre som ägre, ifrån och med universitetet till och med folkskolan. .tskilliga af våra svenska expositionsartiklar ådrogo sig rätt ıycken uppmärksamhet.» Deribland nämndes särskildt löjtıanten Mentzers skolkartor öfver Skandinavien, komministern ianzons astronomiska glob (redan förut prisbelönt i Sverige), nodell af vår svenske skolgymnastik, prosten Dillners af fankell förbättrade psalmodikon, Nya Elementarskolans på rå målade kartor, instrumenter från Manhem att begagnas ıid undervisning af döfstumma och blinda, Silléns stämmgaffel, Svenska Slöjdföreningens method att begagna naturliga, ıorkade blad såsom mönster för teckning, äfvensom prof af Scheutz' räknemachins-arbeten och majoren Dreijers zinktryck. Våra lärjungars arbeten syntes fullt jemförliga med hvad andra länder presterat, och bland dessa de öfver förväntan vackra prof både af skönskrifning, kartritning och

annan teckning från flere folkskolor, både i städerna och på landsbygden. Våra flickskolors arbeten af sömnad, stickning, spånad togo sig i London ganska fördelaktigt ut, likaså en sats af modeller af åkerbruksredskap och diverse utensilier, tillverkade af lärjungar i Flens slöjdskola i Södermanland, arbeten af blinda och döfstumma vid Manheim, åtskilliga kartritningar, skrif- och öfversättnings-prof ifrån elementarläroverken, och bland dessa ett häfte, utgörande ett helt års skolarbete af en lärjunge i Nya Elementarskolan och väl egnadt att visa beskaffenheten och omfattningen af språkstudierna i våra elementarläroverk, ett herbarium från en sådan elev, teckningar från högre flickskolor i Stockholm och Christianstad samt Bildningscirkeln i sistnämnde stad och framför allt Svenska slöjdföreningens skola i Stockholm: frihandsteckningar, klotsritningar, konstruktionsritningar, målningar, modelleringsarbeten samt prof af skolmöblerna.

Den 9 Mars 1855 utnämndes chefen för ecclesiastikdepartementet, statsrådet *Reuterdahl* till biskop i Lund och till hans efterträdare kallades Upsalaprofessorn, d:r *L. A. Anjou*. Under mellantiden förestods departementet af statsrådet *N. F. Wallensteen*.

Samma år arbetade en af öfverståthållaren tillsatt komité på förslag till *folkskoleväsendets ordnande* i hufvudstaden. Derpå utfärdade Pædagogiska föreningen en inbjudning till allmänheten att den 12 och 13 juni sammankomma för att diskutera berörda förslag, och öfversten Hazelius förde dervid ordet. Samlingen var den första aftonen temligen talrik och i diskussionen, som var särdeles lifvad, deltogo kyrkoherdarne Ekdahl och Nordlund, rektorn Svedbom, protokollssekreteraren Arfwidson, tullförvaltaren Ahlsell och magistern Siljeström. De afhandlade då frågan, huruvida Stockholms stad borde för framtiden anses såsom en enda kommun i afseende på folkundervisningen, och stannade slutligen vid ett jakande svar. Nästföljande aftonen, då frågan företogs om de åligganden, som hufvudsakligen skulle tillkomma öfverstyrelsen, hade åhörare just icke talrikt till-

ädeskommit. Diskussionen fördes likväl lifligt af Ekdahl, r Carlson, Siljeström, Svedbom, lektorn Elfving, men också teslutande af dessa.

Det nästföljande året, 1856, inträdde den *stora läroerksreformen* så till vida, som då utfärdades K. Mt:s nåiga Stadgar för rikets elementarläroverk och den läsordning, vilken skulle tjena till hufvudsaklig ledning vid bestämnandet af lärotidens fördelning och de pensa, som borde ıti de särskilda läroämnena genomgås inom hvarje klass, på le begge linierna, den klassiska och den reala.

Att »*språkvurmen*», en af epidemierna i vårt fädernesand 1853, framkallats och underhölls af tidningarne, hafva vi redan nämnt, och de gjorde densamma snart till föremål för den långvarigaste och bittraste polemik. Vinterbladets »lexicon barbarum» ha vi redan i början af detta kapitlet omtalat. »Om stora ord kunde slå ihjäl, sade P. T. en dag i Maj, borde vi väl längesedan varit döda». Gaf P. T. en öfversättning utaf ett långt cirkulär om Orientaliska frågan, så var Svenska Tidningen genast framme med berättelsen att hon nödgats derutur utmönstra en myckenhet »utländska ord», innan hon kunnat eftertrycka den! Svenska Tidningen hade då ändrat *examen* till »uppvisning», *sympathi* till »samdrägt», *eventualiteter* till »möjliga händelser», *existence* till »tillvaro», *historik* till »redogörelse», *garantera* till »försäkra», *kategorisk* till »bestämd», *kombination* till »sätt», *kompromitterande* till »farlig», *ambassadeur* till »sändebud», *arrangement* till »ordnande» och »uppgörelse», *document* till »handling» och »anbud», *opinion* till »mening», *disponera* till »bestämma» och »använda», *social* till »borgerlig», *sekelgammal* till »århundradegammal». Deremot lät Sv. T. i samma eftertryck qvarstå orden: officiel, territorial, religiöst, protektorat, de jure och de facto, traktater, status quo, interessen, protektion, kabinett, kris, komité, ulemas, sultan, hatti-sheriff, suverän, firman, inregistrera, kommissarie, instruktion, authentik, konvention, princip, suveränitet, kapitulation, reformation, protestant, politisk, person,

modifiera, diplomati, clausul, ultimatum, depesch, faktisk, revolution och anarki, ja tillochmed synallagmatisk och conditio sine qua non. Och i en *egen* öfversättning i de samma dagarne behöll Sv. T. sjelf de utländska orden: eskadrar, amiral, officer, politiskt, operationer, arsenal, materiel, kommenderadt, gabarrerna, ammunition, regulier, armée, kanoner, activ, krigsmanövrer, theoretisk, milis, expeditioner, korrespondent, privilegier, not, kavalleri, artilleri och irreguliert, men hade på ett annat ställe i samma artikel öfversatt kavalleri med »*hästfolk*» (centaurer?), och monsterångfartyg till »mönster-ångjakt». Denna slags svenskhetsifver må väl med full rätt kallas språkvurm! Efter mycket ordrytteri i dessa riktningar förklarade slutligen P. T. (27 Aug. 1853) att dylika språkfantasier »likna i *det* afseendet den f. d. moderna filantropismen, att de alltid torde få höra till de fromma önskningar, på hvilka mycket prat spilles utan frukt — af omisskännelig välmening, men den praktiska nyttan: noll; och att P. T. åtminstone för ingen del skulle vilja inlåta sig på den tyska öfversättningsmanien med alla dess långhundundriandriska sammansättningar, ej eller, »såsom Svenska Tidningen just i dag», återgifva ordet »queue'n» med *eftern!*

Men språkvurmen var icke det enda bizarra inom den tidens tidningsverld. I Januari 1853 lät justitiæombudsmannen anställa åtal emot kommendanten på Långholmen, för det han vägrat en med fängelse *straffad tidningsutgifvare* att till enskild person utlemna några till Svea Hofrätt ställda besvärshandlingar, hvari denne klagade öfver olagligt qvarhållande i fängelset; och åtal emot Fångstyrelsen, som föreskrifvit att de skrifter, fången under sin fängelsetid kunde författa om annat än sina egna angelägenheter, borde af fängelsedirektören öfverlemnas till öfverståthållare-embetet för att, efter bepröfvande, vederbörande tillhandahållas, derest förf. icke, med skrifter, som voro ämnade att tryckas, hellre ville öfver innehållets lagenlighet förskaffa sig tryckfrihetskomiténs godkännande. Och 11 Okt. 1854 fick jag

uti en biljett från justitiæstatsministern bevis på helt andra tänkesätt än Fångstyrelsens: »Hvarifrån har Tit. erhållit den i gårdagens P. T. influtna, osannfärdiga uppgiften att mag. Damm (»Vandamme») skulle erhållit K. M:ts nådiga tillstånd att från fängelset utgifva hvad han i tryck behagar? Det är dock icke värdt att rätta felet, åtminstone ej förrän Tit. talat vid mig derom.» Den 26 April 1853 fastställde K. M:t Svea Hofrätts utslag att »förre föraren C. A. Ström, för i tryck gjorda angifvelser mot en handlande J., dömts från äran och till 24 dagars fängelse vid vatten och bröd samt offentlig afbön, och skulle smädeskriften (tidningen Folkets Röst) *varda af skarprättaren offentligen uppbränd*, hvilket ock skedde på träsktorget i Stockholm. — Sedan vid konferensen i Helsan den 19 Juli Orwar Odd framkommit med en interpellation emot kyrkoherden Hammar, för hans omdömen om E. Tegnér, och Aftonbladet gisslat denna scen såsom en pöbeltillställning föranstaltad af Sturzenbecker och en hans vink lydande »rå» och »demoraliserad», ja nästan drucken folkmassa, inkom en af 100 personer i Helsingborg utfärdad protest till händelsens försvar, en åsigt, som de ansågo »hyllas af hela den delen af svenska nationen, som bevarat sig undan det kringsiggripande läseriet och jesuitismen.» — Mycket väsen drefs inom tidningarne öfver hvad man kallade »hr Ridderstads apotheos i Svenska Tidningen». Sv. T. hade sagt R. vara den, som emanciperat landsortspressen från de stora hufvudstadstidningarnes förmynderskap o. s. v. En anonym besvarade dessa misstag sålunda: »Långt innan någon hört R:s namn, fanns en mängd landsortstidningar som djerft bekämpade hufvudstadspressen, t. ex. Upsala Correspondent, Götheborgs Dagblad, Carlstads Tidning, Samlaren, Wenersborgs Tidning; kanslirådet Wallmark utgaf tillochmed 1839 en särskild brochure om denna »emancipation», innan R. deltagit deruti. Men deremot var R. bland de förste landsortspublicister, som under *liberal flagg* angrepo de liberala Stockholmstidningarne. Det upplystes vid samma tillfälle

att talet om den s. k. »Coalitionen» (emot konung Carl Johan; Mina Samtida I: 89—90) uppkom enskildt redan vid slutet af 1838, i sammanhang med ryktet att d. v. presidenten i Bergskollegium, frih. af Nordin ämnade taga afsked från sin befattning, *för att vid den instundande riksdagen uppträda i oppositionen såsom chef*, eller åtminstone såsom en af dess chefer, och att denna berättelse i tryck spriddes våren 1839 hufvudsakligen genom Freja och Minerva samt några landsortsblad, med mer eller mindre tydlig hänsyftning på den »abdication», som skulle vara coalitionens hufvudsyfte. När Carl Johan, af ålderdomssvaghet kanhända, vid och omkring riksdagen 1840 insatt i konseljen koalitionens chefer, Arvid Posse (d ä.), Nordin och Staël v. Holstein, kalfatrade dem expeditionssekreteraren Askelöf i sin lilla pigga tidning »Minerva» ganska skarpt. Carl Johan skickade då en af sina adjutanter till honom för att framföra konungens önskan att de måtte blifva af Askelöf skonade, eftersom de ännu dock sutto vid konungens rådsbord: men denne svarade: »Helsa kungen, att den saken förstår jag bättre än han». Den ofvannämnde Ridderstad var väl densamme, hvilken såsom kadett 1830 vid en fest å Carlberg skrifvit verser till skålarne för de kongl. personerna, och bland dessa till d. v. kronprinsen Oscar, hvilken nyligen återkommit ifrån sin färd till S:t Petersburg. Skalden utbredde sig deröfver äfven uti följande stanzer, hvilka *icke* fingo upptagas i de tryckta exemplaren:

Dock från den färden månget minne
måhända leker kring Dig nu.
Fäst dock vid Örnen ej ditt sinne,
han är ju fläckt af svärd i tu
och hur han ena vingen sträcker,
hur vida den än vexa må:
ej Sveaborg den dock betäcker,
dertill behöfves båda två.
Men tänk på Lejonet, som springer
alltjemnt utöfver strömmar tre
och rita du med blodigt finger
den fjerde: det må Newa bli!

Der striden fram med härskri vältar
det vore skönt kring dig att stå
och födde icke faran Hjeltar,
din blick dem födde nog ändå.

Det är redan nämndt (Mina Samtida VI: 101) att, på Lundastudenternas begäran, utgifvaren af den nya tidningen »*Fäderneslandet*» blifvit för alltid förvisad ifrån och med 30 Dec. 1852; och sedermera hans ytterligare äfventyr i Lund äfvensom hans vägran vid början af 1853 års riksdag att godvilligt återlemna sin riddarhuspollet jemlikt Adelns formliga beslut. Men dermed var hans Odyssée icke slutad. Den 14 Dec. lät Friskytten förljuda, att han rentut i biljett till riddarhussekreteraren förklarat sig erna icke respektera ståndets beslut och icke vika från sin plats i huset förr, än femsjettedelar af dess ledamöter dömt honom densamma förlustig; och »*Allmänna Tidningen*» tycktes bekräfta att R. ordat om att tvinga sig in i plenisalen, samt tillade att R. skulle »behöfva handkraft för att göra sina rättigheter gällande» och uttryckte sin förmodan »att en mängd åskådare komme att infinna sig på platsen.» Sjelfva julaftonen inkallad till poliskammaren för pollettens återlemnande, men uteblifven, och med påföljande tvenne kallelser icke ens anträffad, blef han nyårsaftonen ansedd förfallen till efterspaning. Förnyade kallelser föraktades, och i poliskammaren hade han låtit anmäla att han vore afrest till södra delen af riket. Som landshöfdinge-embetet i Malmö begärt, att han måtte, derest han anträffades, afsändas dit, såsom passlös afgången från orten och uteblifven vid domstol i länet dit han behörigen kallats, så togs han den 25 Januari, då han oförvarandes kom upp i Stockholms poliskammare för enskilda angelägenheter, och blef med fångskjuts till Skåne försänd, den 26 Jan. Men icke till Malmö, utan till Lund. Hit ankommen under bevakning 5 Febr., bodde han under bevakning i privat hus; den 6 inställde sig Lunds »fria arbetare» utanföre hans boning och helsade honom med sång välkommen ner till det

»fria Lund», den 7 anställde »Lunds borgare» en sexa för honom, och slutligen den 9 inställdes han inför rådhusrätten. Denna tillkännagaf att hon *blifvit jäfvig* (!) genom advokatfiskalens åtal mot R., för dröjsmål med stämpling af papper till »Fäderneslandet», och således nu icke kunde företaga det förut instämda tryckfrihetsmålet, för hvars skull han blifvit ditforslad; i anseende till denna så nyttigt påkomna »jäfvighet» ville rätten ej heller yttra sig om han skulle längre förblifva under bevakning, hvarpå han *sjelf förklarade sig fri* och beställde skjuts åt Stockholm. Justitiækanslersembetet fann sig behöfva infordra upplysningar häröfver ifrån Lunds rådhusrätt. Den 17 Febr. beslöt ojäfvig rätt att företaga målet 3 Mars, men R. uteblef, hvarpå uppskof beslöts till den 7 April, då han borde möta vid hämtningsäfventyr. Den 27 Maj, då tryckfrihetsmålet ändtligen hunnit så långt att jury skulle utses, *vägrade R. att välja jurymän*, och sedan rätten då i hans ställe valt, vägrade R. att bland de öfrigas göra uteslutningar; hvarefter *den* saken utaf domstolen afgjordes genom lottning. I medlet af Juni fick öfverståthållare-embetet i Stockholm begäran från Malmö, att R. måtte häktas och inställas för rådhusrätten i Lund den 27 i samma månad; poliskommissarien Jæderin fann honom icke, men uppgaf att han med ångfartyg afrest till Göteborg. Slutligen blef han gripen i Köpenhamn af en polisbetjent från Skåne, och återförd till Malmö länshäkte. Vid medlet af Aug. var han åter i Stockholm och åtföljde den 17 i poliskammaren sin f. d. ansvaring för »Fäderneslandet» skomakaren Åberg, för att skaffa åt denne pass till hemorten, hvilket dock, enär Å. var under tilltal, ej kunde beviljas, hvaröfver R. anmälde missnöje. Åberg hade i början af April med fångskjuts från Landskrona skickats till Stockholm för att svara på trenne åtal emot R:s till Stockholm förflyttade tidning »Fäderneslandet». Det var denne Åberg, som den 10 Nov. 1853 utfärdat följande bevis: »Mina tillståndsbref att utgifva tidningarne »Fäderneslandet», »Bondeståndets Riksdagstidning», och »Hur står det till?» alla i Stockholm, öfverlåtas och

försäljas till doktor N. R. Munck af Rosenschöld för sex riksdaler banco, hvilka jag nu bekommit och står jag fortfarande författareansvar. Gluckstorp af Ottarps socken etc.» — En af Svenska Tidningens f. d. medarbetare, på hvars namn (egentligen Dahm, eller Damm) nämnda tidning i början af sin bana sökt samka popularitet genom att i en särskild artikel låta framställa honom såsom en ättling af den ryktbare Vandamme, hade sedan blifvit utgifvare af Malmö Handelstidning och den 29 Mars 1854 i Malmö dömd att, för lasteligt yttrande om den regerande konungens höga person, straffas med två års fängelse å kronans fästning samt för lögnaktiga uppgifter och vrängda framställningar böta 200 rdr bko, eller i brist af tillgång till dessa böter afstraffas med tolf månaders fängelse å fästning, och tidningens nr 7 konfiskation. I början af April blef han alltså gripen och insatt i Malmö länshäkte. Det var under denna strafftid det rykte spreds, som gaf anledning till ofvanbemälte biljett ifrån justitiæstatsministern. Han hade visserligen begärt att under fångenskapen få af trycket utgifva skrifter, men K. M:t allenast svarat att Fångstyrelsen vore oförhindrad att i ämnet besluta, och denna sedan, under vissa vilkor, tillåtit fången få sina skrifter genom fängelsedirektören utlemna, såvida denne icke funne de till tryck ämnade vara af lagstridig natur, i hvilket fall de, om Damm så önskade, skulle komitén för tryckfrihetens vård understållas. D., som först i sitt eget namn och sedan i sin moders begärt nåd hos K. M:t, fick densamma den 18 Dec. beviljad, och blef sålunda annandag Jul 1854 ställd på fri fot. — Rosenschöld var vid den tiden återigen nere i Lund, för att välja jurymän; och den 6 februari 1855 blef han, till följd af utslaget vid Lunds rådhusrätt, ånyo i Stockholm häktad och å kronohäktet aflemnad. Den 30 April ogillade Hofrätten öfver Skåne och Blekinge justitieombudsmannens åtal emot Consistorium Academicum i Lund, som för alltid relegerat R., afslog äfven R:s yrkanden för somliga ledamöters förfarande i fråga om verkställigheten

af detta beslut och fällde R. till 10 rdr bko böter, för missfirmande yttranden och inblandning af hvad till saken icke hört.

Stort uppseende väckte i hela Sverige en jurymans (rådmannens i Malmö, Falkmans) åtgärd att, straxt efter det juryn fattat sitt beslut i ett tryckfrihetsmål om lasteliga yttranden emot konungen, upplåsa till rättens protokoll ett tillkännagifvande, hvari han *yppade sitt votum i juryn*. Hans skäl, att detta skedde »för att få sitt eget slutliga votum åt framtiden förvaradt, samt att det i nu afgjorda fråga för honom vore en samvetssak att hans härvid yttrade mening icke blefve i det tvetydiga dunkla innesluten, såsom oftast gifvande näring åt det smygande förtalet», tillfredsställde hvarken »Malmö Snällpost», som på det skarpaste klandrade detta Falkmans åtgörande och derigenom ådrog sig ett tryckfrihetsåtal från dennes sida; ej heller förf. af denna bok. Det må vara, att en och annan är af den tanke, att (jurymanna) edens ordalag verkligen *lemna rum åt* den af F. adopterade ovanliga tydningen, men ingen har velat med honom tro, att sådan varit lagstiftarens *mening*. Ej heller hafva vi hört någon, som det ringaste dragit i tvifvel, att derest F:s åsigt blefve af alla tillämpad, skulle hela juryinrättningen snart varda ett gyckelspel. F:s skäl »det smygande förtalet» synes ock varit det lumpnaste, han kunnat anföra. En man med karakter och godt samvete behöfver icke kosta en tanke på »förtalet», ännu mindre af fruktan för detsamma gripa till hjelpmedel, och till på köpet sådana som äro tvetydiga. F. hade bordt spegla sig i Berzelii föredöme (Mina Samtida IV: 61—62.)

En annan ovanlig företeelse i tidningsverlden, under Krimkrigets tidehvarf, var förf:s åtal mot Stockholms stadsmäklare, för det att de sökt undandraga sig åliggandet att till Posttidningen regelbundet aflemna uppgift om hufvudkursen å Stockholms börs. Åtalet skedde nyåret 1856 genom stadsfiskalen Mellbin inför rådhusrätten, efter särskilta stämningar emot hrr Hiertzéel, Netzel och Wenner-

holm, med åberopande af stadgandet uti 15 § af mäklareordningen (31 Mars 1853); och de åtalade dömdes ganska riktigt, hvar för sig, att böta 20 rdr bko.

Dagligt Allehandas begge utgifvare, den fordne (*Dalman*) och den dåvarande (*Hazelius*), råkade vid denna tid uti en putslustig tvist om — posttidningens s. k. »munlås» 1847. Dalman skref i Aftonbladet, Hazelius uti sitt eget blad »Svenska tidningen (D. A. i Stockholm)». Den förre ville göra gällande att det var *han*, hvilken genom sitt myckna bullrande i den tidens D.-A. tvang den tidens statsråder att påsätta munlåset och drifva Hazelius ut; denne åter tycktes hafva ingenting emot att allmänheten trodde att det varit *hans* artiklar, som framkallat munlåset. Förf., som uti detta arbete (Mina Samtida II: 102—106) visat, hurusom statsråderna lyckades hvarken att få munlåset att sitta fast eller Hazelius utdrifven, nöjde sig nu för tillfället med den upplysningen att det »hvarken var hr Dalman, som framkallade munlåset, eller hr Hazelius som skref den artikelserie, i och för hvilken det slutligen åkom». Om de sednare munlåsförsöken i konungens byrå (t. ex. Mina Samtida VI: 91—92) kände Dalman naturligtvis ingenting och Hazelius förmodligen mycket litet; och om munfisken från Frankrike ingendera det ringaste. Franska sändebudet hade på sin regerings befallning besvärat sig hos den svenska deröfver, att den svenska officiella tidningen tillåtit sig ohemula yttranden emot H. K. M. kejsar Napoleon III, i bladet nr 184, för den 28 Juli 1855, — uti en litteraturuppsats öfver i Genève utgifna »Memoirer angående expeditionen till Krim» (andra samlingen), i hvilka påpekades en mängd fel, hvilka Napoleon III skulle der hafva begått o. s. v., men utan någon ohöfvisk utlåtelse, — och begärt upprättelse. Dåvarande Svenska ministrar utlofvade genast allvarsam föreställning till bladets utgifvare (förf.); men i stället att, såsom 1870, låta svenska sändebud utrikes skrifva artiklar om saken i utländskt blad, skref justitiæstatsministern en biljett till mig, hvari han utbad sig

mitt besök den 18 September; och här gaf han, »på konungens befallning», »Herr Protokollssekreteraren allvarlig *varning*», hvilken gafs och mottogs med ömsesidigt riktig uppfattning och fullständig complaisance, med lika mycket officielt allvar som confidentiel trohjertighet. I ögonblicket, sedan »varningen» var gifven, erbjöd förf. att lemna skriftligt intyg att han den fullständig bekommit, om så önskades; men detta qvitto ansågs icke behöfligt. Och dermed var saken slut. Ingen talade då om, eller tänkte uppå, att för ett dylikt lapsus stöpa eller störta om hela tidningen. Man var å ömse sidor den tiden mera *habil*:

Sen örfilen var gifven, var vreden ock förbi.

Egendomligt var vid detta tillfälle att ingen anmärkning försports deröfver, att tidningen den 15 förutgångne Mars innehållit en lika sträng, om ej strängare, kritik af kejsarens krigsplan, under formen af redogörelse för den Brüsselska brochuren: »De la Conduite de la Guerre d'Orient» — egentligen samma arbete. Jag anmärkte detta i ett bref till Gustaf Löwenhjelm om denna sak; och han svarade den 6 Okt.: »Posttidningen kunde göra goda affärer, om den gynnades så, som ett officielt blad i alla öfriga stater gynnas. Men lika fåfängt som ihärdigt har jag framhållit regeringens gagn deraf och sättet; vår regering vill icke vidkännas ett regeringsblad och icke heller ett officielt. När jag förmälte ledan här öfver referatet af 28 Juli, svarade Stierneld mig att Posttidningen »icke är officiel». Referatet af 15 Mars undföll min läsning, annars hade jag det likaledes klandrat. Att de hemtats ur Börsenhalle, ändrar ingenting. Tadel skadar i mån af spridning, och denna harmar i mån af bladets förhållanden till Regeringen. Lita på min varma och oföränderliga tillgifvenhet.» — Redan i November 1853 hade ansvarige utgifvaren af »Folkets Röst», förre gardeskorporalen Nils Burström, blifvit formeligen åtalad för sin tidnings berättelse och raisonnement öfver franska kejsarens förmenta antecedentia; men den tiden glunkades i vissa

höga kretsar i Stockholm om att en K. B., som röjt mycken lust att blifva Löwenhjelms efterträdare, trott sig genom detta åtal kunna göra sig välkommen i Paris. Den 31 Okt. samma år 1855 fick förf. en skriftelig skrapa från civilministern, för något yttrande i P. T. om Sebastopolfesten i Göteborg och oroligheterna i Carlshamn, och den 14 Jan. 1856 muntelig föreställning af justitiæstatsministern för något, som yttrats om d. v. justitiækansleren (jag har glömt detaljerna). Dessa admonitioner visade att konungens lynne under denna brydsamma tid var retligt och ömtåligt: den 17 April 1855 hade han en hel timmas näsblod.

Det var vid 1854 års riksdag, man som bäst arbetade på *upprättandet af en officiel tidning* i större skala, med utgångspunkt ifrån Richertska lagberedningens yttrande: »Och beredningen har funnit denna sak vara af så stor vigt, att den trott sig ej böra helt och hållet afsluta sitt arbete, utan att derå fästa E. K. Mt:s nådiga uppmärksamhet». Det var den 28 Okt. 1850, lagberedningen föreslog kostnadsfri utdelning till hvarje församling och till offentliga myndigheter, af officiella bladet, för att öfverallt i Riket vara tillgängligt för en hvar, som deraf vill hemta någon upplysning. Den 28 Dec. 1853 ingaf en riksdagsman af Presteståndet, prosten Traneus, en motion i denna syftning, och begärde posttidningens försändning på statens bekostnad till hvarje häradshöfdinge-, kronofogde- och kontraktsprost-boställe, magistrat, regementschefsexpedition och domkapitel. Ekonomiutskottet beslöt 17 Febr. 1854, med 21 emot 18, att hänskjuta frågans närmare behandling till sammansatta Stats- och Ekonomi-utskottet, och denna afdelning beslöt den 5 Maj, utan votering och utan reservation, att föreslå i utskottens plena: »Utskotten tillstyrka att Rikets Ständer måtte hos K. M:t i und. anhålla att K. M:t täcktes låta föranstalta utgifvandet af en så beskaffad tidning, som här ofvan blifvit antydd, och som borde innefatta ej mindre en afdelning för offentliga, allmänheten rörande, påbud, officiella tillkännagifvanden samt allmänna verks och

enskilda personers legala annonser, utan äfven en afdelning för meddelandet af vigtigare ut- och inländska nyheter, nyare rön och uppfinningar, äfvensom för andra uppsatser, hvilka kunde vara för allmänheten nyttige; samt att af denna tidning måtte utdelas till hvar och en församling inom riket ett exemplar, men till de folkrikare landtförsamlingarne, i mån af tillgång, flera, på sätt K. M:t, efter vederbörandes hörande, kunde finna lämpligt; äfvensom att R. St. måtte för berörda ändamål meddela ett årligt reservationsanslag af högst 24,000 rdr bko, deraf likväl den till ett ungefärligt belopp af 1,000 rdr bko beräknade stämpelafgift komme att till staten återgå». Sammansatta Utskotten diskuterade saken sednast den 11 Sept.; ett amendement om officiel tidnings utdelande till alla *pastorater*, med ett anslag af 13,000 rdr årligen, föll, vid votering om contraproposition med 29 emot 26, hvilka antogo »afslag» till contraproposition. Vid den slutliga voteringen afslogs med 34 mot 30 (en sedel kasserad) alltsammans. Endast under antagande att Svenska Akademiens tidning, Posttidningen, skulle till officielt blad blifva använd, och således den förres annonsprivilegium komma bladet till godo, kunde tillskotten från statens sida calculeras så lågt, som här skett.

Bland sakens motståndare var äfven det *Bergstedtska* Aftonbladet, som under dessa åren äfven i andra riktningar röjde ett mycket polemiskt och bitande lynne, både emot Regeringen, än för neutralitet, än för annat, mot konung Carl Johan, mot posttidningen för förment osvenska tendenser och lutning åt Ryssland, hvarvid återigen såsom exempel fåvitskt anfördes den gamla lika fadda som flacka Hiertatrallen om tidningens redogörelser för förloppet af Ungerska kriget, hvilket dock uteslutande refererats af den ertzliberale posttidningsmedarbetaren A. L. Björck, som sedermera blef förf:s efterträdare. Redan dessförinnan läste man dock i annat allmänt tryck (Nya Hernösandsposten, 28 Februari 1856) motsatta omdömen. »Tonen i Bergstedts Aftonblad uppväckte en sådan storm emot detsamma, att ingen för-

ındrade sig, när Bergstedt tillkännagaf sig vilja derifrån ıfgå». Anfallen mot Carl Johan blefvo riktiga florilegier. Malmö Snällpost för 25 Okt. 1855 uppräknade att A.-B. i den då pågående artikelserien beskyllt nämnde konung för »karakterssvaghet, habituell misstänksamhet, orolig farhåga, obeslutsamhet (7 gånger upprepadt och emellanåt öfversatt med »irresolution»), rädd obeslutsamhet, habituel obeslutsamhet, hänförelsens passion, passionens hänförelse, enskildt interesse, vinstbegär, nyckfullhet, slapphet, godtycklighet, planlöshet, häftighet, förhastande, rädsla, klenmod, förlorad aktning för lag», och slutligen beskylldes konungen för att ha undergräft samhällsordningens grundvalar och utsått frön till upplösning och anarki. Malmö Snp. tillade att »dessa artiklar hedra hvarken dess författare, eller den som eger det moraliska ansvaret för deras offentliggörande. Takt och grannlagenhet äro längesedan förvista från Aftonbladets spalter i den hand, som nu sköter detta blad» ... Manuscriptet till en i Aug. 1855 förf. tillsänd anonym artikel, hvilken jag aldrig offentliggjorde i Posttidningen, målade det d. v. Bergstedtska Aftonbladet med ingalunda ljusa färger; sade att det sårade, smädade, förlöjligade och hotade; erinrade om A.-B:s opposition mot regeringens åtgärder i religionsfrihetsfrågan, huru det ordade på förnämt och förlöjligande sätt om »raptus af kraftyttringar» hos en mycket hög person, som allmänt och äfven af A.-B. ansågs sjelf hafva författat en artikel till försvar af ständernas belut i denna fråga; påminte om A.-B:s kritik öfver en annan i P. T. införd uppsats om Sveriges försvarsanstalter, hvari några utmärkt vackra och poetiska uttryck af A.-B. kallats »några svassande hvardagligheter»; citerade A.-B:s ordalag vid presidenten Isbergs upphöjande i adeligt stånd: »huru H. M:t Konungen snart torde komma att utdela titlar af »kunglig ödmjuka tjenare», huru der föreslogs att åtskilliga tjenstemän »borde få på sina kragar i guld broderade en mängd 0000 (nollor—allusion på konungens initial O. I) o. s. v.; erinrade huru A. B. den 31 förutgångne Juli »med mycket

nöje» aftryckt ur Öresundsposten en af Orvar Odds »memoarer», hvilken berättade att den »arme Russell måste *kanka åstad* till Wien», fastän »det var ett hundväder och kallt som f—n», och huru den »arme Russell spelat en dålig fiol i Wien», och hvarvid O. O. snart utgjöt sig i »fina ironier» öfver »*hvarje* dylik Janus», »hvarje dylik neutralitetsgud», som skall »utan tvifvel blifva uthvisslad och kastad öfver bord», »vräkas ut», ty det »måste taga en ända med förskräckelse med hela detta förnäma sällskap», »Englands folk har längesedan högljudt låtit förstå att det icke är tillfreds med sina *Nickandrar*» (af verbum »nicka», den periodens öknamn på konung Oscar), »Nickandrarne skola samt och synnerligen nödgas taga afsked, både i England *och annorstädes*»; hvarefter i förtäckta ordalag kung Oscar hotades med samma öde, som träffade Gustaf Adolf »när ryssen i sin tid tog Sveaborg». Allt detta skref Sturzenbecker och aftryckte »med mycket nöje» Aftonbladet, — bara för det att konung Oscar icke förklarade ryssen krig, under Krimkriget! Den s. k. »palatsrevolutionen vid Nygatan», inom Aftonbladsredaktionen, till följd af hvilken Bergstedt afgick, hade flera orsaker. *Bergstedt* vantrifdes, alltsedan Liljeborgs död, med hvilken hans ende själsfrände i redactionen försvunnit. B. *hade varit* skandinav, men aldeles förlorat lusten på den politiken, hvilken till ytterlighet drefs af *Sohlman;* skandinaverna i bladet ville arbeta på krig emot Ryssland, hvilket B. icke hade lust att leka med. Tvenne alldeles olika viljor kämpade alltså emot hvarandra inom redactionen, och med den bitterhet att man slutligen knappt låtsade se hvarann. Slutligen kom en dag Svedbom, skickad af de öfriga, isynnerhet Sohlman, in till Bergstedt för att säga honom: »det här går inte längre, Sohlman vill afgå och de andra tala om att följa exemplet»; hvartill B. svarade: »det behöfs icke, utan det blir jag, som går» — och dermed var saken afgjord; och när B. nyårsaftonen 1855, efter slutadt dagsarbete, lemnade byrån, tog han icke annat afsked från de öfriga, än att lemna nyckeln till sitt

rbetsrum åt vaktmästaren. Dermed var »*palatsrevolutionen id Nygatan*» gjord.

Åtskilliga åtal mot Aftonbladet under loppet af 1854 ch 1855 hade väl också bidragit att uttrötta docenten Bergstedt; så att rykten kringflögo om hans förestående afgång, både på sommaren och hösten. Den 4 Dec. förklarade A.-B. uppriktigt att Bergstedt med årets slut skulle uppnöra att vara hufvudredaktör och ansvarig utgifvare, och att dessa befattningar från början af året 1856 skulle öfvertagas af mag. *A. Sohlman* (föreståndare för »Bore» sista året innan dess firma Dagligt Allehanda försåldes, och uppgörare af bemälta försäljning till öfversten Hazelius, hösten 1851). Man gissade att rektorn Svedbom stod bakom denna förändring, och man påminte om Sohlmans erkeskandinaviska tendenser. Å sjelfva julaftonen såg sig A.-B. nödsakadt tillkännagifva att Svedbom skulle tillträda både ledningen och ansvaret af bladet redan den 1 April 1856, sedan han hunnit skilja sig från rektorsembetet vid nya Elementarskolan; och den förlagsförening (aktiebolag), som i det ögonblicket egde Aftonbladet, tillkännagafs af Svenska tidningen utgöras af k. sekr. *Lallerstedt*, rektorn *Svedbom*, magistern *Sohlman* och k. sekreteraren *P. R. Tersmeden*, hvilken sistnämnde öfvertagit magister Bergsteds andel. Härmed var nu A.-B. förvandladt till ett aktieinstitut, hvilket det ännu är, och hvilket så väl det som Dagligt Allehanda under Hazelii tid och ända in till denna stund förblifvit. Nyårsaftonen innehöll A.-B. en lång afskedsartikel af Bergstedt, hvilken fick namn af »presidentens bådskap», dels emedan den omfattade lika lång tid som de Nordamerikanska fristaternas presidents regering, och dels emedan den var uppställd i någon likhet med dennes redogörelser. Den 3 April 1856 öfvertog Svedbom offentligen Aftonbladet.

Den 21 i samma månad skedde i Posttidningen en lika beskaffad regementsförändring, då förf. af dessa blad, i följd af sin förestående afflyttning till Tyskland, afgick från chef-

skapet för den officiella tidningen, hvilken i stället öfvertogs af ofvanberörde hr *A. L. Björck*, som lofvade »redligt söka sanningen, ställa sig fri från partierna och taga till ledning för sina handlingar: kärlek till konung och fäderneslandd». Han behöll platsen under ett helt decennium, och lemnade den sedan åt Talis Qvalis. Det var om Bj., en högt uppsatt man af ganska mättligt conservativa grundsatser, men särdeles human natur, många år derefter svarade förf.: att han i umgänget vore ganska lätt att komma till rätta med, men för hans politiska åsigter borde man be Gud bevara sig». Vi återfinna honom nog.

Icke långt derefter aftroppade skenbarligen *Hazelius* ifrån Svenska Tidningens skådebana, fastän han qvardröjde bakom kulisserna; anledningarne voro kanske flera än en, och andra än de föreburna. Isynnerhet tro vi icke mycket på antagandet att han nu tyckte sig hafva »förlorat nog» på sin tidningspatriotism: boets ställning efter honom aflägsnar all dylik farhåga. Vann han icke — förlust var säkerligen icke å färde. Deremot kunna väl svårigheterna att fortsätta penningesammanskotten hvarje år, eller den s. k. aktieteckningen, varit bidragande orsak. Sedan våren 1855, — då han den 30 Mars genom tidningens ledande artikel uppgaf att Sverige vore »utan generalstab, utan tross, utan fältläkare, utan tillräcklig sjukvård, utan arméorganisation för kriget, utan ordnad beväring, hvilken, ehuru egentligen ämnad till rikets försvar, dock naturligtvis ej *kan* undvaras då arméen sättes på fältfot; utan tillräckligt befäl» och dymedelst ådragit sig konungens så allvarsamma misshag, att H. M:t sjelf deltog i författandet af polemiken emot honom i Posttidningen, — hade han väl insett att vidare fortkomst på den militära banan icke kunde förenas med ett fortsatt chefskap för Svenska tidningen. Och just nu, på sommaren 1856, yppade sig, såsom vi nedan få se, en utsigt till militärisk befordran. Det hade 1855 nog icke förbättrat hans actier på högsta ort, att, 12 dagar efter nyssberörde artikels utgifvande, 89 personer, hvaribland nu så långt ef-

eråt väl kunna saklöst nämnas: Hartmansdorff, Liljencrantz l. ä., Puke, två af Ugglas, Bildt, R. Cederström, Wrangel, Godhenius, Höglund, Almgren, Warodell, Sjöberg, Lagerbjelke, Fitz, Norstedt, Brusewitz, Frestadius, Gustaf v. Rosen, kammarherren Reuterskiöld, Adlercreutz, Arwidson, Berg, Holm, l:r Cederschiöld m. fl. vänner och beskyddare af Svenska Tidningen gåfvo en festlig middag å Phœnix för Hazelius, för att derigenom gifva honom ett »erkännande af dess fosterländska verksamhet» (hålla honom vid tidningen qvar), och man skyndade snart att särskildt kungöra att denna hedersmiddag var redan för *flera* veckor sedan aftalad. Till P. T. inkom den 13 April en uppsatts om denna fest, hvari sades att »man haft många fosterländska skäl till den önskan, att festen *icke nu* måtte försiggått»; men förf. afslog att allmängöra artikeln, ehuru den tillochmed hotade att i sådant fall göra äfven P. T. ansvarig för de förmenta motiverna till »banketten», och det emedan förf. icke ville låna sig till ett slags proscription af dem, som i festen deltagit. En vid denna tid mycket productiv signature, —mm—, i Sv. Tidn., ansågs tillhöra borgmästaren i Arboga, Stolpe, i förening med kammarjunkaren von Döbeln, som sedermera blef anställd vid konungens bureau, kammarherre och stundom tjenstgörande vid konungens eget skrifbord. Den 5 Aug. 1856 tillkännagaf Hazelius offentligen, att han från den 1 då instundande September, alltså temligen hastigt, skulle öfverlemna tidningen till en hr J. H. Hörner. Den 2 Sept. innehöll Svenska tidningen en adress »till allmänheten» af öfversten Hazelius, hvaruti han utredde sin uppfattning af det publicistiska kallet och sin nära fem-åriga verksamhet såsom tidningens utgifvare; men Hörner tillkännagaf uti sin omedelbart derefter följande anmälan, att öfversten lofvat att *framgent fortfara* med att lemna artiklar. De som undrat på denna afgång, så tvärt, så just straxt före början af en riksdag o. s. v., fingo nu sålunda veta, att här egentligen blott var fråga om en decorationsförändring, och när de den 13 Dec. samma år fingo

i officella tidningen läsa *Hazelii utnämning till Chef för Topografiska Corpsen, efter general Akrell som på hösten tagit afsked*, begrepo de lätteligen sakens inre beskaffenhet. För öfrigt blef bladet sig likt, både i sina antipathier och tendenser. Oaktadt förf. nu ej mera utgaf Posttidningen, fortfor i Svenska Tidningen det gamla kältandet på allt hvad den förra företog sig, och ännu efter Hazelii s. k. afgång såg sig P. T:s nya redaction nödsakad att yttra, att Svenska Tidningens »inbilskhet numera hotar att öfverskrida alla gränser». »Om det behöfdes något ytterligare bevis på den osmakliga sjelfberömmelse, som karakteriserar Sv. T., må man blott läsa huru hon, efter att hafva, utan anförande af skäl, blott trotsande på makten af sin autoritet, förklarat för pecorale en uppsats i P. T. (om Stockholms befästande, ur Journal des Débats upptagen på vederbörandes begäran), hvilken icke instämde med hennes egen åsigt, med tillägget att Sv. T. icke inför sådana uppsatser, hvilkas halt hon ej *förstår* bedömma» ... »Innan Sv. T:s nye utgifvare (!) beslutar sig att fortsätta den öfversittare-*rol*, som tidningen hittills spelat och som, utan att gagna någon sak, endast tjenat att väcka ovilja, leda och åtlöje ... torde vi få föreslå honom att för allo öfvergifva denna role». Dessa citater, *efter* det förf. af dessa Memoirer lemnat både posttidningen och fäderneslandet, och af en i sitt umgänge och sina façoner så facil person som min efterträdare, torde i någon mån böra beaktas af dem, som vilja opartiskt dömma emellan Hazelius och mig. — Emellertid torde här vara rätta stället att ånföra ur Hazelii — nyss återfunna — svar till mig, den 24 Juli 1861, då jag (Mina Samtida V: 99) skriftligen uttryckt mitt deltagande för hans sorgliga belägenhet i följd af benbrottet: ... »Tillåt mig nu endast försäkra vid min heder, att under förhemligandet af Svenska Tidningens namn (Mina Samtida V: 83) icke låg något annat än det lilla oskyldiga begäret att öfverraska. *Ingen enda*, icke ens konung Oscar, som ville veta det, fick derom kunskap: »det är min hemlighet».

ade jag. Alla frågade härom och voro nyfikna och fingo amma svar. Det roade mig att göra alla nyfikna. Att gen hvarken officialitet eller ens halfofficialitet låg härun-er, det har tiden visat och det sätt, *hvarpå man behand-t mig*. Detta senare har bevisat att man ansåg företaget *itt eget*, såsom det också var, för hvilket *ingen* kännt sig kyldig hålla mig ringaste räkning, hvilket smickrar mig, nen också ådagalägger föga noblesse. Isynnerhet hos de onservative, detta dumma parti, ur stånd att lyfta sig ur otteri-åsigter, dömmande det som *mitt* fel att jag ej för-varade deras lumpna personer, deras adel och deras jern-ägar, anseende mig såsom en förrädare, sägande att jag liksom Kapudanpascha, som med turkiska flottan gick öfver ill Mehemed Ali, så äfven jag med deras penningar ill liberalismen, ty min liberalism (så bedömde de mina erkliga åsigter) ansågo de såsom en mask, antagen vid idningens början för att fånga prenumeranter, och ganska naift frågade de mig, sex månader efter tidningens början: »när skall masken falla?» — »Hvilken?» — »Kors, liberalis-mens.» — »Den kommer aldrig att falla; den är tidningens grundsats: läs programmet!» — »Ja, jag förstår.» — De trodde mig blott vara fin, och gingo ännu och väntade, ända till dess jag måste taga bladet från munnen och vända mig *mot* denna slöa conservatism. Då blefvo de förvånade och ansågo sig bedragna, de fårhufvudena, troende mitt ändamål ej varit högre än att försvara deras prærogativer. Jag hade dock aldrig gifvit dem den ringaste anledning till denna tro, och har således aldrig gjort mig samvete af att jag till ett godt ändamål, och till deras *verkliga*, fast af dem ej förstådda interesse, ,användt deras medel (af hvilka jag aldrig tagit en enda skilling för egen räkning eller för mitt eget redaktionsbestyr, såsom tidningens räkenskaper kunna visa). Endast biskop Heurlin var skarpsinnigare än mängden, och varnade sina embetsbröder mot mig, sägande: »Han är icke mannen. Han är ej konservatif.» Han kände mig dock ej personligen, men anade mig ej vara renhårig, af mina skrifter i skolfrågorna ... Gubben Wallmark besökte

jag hvarje senare år å hans Tusculum, vid Kungsöhr. Äfven efter honom sjelf blef det »deficit», ett kändt ord från gamla tider... Gubben hade mycket trefligt på Kungsöhr. Icke en halfdragen anda yttrade han till mig om hvad Blanche efter hans död ur ett bref anförde. (Mina Samtida II: 133). Men gubben var aldrig riktigt uppriktig. Tit. påminner sig kanhända, att då jag af de konservative skaffat ett sammanskott för honom, och efter Posttidningens förändring och hans afgång det klagades öfver att man blifvit narrad till detta sammanskott (emedan gubben ej blef vid redaktionen qvar), så skref jag i P. T., honom ovetande, ett Tillkännagifvande af en Onämnd att den som ansåg sig blifvit narrad, kunde på P. T:s byrå återfå det gifna, då besynnerligt nog Hartmansdorff begärde återfå, jag minns ej nu huru mycket, hvilket jag af egna medel, genom Tit. hand, återlemnade... I tidningar har jag icke skrifvit en enda rad *sedan den 30 Nov. 1859* och att jag icke eger den ringaste trasa i Nya Dagligt Allehandas byk, torde vara bekant eller möjligen synas... Jag bor på gamla Haga, som jag af Haga förvaltning hyrt på några år. Jag har haft den glädjen att, sittande i säng i Gustaf III:s ståtliga, höga, sexkantiga pavillon, se min äldsta dotter sammanvigas med legationspredikanten Grafström. Vädret var oändligen vackert, pavillonen blomsterprydd och vi hade ett bröllop i det gröna med ungdom och sång, ganska olikt de vanliga hufvudstads-ceremonierna... Lefver jag nästa sommar, ämnar jag väl ännu en gång, det blefve då den fjerde, besöka utlandet. Man behöfver det för att uppfriskas från den omgifvande svenska dåsigheten. Passerar jag då Hamburg och stannar der något, underlåter jag icke ett besök, för att tacka för öppnandet af denna skriftvexling!... Emellertid åligger det mig att på det uppriktigaste tacka för den vänlighet, som till mig yttras med anledning af mitt olyckliga benbrott. Jag skall alltid värdera detta bevis från den, som visserligen äfven jag sårat i den gagnlösa striden»...

I sin ungdom hade denne Hazelius jemte Jonas Wærn och C. J. L. Almqvist stiftat ett förbund: »*männerna för sig*», hvilket praktiserade sina fantasmagorier nära norska gränsen på en bondgård i Köhle socken af Wermland, Grötwe, der de gingo och arbetade såsom drängar. Wærn gifte sig *först* och bodde på sitt i samma socken belägna Adolfsfors. Under hans frånvaro på en längre resa skickade de andra till hans fru och begärde ut diverse möbler, som dittills stått på Adolfsfors; och på tecken till vägran hade de invändt att »männerna för sig» egde allting gemensamt. Denna praktiska kommunism misshagade Wærn vid hans hemkomst så, att han gjorde slut på deras ordensvistelse uti Wermlands urskogar. Almqvists utnämning till regementspastor vid lifbeväringen, sedermera, tillskrefs denna hans ordensvänskap med Jonas Wærn.

Vi öfvergå nu till slutet af konung Oscars regering och till 1856 års märkvärdiga riksdag — den s. k. »*långa* riksdagen».

Slut på sjunde Delen.

Rättelser i denna Del:

Sid.	6,	rad.	13	nfr.	*står:*	bifölls	*läs:*	bifölls.
»	16	»	13	ufr.	»	Braenech	»	Bruenech
»	20	»	7	»	»	sjelf	»	sjelf.
»	30	»	6	nfr.	»	omöjligt	»	omöjlig
»	33	»	9	ufr.	»	till	»	med
»	45	»	8	»	»	reformerande i	»	reformerande:
»	46	»	10	»	»	Selbstbewusst seyn	»	Selbstbewusstseyn
»	102	»	2	»	»	belägrade	»	belägrande
»	124	»	13	»	»	Marimilians	»	Maximilians
»	128	»	6	»	»	mellan Norge	»	med Norge
»	146	»	5	»	»	Carl XIV:s död	»	Carl XVI:s död
»	160	»	10	»	»	står	»	stå
»	164	»	7	nfr.	»	han delscorpsen	»	handelscorpsen
»	176	»	2	ufr.	»	Fåhreæus	»	Fåhræus
»	188	»	9	nfr.	»	så	»	och
»	173	»	14	nfr.	»	promotionens slut	»	promotionen slutat

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

AF

POSTHUMUS.

Eheu fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni...
(HORATII CARM., LIB. II. ODE 14.)

ÅTTONDE DELEN.

OSCAR I:s SISTA REGERINGSÅR OCH RIKSDAG,
VICEKONUNG OCH PRINSREGERINGAR

1856—1857.

STOCKHOLM.
PÅ FÖRFATTARENS FÖRLAG.

Distribution genom
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- och Universitets-Bokhandlare.

Pris: 2: 75.

UR MINNET OCH DAGBOKEN

OM

MINA SAMTIDA

PERSONER OCH HÄNDELSER EFTER 1815

INOM OCH UTOM FÄDERNESLANDET

AF

POSTHUMUS.

Eheu fugaces, Posthume, Posthume,
Labuntur anni . . .
(HORATII CARM., LIB. II. ODE 14.)

ÅTTONDE DELEN.

OSCAR I:s SISTA REGERINGSÅR OCH RIKSDAG,
VICEKONUNG OCH PRINSREGERINGAR.

1856—1857.

STOCKHOLM.
PÅ FÖRFATTARENS FÖRLAG.

Distribution genom
ADOLF BONNIER,
Kongl. Hof- och Universitets-Bokhandlare.

STOCKHOLM.

TRYCKT HOS ISAAC MARCUS,
1872.

Denna åttonde del behandlar de sista åren af konung Oscar I:s regering och den sista riksdag han upplefde, den s. k. »långa riksdagen», samt de icke mindre långa tvisterna om »prinsregeringar», äfvensom kronprinsen Carls vice-konunga-tid i Norge.

Medan den trycktes har ånyo ett kronskifte inträffat i vårt land: den fjerde konungen af huset Ponte-Corvo har bestigit thronen. »Fugaces labuntur anni!»

Under konung Carls pariserbesök 1861 föll, vid en promenade med hans svenska omgifning, talet på vådan af att lefva för fort, hvarpå konungen raskt inföll: »bättre att lefva medan man lefver och dö sedan»; hvilket en af de närvarande besvarade med den varnande hänsyftningen på konungens framlidne faders öde: »det är icke alltid, man straxt *får* dö sedan.» Ingen tog det då såsom profetia.

Oscar I innehade thronen i femton år, men regerade knappt mer än tretton: Carl XV, som innehade sin i tretton år, regerade likväl landet i femton, ehuru han, likasom företrädaren, sist aftynade i en nära två-årig sjukdom. Det är just kronprinsen-regenten Carls styrelseperiod (1857—59) och konung Carls thronbestigning, som skola upptaga detta arbetes nästföljande nionde del, den sista af tredje bandet.

På våren 1864, kort efter det prinsen af Wales i England hedrat Garibaldi med besök, yttrade i franska senaten marquisen de Boissy: »arfvingen till Englands krona räcker sin kungliga

hand åt en flibustier, som är i uppror emot sitt lands lagar och mot sin konung samt kallar Mazzini sin herre och vän. Detta bebådar ett 1793 i England. Revolutionen, som smekas af furstarne, smeker furstarne tillbaka; hon smickrar dem, brukar dem och slukar dem, så snart hon ej längre behöfver dem.' Men detta yttrande blef af senatspresidenten utstruket ur det stenografiska referat, som infördes i Moniteuren.

Om vår nyss hänslumrade varmhjertade konung säga somliga redan att han varit den ärorikaste, Sverige någonsin haft, större tillochmed än Carl XI. Hvad historien skall säga, tillhör en annan tid att erfara.

Oscarsdagen 1872.

FÖRFATTAREN.

INNEHÅLL.

Sid.

XI. **Penningar och Arbete**: Finanskomitén. — Det misslyckade förslaget till Svensk Handelsaktiebank. — Ny mäklare-ordning — Ny riksmyntberäkning. — Svensk-norsk handels- och sjöfarts-komité. — Svensk-norsk konsulat-komité. — Utredningen af Svenska folkets skattebördor. — Stockholms enskilda bank. — Öresundstullens aflösning. — Smålands klagan öfver Rustnings- och Roterings-skyldigheten. — Komité för ett Statistiskt embetsverk. — Skyddsmödraförening. — Vårdanstalt för sjuka barn. — De första arbetarebostäderna. — Pensionsförening för svenska Lärarinnor. — Andra svenska Prestsällskapsmötet. — Religionsfrihetsmöte. - Tredje allmänna Lärare-mötet. — Sjunde allmänna svenska Landtbruksmötet. — Skandinaviska naturforskaremötet i Christiania. — Svenskarne vid Verldsexpositionen i Paris. — Sörensens sättmachin. — Electriska telegrafens anläggning. — Jernvägsfebern. — Näringsfrihetsfrågan. - Svensk bokförläggareförening. — Stockholms arbetareförening. — Allmänna svenska arbetareoroligheter. — Lurendrejare-upplopp. — Myterier på Långholmen och Horten. — Norska Thrane-processen. — Allmänna poströfverier. — Fylleristatistik. — Smygbrännandet. — Åttadubbel mordbrand. — Deportation och Emigration 1

XII. **Personalier**: Gustaf Trolle-Bonde †. — Ulf Gustaf Bonde †. — Fredrik Ulrik von Essen †. — Christer Mörner †. — Bernhard Rosenblad †. — Lagmannen Sturnegk †. — Nils af Wetterstedt †. — J. H. af Forsselles †. — Öfverdirektören Wallmark †. — Samuel Rumstedt, P. J. Högfelt, Andreas Möller, James Dickson och Bengt Gudmundson †. — Lars Kinmanson, hofkamreraren Lindström, gravören Lundgren †. — Magnus Bruzelius, Ebbe S. Bring, erkebiskopen Holmström †. — Atterbom †. — Don Carlos, Raglan, Delphine Gay, Carl Spindler †. — Exempel af hög ålder. — Henckeldey, Heinrich Heine, Bodisco, sir John Ross, Sewerin Löwenskjold †. — Gabriel Poppius †. — Carl David Skogman †. — Carl Erik Isberg †. — Lars Arnell †. — Johan Lagerbjelke †. — G. C. Palmfelt †. — P. A. Tamm †. — Pehr Lagerhjelm †. — Erland Hederstjerna †. — A. G. von Arbin †. — Anders Bruhn †. — Erik af Edholm †. — Olof Lagberg †. — J. D. Ahlberg †. — Auditören l'Orange †. — J. L. Aschan †. — J. E. Wikström †. — Lotta Öberg †. — Olof Wijk †. — P. J. Lagergren †. — Jacob Aug. Hartmansdorff †. . . . 26

XIII. **Kung Oscars trumf och triumfer**: Svensk vrede öfver norskt hof. — Prins Carls utnämning till norsk vice-konung. - Norrmännens förtjusning. — Munchs folkvisa. — Norska tidningar-

nes välkomstrop. — Vicekonungens introduction i Christiania. — Hans gemåls holländska resa. — Främmande prinsar i Christiania. — Vicekonungens Eriksgata och popularitet. — Sverdrup dömd och frikänd. — Siste riksståthållarens död. — Vicekonungens besök i Danmark. — Prins Oscars triumftåg i Frankrike, England, Holland. — Fadderskapet i Paris. — Olyckan i Cherbourg. — Baronen von Gripsholm incognito på Rhen. — Grefvens af Tullgarn frieri uti Wiesbaden. — Prins Napoleon i Stockholm. — Danska och Norska studenternas Upsala-besök. — Konungens bankett för dem å Drottningholm. — Konungens fyra skandinaviska tal. — Christianiastudenternas bankett på föreningsdagen. — Monrads hyllningstal för Sverige. — Landets fördelaktiga ställning vid riksdageus öppnande 1856 57

XIV. **Flyttning från Sverige:** Diligence-resa från Stockholm till Götheborg. — Silhouetter af bekanta i Stockholm. — Posthumus frigöres från tidningsverlden. — Men faller i stället uti en ormgrop. — Mina vänner, fienderna. — Svenska Postkommissariatet i Hamburg. — Postverkets hemligheter. — Tjenstetillträdet. — Tvist mellan Staten Hamburg och Sverige, om sjöpostföring. — Merck, Hencke och Lauezzari. — Våldsam plan emot svenska flaggan. — Norsk brefvexling. — Dansk rivalitet och intrig. — Gripenstedts plan om en postkomité. — Mitt memorial om Sveriges utrikes brefvexling. — Yttermera en vördsam Promemoria 88

XV. **Gustaf Löwenhjelms slut:** Han utmanar marskalken Sebastiani. — Hans rappel från Paris. — Times loford öfver honom. — Storkorsset af Hederslegionen. — Beskows biografi öfver Löwenhjelm. — Hans ungdom vid Gustaf III:s hof. — Hans militärbana. — Hans fångenskap i Ryssland. — Hans diplomatiska bana. — Fyratio år i Paris. — Löwenhjelm som reformator och riksdagsman. — Hans styrelse af konungens theater. — Hans beskydd åt vetenskap och konst. — Hans harm öfver rappellen. — Hans brefvexling i de sednaste åren. — Hans uppförande under Pariserrevolutionen 1830. — Cain proletär, Abel aristokrat. — Hans planer för Posttidningen. — Tegelviksministèren. — Hans sätt att i Paris göra les honneurs. — Hans påpasslighet och vaksamhet åt alla håll. — Hjelpsam och vänfast in i sista stunden. — Hemresa, sjukdom och död. — Begrafning i Paris. — Domen öfver död man 111

XVI. **Riksdagen 1856:** Wærns riksdagsmannaafsägelse. — Gyllenhaals afsked. — Lagergrens hastiga död. — Landtmarskalk och Talemän. — Ericson adelsman. — Hartmansdorffs sista sjukdom. — Schwan undanbeder sig talmanskap. — Strinnlunds helsningstal till sitt stånd. — Thomanders helsningstal till medstånden. — Björcks riksdagspredikan. — Konungens sista throntal. — Landets lysande ställning. — Talmännens lofsånger på riksssalen. — Utskottsvalen. — Statsverkets tillstånd och behof. — Prins Oscars nya civillista. — Debatt om broderskärlek. — Bondemotioner. — Om presternas aflöning. — Conscriptionssystemet. — Petter Jönsson, Efraim Larsson och Mengel. — Hemmansklyfningen. — Kolportörer. — Sakramentallagen. — Skjutsningsbesväret. — Skjutslegans förhöjning. — Bankens lånefond. — Bränvinslagen. — Grundskatternas kapitalisering. — Ericsons jernvägssystem. — Talmansarfvodet. — Skolstadgan. — Tryckfrihetsförordningen. — Fjorton borgareståndsmedlemmar under

Sid.

åtal. — Hasselrot och Adlercreutz contra Justitiæombudsmannen Theorell. — Den sistnämndes sjelfförsvar. — Theorells fall 133

VII. **En våra dagars republik**: Hamburgs första ursprung. — Carl den Store. — Ansgarius. — Grefve Adolf af Holstein. — Rolandsbilden. — Riksstaden. — Hansestaden. — Nutidens lefnadssätt och arbetsflit. — Jungfernstiegs herrlighet. — Läkare och Advokater. — Statskassan och dess behandling. — Privilegier och Skrån. — Republikens officiella tidning om fri concurrence. — Tull vid stadsportarne. — Bönhaseriet i högsta flor. — Söndagsarbete. — Landsförvisningar. — Habeas corpus. — Menniskokärlek och djurplågeri. — Medalj för en hunds räddning. — Moral och presterskap — Rationalism i högsätet. — Två fadderskap — Presthat. — Presternas hat emot kyrkodagen. — Hvita slafhandeln. — Giftermålsmäklare. — Christnas öfvergång till judaismen. — Bigotta judar. — Omskärelse på lik. — Prostitution 154

VIII. **Oscar I:s sista regeringsår**: Utrikes ministerns protest emot Scheeles skandinavism. — Lagerheims circulärdepesch 4 April 1856. — Arnliot Gellinas brochure: Den skandinaviska frågan. — Eiderprogrammet. — Velhavens tal i Christiania om skandinavismen. — Jubelfest i Helsingfors. — Promotion i Upsala. — Skandinaviskt kyrkomöte i Köpenhamn. — Thomanders religionsmöte i Helsingborg. — Första uppslaget till publicistmöten i Sverige. — Norska storthingets skandinavism. — Dess unionsfiendtlighet. — Pariserfredens ofullständighet. — Nya brandfacklor. — Upproret i Ostindien. — Ursprunget till Marie Anne (numera l'Internationale). — Konung Oscars sista utnämningar. — Hungersnöd i Norden. — Välgörenhetsmöte i Stockholm. — Svenskarnes belöningar från verldsexpositionen i Paris 1855. — Catharina kyrkas jubilæum. — Öppnandet af Wasa-familjens graf i Upsala. — Fultons ångbåtsjubilæum. — Anckarsvärd firar den 13 Mars. — Värdshuslyxen i hufvudstaden. — Silfverpresenter och guldbröllop 176

XIX. **Prinsregeringar**: Vice-konungen Carl öppnar Storthinget i Christiania. — Svenska statsutskottets anslag till prins Oscars förmälning. — Ståndens debatter derom. — Interimsregeringens förändring afslås af ständerna. — Farhågorna för «prinsregering». — Misstroende till thronföljarens bror. — Nytt förslag, om thronföljares rätt att regera. — Vinternöjena i hufvudstaden. — Prins Oscars sista ungkarls-saison. — Konungen börjar bli sjuk. — Prins Oscars förmälning i Bieberich. — De nygiftas hemkomst till Stockholm. — Första mötet mellan bruden och hennes svärfader. — Förmälningsfester i Stockholm. — Konungens tilltagande utmattning. — Tillförordnad Regering. — Utflyttning till Drottningholm. — Försök i Särö. — Vistande på Tullgarn. — Interimsregering. — Förnyad proposition om rättighet för kronprinsen att regera. — Riksdagen och Storthinget förklara kronprinsen Regent. — Han tillträder denna regering 25 September. — Insätter tillförordnad Regering och afreser till Norge. — Riksdagens och Storthingets condoléanceskrifvelser till konung Oscar. — Spiran faller ur Oscars hand. — Dåraktiga förhoppningar på hofvet 197

XX. **Den långa riksdagen**: Anmärkningarne mot Regeringen. — Déchargebetänkandet. — Hvilande grundlagsförändringsförslag. — Förslag om permanent Jury. — Förslaget att afskaffa Adelns sjelf-

Sid.
skrifvenhet vid riksdagarne. — Debatten härom på Riddarhuset. — Representationsförändringsförslagen. — Första upphofvet till Landsthing, — Riksdagens civillagstiftning. — Rikeståndens gemensamma öfverläggningar i riddarhussalen. — Artighet mot landtmarskalken. — Riddarhuspolett förnekas Blixen-Finecke. — Sundska tullen afskaffad. — Svårigheterna för jernvägen Örebro-Hult. — Jernvägssystemet. — Frågorna om kyrkomöte, husagans afskaffande. — Riksdagens afslutning. efter 17 månaders tillvaro. — Borgareståndet får ny sammansättning. — Afskedstagandet. — Schwans varningar i anledning af penningkrisen . . . . . 226.

Rättelser:

i Sjunde Delen:

Sid. 73 rad. 12 nfr. *står:* brorson *läs:* kusin

i denna Åttonde Del:

Sid.	34,	rad.	11	nfr.	*står:* 1832	*läs:* 1852
»	37	»	9	ufr.	» 1866	» 1856
»	38	»	19,20	»	» Carl-stad	» Carls-bad
»	48	»	16	»	» Thymellernas	» Thymeleernas
»	67	»	9	»	» icke i	» icke
»	71	»	12	»	» ecco	» echo
»	72	»	4	»	» anság	» ansågo
»	»	»	sista	nfr.	» militäriska	» militärisk
»	83	»	19	»	» saa	» saae
»	166	»	17	nfr.	» Revisorn	» Provisorn
»	174	»	17	ufr.	» plat spå	» plats på
»	176	»	4	nfr.	» politik?	» politik.
»	182	»	12	ufr.	» tallade	» talade
»	196	»	11	ufr.	» direktören	» direktionen

XI.

Penningar och Arbete.

Finanskomitén. — Det misslyckade förslaget till Svensk Handelsaktiebank. — Ny mäklare-ordning. — Ny riksmyntberäkning. — Svensk-norsk handels- och sjöfarts-komité. — Svensk-norsk konsulat-komité. — Utredningen af Svenska folkets skattebördor. — Stockholms enskilda bank. — Öresundstullens aflösning. — Smålands klagan öfver Rustnings- och Roteringsskyldigheten. — Komité för ett Statistiskt embetsverk. — Skyddsmödraförening. — Vårdanstalt för sjuka barn. — De första arbetarebostäderna. — Pensionsförening för svenska Lärarinnor. — Andra svenska Prestsällskapsmötet. — Religionsfrihetsmöte. — Tredje allmänna Läraremötet. — Sjunde allmänna svenska Landtbruksmötet. — Skandinaviska naturforskaremötet i Christiania. — Svenskarne vid Verldsexpositionen i Paris. — Sörensens sättmachin. — Electriska telegrafens anläggning. — Jernvägsfebern. — Näringsfrihetsfrågan. — Svensk bokförläggareförening. — Stockholms arbetareförening. — Allmänna svenska arbetareoroligheter. — Lurendrejare-upplopp. — Myterier på Långholmen och Horten. — Norska Thrane-processen. — Allmänna poströfverier. — Fylleristatistik. — Smygbrännandet. — Åttadubbel mordbrand. — Deportation och Emigration.

Den af konungen tillsatta *finanskomitén*, som redan på hösten 1852 hållit förberedande sammanträden, återtog sina arbeten om kredit- och bank-lagstiftningen i Februari 1853, och afslutade dem den 8 April.

Både förut och efteråt, vid denna samma tid, arbetade man i Stockholm på upprättandet af en »*Svensk Handelsaktiebank*», hvilkens plan erhöll många vedersakare och uppträndе ifrig skriftvexling i tidningarne. Till ordförande i direktionen hade man utsett öfverkammarherren grefve Nils Gyldenstolpe, till ledamöter generaladjutanten baron C. G. Fleetwood, hofmarskalken J. F. Aminoff, underståthållaren

W. Ståle, adjungerade ledamoten i Svea Hofrätt baron Gustaf af Ugglas, hofrättsassessoren Fr. Bibau, possessionaten J. F. Björkman, köpmännen Severin Wigert, P. M. Lovén. J. G. Palmgren, F. A. Rinman, W. Brusewitz och A. Gieseke, och till disponentdirektör stadsmäklaren Johan Holm. Ändamålet var att »befrämja handelns och näringarnes utveckling och göra landets kapitaler så fruktbärande som möjligt;» och var detta egentligen första försöket till upprättande af enskild bank i hufvudstaden. Hvad som mest klandrades, var att icke solidarisk ansvarighet stipulerats. Högsta domstolen (Iggeström, Hoffstedt, Gyllenhammar och Engelhardt) fann väl denna brist icke utgöra i lag stadgadt hinder för reglornas fastställande, så vidt de för öfrigt voro rättade efter föreskriften i förordningen af 6 Okt. 1848 angående aktiebolag, men justitierådet grefve Snoilsky afstyrkte bestämdt dessa bolagsreglors fastställande. Banken kom icke till stånd.

Ungefär samtidigt med denna tvist utkom (31 Mars) »*Ny mäklareordning*», hvars mest observerade stadgande angick »medelkursen» å börsen: »Uppstå om hufvudkursen skiljaktiga meningar, afgöres frågan genom omröstning per capita. Blifva dervid rösterna lika, skall hufvudkursen bestämmas af den mäklare, som för dagen slutat högsta sammanräknade beloppet i det myntslag, hvarom fråga är;» hvarigenom dittills gällande stadganden om uträknande af medelkurs afskaffades.

Den nya *Riksmyntberäkningen*, med riksdaler och öre, tog sin början med nyåret 1856, och myntstyckena blefvo slagna dels i silfver, à 400, 200, 100, 50, 25 och 10 öre, dels i koppar à 5, 2, 1, $^1/_2$ öre. Ännu tre qvinqvennier derefter ville man uti många landsorter och småstäder uti den dagliga mellanhandeln köpslå efter skillingsberäkning.

Den 3 Okt. 1855 uppdrog K. M:t åt en *Svensk-norsk komité* att sammanträda i Stockholm för att utarbeta förslag till ändringar och tillägg i nu befintliga stadganden.

angående alla möjliga lättnader i Sveriges och Norges ömsesidiga handel och sjöfart; och utnämnde till svenska ledamöter presidenten i kommerskollegium frih. C. D. Skogman, tulldistriktchefen W. Karström och grosshandlaren i Stockholm J. G. Schwan, samt till norska: assessorn i Höieste Ret O. J. Lövenskiold, handlanden i Trondhjem, ryttmästaren F. Lorck och handlanden i Bergen J. B. Faye. Denna komités betänkande afgafs den 6 Mars 1856. — Den 29 Nov. 1855 tillsatte K. M:t en annan svensk-norsk, nemligen *konsulatkomitén*, att under Januari månad 1856 också sammanträda i Stockholm, för att utarbeta förslag till förnyad konsulsstadga med expeditionstaxa, till fördelning af konsulatdistrikten och till fastställande af hvartdera rikets bidrag till gemensam konsulsfond och dennas förvaltning, (svenska ledamöter voro kommersrådet Th. Willerding och ordföranden i direktionen för Götheborgs sjömanshus James Robertson Dickson jr.), hvilken komité afgaf sitt utlåtande den 20 Maj.

I följd af ständernas begäran den 6 Aug. 1851 om uppgörandet af fullständig utredning af alla *Svenska Folkets skattebördor*, hade detta arbete d. 3 Mars 1852 uppdragits åt kommersrådet Rosenblad, biträdd af assistenten C. N. Rathsman såsom sekreterare, hvilken sistnämnde, sedan Rosenblad den 2 Nov. 1853 för sjuklighet blifvit från uppdraget frikallad, uteslutande verkställt arbetet och i Dec. 1855 detsamma afslutat. Han visade att statsverkets utgifter för året 1810 utgjort $7^1/_3$ mill., att dess inkomster år 1850 med 40% öfverstego 1810 års, under det folkstocken ökats med $46^1/_2$ % och de skattskrifnes med $68^1/_2$ %. År 1810 deltog uti statens alla inkomster hvarje person med 4 rdr 7 sk. 11 rst bko, men 1850 med endast 3: 47. 6, och hvarje mantalsskrifven 1810 med 9: 11. 8, men 1850 med 7: 33. 6. Jemfördes folkmängden med statsverkets utgifter, så fann man 1810 resp. 2: 45. 6 och 6: 26. 1, men 1850 3: 27. 7 och 6: 35. 4;

så att skattebidragen, antingen de fördelas på folkmängden i dess helhet eller endast på de mantalsskrifne, »drabbade till högre belopp hvar och en 1810 än 1850» (tullinkomsterne undantagne). Förmögenheten hade på de 40 åren äfven stigit, så att der voro af

451,116 hushåll 1810:		653,317 hushåll 1850:	
förmögne	1: 93 %	förmögne	11. 70 %
behållne	29: 46 „	behållne	63: 73 „
fattige	54: 28 „	fattige	20: 04 „
utfattige	16: 13 „	utfattige	4: 53 „

Om i denna klassifikation olikformigheter må hafva egt rum, bevisar den dock att folkets ekonomiska välstånd ökats och välmågan 1850 varit fördelad på ett mycket större antal än 1810.

Sedan den ofvan omtalade Handelsaktiebanken icke kommit till utförande, höllo den 5 Mars 1856 nära 60 personer sammanträde på börsen, såsom aktietecknare till en solidarisk »*Enskild Bank*» i Stockholm. Förhandlingarne leddes af expeditionssekreteraren Lovén. Den 11 Mars, redan, ingafs till Finansdepartementet ansökan om tio års octroi på denna bankrörelse. Tidehvarfvet gick (nu kort före utbrottet af den oerhörda penningkrisen 1857) allestädes dräktigt med projecter till stora penninginstituter, och samtidigt med stiftandet af »enskilda banken» berättade danska tidningar om planen till ett aktiebolag under det förledande namnet »Nordisk Crédit-mobilier», att för »Skandinavien» blifva detsamma som de franska, spanska, österrikiska och tyska kreditinstituterna af samma namn nyss blifvit för norra och södra Europa. Kapitalassociationen stod nemligen nu i det högsta flor. Banker voro dessa institutet icke. Banker köpa och sälja kredit, men deltaga icke i sjelfva företagen. Mobilier-kredit-bolagen betraktade räntevinsten såsom bisak, men deras förnämsta affär var att med egna eller lånta kapitaler deltaga i eller utföra företagen och således jemte den särskilda entrepreneurs-vinsten åtaga sig äfven entrepreneurens särkilda risque. De, som insågo vå-

lorna af den spekulations-svindel, dessa mobilierkreditbolag underhöllo och ytterligare utvecklade, erinrade allvarligt om den jemmer och ruin, jernvägsfebern på 1840-talet dragit med sig, och att deras farhågor icke voro grundlösa skall läsaren finna, då detta vårt arbete hinner till redogörelsen för orsakerna till 1857 års penningkris.

Frågan om *Öresundstullen* hade länge varit på tapeten, såsom en för våra tiders frihetsriktning »icke längre passande tribut». Öresundsfarten bedrefs (t. ex. 1853) med 21,539 fartyg, deraf 1,978 svenska och 3,391 norska. Ändtligen inbjöd Danska regeringen främmande makter till konferenser i Köpenhamn öfver ärendets reglering, och dessa konferenser öppnades den 4 Jan. 1856. Tolf stater voro vid detta tillfälle representerade, Danmark af Bluhme, Sverige och Norge af frih. Lagerheim, Ryssland af Tegoborski o. s. v. Bluhme framlade förslag till Öresundstullens kapitalisering. Den 9 Maj undertecknade de nyssnämnda fyra makternas fullmäktige ett protokoll, angående denna tulls upphäfvande. Storhertigens af Oldenburg fullmäktig, som äfven antagit, var då ej tillstädes. England hade satt sig på tvären och derigenom vållat konferensernas uppskof på obestämd tid. Danmark hade begärt 35 mill. riksdaler danskt riksmynt, af hvilka England skulle utgöra 10,126,855, Ryssland 9,739,993, Sverige 1,590,503, Norge 667,225, Oldenburg 28,127 o. s. v. Lord Palmerston hade velat att tullen skulle erläggas icke i Helsingör, utan i de Östersjöhamnar, dit fartygen vore destinerade, men härpå ville Danmark ingalunda ingå. Förenta staterna voro äfven kinkiga, kunde med möda förmås att förlänga sitt kontrakt af 1826 för ännu ett år, och det under vilkor af protest, samt att frågan skulle inom det året varà definitivt afgjord på internationelt sätt. Mot slutet af året blefvo ock parterne i det närmaste ense.

Riksdagsfullmäktige från de Småländska länen uppvaktade på nyåret 1854 konungen med skriftliga framställningar om lindring uti den i dessa län »mera än annorstädes»

tryckande *Rustnings- och Roterings-skyldigheten;* och krigs- och kammarkollegierna fingo befallning att skyndsamt inkomma med gemensamt utlåtande häröfver. — Statistiken stod i de åren på dagordningen. Den 19 Sept. 1853 hade i Brüssel tillochmed öppnats en *statistisk kongress*, till hvilken inbjudits lärde ifrån alla delar af Europa och Amerika. Deputerade inställde sig från 26 särskilda länder. Alla frågor voro ordnade i tre afdelningar: 1) statistikens organisation (folkräkning, areal, jordebok, utflyttning, hemmansklyfning, landtmäteri); 2) åkerbruk, näringar och handel. grufbrytning, varuförädling, 3) proletariatet (arbetande klassernas hushållssätt, fattigväsende, uppfostring och undervisning, fattigdomsgrader, brott och straffsystem). — Den 7 Dec. 1854 uppdrog Kongl. M:t åt en *komité för statistiskt embetsverk* (presidenten frih. Skogman, t. f. medicinalrådet Berg, professoren i Upsala F. F. Carlson och förste amanuensen i Riksarkivet C. G. Styffe) att gifva utlåtande och förslag, i anledning af Ständernas begäran om inrättandet af ett sådant embetsverk. Sekreterare blef kanslisten i kammarkollegii advokatfiskalskontor C. E. Ljungberg, och betänkandet blef afgifvet den 18 Juni 1856. Deri föreslogs att det ifrågavarande verket, kalladt »Statistiska tabellkommissionen» skulle få tvenne afdelningar, en rådplägande (»Statistiska beredningen») och en verkställande (»Statistiska centralbyrån»). Uti Brüssel hölls, hösten 1853, en af direktören för Washingtons astronomiska observatorium, löjtnanten Maury föranledd »*Meteorolog-kongress*». För Sverige deltog »löjtnanten Petterssen» och för Norge löjtnanten Ihlen.

På nyåret 1856 tillsattes en *Befästningskomité*, för utarbetande af förslag till befästande af Stockholms omgifningar och af Mälaredalen. Ordförande blef kronprinsen Carl och ledamöter generalerna Lefrén och Meyer, kommendören Annerstedt, öfversten Thulstrup, öfverstelöjtnanten Kléen. majoren Nordensvan och kapitenen i flottan Lavén. Till sekreterare utsågs majoren frih. Klinkowström, biträdd af kapitenen Wrangel.

Menniskovännernas filantropiska ansträngningar fördubblades. En s. k. »*Skyddsmödraförening*» (Stockholms fruntimmersförening för barnavård) stiftades i Okt. 1853, och constituerade sig den 9, styrd af en centralkomité, i hvilken skulle sitta två damer ur hvardera af Stockholms åtta territorialförsamlingar, nemligen Fredrika Bremer, Laura Gagge, Elsa Bollin, Carolina Bredenberg, Fredrika Svedbom, Aurora Kullberg, Jeanette Nordlund, Betty Elde, Carolina Ericsson, Wilhelmina Hjerta, Mathilda Lindström, Charlotta Hellström, Ebba Almroth, Maria Cederschöld, Fredrika Ekdahl, Hilda Starck. Föreningens främsta syfte var att antaga sig vården och uppfostran af barn, som genom cholerans härjningar i hufvudstaden 1853 blifvit värnlösa, samt vidare äfven att egna öm och sorgfällig tillsyn åt fattiga Stockholmsbarns i allmänhet uppfostran. — Uti »kronprinsessan Lovisas *Vårdanstalt för sjuka barn*», öppnad till sjukas emottagning på våren 1854, blefvo under de 11 första månaderna vårdade 202 patienter, mellan 2—8 års ålder, men antalet af inträdessökande var 2 till 3 gånger så stort, som möjligheten att dem emottaga. — För de medel, som 1853, i anledning af konungens återvunna helsa, sammanskjötos på inbjudning af öfverståthållaren grefve Jacob Hamilton med flera, till uppförandet af »*Arbetarebostäder*», hade på sommaren 1855 *en* blifvit så färdig nära intill Tegelvikshamnen, med boningslägenheter för 16 hushåll (dels två, dels ett rum med kök, skafferi, kontor, källare, bad- och tvättstuga m. m.), att inflyttning kunde ske den 1 Oktober. Nästa arbetarebostad uppfördes sedan i Adolf Fredriks församling. — Uti Januari 1855 förenade sig och i början af Februari framträdde offentligen mamsellerna Josephine Deland (ordförande) och Fredrika Bremer samt damerna Marie Rouget de S:t Hermine, Thilda Wingren, Dina Leffman, Hanna Brooman, Mathilda Dimberg, Maria de Ron och Angelica Gavuzzi såsom styrelseledamöter samt Wilhelmina Schück, Emilie Zander, Louise Björkman, Emilie Becker, Elise Brandt, Mathilda Brantström,

såsom suppleanter och stiftade, med biträde af d. v. förste hofstallmästaren F. Braunerhjelm, justitiärådet P. Qviding, grosshandlaren A. T. Starck samt f. lieutenanten C. von Feilitzen (Mina Samtida III: 264) en »*pensionsförening för Svenska Lärarinnor.*» Själen i företaget var ofvanbemälta m:ll Deland, en energisk och välmenande guvernant, men af så despotiskt lynne, att hon icke älskade diskussion. Det var hon, som i början, när några af de andra qvinnorna ifrågastälde att man skulle till biträde kalla någon manlig rådgifvare, kategoriskt afbröt detta förslag med ropet »inga herrar, inga herrar», och sannolikt är, att de ofvanbemälte »herrarne», som ändå kommo till hjelp, icke blefvo åtlydda, eftersom hela företaget redan 1859 påkallade en grundlig omstöpning.

Det skulle allt för mycket upptaga utrymmet, om vi ville redogöra för alla yttringar af *läseriet*, under loppet af dessa åren. De voro legio. Tillochmed *predikosjukan* lät förspörja sig, t. ex. 1854 i Hjersås socken af Christianstads län, der oräkneliga skaror af nyfikna strömmade till, för att åhöra en predikande piga. Den vid samma års riksdag af ständerna antagna sakramentallagen, som stadgade 100 rdrs böter för lekman, hvilken utdelar nattvarden och $16^2/_3$ rdr för hvar och en, som af en sådan sakramentet emottager, väckte isynnerhet de norrländska separatisternas förtviflan, så att man tillochmed i deras tidning (Norrbottensposten i Piteå) fick läsa utgjutelser, sådana som denna: »De ömma samveten, som dermed bringas till det yttersta i valet emellan att lyda Gud och menniskor, i valet mellan förlusten af timliga egodelar och friden med Gud, låta visserligen heldre plundra sig på de förra, eller söka sig ett nytt herberge i ett annat land, der deras tro och samveten icke lida sådan förföljelse, som här tillämnad är. Härtills har antalet af separatister icke varit betydligt, emedan många om samma sak bekymrade själar lefvat på hoppet om snar hjelp; men gäckas detta hopp med den verldsliga maktens ihärdighet att påtvinga statskyrkan de minst sagdt orena

öckernas begagnande och att omgärda detta tvång med en
lrakonisk strafflag, som är strängare än den mot rån och
lråp (ty lagen kräfver der endast den brottsliges lif, utan
itt rifva brödet ifrån hans hustru, barn eller anhöriga), så
ir det troligt att statskyrkan blifver alltmer tom och att
:tt prestestånd, der en, säger blott *en*, röst höjt sig mot den
)ittra strafflagen, icke längre behöfver besvära sig med sa-
kramentets utdelning åt lefvande själar... Det nya påfve-
lömet är snart fullvext och törstar efter martyrblodet, fastän
let börjar vackert med böter, och fängelse när tillgång sak-
nas. Men den slumrande protestantismen får deraf en elek-
trisk stöt, som väcker henne till nytt lif, och ulfvalåten
skall skrämma de spridda fåren närmare tillsammans.» I
Hammardahl i Jemtland skiljde sig mot årets slut 25 à
30 personer från statskyrkan, och togo till prest en ung
honde, biträdd af tvenne ynglingar. Denne prest utdelade
nästan söndagligen nattvarden. Bundtmakaren Heidenberg,
ännu under åtal i Linköping, for på vintern 1855 uppen-
barligen omkring dessemellan och höll oförtrutet bibelför-
klaringar, t. ex. i Örebro. Alla samhällets klasser i Luleå
deltogo i enskilta andaktsöfningar. I Sundsvall uppträdde
i Februari »evangeliska alliansens» utskickade, Möllersvärd,
med religiösa föredrag. Kronobetjeningen i Christianstads
län rapporterade samtidigt att läserimötena hörde till ord-
ningen för dagen. Uti Luleå blef en vicekomminister så
gripen af baptisternas bevisning, att han afhöll sig af sam-
vetsqval från presterlig tjenstgöring. Justitiækanslersembetet
anbefallde laga åtal mot en dräng, som i Westerås stift
hållit konventiklar, och emot dem som dertill upplåtit sina
hus. I Gellivaare lappmark såg man läseriet i dess högsta
potens. Jemmerläten, kyssar, konvulsiva ryckningar, dans,
omfamningar, tjut och svimningar aflöste hvarandra. Det
mest framstående symptomet var ett idkeligt slående med
händerna mot något föremål, ända derhän att blodet fram-
trängde under naglarne. Vid altardisken måste både kloc-
kare, kyrkvaktare och presterna sjelfva med våld hålla stilla

hufvudet på en del nattvardsgäster, medan de emottogo brödet och vinet (ur officiell läkarerapport). Separatismen grep omkring sig med farten af eld i blånor; och redan i Juli 1855 började Justitiækanslern ådagalägga mera återhållsamhet i åtals anbefallande, tillochmed der sådana uttryckligen från orterna begärts. Icke underligt, att konungen vid nästa riksdag föreslog fullständig religionsfrihet!

Mot *anabaptisterna* uppträdde icke blott Thomander, som till den 24 Okt. 1855 inbjudit till möte i engelska kyrkan i Stockholm, hvilket talrikt bevistades och der han jemte Elmblad, Lundbergson, Flyborg och Frykstedt uppträdde till barndopets försvar emot ofvannämnde Möllersvärd, som vid denna disputation sekunderades af en Pettersson; — utan ånyo d. 26 Febr. 1856 uti Betlehemskyrkan i samma stad lektorn Elmblad, hvilken der med biträde af Lundbergson, Estenberg och Frykstedt disputerade inför den af åhörare öfverfyllda kyrkan mot Möllersvärd, Elde, Wiberg och Cederström, likaledes om barndopet. Ett obehagligt stormande uppträde, som uppstod i anledning af Wibergs yttrande »att de flesta prester vore oomvända», kufvades likväl lyckligen af Elmblad. Ett märkeligt tidens tecken var ock den undersökning om *själavården i hufvudstaden*, som K. M:t 26 April 1851 anbefallt, med anledning af prosten J. E. Forssells motion derom vid riksdagen 1850. Sedan stads- och hof-konsistorierna sig utlåtit, hufvudsakligen med bestridande af behofvet utaf alla genomgripande förändringar, hade K. M:t remitterat handlingarne till öfverståthållareembetet d. 19 Maj 1853, med befallning att i samråd med deputerade från alla kyrkoråden afgifva nytt betänkande. Detta, som blef kändt på sommaren 1856 och föranledde tillsättandet af en komité för stadens indelande uti lämpligare själavårdsdistrikter och beredande af lämpligare sätt att aflöna presterskapet, erkände »beklagansvärda missförhållanden, försummande af gudstjensten och sabbatens ohelgande, njutningslystnad och flärd hos de förmögnare, sinnlighet och sjelfsvåld hos de sämre lottade, mängd af oäkta

barn, tilltagande concubinat», ända derhän att »antalet af sådane olagliga föreningar ej torde långt ifrån motsvara de lagliga äktenskapen», samt »lossnade band mellan husbönder och tjenare». År 1855 höll man polisförhör i hufvudstaden med en *katholsk* prest, för förmenta bemödanden att omvända en sjuk svensk mamsell till hans kyrkobekännelse, och 1856 allarmerades man öfver katholiken Djunkowskis ifriga proselytmakeri uti »Saint Oscars collegium» (Oscar deriveradt af Ansgar!) uti Alten i det nordligaste Norge. I Tromsö utkom en liten bok i katekesformat om »Jesu kärlek» etc., med sådant titelblad, att man kunde tro sig hålla i handen ett arbete af lutheranen d:r Kierkegaard, under det att man i stället hade en katholsk lärobok, som bland annat sökte af bibeln bevisa att Påfvens autoritet är den enda sanna och att detta är lika visst, som Christi gudomlighet och andra dogmer. Mot årets slut tilldrog sig att postmästaren Glöersen i staden Skien, af religiösa skäl, formligen anmälde sitt utträdande ur statskyrkan och i sammanhang dermed begärde afsked från sin tjenst. Under loppet af 1854 hade blifvit döpta såsom *Mormoner* 126 personer i Skåne, 71 i Norge och 688 i Danmark, hvaremot 205 under samma tid blifvit ur denna s. k. kyrka uteslutna. Vid slutet af 1855 räknade man i Sverige 340 (deraf 80 i Stockholm), i Norge 198 och i Danmark 2,147. I Stockholm höllo de i April 1856, under ledning af en skomakaregesäll Olof Cederström, en hofslagare vid artilleriet Pettersson, en skomakaremästare Rosenmüller, gudstjenster dels i huset 39 vid Österlånggatan, dels i huset 16 vid Baggensgatan. Dansken Madsén, som deri deltagit, blef af polisen antydd att lemna staden. Andra reste omkring i landet, såsom på Öland och i Westervikstrakten. Den 30 Juli 1856 hade Sverige 409 mormoner, Norge 232, Danmark 2,229.

Vid »*andra svenska prestsällskapsmötet*», i Stockholm 13—16 Juni 1854, inställde sig 190 personer såsom ledamöter; Thomander blef förste och prosten Emanuelson andre

ordförande, mag. Lundbergson (Mina Samtida VI: 42, 43, 235) sekreterare och pastorsadjuncten Rathsman skattmästare. Mötet öppnades med predikan i storkyrkan af domprosten Thomander, öfver Marci 9: 49, 50, och slöts med predikan (i d:r Sandbergs ställe) af d:r Wieselgren, öfver (Ap.-G. 15: 22—41) »hvad Guds ord lärer oss om ett christligt kyrkomöte». Uti diskussionen om uppställda frågor deltogo magistrarne Lundbergson, Zweigbergk, Rathsman, Estenberg, Fineman, vicepastorerna Sparrman och Östberg, kyrkoherdarne Rohtlieb, Hammar, Holmgren, Hamnström, Ekdahl, lektorerna Elmblad och Forshæll, doktorerne Lenström och Wieselgren, prostarne Emanuelson, Linnarson, Dillner, Bergman, domprosten Thomander och öfverhofpredikanten Nordenson. På Wieselgrens föranledande tillsatte mötet förberedande komité att utarbeta förslag till allmänna kyrkomöten, äfvensom en definitiv komité (af 3 clerici: Thomander, Hasselrot och Ekdahl, 3 laici: aktuarien i riksarkivet frih. J. A. Posse, bruksegaren mag. J. G. Wahlström och riksdagsmannen af bondeståndet Peter Jönsson i Träslända, samt en sjunde, den de sjelfve borde välja) för att bemöda sig hos K. M:t vinna framgång åt en kyrkomötes-institution här i landet, så att kyrkomöten blefve hållna hvart femte eller sjette år. — Den 17 i samma månad hölls i engelska kyrkan i hufvudstaden »*religionsfrihetsmöte*», under ordförandskap af friherre Creutz; och vid hvilket i diskussionen deltogo mag. Zweigbergk, pastorn Åkerlund, kapitenen Berger, pastorn Sparrman, bonden Peter Jönsson i Träslända, kyrkoherdarne Hammar och Bergman. — Den 18—22 hölls i de la Croix's lokal, i samma hufvudstad, »*tredje allmänna Läraremötet*», hvars ordförande blefvo professoren Carlson och lectorn Rabe, hvilka äfven i samma egenskap fungerade i sektionen för högre skolväsendet, i hvilken mag. Bergius blef referent och mag. Falk sekreterare biträdd af mag. Schück. Uti folkskolesektionen blefvo ordförande baronen Hjerta och magistern Fineman, samt referent och sekreterare mag. Zweigbergk. Hela mötets sekreterare var rektor

Cedervall, och skattmästare skollläraren Lundbäck. Uti diskussionerna deltogo bland andra rektorerna Sommelius, Gumælius, Andersson, Söderlind, Svedbom, Westerlund, Cedervall, Dahm, Annerstedt, Ekendal, lektorerna Elmblad, Rabe, Elfving, Alander, magistrarne Bergius, v. Feilitzen, Zweigbergk, Falk, Widgren, Wahrenberg, läkarne Huss och Grähs, kapitenen Adelborg, öfversten Hazelius och professoren Carlson. Ledamöternes antal var 97. Man hade ock låtit en komité föreslå stadgar för allmänna läraremöten hvart tredje år, hvilket förslag hänskjöts till nästa möte, som borde hållas 1855 i Göteborg. En annan komité (mag. Siljeström, d:r Grähs och hr Lundbäck) fick uppdrag att afgifva förslag till afhjelpande af bristerna i den fysiska uppfostran vid våra läroverk. — Det »*sjunde allmänna Svenska Landtbruksmötet*» hade 484 ledamöter och hölls i Upsala 6—10 Juli 1855. Mötets ordförande voro landshöfdingen frih. von Kræmer och öfversten frih. C. Adlercreutz, samt deras suppleanter statsrådet grefve von Platen och kammarjunkaren J. V. Engeström. Uti sectionerna blefvo ordförande: brukspatronerna De Maré och Hedengren för åkerbruket; frih. Hamilton och f. statsrådet landshöfdingen Silfverstolpe för boskapsskötseln; frih. Sprengtporten och prof. Erdmann för binäringarne. Uti diskussionerna deltogo efterföljande, hvilka väl antagligen voro de mest framstående bland den tidens jordbrukare i vårt fädernesland: grefvarne v. Platen, Beckfriis, Erik Sparre, Wirsén, G. Posse, Ad. Hamilton, Taube, friherrarne Hamilton, Sprengtporten, v. Kræmer, C. Hermelin, von Saltza, Adlercreutz, Lybecker, presidenten Åkerman, norske statsrådet Möinichen, statsrådet Fåhræus, landshöfdingen, f. statsrådet Silfverstolpe, kammarherrarne Paykull och Tersmeden, öfverstelöjtnanten Ståhl, hofjägmästaren af Ström, majorerna Stiernsvärd, Key, Schantz, Gussander, professorerna Lars Svanberg, Arrhenius, Erdmann, Boheman, Sundevall, kapitenerna Adelborg, Kuylenstjerna, v. Heyne, prosten Holm, komministern Nerelius, förste landtmätaren Widmark, brukspatronerne De Maré, Hedengren,

Rönnqvist, löjtnanten v. Kræmer, hrr De Maré d. y., Ekenstén, Julin-Daunfelt, Hult, Mengel, Wulff, Georgii, Stephani, Claes Tamm, Freese, Ekman, magistrarne Kayser och Zetterstedt, inspektorerna von Essen och Forsselius m. fl., och innan de åtskiljdes, sjöngo de vid afskedssexan om sina eröfringar:

Hafvet med sköna, bördiga stränder
fordom de väldige Fäderne haft;
vi ha förlorat eröfrade länder,
icke vår ärfda ihärdighets kraft.
Hedar vi odlade, röjde i skog,
tappade sjöarne, körde med plog,
fredligt vi skördarnes rike förstorat
hemma inom våra elfvar och berg;
plogen tog åter hvad svärdet förlorat,
härliga marker med styrka och märg.

Det nästföljande året, 1856, hölls i Christiania »*Skandinaviskt Naturforskaremöte*» 11—18 Juni. Prof. Hansteen var mötets ordförande. Uti sectionerna voro functionärer: professoren Mosander och lectorn Broch ordförande, prof. Holten och docenten Ångström sekreterare uti den fysiska; prof. Forchhammer och adjuncten C. W. Blomstrand ordförande, stipendiaten Th. Kjerulf och amanuensen Hoff sekreterare uti den mineralogiska; prof. Blytt ordförande, dr Örsted d. y., prof. Anderson sekreterare uti den botaniska: professorerna Steenstrup och Sars ordförande, lectorn Esmark och docenten Bruzelius sekreterare i den zoologiska; professorerna Malmsten och Mansa ordförande, Carlson och reservläkaren Th. Kjerulf sekreterare, uti den medicinska och hygieniska; professorerna Retzius och Worsaae ordförande, prof. Keyser och riksantiqvarien Hildebrand sekreterare uti den ethnologiska sectionen. För öfrigt fann man på förteckningen öfver svenska ledamöter namnen: Berlin, Wallqvist, Areschough, H. Holmgren, riksarkivarien Nordström, doctorerne Sondén, A. och E. Carlson, Hök, Dickson, H. Wistrand, mag. Thorell, medicinalrådet Wistrand, landtbruksakademiens sekreterare Nathhorst m. fl. och på den danska: Eschricht,

Nielsen, Hammerich, amiralen Steen Bille o. s. v. I mötet deltogo 45 svenskar, 50 danskar, 7 utländingar och 143 norrmän.

Dagen näst efter afrättningen af Pianori, som velat mörda kejsar Napoleon, öppnade, den 15 Maj 1855, kejsaren och kejsarinnan högtidligt »*Verldsexpositionen i Paris*». Denna besöktes inalles af 4,533,464 personer, och intägten blef 2,941,668 francs (mot 8,920,000 i London 1851). Det parisiska expositionshuset var en mörk och dyster byggnad. Denna gången tog sig Sverige dock bättre ut, än i London (Mina Samtida IV: 152), ehuru dess sändning var den sista som anlände och tillräckligt utrymme felades, så att man för en stor del artiklar måste taga sin tillflykt till »annexet». I sjelfva palatset hade Sverige och Norge tillhopa icke fått — eller icke begärt — större plats än det lilla Danmark med 90 exposants, under det Sverige ensamt nu hade 417. Sverige kunde således behöft fyra gånger större plats, än det fick. Att bland dessa 417 icke mindre än 159 belöningar erhöllos, var en proportion, vida vackrare än andra staters (2 riddarstjernor, 2 guldmedaljer oberäknade de, som föllo inom *konst*expositionen, 21 silfvermedaljer, 52 bronsmedaljer och 82 mentions honorables). Den 16 Juli skrefs från Paris till hemlandet att Sverige från flera håll complimenterades, sedan man insett att det hade annat att bjuda, än »fers et aciers». Ingenting dåligt hade kommit derifrån, till en del var dess exposition utmärkt. Sädesprofver, kläden, siden, broderier, tapisserier, slädor, porfyrarbeten, modell af Stockholms nya sluss och reliefkarta öfver Trollhättefallen, möbler, musikaliska instrumenter, silfverarbeten, artificiella blommor af tyg, vax och skinn, skånska handskar, kronometerur, stearinljus, snörmakerier, porsliner, m. m. väckte allmän uppmärksamhet. Likaså Wahrendorffs kammarladdningskanon, Sasses sjövattendestilleringsapparat, Scheutz' räknemachin (Mina Samtida IV: 149), Malmsjös fortepiano, Christiernssons Askersunds-möbler. Den 21 April 1856 utdelade kronprinsen Carl de priser,

som kommit Svenska Utställare till del. Vid det tillfället emottogs 1 stor hedersmedalj i guld för Motala mekaniska verkstadsbolag af f. statsrådet grefve von Platen, 1 hedersmedalj i guld för räknemachinen, af auditören Georg Scheutz samt 16 medaljer i silfver och 20 i bronz. Uti Maj månad s. å. belönades svenske kommissarien, expeditionschefen *Brändström* med ett etui innehållande både stora och lilla hedersmedaljen i guld, 1 i silfver och 1 i bronz; de svenske jurymännen, professoren *C. Palmstedt*, k. sekreteraren *J. Th. Nathhorst* och civilingenieuren *C. A. Holm* samt artisten *J. F. Höckert*, som ombesörjt ordnandet af de svenska konstalstren, och inspektören öfver svenska afdelningen i annexet *C. Berglund* hvar sitt etui med en medalj i silfver och en i bronz, och inspektören vid svenska afdelningen i hufvudbyggningen, dessinateuren *L. G. Horngren*, ett etui med 1 medalj i silfver; derjemte fingo alla dessa personer hvar sitt diplom, undertecknadt af expositionskomiténs högste ordförande, prins Napoleon Bonaparte. Komitén för Sveriges deltagande i denna exposition hade utgjorts af P. Brändström, Joach. Åkerman, Carl Palmstedt, J. P. Molin, Gust. af Ugglas, K. A. Almgren, J. W. Bergström, J. Bolinder och W. Lindberg. — *Kristallpalatset* i London, från expositionen 1851 (Hyde Park), hade för 75,000 pd st. af Francis Fuller inköpt af entrepreneurerne Fox och Hendersen, och återuppbyggt i *Sydenham*, med ett af de vackraste lägen i närheten af London, med utsigter öfver staden, öfver Themsen, öfver Kent o. s. v. Den 5 Aug. 1852 nedsattes der den första pelaren. Omfattningen af detta företag erfordrade någon tid 6,400 personers biträde. En nedstörtad ställning dödade 15 och vållade mycken tidsutdrägt, men palatset invigdes likväl den 11 Juni 1854. Palatset blef skönare och betydligare än det ursprungliga genom hvarjehanda förändringar. Hela skeppet fick halfcylindrisk form; midteltransseptet hade 120 fots diameter, ett hvalf 20 fot högre än Peterskyrkans i Rom och 40 fot högre än Paulskyrkans i London. Palatsets storskepp var

två gånger längre och tre gånger bredare än Paulskyrkans. Uti den omgifvande parken vidtogos de mest förvånande anstalter, t. ex. man gräfde tvenne dammar af 784 fots längd och 468 fots bredd, och längre bort en sjö med öar, på hvilka Hawkins, under ledning af professoren Owen, uppställde afbildningar af fornverldens jättedjur, ichtyosaurer, mastodonter o. s. v.

Uti Januari 1853 blef för första gången ett boktryckeriarbete uppsatt af *Sörensens sättmachin*, i stället för af menniskohänder; det var en liten politisk brochure af frih. L. Dirckink-Holmfeld, »Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri i Kiöbenhavn». Redan det följande året var en sådan machin långa tider i dagligt bruk på tidningen »Fædrelandets» tryckeri dersammastädes, och ansågs öfverträffa de djerfvaste förhoppningar, enär med densamma två personer kunde på en dag uppsätta 800 rader eller 4 mans arbete, och samtidigt äfven aflägga lika många rader (en konstförvandts dagsverke), så att machinen arbetade inalles för tre menniskor. Denna egenskap att äfven kunna »aflägga» bokstäfverna igen, skiljde den från alla föregående uppfinningar i denna väg.

Krigsconjuncturerne påskyndade 1854 äfven i Sverige anläggningen af *Electriska Telegraferne*. Generalen Akrell, topografiska corpsens chef, var också främste man vid denna anläggning och närmast honom majoren von Heland, medlöjtnanterne vid Helsinge regemente Akrell och Ennes, biträdda vid stolpuppsättningen (18,000 stolpar på 3 månader) af fahnjunkarne vid Södermanlands regemente Höglund och vid telegrafcorpsen Berg, samt tråduppsättningen af löjtnanterna Cederwald och Westman jemte kamereraren Osbeck. Professoren Edlund (som dessutom detta samma år uttänkte en förbättrad construction af apparaterna, hvarigenom på *en* tråd kunde samtidigt i motsatta riktningar skickas *två* telegrammer, men i hvilken upptäckt en Carl Frischen i Hannover samtidigt gjorde Edlund äran stridig, genom ett patent, utfärdadt på Newall et C:o) äfvensom kapitenen Fah-

nehjelm instruerade och inöfvade telegrafister. Mot slutet af året for densamme omkring till de nya kontoren för att inskärpa tystlåtenhet och tog tysthetsed både af tjenstemän och betjente. Telegraferingen öppnades med Stockholm i Örebro 13 Juni, i Götheborg 4 Juli, konung Oscars födelsedag, i Helsingborg 3 och i Malmö 28 Augusti, allt 1854. i Christiania 13 Juni 1855. Andra tråden mellan Helsingborg och Götheborg sträcktes 25 Nov. 1854, undervattenskabeln till Danmark började fungera nyårsdagen 1855. (Undervattenskabeln till America projecterades i Augusti 1854). Telegrafdepeschens nya benämning »telegramm» tillskrefs författaren af denna bok, som i Posttidningen först använde densamma. Interesset var ännu mera spändt än trådarne. Några trodde telegraftråden vara ett klocksnöre, andra att depescherna rusade fram i hans ihåliga inre liksom skottspolar, andra att de åkte utanpå honom i så förtviflad fart att man ej kunde skönja dem; några lyssnade vid stolparne i hopp att få höra hvad tråden sade, och en bonde hängde stöflor på tråden för att få dessa fortskaffade till sin son. Uti Finland, der man i Maj 1856 fick linie färdig mellan Åbo och Helsingfors, trodde allmogen till och med att, om man vidrörde telegrafinrättningen med ett enda finger, blefve genast ens hemligaste tanke känd öfver hela verlden.

Jernvägsarbetena voro också i gång. Frykstads jernväg, $^3/_4$ mil lång, mellan Clarelfven och sjön Fryken, var väl den första färdiga, men begagnade i början icke lokomotiv, utan vagnarne rullade af egen tyngd utföre och kördes med hästar tillbaka upp: konung Oscar åkte en gång derå från Frykstad på detta sätt. I hela landet stego alltjemt förhoppningarne på den gyllene tid, som skulle inträffa *»när jernvägen blir färdig.»* Äfven i orter, der ännu icke ringaste åtgärd blifvit vidtagen till jernvägsbyggnad, blef det en mani att taga honom till värdemätare. Arbetaren höjde sin dagspenning till 1 rdr, ty, sade han, »det får man, när jernvägen blir färdig»; en eländig koja, som förr kostat

500 rdr, utbjöds nu till 1,000, ty, »det blir priset, när jernvägen blir färdig»; ett skålpund smör höjdes till 32 sk. (67 öre), ty »det är det minsta, man kan få, när jernvägen blir färdig»; stora patroner köpte skog, för att sälja virke »när jernvägen blir färdig»; jerntillverkningen skulle stiga otroligt, hela landet underdikas och guaniseras, skogarne ge dubbelt mera kol och grufvorna dubbelt mera malm, »när jernvägen blir färdig;» och slutligen persifflerades detta jernvägsrus af en skämtare: »Alla flickor bli sturska, ty friare komma i mängd, när jernvägen blir färdig», alla skuldsatta förtjena pengar, alla pepparstrutar bli patroner, alla gummor bli föryngrade, alla galna bli kloka och alla kloka bli galna — »så snart bara jernvägen blir färdig.» Den 5 December 1856 höll ännu öfversten Erikson i Stockholm å stora börssalen ett föredrag om de af honom uppgjorda *förslagen* till jernvägar och kommunikationer i riket, bland andra öfver Mälaretrakten och Stockholms stad. Likväl hade man i Juni börjat lägga i Malmö grund till »bangården», och »långa sträckor af jernbanan emellan Malmö och Lund» — en vacker *början!* — voro »fullkomligt färdiga för — nedläggandet af sleepers».

Näringsfrihetsfrågan vållade mycken uppståndelse. Sedan skråtvånget i andra riktningar blifvit upphäfvet, förvandlade sig »svenska förlagsföreningen» till *Svensk bokförläggareförening*, med rättighet att genom votering bevilja eller förneka ny bokhandlare förmån att erhålla bokförlager i kommission, och den följd, att om de voterande nekat, finge ingen annan ledamot af samma förening lemna af sina egna bokförlager denne sökande annorlunda än genom fast köp, hvilket ansenligen försvårade, om icke rentaf omöjliggjorde, dennes företag att bokhandel idka, och med lätthet genomdrefves, när äfven de öfriga bokhandlare i samma ort, hvilka sjelfve voro bokförläggare, i sådan votering deltogo för att sålunda utestänga en ny konkurrent. Ett sådant fall inträffade, med 47 mot 24, på sommaren 1853; hvarvid ordföranden, L. J. Hierta reserverade sig, under yttrande att

genom en sådan skråanda kunde föreningen lätt spränga sig sjelf, och med honom instämde hrr A. Hirsch, P. A. Huldberg, A. Bohlin, Götrek och D. F. Bonnier (i Götheborg). — Handtverkare och fabrikörer både i hufvudstaden och flera småstäder petitionerade vid denna tid hos K. M:t emot den nya fabriks- och näringsförfattningen, hvilket åter uppkallade gesällerna till försvar för densamma. Så voro t. ex. den 6 Aug. 1853 samteliga snickaregesäller och den 7 alla sadelmakaregesäller i Stockholm sammankallade i denna anda. En till 31 Okt. s. å. utsatt sammankomst i de la Croix's lokal, af *handtverksarbetare*, för undertecknande af deras motpetition, och för öfverläggning om åstadkommande af en sammanhållning emellan arbetarne, var talrikt besökt. Den ifrågasatta allmänna föreningen emellan arbetare i de näringsidkande yrkena, med tillträde utan beslutanderätt för äfven andra personer, antogs och skulle söka ersätta de fordna gesällskaperna samt verka för arbetsklassens bästa i allmänhet, och komité utsågs för att utarbeta förslag. Den 5 i samma månad hade hos *Stockholms arbetareförening* sammanträdt kommitterade af åtskilliga gesällskaper. för samma ändamål; men den 15 Jan. 1855 kände, sade Aftonbladet, »arbetsklassen behof af en förening med mera omfattande tendenser, än denna ditintills hyllat», och valde derföre ny styrelse: magistern Munck af Rosenschöld (Mina Samtida VI: 101, VII: 235, 236), f. studeranden Uggla, boktryckaren Ekbom, konstförvandten Lagerholm, källaremästaren Edman och A.-B.-referenten Carl Lorentz j:r. Den 11 Februari höll nämnde Lagerholm ett längre föredrag, som åsyftade att föreningen skulle genom ett »lefve» visa sina sympatier för Rosenchölds verksamhet till arbetarnes fördel och bästa, hvilken framställning emellertid, enligt Svenska Tidningen, blef med tystnad bemött. Den 20 Febr. 1856 gaf konungen företräde åt en af Arbetareföreningen i Stockholm utsedd deputation (skrädderiarbetaren Cederfeldt, skoarbetaren Jakobson och smedsarbetaren Bergström), som framlemnade petition med klagan öfver det intrång, straffanstalterna,

genom de arbeten, som af derstädes förvarade fångar verkställas, ansågos utöfva på handtverkerierna.

Bränvinsbränning och höga spanmålspriser framkallade 1855—56 en mängd strikes och andra *arbetare-oroligheter*, såsom i Norrköping, Westervik, Upsala, Carlskrona, Jönköping, Grenna, Wexiö, Götheborg, Borås, Westerås, Lilla Edet, Gefle, Carlshamn, Stockholm, Lima i Dalarne, Kalmar och vid Bispbergs grufva. Dessa oroligheter yttrade sig i sammanskockningar med dels föreställningar till borgmästarne, hot till spanmålshandlare och bränvinsbrännare, förbud för utskeppning och afsändning af spannmål, vägran att dervid lägga hand, yrkanden om förhöjd dagspenning, skrål, hurrande, fensterinslagning, öfvervåld på öppen gata mot spanmåls-förköpare, ja i Jönköping, der de uppnådde sin häftigaste apparition, blefvo hos en bränvinsbrännare både boningshus, bränneri, qvarnhus och pavillon så godt som spolierade, möbler sönderslagna och förderfvade, soldaterne med knifvar så illa skurna, att de måste föras till lazarettet; i Götheborg flera personer farligt skadade och *en* trampad till döds. Till en spanmålshandlare i Jönköping tågade en skara med bila och stupstock, för att hälshugga honom. Borgmästarne bådo, öfvertalade, läste upprorslagen, arresterade, reqvirerade trupper; spanmålshandlare *lofvade nedsatta priser*, eller flydde undan; en af dem förlorade hela sitt magazin, uppfylldt med spanmål, emedan det sjelfva tumultqvällen totalt nedbrann. Borgerskapen anlitade allmän patrullering, konungen beviljade trupper (skickade till Jönköping icke mindre än 300 man, ytterligt förbittrad); domstolarne fällde till stränga straff, t. ex. i Jönköping 47 orostiftare från 8 till $^1/_2$ års fästning o. s. v. I det målet, som fördes af d. v. borgmästaren Asker, voro 70 åtalade och nära 350 personer förhördes. Det slags folk, som tillställde alla dessa uppträden voro: Norrköpings och Motalas arbetare, skeppsvarfsarbetare, skomakaregesäller, flera hundra kronovarfsarbetare och ett par underofficerare i Carlskrona, timmerkarlar, murarehandtlangare, stenröddare och Husqvarna faktorister i Jön-

köping, gesäller och lärlingar, sjömän och dalkarlar (i Lima s:n), grufarbetare vid Bispberg samt allmoge på landet vid Gefle. Oroligheterna spelade mellan 12 Juni 1855 och 17 Sept. 1856.

Uti Mutene och Linnarps byar af Halland uppstodo *bondeupplopp* 12 Nov. 1854, för ett par lurendrejares skull, som man ville skydda emot beslag, för hvilket ändamål de mangrannt samlades, förstörde beslagarnes vagnar och stodo dem sjelfva efter lifvet, så att de måste flykta. Härpå följde först militärkommendering, derpå arresteringar, åtal och bestraffning. Två, sjelfva lurendrejarne, dömdes till 6 års, tio andra till 2 års fästning, böter och skadeersättningar oberäknade; och K. M:t afslog de dömdas nådeansökan, om mildring i straffet. — *Två myterier i Långholmens* fängelse, det ena den 5 Januari 1853, det andra den 13 December samma år, af missnöje med den nya kommendantens stränghet, nämna vi blott i förbigående, ehuru det sista, omfattande 511 arrestanter, påtagligen blifvit i lång tid förberedt, då massor af civila kläder kunnat på förhand anskaffas, med omsorg styrdt, då våldet inom fängelset hufvudsakligen gick ut på förstöringen af alla böcker och konduitlistor, samt med största oförvägenhet företaget, enär fångarne sjelfva antände fängelset på flera ställen, fastän elden i tid blef släckt. För det första myteriet straffades 6 fångar med 28 dygns fängelse vid vatten och bröd; för det andra erhöllo 20 fångar 28 à 8 dygns sådant fängelse, uppenbar kyrkoplikt, afbön, 8 à 2 års fästningsarbete, 27 à 3 par spö, och alla dömdes gemensamt gälda skadan (å byggnader och husgeråd 496 rdr 8 sk. bko, å böcker, handlingar, ljus, papper $766\,^2/_3$ rdr, bortstulna kläder m. m. $237\,^2/_3$ rdr, allt banko). Ett tredje myteri föreföll i *Horten* i Norge den 10 Maj det året, bland några uniformerade kompanier af den der garnizonerande Laurvigska musketörcorpsen, bland hvilka 65 man blifvit beordrade till arbete på varfvets befästningar mot vanlig schåare-aflöning pr dag, med afdrag för proviant, utan bröd; hvilken kommendering

le icke trodde vara berättigad. De återfördes emellertid snart till lydnad. — *Norska arbetareförenings-processen* (Marcus Thranes mål, Mina Samtida V: 124) afslöts utaf den särskilda komitén genom dom den 10 April 1854, i hvilken akt 144 personer uppräknades. Målet hade då redan varat i 3 $^1/_2$ år, och kostade öfver 17,000 spd. Först i Maj 1855 begyntes sista handläggningen, den i höieste Ret. Handlingarnes uppläsning medtog 10 dagar, advokaten Dunckers försvar 5 sessioner. Domen, som föll 25 Juni 1855 (en hade aflidit och 6 frikändes), dömde Thrane och Abildgard till 4 års straffarbete, B. Hansen, H. Ramberg och Tröan till 3, C. Olsen till 2, G. Jensen till 1, Qvarme 3, H. Knudsen 9, Semmen 3, Jonsrud 1, Gulspladsen 2 års straffarbete. De öfriga bespisades med vatten och bröd från 30 till 15 dagar. Den 25 Aug. befallde K. M:t domens verkställighet, utan någon lindring. (Thrane lösgafs ur straffängelset 17 Juli 1858, och höll redan i samma månad ny sammankomst i Drammen, ehuru uti finare stil än förut).

Huru nöden drifver till brott, såg man dessa åren äfven uti *poströfverierna*, hvilka 1852 blefvo så talrika, att regeringen i sjelfva böndagsplakatet för 1853 trodde sig böra omnämna dem: »härvid böre Vi icke fördölja att bekymrande öfverträdelser skett och särdeles att vinningslystnad och våld icke så sällan stört vägfriden för de bud, som i Riket kringföra Wåre och Wåra embetsmäns befallningar och enskilda vigtiga ärenden»; och äfven sedermera hade man icke få exempel af denna förbrytelse, så att sjelfva poststyrelsen den 23 Mars 1854 fann sig nödsakad att ingå till K. M:t med särskildt memorial ang. »åtgärder till förekommande af poströfverier.» Bränvinet spelade ock ännu alltid en stor rôl. Från staden Skien i Norge skrefs i November 1854 uti norska tidningar att »det finnes knappt någon stad i hela vårt land, der man super bränvin så mycket som i Brevig; de druckna skocka sig midt på dagen, uppfylla gatorna, anfalla fredliga vandrare och begå alla slags

grofheter;» och hvad Sverige angår, så visade en officiel *Fylleristatistik* att under året 1855 blifvit ensamt i Stockholm dömde till ansvar för fylleri 1,742 personer (somliga mer än en gång), deribland icke mindre än 37 köpmän, handelsbetjenter och kontorister, 38 fabrikörer och fabriksarbetare, 20 elever vid läroverk och studenter samt 150 ogifta qvinnor. *Smygbränvandet* (oloflig tillverkning af bränvin) bedrefs icke blott på mångfaldiga ställen och med yttersta ihärdighet, i trotts af alla åtal och beslag, utan öfvergick i somliga orter till öppet trotts emot lagar, författningar och autoriteter; ja, somligstädes skedde tillverkningen under skyddet af särskilt organiserad bevakning, som skulle utspionera kronobetjeningens alla steg; denna bevakning var beväpnad, och i Fridlefstads kyrkoby kom det 1855 till utvexlande af skarpa skott, hvarvid en person blef dödskjuten, o. s. v. — Såsom en psychologisk märkvärdighet får man väl anse den *åttadubbla mordbrand*, hvarmed en 14-årig tjenstflicka 1854, dertill förmådd af en äldre man, som ville på detta sätt hämnas, lyckades sju gånger tätt efter hvarandra göra sitt husbondfolk, en torpare i trakten af Sköfde, husvilla och värnlösa, så att till slut ingen mer vågade hysa dem.

År 1853 hade hos fångvårdsstyrelsen en hattfabrikör J. Lindgren gjort anbud att till Australien *deportera* 70 à 80 af de under styrelsens vård stående qvinnspersoner, mot ersättning af 500 rdr rmt pr stycke; men som engelska regeringen, uppå tillfrågan, tillkännagaf sig sjelf hafva inställt all transport till såväl Australien som Van Diemens land af förbrytare, blef af denna planen intet. — Svenskarnes frivilliga *emigration*, och mestadels till Amerika, ökades deremot årligen, (starkast från Norge, der man mot medlet af 1853 redan sade i allmänt tryck, att »emigrationsfebern på vissa ställen så allmännt gripit omkring sig, att nästan halfva befolkningen befinner sig på resa till Amerika»). Att somliga bland de utflyttade hemskickade ärliga varningar och oförställda skildringar af det elände, de iråkat.

blef nästan utan verkan, emedan andra emigranter, som sågo sin enda räddning i ankomsten af ännu flera bekanta från den svenska hemorten, målade i sina bref det nya landets taflor i lutter guld och rosenrödt. Svenska pastorn Unonius, tjenstgörande prest i Chicago, besökte denna sommar fäderneslandet; och han, som med bekymmer sett emigrationen äfven från Sverige det året taga öfverhanden, lofvade vid sin återresa att hemsända utförlig och opartisk skildring af det elände, som de allraflesta bland emigranterna numera i det dem obekanta landet vanligen gingo till mötes. Från Melbourne i Australien skrefs den 27 Aug. 1854: »Varna hvar och en, som tänker resa till Australien och icke är van att arbeta. Af de svenskar, jag sett här, äro musikanterna anställda vid theatern, men de andra arbeta vid landsvägsarbetet, liksom schåarne vid Stockholms kajbyggnader. Det är icke sällsynt att få se fina herrar arbeta som schåare på gatorna, eller med säck på ryggen vandra ut åt landsbygden, för att söka arbete för bara maten. I början, vid hitkomsten, se de lika raka ut som hemma, men sedan den lilla kassan på några dagar tömts, börja de försöka att sälja sina fina kläder; dem vill ingen ha, ty utan att vara klädd i grofva byxor med en blå ylleskjorta ofvanpå, vara svettig och solbränd så att man i Småland skulle gälla för röfvare, har man svårt att få arbete: den finklädde anses icke stark nog till det styfva arbete, här erfordras.»

XII.

Personalier.

Gustaf Trolle-Bonde †. — Ulf Gustaf Bonde †. — Fredrik Ulrik von Essen †. — Christer Mörner †. — Bernhard Rosenblad †. — Lagmannen Sturnegk †. — Nils af Wetterstedt †. — J. H. af Forsselles †. — Öfverdirektören Wallmark †. — Samuel Rumstedt, P. J. Högfelt, Andrea Möller, James Dickson och Bengt Gudmundson †. — Lars Kinmanson. hofkamreraren Lindström, gravören Lundgren †. — Magnus Bruzelius. Ebbe S. Bring, erkebiskopen Holmström †. — Atterbom †. — Don Carlos, Raglan, Delphine Gay, Carl Spindler †. — Exempel af hög ålder. — Henckeldey, Heinrich Heine, Bodisco, sir John Ross, Severin Löwenskjold †. — Gabriel Poppius †. — Carl David Skogman †. — Carl Erik Isberg †. — Lars Arnell †. — Johan Lagerbjelke †. — G. C. Palmfelt †. — P. A. Tamm †. — Pehr Lagerhjelm †. — Erland Hederstjerna †. — A. G. von Arbin †. — Anders Bruhn †. — Erik af Edholm †. — Olof Lagberg †. — J. D. Ahlberg †. — Auditören l'Orange †. — J. L. Aschan †. — J. E. Wikström †. — Lotta Öberg †. — Olof Wijk †. — P. J. Lagergren †. — Jacob Aug. Hartmansdorff †.

»C'est un vrai noble» sade konung Carl Johan om den man, hvars frånfälle vi nu gå att omtala. Älskare af all slags duglighet och förtjenst, uppmuntrare af hvarje talent, beskyddare af all lofvande ungdom ej mindre än af all hederligt nödställd ålderdom, var han allas tillflykt och hjelpare, och utan like med hänsyn till den vidsträckta välgörenhet, han utöfvade. Stor vän af målarekonst, sculptur, arkitektur, poesi och musik, beredde han sig sjelf värderika samlingar och konsternas idkare en säker hugnad. Ännu, sedan hans ögons ljus slocknat, förblef hans yttre hållning kunglig, gången in i åttionde året elastisk och hufvudet behöll sitt Jofursmajestät. Vi tala om en af rikets herrar, öfverstekammarjunkaren grefve *Gustaf Trolle Bonde af Björnö*, som vid nära 82 års ålder, efter blott få dagars opasslighet, lätt och mildt afsomnade i Stockholm den 3 Januari 1855. Han var född 1773, äldste son af riksmarskalken gr. Carl Bonde af Björnö; såsom fideikommis-

ie till Trolleholm i Skåne, skulle han äfven bära Trolle-
nnet; arftagare till högst betydande gods och egendo-
r, ärfde han tillika sällsporda familjehågkomster, enär
torien känner ej mindre än 22 rådsherrar Bonde, och
des till en själsadel, som gjorde honom till vårt tide-
irfs främste Mæcenat uti Sverige. Han egde, utom nyss-
nnda Trolleholm, Cathrineholm, Bordsjö, Hesteryd och
keryd i Småland, Säfstaholm i Södermanland, Björnö och
sselby i Stockholms län, hälften af Bondeska palatset vid
senbad i Stockholm, jemte högst dyrbara konstsamlingar.
en med hela denna lysande lott satt han länge i djupaste
ugga, ty han kunde ej skåda solens ljus — han, som
ra 30 år var blind...

han, som älskade så högt allt skönt
som i ljusets milda dager strålat...

et var på samma gång angenämt och rörande att se
nom, fastän blind, föra omkring i rummen någon nykom-
en och utpeka detaljerna af någon tafla i samlingen, sådan
ih sjelf mindes den eller enligt andras beskrifning tänkte
g henne, ty »än *såg* han, såg med själens blick, såg med
innets klara, ljusa öga»... Nu hvilar stoftet uti Wingåkers
yrka, helt nära hans älskade Säfstaholm.

En annan åttatioåring af högadeln, f. d. generalmajoren
reíve *Ulrik Gyldenstolpe* afsomnade i hufvudstaden den 8
anuari; generalmajoren friherre *Fredrik Ulrik von Essen*,
jenstförrättande kavalleri-inspektör, bortgick den 14 Febr.,
7 år gammal, å sin egendom Kaflås i Westergötland, till
ännbar förlust för det vapen han tillhörde och till oersätt-
ig för hans officerscorps, soldater, underhafvande bland all-
nogen, vänner och talrika familj; samma dag på egendomen
llingaard vid Fredriksstad i Norge en annan adjutant
os konung Carl Johan, förste hofstallmästaren baron *Wil-
elm Fredrik Wedel-Jarlsberg* vid 69 år; och i Malmö, 5
April, vid 58 år, en tredje bland Carl Johans adjutanter,
hefen för södra Skånska regementet, öfversten *Ivan Feo-*

dor Aminoff. Vid endast 48 års ålder afsomnade på Djurgården vid Stockholm, genom ett slaganfall, hofmarskalken grefve *Ulf Gustaf Bonde* den 9 Juni, och hans begge storfideikommisser, Hörningsholm i Södermanland och Toftaholm i Småland, tillföllo densamme, som nyligen ärft den ofvannämnde blinde excellensens domäner; vid samma tid d. 2 Sept., nära 80 år, i Christiania generalmajoren *Christ. Mörner*, som bevistat campagnerna 1808 och 9 i Norge 1813—14 i Tyskland och Norge, och bland krigshändelserna äfven cerneringen af Mastricht; norske kabinettskammarherren öfversten *Johan Mansbach*, som varit konung Carl Johans adjutant och en längre tid tjenstgjort vid norska kommando-expeditionen i Stockholm; den 11 December lade i Linköping vid 80 års ålder f. d. landshöfdingen i Westernorrlands län, friherren *Hampus Wilhelm Mörner* för sista gången sina ögon tillhopa; Juldagen afsomnade vid 73 år i staden Sköfde hofmarskalken frih. *G. A. Adelsvärd* yngste broder till framl. H. Exc. f. d. Statsrådet grefve Adelsvärd och till likaledes framl. egaren af Adelsnäs, Jan Carl A. Bland de förnäma fruarne må här nämnas tvenne excellensen grefve C. J. Adlercreutz' enka Margaretha Beata född von Engeström, som afsomnade påskdagen, nära 83 år gammal, samt enkan efter excellensen, presidenten Löwenskjöld, friherrinnan Julie född Coyet, som den 15 Dec afled vid 78 år, begge uti hufvudstaden.

Många bland våra läsare torde ännu minnas, eller hafva hört omtalas, kammarherren kommersrådet *Bernhard Rosenblad*, hvilken först såsom militär, derefter i kabinettet för utrikes brefvexlingen, slutligen såsom verkligt kommersråd kommissarie 1814 vid Sundska tullens reglering, ledamot 1843 af Svensk-norska unionskomitén och 1833—48 Bankofullmäktig, mångsidigt gagnade sitt fosterland, innan han den 16 Januari, efter 59 års lefnad, fick gå till ett bättre land. Näst den siste qvarlefvande ledamoten af Borgareståndet vid riksdagen i Örebro 1810, då Prinsen af Pontecorvo valdes till Svensk thronföljare, afled d. 1 April å

ne i Södermanland i sitt 84 år, nemligen lagmannen ·ik *Gustaf Sturnegk*, redbar i karakter och kunskap, mild ı hjertlig i upptrådande, fin och bildad i umgänge; sedan ɜrstod af hela den riksdagens borgarestånd blott gross-ndlaren i Stockholm G. D. Wilcke, hvilken också, och ɜd synnerlig ifver, arbetat för Pontecorvo: det var denne ilcke, som fästade Samuel Owen vid Sverige 1806—1809, ı Bergsunds gjuteri, hvilket W. då innehade. Allmänt nd, åtminstone i hufvudstaden, var hofarkitekten, byggmä-ıren *J. Carlberg*, som den 9 April afsomnade derstädes. ɛcellensen, utrikesministern grefven af Wetterstedts broder, ınslirådet *Nils Joachim af Wetterstedt*, riksheraldicus, kam-arjunkare och på äldre dagar äfven friherre genom arf, somnade den 1 Maj, 75 år gammal, till saknad och för-ıst isynnerhet för det s. k. »lilla sällskapet», om hvars ımmanhållning och ekonomi han inlagt mycken och oför-öttad förtjenst. Förste stadsfiskalen, advokatfiskalen *Fred-olm*, mål för mycken hätskhet från vissas sida, under 30 rs utöfning af fiskalstjensten i Stockholm och på befallning ärande part uti en mängd af de mera celebra åtalen för ryckfrihetens missbruk, kom för alltid till ro den 11 Juni, id 60 år. Bergshauptmannen vid Sala silfververk, veten-kapsmannen *Jacob Henrik af Forsselles*, afsomnade två da-gar derefter, likaledes i hufvudstaden, vid 70 år; en myc-ɛet bekant och anlitad läkare, f. intendent vid Porla brunn, lifmedicus d:r *Kull* dog på egendomen Hyddan vid Örebro len 18, och en bland hans äldre embetsbröder, af vidsträckt praktik, professorn d:r *Nordblad* i Gefle, den 27 Juli. En bland de sista återstående veteranerna från finska kriget, den öfverste *von Konow*, hvars minne Runeberg bevarat ibland fosterländska hjeltar i »Fänrik Ståls sägner», som-nade för sista gången den 22 Juli, i Helsingfors; i Okto-ber afled öfverdirektören, vetenskapsmannen *Wallmark*, tek-nologiska institutets chef, redbar och menniskovänlig. Han, som användt en stor del af sin förmögenhet på sina dyr-bara samlingar af instrumenter och mineralier, särdeles kri-

staller, testamenterade såväl åt institutet, som åt vetenskaps-akademien och rikets begge universiteter betydande summor. Den i många hufvudstadens barmhertighetsinrättningar och för många enskilta fattiga outtröttlige läkaren, dr *Palmgren* afgick ock i hufvudstaden den 22 Nov. med döden, i sina halfva dagar (46 år).

Bland borgerskapet anmärka vi här förlusterna af seniorn bland landets boktryckare *Samuel Rumstedt*, i hufvudstaden den 14 Maj vid 85 års ålder, en man af utmärkt och hedrande verksamhet såsom bibeltryckare, kyrkoråd, arbetsgifvare och välgörare; yngste bolagsmannen i den gamla och aktade Stockholmsfirman Tottie et Arfwedson, grosshandlaren *J. Eduard Arfwedson*, af hektik, vid endast 44 år, 27 Juni, i Villach nära Klagenfurth, under en utländsk resa till helsans återställande; en bland hufvudstadens större kapitalister brukspatronen *A. U. Björkman* drunknade under badning vid sin egendom Görveln i slutet af Juli; läraren vid Stockholms navigationsskola, f. d. *kof-ferdikapitenen Pehr Johan Högfelt*, den 29 Juli, en man af mer än vanlig bildning och erfarenhet i sin vetenskap, högt förtjent af navigationsundervisningens ordnande i detta land, och på hvars graf å Catharinæ kyrkogård i Stockholm hans elever och vänner den 2 Sept. 1858 högtidligen aftäckte en triangulär minnesvård af granit, med vederbörlig inskrift att hans lärjungar och vänner reste vården. Advokaten *Andreas Möller* afled 24 September, lika omtalad för sin juridiska skarpsinnighet som för sin lekande penna, hvars ömsom fina, ömsom drastiska, skämtartiklar man till större delen tillskref den ovanligt snabba framgången i det första året af L. J. Hjertas nya tidning (Aftonbladet), i hvilken Möller straxt ifrån början uppträdde såsom medarbetare; samt chefen för det i vårt land sällsynt rika handelshuset i Götheborg James Dickson et Comp., kommersrådet *James Dickson*, den 17 November, 71 år gammal. Af bondeståndet hafva vi för detta år att nämna endast en, »men ett lejon», riksdagsmannen från Halland *Bengt*

Rudmundson, hvars död inträffade å hans egendom Berte 1 Maj, vid endast 50 års ålder. Hans riksdagsmannaverksamhet 1834—54, såsom en bland den oförsonliga oppositionens ihärdigaste kämpar, ha vi förut omnämnt, och Gustaf Hjerta ansågs vara vid riksdagarne hans »skrifkunnige än», men han hade nog mer än en sådan. Vid Götheborgs ånekontor blef han 1834 direktörssuppleant, 1840 direktör, 1844 och 1850 bankdirektör i Stockholm, och erhöll 1850 guldmedaljen för medborgerlig förtjenst. Hans breda figur och blodfulla ansigte påminte icke illa om gestalten af hans själsfrände Th. Petré.

Vända vi oss till konsternas idkare, möta oss hågkomsterna af den i Amerika gästande landsmanninnan *fru Dannström* född Boije, hvars sköna altstämma, som särdeles i Washington gouterades, för alltid tystnade den 20 Dec. (1854); bonhommen *Lars Kinmanson*, en af kongl. både lyriska och dramatiska scenens utmärktaste och mest anlitade veteraner, som den 4 Febr. (1855) afsomnade vid endast 58 år; medaljgraveuren *P. H. Lundgren*, som förfärdigat kröningsmedaljen öfver Oscar och Josephina, en jubelmedalj öfver Carl Johan, medaljer öfver Jenny Lind, Berzelius, Brahe, Geijer, Prins Gustafs apotheos, plastiska basreliefer o. s. v., men i sin stora känslighet och ytterst lifliga ambition under sina studier i Paris greps af misströstan att kunna uppnå det ideal, det mål han föresatt sig, förföll i grubblerier och fann ro först i döden på Danviks hospital, den 12 Juni, vid endast 31 års ålder. Han var son af myntgravören Ludvig Lundgren, och broder till den bekanta graveusen fru Lea Ahlborn. En af kongl. theaterns största prydnader på den lyriska scenen, premieraktör och tenorsångare, hofkamereraren *Carl Gustaf Lindström*, född 1779, och k. theatern tillhörig åren 1800—1844, afsomnade i Stockholm 29 Oktober. Han hade en särdeles skön, hög och klockren tenor, hvilken ända in i sena ålderns dagar egde bestånd och var af det ovanliga slag, att L. aldrig använde falsetten, men sjöng likväl alltid klart och

utan ansträngning alla sina roler, operans alla första-tenorpartier.

Bland kyrkans män sänkte flera sina hufvuden. Författaren af »Sveriges historia för ungdom», Lings vän och elev, sjelf personlig ledare af gymnastiken i sin skola, samlare af nordiska fornsaker, förste spridare jemte Agardh af Pestalozzis elementarläroverk och method, stiftare af en sådan elementarskola, slutligen prost och kyrkoherde *Magnus Bruzelius*, afled i Lund 29 Januari, 69 år gammal. Uti Göthiska förbundet var hans namn »Swipdager». Den ryktbare *Ebbe Samuel Bring*, kyrkoherde i Bjereshög och Oxie, men egenteligast magister, juris kandidat och historiarum professor i Lund, var der den filosofiska facultetens senior och Götheborgs nations inspector, när han vid 70 år, den 20 Februari, afsomnade., — Norge förlorade denna vår, genom döden i Christiania, den nitiske och kraftige biskopen i Tromsö (alltsedan 1849) *Juell*, hvars förtjenster om kyrka och stat tolkades vid hans jordafärd af stiftsprosten Rode, likasom kapellanen Bruun vid samma tillfälle »framsade helsning och tack från pastor Stockfleth för den hädangångnes verksamhet för Lappfolket». Juell var ock storthingsman (1839, 1845 och 1848) samt ansågs nära nog såsom thingets förste talare.

På svenska sidan följde snart derpå en ännu större förlust. Besvärad af andtäppa och symptomer till vattusot, hade under den nästförflutna riksdagen presteståndets taleman, erkebiskopen och prokansleren d:r *Hans Olof Holmström*, mycket ofta för längre tider nödgats lemna talmansbestyren åt vicetalmannen, f. statsrådet, biskopen Heurlin, och förmådde icke heller öfvervara riksdagens afslutande på rikssalen. Under loppet af det nästföljande året blef hans helsa alltmer försämrad, och döden infann sig den 28 Aug., i Upsala. Född 1784 hade han, såsom docent och e. o. adjunkt i Upsala, consistoriinotarie, lektor och domprost i Strengnäs, riksdagsman för stiftet 1828 och 1834, banat sig väg till biskopsstolen i Strengnäs (1839) och i denna

genskap med utmärkelse bevistat alla följande riksmöten, lutligen såsom vicetalman (1850), och besteg efter af Vingård erkebiskopsstolen 1852. Men dermed var ock i let närmaste hans kraft förbi. Hans tunna och spensliga, ör att icke rentut säga utmerglade, skullror — en mera itmagrad lefvande menniskogestalt har förf. aldrig sett — yntes ohjelpligen för klena för tyngden af svenska prima-ens tunga kåpa, kräkla och mitra:

Det var hans storhet, att i alla öden
Han fast och rättvis fram sin bana gick
och derför, så i lifvet som i döden,
han allas aktning, allas kärlek fick...
Och med sin kärleks gyllne skatter rik,
han menskor vann med hjertats politik...

Ett annat lysande namn steg ned i dödens dal, ett namn, som hela vårt land med kärlek och vördnad upprepar: *Pehr Daniel Amadæus Atterbom,* den 21 Juli. Han var komministerson från Östergöthland, sjelf professor i Upsala och en af de Aderton uti svenska akademien. Skaldekonst idkade han alltsedan sin barndom, skref i sitt åttonde år en roman »Alphonsus och Maria»; vid ankomsten till Upsala såsom student upptagen uti bröderne Stenhammars, L. Hammarskölds och mag. L. Chr. Ekmarcks vittra sällskap »Vitterhetens Vänner», stiftade han snart sjelf ett nytt 1807: »Musis amici», som sedan antog namnet »Auroraförbundet». De förnämsta i förbundet voro Atterbom, Elgström, Hedbom och Palmblad. När detta 1810 upphörde att hålla sammanträden, uppstod i stället tidskriften »Phosphoros», hvari upptogos Auroraförbundets handskrifna poetiska stycken och jemväl Atterboms Xenier samt »tungusiska skådespel Rimmarbandet.» År 1812 började han utgifva poetisk kalender, i hvilken »Blommorna» och »Fågel Blå» gjorde epok uti svenska skaldekonstens historia; och från 1813 tog han verksam del i »Svensk Litteraturtidning», som då började sin bana. Uti Askelöfs »Polyfem» skref han äfven (1810—12). Efter sin magisterpromotion (1815)

företog han 1817 en utländsk resa och blef genom sin moderliga vän Amalia v. Helvig, hvars bekantskap han föregående året gjort i Upsala, rekommenderad till bekantskap med Schelling, Steffens, v. Malsburg, Wilhelm Müller, Rückert och danske litteratören Hjort, som blef hans följeslagare på resan genom södra Tyskland och Italien. Sommaren 1818 tillbragte han med de tre sistnämnda i kyrkostatens mest romantiska trakter, och den derpå följande hösten med Hjort och Thorwaldsen i Neapel. I Rom umgicks han mest med danska och tyska konstnärer, isynnerhet målaren Cornelius. Vid återkomsten till Berlin i Maj 1819 erbjöds honom af stadens guvernör preussiske fältmarskalken grefve von Gneisenau både hus och bord, och han vistades i denna familj flera månader. Han afböjde flere anbud om anställning vid något preussiskt universitet och hemreste på hösten, utsedd till kronprinsen Oscars lärare i tyska språket och litteraturen, hvilken befattning var rade till 1821, då han blef docent i Upsala. År 1824 blef han der Philos. Theor. et pract. Adjunkt, och nu utkom första afdelningen af skaldestycket: »Lycksalighetens Ö», som gaf honom en plats bland Europas största skalder, och hvaraf sednare afdelningen fullbordades 1827. Professor i theoretiska filosofien 1828, öfvergick han till professionen i esthetik och modern litteratur 1835 och intog 1840 Lings plats i Svenska Akademien. Året derpå utgafs första delen af hans »Svenska Siare och Skalder», och de öfriga 5 följde 1843, 1844, 1847, 1849, 1832. Enkling 1854, flyttade han 1855 till hufvudstaden. Hans personlighet, yttre och inre, var en uppenbarelse af den ädlaste och renaste menskslighet, hans poesi den rikaste, skäraste och innerligaste. han fattade, omfattade och framställde med den mest diamantiska genomskinlighet så olika naturer och strängaspel som Stjernhjelm, Svedenborg, Dalin, Ehrensvärd, Thorild, Bellman, Lidner, Kellgren och fru Lenngren, att alla dessa snillen för oss äro såsom uppslagna böcker. I Danmark, der hans bortgång äfven väckte mycken sorg och djupt deltagande, skref med anledning deraf B. S. Ingemann ett långt

poem, och vid begrafningen i Upsala tecknades han på östgötha nations vägnar:

I nya toner sjöng han: nyfödt lif
blef all naturen med hans sång bebådadt.
Nu hejdas vinden i sin lätta fart
att spela kärleksvisor mellan gräsen,
och skogen susar fram sin sinnesart,
och blomman yppar nu sitt blyga väsen.
Vid källan Necken rör sin harpas sträng,
och dvergar lura under fjellets stenar
och elfvor dansa nu på grönan äng
och skogsfrun skymtar mellan trädens grenar...
Nu till Lycksalighetens Ö han ilar,
dit hans Felicia honom vinkat re'n,
vid hennes trogna hjerta skalden hvilar,
hur säll i evighetens morgonsken!

Vid Upsala studentcorps' minnesfest öfver A. den 9 Maj 1856 var stora sollennitetssalen decorerad med svart kläde och guldfransar, nationsfanorna, lefvande vexter, skaldens medaillonbröstbild i gips, omgifven af lager. Festtalet hölls af B. E. Malmström och skildrade skaldens hela lif.

Under loppet af 1855 afsomnade i utlandet: kejsar Nicolaus af Ryssland (Mina Samtida VII: 96), konungen af Sandvichsöarne Kamehameha III, konungens af Sardinien moder (Carl Alberts enka), maka (Marie Adelaide af Österrike), broder (hertigen af Genua Ferdinand Maria Albert) och son (hertigen af Genevois Albert); infanten *Don Carlos* af Spanien; presidenten i Frankrikes provisoriska regering af Febr. 1848 *Dupont de l'Eure* och presidenten i Spaniens provisoriska regering af 1843, *Lopez*, italienske generalen *La Marmora*, befälhafvaren för engelska Krimarméen lord *Raglan*, franske vice-amiralen *Bruat*, madame Emile de Girardin (*Delphine Gay*), romanförfattaren *Carl Spindler*, professoren d:r Rooth i Oxford 101 år gammal, Frankrikes mest ålderstigna aktris madam Vertueil, uppfinnaren af den moderna fiskodlingen J. Remy, pianofabrikanterna *Pleyel* och *Evrard*, kapitalisterna Salomon och Anselm Rothschild m. fl. Exemplen af hög menniskålder syntes

dessa åren hafva hopat sig. Antalet personer i Storbrittannien, ännu lefvande vid 100—119 års ålder, utgjorde vid denna tidpunkt 311, deribland 111 män. I Weile af Danmark afled jemnt 100 år gammal en enka, som på ena armen hade qvar en blå strimma, till minne af det åtskslag, som just 100 år förut dödat hennes mor, hvilken stod i sin dörrtröskel med detta sitt barn på armen; uti Irland patriarken Dionis *Caroliere*, vid 117 år ännu i besittning af sina fem sinnen och två ben, så att han i de sista veckorna ofta gick 2 svenska mil på dagen, under påhelsning hos somliga bland sina 48 barn, 236 barnbarn och 944 barnbarnsbarn, utaf sina *sju* giften, bland hvilka det sista ingicks i hans 93 år. Uti Mäutsäla af Finland dog den 9 April enkan Catharina Eriksdotter, född 14 April 1750; uti Buenos Ayres hr *Martelier*, 108 år, som sade sig i ungdomen varit anställd vid kongl. husgerådskammaren i Stockholm och åsyna vittne till Gustaf III:s mord. På Bramstrups hed vid Wiborg afled i slutet af April 1856 murmästareenkan Christenson vid 106 års ålder, och på lazarettet S:t Pierre å Martinique *Antoniette*, hvars ordentliga dopattest utvisade 125 fyllda lefnadsår.

Inom Sverige hade man också många exempel af hög ålder, vid denna tid. Enkefru Krupp, född Calvagen, dog i Upsala vid 97, rådmannen Anders Falck i Carlskrona vid 94, begge i Nov. 1854; undantagsmannen Gunne Truedson i Gunnarlunda af Skåne 24 Jan. 1855 vid 96, en enka i Landskrona uti början af Mars vid 101, grenadieren Råbergs enka i Romfartuna vid 97, enkan Sara Gudmundsdotter i Öhre 7 Okt. 103 $^1/_2$ år. Enkan Maria Jansdotter i Gilberga socken, död på Ragnilsbol 30 Nov. 104 $^1/_2$ år, hade vid några och 90 år ännu orkat bära $^1/_4$ tunna säd $^1/_2$ svensk mil. Anders Persons i Tuna enka, »Mor Anna», dog 9 Febr. 1856 mer än 100 år gammal, en ziguenerska i Råneå socken blef mer än 103 år, enkan Kjerstin Strickersdotter i Nöbbelöf af Skåne dog i April öfver 103 år, en gumma i Moheda vid 101 $^1/_2$ år, och hennes son visade

att hans farfarsfar uppnått 85, hans farfar nära 80, hans far 89, hans morfars farfar 90, dennes hustru nära 100, hans morfars far 95, dennes hustru nära 102 år. Inom Annerstads församling af Wexiö stift dog kort derpå en qvinna vid 100 år, en annan på Arnebergsskogen vid Wadstena 104, Maria Lind uti Stockholms fabriksfattighus 11 Nov. 96, stark nog att ända till slutet kunna sjelf förrätta sina småbestyr inom hus.

Under loppet af 1866 afsomnade i utlandet: den 31 Januari furst *Paskiewitsch;* den 16 Januari f. d. franske ministern i Stockholm grefve d'Agoult, vid 74 år, på sin egendom i dep. Isère, och franska legitimistskalden vicomte *d'Arlincourt*, riddare af svenska nordstjernan; Eidswoldsrepresentanten Tejs Jacob Thorkildson *Lundegaard*, som under kriget 1808 utnämnts till sektionschef för Lyngdals kustförsvar och 1814 till tredje representant för Listers härad vid Eidsvolds riksförsamling, hvarefter han bevistat storthingen 1814, 1815, 1821, 1822, 1827, 1830, 1833, 1836 och 1845. Han var nu 81 år gammal och några månader tidigare hade, 15 Dec. 1855, en annan Eidsvoldsman, konsuln Fredr. *Meltzer* gått före honom vid 76 års ålder, högt förtjent om norska finansväsendet. Den 10 Mars blef chefen för polisen i Berlin, *Hinckeldey*, uti påtvungen duell, dödad på junkerpartiets vägnar af von Rochow, medlem af första kammaren; hvartill första anledningen söktes i de förnärmande utlåtanden, Rochow fällt i anledning af en junkerspelklubbs upplösning; *Heinrich Heine*, den berömde hamburgske tviflaren, ohejdad och skoningslös humorist med sällsynt skärpa och genialitet, författare till ryktbara uppsattser, bland hvilka märkvärdigast en om den patriotiske humoristen Börne och af »Lutezia», deri H. för att nyttja en fransk recensents ord, »klädt af sig sjelf från hufvud till fot». Medicinæ professorn i Helsingfors Immanuel *Ilmoni*, lärjunge af vår Israel Hvasser, förenad med honom i den intimaste vänskap intill lefnadens slut och den främste representanten i Finland af denne celebre lärares skola

afled i Helsingfors den 14 April. Ryske generalmajoren *André Bodisco*, länge anställd i Stockholm såsom militärattaché vid ryska missionen, i cholera vid medlet af Augusti; finske öfversten Christer Ludvig Jegerschjöld, under resan till kröningen i Moskwa, der han skolat representera Finska ridderskapet, afled hastigt i Petersburg natten till den 18 Aug. Han hade varit kadett vid krigsakademien å Carlberg och ända till 1809 tjenstgjort såsom svensk officer uti finska armeen. Sir *John Ross*, den bekante Nordpolsfararen, contreamiral uti engelsk tjenst, afled 30 Aug. År 1808 hade han användts i *svenska* flottan, utnämnts till kommendör af svärdsorden och erhållit en dyrbar hedersvärja. Längre fram fungerade han såsom engelsk generalkonsul i Stockholm. Tretton gånger sårad i krig, var han dock mest berömd för den fredliga bragden att tillsammans med sir W. Parry företaga den af honom sjelf 1819 beskrifna expeditionen till nordpolen för att upptäcka en nordvestlig passage. Åren 1829—33 deltog han i en ny expedition till polartrakterna. Den 13 Okt. afsomnade i Carlstad preussiske ministern vid hofvet i Stockholm grefve *von Westphalen*. H. Exc. f. d. norske riksståthållaren *Sewerin Löwenskiold* afled den 15 Sept. vid mer än 80 år, på Forsum vid Skien, några få månader efter afskedstagandet ur statens tjenst. Han var född i Porsgrund 7 Febr. 1777. Norska f. d. statsrådet *N. J. L. Krog*, född 6 Juli 1787, först militär, sedan kavaljer hos Oscar I såsom kronprins, från 1821 statsråd och efter hvartannat chef för armé- och revisionsdepartementerna tills han 1855 tog afsked för sjuklighet, afled 15 Oktober; han var svensk serafimerriddare från 1843. Stadsfogden i Christiania *N. A. Thrap*, under interimsregeringen ledamot af statsrådsafdelningen i Christiania, och hvilken både såsom storthingsman samt i domarevärf och kommunalförvaltning åtnjutit utmärkt anseende, afled vid 63 år plötsligen natten till 10 November. Den 22 i samma månad dog, 65 år gammal. Oplandets bekante storthingsveteran, gårdsbrukaren *Peder*

Tauchald, hvilken såsom storthingsman 1831—1851 tog iflig del i alla vigtiga frågor och utöfvade inflytande på nångas utgång.

Äfven på den Svenska sidan var 1856 raden af förluter mer än lång. Hon öppnades, redan den 3 Januari på norgonen, af den 85-årige jurisdoctorn, f. d. statsrådet, n. m. *Gabriel Poppius*. Prestson från Savolax af Finland, ödd i Jokkas 12 Dec. 1770, hade han der genomgått juridiska studier och grader, då han vid 25 års ålder af Stor-Savolax allmoge valdes till ordförande i 17 särskilda socknars egodelningsrätter. Öfverhopad med mångfaldiga hedrande uppdrag, tjenade han med oförtröttadt nit och rena händer, utan alla politiska biafsigter eller sidoblickar, sitt land och dess regenter. Gustaf IV Adolf gaf honom Öster- och Wester-Rekarnes domsaga i Södermanland 1808; han var sekreterare i hemliga utskottet 1809, blef justitiæråd s. å., president i kommerskollegium 1826, statsråd 1833—1836, directeur för landtbruksakademien 1838, riksdagsman för vetenskapsakademien i Presteståndet 1828, 1834, 1840 (Mina Samtida I: 112), förde såsom serafimerriddare sedan 1843 — den förste svenske ofrälse man af verldsligt stånd, som burit denna orden — valspråket »Probitate»; en samhälls-dygd, af hvilken hela hans långa bana strålade, och alla hans bestyr, med storskiftesförfattningar, svenska lagverket, nummerlotteridirectionen, korrektionsinrättningarne, teknologiska institutet, karantänskommissionen, svenska handeln och näringarne, hvilka hade honom att tacka för lossandet af månget band samt den nya svenska näringsgrenen ullkultur, hvars skapare han var. Att han från 1835 var svärfader åt Jöns Jacob Berzelius, ha vi förut nämnt (Mina Samtida IV: 60).

En annan bland den tidens utmärktaste embetsmän, president i kommerskollegium, ordförande i konvoykommissariatet, bankofullmäktig, en af de Aderton uti Svenska Akademien friherren *Carl David Skogman*, afled den 20 Febr. Liksom Poppius var äfven denne en Finlands son, född i

staden Lovisa 26 Okt. 1786, och prestson. Efter fullbordade studier genomgick han tjenstegraderna i »inrikes-civil expeditionen af konungens kansli» uti Stockholm och var redan 1811 förste expeditionssekreterare uti »handels- och finansexpeditionen»; reste 1812 på kunglig befallning och bekostnad utrikes för att studera statshushållning och föreslå åtgärder för besittningstagandet och förvaltningen af den till Sverige afträdda ön Guadeloupe, vistades 1813 i England och Skotland samt ankom i Jan. 1814 till Guadeloupe, der han blef guvernörens närmaste man uti handels- och finansärender. Han qvarblef der dock endast tills i Juli underrättelse ingick om öns afträdande till Frankrike, hvarefter han besökte Barthelemy, S:t Croix, S:t Thomas, Bermudasöarne och Förenta Staterna i Nordamerika, samt återkom till fäderneslandet i Juli 1815. Ledamot af Statsberedningen 1818; från 1819 i Maj t. f. statssekreterare för Handels- och Finansärenden, t. f. öfverpostdirecteur från 14 Nov. 1829, t. f. president i kommerskollegium 1833 och ordinarie 1838; adelsman 1826, friherre 1854, ledamot af Svenska akademien 1847 och af Svensk-Norska komitén 1855 om Brödrarikenas ömsesidiga handel och sjöfart. På riddarhuset uppträdde han föga; han var en af de mest mångsidiga och utmärkta embetsmannaförmågor, fäderneslandet på hans tid kunde citera, med sällsyntaste ihärdighet, outtröttlighet och lätthet att arbeta; och fordrade gerna samma egenskaper hos sina underlydande. För förf., som icke hörde till deras antal, klagade han en dag att den yngre generationen af embets- och tjenstemän icke lika villigt underkastade sig sträng och brådskande tjenstgöring, som i hans yngre år vanligt varit. Vän af godt bord, både dukadt och odukadt, lefde han dessemellan i flitigt umgänge med forntidens klassiske författares arbeten. Det starkaste klandret emot hans styrelse af finansdepartementet drabbade den för Schwan så fördelaktiga oktrojen af Nya Trollhättekanal-bolag. Man inbillade sig att han icke sjelf varit ointeresserad. Vid begrafningen fick hvarken bjudning,

ervering, procession eller tal ega rum, hade han föreskrif-
it. Stoftet fördes alltså directe ut till kyrkogården, åt-
följdt allenast af de närmaste slägtingarne i 3 vagnar; men
under vägen tillkommo objudna 40 andra.

En tredje president, *Carl Erik Isberg*, afled 25 Juli; Hamburg, dit han nyss afrest för att vårda sin helsa. Han var född i Stockholm 1791, genomgick juridiska studier och trappsteg på vanligt sätt, tills han vid 1815 och 1818 årens riksdagar blef protokollsförande i Lagutskottet, 1820 t. f. protokollssekreterare i justitiærevisionen, 1825 revisionssekreterare, 1826 justitiæråd, 1841 ledamot och vice ordförande i lagberedningen, 1845 ledamot i nya lagberedningen och President i Svea Hofrätt, riksrättsledamot 1834—35 och 1840 samt ordförande i riksrätten af 1854; adelsman 1855. Han berömdes såsom redbar och erfaren embetsman, aktad och älskad af den corps, han anförde; prydlig, rak och ståtlig, till drägt, mine och hållning, som han alltid var. Den gamle coelibatären efterlemnade testamentariskt 30,000 rdr rmt till direktionen för Civilstatens Pensionsinrättning, hvaraf årliga räntan skulle utdelas till i behof stadde enkor och barn efter ledamöter i Högsta Domstolen och Svea Hofrätt; och första utdelningen egde rum i April 1858.

F. d. Statssekreteraren *Lars Arnell*, född 1781 i Stockholm, afled i Åbo den 6 September. Han hade, redan hunnen till öfverstelöjtnantsgrad, 1813 lemnat arméen och ingått på civila embetsbanan, blifvit vice landshöfding i Jemtland 1817 samt ordinarie först der och sedan i Halland 1818 och statssekreterare för krigsexpeditionen t. f. 1823, ordinarie 1824. Men inom tvenne år blef han här omöjlig genom omständigheter af ledsammaste art, isynnerhet för en så hög embetsman; måste 1825 begära afsked, for till Hamburg, kom åter hem och slog sig slutligen 1827 ned i Finland; blef rysk undersåte 1830 samt bokhandlare och tidningsredaktör i Åbo s. å. och utgaf en mängd arbeten, dels original, dels öfversättningar. Hans

mångsidighet var i skicklighet lika stor som i lättsinne, hans hufvud lika outtömligt som hans öfriga tillgångar uttömda.

Mer än en af »Rikets Herrar» lemnade 1856 det jordiska eländet. Den ene var f. d. statsrådet, f. d. viceamiralen, f. d. öfversteskattmästaren vid K. M:ts orden friherre *Johan Lagerbjelke*, broder till den lysande statsmannen af samma namn, begge söner af öfveramiralen. Han hade genomgått tjenstegraderna vid arméens flotta, varit sedan 1809 öfverstelöjtnant vid örlogsflottan, generaladjutant sedan 1815, contreamiral från 1818, befälhafvande amiral i Carlskrona 1824, viceamiral 1827, t. f. landshöfding i Blekinge 1834, statsråd 1839, excellence 1842; från alla sina embeten på begäran afskedad, låg han de sednaste åren, giktbruten krympling, nästan oupphörligt till sängs. Förf. besökte honom sista gången vid detta långvariga sjukläger redan 1845, men den sannolikt efterlängtade dödsdagen kom ej förr än 12 Juni 1856. Hans maka var statsfrun Hedvig Ulrica Sophia född Rosensvärd, men äktenskapet barnlöst. Kanske erinrade han sig emellanåt på sjuksängen den andel, han haft såsom befälhafvande amiral i Carlskrona uti den onåd, och ofärd, som drabbade en af hans kamrater, ordföranden i Sjöförvaltningen, contreamiralen grefve Cronstedt.

Med öfversten *Gustaf Liljehorn* slocknade i Upsala den 3 Januari både friherrliga ätten 318 och kommendörsätten nr 1671 B, å svenska riddarhuset; med f. d. ryttmästaren *Mikael Fredrik Ehrenborg* på Hessleholm, den 21 i samma månad en af Skånes åldrigaste possessionater. Begge voro mer än 80-åringar, den sistnämnde hade föregående året firat sitt guldbröllop med grefvinnan Hedvig Eleonora Dücker. Han hade under ryska kriget 1790 råkat i fångenskap och afförts till Moskwa, blifvit 1808 ryttmästare med sqvadron och deltagit i Tyska kriget. Öfversten och chefen för Bohuslåns regemente *Georg Gillis von Heidemann* dog den 3 Mars. Han hade (född 1787) vid Sikajocki fått tvenne blessurer, gjort fälttågen i Finland och Westerbotten

308—9, i Tyskland och Norge 1813—14, samt öfver-
rit slagen vid Grossbeeren, Dennewitz, broskansen vid Ros-
u, och Leipzig, belägringen af Fredrikssten, träffningarne
l Askim och Trögesta. Legationssekreteraren vid Stor-
ittanniska hofvet, friherre *Carl Johan Gerard De Geer*
Finspång, äldre broder till sedermera justitiæstatsmini-
ern, afled i Stockholm efter långvarig sjukdom, vid icke
llt 41 år; f. öfversten, numera Tullinspektoren vid Block-
ısudden *Israel af Ekenstam* den 6 Mars, vid 71 år; f.
ıeralmajoren och kabinettskammarherren hos Carl Johan,
iherre *Adolf Axel Lovisin* den 14 Maj å Brandalsund i
)dermanland, 70 år; kapitenen grefve *Erik Albrecht von*
antingshausen, med hvilken den ätten utgick, 18 Maj i
ıfvudstaden, 74 år; generalmajoren, chefen för Södermann-
nds regemente *Carl Ulrik Kuylenstjerna*, som föddes 1791
:h deltagit i 1808—9 årens fälttåg på Åland och i
Vesterbotten, träffningarne vid Säfvar och Ratan samt 1813
—14 årens fälttåg i Tyskland och Norge, slagen vid Gros-
eeren, Dennewitz, Leipzig samt belägringen af Fredriksort,
en 25 Juni; öfversten *Gustaf Carl Palmfelt*, född i Stock-
olm 1766, systerson till den store Ehrenswärd, anställd
id Tawastehus regemente sedan 1772 såsom sergeant,
ransporterad 1777 till arméens flottas finska eskader,
ınrik 1781, bevistade 1788—89 års krig emot Ryssland,
jorde landstigningen vid Brakkila och attacken på Fredriks-
amn, blef adjutant hos öfveramiralen grefve Ehrensvärd
ch fången 24 Aug. i bataljen vid Svensksund på turun-
ıaa Björn Järnsida, 1804 chef för Kuopios kompani vid
d. Adlercreutska värfvade infanteriregementet, bevistade
Sveaborgs belägring 1808, såsom sjelf befälhafvare på
Vestersvartö, 1809 förd som fånge till staden Ustjug Ve-
iki 1614 werst från Petersburg, 1810 afskedad ur svensk
jenst, fick 1812 krigsråds titel, ingick s. å. åter i finsk
:rigstjenst och erhöll 1824 »öfverste afsked med rättighet
ıtt bära uniform», afled på sin sätesgård Kaudola 23 Maj
:id 90 år, efterlemnande åt sonen stor förmögenhet.

En af landets rikaste magnater, bruksherren till Österby, var friherre *Petter Adolf Tamm*, som den 24 Juli afled på nämnda bruk, utmärkt lika mycket för det sätt, hvarpå han förvaltade sina stora egendomar, som för den omvårdnad, han egnade sina talrika underhafvande. Hans början var temligen ringa. Född i Göteborg 1774, son af superkargen och direktören vid ostindiska kompaniet, Gustaf Volrathsen Tham, blef han vid 7 års ålder korporal och snart derefter kornett vid lifregementet till häst, studerade i Upsala 1787—90, embarkerade sistnämnda året på skärgårdsflottan och deltog i sjöträffningarne vid Fredrikshamn, Björkö, Koivisto och Svensksund, der den kanonslup, på hvilken han var ombord, skjöts af ryssarne i sank. Derpå fick han Svensksundsmedaljen och blef 1792 löjtnant vid lifregementets kyrassierer; men sedan han 1800, såsom riksdagsman i Norrköping, den 29 Maj afsagt sig att vara ledamot af Adeln, blef han, som nu antog namnet Tamm, efter nästa möte och generalmönstring skiljd från regementet och sin tjenst. Mostern, fru A. J. Grill, inköpte 1802 Österby, gjorde honom till dess förvaltare och skänkte honom en del; resten tillköpte han sig småningom. Att han sedan emottog kommendörs- och storkors-insignier af Wasaorden, fann man naturligt; men icke att han 1826 lät ånyo göra sig till adelsman, såsom Tamm, nr 2297, och 1843 till friherre nr 395. Vid begrafningen 9 Augusti begaf sig Upsala universitets studentcorps' sångförening ända till Österby, för att afsjunga en af Josephson komponerad messa. Bouppteckningen troddes uppgå till 9 millioner, men inga testamentariska dispositioner till välgörande ändamål omtalades.

Vördadt och älskadt, för utmärkta förtjenster om inhemska bergshandteringen samt fosterländsk medborgareverksamhet, förblifver minnet af f. kornetten vid lifregementets hussarer, slutligen assessorn i bergskollegium, arbetande ledamoten i krigsvetenskaps- och ledamoten i vetenskaps-akademien, *Pehr Lagerhjelm*, som den 18 Juli afsomnade å Bofors bruk vid

0 år; äldste ledamoten af krigsvetenskaps-akademien och en från dess stiftelse ende qvarlefvande, var generallöjtnanten, serafimerriddaren *Erland Hederstjerna*, då han den 6 Sept., 86 år gammal, afled på sin egendom Osaby i Vexiötrakten; mätt af bedrifter under finska fälttåget 1788–90, och krigen 1808, 9, 13 och 14, berömdes han isynerhet för affärerna efter landstigningarne vid Lokalax och Helsinge, samt vid Glückstadts belägring; han hade ock arit vice landshöfding i Christianstads län, t. f. president krigskollegium samt generalbefälhafvare i andra militärdistriktet. F. d. generalfälttygmästaren generalmajoren *Axel Gustaf von Arbin*, född 1784, afsomnade i Stockholm den 30 Okt.; en af de äldsta qvarlefvande från finska kriget öfverstelöjtnanten *Florus Toll*, 80 år gammal, hänslumade i Halmstad den 15 i samma månad; hofjägmästaren, f. d. föreståndare för statens enda skogsinstitut, såsom sådan både kunnig, verksam och populär författare med behagligt skrifsätt, och för dessa förtjenster upphöjd i adligt stånd, afled *Israel Adolf af Ström* den 24 Okt. vid mer än 78 års ålder, ännu i sednaste ålderdomen ifrig för sin vetenskap; landshöfdingen i Stora Kopparbergs län, grefve *Polycarpus Erik Cronhielm* dog i Fahlun den 21 Nov., vid icke fyllda 60 år.

Biskopen öfver Götheborgs stift, *Anders Bruhn*, afsomnade i Götheborg vid 77 års ålder den 23 Febr., genom följderna af en chirurgisk operation. Såsom lektor i theologien vid Götheborgs gymnasium utgaf han läroböcker i kyrkohistoria och dogmatisk theologi, hvilka vid de flesta gymnasier i riket antogos för flera decennier och upplefde många upplagor, samt förskaffade sin auctor både professorstitel, nordstjernan, doktorshatten, domprosteriet i Westerås (1838), första rummet på biskopsförslag till Götheborg efter af Wingårds afgång till erkebiskopsstolen, och slutligen biskopsmössan (1840). Prest, i ordets vackraste bemärkelse, var han ock den, som under sin lektorstid till första nattvardsgången beredde läroverkets lärjungar, bland hvilka förf.

ännu med hugnad minnes varit en; i varm och hjertlig vördnad om ungdomen, i renheten af vandel och uppsåt, i outtröttligt nit för sitt kall och dess åligganden, i godt och angenämt sällskapslynne, var icke lätt att uppnå honom. Vid begrafningen hölls likpredikan af domprosten i stiftet Thomander, och minnessångarne vid grafven kallade honom med sanning: »som Johannes mild, som Paulus trogen».

Seniorn bland Sveriges läkare, konungens förste arkiater d:r *Erik af Edholm*, afsomnade i Stockholm den 29 Maj; född bondson i Jemtland 1777, medicinæ licentiat 1807, företog han med sin discipel, sedermera excellensen grefve Magnus Brahe en resa öfver Finland till Ryssland; underkirurg vid Serafimerlazarettet 1809, afslog han anbudet att blifva den nye kronprinsen Carl Augusts lifmedicus; åtföljde sin discipels far, excellensen grefve M. Brahe d. å., 1811 såsom läkare på dennes ambassader till Paris, blef 1812 lifmedicus hos den nye kronprinsen Carl Johan och följde denne både till Åbo 1812 och till Tyskland, Frankrike, Norge under krigsåren 1813—14; blef 1818 konung Carl Johans tjenstgörande lifmedicus, 1841 sundhetscollegii ordförande, 1842 konungens förste archiater och qvarstod i denna egenskap äfven hos denne konungs enkedrottning ända intill slutet af sin lefnad; adelskapet erhöll han redan 1821. — En annan vidtbekant läkare var vattendoktorn, lärjungen af Priessnitz, författaren af »Watten och Anda», intendenten vid Ragnhilds helsobrunn i Söderköping, d:r *Olof Lagberg*, som den 14 Aug. afsomnade efter nära 40 års oförtröttad verksamhet, i full förtröstan uppå vattnets och andans förenade krafter. Många sjuklingar, dem andra uppgifvit hemfallna åt döden eller obotligheten, blefvo under hans behandling återställda; och om han än emellanåt tycktes gå allt för långt med föreskriften: »sätt'en under pipen», tillochmed för bulnadt finger, efterlemnade han dock ett vackert antal tillfrisknade f. d. patienter; hela brunns- och badsällskapet för året både sjelfmant följde hans stoft till jordfästningen och höll sedan sorgefest till hans minne. —

En tredje läkare, den eftersökte och allbekante förste stadsläkaren i Stockholm, lifmedicus *Johan Daniel Ahlberg*, afsomnade der, efter långvarig och bitter sjukdom, vid 63 års ålder, den 23 Okt., »en manligt ädel bild, full af lif, men barnsligt from till sinnet, enkel, hjertlig, öppen, blid och mild».

Uti vidsträckta kretsar bekanta voro vid dödsfallet: den 8 April f. d. auditören *l'Orange*, en af hufvudstadens mest anlitade advokater; den 13 Mars, seniorn bland Lunds stifts presterskap, kyrkoherden *Nils Svalin;* seniorn bland Westerås stifts prester, prosten i Svärdsjö, jubelmagistern *H. Arosin*, 90 år, och den 22 seniorn bland Sveriges presterskap, kyrkoherden i Ytterselö af Strengnäs stift *Johan Annell*, 91 $^1/_2$ år gammal; samma dag, nära 71 år, Borås stads rikaste invånare *Hans Nelsson*, som disponerade sin stora förmögenhet på det vackraste sätt: till husets tjenare vid dödsfallet 20,000 rdr, till prins Gustafs förening för vanvårdade barn 7,500, till pauvres honteux 7,500, till Toarps fattigvård 10,000, Toarps kyrka 5,000, Wings fattigvård 10,000, lifstidspensioner åt fordna tjenare af en fond på 17,500, en annan lifstidspensionsfond 20,000, till sina syskons barn 350,000, till vänner och bekanta 212,925. till Borås stad hela den betydliga resten; den 20 Maj å Lessebo, bergsrådet, medicinæ jubeldoctorn *Johan Lorentz Aschan*, nära 84 år; 11 Juli i Jönköping, hofrättsrådet *Per Gustaf Sundius*, 68 år; den 30 Juli i Stockholm, slottsfogden på Stockholms slott, gamle löjtnanten, riddaren och medaljören *Krœpelien*, vid 60 år, en verklig »biedermann» såsom tyska språket kallar dessa hederliga, lugna och trohjertiga karakterer; den 2 Nov. i Stockholm, handelsborgmästaren derstädes, lagmannen *Johan Anders Biörck*, 67 år; den 27 Nov. i Ronneby, postmästaren derstädes *Per Jonas Lagström*, som innehaft denna sin tjenst på ordinarie stat 59 år, nu 80 år gammal; samt de tvenne aktade Stockholms-köpmännen, konsuln *N. M. Höglund* 21 Febr.

i hufvudstaden, och *Gottlob Fredric Smerling* 16 Juli i Norrtelge, dit han rest för badens begagnande.

Om vi inrymma på denna lista eleven vid Fria konsternas akademi, den 25-årige historiæ- och genre-målaren *Filip Hallman*, som bortgick i Mars, så sker det emedan hans redan utförda arbeten tillkännagåfvo både anlag och studier, som berättigade till stora förhoppningar. Professoren, medicinæ doktorn, intendenten för Vetenskapsakademiens museï botaniska samlingar, läraren vid Bergianska trädgården *Johan Emanuel Wikström*, född 1789, stiftare jemte Berzelius, Wahlberg och Pontin af trädgårdsföreningen, frejdad genom de af honom författade botaniska årsberättelserna 1820—1852 och sin utmärkta vård om de botaniska samlingar, man åt honom anförtrott, dog den 4 Maj, men minnet lefver fortfarande bland naturforskarne uti det botaniska namnet på det till Thymellernas familj hörande species: Wikströmia.

Ledamoten af Vetenskaps- och Landtbruksakademierna, ingenieuren vid Landtmäterikontoret, läraren vid K. Skogsinstitutet *Johan August Wahlberg*, född i Götheborg den 9 Okt. 1810, namnkunnigast för sina resor i Hottentotternas land, var en af de hurtigaste och personligen tappraste naturforskare, Sverige framalstrat och den väldigaste kände elefantjägare af europeisk härkomst. Han jagade dem alltid *till fots*, och dödade på detta sätt icke mindre än fyra sådana djur inom en timma, och maken till denna bedrift ansågs såsom mästerstycke af Afrikas eljest skickligaste elefantjägare, hvilken dock dervid red på en ypperlig häst. Den 6 Mars 1856, nyss återkommen till sitt läger vid N'Gami från sin långa fotresa upp till Libete efter fyra månaders oafbrutna mödor, gick han från sina tältvagnar ånyo ut på elefantjagt. Wahlberg inbillade sig att han alltid kunde slå elefanten till marken midt under hans anfall, genom att gifva honom ett skott i hufvudet; men vid detta sista tillfälle tyckes han ej hafva fått tid att ens kasta bössan till axeln, förr än han sjelf slogs till

narken och inklämdes emellan det rasande djurets betar; är kamraterna funno honom, var allt lif slocknadt och össan hittades ett stycke ifrån honom, tvärt afbruten. Den begrof honom i en hög under ett lummigt träd elt nära derintill. Vetenskapsakademien lät Lea Ahlborn fver honom pregla en medalj, utdelad vid Akademiens ögtidsdag 1858 och föreställande på åtsidan hans bröstild, med omskriften »Joh. Aug. Wahlberg rer. nat. estig. Suec.» och vid nedre kanten »Nat. 1810. Den. 1856» samt på frånsidan Afrika, betecknadt såsom på de ntika mynten genom en elefant, stående vid ett palmträd, ed omskriften: »Nomen dedit et mortem»; i afskäringen: »Peregrinatori celebri Socio ante defuncto quam electo R. Acad. Sc. Suec. MDCCCLVIII.»

Dagen efter midsommarsdagen begrofs uti hufvudstadens Johannis kyrkogård stoftet af midsommarsbarnet, den unga skaldinnan *Lotta Öberg*. Född uti en ringa koja vid Luntmakaregatan, dotter af en timmerman och hans maka, »hjelphustrun», vexte detta deras enda barn, i torftig och dunkel omgifning upp, klen och svag som en drifhusvext med hektisk rodnad på porcelainehvit hy och vid sexton år nästan ur stånd att bära upp sin egen gestalt, följaktligen alldeles oduglig i fattigmans hem. En grannfru lånade henne sin sons skolböcker och Lotta läste allt hvad hon fick. Skalet brast och hennes hjerta började öppna sig. Liksom målaren bonden Pehr Hörberg gjorde sina första utkast på stenar, näfver och trädlappar, ritade Lotta sina första bokstäfver och sina poetiska försök af hög jungfrulig skönhet på karduspapper från tobaksboden och annan makulatur utur hökeriet. Tjenstfolket i ett hus vid skeppsbron skulle bereda sin fru matmoder en öfverraskning på hennes födelsedag, men hade dervid inga verser. Hjelphustrun, som låg på golfvet och skurade, sade då fryntligt: »Jag skall skaffa er verser, min dotter Lotta skall skrifva dem, om jag bara får lite papper hem med mig åt henne.» Den utsatta dagen kom, och dermed äfven madam Öberg med

Lottas verser, en dikt af så enkelt behag, så fint doft af kärlek och tacksamhet för matmodren, att denna visade dem för en väninna, som följande dagen gjorde besök, och som derpå svarade: »jag är till middag hos grefvinnan Wetterstedt i dag, låt mig få visa verserna för excellensen, lika stor gynnare som kännare af vitterhet». Så skedde; excellensen betviflade sanningen af uppgiften, att de blifvit skrifna af en hjelphustrus dotter, men ville se den uppgifna författarinnan. Grefvinnan bad sin vän taga Wetterstedtska vagnen och fara efter flickan. Inga invändningar hjelpte. Lotta fick låna en klädeskapott af en tjenstflicka hos grannen, samlade ihop sina skrifter på grått, hvitt och gult papper, sockerpapper och tobakskardus, och for till Blasiiholmen. I den fina, strålande salonen gick värden henne till mötes, förde henne till värdinnan, granskade sedan enskildt en timmas tid hennes skrifter och kunskaper, och lät henne fara åter hem, med löften om en betryggad framtid. En icke obetydlig summa sammanskjöts, för att bereda henne passande uppfostran; hon sattes i pension, fick undervisning i språk m. m. Hon lärde fort och gerna, började ge undervisning åt andra, i hvad hon sjelf nu lärt och egna sina hvilostunder åt sjelfstudier och poetiskt skriftställeri. Under det själen tillvexte i helsa och förmåga, blef kroppen allt bräckligare; men hon lefde både till själ och kropp af den välvilja och outtröttliga omsorg, som utmärkta personer i samhället egnade henne. Åratal hade hon hvilat i sin enkla, men prydliga boning, på det hvita sjuklägret, omgifven af böcker och skrifsaker, lifvats af sina vänners besök, ifrigt och skarpsynt blickat in i vetenskapens och konstens områden, menniskohjertats doldaste vrår, under outsägliga kroppslidanden undergifvet tålt och uthärdat i tro, i ödmjukhet och förtröstan, då den sista sucken ur detta beklämda bröst den 21 Juni befriade både stoftet ur smärtans och anden ur stoftets band.

En anspråkslös hyddas son var äfven den ståtliga gentlemannafiguren, kommersrådet, grosshandlaren i Göteborg,

den kraschan- och stjernprydde verldsmannen, med en hållning och värdighet som om han städse gått i silkesstrumpor och kortbyxor på bonade golf, *Olof Wijk*, hvilken ifrån sin första »position» såsom springpojke i en ringa träskohandlares salubod, bragte sig upp till en af den stolta handelsstadens stoltaste kontorsherrar, en af den stadens riksdagsfullmäktige, och vid 1850 års riksdag lyftad till den högsta plats, en borgare inom det ståndet den tiden nådde: Taleman i Borgarståndet. Klubban förde han jemnt, saktmodigt och opartiskt, och sist, med de sällsynta utmärkelserna af storkorset utaf Wasaorden och ordförandeskapet i Götha kanalverks direction, uppnådde han slutet af en ståtelig ålderdom då denna vid 75 år den 4 Febr. af döden afklipptes, uti samma Götheborg, der han så länge sträfvat, lyckats och triumferat.

Samma år gjorde rikets tredje stad, Norrköping, en ännu större förlust, genom sin justitiæborgmästares *Pehr Johan Lagergrens* frånfälle. Han, som innehaft nämnda embete alltifrån 1836, och vid 1853 års riksdag varit borgareståndets taleman, hade, såsom vid alla riksdagar från den tidpunkten, äfven nu rest till Stockholm för riksdagens skull. Men på morgonen den 14 Okt., då han ville uppvakta justitiæstatsministern, angreps han i dennes förstuga af en slagattack, som genast ändade hans lif. Stoftet hemtades af en deputation från Norrköping, fördes till ångfartyget öfver hufvudstadens gator, med stor procession, i hvilken både rikets högsta embetsmän, de begge första ståndens talemän och många af deras ledamöter, borgareståndet in corpore samt en deputation af bondeståndet infunnit sig; emottogs i Norrköping med lika stor ståt och begrofs med den högsta utmärkelse. Han var en af de sista rent conservativa ledamöterna uti borgareståndet, med ett mod motsvarande hans talent, och en figur skapad att imponera. Hvad han var för sitt land och sin stad, är här icke utrymme att skildra. Samvetsgrannhet, skicklighet, vänligt och vinnande sätt voro hos honom i sällsynt hög grad för-

enade. Det magnifika och det förbindliga gingo hos honom hand i hand. Hvarhelst dödsbudet spordes, väckte det uppriktiga känslor af saknad. L. hade ännu icke upplefvat 60 år. Staden reste 1858 på hans graf en vård af finhuggen granit, omgifven med ett vackert jernstakett, och på vården ristades: »Pehr Johan Lagergren, född 1797, död 1856. Justitiæborgmästare i Norrköping, C. N. O., Stadens ombud vid fyra Riksmöten, Borgareståndets Taleman 1853. Upplyst förstånd, Ädelt hjerta, Medborgerliga dygder tillvunno honom Samtidas förtroende och kärlek, Efterlefvandes saknad. Norrköpings stad, tacksam för tjuguårig omvårdnad. reste minnesvården».

Den sista förlusten på gamla året, och säkert den största för fäderneslandet, återstår ännu att här omtala. *Jacob August Hartmansdorff*, son af en kapiten vid Jönköpings regemente, född 12 Mars 1792, obemedlad, blef genom goda gåfvor, utmärkt flit och patriotiskt hjerta, utan alla förord, en af vårt lands mest förtjente och såsom nyaste tidens Cato ihågkommen man. Vid examen till rättegångsverken i Upsala 1807, fick han af Östgötha landskap betyg om »öfverträffande snillegåfvor, outtröttlig flit och stadgade seder»; i embetsverken gjorde han sig genast efterdömligt känd för den mest ansträngda flit, och fick redan vid 17 år (1809) åtfölja utrikesministern grefve von Engeström till fredsslutet i Jönköping. Af friherre Wetterstedt anställd i pommerska expeditionen, antecknade han sjelf vid årets slut: »Jag har kommit i erfarenhet deraf att de förnämes löften och vänskapsbetygelser merändels äro utan betydelse och mening, och att de med lika mycken bekymmerslöshet kunna störta den, som de med ifver följde den nycken att upphöja. Jag har märkt att de vigtigaste saker ofta afgöras af slumpen, eller af småaktiga, tillochmed dumma, anledningar. Jag har slutligen märkt att flit och ordentlighet hvarken blifva obemärkte eller obelönade». Vid slutet af 1811 antecknade han i samma dagbok: »Jag har detta år varit nära att duka under för sinnliga begär, men segrade

på dem. Jag har närmare fästat mig vid fäderneslandets öden . . . jag har med mera allvar idkat studier och filosofi, sökande egen fullkomlig insigt, innan jag meddelar andra upplysning.» Under kriget i Tyskland 1813—14 åtföljde han kronprinsen Carl Johans högqvarter, för de pommerska ärendenas skull, ja äfven till Paris, der hans föredragningar för sin orubbliga sannfärdighet ingåfvo kronprinsen aktning. I Oktober 1814 var han kanslist vid den kommission, som med norska storthinget underhandlade om Sveriges och Norges förening. Vi hafva icke för afsigt att här beskrifva hans embetsbana, hvarken i Tyskland, i Norge, eller i Sverige, utan vi önskade kunna teckna honom sjelf. I en högtidlig stund uti Stralsund 1815 »lofvade han inför Gud att för Sveriges tjenst lefva, använda sina krafter och uppoffra sitt lif, om det skulle påfordras» — och detta löfte, gifvet vid 23 års ålder, höll han bokstafligen, ty det var öfveransträngdt arbete, som slutade denne hjeltes lif. Rättrådighet, samvetsgrannhet, oräddhet, liknöjdhet för furstegunst som för folkgunst, för furstehat som för folktumult, lyser han bland svenska statsmän med ett helt egendomligen oförvanskligt sken. »Vous êtes *pourtant* un bon patriote» sade Carl Johan, då han, efter en lång och het dispute om norska ärenden, fann Hartmansdorff obevekĺig, och knackade honom i pannan. Konung Oscar I gaf denne riddarhusets vid tvenne riksdagar enväldige chef aldrig ett enda förtroende eller uppdrag. Oppositionen förkättrade honom, de konservativa misskände honom och trodde honom vara en despotismens vän, folkmassor eftertraktade hans lif — han blef sig lik: såväl i lugnet som i stormen, i glädjen som i faran, i arbetet som i hvilan stålsatte honom en innerlig bön. Han var en af de karakterer, som stärkas genom motståndet och hvilkas fasta vilja genomtränger graniten, likasom vattendroppen, icke med våld, men med oaflåtligheten. Oförtrutet kämpade han, såsom hofkansler och såsom riksdagschef, mot de nya idéer, som med L. J. Hierta bemäktigat sig svenska tidningspressen, och man vet, huru

hans ideliga tidningsindragningar såsom hofkansler slutligen. i sammanhang med Crusenstolpiaderna 1838, framkallade den 2 November hans förvisning från hufvudstaden, till Kalmar såsom t. f. landshöfding; och så allmänt var då hatet emot honom, och så stor farhågan att hysa honom, att man i Kalmar till en början knappt ville hyra åt honom logis. Redan vid jultiden 1839 återkom han till hufvudstaden och tog 28 Mars 1840 afsked från landshöfdingeembetet. Det var i samma månad, nyss förut, han, mot alla sina vänners tillstyrkan, uppträdde på riddarhuset emot de fem ryktbara Anckarsvärdska motionerna, för att hindra deras remiss till utskott, och deducerade med sådan öfverlägsenhet deras inconstitutionalitet, att motionären, sedan den första blifvit kullvoterad, sjelfmant återtog de fyra öfriga. Genom denna batalj och seger tog Hartmansdorff gadden ur »koalitionen», bevarade landet från den eljest högst sannolika »abdicationen», och fattade riddarhusets tyglar såsom dess erkände chef för tre riksdagar. Anckarsvärd blef *så* rasande, att han några dagar derefter till protokollet förklarade, att han *aldrig i den konstitutionella verlden erfarit, att en minister funnits, som vore en sådan enväldets, godtyckets och laglöshetens apostel som H.* Orättvisare var aldrig någon beskyllning än denna; han visste intet värre, än när de conservativa prisade honom för despotism och enväldssympatier. Det var han, som ville att Adeln skulle uppoffra sin egen representation, för att skaffa Sverige en god. — Det var ock H. som författade försvaret för de inför riksrätt ställde konungens rådgifvare, med undantag af Poppius, hvars särskilta försvar vi förut omnämnt. När han, med de öfriga konseljledamöterna, vid departementalstyrelsens införande i Maj 1840, lemnade sitt embete (såsom Statssekreterare), vägrade honom ständernas förstärkta Statsutskott att behålla lönen såsom pension. Så stod han lönlös intill 30 Juni 1841, då han blef President i kammarrätten. Hans allvarsamma, afmätta lugn och stela, stilla hållning förnekade sig aldrig. Hans Catoniska oegennytta var öfver

llt tvifvel och sjelfva D. Allehanda förtäljde i Mars 1842 tt han, såsom svensk ordförande i Unionskomitén, i Statskontoret icke reqvirerat det honom tillerkända dagtractamente till större belopp, än han styrkt sig hafva i nämnde egenskap *utgifvit*, dels med räkning öfver en representationsmiddag dels med några andra små räkningar, och utgjorde dessa belopp tillhopa icke en tredjedel af hvad han egt rätt att uppbära.

Ehuru han mycket väl visste, att Posseska ministèren 1847 tagit en *hans* artikel till förevändning för Posttidningsmunlåset (Mina Samtida II: 101 o. ff.), afskräckte eller stötte honom sådant icke det ringaste. Knappt hade, i följd af munlåset i Mars, aftal träffats emellan Wallmark och mig, om dennes afgång ur tidningen i följd af detta munlås, så skref Hartmansdorff till mig den 18 Mars, såsom om allsingenting händt: »Skulle början af bilagde artikel kunna införas i morgondagens blad och sedan fortsättas i de påföljande? Correcturet skall jag besörja, emedan manuskriptet är otydligt», och så fortfor han, redan samma år, att välvilligt sända både notiser och uppsatser, om också i början af icke-politisk beskaffenhet. Han räckte till åt allt och åt alla. Än gällde det öfverdirecteuren v. Sydows berättelse till vetenskapsakademien om jernvägarne; än minnesteckning öfver landshöfdingen von Hohenhausen; ledamöters inväljande i Vetenskapsakademien; eller den i Danmark skjutne baron Cederström; Jenny Linds gåfva af 1,000 rdr till Svenska nykterhetssällskapet; hr Rosenblads upplysningar på Riddarhuset om anslagen till Adolf Fredriks yngre barn; svenska artister i Düsseldorff; Erik Janssons missdåd och slut i Amerika; Norska läsarelapparnes mordgerningar och afrättning samt huru »läsare» understundom dansat nakna; konungens gåfva af 3,000 rdr till minnesstoden åt friherre Berzelius o. s. v., ända inpå året 1855, eller intill dess jag stod i begrepp att lemna fäderneslandet, och han sjelf att nedstiga i grafven. Han förutspådde Adeln att om hon dröjde att uppoffra sin sjelfskrifvenhet vid representa-

tionen, »*skall hon falla utan försakelsens ära och draga ståndsförfattningen med sig i fallet*»; men han fick icke upplefva denna händelse. Hans helsa var undergräfd af nattvak och arbete. Både 1855 och 1856 besökte han Carlsbad — förgäfves. I Oktober måste han intaga sängen. Den 20 Dec. skickade Adeln till honom landtmarskalken, för att betyga dess deltagande; och han svarade: »Helsa och tacka dem alla och säg att mina redliga bemödanden hafva varit att tjena mitt fädernesland och mitt stånd, och att min sista bön skall blifva en välsignelse öfver dem». Ända till slutet behöll han sin själs kraft. dog i det han välsignade sitt land och sin maka, och det vackraste leende dröjde qvar på hans ansigte, äfven sedan den emot höjden riktade blicken brustit, kl. half sex en Söndagsmorgon. Alla fyra riksstånden slöto sig frivilligt till sorgetåget, och när landtmarskalken, 2 dagar efter hans död, framförde hans afskedshelsning till riddarhuset, beslöt adeln att låta prägla en minnespenning öfver honom, och en af hans motståndare begärde då få tillägga, att äfven desse deltogo i denna hyllning. Jordfästningen försiggick i storkyrkan den 5 Jan. 1857, och förrättades af pastor primarius d:r Pettersson; efter altartjenstens slut höll öfversten Hazelius ett minnestal. Den af Adeln beslutade medaljen fick, jemlikt beslut på Riddarhuset den 14 November samma år, på åtsidan Hartmansdorffs bröstbild med omskriften: »Aug. v. Hartmansdorff F. 1792, D. 1856» och på frånsidan en eklöfskrans, omslutande denna inskrift: »Enhälligt tillerkänd af Svea Ridderskap och Adel 1856.» Förf. skulle velat tillägga ännu en, såsom karakteristisk för den förevigade: »*Impavidum ferient ruinæ.*»

XIII.

Kung Oscars trumf och triumfer.

Svensk vrede öfver norskt hof. — Prins Carls utnämning till norsk vicekonung. — Norrmännens förtjusning. — Munchs folkvisa. — Norska tidningarnes välkomstrop. — Vicekonungens introduction i Christiania. — Hans gemåls holländska resa — Främmande prinsar i Christiania. — Vicekonungens Eriksgata och popularitet. — Sverdrup dömd och frikänd. — Siste riksståthållarens död. — Vicekonungens besök i Danmark. — Prins Oscars triumftåg i Frankrike, England, Holland. — — Fadderskapet i Paris. — Olyckan i Cherbourg. — Baronen von Gripsholm incognito på Rhen. Grefvens af Tullgarn frieri uti Wiesbaden — Prins Napoleon i Stockholm. — Danska och Norska studenternas Upsala-besök. — Konungens bankett för dem å Drottningholm. — Konungens fyra skandinaviska tal. — Christianiastudenternas bankett på föreningsdagen. — Monrads hyllningstal för Sverige. — Landets fördelaktiga ställning vid riksdageus öppnande 1856.

Det fanns under konung Oscars tid uti Sverige en ganska stor skara, — och finnes väl ännu — som högeligen ogillade hans artigheter emot Norge. Förf. förvarar, bland annat, ett anonymt bref, skrifvet med nitid stil, men uppenbarligen afsigtligt emot all vana begagnande s. k. tyska (svenska) bokstäfver, i stället för engelska, och undertecknadt endast med bokstafven *r*, hvilket bref uttrycker en till brinnande vrede stegrad opinion: »Med förvåning läser man i Posttidningen för några dagar sedan, uti en kort notis om österrikiska gesandten grefve Thuns ankomst, att han är Österrikes sändebud vid de »svenska och norska *Hofven*». Om också H. M:t af en lika löjlig som vanlig courtoisie för norrmännen, har en nominell hofbetjening i Norge, lärer man väl ingalunda derföre kunna anse konungen hafva *Tvänne Hof,* ett i Stockholm och ett i Christiania, ännu mindre att här i samma stad finnes mer än *ett* Hof. Väl föranleder nuvarande konungens experimenterande med att vara

halft svensk och halft norsk, många löjligheter, men man hade förmodat att Posttidningen icke skulle velat bidraga till ökande deraf, äfven om icke Red. observerat, det Sverige nästan ensamt underhåller Hofvet. Dessutom synes det kunna vara nog med norrmännens eget oupphörliga skrik på att stå lika högt med Sverige (nb i *rang* och *fördelar*), utan att en svensk tidning, som dertill är officielt blad och alltid blindt eftertryckes af de öfriga, behöfver gå deras oförskämdhet tillhanda, helst hon kanske derigenom väcker ett nytt anspråk». Dessa symptomer eller sporadiska prodromer af ett epidemiskt misshag till norrmännen, som nära nog kunnat föra till unionens upplösning, men hvilket icke officielt bröt fram förrän mot slutet af 1859 (såsom läsaren får se i slutet af nästa del), voro ändå icke 1859 så skarpa, som i våra sednaste dagar. Ännu skarpare och häftigare muntliga yttranden, fastän lyckligtvis privata, fick man nemligen höra i Stockholm på våren 1871, sedan storthinget förkastat den då förelagda unionsakten, ja man kunde icke undgå att erkänna tillvaron af det slags stämning, som utmärker ett *bräddfullt* tålamod.

Men på det året 1856, med hvilket vi här egentligen hafva närmast att skaffa, gjorde konung Óscar en ny concession åt sitt älskade Norge, som öfver ingenting varit så förargadt, som öfver den lagliga skyldigheten att emottaga äfven *svensk* man till riksståthållare, derest unionskonungen sådant behagade, hvarföre Norge hellre, än att denna möjlighet ännu en gång skulle kunna blifva verklighet, ville afskaffa hela paragrafen om »ståthållarskap.» Konung Oscar satte nemligen sin son Carl till Norges »vice-konung» genom en resolution af 7 Febr. 1856, sålunda: »I öfverensstämmelse med det af Oss inom vårt Statsråd i Christiania den 25 sistl. Aug. afgifna nådigsta tillkännagifvande. hafva Vi funnit för godt att fatta följande beslut: Wår älskelige käre Herr Son H. K. H. Kronprinsen utnämnes härmed till Vice-konung i Vårt Rike Norge, att räknas från den dag, då H. K. H. anländer till Christiania; och

ger H. K. H. att fungera i nämnde egenskap intills det ehagar Oss att återkalla honom, då han tillika upphör tt bära titeln af Vice-konung. Under den tid, då H. K. H. utöfvar Vice-konungens funktioner, eger Han tillika att öra befälet öfver Norges land- och sjömakt. Det årliga illägg af 24,000 Spd., som på de af Storthinget utfärdade age-listor är uppfördt till Vice-konungens hofhållning, skall tbetalas till H. K. H. från Hans tillträde såsom Vice-onung, intill utgången af den månad, då han återkallas. För den tid, eller de tider, då H. K. H. under Vice-konungs-ärdighetens innehafvande är från riket frånvarande, inne-ålles af ofvannämnde tillägg ett belopp, motsvarande 4,000 pd årligen, hvilket såsom taffelpenningar tillfaller den i Christiania närvarande förste ledamoten af statsrådet.' Från den dag, då Vår älskade käre Herr Son anländer till Chri-tiania, upphöra ståthållarens funktioner». Denna utnämning var uppenbarligen den högsta och sista trumf, konung Oscar kunde sätta ut, i sitt gamla cajolerie med norr-männen.

Och utnämningen upptogs utaf norrmännen med oför-ställd förtjusning. Att börja med afgåfvo redan den 14 Febr. ståthållaren sjelf (Löwenskiold) och statsråden Vogt, Riddervold, O. W. Erichsen, Bretteville och Lange en af Schouboe contrasignerad gemensam underdånig tacksägelse-adress till konung Oscar: »E. M:t har härigenom fogat en ny välgerning till de många, genom hvilka E. M:t redan förut fyllt det norska folkets hjerta med tacksamhet. Bud-skapet om detta nådigsta beslut skall hos den norska na-tionen väcka uppriktig glädje och ett ännu innerligare er-kännande deraf att den fortfarande är ett föremål för E. M:ts faderliga och visa omvårdnad.... Folket emottager H. K. H. med djup tacksamhet mot E. M:t, med oskrymtad tillit till Honom sjelf och med glad förväntan på hvad han kommer bland detsamma att verka.»

Den unge vice-konungen, med gemål och dotter, anträdde *den sjuttonde Maj* (!) sin afresa från Stockholm till Norska

hufvudstaden, och anlände dit den 21, mottagen på jernvägsgården af statsrådets ledamöter, stadens magistrat och öfriga honoratiores. Förmanskapets ordförande Motzfeld höll tal. Alla gator belagda med kläde, besatta med militär af alla vapen samt borgaregarde till häst och fot. Salut och flaggning; hurrarop ur alla fenster, och helsningssång af A. Munch, likasom ämnad att blifva folkvisa:

Kong Oscar stod på Stockholms Borg, Hans Tanker vandred' saa vide,
Han tænkte paa, med Glæde och Sorg, hvor nu hans Norge mon lide.
Med Glæde, fordi han Norge saae i blomst, efter Seklers Dvale:
med Sorg, at Han ei did kunde gaae og feste Bo i dets Dale...
Han steded' for sit Aasyn at Staae sin Arving, sin Førstefödte:
»Min Sön, for mig till Norrig Du gaae at være dets Rigsraads Stötte.
Mit andet Jeg, det Bedste jeg har, i Dig jeg sender till Norge -
da ær det, som om jeg self der var, Du skal for min kjærlighed borge...
Du tage dit Barn, din Hustru med, læg dem till Norriges Hjerte!
der vil de pleies med Kjerlighed og aldrig vide af Smerte..
Og nu er Han kommen med Barn och Viv mens Vaarsang i Luften klinger
og Norges vaagnende Foraarsliv dem tusinde Hilsner bringer.
Det dufter fra Vang, det blinker fra Sö, det hvisker fra grönnende Lunde.
det lyder fra hver en Yngling og Mö, fra Barnets og Oldingens Munde:
«Velkommen till Norge, Du Kongesön alt med dine Dyrebare!
Gud gjöre her Eders Hjemstavn skjön og Eders dage fuldt klare!

Tidningar af motsatta färger, t. ex. Christianiaposten och Morgenbladet, önskade honom hjertligt välkommen. Den förra hoppades att hans verksamhet skulle »knyta trohetsbandet fastare emellan konungahuset och folket»; Morgenbladet att hans verksamhet skulle »blifva lyckosam för landet» och att han skulle »sätta sin ära lika mycket i att respektera folkets, som att häfda konungamaktens rättigheter»: Aftenbladet sade: »Onekligen börjar H. K. H:s omedelbara

leltagande i landets styrelse under de lyckligaste förebud. Det finnes näppeligen någon Norrman, som icke anser denna tilldragelse såsom lyckobådande för vårt land; den har af alla blifvit uppfattad såsom en ny tacksamhetsskuld till det konungahus, hos hvilket nationen redan står i förbindelse för så mycket. Och det rykte för upphöjda tänkesätt, ädel öppenhet i karakter och varmt hjertelag — egenskaper, hvilka bland alla själens och sinnets anlag säkrast bilda en förträfflig furste — detta rykte, som föregått Vice-konungen, *»predestinerar honom till en popularitet, som endast stora missräkningar kunna förminska.»*

Den 24 Maj höll han för första gången statsråd, gaf den 25 middag för statsrådets ledamöter, bestämde audiensdamma till hvarje thorsdagsförmiddag kl. 9, reste den 27 till Gardermoen för att inspektera rekryter och emottog den 28 en ifrån Drammen anländ helsningsdeputation, hvars ordförande, prokuratorn Elieson, höll tal. Samma dagen och den följande gjorde stater och corpser afskedsuppvaktningar hos den afgående Riksståthållaren. Den 30 Maj och 1 Juni gaf Vice-konungaparet courer för dessa corporationer och för damer, samt besökte theatern (d. 30), der de emottogos af publiken med samma jubel, som gaf sig tillkänna öfverallt der de visade sig. Den 1 Juni utförde studenter, köpmän, handtverkare och arbetare i oöfverskådlig massa ett gemensamt fantåg för att bringa Dem sin hyllning. En deputation af 3 studenter, 3 köpmän, 3 handtverkare och 3 af Enerhougens arbetareförening (Mina Samtida V: 117) anfördes af juris kandidaten O. Richter, som höll ett tal, hvari han bland annat pompöst ordade om den hyllning, »hvarmed ett oafhängigt fritt och lyckligt folk återhelsar en furste af *Harald Hårfagers och Bernadottes* stolta ätter;» och hvilket tal af Vice-konungen besvarades »i hjertliga och gripande ordalag,» hvaribland det: att han hoppades kunna visa sig såsom lika god Norrman, som han vore god Svensk. Derefter gick han ned till folkmassan, der man sjöng verser af P. A. Jensen:

... Her slutte vi, Prinds Carl, en Pagt
at stande dig til Værn og Vagt
fordi du har dit Hjerte lagt
til Norges Fjeld og Dale.
O, hör os — hör, hvad her dit Folk
tör vidne till sin Ære,
det være vil sin egen Tolk,
det kan kun selv det være:
det har et Hjerte for sit Land,
det stande vil til sidste Mand
for Alt, hvad Skjönt det nævne kan,
men længst for Drotten kjære.
Som disse Folkets Faner slaa
et Telt omkring din Pande,
saa skal fra nu din Kongsgaard staa
paa Norges Klippestrande.
Men der er trygt, og der er godt,
saa hjemligt for en fredsæl Drot;
velmödt da, Carl, i Kongeslot,
men mest ved Folkestrande.

Den 3 Juni begaf sig Vice-konungen ombord på marinens ångfartyg Vidar, hvilket blifvit ställdt till disposition af f. d. Riksståthållaren, som skulle från Christiania afflytta. Sedan Vice-konungen der tagit afsked af H. Exc., begaf sig H. K. H. till pavillonen i Palaishaven, der äfven hans gemål befann sig, och der begge qvarstannade tills fartyget afrest. Konungen hade i de nådigaste uttryck för Riksståthållaren tillkännagifvit sin tillfredsställelse med hans långa, trogna och nitiska tjenster, och skänkt honom en brillanterad dosa med Oscar I:s porträtt. Den 4 Juni gaf Christiania borgerskap, till ett antal af 7 à 800 personer, bal i frimurarelogen för Högheterna. Tid efter annan infunno sig nya helsningsdeputationer från olika delar af riket, tid efter annan besökte H. K. H. ånyo lägret vid Gardermoen, men dessemellan äfven andra, mera civila inrättningar, anstalter och lokaler; och den 18 Juni utdelade han uti »palaiet» de belöningar, som tillerkänts de norske utställarne vid föregående årets verldsexposition uti Paris. Den 22 var han åter på Gardermoen, der officerarne gåfvo fackeltåg till hans

ära, med stora vakteldar och 500 facklor, dervid afsjöngos verser, för tillfället författade af en officer:

Haf Tak og Priis for hver en Stund
som Du Soldaten skjenked!
Han föler nu af Hjertensgrund
at han til Dig er lænket
med Kjærlighed og Troskabsed
som holdes skal i Krig og Fred
saa sandt vi mindes hver en stund
som Du Soldaten skiænket;

hvartill han svarade att han städse skulle fortfara att vara soldaternas vän och att han »fast förlitade sig på att de icke, när det gäller, skola svika det förtroende, han till dem hyser, utan visa att det icke så mycket är antalet, som kraft, mod och disciplin, hvilka i allvarliga tider fälla utslaget.» Midsommardagen, då uti Studentlunden hölls en af studentföreningens bestyrelse föranstaltad fest för de från Upsalatåget hemkommande kamraterna, infann Han sig äfven der, yttrande sin glädje »att de ord, han vid studenternas afresa uttalat, om det emottagande de kunde vänta i Sverige, hade gått i fullbordan, så som han ock visste att de skulle göra. De ord, hans kunglige Fader uttalat under deras gästbesök, kunde de vara förvissade om, att han skulle hålla.» Ungefär vid denna tid var det, som för svenska jernvägsstyrelsen generallöjtnanten Akrell och öfversten von Sydow anlände till Kongsvinger, för att möta de norska ingenieurer, som varit sysselsatta med utarbetandet af planer för en jernväg öfver Kongsvinger till riksgränsen.

Den 28 Juni anträdde kronprinsessan Louise jemte sin dotter en resa till Holland och Ems, beledsagad af hofmästarinnan fru Lövenskiold, fröken Leijonhufvud, hoffröken Anker, hofmarskalken grefve von Rosen, kammarherren Morgenstjerne och lifmedicus Lundberg; och dagen derpå utflyttade Vice-konungen till Ladegaardsön. De följande dagarne besökte Han likväl i staden krigsskolan, katedralskolan, samt real- och latinskolorna; men gaf den 4, till firande

af sin fars födelsedag, souper å Ladegaardsön. Norska pressen, »som med glädje och tacksamhet såg det interesse och nit, hvarmed han gjorde sig bekant med Norges förhållanden,» följde och upptecknade noga alla hans besök i fängelser, regeringsdepartementer, sjukdepôt'er o. s. v.

Den 6 Juli landade vid Christiania holländska örlogsångfartyget »Merapi», om 220 hästars kraft, med H. K. H. *Prinsen af Oranien*, beledsagad af guvernören, öfverstelöjtnanten Jonkheer Casenbroot och ordonnansofficeraren Jonkheer de Geer. Vice-konungen begaf sig straxt ombord och förde i sin båt den unga fränden i land, samt beledsagade honom de följande dagarne i hufvudstaden och dess närmaste omgifningar.

Den popularitet, vice-konungen tillvann sig, var mångartad. Då han den 14 Juli på Ladegaardsön hade gifvit sin fest för skandinaviska naturforskaremötets ledamöter, skrefs åter i tidningarne om de närvarandes »glada erkännande af det vackra sätt, hvarpå H. K. H. vid detta tillfälle uppträdde, af den vänliga och anspråkslösa och på samma gång värdiga hållning, han från början till slut iakttog mot denna samling, som inom sig räknade så många lärda män. Vid de särskilda skålar, som han föreslog, förde han ordet med en ungdomsfrisk käckhet och frimodighet, som aldrig öfverflyglade den kungliga värdigheten, med en manlig tillförsigt och öppenhet, som aldrig gick klokheten för nära, korteligen: på ett sätt, som ögonskenligen gjorde det starkaste intryck på hela kretsen af gäster: och jag misstager mig icke, då jag här säger, att alla de närvarande, så väl landsmän som fremlingar, vid detta tillfälle hafva af H. K. H:s personlighet emottagit ett intryck, som icke lätt skall kunna åter utplånas.» Samma dag på aftonen anträdde vice-konungen en längre resa till städerna å Norges vestra kust och Trondhiem samt derifrån till lägret i Stördalen; och redan föregående dagen gaf Norska Morgenbladet en längre artikel, hvari, bland annat, sades: »Då thronarfvingen för två månader sedan kom till oss, möttes han från alla sidor af folkets innerliga och uppriktiga

behof att helsa honom välkommen ibland oss ... Vi veta icke att Hans korta vistande bland oss varit betecknadt genom någon mera genomgripande eller betydelsefull regeringshandling, men folkets glada helsning var icke heller förbunden dermed. Vår väntan var att finna hos fursten i hela hans uppträdande ett erkännande af vår unionelt grundade *lika berättigade och sjelfständiga ställning vid sidan af förbundslandet*, och vi ville vidare se vitnesbörd om konstitutionelt sinnelag och den obetingade vördnad, som hvar och en både i goda och onda tider och framförallt konungasonen är pligtig att visa den statsförfattning, i kraft af hvilken han kallas att beklåda statens högsta värdighet ... Vi kunna intyga att H. K. H., hos hvilken öppenhet och rättframhet synas vara ett framstående karaktersdrag, har gjort sitt första inträde bland oss utan att stöta emot dessa första obetingade fordringar. Det allmänna omdömet är gynnsamt stämdt för Vice-konungens frimodiga väsende; och hans manliga personlighet jemte hans jemnhet i allt, hans kungliga uppträdande hafva slagit an på oss ... Han skall i morgon anträda sin förut omtalade resa, och detta är onekligen så väl den betydelsefullaste, som den folkvänligaste handling, hvarigenom han vitsordat att kännedom om landet är för honom en kär och vigtig angelägenhet ... Hans iakttagande och uppmärksamma öga skall hos fjellbonden och sjömannen, vestländingen och Indthröndern lära känna ett folk, som är manligt och raskt i handling, som med uppriktig glädje sluter sig kring sin förste, men som också vet, att man sedan Hakon Adalstens dagar *har häfd på att säga sin mening rent ut*, så ofta något ligger på hjertat, antingen det osminkade och kraftiga ordet må klinga behagligt eller obehagligt.»

Denna resa blef ett triumftåg. I Arendal sjöng man till den unge fursten (ord af adj. Aalholm) redan den 15:

Saa drag da ud paa din Kongefærd
O Carl, igjennem Norges Rige!

Et varmt »Gud signe Dig, Fyrste kjær!»
skal Folkets Hjertelag Dig sige.
Grib trygt dets Haand, den er trofast, stærk,
ved Arbejd' hærdet til Manddomsværk;
i bitrest Nöd, i Lif og Död
den skal Dig ingensinde svige.

Christianiaposten började i de dagarne meddela svenska komiterades betänkande rörande ändringar i svenska tulltaxan, med hänseende till norska förhållanden,

I Bergen qvarblef Vice-konungen tre dagar. Den 25 Juli fortsattes resan inåt Sognefjerden, och på e. m. landsteg Han vid (Frithiofs) Framnæs; å Fimreite på Nordnæs, der den höge resanden den 25 hade landstigit, är den valplats, der 1184 kung Sverre besegrade Magnus, och denne jemte 1800 man fann sin död. Stolta bautastenar och höga stenrös beteckna platsen. Den norska allmogen på denna ort, hvilken med kungligheten alltid förenar föreställningen om purpurmantel och krona, blef icke litet öfverraskad vid att se denne Vice-konung, i regnkappa och stödd emot en bautasten, vänligt och familiert samtalande med menigheten, lik en ny folkkär kung Sverre. »*Han vann helt och hållet böndernas hjertan och hans ord vid detta tillfälle skola gå i arf från barn till barnabarn.*» Ryske amiralen Glasenap besåg i de dagarne Hortens militära verkstäder m. m. (detta var samme Glasenap, om hvilkens fru en af Sveriges högsta funktionärer den 23 Januari s. å. bekräftat att en af de första bekantskaper, hon i Stockholm gjort, helt oskyldigt, gissar jag, var hr L. J. Hiertas); och allmänt klagades i Norge öfver det sätt, hvarpå jernvägstrafiken och resandes beqvämlighet vårdades: både locomotiver och jernvägsvagnar saknades och engelsmännen, som åtagit sig saken, klandrades bittert.

Nu vadade Vice-konungen uppe i de norska bergen öfver häftiga fjellströmmar och åt frukost i sæterhyddorna. I Loms prestgård, der han den 27 tillbragte natten, anmärkte amtmannen Collett att efter Olof den Helige hade ingen kung-

lig person gjort resan öfver Sognefjellet, förr än prins Carl. Den 29 rapporterades till konungen i Stockholm och kronprinsessan i Ems, att vicekonungen lyckligen rest öfver fjället och ankommit till Veblungsnæs. I Christiansund föreslog tullkassören Boye en minnesbägare för konung Carl Johan, den store stiftaren af föreningen: »I Norges land står en bautasten med outplånlig skrift om en hänfaren konungs stordåd. Men allt skulle kanske vara omstörtadt af tidens stormar, om icke i Carl Johan, besjälad af frihetens ande, som följde honom från slagfältet der han banade sig väg till att framträda i konungars råd, hade satt folkets rätt öfver segerherrens maktspråk.» Lägret på Stjördalshalsen tilldrog sig genom sin nyhet stor uppmärksamhet och en mängd menniskor hade strömmat dit, så att knappast plats fanns för dem. Alla voro ense uti loforden öfver Vice-konungens behagliga väsende och förekommande sätt emot alla. Han skonade sig icke sjelf från strapaser och ansträngningar, och den mödosamma fälttjensten föll sig derigenom äfven lätt för soldaterna. Vädret var i början af lägret rått och kallt, men blef sedan bättre. Etienne de Djunkowsky, som samtidigt uppehöll sig på Altengaard, hade der på Olofsdagen den 29 Juli mottagit en stor mängd af traktens välmående befolkning och inbjudit 40 till en middagsmåltid, som var »anständig men utan lyx,» såsom en katholsk andlig anstår. Rummen på Altengaard visade tydligt att det var en koloni af katholska prester, som der slagit sig ned. D:r Etienne uttalade sig med mycken tillfredsställelse »öfver de kyrkliga tendenser, han funnit hos många medlemmar af skandinaviens andliga stånd», och nämnde flere vid namn. På det hela syntes han mena att de skandinaviska rikena i religiöst hänseende erbjuda många flera spår af förvandtskap med katholska ritualen, än med den tyska protestantismens (!). Den nya katholska kyrkan i Christiania, kallad S:t Olofs, invigdes den 25 Aug. af katholske vikarien i Stockholm, Studach, biträdd af de två i Christiania varande katholska presterna. Uti sitt inträ-

destal angaf Studach såsom orsak till kyrkans namn att Drottningen (Josephina), som visat intresse för kyrkans uppförande, på mödernet härstammar från konung Olof Haraldson, som blef martyr för sin lära.

Just denna 25 Augusti var Vice-konungen färdig att anträda från Trondhjem sin återresa öfver Röraas, Eidsvold o. s. v. och återkom till Christiania den 30; hans gemål afreste kort förut från Ems till Coblenz och Berlin, der hon inträffade den 26 Augusti, och återkom kort efter prinsen till norska hufvudstaden. Christianiaposten emottog honom med följande ordalag: »H. K. H. återvänder från sin Eriksgata med än mera utvidgad kännedom om folk och land. Han har iakttagit, hvilka krafter ligga dolda hos detta folk och i detta land, han har sett huru mycket är uträttadt till det bättre och huru mycket ännu återstår. Fästad vid landet och folket *såsom Norrmännen äro det vid Honom*, skall han, i det han intager det första rummet i vår styrelse, med förnyad ifver och kärlek kunna egna sin kraft åt de åtskilliga föremål, som kunna främja dess välstånd och utveckling. Derföre tro vi att det är en allmän önskan, vi uttala, när vi återupprepa den förhoppning att hans vistelse bland oss icke må blifva alltför kort. Hans bemödanden för vårt lands lycka skola här finna villiga hjertan och tacksam jordmån.»

Knappt var Vice-konungen återkommen till sin hufvudstad, så fick han återigen förnämt besök. Den 31 Aug. anlände till Christiania franska kejsarens kusin, »*prins Napoleon*,» som nästan hela den föregående veckan påhelsat Norges vestra kuststäder och nu qvarstannade i hufvudstaden ända till den 6 September. Vice-konungen gjorde naturligtvis les honneurs, besökte med honom Akershuus fästning, Kongsberg o. s. v. Den 2 utdelade Vice-konungen på universitetets stiftelsedag de af honom förärade medaljer, till fil. kandidaten Sars för »en utveckling af de förhållanden och omständigheter, som framkallade Kalmar-Unionen, och isynnerhet Norges ställning närmast före och efter inträdet

deri,» samt till med. kand. Gjör för »Callus-bildningen, upplyst genom experimenter.» Till Bergen hade den 25 Aug. på aftonen, under namnet grefve af Meurs, ankommit *Prins Albrecht af Preussen*, såsom det sades, stadd på en resa öfver hela Skandinaviska halfön. Nära samtidigt, då Napoleon lemnade Christiania, kom Albrecht dit. En morgon fick den värfvade jägarecorpsen exersera inför Vice-konungen och den främmande, hvarefter begge återvände till palaiet i Vice-konungens equipager. Vid middagstiden återkom prenssaren i samma equipage till fästningsporten, men icke Vicekonungen, som af statsrådets session fann sig hindrad; dock utförde för prins Albrecht allena en artilleriafdelning med fält- och bergspjeser flera vackra manövrer. Den 7 på morgonen afreste Prins Albrecht landvägen åt Strömstad, förmodligen för att bese Fredrikshald, Svinesund och gränsen mellan Sverige och Norge. (Begge dessa främmande prinsar begåfvo sig sedan till Stockholm.) Öfver Tromsö ingingo vid denna tid nya klagomål öfver det sätt, hvarpå ryska fiskare förforo vid Kiberg i Varangerfjorden. Enligt konventionen skulle de få fiska en mil från land, men sedan de väl fått sitt tillåtelsebevis af länsmannen på Vardö, kastade de sina linor 20 à 30 famnar från land, hvaraf ock hände att vid storm och af andra orsaker de norska och ryska näten hoptrasslades, och konflikter lätt uppstodo.

Den 9 Sept. besökte Vice-konungen och hans gemål theatern, hvarest gafs en prolog af Welhaven till det höga parets ära. Sakföraren Johan Sverdrup, som af sednaste storthing blifvit utsedd till medlem af en komité rörande juryinrättningens införande i Norge, och på justitiedepartementets befallning anklagats derföre att han, ehuru regeringen icke sanctionerat nämnda storthingets beslut, vägrat att från Christiania, der komitén skulle hållit sina sammankomster, resa hem till Laurvigs distrikt, der han var »sakförare», hade af Christiania Stifts öfverrätt blifvit fälld till 100 spd. böter och rättegångskostnaden. Men den 11 Sept. frikände honom alldeles Höieste Ret!

Den 14 afreste Norske Vice-konungen på norska ångkorvetten Norden till Köpenhamn och ankom, efter en motig och stormig sjöresa, icke förrän den 16 dit, der han emottogs af *konung Fredrik* å Christiansborgs slott, fick serenad vid facklor af studenterna, galamiddag, spektakel m. m. Just den 15 hade nyss afgångne norske riksståthållaren Löwenskiold aflidit vid 80 $^1/_2$ års ålder. Skandinavismen ingick nu i sitt fylle, då svenske kronprinsen, tillika norsk Vice-konung, blef den »folkekjære» danske kungens »gjest». Med konung Fredrik vid sin sida emottog prins Carl en deputation från studentcorpsen, anförd af den bekante tidningsredaktören Carl Ploug, som i klara ord uttryckte deras glädje »ved at see Sverrigs förste Sön och Norges förste Mand på Danmarks Grund,» »en Mand, der med Ungdommens rene Ild och Manddomens fulde Kraft omfatter de samme Følelser og Tanker, som af Sverrigs, Norges og Danmarks Studenter have skabt et stort Broderskab.» Vice-konungen tackade derefter för den honom visade äran, hvilken vore honom så mycket kärare, som han visste att det skedde med hans kunglige Väns tillåtelse. Han gladde sig öfver att ånyo besöka Danmark, för hvilket land han alltid hyst deltagande och tillgifvenhet. Ploug bad nu konungen föra ut sin höge Gäst på balkongen (i Ridebanen), och så snart de ditkommit, sjöng studentcorpsen:

Og dengang hid Du vilde gaae
var Dig jo klar den Tanke vorden
at *Du drog ikke bort fra Norden*
fordi din Vei gik sönderpaa.
Og skjöndt Du staaer saa langt fra Hjemmet,
Du kan ej föle Dig som fremmed
hvor Danmarks Tunge hilser Dig.
Ja, Danmark hörer Norden til
og saa det skal til Tider fjerne.
Den Tro den er vor Ledestjerne
som ingen Storme rokke vil.

Derpå hurrades niofaldigt, först för Vice-konungen af Norge och *derefter* för konungen af Danmark, i dennes eget land

och närvaro. Medan Fredrik från balkongen tackade för den glädje, studenterna beredt honom och hans höge gäst, hade Carl begifvit sig ned på sjelfva Ridebanan (Christiansborgs, der sången och samlingen försiggått) och höll dernere följande minnesvärda Tal: »Mine Herrar! Då konungen med egen röst tackar Eder för den välvilja, som blifvit mig bevisad, skulle jag icke behöfva höja min stämma, om det icke vore ett behof för mitt hjerta att uttrycka min glädje, att J så trofast bevaren de minnen, som J medfört från Fyris land och från Mälarens stränder, der min vagga stod. I Svithiods dalar och bland Norges fjellar ljuder samma ecco af Eder vänskaps röst, och det djup, som min köl nyss har plöjt, bär vitne om, huru ofta nordens ungdom stämt broderlighetens kära möte med hvarandra. Den helsning, jag nu af Eder emottager, skall jag bringa till min Fader och Konung och till Edra trofasta vänner, från hvilka jag kommer och till hvilka jag snart återvänder. Hos Eder äro ungdomshoppet, vetenskapen och fosterlandskärleken sammanknutna, och denna förening försäkrar om de rikaste frukter. Hvad jag denna afton upplefvat, skall jag aldrig glömma: lika litet som de fjellar, från hvilka jag kommer, skola falla, lika litet som stormen någonsin kan drifva en man bort ifrån hans väg. Dessa facklor, som nu blossa, skola släckas; men *i mitt hjerta hafva de kastat ett återsken, som aldrig skall försvinna.*» Detta hände den 16 September 1856 och var hos *alla* parter säkert i liflig åminnelse, särdeles sju år derefter, i slutet af November! Öfriga fester och hyllningar vid detta besök i Danmark, galataffel, galaspektakel, galatruppmanövrer och konung Fredriks artighet att påföljande Mändag följa sin gäst ända till Helsingör, ja, långt ut i Kattegatt, der de ändtligen den 22 åtskiljdes — gå vi här förbi. Söndagen den 21 var slutbanketten i Fredriksborgs riddarsal, och Vicekonungen fick då »Dannebrogsmännens hederstecken.» Huru måste icke alla dessa kronprinsens, äldste sonens, framgångar hafva fröjdat hans faders skandinaviska hjerta!

Den 22 Sept. afreste från Throndhiem de 100 man, som Vice-konungen under sitt vistande Nordanfjelds värfvat till garde i Stockholm. Norska tidningar förordade deremot en fästnings anläggande i Finnmarken, och ansåg »denna angelägenhet vara en lifsfråga för Norges hela framtid, likasom för Sveriges;» fjolårets marinkomité hade redan framlagt förslag till inrättandet af ett varf i Nordlandet eller Finnmarken för 120,000 specier. Den 11 Oktober anträdde Vice-konungen med gemål och dotter en resa till Stockholm (för tre månader) och dagen *före* den 17 Okt., alltså precist fem månader efter afresan från denna svenska hufvudstad, anlände de lyckligen åter dit.

Sedan vi alltså riktigt beledsagat den norske Vice-konungen, Sveriges kronprins, tillbaka till sitt svenska hem, är oek tid att vända våra blickar till Sveriges och Norges närmaste Arfprins, Hertigen af Östergöthland, *Prins Oscar*. Äfven han hade, och tillochmed några dagar tidigare än den äldre brodren (den 8 Maj), anträdt en långvarig utländsk resa. Han inträffade den 13 i Hamburg, den 14 i Hannover, der han mottogs af hofstaten, intog middag hos majestäterna och qvarstannade till den 16; samma dag till Düsseldorff, der artisterna för honom anställt en kollation, och den 17 i Brüssel, der han emottogs af H. K. H. grefven af Flandern och i hôtelet straxt erhöll genom utrikesministern storkorset af Leopoldsorden, genast fick besök af konungen och blef mycket fêterad. I Paris inträffade han den 19 på e. m. och utreste straxt till S:t Cloud, der kejsaren vistades. Denne hade utfärdat särskilt ceremoniel för Prins Oscars emottagning och vistande i Frankrike. Detta utgör också en tidsbild. Kejsarens ordonnansofficer artillerikapitenen Brady var skickad att möta i Valenciennes, och der skulle äfven vid jernbanan inställa sig befälhafvande generalen för tredje militärdivisionen, prefekten i dep. du Nord och befälhafvande generalen i samma departement. En bataljon linietrupper med musiken skulle vara uppställd vid jernvägsgården för att göra militäriska

honneur. I alla städer, der trainen gjorde uppehåll, voro prefekten, befälhafvande départementsgeneralen och en truppafdelning uppställda. På bangården i Paris väntade krigsministern marskalken Vaillant, marskalken Canrobert, grefve Gustaf Löwenhjelm, presidenten för norra jernbanans styrelse baronen James Rotschild med hela styrelsepersonalen m. fl. och öfverhofmarskalken, hvilken sistnämnde skulle föra prinsen till S:t Cloud. Två infanteribataljoner, en af kejserliga gardet, en af linien, paraderade på bangården. Hofvets vagnar, hvardera bespänd med fyra hästar och med hederseskort af kejserliga gardeskavalleriet, stodo färdiga för att föra Prinsen och hans svite till S:t Cloud. I första vagnen åkte med prinsen den svenske ministern baron Manderström, och baklänges de tvenne marskalkarne. Eskorten från bangården till place de la Concorde var en afdelning »Guides», från place de la Concorde till sjön i Boulogneskogen en afdelning kuirassierer och från Boulogneskogen till S:t Cloud ett detachement af »de hundrades garde». På hela den väg, som cortégen passerade, skulle vakterna träda i gevär och skyldra samt trumhvirflar slås; vid slottet S:t Cloud skulle vakten visa H. K. H. samma honneur, som prinsar af kejserliga familjen. Vid ankomsten till S:t Cloud mottogs prinsen af öfverstekammarherren grefve de Cambacérès och öfverceremonimästaren grefve de Bassano vid stora trappans fot, och kejsaren gick honom till mötes icke blott till öfversta steget af, utan halfvägs ned i samma trappa, ledsagade honom sjelf till kejsarinnan i salonen, och omedelbart derefter blef hans svite presenterad. Särskild bord-, kammar- och stallbetjening anordnades för honom, och vid alla hans utfärder skulle vagnen föregås och efterföljas af heders-eskort, såvida Han sjelf icke befallde annat. Dagen efter ankomsten måste ministrarne, statens högre embetsmän, hofembetsmännen och presidenterna för de tre stora statscorporationerna anmäla sig hos Honom. Vid återresan från Paris skulle samma hedersbetygelser följa Prinsen, ända till franska gränsen.

Kejsarens ordonnansofficer, artillerikapitenen Brady, var en utmärkt officer, som länge tjenstgjort såsom adjutant hos marskalken Canrobert. Prinsen beledsagades på resan af envoyéen baron Manderström, som från Paris rest till Brüssel för att möta, öfversten Lovén, kammarherren kapitenen Flach, ordonnansofficerarne löjtnanten vid flottan Afzelius och löjtnanten vid kavalleriet Due, samt lifmedicus d:r Liljebjörn. Vid ett besök hos prinsen i S:t Cloud lemnade honom kejsaren egenhändigt storkorsset af Hederslegionen. Den 20 reste H. M:t med sin gäst till Versailles, der de dejeunerade uti Ludvig XIII:s galleri, hvarefter de jemte erkehertigen Ferdinand Max af Österrike (den sedan så olycklige kejsaren af Mexico) bevistade en truppreyy i lägret vid Sartory. Efter återkomsten till S:t Cloud gjorde prinsen visite hos gamle prins Jerome och hans barn prins Napoleon och prinsessan Mathilde. Den 22 besökte han palatset Luxemburg, der senaten just då höll session och emottogs han af senatens storreferendarie general d'Hautpoul. På aftonen var bal i S:t Cloud för 400 personer; kejsaren valsade sjelf; prins Oscar deltog med prinsessan Mathilde uti en quadrille af kejsaren, erkehertigen Maximilian och prins Napoleon. Den 23 emottog prinsen i sin farmoders »hôtel Clary» vid gatan Anjou S:t Honoré (Mina Samtida V: 247) uppvaktning af de i Paris varande svenskar. Samma dag var middag i Tuilerierna, på aftonen såg prinsen å operan balletten »le Corsaire», den 24 besöktes i kejsarens och Maximilians sällskap astronomiska observatoriet, i tvenne runda timmars tid. Den 25 foro de begge främmande prinsarne till Fontainebleau, den 27 åsågo de en af kejsaren hållen stor mönstring på Marsfältet, med 40,000 man. På S:t Cloud fick sedan, på aftonqvisten, »undergöraren Gaston» visa sig, och hade prinsessan Mathilde af denna anledning inställt sin för prinsen den aftonen tillämnade soirée. Den 2 Juni for han öfver Rouen till Havre och begaf sig derifrån sjövägen till Cherbourg, hvarest, vid landstigningen, sjöprefektens vagn upptog prin-

sen, kammarherren Flach, kapitenen Brady och en adjutant hos amiralen Hamelin. Genom kuskens oaktsamhet i den stora folkträngseln kring vagnen, stötte denna emot en afvisare, vältades och kastade kusken af kuskbocken samt alla, *utom* prinsen, ur vagnen. Han behöll sitt lugn och försökte fatta de lediga tömmarne, men då han fann detta omöjligt, hoppade Han ur vagnen och föll på den icke stenlagda marken, sönderrifvande i fallet sin kappa, men skadade sig icke vidare, än att han fick en kontusion i sidan, af sabelfästet, på hvilket han föll. Hästarne hade då redan begynt skena och stannade icke förr än de i en stenhög sönderslagit vagnen. Flach vrickade foten. Prinsen besökte redan följande dagen, dels åkande, dels gående, hamnen och grannskapet samt dansade på aftonen vid en bal hos prefekten. Öfversvämningar, som nu inträffade, nödgade honom återresa till S:t Cloud förr än ämnadt var, redan den 5.

Den 10 företog prinsen en promenad i Boulogneskogen, i samma vagn med kejsarinnan, storhertiginnan Stephanie af Baden samt prins Bacciochi. Den 12 besökte vår prins i Paris den stora evangeliska skolan, åt hvilken senare ständerna på grefve Gustaf Löwenhjelms motion anslagit 5,000 rdr bko, och besökte sedermera nämnde grefve, hans dotter och måg, hertigen af Fitzjames. Den 14 döptes i Nôtre Dame den späde kejsarprinsen. I fjerde vagnen åkte prins Oscars adjutant m. fl. och i åttonde vagnen han sjelf med prinsarne Jerome och Napoleon samt storhertiginnan af Baden. Nästpåföljande vagnen inneslöt den nyfödde, och derpå följde kejsarparets egen vagn. Midt i katedralens kors stodo altaret, kejserliga thronen, dopfunten och kardinallegatens thron. På begge sidor om kejserliga thronen voro platser ordnade: till höger för den späda prinsen, storhertiginnan Stephanie (som företrädde svenska drottningen Josephina såsom fadder), prins Oscar, prinsarne Jerôme och Napoleon, prins Lucien Bonaparte m. fl., och till venster för prinsessan Mathilde och Maria, hertiginnan Hamilton, prinsessan Baciocchi m. fl. Vid den efter döpelseakten af

staden Paris föranstaltade banketten i Hôtel de Ville satt prins Oscar på ena och kardinallegaten på andra sidan om kejsarinnan; till venster om sig hade prins Oscar prinsessan Baciocchi. Den 15 besåg han i de kejserliges sällskap illuminationen, och vid den utsökt lysande bal, som den 20 gafs i S:t Cloud för en mindre societet, dansade vår prins hela natten, och afslutade balen med en cotillon, deri han förde madame de Labédoyère.

Den 21 Juni lemnade han åter Paris och afreste med extra-train till Boulogne, för att på aftonen inträffa i London. Han ankom kl. 3 e. m. med engelska kronoångfartyget »Vivid» till Folkstone, dit de, som väntat honom i Dover, nu skyndade att begifva sig, svenske ministern (baron Hochschild) och generalkonsuln (Tottie), den hos prinsen för hela vistandet i England anställde öfverstelöjtnanten Cavendish, Dovers kommendant öfverste Streatfield m. fl. I London tog prinsen in uti Claridges' hôtel, der han följande dagen fick besök af prinsgemålen Albert och prins (sedermera kronprins) Fredrik Wilhelm af Preussen. Sedan begaf han sig till Buckingham Palace, föreställdes drottning Victoria af utrikesministern Lord Clarendon och ceremonimästaren generalmajoren Sir Edvard Cust, samt dinerade hos Hennes M:t och besökte derjemte hertiginnorna af Kent och Gloucester. Vid drottningens lever den 25 i S:t James' palace var han jemte prinsarne af Preussen, Cambridge och Eduard af Sachsen-Weimar i hennes sällskap vid inträdet i thronsalen. De dinerade sedan alla med henne, äfvensom prins Oscars svite. Följande dagen bevistade Han hos markisen och markisinnan af Westminster i Grosvenorhouse en bal, som förenade i sin lysande cercle både drottningen, hennes gemål och en mängd prinsar, statsmän, diplomater och andra utmärkta personer. Den 29 bevistade han gudstjensten i svenska kyrkan, som var öfverfylld af landsmän och engelsmän, samt dinerade hos vår envoyé Hochschild. Den 30 besökte han kristallpalatset, der drottningen låtit anrätta för Honom déjeuner, och dinerade hos hertiginnan

af Inverness, enka efter hertigen af Sussex. Den 1 Juli afhemtade honom prins Albert, för att besöka gevärsfaktoriet vid Innsfield, hvarefter han dinerade hos franska ambassadören de Persigny och besökte *två* baler: hos lorderne Asburton och Combermere. Den 2 var stor konsert hos drottningen i Buckingham Palace för 500 personer; konung Leopold af Belgien, prinsessan Charlotte af Belgien (framdeles Mexicos olyckliga kejsarinna), prins Oscar, grefven af Flandern, prinsen af Sachsen-Weimar, hertigen af Cambridge, Hochschild, Flach, Lovén, Due, Afzelius och Liljebjörn m. fl.; orkestern bestod af 120 instrumenter och kören af 60 utvalda röster. Den 3 for prinsen till Portsmouth att bese allt, mottagen med kungliga ärebetygelser, af amiralerna Seymour och Dundas. Den 4 ankom han, fastän sent, till en kunglig bal hos hertiginnan af Gloucester i Gloucesterhouse. Den 5 besökte han Windsor. Den 7 reste han med drottningen och öfriga kungligheter från Buchingham-Palace till jernbangården och med extra-train till Farnborough, för att i Aldershott öfvervara revy med de från Krim hemkomna trupperna; men ett strömmande regn hindrade revyn, så att den uppskjöts till den 8, då äfven prins Oscar till häst, vid konungens af Belgien och prinsgemålens sida, åtföljde drottning Victoria till lägret. Derefter gaf drottningen ännu samma dag middag i Buchingham-Palace. Den 9, då trupperna gjorde sitt högtidliga intåg i London, förbi Buckingham-Palace, befann sig prins Oscar i drottningens och de öfriga kungligas sällskap på palatsets balcon. Den 10 besöktes Burfords panorama och the German Gallery i New-Bond-Street. Den 11 hade prinsen afskedsaudiens hos drottningen, besökte prinsen och prinsessan af Preussen i Buckingham-Palace, gjorde afskedsvisiter hos hertiginnan af Kent i Clarencehôtel och mottog i Claridgehôtel prinsens af Preussen besök. Den 12 gästade prinsen Woolwich, emottogs af garnisonsbefälhafvaren, generalen Sir William Williams, höll revy med ett nyss från Krim återkommet artil-

leri till häst och fot, besökte officersmessen, embarkerade under kanonsaluter fartyget Vivid ånyo, och gick till sjös.

Den 13 vid middagstiden ankom han till Haag, der hofvagnar förde honom och hans svite till beskickningens hôtel, hvarest hans broders svärfader väntade och hedersvakt var uppställd. Efter besök hos drottningen, prinsessan Fredrik och hennes dotter Marie, deltog han i en för honom anställd stor diner hos prins Fredrik. Följande dagen afreste han till Loo och Soestdyk för att besöka konungen, enkedrottningen, samt prinsen och prinsessan Henrik. Konungen bar de svenska och norska ordnarne, emottog gästen på slottets yttre trappa, och föreslog vid middagen hans skål. Den 16 besågos Amsterdams märkvärdigheter och på aftonen bevistades galamiddag hos drottningen. Den 17 besöktes med prins Henrik holländska marinens modellsal o. s. v. och aftonen slöts hos kronprinsessan af Sverige med hennes föräldrar, uti prins Fredriks pavillon vid Scheveningen. Den 18 dinerade prinsen hos svenske ministern Lövenskiold. Från Rotterdam, dit han afreste i sällskap med sin svägerska, for han med specialtrain till Emerich — för att på Rhen fara till Coblentz.

Så väl här, som i andra länder vann han allmänt bifall. Om också en god del af de artigheter, hvarmed han allestädes öfverströmmades, och den ostentation i glans och prakt, som dervid slösades, till en viss grad må få tillskrifvas, i Frankrike och England såväl som annorstädes, den friska glädjen öfver den unga freden, öfver det slutade Krimkriget och det vestra Europas förtjusning öfver Sveriges hållning under detta krig samt Novembertraktaten — och så tillvida innebar väl hela denna färd till vestmakterna vid denna tidpunkt äfven en afsigtlig politisk *manifestation*, — så står det dock icke mindre fast att fortfarandet, långa veckor igenom, af samma höga gradtal å de främmande hofvens och de utmärkta männens vänskaps-thermometer måste tillskrifvas det intryck, de erhöllo af hans egen person och utmärkta egenskaper. Prinsens intagande yttre,

ans angenäma sätt att vara, samt framförallt den stora
ıkkunskap, som han ådagalade i de minsta detaljer, icke
lott i hvad som rörde sjöväsendet, utan äfven i allt som
örer till det mekaniska, ångfartygsbyggeriet och naturve-
ınskaperna, beundrades verkligen allmänt. Hvilken triumf
ır kung Oscar sjelf låg icke i dessa hans sons triumftåg i
ämmande länder!

Nu började en ny afdelning utaf denna angenäma
ısa, men hvarom ingenting förtäljdes allmänheten, som
ck blott veta att prinsen den 24 Juli hade ankommit till
rankfurt, den 25 till Carlsruhe; att han besökt Heidelberg,
llt *under det strängaste incognito*. Han var sjelf mycket
elåten med sin resa, och uttryckte med stor liflighet i
lamburg den 31 för förf., såsom det angenämaste af den-
amma, den personliga bekantskap, han gjort med ett så
tort antal af Europas mest utmärkta och inflytelserika
ıän. Han reste nu under namnet »baron von Gripsholm».
)en 3 Augusti var han redan i Köpenhamn, och den 7
fgick han derifrån med ångfartyget Slesvig, hvilket konun-
en af Danmark ställt till hans disposition, åt Stockholm,
ıer han inträffade den 11 Augusti och landsteg vid Skepps-
ıolmen, efter *väl* förrättade ärenden i alla afseenden.

Under de 6 hemlighetsfulla dagarne emellan 19—24
uli, hade han gjort passagen på Rhen, och förmodligen
ıke förbisett Neuwied och Biberich! Säkert är att den 30
eptember reste kabinettssekreteraren grefve Ehrensvärd från
tockholm öfver Stettin till kontinenten, och den 6 Okt.
ick han företräde hos H. H. hertigen af Nassau, för att
flemna egenhändigt friarebref från konung Oscar I, med
)egäran om hertigens systers, prinsessan Sofias, hand för
ıonungens andre son; till hvilken förbindelse hertigen med
törsta tillfredsställelse och välvilja lemnade sitt bifall, hvil-
tet officielt kungjordes i Stockholm den 8 Oktober. Prin-
ıen var då icke mera qvar i Sverige, ty han hade åter
est ut, ankommit till Carlskrona den 17 och derifrån åter
ıfgått den 18 September med ångfartyget Valkyrian. Den

21 ankom han till Hamburg och afreste derifrån den 22 på morgonen öfver Hannover *åt Rhen.* Han reste nu såsom »grefve af Tullgarn», och vid hans återkomst till Hamburg, fick förf. redan den 12 Oktober tillfälle att vid en middag, som prinsen gaf i hôtel Streit, och vid hvilken deltogo äfven chargé d'affaires Sterky, d. v. öfversten i preussiska marinen Hyltén-Cavallius, kammarherren Flach, chargé d'affaires i Berlin baron Louis Wrede, cavaliern grefve Claes Cronstedt, lifmedicus Westfelt, muntligen lyckönska. Den 17 Oktober gaf konungen, hans fader, i Stockholm audiens åt hertigens af Nassau adjutant, kammarherren baron Bose, som aflemnade svaret på frieribrefvet, och den 18 stod efter fullbordad giljarefärd den höge fästmannen sjelf åter på Skeppsholmen i Stockholm. Circulaire om förböner i Sveriges kyrkor för fästmön prinsessan Sophia utfärdades den 20 och professoren Olde (Mina Samtida IV: 202) begaf sig strax derpå till Nassau för att undervisa henne i svenska språket. Den 29 Oktober inställde sig hos fästmannen en deputation af Östgöthar, anförda af d. v. landtmarskalken, landshöfdingen i länet grefve Henning Hamilton, för att lyckönska till trolofningen.

Att alla dessa af sönerna företagna resor och deras resultater utgjorde en stor hugnad för den åldrande konungen, kan icke dragas i tvifvel. Att han satte värde på uppvaktningarne af de ofvan omförmälta utländska prinsarne i Stockholm, var också påtagligt, och visade sig isynnerhet vid prins Napoleons afresa, då konungen skänkte honom tvenne salonprydnader, bestående i kolonner med vaser af Elfdalsporfyr utaf fem olika slag. Såsom en annan hugnad hade han uppskattat de skandinaviska *studenternas besök* i Upsala. Redan den 11 Juni, då dessa allraförst upptågade på borggården till Stockholms slott — de danske med boklöfsqvistar i mössorna — var han nog artig att, åtföljd af prins August, stiga ned till dem och välkomna dem med följande ord: »Jag helsar Eder välkomne till Sveriges hufvudstad och gläder mig åt Edert besök. Men den skan-

dinaviska studerande ungdomens vänskapliga möte har en större betydelse än ögonblickets trefnad. En dag skall denna ungdom vårda sitt fosterlands angelägenheter inom förvaltningens och vetenskapernas områden samt upprätthålla dess sjelfständighet. Måtte den tillgifvenhet, de broderliga tänkesätt, som lifva Eder, skjuta djupa rötter i Edra hjertan och bära i framtiden herrliga frukter för Nordens sällhet och ära. Jag önskar Eder en lyckosam resa till Upsala, och vid Eder återkomst skall jag med glädje återse Eder.» — Den 15 Juni, sedan de återkommit från Upsala, gaf dem konungen en bankett på Drottningholms slott, i sin egen, drottningens, enkedrottningens, prins Augusts och prinsessan Eugenies höga närvaro. Tafflar voro anrättade för 1,200 personer. Först i Galleriet och sedan i Rikssalen föreslog konungen skålar, en för konungen af Danmark och danska folket, en för den studerande ungdomen, och höll dervid icke mindre än fyra särskilta tal, som äro märkvärdigt accentuerade. De två första höllos i stora galleriet. *Det första:* »Vänskap och förtroende äro de känslor, med hvilka jag föreslår en skål för konungen af Danmark och danska folket. I vår hyllning i dag äro de oskiljaktige, ty de lifvas båda af samma ädla, sannt fosterländska, mot oss broderliga tänkesätt. Svåra pröfningar hafva de tillsammans genomgått, men de hemtade en oemotståndlig kraft af sin enighet, af sin rättvisa sak, och lika stolt och herrlig svajar ännu Dannebrogen, som fienderna ville omkullkasta och trampa under sina fötter; men dertill var »den Fane for gammel og for god»; — *det andra:* »Tanken på det förflutna höjer ännu stundens glädje. Borta äro de tider, då hemska fördomar och missförstådda interessen mot hvarandra väpnade bröder af samma stam; då bedröfliga fejder försvagade våra krafter och ökade våra fienders makt och öfvermod! Af dessa sorgliga, varnande minnen återstår blott det ärofulla. De nordiska kämparne hafva pröfvat hvarandras krafter och lärt värdera hvarandras mannamod. Vänskapens säkraste grundval är högaktningen. Nu söker

Dansken Svensken, Svensken Norrmannen, ej med mordiska vapen i sina händer, ej med hatet i sitt bröst, men med fridens stämma, med försonlighetens ord, med brödrakärlekens uppriktighet. De ega blott ett hjerta, som varmt klappar för hvarandras väl, en arm, som skall värna deras frihet och sjelfständighet, ett sinne öppet för allt skönt, allt ädelt; och i Sin nåd skall Gud välsigna deras trogna, oupplösliga fostbrödralag. Med detta glada hopp föreslår Jag en skål för den Skandinaviska ungdomens välgång»; — *det tredje* (dessa två sista, i Rikssalen): »Jag kommer till Eder att förnya de skålar, jag nyss föreslagit. Deras föremål äro mig så kära, att jag med nöje dricker dem för andra gången. Jag uppmanar alla närvarande Svenskar och Norrmän att med mig tömma en skål för Danmarks konung och för Danska folket. Konung Fredrik är icke blott den förste, utan äfven den bäste, Dansken i sitt rike. Ingen kan bättre känna hans kärlek för sitt folk, än jag, hans vän och trogne bundsförvandt. Danska folket äger vår odelade aktning. Man trodde att en långvarig freds välgerningar, en mångårig, lugn och ostörd ställning hade insöft dess anda och att dess krafter domnat. Kom så stormen från söder och Dansken stod upp, sina frejdade minnen värdig, den hotande tiden vuxen. De stora uppoffringar, fosterlandet kräfde, bar han med ädel beredvillighet, krigets mödor uthärdade han med tålamod, stridens faror trotsade han med hjeltemod. Seger, ära och samtidens beundran äro hans välförtjenta belöning»; — *det fjerde:* »Hvarje sann fosterlandsvän skådar med glädje den Skandinaviska ungdomen, här församlad i broderlig förening. Ungdom, framtid sammanblanda sig så ofta i vår tanka, ty de höra hvarandra till. Begge omstrålas i dag af broderlighetens uppgående sol. Den upplyser Skandinaviens urgamla fjell, dess mörka skogar, dess klara sjöar, dess leende blomsterfält. Tvedrägten har flytt, hatet har försvunnit. Våra skalder sjunga gemensamt lofsånger, våra svärd stå redo till gemensamt försvar. Skandinaviens andeliga skatter strö

sitt guld för gemensam upplysning och förädling. Hädanefter är krig, Skandinaviska bröder emellan, omöjligt. Detta orygglіga beslut står med outplånliga drag inristadt i de tvenne nordiska konungarnes hjertan, i de trenne Skandinaviska folkens bröst. Måtte den Skandinaviska ungdomen allvarligt uppfatta Nordens stora betydelse, alltid vara färdig att offra lif och blod för Nordens ära, och då skola alltmer förverkligas våra skönaste förhoppningar om Nordens framtid. En skål för den Skandinaviska ungdomen!»

Men skandinavismen erhöll detta året ännu flera lika ovanliga uttryck. Till Unionsdagens firande, den *4 Nov.*, gafs på Christianias theater en »Festforestilling», med prolog af P. A. Jensen:

Hvem vil benegte, at en Dag som denne
der standsede den bittre Broderkiv
og blev et Vendepunkt i Nordens Liv,
bör festlig mindes, for den gaar till Ende?...
Nu *kan* det ske; men længe, meget længe
man dref omkring af bitter Fordom blind,
saa surt til denne Dag, — og vilde trænge
en hver Betydning af den ud af Sind...
Nu er det bleven anderledes, nu
er Navnet *Svensk* os Navnet paa en *Broder*,
og Norsk og Svensk, det er som *jeg* og *du*,
jevngode Sönner af den samme Moder...
En Fællesarv: *Forpligtelsen at stande*
Ryg imod Ryg for alle Nordens Strande;
og vi skal *staa*, ja staa tils sidste Mand!
thi Kongen selv, vår Oscar, gaar foran
og trende Sönner ved hans Side staa,
som Farfar og sin Fader slægte paa.

Vid studenternas bankett i Christiania, samma afton, sade bland annat prof. *Monrad*, som föreslog skålen för Sverige: »Sverige och Norge hafva mycket att lära af hvarandra. Det slog mig isynnerhet i somras, då jag hade den lyckan att vara med på det oförgätliga besöket i broderlandet, då jag vandrade i Upsala domkyrka, och isynnerhet beså det Gustavianska grafchoret, då jag besökte Skokloster och

Stockholms monumenter; då, säger jag, framträdde isynnerhet åskådligt för mig hvad Sverige har och vi sakna: *forntid*, hvarmed det står i omedelbart sammanhang, en oafbruten lysande tradition. I Sverige ha alla förhållanden sin historia och sina monumenter, som omgifva dem med en viss helighet; allt är vuxet från djupa, mångfaldigt förgrenade rötter och har derföre en fast, föga rörlig, allvarlig hållning. Deraf också detta ståtliga, gravitetiska, som vi uppdaga öfver allt hos våra bröder, ända till deras fulltoniga, långsamma, klingande uttal. Svenskarne äro alltigenom ett adeligt folk. Vi Norrmän äro hufvudsakligen ett borgarfolk utan anor — ty den stamtafla, som skulle sammanbinda oss med forntid och medeltid, är bortrifven. Hos oss är allt nytt och färskt, uppskjutet på en natt, städse bärande nuets och den raska rörlighetens pregel... Den äldre, allvarligare brodren kan ingifva våra rörelser mera fasthet och hållning, påminna oss om konseqvens, sammanhang och respekt för det bestående, påminna oss att icke löpa från oss sjelfva. Ty det ligger äfven fara i denna »färska kultur»; trädet står icke väl på de korta rötterna: det är icke godt att blifva alltför praktisk och ryckas med af hvarje s. k. tidens fordran, hvarje vind som blåser från Frankrike, England och Amerika.» — Och tidningen Christianiaposten beledsagade festen med betraktelser, sådane som dessa: »Den gamla misstänksamheten, som stod såsom den sista lemningen af en försvunnen tids nationalhat, har småningom måst gifva vika för öfvertygelsen om det svenska folkets broderliga välvilja och aktning för våra institutioners frihet och sjelfständighet. De sista tidernas händelser hafva öfvertygat en hvar om vigten och nödvändigheten deraf, att den skandinaviska halföns tvänne folk öfvergifva all småaktig strid och inbördes afund och *förena sig till gemensamt försvar mot gemensamma fiender*. Fjerde Nov. skall för framtiden vara en nationel högtidsdag vid sidan af den 17 Maj. När studenterna för 2 år sedan firade Föreningsdagen, var detta en kraftig protest mot rösterna för

dagen, som talade om Norrmännens ovilja mot det svenska broderfolket och triumferande förkunnade (1854) unionens förestående upplösning... Föreningstanken har gjort ett mäktigt steg framåt... Det bör icke kunna talas om Unionens upplösning i samma ton som den, hvari man talar om utträdandet ur ett handelsbolag, der den enskildes utsigt till fördel är det afgörande och bestämmande. Allt som folken sluta sig tillsammans i kärlek och endrägt, skola tillknytnings-punkterna mångfaldigas. De skola finna sitt uttryck i en mängd af institutioner, hvilka skola stå såsom slående vitnesbörd om att föreningstanken är den vigtigaste lifsprincip i Nordens folks lif.» Hvilken triumf för unionskonungen!

Så samlade sig under detta enda året i kung Oscars hjerta hugnaderna af fredsslutet och Novembertraktaten, af besöken utaf franska och preussiska prinsar, af den ena sonens popularitet i Norge och Danmark, af den andres i Frankrike och England, af en ny trolofning inom familjen och slutligen af en ny och mot Sverige vänskapligare sinnesstämning i brödrariket på Unionsdagen, för att icke tala om skandinavismens Trias — samlade sig, säga vi, dessa hugnader liksom till en afskedsglimt ifrån kung Oscars aftonsol, kort innan hon tog afsked och gick in för sista gången i de tunga töcken, hon aldrig mera skulle lemna! Ännu i November 1856 släppte han ut den tredje sonen till kontinenten, att der tillbringa hela vintern, och ledsagade Honom Sjelf ombord. Den 17 och 18 träffade förf. den unge prinsen, August, i Hamburg.

Det förstås att missljuden ifrån den svenska pressen och riksdagen icke derföre kunde alldeles upphöra. I Aftonbladet för den 22 Sept. föregafs bland anledningarne till kronprinsens då omtalade snara återkomst till Stockholm, det ändamål »att verka på utskottsvalen i Sverige så, att regeringen derigenom skulle erhålla ett öfvervägande inflytande på riksdagsärendenas gång.» Gegen Dummheit kämpfen Götter auch vergebens! Äfven i afseende på första huf-

vudtitelns reglering i anledning af prins Oscars förestående giftermål var Aftonbladet framme med anmärkningar, hvilka på Riddarhuset framkallade penibla s. k. principdebatter, om konungs välde öfver sina barn. Och visst sökte illviljan alldeles in absurdum redan på sommaren draga konung Oscars uppriktighet i tvifvel i politiskt hänseende, t. ex. genom bref ifrån Stockholm till Österreichische Zeitung (upprepadt i l'Indépendance Belge den 25 Juli) att »hela den högre administrationen i Sverige undergått total förändring och att alla högre embetsmän, som icke äro Rysslands afgjorda anhängare, blifvit afskedade och ersatta af dessa» (t. ex. finansministern Palmstjernas och utrikes ministern Stjernelds afsked); hvartill en annan Brüsseler tidning, »La Presse Belge», den 29 med rätta svarade, att »ingen är mindre böjd att, såsom man fruktade, omfatta det ryska systemet, än de skandinaviska länderna med Sverige i spetsen»; — och visst funnos några, som tydde det norska unionsfirandet (både 1854 och 1856) såsom en »frukt utaf fruktan» för Finnmarksgränsetvisterna och behofvet af en rygg emot Ryssland, likasom en stor del af den danska skandinavismen aflades och föddes under påtryckningen af Tyskland och i behofvet af en rygg emot Preussen, samt att *derföre* fick Sverige så sällt den skandinavistiska äran att »sitta emellan.» Men allt detta voro blott ringa, snart skingrade dunster, emot de ogenomträngliga moln, i hvilkas famn kung Oscars ljus snart skulle alldeles slockna.

Den glans, som på detta hans äras sista år omstrålade så väl hans regeringsåtgärder, som hans lands ovanligt lyckliga ställning, återspeglades i hans sista throntal — det, som han höll vid 1856 års riksdags öppnande: »Vid edert sammanträde, Gode Herrar och Svenske män, finnen J Riket i en lycklig ställning af yttre anseende och inre förkofran ... Den 21 Nov. sistlidne år har jag med England och Frankrike afslutat särskilda fördrag, hvilka gifva en ny helgd åt fordna ärofulla förbund ... Våra näringar äro i ett blomstrande tillstånd, handeln har erhållit en hos oss hittills

okänd utsträckning, åkerbruket gör årligen nya framsteg, hvilka, jemte ett klokare användande af dess alster, framkallat ett öfverskott, som med fördel kunnat till främmande länder utföras. Nästan i alla riktningar hafva gynnande tidsförhållanden manat till en berömvärd verksamhet, som på det allmänna och enskilda välståndet utöfvar ett fördelaktigt inflytande ... Den lyckliga förening i Norden, som min Höge Fader tillvägabragt, skjuter med hvarje år djupare rötter i de skandinaviska brödrafolkens hjertan och öfvertygelse ... Jag ämnar föreslå stora företag till fullbordande af ett jernvägssystem, som mäktigt skall främja landets ytterligare utveckling. De vid sista riksdagen beslutade åtgärder rörande bränvins tillverkning och försäljning hafva medfört de lyckligaste följder, så väl i ekonomiskt som sedligt afseende ... Jag har låtit utfärda nu gällande Tulltariff, hvarigenom ytterligare lättnader för handel och sjöfart blifvit beredd ... En ny stadga för Rikets Elementarläroverk har nyligen blifvit utfärdad ... De lagbud, som lägga hinder emot religionsfriheten och fri andaktsöfning, böra försvinna ... Förslag härom äfvensom till landsförvisningsstraffets afskaffande och brottmålslagens förbättrande i vissa andra delar skola Eder föreläggas» ... o. s. v.

Konung Oscar skref sjelf sina tal. Hvilken triumf och fröjd för denne initiativernas kung, som man vid hans thronbestigning malitiöst kallat »Parvenu», att nu kunna med sanning skildra det af Honom regerade landet med sådana färger, isynnerhet om han vetat, hvad han då icke visste, att detta var det ögonblick, han skulle för sista gången tala från thronen! Ty han kom aldrig mera upp på densamma.

XIV.

Flyttning från Sverige.

Diligence-resa från Stockholm till Götheborg. — Silhouetter af bekanta i Stockholm. — Posthumus frigöres från tidningsverlden. — Men faller i stället uti en ormgrop. — Mina vänner, fienderna. — Svenska Postkommissariatet i Hamburg. — Postverkets hemligheter. — Tjenstetillträdet. — Tvist mellan Staten Hamburg och Sverige, om sjöpostföring. — Merck, Hencke och Lauezzari. — Våldsam plan emot svenska flaggan. — Norsk brefvexling. — Dansk rivalitet och intrig. — Gripenstedts plan om en postkomité. — Mitt memorial om Sveriges utrikes brefvexling. — Yttermera en vördsam Promemoria.

Kyrktornsklockan i S:t Clara i Stockholm slog 6, på morgonen den 9 April 1856, då portarne till diligencebolagets hus, grefve Horns vid Claræ södra kyrkogata, öppnades för Götheborgsdiligencen, som i den gråa morgonen sakteligen rullade ut, för att börja sin femdagarsresa ifrån hufvudstaden till rikets andra stad. Bland passagerarne befann sig äfven förf. af dessa blad. Vintern hade varit ovanligt sträng och ihärdig, så att ännu voro Stockholms saltsjöfjerdar stängda af is, jernvägarne voro i vårt land knappt mer än påbörjade, och så fanns nu, för den som hade brådtom att komma ut till kontinenten, ingen annan väg än denna diligencetour till rikets vestra kust, der man kunde hoppas finna nordsjön isfri och ångbåtar färdiga. Första dagen, ännu ostligt och temligen nordligt, funno vi isgatan qvar, men ju mera den åbäkliga vagnen nalkades vestern, desto mer fördjupade han sig i undersökningar af den svenska lerans segheter, så att han emellanåt tvang oss att lemna sig, på det att han icke skulle lemna oss. Vi fingo till fots då hjelpa fram oss sjelfva, så godt vi kunde; ja, emellanåt, när han beslutsamt tvärstannade, nödgades vi släpa honom egenhändigt, »durch dick und dünn,» sjelfva djupt nedsjunkande i gyttjans trånga famn, ur hvilken med

pelsar och bottesfortes man blott i sin anletes svett kunde arbeta sig åter upp. Sådan var den tidens svenska resebeqvämlighet, vårtiden. En yngre generation, som nu behagligt slumrar sig fram på jernvägskupeernas divaner och vid stationerna träder till de rykande faten på dukade bord, kan svårligen rätt begripa, hvilket »Marstrandsarbete» en landtresa i Sverige då för tiden innebar, eller tänka sig den ytterliga eländigheten i förplägning, tillochmed på den största diligencetourens på förhand bestämda hviloställen och nattqvarter. Nära 22 år tidigare hade förf., i omvänd riktning, behöft sexton dagar för resan på Götha kanal från Götheborg till Stockholm (Mina Samtida I: 35, 36), och det var altid en vinst att nu kunna hoppas ett slut efter endast *fem*, nb. i fall vagnen så länge hölle ihop, i fall intet snöfall tvunge oss att anförtro våra personer åt små öppna slädor i obanade drifvor, eller vi icke, förkylda i de kalla rummen och sängarne, insjuknade så att vi måste blifva någorstädes qvarliggande.

Under dessa fem oändligt långa dagar af sysslolöshet — skakningen af vagnen medgaf icke ens lecture — hängaf man sig åt fantasiens och åt minnets arbetsmethoder. Då hade jag ännu icke fått det svaret af en rik magnat (som sedan cæderade bonis), när jag för honom prisade arbetets välgerning äfven såsom nöjsamt tidsfördrif, det: att han »aldrig arbetat och funne detta långt mera angenämt,» liksom gamle millionären Hall i Götheborg sade om sin son John, hvilken på ålderdomen blef en trasvarg, som med hål för armbogarne dog uti en gammal spis: »ser ni, *min* son behöfver inte arbeta, för han får pengar nog ändå.» Föga stoff till tidsfördrif lemnade sådana ställen och stationer, som: Barkarby, Tibble, Wi, Enköping, Kungsby, Westerås, Tunda, Köping, Arboga, Fellingsbro, Örebro, Kumla, Blacksta, Sumpen, Wretstorp, Bodarne, Hofva, Mariæstad, Björsäter, Enebacken, Kållängen, Lidköping (der vi dock åtminstone hade frispektaklet af en pojke, luden i ansigtet såsom af råttskinn), Mälby, Sparlösa, Bäreberg, Sollebrunn, Hverled,

Wadbacka och Nohl — en väg, som väl nu snart tillhör traditionen blott, sedan jernvägarne bragt honom ur bruk och hvilken derföre här utprickats till tjenst för framtida forskare, som möjligen vilja veta, hvar forntiden for fram. Så öfverlät jag mig i stället, i sinnesstämningen af skilsmessa från alla, åt betraktandet af det galleri utaf bekanta, mer eller mindre värderade, älskade, aktade — personnager, med hvilka jag under den långa Stockholmsperioden råkat i beröring; t. ex. konungarne Carl Johan och Oscar, den sistnämndes fyra söner, den vördige och nitiske Matthias Rosenblad, den upphöjde och dock helst ironiskt spelande Hans Järta, den tålige riddaren Magnus Brahe, den engelskt torre men kunnige och flitige Magnus Björnstjerna, den spirituelle Gustaf och den spiritistiske Carl Löwenhjelm, den skarpsynte och rosenfärgade Carl David Skogman, den slutne coalitionsmannen Arvid Posse d. ä., den fryntlige Lars Herrman Gyllenhaal, den spekulerande initiativmannen Christoffer Isaac Heurlin, den godmodige och enfaldige brodren Johan bredvid den stormodige och mångfaldige Carl Fredrik af Wingård, den värdigt förbindlige Gustaf Adolf Sparre, den hetsige hedersmannen Gustaf Peyron, den framdragne och uppkomne Anders Peter Sandströmer, den ljuslockige poeten Atterbom, den välmenta »confusionen» Mauritz och hans broder den pålitlige konungsmannen Erik Lewenhaupt, den städse lika tillräcklige som tillräknelige Christoffer Ludvig Manderström, den behaglige tusenkonstnärn Bernhard von Beskow, och många flera; brokig var samlingen af författare och konstnärer, som under de sjutton åren af mitt tidningslif uppsökt mig, när det gällde att utverka välvilliga yttranden om sina böcker: — den både lurande och krypande C. J. L. Almqvist, hvilken kom, så att säga smitande, i sin yfviga svarta sammetsbarett, likasom han sjelf utstuderad och sammetstassande; litteratören och »föredragaren» Trouillet, som sedan blef verkmästare på L. J. Hiertas sidenfabrik, den öfvermodige violinspelaren Ole Bull, den ryktbare dansmästaren Taglioni, den fiffige magikern Bosco, den

tungstöflade konstberidaren Rappo, violinisten Ghys och föreläsaren grefve Suzor; författarinnorna, den krokryggiga men fina Sophia Bolander, de långlockiga inventiösa och qvicka systrarne Granberg, den hektiska något opålitliga Sophie von Knorring, den skönskrifvande, timida och anspråkslösa Wilhelmina Stålberg och deras carricature: den författande declamatös-pigan Sophie Sager; adelsfruarne Carolina Ridderstolpe, Ebba Flach född Aminoff, aktriserna den älskvärda Emilie Högqvist, den berusande Charlotte Ericson, den blåklintsljufva Jenny Lind, den högbustade Mathilda Indebetou, den gracieusa ben-fransyskan Sophie Daguin, den sprakande grotesqueryttarinnan Leopoldine Leczinsky, och många deras likar. Den smuttande, städse sina läppar slickande Pehr Westerstrand, den flintskallige grinsande August Blanche, med tummarne instuckna i sammetsvästens armhål, den tunne revolutionsälskaren J. G. Carlén, den frodige och svartmuskige Herrman Bjurstén, den banditsvarte observatören C. M. Crusenstolpe, den tystlåtne Calle, den jublande Olle Strandberg, den snörflande och högröstade jätten Johan Johanson (Argus), den långsmale, kutryggige, städse blinkande, rödhårige Lars Hierta, den undersätsige öfversittaren W. F. Dalman, den linlockige, knasterrökande cynikern Angeldorff, den doftande och finputsade ceremonimästaren Constans Pontin, den högpannade, klarögde Georg Svederus, den böjlige men outtröttlige Jonte Wahlström, den kortvexte snabbfotade Hazelius, den rosenkindade eleganten »medborgaren» Gustaf Hjerta, den tunnstripige mä-bäh-ande Anders Lindeberg, den förnumstigt småleende Julius v. Sydow, den nigande A. L. Björck och den käpprake J. N. Bruhn, den flygande holländaren van Boom, den sirligt spatserande Julius Günther, den sorgbundet leende tragikern Georg Dahlqvist, den påflugne lustigkurren Svante Hedin, den plirande »jojo»-Jolin, komedianterne Lars Hjortsberg och Sevelin, den städse örfiltäckt utmanande uppsynen af O. P. Sturzenbecker, den plirande S. A. Hedlund, den liksom tillplattade vattenläkaren Lagberg, den frodigt skäggade homöopathen Lied-

beck, den löpande och meddelsamme anatomen Anders Retzius, den jungfrukindade gamle gymnasten Branting, Ridderstad, Palmér, Sandvall, Petré, Wærn (d. ä.) och Björck, bokhandelskolosserna Brudin och Huldberg, o. s. v. Och dessa många, anonyma, yngre embets- och tjenstemän — af hvilka mer än en sedermera kastats upp till samhällets tinnar — i tysthet, mot kontant erkänsla fordom medverkande till posttidningens spaltfyllnad, »såsom Nicodemus, om natten!» Då jag vid en festmiddag bjudit dem, jemte redactionens mera synliga medlemmar, för tillfället inalles lika många som svenska akademiens ledamöter, och skrämde dem genom en skalkaktig toast: för de här församlade aderton posttidningsförfattarne, lugnade jag dem straxt derpå med tillägget: »utom en, hvilken jag aktar mig att nämna,» ty nu hade alla de skyldige 17 ändå en utväg att bortblanda förhållandet.

De snart sjuttonåriga bestyren uti tidningar i hufvudstaden, hvilkas finanser befunno sig på den fot, att en fåtalig personal måste fördubbla sina ansträngningar, hade för mig haft tvenne oangenäma följder: att tjenstgöringen och arbetet i embetsverken icke kunnat så skötas att s. k. embetsmeriter derigenom förvärfvats, samt att helsan börjat betänkligen svika i följd af det myckna stillasittandet vid skrifbordet, ej sällan ända till 16 timmar på dygnet. Så hade jag de senaste åren, gång på gång, bedt konung Oscar hjelpa mig ifrån dessa bestyr, och tyckt mig anspråkslösast kunna hoppas att vid ett postkontor fullgöra tjenstens fordringar.

Första gången föll talet på postinspectoratet i Stockholms län, men denna tjenst ansågs då icke tillräckligt gifvande för en familjs underhåll. Derpå 1854 ifrågakom Carlstad, men konungen svarade att han redan gifvit sitt löfte åt en annan, som också ganska riktigt erhöll den platsen, hvilken jag också icke sökte. Det följande året troddes Helsingborg kunna passa, och konungen gaf verkligen löfte, hvarpå ansökan af mig ingafs d. 30 Dec. 1854;

i konseljen, den 24 Jan. 1855, stridde H. M:t för denna sak i nära en hel timmas tid, innan han gaf vika för ett par af statsråden, som arbetade för en annan, under det att ett par af dem, som skulle talat för mig, händelsevis voro borta; straxt efter konseljens slut lät H. M:t skrifva en notis till mig om utgången, och gaf en af ministrarne uppdrag att fråga, om jag »ville ha Hamburg;» hvilket förslag gick långt öfver mina dittills varande planer och förväntningar. Sedan jag samtyckt, var man tillochmed så artig att låta mig läsa poststyrelsens förslag till reorganisation af denna utpost (som då skulle skiljas ifrån legationen hvilken den dittills tillhört), innan K. M:t antog detsamma. Femtio år hade nemligen dittills ministerresidenterna tillika varit postkommissarier. I Mars 1856 blef grefve Wrangel rappelerad från sändebudsplatsen, och insände då sjelf sin afskedsansökan från »postkommissariatet,» hvilken inkom till finansdepartementet den 25 Mars. Lördagen den 5 April på e. m. fick jag från expeditionschefen i finansdepartementet en biljett, med uppmaning »enligt uppdrag, att, om jag skulle önska att vid återbesättandet af den ledigblifna tjensten komma i nådig åtanka, med första ingifva underdånig ansökan;» den 7 efterkom jag uppmaningen och fick samma dag afskedsaudiens hos konungen, som dervid bemödade sig att temligen utförligt skildra Hamburgs så väl ljusa som mörka sidor, mottog min tacksägelse för den blifvande utnämningen och sade mig farväl; den 9 afreste jag från Stockholm, blef utnämnd i konseljen den 11, hvarom jag genom telegram fick underrättelse vid framkomsten till Götheborg, och inträffade i Hamburg den 20, allt i samma April månad. Svenskarne logerade mestadels uti hôtel Victoria, der jag nu erhöll rummet nr 3 (tio år senare, då jag åter behöfde taga min boning i ett dervarande hôtel, förde händelserna till dubbelt »we»: Waterloo och dubbelt »tre»: nr 33.)

Utnämningen framkallade ett allmänt »skall» i tidningsverlden. Aftonbladet tyckte att postverkets tjenstemän hade

större skäl att beklaga, sig, än vid andra utnämningar då tjensterna plägat lemnas åt officerare (A.-B. ignorerade, att hela Posttidningen egentligen hade sitt ursprung ur svenska postverket); Friskytten åberopade återigen Posttidningens (nb. icke af mig, utan af den särdeles radikale Björck, författade) referater af Ungerska kriget, såsom skäl till förkastelsedomen öfver den utnämnde; Jönköpingsbladet talade i samma tonart; Svedboms Aftonblad förebrådde sedan en gång den utnämnde att han varit conservatif — »genom att begärligt meddela hvarjehanda till sitt ursprung tvetydiga skrifter mot de liberala sträfvandena i Europa sedan 1848, synbarligen tagande parti för reaktionen i andra länder» o. s. v. Den afgångne utgifvaren hade, före sin afresa från fäderneslandet, begärt af efterträdaren att posttidningen, i händelse af anfall, icke måtte på något sätt uppträda till den frånvarandes försvar, men Björck genmälte likväl i tidningen den 23 April: »Då red. af A.-B. nu får veta, att den anfallne redan lemnat hufvudstaden, skall det säkert sjelf ogilla detta utbrott af harm mot en f. d. motståndare, hvilken såsom frånvarande icke *kan* försvara sig och till hvars försvar hans många vänner icke *få* uppträda. Utan att bryta mot detta förbud, kunna vi anmärka, att tillvaron af många politiska fiender åtminstone icke vittnar *emot* en mans karaktersfasthet och trohet i grundsatser, samt att tillvaron af *förbittrade* fiender (och till dem måste förf. i A.-B. väl räknas) vanligen bevisar, att man förstått sätta sig i respekt och att det »komiska intrycket» icke varit det öfvervägande hos dem, som varit med i leken.» Åsigterna inom tidningsverlden visade sig emellertid mer delade, än förf. förmodat, isynnerhet hos åtskilliga blad, mot hvilka han dock ofta ganska skarpt polemiserat. Den ene (F. R. 16 April) sade att H. vore »känd såsom en särdeles punktlig och ordentlig man, med mer än tillräckliga insigter för tjenstens bestridande,» samt att »allmänheten sålunda äfven skulle få allt skäl att vara belåten med den skedda utnämningen;» Götheborgs Handelstidning (18 April) ansåg att

»en skicklig postkommissarie bör åtminstone kunna mildra det obehag, nämnde postkontor vållat svenska korrespondenter,» samt önskade den utnämnde »lycka att försöka sina krafter på detta för honom hittills främmande fält inom administrationen;» Kapten Puff erinrade (19 April) att både »excellensen Rosenblad och biskop Franzén roat sig i unga dar med tidningsskrifveri, att Carl Johan skref åtskilliga artiklar för Crusenstolpes »Fädernesland», att konung Oscar som kronprins troddes korrespondera med Aftonbladet, presidenten Hartmansdorff och öfversten Hazelius sysselsatte sig med det publicistiska yrket ännu,» och att det funnes än »åtskilliga andra höga funktionärer med litet bläck på fingrarna.» Likväl »ansågs det hittills nästan som en skam att skrifva i tidningar, och den unge man, som kastade sig in på den banan, gjorde sig dermed omöjlig för hvarje annan.» Men nu »hade det börjat dagas äfven för publicisterna.» Feuilletonisterna kunna »sedan den dag, då författaren till »Hjertklappningen på Dalvik» blef hofrättspresident, aspirera statens högsta och anseddaste embeten,» Najadens utgifvare Améen fick inträda såsom sekreterare i poststyrelsen, f. d. redaktören i Götheborgs Handels- och Sjöfartstidning Ekbohrn fick förordnande såsom tullinspektor vid Blockhusudden. »Man ställer sig okunnig om H:s meriter. Han har dock i sexton år med värma och liflighet deltagit i vår offentliga diskussion, först såsom medarbetare i »Biet», sedan såsom utgifvare af »Morgonen» och slutligen såsom redacteur-gérant för det officiella bladet. I nummer två af dessa tidningar iakttog han en temligen oppositionell hållning mot styrelsen, och det på en tid, då oppositionen alldeles icke var populär; för öfrigt har han yttrat sig med mycken säkerhet och betydlig polemisk skärpa.» En annan af de fordna ovännerna, Söndagsbladet, sade den 20: »H. kan hafva sina egenheter, han som alla andra menniskor, men man kan ej frånkänna honom ett strängt ordningssinne, så strängt att det mången gång öfvergår till pedanteri, och just en sådan man behöfves på denna plats. Såsom en

litterärt bildad man, hvilken under mera än 20 års tid varit dels medarbetare, dels utgifvare af tidningar, kan man väl icke vilja jemföra hans kunskapsförråd och derunder vunna erfarenhet med de posttjenstemäns, hvilkas förbigående vid befattningens tillsättande Aftonbladet klandrar. Då återstår endast, hvad A.-B. äfven framdrager, att han varit tidningsutgifvare, men det var sannerligen högst oväntadt att höra den satts drifvas af A.-B. att, blott för det man är tidningsutgifvare, man icke bör kunna ens komma ifråga att användas i statens tjenst. Icke hade A.-B. något att anmärka då t. ex. prestmannen Almqvist nämndes till regementspastor vid Lifbeväringen ... För att vara uppriktiga, så måste vi dessutom tillstå att en person, som under tio års tid varit utgifvare af landets officiella tidning, en befattning som kräfver större ordentlighet och är långt mera mödosam, men långt mindre indrägtig, än utgifvareskapet af A.-B., kan ega det anspråk af vederbörande, åt hvilkas tjenst han egnat sig, att erhålla en sysla, som, på samma gång den tryggar honom mot behofven, sätter honom i tillfälle att under hvilan återhemta helsa och krafter. Då hr Svedbom varit med i tio år, så tycker han kanske detsamma.» Kapten Puff sade den 26 April att man »på H:s postkommissariat i Hamburg gjorde sig så stora förhoppningar, att hans afgång från publiciteten betraktades såsom en verklig vinst för densamma;» Östgötha Correspondenten yttrade den 30 om utgifvandet af Post- och Inrikes Tidningar, att det vore »en befattning, hvilken H. oaktadt det bryderi, hvarmed den till äfventyrs mången gång varit förenad, skött på ett i flere hänseenden berömvärdt sätt;» o. s. v.

Konungen hade ämnat mig hvila, då han ställde mig på denna utpost i Hamburg, men anade icke att den genom la force des choses, och isynnerhet de svenskes egen vis inertiæ, redan var en »förlorad post», tillspillogifven åt en oupphörligt korsande tiraljör-eld. Och äfven här, likasom i Posttidningen, måste man göra face ej mindre inåt, än utåt;

helst detta institut var det enda återstående svenska embetsverk på kontinenten (legationer och konsulater oberäknade) och således genom sina undantagsförhållanden obeqvämt för vanlig svensk öfverstyrelse-slentrian. Läsaren har sett (Mina Samtida VI: 149—152) huru grannarne betedde sig mot Sverige, just på denna plats; allmänheten ropade ve öfver kontoret, hvars rykte stod mycket lågt, emedan ärendenas vård under residentstyrelsen råkat i lägervall. Autoriteterna i Hamburg och Stockholm hade nu vid Wrangels afskedstagande på alla sätt ansträngt sig för kontorets upphäfvande, och dervid hade ej mindre tyska och danska vederbörande, än äfven svenska legationen och svenska poststyrelsen räckt hjelpsamma händer. Min hastiga utnämning och ankomst till Hamburg, samma dag då dit anlände det nr af Posttidningen, i hvilket utnämningen kungjorts, var för dem en lika tvär som bitter deconfiture, och nästa ändamålsenliga försök från deras sida blef att söka göra för personen äpplet så surt, att han snart sjelfmant skulle öfvergifva det, eller ock att bringa honom på det hala, komma honom på fall, så att han snart måtte blifva återkallad. På annat sätt sökte förf. förgäfves förklara chargé d'affaires insolenta façoner, hans bemödande att öfvertala mig att flux resa hem igen då han förnam beloppet af den aflöning, staten bestod, hans stötande nonchalance, när han skulle presentera mig för Republikens högsta postchef Ministern (Syndicus) Merck och hans sätt att vara, då vi i samqväm hos andra sammanträffade. Hos ministern Merck ville han i förstone knappt införa mig, och när detta dock slutligen skedde, försökte han, då jag i uniform afhemtade honom till detta gemensamma besök, att rentaf skicka hem mig igen för att lägga af uniformen; så att jag måste allvarligen påminna att öfver min klädsel vid detta tillfälle hade jag ensam att besluta. Emellertid följde han mig sjelf i sin vanliga förmiddagsbonjour. På samma räkning måste jag sätta, att vid den svenskes första besök hos de sex öfriga postdirektörerna derstädes, den

Hamburgske (Hencke) med republikansk grofhet skyndade sig att förklara, att jag vore der i staten »nicht anerkannt sondern nur *geduldet*,» och den danske (grefve Holck, som gjort sig så säker om att nu få med sitt eget alldeles införlifva det svenska kontoret, att han redan tillsport den svenska postpersonalen rörande dennas aflöningsanspråk för att, efter införlifningen, vid danska kontoret fortsätta sitt svenska och norska postarbete) i början tillochmed vägrade att emottaga mig. Jag hade således kommit rentaf i en ormgrop. Om mina svenska ovänner då anat detta, torde *deras* vrede snart saktat sig.

Under sådane, föga underlättande, auspicier hade jag emellertid nu att börja mitt arbete. De s. k. liberales i Sverige vanliga fördom, att den som hyste conservativa åsigter, dugde till ingenting, förnekade sig icke heller nu. Omedelbart efter tillträdet till tjensten erhöll jag från *Berlin* af en svensk, ett anonymt, högst otidigt bref, sprakande af liberalism, sådan den mot oliktänkande plägar despotisera och hvari helt öppet och kategoriskt förklarades att så uselt var aldrig svenska postkontoret i Hamburg, som det blifvit sedan jag kom dit!

Emellertid blef det nödvändigt att veta, på hvilken botten af befogenhet kontoret verkligen stod. Dess ålder kunde icke mer utrönas, emedan det uppvuxit ur händelsernas gång, utan formligt beslut eller skrifven instiktelseurkund. Kort efter första Hansadagen i Lübeck, 1260, afslöt Hamburg handelsfördrag med svenska hofvet, hvilket tillförsäkrade staden fri handel och trafik uti svenska besittningarne. Skånefararesällskapet i Hamburg, som idkade köpenskap och fiske öfver hela Östersjön, egde bestånd redan före Kalmare-unionen, och var ett af dem, som för egen räkning underhöllo »Botenpost», regelbunden budskickning, på en tid då *ingen* allmän postinrättning förefanns. Sällskapets affärsvänner utomlands skickade äfven sådane postbud *till* Hamburg, der nästan hvarje lands handelscorps hade sitt postombud, som utdelade brefven. Häraf upp-

kommo brefsamlingsanstalter; deras verksamhet utsträcktes, utan att någon det hindrade, emedan de icke inkräktade på annans rätt, i en tid då *ingen* stat visste hvad »posträtt» var. Vid medlet af 1600-talet funnos i Hamburg tio större postanstalter, bland hvilka den svenska nämndes främst, utom diverse privata formän och botenposter. Svenska riksarkivet förvarar ännu redogörelser från svenska posthuset i Hamburg för året 1620, och 1618 omtalades det af en Emanuel Agenna såsom »*Kongl. Maj:ts*» post, samt hade således redan dessförinnan fått officiel egenskap, om det också icke alltid sköttes af infödd svensk man. Den förste mig bekante svenske »post*mästaren*» Walter Schörling, utnämndes 14 Nov. 1635, och synas hans företrädare hafva kallats »faktorer». Sjelf hade Sverige inom egna gränser hvarken postmästare eller statspost förr, än just vid denna tid. År 1649 funnos i Hamburg 21 brefanstalter, deraf blott 4 och deribland den svenska, kallades »Posten», men de öfriga förde det ringare namnet »Boten»; och i adertonde seklet beklagade sig Hamburgs senat hos romerske kejsaren deröfver att rättnu postanstalterna i staden vore så många, »som tegelpannor på taken.» År 1758 förklarade likväl samma senat uti skrifvelse till samma romerska rikes kejsare, att staden så mycket mindre dragit i betänkande att, tid efter annan, allt närmare förbinda sig med andra poster, som sjelfva nödvändigheten, i anseende till statens ringa egovidd, dertill tvungit, enär nemligen intet postväsen kan föras om man ej besitter någorlunda *omfång* för sitt gebiet», och att Hamburg »hvarken kunnat vägra att emottaga det kongl. Preussiska och Chur-Brandenburgska (om hvilket kejsarens missnöje egentligen rörde sig, emedan han var dess rivals, den s. k. Rikspostens, Thurn-und-Taxiska postverkets, höge beskyddare), de för allas ögon uppenbara kungliga Danska *och Svenska*, eller de furstliga Holsteinska, Mecklenburgska och Pommerska kontoren»; och nekade rentut att enligt kejsarens befallning utvisa det Braunschweigska. Bland de vid förf:s tillträde 1856 qvarvarande sju postanstalterna,

var den svenska äldst (med undantag *möjligen* för den danska) och staden Hamburgs egen yngst, såsom upprättad först 1823. Man visste då, hvarken i Sverige eller i Hamburg, tillvaron af något dokument, som, utom häfden och flera hundra års besittningsvana, kunde betrygga en Sveriges *rättighet* till postkontor på stället.

Emanuel Agenna (1618) synes haft bestyr med både svensk och dansk post; Hans Jacob Kleinhaus redogjorde 1620 för den svenska och är sannolikt densamme, som 1618 anmälde sig hos Hamburgs senat att der få anlägga »Rikspostkontor» (d. v. s. Thurn-und-Taxiskt, hvilket 3 år förut fått kejserligt privilegium på »tyska rikets» postväsen, som den nämnda familjen då upprättade); Lennart von Sorgen redovisade åt Sverige 1621, men Kleinhaus återigen 1623—24; Walter Schörling blef, såsom nämndt är, svensk »postmästare» 1635; svenska ministerresidenterna förestodo tidtals kontoret såsom dess kommissarier, och svenske postförvaltaren (t. ex. Heinrich Schüte 9 Sept. 1743) erhöllo å andra sidan stundom svenska regeringens uppdrag att i residentens (Salvii) frånvaro lemna åt kabinettet adviser från Hamburg; när senaten i Hamburg förgick sig mot svenske postkommissarien König derhän, att en hotande diplomatisk skriftvexling uppstod (1739), tvangs senaten både till ursäkt och till utplånande ur protokollet af allt hvad der influtit om den emot König »intenderade fiskaliska action» samt att »afgifva ett så beskaffadt certificat och skrifteligt bevis, att residenten finner det anständigt och för framtiden tillräckligt för kommissariens ära och säkerhet», hvarpå König, som redan erhållit tillsägelse att nedlägga alla bestyr i Hamburg, fick regeringens befallning att till bestridande af sin tjenst åter begifva sig dit tillbaka. Någon tid hade Sverige sjelf hus i Hamburg, för sitt postkontor: under de sistförflutna femtio åren hade oafbrutet residenterna tillika varit postkommissarier, hvilket förhållande nu vid grefve Wrangels afgång förändrades. Under deras styrelse, som jemväl var en »entreprenade», hade kontoret råkat i

lägervall, och hvad de i sin diplomatgrandezza lemnat obeaktadt och tappat, uppslukades i tysthet påpassligen af danska kontoret, hvilket sålunda småningom tillskansat sig en väsendtlig del af den svenska postbefogenheten, hvarigenom framkallats trassel och oreda. Allmänheten, som såg verkningarne, men icke begrep orsakerna, påyrkade svenska kontorets afskaffande, skyllde alla ledsamheter på *svenska* kontoret och utbildade en kompakt opinion emot detsamma. Danmarks postaliska önskningar föllo ock i god, skandinavisk jord: norrmännen sågo hellre sin post i danska händer, än att hafva någonting gemensamt med Sverige, af pur oafhängighetsmani; Hamburgerstaten närde flitigt sina antipathier emot *alla* främmande anstalter; svenska köpmännen trodde blindt, utan sakkännedom, på utländingarnes föregifvanden; svenska poststyrelsen såg gerna att hon blefve det obeqväma enda kontoret utomlands qvitt — och alla dessa motståndare skulle nu jag städse stöta för pannan, om jag ville motsvara den afsigt, som legat till grund för min utnämning: att införa en bättre sakernas ordning. Det var således någonting *annat* att göra vid denna, än vid postanstalterna inomlands!

Det lyckades — och konsten var icke stor — att genom noggrannare kontroll vid arbetet för dagen, antagning af större personal, ordentliga brefbärare i uniform af svenska färgerna samt anskaffandet af bättre lokal (i stora posthuset) snärt nog öfvervinna *Hamburgerköpmännens* missnöjen, ända derhän att tidningarne på platsen började hålla loftal, t. ex. (Hamb. Eisenbahn-Zeitung 8 Okt. 1856): »Seitdem das hiesige Schwedische Postwesen nicht mehr unter der Leitung des schwedischen Gesandten steht, sondern unabhängig verwaltet wird, ist ein ganz anderer Geist in dasselbe gekommen» etc. etc. Till den svenska allmänhetens lugnande och vinnande hade jag i slutet af Augusti s. å. uti de större svenska tidningarne låtit införa *praktiska anvisningar*, på hvad sätt denna allmänhet sjelf genom små försigtighetsmått kunde förebygga en stor mängd af de öfver-

klagade missödena i den utländska brefvexlingen; ja redan i slutet af Juli hade jag offentligon gifvit tillkänna, att bland omkring etthundrade reklamationer, som under de tre första månaderne af min tjenstetid inkommit, icke flera än tre eller fyra befunnits ega sin anledning uti något slags felaktighet hos personalen vid ofta nämnda kontor: — att felet oftast låg hos de halfva, felaktiga eller rentaf felande föreskrifterna, kunde och borde icke *då ännu* sägas till allmänheten.

Det var den inre sidan af saken, det hörde till »postverkets hemligheter,» om hvilka det heter: »förb .... vare den, som förråder dem» — men så kunde jag till slut icke undgå att blifva — »förbannad.» Först knackade jag så allerödmjukast helt lätt nere vid yttersta tröskeln till poststyrelsens herrskapslokal, och ökade endast småningom takten och kraften, då jag märkte huru lomhörd man var. Förhållandena voro ock verkligen så avita, att jag icke bör undra att de, som af dylikt ingenting hade sett och förstått, trodde mig »öfverdrifva», och denna maklighetens undflykt vid mina förnyade bultningar blef sedermera den expedient, hvarmed man länge höll mig stången och slutligen den Sisyphus-sten, som ökade tyngden af mitt arbete. När ingenting annat kunde invändas, grep man till denna.

Redan *före* min ankomst fanns en posttvist mellan Sverige och staten Hamburg, in flagranti. Från Götheborg hade år 1855 tvenne svenska ångbåtar öppnat directa turer till Hamburg, och svenska poststyrelsen börjat med dem låta försända post; hvilken hade den fördel att icke behöfva betala transit (genomgångstribut) till Danmark, eftersom denna post icke passerade ringaste flik af danskt välde. Detta var just olyckan. Läsaren känner (Mina Samtida VI: 149—152) hvad Danmark 1852 i hemlighet aftalat med Hamburg om sjöpostföringen; — men Sverige kände detta *då* ännu icke. Hamburg skulle dock icke låta Sverige få hum om detta fördrag, utan förebar i stället en § uti en gammal seglationsordning, hvari ålades hvarje skepp, som

anlöper Hamburg, att till dess stadtpostamt aflemna och af detta till befordran emottaga bref från och till anlöpande hamnar; visligt förtigande, att härmed ursprungligen endast menats s. k. »skepparebref», till och från orter, som saknade regelmessig postlinie, och att till yttermera visso just ångfartyg voro i en annan § uttryckligen *undantagna*. Så snart dessa turer annonserades, anmälde staten Hamburg protest, under förebärande tillika att svenska kontoret i Hamburg saknade all sjöpostföringsrätt. Emellertid fick postföringen fortgå (under vilkor af framtida ersättning, derest sådan beramades) till dess underhandlingarne i ämnet hunnit slutas. Dessa underhandlingar fördes å Hamburgs sida af dess syndicus Merck, utrikes minister och chef för poststyrelsen, samt å den svenska sidan af ministerresidenten grefve Wrangel, och efter hans afgång utaf chargé d'affaires Sterky, och fortgingo under loppet af hela året 1856. Merck yrkade att Sverige hade i Hamburg ingen *sjö*posträtt och för öfrigt icke någon post*rätt* alls; och de svenske, som tyckte känd sak vara så god som vittnad, att det svenska postkommissariatet, som sekler igenom faktiskt varit i verksamhet långt innan Hamburg sjelf fick någon postanstalt, samt redan före tretioåriga kriget arbetat för *kunglig* räkning, hade rättighet nog till *alla* slags postvägar derstädes, men läto dock i Riksarchivet i Stockholm eftersöka, huruvida der icke kunde påhittas något dokument, som uttryckligen tillförsäkrade Sverige något slags *rätt;* men man kunde icke finna något, och derefter blef svenska kabinettet mera villigt att ingå öfverenskommelse om sjöpostlinien. Så snart Hamburg förnam, att Sverige blef medgörligare, höjde det sin första lilla hemställan om blott en liten »declaration» till en fordran om formlig »convention», hvarvid naturligen beräknades att då måste äfven en uppgörelse om den hittillsvarande *öfriga* postföringen antingen komma på tapeten eller alldeles förbigås, och äfven härtill voro de svenske, med en stor närsynthet och en alltför ofta lättvindig likgiltighet för »formen», så godt som färdige att samtycka. Vid detta sta-

dium blefvo handlingarne 1856 för sista gången hänvisade till svenska poststyrelsen, för ett sista utlåtande. Chefen uppskjöt föredragningen, tills jag, i enskilta angelägenheter, på sensommaren anländt till Stockholm. Då fick jag, d. 10 Sept. 1856 vid en extra session i styrelsen, för första gången genomgå dessa handlingar, och fann af dem att Merck uti den af honom föredragna öfverenskommelsen fullständigt *ignorerat* svenska kontorets tillvaro, gjort det hela till en affär directe för stadtpostamtet, *utan all svensk bemedling der på platsen*, begagnande dervid en för svenska vederbörandes ögon beslöjad terminologi, hvilken skulle göra hela Conventionen snarare till ett præjudicat *emot*, än till ett berättigande *för*, svensk postanstalt i Hamburg. Denna min upptäckt framkallade total frontförändring å svenska sidan, så mycket lättare utförd, som ny svensk utrikesminister just i den vefvan tillsattes. När svenska kabinettets svar den 13 Febr. 1857 ankom till Hamburg, befanns det således innehålla att Sverige fortfarande vidblefve sin mening om sjöpostbefogenheten, men som den ifrågavarande Götheborgska linien *icke längre behöfdes*, sedan Sverige nu fått daglig postföring öfver Danmark, hade svenska regeringen beslutat att *ej vidare fortsätta underhandlingarne!* Denna gången hade min åsigt segrat, Men Merck blef mäkta förbittrad öfver den oväntade vändningen, ty snaran hade blifvit så fint utlagd för de »dumme Schweden». Och så kom hämnden.

Det roligaste återstod ännu. Redan den 18 Febr. erhöll jag bref ifrån Stadpostamtets tillförordnade chef, *Lavezzari*, hvaruti kategoriskt gafs tillkänna, att som Stadtpostamtet vore det enda berättigade att behandla direct ankommande och afgående svensk sjöpost, egde jag att ovägerligen till *det* amtet öfverlemna alla för sådan befordring inkommande bref, hvarjemte tillades, att alla bref från Sverige, som med fartyg hitkomme, ernade Stadtposten sjelf utdela. Huru klumpigt försöket att sålunda förmå mig de facto omintetgöra min regerings afsigter, än i början förekom

mig, hade jag lärt känna tillräckligt af det tyska skaplynnet, för att genomskåda den bakom klumpen gömda calculen: att genom underslef på ångbåtarne, eller öfverilning af mig, eller om det behöfdes: skandal från folkhopar, vinna en lämpelig häfstång att kasta mig ur sadeln. Skrifteligt svar ville jag ej gifva; men fick händelsevis straxt derpå ett munteligt tillfälle, det Lauezzari icke förutsåg, att af honom utröna i hvilken riktning man tänkte fortgå på denna executiva bana, och fann då min aning grundad: man ville vinna ett præjudicat, genom att öfverraska ångbåtarnes befälhafvare, eller ock en conflict, som kunde tjena till svepskäl för kontorets "utvisning" hufvudstupa; hvarvid både visitation på de begge postförande svenska ångbåtarne och eventuel försegling af kontorets postlucka voro för en snar framtid tänkta. Här gällde nu att förekomma både præjudicatet, chicanen och conflicten. Tiden medgaf för den annalkande islossningens skull inga brefförfrågningar i hemlandet; det var icke längre en simpel postfråga, utan en statsrättsfråga, och en politisk uppståndelse, som stod på spel. Sveriges chargé d'affaires på stället, till hvilken jag genast vände mig, vägrade icke blott att ad interim gifva förhållningsordres, utan ock att i saken uppträda eller mellankomma, och när jag då i min nöd bad om åtminstone ett diariibevis att jag vändt mig till legationen med skriftlig framställning, röt han på det bekanta sättet: «*här* gifvas inga diariibevis», och tycktes öfver höfvan uppretad. När i någon följande del vi hunnit till kapitlet om «Corps diplomatique», torde det komma att visa sig, hurusom dylika företeelser icke just voro ovanliga inom den corpsen, och huru dermed ej sällan betäcktes bristen på sakkännedom och odlades beqväm nihilism.

Nu voro emellertid goda råd rätt dyra: islossningen hade kommit så tidig, att de begge svenska fartygen kunde hvilken dag som helst inträffa på redden, der Merck redan föranstaltat speciel emottagning: finge mot dem chicanen en enda gång verkligen genomföras, vore olyckan skedd och præjudicatet af tyskarne vunnet. I ögonblicket gjorde jag både med telegraf och brefpost de eftertryckligaste framställningar hos

svenska generalpoststyrelsen och hos kabinettssekreteraren (hos den sistnämnde om den vägran, hvarmed legationen utmärkt sig) och uppmanade Götheborgs postmästare att tillsvidare, och på mitt ansvar, med dessa båtar afsända hvarken post eller ens tom postlåda eller postflagg. Icke förrän den 6 Mars fick jag från Poststyrelsen hvad jag begärt, *ordres* att med de fartygen hvarken emottaga eller afsända post, och redan den 11 inlöpte på Hamburgs redd «Gustaf Adolf», men på grund af mina tillsägelser *utan postflagg och post*, så att dess befäl undgick både conflict och chican, genom att sanningsenligt svara republikens af Merck denna gång extra utskickade s. k. «Jollförare» på stat, ex officio prydd med sitt «embetes» vapenplåt, då han *två* gånger ombord äskade postens utlemnande — att ingen post funnes ombord. Två dagar senare inkom äfven det andra fartyget «Hamburger Paket«, och då nöjde sig republiken icke med att ditsända jollförare, utan hade gifvit honom till sällskap tre andra personer (sannolikt af polisen). Svaret från fartygets sida blef detsamma som förut.

Kapitenerna, när de hos mig anmälde dessa omständigheter, förberedde jag på möjligheten att tyskarne vid deras afresa kunde vilja försöka påtvinga dem post från Hamburg. Om detta lyckades, kunde både Hamburg berömma sig af att hafva öppnat ny sjöpostlinie till Sverige, och triumfera att, sedan Sverige afvisats från denna postföring, hade republiken med våld tvungit samma svenska fartyg att föra tysk post för Hamburgs räkning. Äfven härutinnan rättfärdigade utgången förtänksamheten. Knappt hade jag den 12 Mars för detta ändamål besökt «Gustaf Adolf», förrän, den 13, skeppsklarerarn Bolten uppläste för fartygsbefälhafvaren ur skrifvet papper ett s. k. «muntligt samtal» (sådan form!) emellan den förre och stadtpostamtets direktör Hencke, hvari, på uppdrag af Hamburgska postförvaltningskommissionen (præses: Merck) Bolten anmodades kategoriskt förständiga skeppsbefälhafvarne att medtaga post från Hamburg till Göteborg samt att *afhålla sig från all postgemenskap med svenska postkontoret* (!). Åtskilliga paragrafer ur Hamburgs postförordning af år 1832 upplästes

derjemte, för att söka styrka att allt detta vore fartygen pligtiga att göra och iakttaga. Kapitenen, L. Bergman, följde dock min anvisning att förklara sig hindrad härtill samtycka, innan han i hemlandet inhemtat föreskrift, och Bolten inrapporterade att kapitenen vägrat.

Så snart kapitenen Bergman underrättat mig härom, gjorde jag den 14 nytt försök hos den svenska legationen, hvilken nu i sin menlöshet icke ens ville *tro* att dylikt skett med Mercks vetskap. Men sedan det lyckats mig att den 15, genom en god väns biträde, erhålla afskrift af det upplästa «samtalet» och anskaffa exemplar af den citerade förordningen, samt för vår chargé d'affaires ådagalägga, hurusom denna sistnämnda alldeles *icke* innehölle den föregifna förpligtelsen, äfvensom huru förmvidrigt, försåtligt och förnärmande vore det tilltag, att honom, svenska sändebudet och generalkonsuln, oåtspord, genom vrängda framställningar *söka skrämma ett pax skeppare att de facto afgöra en controvers emellan tvenne stater* — så samtyckte omsider herr S. att uppsöka Merck, och gaf äfven mig samma dag tillkänna, att M. erkännt *sig sjelf hafva skrifvit den omtalda promemorian* och att han till sitt försvar icke haft annat att åberopa, än «usancerna» på platsen och sin enskilda förmodan att svenska kommissariatet *icke* ernade uppriktigt afhålla sig från postförsändning med de begge fartygen. Emellertid hade S. allvarligen uppmanat honom att afstå från dylika försök. När man ser sådana drag, påminnes man verkligen om numera framlidne danske grefve Holcks apostrof vid ett annat dylikt tillfälle, då någon annan republikansk functionär föreslog ett likartadt otvunget sätt att draga sig ur klämman: «*Herre, det hörs på er, att ni aldrig tjenat en konung!*» Under hela denna intrig förteg Merck omsorgsfullt, att Hamburg redan 1852 (Mina Samtida VI: 150—151) *afstått all sjöpostföring till och från Skandinavien — åt Danmark*, hvilket lands intressen under hela denna strid troligen icke sofvo.

Historien må tjena till ett litet profstycke, hvad det vill säga att i tretton år förestå en sådan function i en sådan ort;

och huruledes både daglig och nattlig uppmärksamhet och oupphörligt tålamod voro nödiga — och vid detta tillfälle hade jag dock *den* fördelen qvar, att ännu icke hafva mina svenska förmän *också rakt emot* mig.

Men äfven detta «inevitabile fatum» anryckte med stora steg, fastän aldeles emot mina önskningar. Sjöpostfrågan var ännu icke fullt utagerad, då Preussen kom in med begäran, att all utländsk korrespondens från Norge öfver Hamburg (som hittills vintertiden ombesörjts af det svenska kontoret) måtte i stället få af Helsingborg äfven om vintern dirigeras till *danska* kontoret i Hamburg. Som svenska poststyrelsen den 17 Nov. 1856 formligen infordrade mitt yttrande, var det nu platt omöjligt att undvika påpeka *rätta* orsaken, den olyckliga Svensk-danska conventionen af 1852 (Mina Samtida VI: 149—152) med dess porto af 2½ sgr, hvartill svenske ännu då qvarsittande generalpostdirektören *måste* bära skulden, enär denna convention *ensam* var orsaken till Preussens nu gjorda framställning. Ej heller kunde förtigas af mig, att, sedan så väl Hamburgska stadtpostamtet, som preussiska och Thurn-und-Taxiska, tid efter annan erhållit svenska medgifvanden, att genom *danska* kontoret befordra sin post *till* Norge och dessutom så väl den, som den utgående norska, redan för hela seglationstiden blifvit prisgifven åt danskarne, så återstode nu föga af norska brefvexlingen för det svenska kontorets handläggning. Denna sista återstod vore det nu, Preussen ville lösgöra, hvilket alls icke kunde undras på, eftersom den derigenom skulle blifva mindre dyr för allmänheten. Jag *måste* utsäga att dessa förhållanden *kunde icke hjelpas med annat, än total omgörelse af 1852 års Convention;* och att om sådan icke sattes i verket eller kunde genomdrifvas, nästa framställning från Preussen conseqvent måste blifva att få den sökta tillåtelsen utsträckt äfven till *svenska* correspondancen, och sålunda följdriktigt stycke för stycke betaga det så nyligen med särskild reorganisation af regeringen tillgodosedda svenska kontoret, *allt* slags vidare verksamhet. Jag tillade icke då, hvad nu må anmärkas, att Conventionen af 1852 utgjorde ett éclatant bevis derpå,

huru litet säkert det är att en skicklig och skarpsinnig jurist *derföre* just alltid duger till administrateur eller diplomat, ett misstag, man somligstädes allt för ofta begår, och som i Sverige numera tyckes vara ställdt på dagordena.

Emellertid var härigenom ställningen, redan sju månader efter mitt tillträde, till den grad vorden abderitisk, att jag, som icke hade rättighet att *tiga*, fann mig af ed och pligt ålagd att till poststyrelsen ingifva ett utförligt *Memorial om Sveriges utrikes brefvexling;* för att om möjligt en gång väcka till insigt och på samma gång lugna genom att äfven öppna utsigt till räddning. Små palliativer försöktes väl, men som man på ort och ställe hade allsingen praktisk routine, ingen theoretisk öfverblick, allt för liten språkkunskap och framför allt en betydlig vis inertiæ, så lät man allt för lätt afvisa sig af de utländska postverkens stundom löjliga, stundom jemmerliga, alltid tveäggade och listiga invändningar och sidopuffar.

Men lojheten satt icke endast vid styret. Äfven den praktiska posttjensten *utöfvades* med stor benägenhet för det *beqvämligaste* sättet, och en ofta ganska bristfällig sakkunskap. All oreda, försumlighet, alla misstag och dumheter, som deraf uppstodo, hade dittills både af inhemska postförvaltarne och den allmänna opinionen så beqvämt kastats på det «eländiga svenska postkontoret i Hamburg» såsom syndabock, och detta kunde icke den låta sig behaga, som nu blifvit ditsänd just för att framkalla en förbättring. Således *måste* jag reklamera, måste anmärka och undervisa, och gjorde detta första gången alltid både artigt och ödmjukt, andra gången tydligare bestämdt och tredje gången med hotelse om anmälan hos styrelsen. Hvad var naturligare, än att de lata, eller drumliga, alltså kallade mig «bråkmakare»? Redan den 12 Jan. 1857 måste jag uppå styrelsens befallning förklara mig öfver anförda klagomål öfver mina skrifvelser till kamrat i Sverige. Svårast var, när styrelsen, såsom ej sällan hände, gaf oriktiga ordres, hvilka jag stundom tåligt måste låta bulna tills bölden naturnödvändigt sprack. Då en af dem, som skulle inför styrelsen förklara sig öfver mina anmärkningar, sökte göra gällande att jag således vore

«dålig kamrat», så nödgades jag till på köpet ab ovo deducera för honom att kamratskapets fordringar kunde icke få försteget framom tjenstens; och att de ledsamheter, denna ådroge både dem och mig, vore en inbegripen paragraf i det kontrakt, man med staten afslutat, när man låtit till tjensten utnämna sig: hvilket en dalkarl, som visade sin orts nye domare vägen till thinget genom oländig bergstrakt, tydliggjorde för domaren då denne frysande och harmsen klagade att han här kunde bryta halsen af sig: «Ja, derföre är du betald!» Och i punkter, der hvarken hos styrelsen eller hos kamraterna rättelse kunde vinnas, vände jag mig till publiken, köpmännen, genom cirkulärer om försigtighetsmått och reglor, som kunde från deras håll minska olägenheterna.

Så snart visshet erhölls att från styrelsens sida ingen genomgripande reorganisation af förhållandena skulle frivilligt blifva företagen, vände jag mig den 19 Juli 1857 med en «*Vördsam Promemoria*» till en utmärkt och inflytelserik svensk embetsman i Stockholm, utanföre Postverket, i hopp att ämnet härigenom skulle komma till en väl behöflig muntlig travaille i embetscirklarne, umgängeskretsarne och såsom ett «on dit» vid spelborden. I denna promemoria yrkades behofvet af förändring i verkets styrelse, postkonventionerna, postlinierna till utlandet, kommunikationerna inom landet, befordringssättet inom verket, tjenstemannens uppfostran och bildning, och slutligen föreslogs det utländska kontorets (svenska i Hamburg) användning till läroanstalt åt svenska postadepter, samt nedsättandet af en *postkomité*. Att denna promemoria icke blef utan all verkan, förnam jag snart, ehuru den stora penningkrisen vid slutet af samma år blef en orsak till uppskof. Att äfven finansdepartementschefen, postverkets d. v. öfverchef, statsrådet Gripenstedt, godkände tanken om en postkomité, meddelade han mig sjelf muntligen på våren 1859, såsom ett af honom fattadt beslut — hvilket dock aldrig blef utfördt.

Att mina bemödanden och min verksamhet högeligen misshagade utländingar, hvilkas planer derigenom blottades, är helt naturligt; och hvarifrån försöken utgingo att sätta min

ringa person i så svår dager som möjligt, blef icke svårt att gissa. Men icke heller dylika anfall fingo afvända mig ifrån hvad jag trodde vara min svenska pligt. Deremot hindrade mig dessa förhållanden alldeles att bli «skandinav», emedan jag hade så täta och otvetydiga tillfällen att förvissas om, *huru* denna då var ifrån danska och norska sidan uppfattad: nemligen så att *Sverige borde betala fiolerna.* Både Motzfeldt och Oppen voro, en i sönder, ute i Hamburg för att rådpläga, den förre med Taxiska, den andre med danska postcheferna der, om methoder att med norska brefvexlingen förbigå svenska kommissariatet.

XV.

Gustaf Löwenhjelms slut.

Han utmanar marskalken Sebastiani. — Hans rappel från Paris. — Times loford öfver honom. — Storkorsset af Hederslegionen. — Beskows biografi öfver Löwenhjelm. — Hans ungdom vid Gustaf III:s hof. — Hans militärbana. — Hans fångenskap i Ryssland. — Hans diplomatiska bana. — Fyratio år i Paris. — Löwenhjelm som reformator och riksdagsman. — Hans styrelse af konungens theater. — Hans beskydd åt vetenskap och konst. — Hans harm öfver rappellen. — Hans brefvexling i de sednaste åren. — Hans uppförande under Pariserrevolutionen 1830. — Cain proletär, Abel aristokrat. — Hans planer för Posttidningen. — Tegelviksministèren. — Hans sätt att i Paris göra les honneurs. — Hans påpasslighet och vaksamhet åt alla håll. — Hjelpsam och vänfast in i sista stunden. — Hemresa, sjukdom och död. — Begrafning i Paris. — Domen öfver död man.

Ännu återstår att taga ett sista farväl af den man, hvars namn så ofta blifvit nämndt, hvars uppgifter så ofta citerats i förevarande arbete, och af hvilken förf. omhuldats med så outtröttlig godhet under 16 års tid, 1840—1856, ända till hans död. Hans hågkomst är en bland förf:s dyrbaraste.

När marskalken Sebastiani var fransk minister (först marin- 1830 och sedan utrikes- 1831), hade han en dag i deputerade kammaren, under bekämpandet af en från oppositionens sida yrkad åtgärd, råkat säga: «om Frankrike lyssnade till dylika mesurer, skulle det nedsjunka till en makt af tredje eller fjerde

rangen, såsom *Portugal*, *Sverige* m. fl. stater, hvilka skådat bättre dagar». Löwenhjelm, klädd i generalsuniform, for då till honom och sade; «E.E. känner att Sverige, så väl på grund af sin egen makt, som till följd af sina traktater, är en makt af *andra* rangen. Det har således blifvit skymfadt genom det fällda yttrandet. Såsom dess härvarande representant och såsom svensk general nödgas jag alltså begära antingen ett högtidligt återtagande af de orden eller ock upprättelse åt mig med vapen i hand». Löwenhjelm var då sextio, Sebastiani 56 år gammal. Marskalken föreställde sin vederpart att det icke var behöfligt för män i deras ställning och vid deras år att duellera, helst de redan gifvit tillräckliga prof på personligt mod. Men L. svarade att man «aldrig blefve för gammal att försvara sitt lands ära». Sebastiani måste slutligen beqvāma sig till en skriftlig förklaring, hvari han gjorde amende honorable för den af honom fällda utlåtelsen. Af denna förklaring skickade L. afskrifter till alla de främmande hofvens representanter i Paris. Se der *ett* drag af dennes «ferma franchise!»

Den 9 Februari 1856 tillkännagafs uti Sveriges officiela tidning, som då ännu stod under förf:s ledning, att konungen den 8 Januari behagat återkalla Löwenhjelm från hans befattning, såsom Envoyé vid kejserliga franska hofvet, «och dervid förklarat sin synnerliga tillfredsställelse med och erkänsla för de utmärkta förtjenster, herr grefve Löwenhjelm under sin lika långvariga som hedrande, trogna och nitiska tjenstebana inlagt om Fäderneslandet». Samma dag, den 9 Februari, innehöll samma tidning en af Bernhard von Beskow författad teckning af hans lefnad och verksamhet.

Times gaf den 16 i samma månad ett yttrande, som le Pays upprepade den 17: «Han har innehaft denna sin post i mer än ett tredjedels sekel. Under de vidt skiljaktiga och ofta svåra förhållanden, hvari han befunnit sig, har han vetat att uppfylla sina funktioner till stor tillfredsställelse för alla de maktegande, på samma gång han förstått att förvärfva sig talrika vänner inom samhällets alla klasser. Många tårar skola fällas, den dag då han lemnar Paris, af talrika fattiga, som

åtnjutit hans frikostiga välgörenhet. Den första delen af grefve Löwenhjelms bana var helt och hållet militärisk, och det är honom, det svenska kavalleriet har att tacka för sin organisation. Han har tagit en ärorik del i sitt lands fälttåg, 1808 och 1809 emot Ryssland och sedermera under åren 1813 och 1814 mot Napoleon. Konung Carl Johan behandlade honom städse såsom en tillgifven vän, och satte högsta värde på hans militära och diplomatiska talenter. Han uppdrog åt honom många vigtiga missioner åt andra håll, äfven under de år, han i Paris representerade denne konung. Han är ock den siste svenske statsman, som spelat någon större rôl under Carl XIV:s regering. Sedan han af denne konung erhållit alla de hedersbevisningar, hans land har att utdela, har den nu regerande konungen, som velat öka antalet af belöningar och på ett alldeles särskildt sätt erkänna så utmärkta förtjenster, behagat tillägga honom en alldeles ovanlig pension. Grefve Löwenhjelm efterträdes af friherre Manderström, en af de mest eminenta män i Sverige. Han har i många år varit chef för utrikesministerns kabinett och förvärfvat konung Oscars synnerliga förtroende. H. M:t nämnde honom för några månader sedan till sin minister i Wien, synbarligen för att kunna höja honom på den för Sverige vigtigaste post, ministerplatsen i Paris, isynnerhet vigtig nu, då så nära slägtskapsförhållanden förena de båda hofven. Baron Manderström innehar dessutom den stora och sällsynta utmärkelsen, att vara en af de aderton ledamöterna uti svenska akademien».

Den 24 Februari, då grefve Löwenhjelm till fransmännens kejsare fick aflemna sitt rappelbref, utnämndes han till *storkors* af franska hederslegionen, hvilken grad af orden dittills icke tillfallit diplomater af lägre rang än ambassadeurer. Samma dag, då friherre Manderström äfven fick aflemna sitt kreditif, blef friherren inbjuden till en mindre soirée i Tuilerierna hos kejsarparet och der presenterad för kejsarinnan; och han var den ende diplomat, utom ambassadeurer, som bevistade denna soirée. Den 27 gafs, af i Paris vistande svenskar och norrmän, en bankett för grefve Löwenhjelm, med anledning af

rappelén; hans efterträdare förde ordet och föreslog i varma och hjertliga ordalag den gamle grefvens skål, i hvilken de åttatio bordgästerna instämde med högljudda bifallsrop. Journal des Débats förtäljde den 29 om denna fest, omtalande att veteranen nära 40 år innehaft embetet, «sedan han så oförsagd i krigets tider tjenat sitt fädernesland, under sin mognare ålder i den allmänna politiken utmärkt sig såsom diplomat och å svenska riddarhuset såsom reformatör».

Hans mångåriga förtjenster om fäderneslandet framkallade. såsom vi nämnde, i det ögonblick han lemnade det offentliga lifvets skådeplats, en återblick af denna märkvärdiga och intressanta personlighet, typen för ridderlighet, mannamod, fosterlandskärlek, snillets och älskvärdhetens alla förenade egenskaper; mannen med det namn, som så ofta hörts på slagfälten, i rådsalarne, i folkombudens församlingsrum. En omvexlande och lysande tjenstebana af mer än tvåtredjedels århundrade under icke blott olika regenter, men olika regent-ätter: alltid utmärkt af samma förtroende hos ombytta styrande, inom och utom fäderneslandet, af samma aktning hos medborgare. samma vördnad hos underlydande, samma hyllande kärlek af sina närmaste, samma trofasta hängifvenhet af vänner — en sådan lefnad, ännu omstrålad af en glans, som påminner att «den sol, som nedergår, har än sin skönhet qvar», är en förebild, väl värd att betraktas. Och om dertill kan läggas frånvaron af all ovänskap från politiska motståndare, af sjelfva afunden från stundom fördunklade medtäflare, så är en sådan bana icke blott lysande, och vittnar om en förening af sällsynta egenskaper, utan utgör ofelbart afspeglingen af en ädel och fläckfri karakter. Bildens fullständiga skildring skulle omfatta de flesta märkliga händelser inom fäderneslandet, under de sednare 70 åren, och skall derför en dag tillhöra våra häfder. Svenska härens och statsmannavärfvens Nestor har haft få samtida likar, har ingen jemlike bland nu lefvande, i uppdragens antal, mångfald och långa tidsföljd. Född i Stockholm den 6 Oktober 1771, syntes han redan af sin börd bestämd för diplomatien och hofvet. Af modren, en bland de

främsta prydnader i Gustaf III:s hof (Mina Samtida II: 155), odödliggjord i Kellgrens dikt «Gratiernas döpelse», der hon var en af «de trenne Behagen», ha vi beundrat en skönhetsbild, så fullkomligt härmad efter naturen att «konsten gret af harm, att ej ett enda drag var till att ändra eller rätta». Vid åtta års ålder kornett, uppfostrad sedan i Strasburg, vid sexton år löjtnant, vid aderton ryttmästare, bevistade han i sistnämnda egenskap 1789—1790 årens fälttåg. Efter freden nästan oafbrutet vakthafvande hos konungen, hvars förtroende han tidigt vann, och som tycktes i honom ana en hjelteyngling, som den, om hvilken Gustaf II Adolf yttrade, att under dennes befäl var gardet hans bästa «hufvudkudde». Han förde, ännu blott adertonårig, konungens vakt vid det märkliga plenum plenorum på rikssalen, då Riddarskapet och Adeln måste aflägsna sig, och vid det icke mindre märkvärdiga plenum, då konungen intog landtmarskalksstolen, äfvensom han hade uppdraget att förvissa sig om (häkta) de förnämsta oppositionsledarne, af hvilka den mäktigaste, riksrådet och fältmarskalken Fersen, var hans nära anhörig. Han var, jemte Essen, tillstädes då mordskottet träffade konungen och förde (enligt eget vitnesmål i Svea Hofrätt) den sårade genom trängseln till de kungliga rummen, samt kommenderade regementet de påföljande dagarne, under regementsofficerarnes frånvaro. Mellan krigen sysselsatte han sig med truppens bildning, manstukt och ändamålsenligare öfningar, utarbetade ett tjenstgöringsreglemente, som i flera hänseenden legat till grund för de nyare i samma väg, utmärkt bland annat för en menniskovänligare anda i afseende på de s. k. extrajudiciella kroppsstraffens tillämpning; grundade först exercitiisqvadroner, som egt en så märklig inflytelse på truppens användbarhet, och författade såsom inspektör för kavalleriet ett större manöverreglemente samt deltog såsom medarbetare i krigsmannasällskapets (krigsvetenskapsakademiens) handlingar, till hvilket samfunds styresman han sednare kallades. År 1803 tjenstgjorde han på en gång såsom generaladjutant för arméen och för Stockholms garnison, var under fälttågen 1805—1806 konungens generaladjutant för de

yttre ärendena, erhöll tapperhetsmedaljen för träffningen vid Schalersjön, besatte Lauenburg, blef 1808 chef för generalstaben vid finska arméen, före Adlercreutz, deltog i flere träffningar till dess han, svårt sårad i en kavalleridrabbning på isen vid Pyhäjocki, blef fången och förd till Moskwa, hvarifrån han, efter skedd utvexling, återvände i Maj följande året öfver Petersburg till Stockholm och nämndes till befälhafvare för tredje infanteribrigaden i Norrbotten, der han deltog i drabbningarne vid Sävar, Djekneboda och Ratan; förde befälet i Örebro både vid valriksdagen 1810 och vid riksdagen 1812, följde Carl Johan till Trachenberg, der han efter dennes diktering uppsatte krigsplanen; utnämndes till generaladjutant för de yttre ärendena under fälttåget, samt bevistade slagen vid Grossbeeren, Dennevitz och Leipzig; uppfordrade Rendsburgs fästning och tecknade dess kapitulation med prinsen af Hessen; förde den betäckning, som följde kronprinsen Carl Johan under den äfventyrliga resan mellan främmande ströfcorpser från Lüttich till Nancy, och var chef för kronprinsens stab under vistandet i Paris; tjenstgörande vid generalstaben i Norge, förde han till konungen och Stockholms magistrat första underrättelsen om föreningen mellan Sverige och Norge. Förtroendet till Löwenhjelms sällsynta egenskaper och utmärkta användbarhet, i olika delar af krigareyrket, följde honom under fem svenska konungar och förde honom till det rum (verklig generals), som han slutligen innehade, det främsta i svenska hären.

Hans *diplomatiska* bana utgick ur den krigiska, börjande med underhandlingar och inledda fördrag med främmande makter, hvarunder han ådagalade lika mycken skarpblick och insigt i statsärender, som förut mod och erfarenhet på slagfältet. Här må blott nämnas det diplomatiska uppdrag, som han redan år 1805 erhöll till konungen af Preussen, i afseende på förbundet emot Napoleon, samt åtskilliga grannlaga beskickningar till Petersburg, Wien, London och Frankfurt. Flera af de honom meddelade förtroendeuppdrag till de förbundna monarkerna voro lika mycket af politisk och diplomatisk, som

militärisk beskaffenhet. En lycklig blandning af krigare, tänkare och hofman, med hela den fransyska lifligheten, behaget och älskvärdheten i språk, sällskapston och sätt att vara, gjorde den svenske underhandlaren öfverallt lika välkommen och lycklig i förslagernas utförande. Deraf följde naturligt att då hans verksamhet ej längre behöfdes på stridens fält, anlitades den på det diplomatiska. Han nämndes först till envoyé vid hofvet i Wien, der hans broder Carl, under den stora kongressen, varit Sveriges sändebud. Dessa tvillingsstjernor på den svenska diplomatiens horizont hade med de helleniska äfven den likhet, att den ene ej uppträdde förr än den andre dragit sig tillbaka. Året derefter emottog Gustaf den beskickning i Paris, till hvilken han mera än någon annan syntes danad genom uppfostran, lynne, snillrikhet, kunskaper och de mest intagande gåfvor, och hvilken sändebudsplats han beklädt under nära 40 år, med en utmärkelse, lika hedrande för honom sjelf, som för det land han föreställt. Under Ludvig XVIII, Carl X, Ludvig Filip, Provisoriska Regeringen, Exekutiva makten, Presidentskapet och Kejsardömet, under sju olika regeringar, omvexlande regentslägter, konstitutionel monarki, republik och envälde, under de mest skiljaktiga och ofta brådstörtadt skiftande regeringsgrundsatser bibehöllo de styrande för honom samma förtroende och aktning. Detta märkvärdiga förhållande söker tvifvelsutan sin like uti diplomatiens häfder, i hvad tid och land som helst. Att beskrifva huru han der emottagit, vägledt, upplyst, omhuldat och understödt landsmän, vore endast att med svaga färger söka återgifva hvad tusentals svenskar, som under mer än en mansålder besökt Frankrikes hufvudstad, med erkänslans hela värma uttryckt, både enskildt och offentligt, i tal och skrift.

Till hvilken grad han äfven egde det svenska ordet i sin makt, är vid våra riksmöten ådagalagdt. Han hade der framstått icke blott såsom regeringens försvarare, men jemväl såsom *framtidsman* i detta ords bästa bemärkelse, d. v. s. icke en bland dem, hvilka stundom sökt genom en konstlad popularitet grunda sin egen framtidslycka, utan en sådan, som med

aktgifvande på tidens fordringar och ett upplyst, sansadt framskridande, bringa å bana och befordra förändringar af framtida gagn för fäderneslandet. I sådant afseende var han bland de verksammaste för den år 1840 antagna förändring af statsskicket, hvars framgång han flera år förut beredt genom skriften «Om Styrelsens organisation i Sverige», äfvensom han, till förebyggande af sådane händelser som den 20 Juni 1810 (riksmarskalken grefve Fersens mord på öppen gata), förordade Martiallagens införande och, till lättade kommunikationers beredande, talade för nya Trollhättekanalen, flera exempel att förtiga. Hans föredrag såsom riksdagstalare var af en alldeles egen art, utmärkt af vidsträckta kunskaper, snille, qvickhet, fyndighet, lif, men som troligen icke skulle lyckas någon annan. Han påminte ofta om Thiers, hvars föredrag sällan äro egentliga tal, utan ett slags *causerie* med kammaren, hvarunder han dock ofta vinner och hänför mera, än hans medtäflare med den mest ordnade parlamentariska vältalighet. Löwenhjelm var bland dem, som man helst hörde på Riddarhuset, och ofta, efter långvarigt tröttande meningsstrider, ljusnade åhörarnes anleten då landtmarskalken uppropade den snillrike improvisatören, som vanligen gaf ny vändning åt ämnet och ej sällan påskyndade frågans lyckliga slut.

Om han, genom en förundransvärd mångsidighet och böjlighet af förmåga, tyckts liksom född till hvilken plats som helst, han beklädt, så var detta vid hans styrelse af konungens hofkapell och *spektakler* af flera skäl äfven fallet. Hans kännedom af de yppersta mönster i fransysk, tysk, engelsk och italiensk dramatik, inhemtad icke blott genom läsning, men genom åskådning af deras utförande utaf Europas berömdaste konstnärer; det ypperliga sätt, på hvilket han sjelf uppträdt inom hofvet och sällskapskretsarne, i sceniska föreställningar, och hvarigenom han blef icke blott konstnärernas chef, men mästare och föresyn; hans förmåga att för en Du Puy, en Hjortsberg, en Ahlgren, en fru Ruckman, alla artister af första ordningen, kläda stundom misshagliga befallningar och rättelser i qvickhetens och behagens lätta drägt, och ändtligen

den stora organisationsförmåga, hvarmed han sammansmälte lyriska och dramatiska scenerna till båtnad för begge, anlade bildningsskolor för särskilta grenar af konsten och stiftade aktörsstatens, kapellets och machineriarbetarnes pensionskassor, — allt detta gjorde hans styrelse till en af de lyckligaste. Hans underhafvande sökte ock visa sin tacksamhet genom uppställande i theaterhusets foyer af hans bröstbild i marmor, hvilken beklagligen förstördes vid den dramatiska theaterns brand.

Ännu en ädelsten i Löwenhjelms medborgarekrona, och en af de vackraste, var hans förtjenst om *vetenskapernas och konsternas* främjande i allmänhet, hvarföre han äfven kallades till medlem af nästan alla lärda och konstnärliga samfund inom fäderneslandet: af Vetenskaps, Vitterhets, Fria konsternas, Musikaliska, Krigsvetenskaps, Landtbruks-akademierna, Örlogsmannasällskapet, Vetenskapssocieteten i Upsala, Vetenskaps- och Vitterhetssällskapet i Göteborg, Samfundet för utgifvande af handlingar till Skandinaviens historia m. fl. Man trodde sig veta, att en dylik kallelse varit honom ämnad jemväl af det Samfund, som eger till valspråk «Snille och Smak» (Svenska Akademien), i fall icke dels hans egen blygsamhet, dels hans nästan oafbrutna utrikes vistande lagt deremot hinder. Hvad Löwenhjelm verkat, under en tidrymd af nära 40 år, genom oafbrutet hemsändande af nya verk i vetenskap och konst, samt upplysande skrifter i nästan alla kunskapsämnen, låter sig icke beräkna. Förut kom med en resande då och då en skrift, lik de *frön*, som långväga foglar fälla på marken, och som stundom uppspira till vext. Men genom L. föllo årligen öfver oss hela kunskaps*grenar*, genom en enda mans försorg. Detta är också ett äreminne . . . Och Löwenhjelms lif är ett ädelt, rikt, harmoniskt, väl genomfördt lif. Sådant är sällsynt. Ju vanligare det är, att finna stora gåfvor förslösade, lofvande verk afbrutna, stora företag ofullbordade, desto sällsyntare är det att se naturens och lyckans skönaste arfvedelar väl förvaltade, samvetsgrannt använda till fäderneslandets bästa, från den första stunden till den sista.

Så långt Beskow, i någon förkortning. Ovanligheten att sammanskrifva och kungöra, medan föremålet lefde, en sådan «nekrolog», så till sägandes, och detta i samma nr, der hans återkallande från embetet kungjordes, är icke mindre anmärkningsvärd. Denna åtgärd hade sina orsaker. Det var kändt att han betraktade det såsom en chican, såsom en oförtjent förödmjukelse, att icke få dö på sin ärofulla post i Paris, och rappellen såsom ett testimonium om ålderdomssvaghet och oduglighet; och de funnos, som ansågo honom lynneshurtig nog att lemna sin plats endast utföre en Tarpejisk klippa, eller sensible nog att invärtes förgås under ett långsammare nedstigande. Man ville skona den ärorike och sällsynt utmärkte åldringen, och det var utan tvifvel ett drag hos konung Oscar som bör ihågkommas och erkännas, att han föranstaltat om *detta* sätt att mildra deconfituren. Andra utmärkelser hade konungen inga vidare att lemna honom, ty L. egde dem alla förut.

Till det, som i Beskows uppsats anfördes, kan förf. naturligtvis icke lägga något nytt, men om Beskow der mestadels beskref förhållanden som *varit*, kunde förf. likväl möjligen interessera läsaren och göra rättvisa åt Löwenhjelms egen mening om sin ännu fortfarande duglighet, genom att låta hans egna bref till mig i de allrasista åren visa hvad han *ännu var*. Att räcka till för allt och för alla, med en sådan mångsidighet, uppmärksamhet, skyndsamhet, outtröttlighet och skarpsinnighet, som dessa bref ådagalägga, är icke någonting vanligt hos en åttatioåring. Och derföre utgöra äfven dessa hans bref ett «åreminne», och derföre må här några strofer ur dem räddas ifrån förgängelsen. Så skref han till förf. t. ex.:

«*Paris i Dec. 1847*. Nyligen var jag alldeles resfärdig för att komma till riksdagen och expectorera mina motioner, ja, mitt kajutrum var redan hyrdt på den Svithiod, som hemfört min vän grosshandlaren Schwan. Men min underhandling om vår handelstraktat vred sig helt oförmodadt till långmål och jag har måst här qvarstanna öfver vintern. Dess vissare

kommer jag nästa vår. Härhos en liten uppsats om elektrisk telegraphi».

En annan gång skämtsamt: «Vår legation uppskattar behörigen civilisationsframsteget: det nymodiga *hvita* bläcket; men önskar att uppdrag framgent skrifvas svart, *eller* på svart papper. Läsningen af hvitt på hvitt medhinnes icke, och uppdragen blifva liggande. Engelsmän, fransmän och holländare fånga sillen på Nordsjöns bankar, medan vi vänta på hans besök inne i våra vikar. Och dock ega vi ymnigt det erforderliga, nemligen skeppsbyggnadsmaterialier och präktigt sjöfolk, och utländska kapitaler skulle tillströmma ett i sådant ändamål bildadt bolag. Framlidne H. Ex. grefve von Platen bemödade sig ifrigt men fåfängt till åstadkommandet af detta statsgagn. Ringa är då andras utsigt att höras. Sed oportet animam salvare».

En annan gång: «La Presse fortsätter utgifvandet af Chateaubriands «Memoires d'Outre Tombe». Vid beskrifningen af Julihvälfningen (1830) berättar C. om diplomaternas bekanta sammanträde den 3 Augusti, medan upprorsmassorna rusade ut till Rambouillet, dit konungen begifvit sig (flytt, säger L.): «Diplomater äro accrediterade hos monarken. Pligt och heder manade således dessa att ställa sig omkring konungen i Rambouillet. Sällsamt nog var den ende, som yrkade detta, grefve Löwenhjelm, Bernadottes minister; medan grefve Pozzo di Borgo och öfriga de gamla dynastiernas representanter yrkade qvarblifvande i Paris, och omsider förblefvo rådande. Upprorståget strök som bäst förbi det ryska ambassadhotelet, der sammanträdet hölls». (Denna Chateaubriands uppgift är således, genom detta Löwenhjelms bref, fullkomligen bekräftad).

Åter en annan gång: «Statsverket har länge lidit betydligt af det kemiska rentvättandet af stämpladt papper, som sedan ganska fördelaktigt sålts på nytt som nytt. Så kunna ock föröfvas de för den enskilda säkerheten vådligaste missbruk. En kommission har längesedan blifvit förordnad i ämnet. Till denna hade tvenne uppfinnare, Grimpé och Coulier, inkommit med hvar sitt förslag till säkerhetspapper och båda

ådagalagt förundransvärda rön. Pröfningen har blifvit hänskjuten till Vetenskapsakademien, som ännu icke utlåtit sig. Jag insände redan förlidet år Couliers och Grimpés afhandlingar. jemte prof på af dem rentvättade blad, och säkerhetsmedel. Med förtrytelse ser jag *nu* i våra blad detta ämne afhandlas som en nyhet, sedan kabinettet och banken så längesedan blifvit af mig fullständigt upplysta».

Åter en annan gång: «Med anledning af Vetenskapsakademiens utaf lifmedikus Retzius framförda åstundan har jag utverkat utrikesministerns föreskrift till (franska) legationen i Buenos Ayres, att skydda d:r Munck af Rosenschöld, och marinministerns befallning till chefen för nu till Paraguay afgående expedition, att ombord emottaga doktorn och hans samlingar».

Den 17 Mars 1848: «Med fägnad har jag sett Posttidningen återfå sin rätta bestämmelse såsom regeringsblad, men med ledsnad att bladet alltför tålmodigt låter beljuga sig, till och med när Minerva triumferande utropar: «Regeringsbladet tiger, ergo hade jag sagt sannt». Och likväl är det osannt. att vi taga ett initiativ i Krakausaken, osannt att vi tagit det i den Schweiziska, osannt allt hvad så länge drifvits om Tegelviks-intriger och Tegelbruks-ministèrer: Liljewalch hade aldrig att skaffa 1840—1841 med Posse och Stierneld; osannt. att engelska ministèren nånsin beblandat sig med Slitö-saken. Sannt är (ipse novi) att Bodisco (ryske militärattachéen i Stockholm) 1840—1841 officielt talade emot frihamnen. Löjligt är att klandra engelska kabinettets anmärkningar vid vår tulltaxa: detta sker alltid när handelstraktat förehafves, och jag har här gjort det årligen, utan att franska regeringen funnit det för sig sårande. Den 1 Januari 1848 funnos i Toulons. Brests och Rocheforts bagnos tillsammans 7,953 missdådare. Deribland voro 166 mellan 16—20 år gamla, 2,246 21—30. 2,461 31—40, 1,937 41—50, 862 51—60, 291 61—69 år. Bland dem funnos 10 f. d. chirurger, 3 aktörer, 3 apothekare. 7 prester, 3 offentliga embetsmän, 2 litteratörer och 5 jurister».

I Februari 1849: «Våra konsuler rapportera mig att trä-

varubeställningarne äro i år nära dubbelt större än de nånsin voro, och att jernpriserna betydligt stiga. Detta bevisar det myckna byggandet och detta åter opinionens trygghet».

Den 5 Mars 1849: «Årsdagen af den 24 Februari föranledde en ny profanation af abbé Châtel, den s. k. «inventeur de l'Eglise Française». Han höll en parodierad messa, med den mest ochristliga liturgi. Han förutspådde en ny epok, katolicismens tillintetgörelse, insulterade påfven och Union säger att hans ansigte antog ett ytterligt uttryck af hån, när han proklamerade att påfven vore ingenting förmer än andra menniskor samt hans makt krossad för alltid. Denne affällige prest sade att presterna ljuga, när de klandra Cain, Abels mördare. «Cain, skrek han, var *proletären*, och Abel var *aristokraten*». Uti samma bref gjorde L. följande raisonnementer: «Med fröjd läser jag alltid P.-T:s näpster åt Aftonbladet, och sådan gamman hade jag nu af numret för den 23 (Februari). Jag väntade mig förnyandet af det gamla afundsjuka påståendet, att Posttidningen åtnjuter kabinettets meddelanden. Så sker mångstädes och derföre blifver alltid sagdt att så *är*. Men just derföre yrkade jag nyligen försigtighet. Bevars, att jag skulle åsyfta färglöshet. Ett så berömligen konservatift blad må och bör visa sig fiendtligt mot allt revolutionärt och anarkiskt. Men just derföre bör det aldrig synas bizzande mot en Regering, som vår regering erkännt, och som strider mot oordningsfolket. Den 24 Februari 1848 är förbi, och ohjelpelig. Vi monarkiska må icke, och behöfva heller icke, frångå våra intryck och bedömanden af den tilldragelsen, när den timade. Men dessa må icke utöfva en efterverkan på politisk skrifning, och än mindre när en sålunda tillkommen makt sträfvar i vår konservativa riktning; och aldraminst när den skrifvande, med eller utan fog, men ohjelpligen, anses uttrycka sin regerings lutenhet (tendenser). Mig undfaller icke den motsatta olägenheten, nemligen att synas optimist och partisk för den styrelse, man omskrifver. All partiskhet, mot eller med, vållar att läsaren icke tror, och således att ändamålet förfelas. NB. att orubbelighet i *läror* och känd politisk trosbekännelse är

icke hvad jag här menar med «partiskhet»: jag menar endast *facta* och personligheter, och att om *erkända* styrelser skrifva nil nisi bene. Förefalla kinkiga referanda, dem man icke bör undanhålla sina läsare, och hvilkas undanhållande skulle vålla bladets mindre begärlighet, så har man den enkla methoden att efter förmälandet citera källan. Förutan detta och förutan citationstecken vet ju läsaren aldrig om omdömen och till och med epitheter äro t. ex. Nationals eller Posttidningens egna».

Den 10 April 1849: «Jag anser såsom väsendtligt att Posttidningens läsare blifva dagligen talrikare. Snart nog kommer ordningen till oss att, äfven i pressen, fäkta för statsskick och samhällsordning. Då, hoppas jag, har den blifvit aflagd. den arkadiska grannlagenhet, som påsatte statstidningen munlåset. Ack, om kabinettet meddelade facta ur missionernas depecher, om konsulaterna anbefalldes att, om än blott med några få rader, inberätta tilldragelser och förhållanden! Hvilken öfverlägsenhet skulle icke bladets utrikesartikel vinna. Ack. om dylik föreskrift gafs våra departementers expeditioner. Men allt detta har jag lika fåfängt som länge hos vederbörande predikat».

Den 12 April 1849: «Här läses vid alla gathörn ett. äfven af bladen återgifvet, anslag af en socialistfru, hvilken framstår såsom kandidat vid de stundande valen. Assemblée Nationale berättar att socialisterne förråda hvarandra så flitigt till polisen, att prefekten ansett öfverflödigt att enkom besolda agenter och förmånligare att betala angifvelserna med 5 à 10 francs stycket. De röda bladen fällas nu gång på gång till 3 à 5 års fängelse, med 5 à 10,000 francs böter. De allmängöra alltid jurymännens namn och adresser, men dessa låta sig icke skrämma deraf».

En annan gång: «Här verka icke några dynastiska partier. I massorna verkar ensamt det materiella interesset. De idka hvarken en monarkisk dyrkan såsom i Spanien eller en republikansk dyrkan såsom i Schweiz. De antogo republiken af pur liknöjdhet. Hat till henne uppstod i mån af materiella lidanden. Legitimismen i Bretagne och Languedoc är drop-

pen i hafvet. Orleanismen är noll. Den finnes ingenstädes. Bonapartismen, som historiskt blossade upp vid Presidentvalet, har slocknat. I den politiska zonen är annat. Der har en hvar sin älskog; men blott hos republikanerne är den praktisk. Bland de monarkiska finnas, med undantag af några få narrar, inga som ens påtänka restauration nu. De äro allconservateurer af samhället mot dess upplösning. De stödja derföre alla det nuvarande statsskicket. De inse alla att restaurationskrångel *nu* vore de rödas spel. Jag förstår att våra conservateurer derhemma smakar pessimistisk peppar i fråga om republik. Men deraf blir bladet skeft och dess publik missledd».

Den 2 Juni 1849: «Främst vill jag, lika uppriktigt som enständigt ha hos min vän utplånat hvarje intryck, syftande åt den omöjligheten att mitt förtroende skulle upphöra eller någonsin inskränkas. Detta förtroende ligger högt öfver en redactions-dissensus».

Den 10 Sept. 1849: «Med fröjd och gamman läser jag Posttidningens rättmätiga tilltygande af Aftonbladet in Ungaricis. Blir A.-B:s återgifvande af den tyska brochuren «Esséerna och Christi födelse och död» icke gissladt? Det dådet motsvarar det Straussiska».

Den 9 Januari 1850: «Behandlingen af Posttidningen ser jag nu vara än värre, än jag den kände. Jag ingår nu med förnyad, men helt visst lika fåfäng, väckelse. *Arkadiskt försmående af regeringspress* är en af de flera oss egna vägar, på hvilka vi med blindt sjelfförtroende gå äfventyren till mötes. Posttidningen blir aldrig mera det Lagerbjelkeska regeringsblad, hvartill jag det hos regeringen så ifrigt anmält. Morgonbladet får mig icke till abonnent, ty jag tillhör icke de etter-conservativa apud nos. Bladets dumma Fashionable News utvisa tydligen att betydelsen af fashionable är redaktören okänd».

I *November 1851,* alltså helt kort före Napoleons statsstreck, skref Löwenhjelm till mig: «Alla conservativa meningsfraktioner äro ense derom, att presidentval enligt Constitutionen, i Maj 1852, blefve anarkiens seger, och att nuvarande

presidentens makt måste förlängas. Så fattas den närmaste framtiden jemväl af alla sansade monarkister. Quomodo och qvando äro det enda ifråga. Den sansade majoriteten föredrager den framtida parlamentära statskuppen, ty en sådan vore grundlagens reviderande tidigare än den föreskrifver (vår 81 § R. F.). Presidenten, som efter budskapet af 31 Okt. ansågs vara brådare, har nu öfvergått till lika åsigt med majoriteten, med hvilken han nu fortgår i fullständigaste endrägt» (!).

Den 4 Sept. 1852: «Jag hade att blygas, om dröjsmålet med den lofvade uppsatsen vore mitt, men det är Moniteurens. Han blef nu manad och lofvade skynda. I den mån, allvar är att Posttidningen må blifva regeringen mäktigt nyttig och mindre kostsam, sker nu det, som jag länge yrkat, nemligen monopolism å polisannonserna, befallning till statsexpeditionerna, kollegierna, direktionerna, landskanslierna, stiften och konsulaterna att proviantera bladet och excerptioner i kabinetten af det faktiska, vi inberätta, tidigare och tillförlitligare än de utländska posterna; men vigtigare är uppdraget till en af Rådet, att höra utgifvaren och ge honom ledning, äfven sjelfmant.»

En annan gång: «I dag hitkom den smärtande sorgetidningen från Christiania (om Prins Gustafs död). Jag lät genast afsäga en stor diplomatisk middag hos mig.»

Den 6 Okt. 1852: «Före hitländandet af den krossande sorgetidningen ifrån Christiania hade jag en middag hos mig för friherrinnan Berzelius och för vår store hädangångne Berzelii i lifstiden egda närmare, lärda vänner, hvilka lifligt efterlängtade äran och hugnaden af fru friherrinnans bekantskap, nemligen: Dumas, Thenard, Flourens, Chevreul, Pelouze, Brogniard, Payen, Ollivier, Royer och Civiale.»

Den 7 Nov. 1852: «I dag middag, efter allmänna gudstjensten i lutherska kyrkan la Redemption, har på mitt föranstaltande consistorialpresidenten Cuvier hållit särskild förbön för vår konungs vederfående. Brödraländernas samtliga härvarande barn ha med djup och brinnande andakt deltagit i denna fosterländska förbön, till hvilken danska ministern grefve Moltke med sin legation och sin familj jemväl infunnit sig.»

Den 26 Dec. 1852: «På julaftonen tillförde oss Stock-
olmsposten de härligaste julklappar, nyheterna om konungens
ortsatta tillfrisknande och om vår unga furstes födelse. På
ftonen hade jag min vanliga julmåltid, och vi voro 47 skan-
inaver till bords: man tänke sig huru vi firade de glada un-
errättelserna! Sedan orden om giftermål i kejsarens budskap
ll Senaten, ha sägnerna om prinsessan af Wagram (sic!) åter
ppdykat, men förblifva aldeles osannolika.»

Den 19 Jan. 1853: «Dagens stora tilldragelse är det kej-
erliga, nära förestående, giftermålet. Den blifvande kejsarin-
an är ovanligt skön och på allt sätt begåfvad. Tuileribalen,
om var utsatt till den 21, årsdagen af Ludvig den sextondes
öd, är på kejsarens befallning uppskjuten till den 22.»

Den 23 Febr. 1853: «I går erforo vi af tidningarne glädfesterna i Stockholm, och i dag ha vi vår. Tacksägelse, ranstaltad af mig, skedde med bön och sång på förmiddagen vår kyrka och bevistades jemväl af grefve Moltke och åtilliga andra utländska ministrar. I afton illumineras legaonshôtelet, dit vi samlas till middagsmåltid.»

Den 11 Maj 1853: «Jag ber min goda vän om intagande bladet af Moniteurens artikel i dag, om min hustrus begrafning, med det tillägg att kejsaren skickat sin vakthafvande ljutant för att betyga sitt deltagande.»

Den 1 Juni 1853: «Hjertetack, min goda vän, för bref-et af den 20. För sådan sorg som min har jorden icke tröst, en den medsörjande vänskapen gjuter balsam i det sårade hjert. Till kroppen är jag icke sjuk, men ganska nedtryckt. erksamhetsförmågan har stått bi, ehuru kallets fordringar rikt haglat. Men de ha lisat mig. Mellanstundernas smärtor o de tyngsta.»

En annan gång: «Kossuth lefver fullkomligt glömd i den la engelska staden Brompton.»

Den 27 Aug. 1853: «Den ryktbara Lola Montez, sednast Heald, har i San Fransisco (i *Australien*) fått sig en tredje ta man, i en engelsman vid namn Hall.

Den 4 Maj 1853: «Förliden månad hitkommo från Italien

tvenne Mazzinister med anslag mot kejsarens lif. Den ene angaf den andre och de häktades, hvarvid de båda gjorde motstånd och angifvaren sårades. Båda skickas nu utan rättegång till Cayenne. 50 à 60 individer, bland dem som inpraktiserat och sprida upproriska skrifter, ha dessa dagar blifvit häktade. En artillerikapten, sonson af den namnkunnige generalen Lafayette, har vägrat eden och blifvit struken.»

En annan gång: »Mot slutet af Juni erhöll prinsen af Joinville ett bref från ön Jersey, af innehåll att det röda Direktoriet beställt ett företag emot kejsarens lif, att verkställas före den 20 dennes. Prinsen bar genast brefvet till lord Palmerston, för att meddelas franske ambassadören, hvilket och skedde. Den Toscanska polisen hade underrättat den franska om ett beramadt mordförsök. Redan före försöket af den 3 dennes hade härvarande polisprefekturen emottagit dessa begge varningar.»

Åter en annan gång: «Man bemärker den så enkla behandlingen af Pianori-målet, afdömdt vid ordinarie domstol. förhören förtigna af bladen, afrättningen berättad i dem endast under «faits divers» och på det fåordigaste sätt samt i en och samma, utan tvifvel föreskrifven, form och utan de omständligheter dervid, hvilka vanligen utstoffera stupstocksartiklar. Jag vet af ofelbar sagesman, att Pianori inga anstiftare uppgifvit, att han i fängelset varit nedslagen, icke velat se fångpresten, sista aftonen varit ganska vek, men på schavotten när fadermördareslöjan honom aftogs, tvenne gånger ropat «lefve republiken» och hemtat andan till tredje ropet, då han nedlades under bilan.»

Den 5 Nov. 1854: «I går afton var legationshôtelet illumineradt: vi firade med härvarande landsmän aftäckningen i Stockholm af Carl XIV:s bildstod.» — Stundom skref han till två personer i *ett* bref, t. ex.: «Jag önskar att efter begagnandet inlagan tillslutes med ett munlack och tillsändes lifmedicus M. Retzius»; — eller så: »Jag anmodar i dag k. bibliothekarien Arvidson att för Tit. meddela en curiös prospectus och tidningsartikel, hvilka jag honom tillsändt.»

Den *28 Dec. 1854:* «Julaftonen voro landsmännen som vanligt samlade till julgröt hos mig, 39 svenskar och 8 norrmän. Vetenskapsakademien, som i fjol åt d:r Huss' bok om Alkoholismen egnade sitt högsta pris, har i år delat det emellan de norska läkarne Danielson och Böck, för deras afhandling om spetälska»

Åter en annan gång (*9 Juli*): «Prinsen af Wasa är nyligen hitkommen.»

Och en annan jul, den *25 Dec:* «I går afton firades, som vanligt, den skandinaviska julaftonen hos mig. Till middagen voro vi några och tretio karlar. På aftonen pryddes salonerna af 17 landsmaninnor. Fru Nissen Saloman lät höra sin tjusande sång. Hon debuterar i nästa månad vid italienska operan som Elvira i Don Juan och sedan i Hernani», o. s. v.

Ännu så sent, som 5 dagar innan rappelen kungjordes i Posttidningen, skref han, den 3 Febr. 1856, med oförminskad liflighet: «Lieutenanten vid K. Flottan, hr Anckarkrona, som dessa tre år med synnerlig utmärkelse tjent ombord på franska örlogsskepp och nu sednast på den vid Ny-Caledoniska kusten förolyckade corvetten l'Aventure, har i följd af sina förtjenster och vår ministers framställning blifvit utnämnd till hederslegionen.»

Ingenting undföll honom, aldrig förtröttades han. Han hade dock redan 1851 fyllt 80 år. När han återkallades från sin beskickning, gick han i det 85:te. Och likväl fann man honom, äfven *efter* detta i hans uppfattning hårda slag outtröttlig, skyndsam och vänfast. Några få veckor efter det hans rappel var kungjord, utflyttade jag till Hamburg för att der bosätta mig. Min ankomst dit var förbunden med sådana omständigheter, att den väckte uppseende och omtalades af dervarande tidningar, emedan genom mitt ditsändande Sveriges konung afslagit en önskan hos Hamburgarne, understödd af svenske chargé d'affaires på stället. Berörde chargé d'affaires, med hvilken jag förut ofta haft personlig beröring i Stockholm då han der tidtals förestått kabinettssekreterare-embetet, och hvilken jag naturligtvis i Hamburg, såsom ex officio ditkom-

men, gång på gång besökt, företog sig ett par veckor efter min ankomst, vid stor middag hos svenske vicekonsuln Hamfeldt, som inbjudit de förnämsta s. k. penningfurstarne i den stora handelsstaden, att bete sig så, som om han aldrig sett och alls icke kände mig. Jag berättade i bref den 26 Maj denna suffisance för Löwenhjelm, och bad honom skrifva några rader till Hamfeldt, som öfver denna företeelse blifvit alldeles perplex; och genast var L., ehuru sjelf stadd under flyttning från Paris, färdig att gå min önskan till mötes. Redan den 28, eller med omgående, skref han: «Med hjertefägnad hade jag förnummit min goda väns anställning; emottag mitt lifliga tillönskande af allsköns framgång och trefnad på denna bana! Att det önskade brefvet till consul Hamfelt icke medföljer, kan min så afhållna och mångåriga vän icke tillskrifva en mig så fjerran likgiltighet om dess fördel, och icke heller mitt ryggande för en så ringa möda; men jag ägde aldrig ringaste bekantskap med Hamfelt. Af hans, mig personliga, redebogenhet är således ingen verkan att förvänta. Till officiella förordanden är jag numera icke qvalificerad. Min väns honom hedrande præterita äro så frejdade att en biografi vore ytterst öfverflödig. Den kongliga utnämningen är per se ett tillfyllest bevisande förord. Nyttigast tror jag mig förfara och verka till min goda väns fördel dermedelst att jag tillskrifver min, mig varmt tillgifna, vän Nils Palmstjerna med uppdrag att kungöra, hurusom jag, quasi mig bevisad välvilja, blifver uppskattande all den, hvarmed vår nye postkommissarie omhuldas. Oföränderligen tillgifnast etc.»; — och mitt sista bref från den hedervärde excellensen var dateradt *Paris 31 Maj 1856*, i hvilket han bland annat skref: «Härhos det förordande brefvet till min vän baron Palmstjerna (förr minister i S:t Petersburg, och den, som egentligen den ifrågavarande chargé'n haft att tacka för hela sin carrière); lita på, att det blir mångsidigt gagnande.» Och deri misstog han sig icke. Att börja med, gjorde P. en middag för mig, till hvilken han bjöd Hamfeldt och chargè d'affaires. Uti P. vann jag från den stunden

ett umgänge, nästan dagligt, så länge han lefde; och när han dog, mottog jag hans sista suck.

Den 19 Maj hade L. i Paris emottagit prins Oscar, och den 12 Juni erhöll han af honom besök. Straxt derpå lemnade L. Paris och öfverflyttade till Stockholm. Han påstods nu vara bekymrad för sin utkomst för återstående dagar, talade om att begära ersättning af staten för allt hvad han i Paris offrat på resande behöfvande landsmän, hvilket han i mycket anspråkslös calcul beräknade till endast 40,000 rdr, och begärde, såsom soulagement för rappelen och till bevis att man icke ansåg honom obrukbar, att blifva skickad såsom konung Oscars representant till kejsar Alexanders kröning i Moskwa (7 Sept.). Då äfven detta afböjdes, lärer det kostat mycket på denne eljest så oförsagda, hurtiga och fördomsfria ande, — och häri låg väl egentliga beviset att åren började *tynga*.

Men sorgen och missräkningarne blefvo dessbättre af kort varaktighet. Redan den 23 Juli, då han med vanlig lätthet gick utför en trappa i Stockholm, greps han af nerfslag i venstra sidan och måste hemföras. Nästan samtidigt sjönk en välgörande sömn öfver hans medvetande, och den 29 Juli kl. 6 på morgonen kom alldeles förlossningens stund: Gustaf Löwenhjelm var ett stoft och ett minne. Stoftet balsamerades, men minnet, det lefver.

Konungen befallde genom generalordres samma dag att, i anseende till «ej mindre den orubbliga trohet, än ock de utmärkta och mångfaldiga förtjenster, hvilka herr grefven under sin lika långvariga, som hedrande och nitiska tjenstebana inlagt om Fäderneslandet och Svenska kavalleriet, såsom en gärd åt herr grefve Löwenhjelms minne, 8 dagars sorg skulle anläggas af samtlige kavalleriregementen och corpser, hvilkas inspektör herr grefve Löwenhjelm under en så lång följd af år varit.» Stoftet, som bisattes den 31 Juli i Claræ kyrka, jordfästades den 5 Augusti vid middagstiden, utan stor ceremoni och utan liktal, af församlingens kyrkoherde Wensjoe, och på kongl. familjens vägnar deltog Hertigen af Dalarne i processionen. Den 7 Aug. fördes liket ombord å ångfartyget Bore, för att

öfver Lübeck öfverföras till Paris, dit det fortskaffades öfver Hamburg med ångfartyg till Havre, der hans måg hertigen af Fitz-James tog det om hand den 18 Aug. Följande dagen nedsattes det i den graf å Père-la-Chaise-kyrkogården vid Paris, der hans förutgångna maka hvilar, och pastorn vid lutherska församlingen tolkade i ett tal den aflidnes förtjenster och de efterlefvandes saknad. Omkring 50 svenskar och norrmän, svenska legationspersonalen, danske ministern och andra hans mångåriga vänner samt hans fordna betjening hade samlat sig kring grafven. Journal des Débats gaf den 21 Aug. på sin första sida med stora stilar en nekrolog, «öfver en af Sveriges mest frejdade statsmän, Nestorn bland dess diplomater och hvars bortgång kännes icke blott i hans fädernesland, utan äfven i Paris.» «En stor andel af hans inkomster föll på de fattigas lott. Vi inskränka oss till att anföra ett enda drag af hans välgörenhet. Då för flera år sedan stora Barnhuset i Stockholm kommit i förlägenhet att betäcka sina utgifter, lät han under anonymitetens slöja tillställa direktionen 25,000 rdr specie (100,000 rdr rmt). Gifvarens namn skulle varit en hemlighet, om icke nyligen bland en Stockholmsbankirs papper funnits det bref, hvari nämnde summa blifvit skickad till bankiren, som besörjde denna affär. En sådan handling är tillräcklig för att måla en menniskas hjerta. Efter ett lif, så rikt på händelser och värf, behöfva vi icke tillägga, att han medför i grafven allas deras saknad, som kännt honom.»

Evigt yngling! Fåfängt åren
sänka sina skuggor ner,
fåfängt vintern silfrar håren
när i hjertat våren ler.

XVI.

Riksdagen 1856.

Wærns riksdagsmannaafsägelse. — Gyllenhaals afsked. — Lagergrens hastiga död. — Landtmarskalk och Talemän. — Ericson adelsman. — Hartmansdorffs sista sjukdom. — Schwan undanbeder sig talmanskap. — Strinnlunds helsningstal till sitt stånd. — Thomanders helsningstal till medstånden. — Björcks riksdagspredikan. — Konungens sista throntal. — Landets lysande ställning. — Talmännens lofsånger på rikssalen. — Utskottsvalen. — Statsverkets tillstånd och behof. — Prins Oscars nya civillista. — Debatt om broderskärlek. — Bondemotioner. — Om prästernas aflöning. — Conscriptionssystemet. — Petter Jönsson, Efraim Larsson och Mengel. — Hemmansklyfningen. — Kolportörer. — Sakramentallagen. — Skjutsningsbesväret. — Skjutslegans förhöjning. — Bankens lånefond. — Bränvinslagen — Grundskatternas kapitalisering. — Ericsons jernvägssystem. — Talmansarfvodet. — Skolstadgan. — Tryckfrihetsförordningen. — Fjorton borgareståndsmedlemmar under åtal. — Hasselrot och Adlercreutz contra Justitiæombudsmannen Theorell. — Den sistnämndes sjelfförsvar. — Theorells fall.

Riksdagskallelsen utfärdades den 12 Juni. Under valperioden afsade sig C. F. Wærn j:r uti Götheborg riksdagsmannaförtroende, och då han ändock blef vald, förnyade han afsägelsen skriftligen från Örebro, der han vistades i och för den då så olyckliga Köping-Hult-jernbanan (Mina Samtida VII: 27, 28). Den 15 Oktober «inblåstes» riksdagen på urgammalt sätt, vid en kavalkad kring gatorna af Rikshärolden, åtföljd af fyra kanslihärolder och rikstrumslagaren med silfverpukorna, alltsammans eskorteradt af hästgardister m. m., och samtidigt proklamerade konungen i sina rum till landtmarskalk grefve *Henning L. H. Hamilton*, som med vanlig ceremoni beledsagades till riddarhuset af de två i nummerföljden främste tillstädesvarande grefvarne: Mauritz Lewenhaupt, öfverstekammarherre, och Gust. Gör. Gabr. Oxenstjerna, öfverkammarherre; samt till taleman för Prestståndet erkebiskopen *Reuterdahl* och till vicetalman biskopen i Strängnäs *Thure Annerstedt.*

Samtalsämne för ögonblicket var det, som man trodde

åtvungna, afsked, Kongl. Maj:t den föregående dagen tilldelat generaltulldirektören f. d. statsrådet friherre Carl H. Gyllenhaal (Mina Samtida I: 84), i följd af prickningar inom något af riksstånden vid förra riksdagen; och denna sensation minskades icke genom posttidningens berättelse den 15, att «generaltullstyrelsens embets- och tjenstemän, hvilka i morgon ämnat göra sin mångårige numera afgångne chef sin afskedsuppvaktning, till följd af friherre Gyllenhaals yttrade önskan ansett sig böra från uppvaktningen afstå» (Den 15 December utnämndes till hans efterträdare civilministern J. F. Fåhræus). En annan liflig uppståndelse i sinnena hade den till taleman för borgareståndet ernade Norrköpingsborgmästaren Lagergrens dagen före riksdagens inblåsning, i justitiæstatsministerns förstuga inträffade, blixtsnabba död framkallat. Den 16 på e. m. hemkom kronprinsen Carl, Norges vicekonung, till den svenska hufvudstaden; och samma dag utnämndes den af konungen mycket omhuldade öfverintendenten frih. Knut Bonde till öfverstekammarjunkare. Denne Bonde hade konungen nyttjat i diverse extra missioner åt utländska hof, t. ex. till Paris med konungens porträtt, till Brüssel med lyckönskningar i anledning af konung Leopolds regeringsjubilæum; han ansågs äfven hafva eftersträfvat att i Paris få efterträda grefve Löwenhjelm, och öfverstekammarjunkarevärdigheten uppfattades af några såsom ett soulagement. (Vald till bondeledamot af andra kammaren tog han formligen afsked ifrån hofchargen året näst före sin död 1871). Den 17 fick jernvägsbyggaren öfversten Nils Ericson introduction på riddarhuset under n:r 2,324 bland Riddersoch Adelsmän, och prins Oscar återkom till Stockholm efter väl fulländad friare-resa, några timmar efter det Hertigens af Nassau adjutant till konungen framlemnat denne Hertigs bifall till förmälningen. Den 18, då fullmaktsgranskningen för de tre ofrälse ståndens hunnit afslutas, kallades de till polletternas afhemtning den 20. I de närmast föregående dagarne hade den gamle riddarhus-chefen Hartmansdorff ånyo insjuknat, så att han icke alls deltog i denna riksdag; och Lagergrens stoft fördes denna morgon med stor cortége af riksdagens notabiliteter och andra, ombord på det far-

tyg, som skulle föra det hem till Norrköping. Derefter höllo alla stånden denna dag sina första plena.

Den 21 utnämnde konungen, med vanlig ceremoni, till Talman för borgareståndet borgmästaren i Jönköping, f. hofrättsassessorn *G. F. Asker* och till vicetalman grosshandlaren i Stockholm *J. G. Schwan,* och för bondeståndet till taleman f. talemannen *Nils Strinnlund*, från södra Ångermanland, samt till v. talman riksdagsfullmäktigen för Wadsbo härad *Anders Andersson.* Till sekreterare i Bondeståndet hade K. M:t utnämnt häradshöfdingen Wester. Att talmansplatsen i Borgareståndet först erbjudits åt Schwan, hvilken undanbedt sig den och i stället framskjutit Asker, emedan S. befarade att vid nytt riksdagsmannaval i Stockholm den honom oangenäme Franz Schartau skulle inkomma i borgareståndet, var den tiden en bland borgerskapet mycket gängse och fastrotad sägen. Asker sade i sitt helsningstal till ståndet att han «först efter mycken tvekan, med ödmjukt och bekymradt sinne emottagit befattningen». Strinnlund i sitt, till bondeståndet, med mycken frimodighet, att han «med tacksamhet emottagit sin konungs förtroende.» Han sade ock: «Jag är stolt att kunna helsa Eder välkomna till det mest maktpåliggande af alla värf, lagstiftarens, ty det finnes intet land mer än vårt, der bonden, den gamle odalmannen, har högre och mera bestämd del i lagstifningen; intet land, der han eger större berättigande härtill än här, genom mera frejdade anor, genom rikare historia; och denna ära, mina bröder, tillegnar jag ock mig» ... Vicetalmannen Andersson yttrade, då han helsade ståndet och äfven dess sekreterare, att «fastän han ansåg ståndet sjelft böra tilltillsätta denna befattning, hade dock valet nu fallit så, att ståndet icke kunnat med sitt val träffa en värdigare.»

Den 22 utbytte riksstånden vanliga helsningsdeputationer, hvilka anfördes: Adelns af landshöfdingen grefve Carl Mörner, Presteståndets af biskopen i Lund J. H. Thomander, Borgareståndets af Stockholmsrådmannen J. G. Brodin och Bondeståndets af Ola Månsson från Christianstads län. Ur Thomanders helsningstal citerades några karakteristiska strofer, t. ex. till

Adeln: «I våra dagar är det mindre den svenska mannen än den svenska jorden, som adlas. Vettet och jorden, de adlas när de odlas. I hvilken betydlig mån Ridderskapet och Adeln genom sina insigter och sina oförtrutna uppoffringar och mödor i detta hänseende gifvit värdiga efterdömen åt landet, det skall den svenska häfden sent förgäta;» — till Borgareståndet: «Den fria tanken och det fria ordet äro gamla stadsboer och sjelfva den himmelska sanningen, som är en fremling öfverallt på jorden, har under betryckta tider inom de fria städerna funnit det herberge och det skydd, som de öppna fälten förnekat eller erbjudit utan ändamål. Faran är icke nu att hon skulle undertryckas, utan den att hon skulle *för mycket minnas sig sjelf* och alltför litet det myckna, som behöfver lefva både öfver och bredvid henne. Det svenska Borgareståndet har aldrig varit så verldsborgerligt, att det upphört att vara svenskt» ... — och till Bondeståndet: «Den sednaste riksdagens lagstifning vågade sig ut på stora och genombrytande förändringar i landets hushållning; de hade säkerligen icke blifvit vågade, än mindre genomförda, om icke en stor sedlig nöd och en föga ringare borgerlig nytta hade förestafvat dem. Det har gått såsom det alltid går, när ett land har mod att göra sådan rättvisa, som smakar bitter. Ett land försakar aldrig en snöd vinning, utan att af ett sådant offer skörda välsignelse. Bland alla de folk, som hafva fallit sent eller tidigt under träldomens ok, bland alla de folk, hvilkas namn äro utstrukna ur menniskornas hjertan, har intet enda fallit genom sin gudsfruktan, sin laglydnad, sin endrägt eller sin fosterlandskärlek, har intet enda fallit utan genom sitt sedeförderf, sin gudlöshet, *sin egennytta* och sin sjelfupplösning.

Riksdagspredikan hölls den 23 af biskopen i Göteborg, Björck, om «det folk, som i synnerlig mening är Herrans» öfver texten (2 Mose-B. 19: 5): «Om j nu hören min röst och hållen mitt förbund, så skolen j vara min egendom för all folk; ty hela jorden är min.» Throntalet — konung Oscars sista throntal — var mer än vanligt långt. Det omnämnde, utom hvad vi derom nämna i ett annat kapitel: Prins Oscars

trolofning afslutandet af Novembertraktaten, näringarnes blomstrande tillstånd, spanmålsutförseln, ökad innerlighet emellan Sverige och Norge, kommissionerna till reglering af brödrarikenas ömsesidiga handel och sjöfart; till lag om domars gällande kraft och verkställighet i båda rikena, och till förslag om grunderna för begge rikenas bidrag till upprätthållande af gemensam sjelfständighet och ära; vidare förslag till ett helt jernvägssystem, till ett nytt statsdepartement för kommunikationsväsendet, till några rättelser i bränvinsbeskattningsgrunderna, till ny tulltariff, ny stadga för Rikets elementarläroverk, till religionsfrihet och fri andaktsöfning, till landsförvisningsstraffets afskaffande och brottmålslagens förbättrande, qvinnans myndigblifvande vid 25 år, till ny skogsordning, till ett statistiskt embetsverk, till afhjelpande af olägenheter vid postskjutsen och till förbättring af tjenstemäns löner. Både i Paris och London prisades detta throntal mycket; Journal des Débats (30 Okt.) berömde dess «liberala och upphöjda anda», tilläggande att «föredömet af en suverän, som högt förkunnar och bringar till ära fördragsamhetens och den religiösa frihetens grundsatser, är godt att utmärka i dessa dagar.» La Presse yttrade sig i samma anda. — Uti de öfriga talen på Rikssalen vid detta tillfälle erkände Landtmarskalken: «Fäderneslandet befinner sig i ett sådant tillstånd af regelbunden rörelse, att en hvila måhända ej är behöflig och ett stillastående i alla händelser ej möjligt. Bildning och undervisning, jordbruk, handel, näringar och kommunikationsanstalter, *allt står i utveckling, förkofran, tillväxt,* med anspråk på nya kraftiga åtgärder för tillfredsställandet af hvad man för korthetens skull kallar tidens fordringar»; — Erkebiskopen: att «under den tid som förflutit (sedan förra riksdagen) har genom den barmhertige Gudens nåd och under E. K. M:ts faderliga styrelse *mycket godt varit det svenska folket beskärdt,*» «och att det goda, vi njutit, gifver oss för framtiden de bästa förhoppningar;» — Borgareståndets Talman: att «flera vigtiga och betydelsefulla samhällsfrågor hafva sedan sista riksdag blifvit af E. K. M:ts vishet genomförda till Rikets gagn och bästa« samt

att *emer än vanligt lyckliga förhållanden i landets inre och yttre ställning* synas båda gagneliga resultater af innevarande riksdagens stundande verksamhet»; — och Bondeståndets talman: att «fäderneslandet uti jordbruk och näringar *vunnit mångahanda förr icke anade framsteg* genom den Gudomliga Försynens beskydd och dernäst genom konungens aldrig hvilande omsorger att värna och hägna landet samt befordra tidsenliga förbättringar uti statens inre lifsverksamhet, uti lagar och författningar. Häraf alstras och lefver den tacksamhet, som Bondeståndet uti enkla ord, men från hjertats djup, till sin ädle konung har nåden och glädjen att i denna högtidliga stund frambära.»

Denna scen var med skäl en glädjestund också för konungen. Dessa varma tacksägelser inför thronen, från alla fyra riksstånden, voro ett skönt vitnesbörd om konungens hela verksamhet; en återklang af den enthusiasm, som helsat honom vid thronbestigningen 1844, men hvilken sedermera så mången gång svalnat under mellantiden; och ett bevis att riket nu befann sig i större flor och välmåga, än förut på långa tider. Icke minst måste han lifvas af de sist anförda hjertliga orden ifrån samma Bondestånd, hvilket så ofta röjt starkt missnöje med honom personligen och hvars ledamöter mången gång man och man emellan kallat honom «falsk». Men stunden, den Strinnlund kallade «högtidlig», var det ock i en annan, i högre mening än någon *då* anade, ty hon var äfven den sista, då denne konung öppnade svensk riksdag. Det var hans farväl från thronen och rikssalen, detta sammanträffande, och bar i sitt sköte icke de minst lysande strålarne af hvad vi skulle kunnat kalla «Konung Oscars klara aftonsol.»

Strinnlunds tal slöts emellertid med dessa varnande ord: «Då det synes uppenbart, att en hastig och betydelserik utvecklingsperiod för vårt land inträdt, dervid största omsorg fordras vid att kunna tillegna sig och väl använda det goda, *men på samma gång undvika det onda, som dermed vill följa,* sätter folket, nu som förr, sin lit till sin konung; och Bondeståndet skall icke svika, så vidt på detsamma ankommer.

att, efter bästa förstånd *och makt* söka befordra fäderneslandets ära och lycka. Gud bevare vår älskade konung!»

Sjelf yttrade konungen, i sina svar vid de stora helsningsuppvaktningarne, bland annat, till Adelns: »Ömsesidigt förtroende råder mellan konung och folk. *Riket befinner sig i ett välstånd, som allmänt erkännes* och alla sinnen lifvas af gemensam nitälskan för fosterlandets välgång och ära;» och till Böndernas: »J kännen min ömhet och mitt förtroende för Sveriges Allmoge samt min uppriktiga tacksamhet för den tillgifvenhet, jag af densamma alltid erfarit.»

Mot *utskottsvalen* gjordes äfven vid denna riksdag invändningar, åtminstone i Borgareståndet. Hesselgren förklarade den 31 Okt., att han ville till protokollet reservationsvis uttrycka sitt ogillande af ledamöternas placering inom de särskilda utskotten och påpekade att »flere af de personer, hvilka representerade fabriksintresset, blifvit från alla utskott uteslutne, oaktadt de bevistat flere riksmöten;» Almgren förklarade att han skulle ställa sig grundlagens föreskrifter till efterrättelse samt med troget fasthållande af sina grundsatser försvara fabriksintresset, hvarutinnan Spångberg förenade sig. Ståndet afslog Hesselgrens begäran att frikallas från den plats i bankoutskottet, man honom anvisat.

Konungens Proposition om *Statsverkets tillstånd och behof* erkändes vara utomordentligt brillant. Ordinarie statsregleringen på alla nio hufvudtitlarne upptog i utgift 24,217,000, hvaremot statsverkets ordinarie inkomster beräknades till 25,427,500, så att ett öfverskott uppstode af 1,210,500 rdr, att öfverlemnas till Riksgäldskontoret, och fullt tillräckligt till betäckande af ränta och amortissement å de lånesummor, som intill slutet af nästa statsreglering kunde komma att upptagas för jernvägsarbetena. Extra statsregleringen (för en gång eller på vissa år erforderliga anslag) upptog sin utgift till 14,581,701: 59, till hvars betäckande beräknades öfverskott på statsverkets inkomster under de redan förut reglerade åren 1855, 6 och

7 10,600,000, den till Riksgäldskontoret ingående allmänna bevillningen 1858, 59 och 60 6,000,000 och 1857 års bidrag för bestridande af de på Riksgäldskontoret anvisade utgifter, hvilket i början af 1858 borde från Statskontoret ingå, 2,200,000 (summa 18,800,000, af hvilka dock afdrogos de till utgående efter 1857 års slut för jernvägslån etc. anvisade 1,170,000 rdr), så att en summa af minst 17,630,000 under nästkommande statsregleringsperiod vore disponibel för tillfälliga anslagsbehof. Häri var *icke* inberäknad bankovinsten, som för 1854, 5 och 6 ansågs komma att utgöra inalles 3,789,138 rdr.

Emellertid väckte den 8 November hr *Björck* i borgareståndet motion om intagande i statsregleringen af särskilda förbehåll i afseende på alla anslag, som vid denna riksdag för statsverkets behof beviljades utöfver dem, som i gällande ordinarie statsreglering voro fastställde; och som propositionen å första hufvudtiteln föreslog förhöjning åt prins Oscar såsom förmäld — årsanslag af 106,000. årsförhöjning af 5,655 rdr i anslaget till lys- och ren-hållningen i arfprinsens (numera Prins Oscars) palats, samt för prinsens bosättningsutgifter för en gång 150,000 och för förmälningsåret, det sista af gamla statsregleringen, då han endast hade att uppbära 10,000, en fyllnad i hofhållningsbeloppet af 96,000 rdr — så väckte friherre Anders Cederström på riddarhuset motion om sammanslående af anslagen å denna hufvudtitel och deras öfverlemnande till konungens disposition, för att deraf lemna hvad *han* nödigt pröfvade till konungahusets öfriga medlemmar. För denna motion talade frih. S. Stedingk och Stael von Holstein samt hr G. M. Stiernsvärd. hvilka funno principen riktig att konungen finge ensam bestämma och utdela, till medlemmarne af sin familj. Finansministern, hr Gripenstedt, genmälte att om konung har bröder, är det icke lämpligt att dessa ställas beroende af anslagen till konungen, och att det föreslagna sammanförandet vore äfven ekonomiskt oriktigt, emedan det vore lättare att höja och minska de särskilda smärre posterna, än det

hela: hvarförutan ock ständerna sjelfva önskat fördelning. Motionären, som tycktes icke hafva betänkt att han genom sin motion lätt kunde utså frön till en framtida *brödratvist*, fick också svar af kapitenen vid konungens Andra Lifgarde C. O. af Funck, vid detta samma tillfälle. Motionen påstod att nationens förpligtelser voro att bekosta underhållet för konung, thronföljare och deras enkor, men icke vidare; ega de enskilt familj, så finge de, liksom andra familjefäder, sjelfve densamma underhålla. Funck genmälte att af dessa satser skulle följa, att äfven anslag till Prins Oscars förmälning skulle lemnas till konungens disposition, hvilket han fann aldeles oriktigt och rättsvidrigt; först emedan en konung med inskränkt makt genom en konstitution förhindras att hafva samma rätt till sina barn som andra familjfäder; såsom enligt R. F. § 45 förbjuden att insätta sina söner i civilt embete med aflöning, eller i hertigdömen med apanager, så att äfven dessa söner icke sjelfva hafva samma frihet som privatas söner att förskaffa sig utkomst. Vidare, under det andra söner, när de uppnått myndiga år, blifva oberoende, skulle motionen sätta de yngre furstarne under förmynderskap på lifstid. Det kan ock komma en dag, då en arffurstes broder innehar thronen, och huru vänligt än regent med arffurstarne må sämjas, vore det väl föga tidsenligt att, under det man gör tillochmed qvinnan myndig, göra alla furstar utom den regerande omyndiga. De äro redan förut, äfven i rättigheten att ingå äktenskap, mindre berättigade än andra myndiga män, ty de få icke gifta sig utan konungens samtycke, och göra de det, så straffas de icke blott (såsom t. ex. i Bayern och Würtemberg) med förlusten af arfsrätt för sina efterkommande, derest ej konungen efteråt ger sitt samtycke, utan de straffas ovilkorligen, och de hafva en gång för alla »förverkat arfsrätt till riket för sig, barn och efterkommande.» — Likväl blef motionen remitterad. Uti Bondeståndet, der en likartad motion blifvit väckt af Anders Eriksson, fann Mengel nödigt att en behörig gräns gjordes i första hufvudtitelns anslag, och för-

ordade motionen, deri understödd af Sahlström och många. Äfven den remitterades till Statsutskottet. Grefve Baltzar v. Platen uppträdde hos Adeln den 20 Dec. med vidlyftig kritik öfver propositionen öfver Statsverket, isynnerhet beträffande flottan, der han åsyftade flerahanda besparingar; och mot honom uppträdde hrr Brakel och grefve Puke, hvilken sistnämnde bland annat uttryckte den förhoppning, att »Sverige aldrig måtte ega mer än *en* flotta», hvilket syftade på den af somliga eftersträfvade fördelningen.

Icke skrifva vi riksdagarnes historia, men några för tidslynnet karakteristiska anekdoter från ifrågavarande motionstid må likväl icke uteslutas. Hos bönderna var mycket tal om *presternas aflöning*. Jöns Persson väckte motion om komité till förändradt aflöningssätt, Daniel Andersson amenderade att dervid äfven måtte komma i öfvervägande adjunkternas knappa belägenhet, Ola Månsson motionerade att all denna lönereglering skulle ske genom konventioner, de nu gällande upprätthållas ända till 1 Maj 1958 och i alla öfriga pastorater skulle K. M:t låta upprätta förslag, omfattande alla presträttigheters belopp, taxerade i spanmål, för att inom året 1858 läggas till grund för blifvande konvention, som äfvenledes borde gälla intill 1 Maj 1958; att inkomsterna skulle beräknas efter sista 10 årens medium, att tiondegifvare skulle få lösa sina räntor, och att alla nu föreslagna konventioner icke finge hindra konung och ständer att, om de behagade, under tiden företaga allmän reglering af presterskapets löneinkomster. Mengel instämde i syftet, men ej i detaljerna af denna motion, och föredrog den komité, Jöns Persson föreslagit, men ogillade framför allt den långa tiden af 100 år. Dertill svarade Månsson att han velat förhindra presterna att pretendera inkomster efter landets förestående ökade uppodling, och David Andersson, som ville befrias från att hvarje riksdag höra talas om presterskapets privilegier, samt Medin, som trodde Perssons motion allt för radikal och förenade sig med Månsson. Medin uppgaf att sedan 1805 hade i hans ort icke räknats

tiondekärfvar på åkern, »då ett sådant tilltag vållat spillandet af ett menniskolif.» Nils Hansson från Skåne väckte motion om indragning af nio biskopsembeten, såsom obehöfliga.

Hos Borgareståndet väckte Björck motion om komité för utlåtande om *conscriptionssystemets* ytterligare utveckling i Sverige, i förening med indelta arméens bibehållande, och då med någon minskning i numeräre. Kongl. propositionen om ändring i tiden för beväringsmanskapets utskrifning m. m. väckte hos bondeståndet ganska blandade känslor. Nils Olssons från Malmöhus län (från G. M. Stjernsvärd utgångna?) motion om komité för förslag till försvarsverkets reorganisation bragte denna oro i svallning. Isynnerhet uppträdde Petter Jönsson i Träslända med det mest drastiska motstånd och bad att motionen måtte återtagas. Han fruktade att »man ville göra oss allihop till knektar» och med honom instämde Medin, Öbom, Glad, Nils Svensson; Efraim Larsson ropade: »från sådant förslag bevare oss milde Herre Gud, både för egen del samt barn och barnabarn!» Mengel försökte medla och förestälde kamraterna att Gotland redan hade den nationalbeväring, som vore i fråga, och gotländingen Lagergren försäkrade att man der vore mycket nöjd. Östman påstod att om förslaget vunne bifall, så skulle den fattiga svenska befolkningen »hellre ge sig af öfver oceanen än till mötesplatsen», och att, »om vi beväpnade oss både små och stora, skulle vi ändå icke kunna värja oss mot ryssen.» Medin sade, att om han tillstyrkte detta förslag, »skulle han hemma skörda förakt», och ville hellre behålla indelningsverket. Mengel anmärkte att ehuru en talare gått i borgen för att ryssen ej kommer, en annan att vi ej skulle kunna försvara oss, så trodde han det ej, och ej heller att dessa talare sjelfva trodde så, samt att, om, såsom Petter Jönsson sagt, »ej allt är guld, som glimmar», så har dock ryssen »silfver som klingar.» Bjerkander, Anders Erikson, Sahlström och flera förde ett förnuftigare språk. — När Stjernsvärds egen motion i denna fråga re-

mitterades å Riddarhuset, fann visserligen baron Staël v. Holstein »indelningsverket föråldradt», men flere andra uppträdde till dess försvar och hr O. v. Knorring citerade både en brasiliansk generals utlåtande, att Sveriges indelningsverk vore den bästa militäriska inrättning han sett, och fransmännens kejsares stora belåtenhet, sedan han på begäran fått upplysningar om dess beskaffenhet.

Johan Lekberg från Nerikes län föreslog att *hemmansklyfningen* »måtte befrias från alla inskränkande band och författningarne derutinnan upphäfvas.» Olof Larsson från Gefleborgs län ansåg tvertom nödvändigt att sätta en gräns för jordens styckning, på det jorden icke måtte råka i vanhäfd, och åberopade exempel att i orter (Dalarne), der styckningen längst bedrifvits, nödgades befolkningen kringdrifva för att söka arbete. Petter Jönsson och Mengel ville för all del att Larsson skulle återtaga detta sitt anförande, på det icke någon ståndets meningsskiljaktighet i denna fråga måtte komma med till utskottet, der Larssons skäl skulle med begärlighet omfattas; men Larsson stod på sig. Nästan hela ståndet ogillade Larssons åsigt och den alltid drastiske Petter Jönsson bad honom åtminstone »inskränka sina påståenden till sin egen familj, eller högst den domsaga, han representerade»; och när derpå intet svar följde, anhöll Petter att talemannen måtte förnya denna hemställan till Olle; hvarpå talemannen svarade: att han icke kunde göra det, då Olle sjelf icke ville »nappa på kroken.»

Då på Riddarhuset C. W. Tham väckt motion om inskränkning i *kolportörers* rätt att sprida tryckta skrifter, påstod hr Cederström, T., att motionen icke kunde remitteras, att den vore obehörig och illfundig till syftning, lagstridig till formen, ovärdig en svensk ridders- och adelsman; grefve Liljencrantz varnade emot samvetstvång, frih. Creutz sade motionen åsyfta centralisering af all hierarkisk makt hos presterskapet, och vara stridande mot konungens throntalslöfte om religionsfrihet. Andra, såsom v. Knorring, D. Schulzenheim, ställde sig på motionärens sida. P. R. Tersmeden fann motionen både för sen

och för tidig; frih. Staël v. Holstein förenade sig med Cederström; L. Hierta berättade om förföljelse med häkte mot en person i Jemtland, derför att han läst vigseln öfver sin egen dotter; C. A. Raab varnade emot den begärda inskränkningen, såsom endast en början till vida större, och trodde att de band, som trycka vår kyrka, äro orsaken till alla schismerna inom henne. Men motionen remitterades till Lagutskottet. Hr Ribbing hade väckt motion om *sakramentallagens* upphäfvande, understöddes af frih. Alströmer, hrr T. Cederström, K. Ehrenborg och frih. Creutz, hvilka ansågo lagen barbarisk och stridande mot protestantiska kyrkans grundläror. G. Cederschiöld gillade motionen, men varnade för farliga sekter, Dalman likaså. Tham försvarade lagen.

På Riddarhuset väckte hr Arnell, understödd af frih. af Ugglas och grefve Liljencrants, motion om *skjutsningsbesvärets* jemna fördelning på alla hemman, hvilket bekämpades af frih. Sprengtporten, C. A. Raab och A. Raab, hrr Gripenstedt och A. Ribbing. Grefve Anckarsvärd gaf motion om skjutsningsskyldighetens öfverflyttning till ett statens bestyr, hvilket S. G. v. Troil och grefven af Ugglas funno faktiskt omöjligt för de dryga kostnadernas skull, och den sistnämnde tillade att man skulle ge en alltför betydlig skänk åt den jordegande delen af folket på alla skattdragandes bekostnad, om detta onus utan ersättning aflyftades. I Bondeståndet hade vice talmannen Anders Andersson sökt sammanjemka 57 ingifna motioner om gästgifveriskjutsen till en enda, hvilken väckte sådan enthusiasm, att ståndets samteliga ledamöter underskrefvo den; och den innehöll att *skjutslegan*, der entreprenad ej fanns, skulle höjas till 1 rdr milen, och vid entreprenader 1: 20, men dermed skulle icke fordringarne om hela skjutsningsbesvärets lyftande från jordbruket varda undanskjutne, utan skulle man begära frågans utredning till nästa riksdag. Mengel upptog i detta stånd såsom sin egen grefve Anckarsvärds ofvannämnda motion.

Vid diskussion i borgareståndet den 15 November af Bankoutskottets betänkande om förstärkning af *lånefonden*, påyr-

kade Schwan nödvändigheten af bankstyrelsens reorganisation, inskränkning af lånerörelsen, inskränkning af silfverexporten, orimligheten af de under sednare tider afslutade egendomsköpen; och Rydin profeterade »att penningkrisen nu först börjat, och att *ställningen i landet skulle inom ett år blifva ännu svårare*» (denna spådom är så mycket mera märkvärdig, som det var nästan på dagen ett år, innan, den 16 Nov. 1857 på aftonen, detta sekels värsta handelskris, i form af ett telegram från London, slog ned öfver Hamburg och dermed också öfver Sverige, hvarom i nästföljande del af detta arbete skall närmare redogöras).

Regeringens skrifvelse om resultaterna af *bränvinslagen* (af 1854; Mina Samtida VI: 244—266) föranledde långvarig diskussion i Bondeståndet. Petter Jönsson försäkrade att småpannorna ingalunda tillverkade mer, än de skattade för, Nils Svensson från Skåne att de små vore mindre skadliga än de stora, alla ledamöterna från Skåne att de små pannorna vore oumbärliga för den mindre jordbrukaren, Medin att regeringen vore missledd i frågan, och att »de andra ståndeu haft själsnjutning af att undertrycka småpannorna,» Jöns Persson från Blekinge att han med ledsnad såg att den vid förra riksdagen gjorda bränvinsförfattningen nu skulle omstöpas, ehuru den gällt endast 4 månader, Tobias Lind att den Kongl. propositionen nu antydde någon uppkommen afundsjuka hos de stora brännerierna emot de små, ehuru de stora voro en förödelsens styggelse, för deras uppslukande af all spanmål i trakten; David Anderson från Halland att han hvarken brände eller förtärde bränvin, men den vackra tablån i k. propositionen vore icke riktig; Eric Mattson från Jemtland att bränvinet är vår största fiende, skatten bör ökas till dubbelt, dödsstöt bör gifvas först småpannorna och sedan de stora; Sköldberg att ändring vid denna riksdag vore för tidig, Bjerkander, Håkan Petterson. Medin och Jöns Persson från Blekinge likaledes, Liss Lars Olsson att all bränvinstillverkning borde förbjudas. Nils

Svensson från Skåne undanbad sig alla omilda omdömen om bränvinshandteringens idkare.

Grefve G. Posses motion om *grundskatternas kapitalisering* under 12 år (för jernvägars byggande) fann grefve Anton Gyldenstolpe vara ett våld emot eganderätten; hr A. P. Sandströmer (f. d. finansminister) ansåg det vara föga vinst för den skattdragande, om han måste låna penningar för denna kapitalisering och sedan derpå betala ränta; Frih. C. A. Raab försvarade motionen och klandrade grundskatterna. Hos bönderna hade likartade motioner blifvit väckta af Johan Persson från Upsala och Anders Persson från Östergöthland, dem Nils Larsson från Jemtland och hela ståndet fann vara af oberäknelig vigt och nytta för hela jordbruket och Medin kallade »den mest glädjande motion af alla, han hört under riksdagen.»

Hvad sjelfva *jernvägarne* angår, så aflemnade den 3 December statsrådet Fåhræus till Riksstånden K. Mt:s på öfverste Ericsons förslag uppsatta proposition om ett system af de jernvägar, som borde af allmänna medel bekostas (två dygn efter det jernvägsstycket Malmö-Lund blifvit högtidligen öppnadt). När denna proposition skulle remitteras till utskott, uppstodo i ständen långa och ifriga debatter. Somliga, t. ex. L. J. Hjerta, varnade för tjusningskraften af Ericsons namn: »ordet *stambana* borde icke anses som en trollformel att besvärja pekuniära svårigheter, utan de beräknade inkomsterna af vägen väsendtligen betraktas.» Grefve A. E. v. Rosen granskade det Ericsonska förslaget såsom sakkännare, och ogillade hans förslag om gemensam station i hufvudstaden för södra och norra banorna. Frih. A. C. Raab fann penninge- och folk-anskaffandet svårt. Togos pengarne från utlandet, blefve de dyra, toges arbetsfolk från inlandet, mistade jordbruket för många armar; men grefve Platen motsatte sig såsom vådligt införskrifvandet i massa af arbetare från utlandet. — Hos Presterna ville prosten Tegnér att staten öfvertoge Köping-Hult-vägen, Almqvist hyste blindt förtroende för Ericson och ville icke rubba en

maska i det nät, han föreslagit; men häremot kämpade bland andra d:r Gumælius, prof. Carlson, lektor Tellbom, doktorerne Sandberg och Nordlander m. fl. och prosten Lindgren begärde tillgång till ej mindre Ericsons än äfven jernvägskomiténs olika förslager och chartor. — Hos borgareståndet klandrade Ekholm att Ericsonska förslaget ej undergått granskning och att jernvägskomitén ej fått derom yttra sig; Björck instämde deri och ville ej genom ett allt för omfattande företag binda kommande ständer, arbetet borde ej börjas på flera håll, bränvinsskatten kunde användas såsom bidrag till kostnaden. Kistner fann propositionen oväntad, då man erinrade sig förra riksdagens beslut, och tyckte att jernvägen skytt städerna såsom en pest. Rooth talade om en jernväg till Helsingborg, Henschen om Upsalabanan. Ekman önskade att man måtte frigöra sig från alltför partiella intressen, och varnade att *vi stå vid början af en penningkris.* Wallenberg tycktes ogilla Stockholmska sammanbindningsbanan. Schwan förordade Ericsonska förslaget såsom det enda i stort, som blifvit af regeringen framlagdt under trenne riksdagar, och önskade att Regeringen måtte följa den nu beträdda banan. Gladde sig att man nu insett Stockholms strategiska betydelse, hvilken man vid förra riksdagen ej beaktat, »utan då velat ha Götheborg till banans utgångspunkt, hvilket S. ansåg ha varit af intresse för Köping-Hult-bolaget (Wærn), hvars handlingssätt att ej förklara sig insolvent, under förväntan af statens mellankomst, varit motsatsen till hederligt.» Murén ville icke heller ha med Köping-Hult att göra. — Uti Bondeståndet yttrade Gustaf Glad från Norrland att han ville ha jernvägsarbetet verkställdt af Långholmsfångar; Per Erik Andersson från Westmanland ansåg öfverste Ericson ha misstagit sig i vestbanans sträckning söder om Mälaren, likaså Sköldberg, Hultman m. fl. Östman ville ha förbindelse med Norge; Sahlström, som försvarade Ericson, ville vid arbetet använda soldater, såsom lättare att hålla i ordning än enskilta. Petter Jönsson gillade Ericsonska förslaget och sade på sitt

vanliga pikanta sätt, att största hindret för förslaget vore att icke alla orter kunde på en gång få jernvägar, hvari vice talmannen instämde. Efraim Larsson invände att om man väl en gång fått banan invid sin knut, skulle man bli så lagom belåten. Mengel önskade alla jernvägar framgång, »hvarigenom Sverige om 100 år skulle vara ett dubbelt Sverige.»

Förslag var väckt om förhöjning i *talmansarfvodet*, och när statsutskottets betänkande derom inkom, förklarade Sahlström »att han ville freda våra talmän för den mammon, som förderfvar både kropp och själ, och derföre afslå;» med honom instämde många; och Östman tyckte att de begge sista ståndens talmän vore de enda, som borde ha förhöjning, ty de begge första ståndens hade landshöfdings- och erkebiskopsaflöningar oafkortade att hålla sig till. — Redan vid denna riksdag väcktes motion om revision af den nya *skolstadgan*, och det i borgareståndet, af hr Wahlström; och i samma syftning gafs äfven en af L. Hierta. Grefve G. Lagerbjelke ingaf en om förändrad organisation af kollegierna, och frih. Staël v. Holstein en om tillsättande af ett utskott för reorganisation af *embetsverken*, hvilken sistnämnda hr Gillis Bildt fann grundlagsstridig och opraktisk; och denna motion blef verkligen »afslagen», med 48 mot 23. Den sedan förra riksdagen hvilande k. propositionen om *Tryckfrihetsförordningens* upphörande att vara grundlag, afslogs nu, utan mycket ordande. Regeringen gjorde ock nu påtagligen intet för att genomdrifva den, och förslagets ansvarige upphofsman, justitiæstatsministern grefve Sparre, hade redan den 25 September fått till efterträdare f. d. statsrådet *Günther*. Statsministern för utrikes ärenden, frih. Stierneld och finansministern frih. Palmstjerna hade redan tidigare lemnat statsrådet, och den förres portfölj öfvertagits af frih. *Lagerheim*, den sednares af hr Gripenstedt. — I Bondeståndet inlemnade i Dec. Mengel en förseglad rulle, innehållande *anmärkning* emot Chefen för landtförsvaret. — Då under riksdagen f. presidenten i Norska Odelstinget, Stabell, förmodligen densamme, som vid trettonde Storhinget förargade sig öfver

thingets prolongation »på konungens nåd» (Mina Samtida V: 129), lät begära inträdesbiljett till borgare- och bondeståndens åhörareläktare, beslöto begge dessa stånd att erbjuda honom en förnämligare plats, nemligen inom ståndsledamöternas egna kretsar.

En af riksdagens märkligare episoder var granskningen af *Justitiæombudsmannens* embetsförvaltning, samme S. L. Theorell, om hvars första upphöjelse mot borgareståndets önskan och hvars vid nästderpåföljda riksdagen utomordentliga hyllning äfven inom samma stånd detta arbete förut berättat (Mina Samtida III: 6, 7, V: 81—83). Nu återstår att förtälja om hans fall. Lagutskottet vitsordade äfven nu, att han genom »nit, rättrådighet och sjelfständighet visat sig förtjent af rikets ständers förtroende;» men deremot hade reserverat sig hrr Adlercreutz, Wetterberg och Hasselrot, som ogillade hans uppfattning af sitt åliggande att utreda lagskipningens tillstånd, samt hr Upling, som utvecklade det »otjenliga och vådliga af hans förfarande vid granskningen af Högsta Domstolens beslut.» Häri instämde på Riddarhuset frih. A. Cederström; i prestståndet riksarkivarien Nordström, som äfven ogillade hans åsigt om domares skyldighet att ingå i pröfning af allmänna lagens öfverensstämmelse med grundlagen; biskop Björck ansåg honom såsom väktare öfver den kyrkliga lagstiftningen ej till fullo förtjent af Rikets Ständers förtroende; i borgareståndet, bland hvars ledamöter icke mindre än 14 *voro under åtal på hans befallning*, klandrade hr Björck hans förfarande vid det af förra riksdagens konstitutionsutskott anbefallda riksrättsåtalet mot konungens rådgifvare, och tillvitade honom partisinne; hr Hasselrot ansåg hans förslager »ensidiga och reaktionära, men hade ej väntat annat af en man, som städse motarbetat de liberala ideerna. Hans åliggande vore 1) skyldighet att väcka åtal, 2) skyldighet att redogöra för lagskipningens utveckling. Det förra hade han sträckt för vida genom att väcka en mängd åtal sådana att de ej kunnat af domstolarne annat än underkännas. Då

förr åtal väcktes af denna myndighet, ansågs den åtalade vanligen förlorad, nu deremot väckte åtalen munterhet. Beträffande den sednare skyldigheten, hade den blifvit i än högre grad missbrukad. Honom tillkom ingen rätt att döma öfver andra domare, minst öfver Högsta Domstolen. Talaren hoppades att hr Theorell ej skulle återväljas, och önskade att hans efterträdare ej måtte beträda samma bana.» Lallerstedt klandrade att domare utom laglig ordning blifvit af honom åtalade; Bodell den stränga lagstiftningen mot lekman som utdelar sakramenter; Kistner instämde med Björck; Henschen förmodade att Lagutskottet tagit ombudsmannens »rättrådighet» i subjektiv bemärkelse. Boman tog varmt hans försvar och Stolpe trodde att om man, liksom nu, obilligt klandrade hvarje justitiæombudsman, skulle slutligen tjensten stanna i händerna på lycksökare, *hvilka endast skulle uppehålla sig genom det stöd, det prædominerande partiet kunde gifva dem.* Med 28 mot 26 beslöts att gilla Uplings reservation, mot hvilket beslut reserverade sig hrr Hesselgren, Rudling, Almgren, Rönblad och Boman. Bondeståndet biföll utskottsbetänkandet utan diskussion.

Ett par dagar härefter uppträdde i Posttidningen *Theorell* till *sjelfförsvar* emot dessa förebråelser af borgarestånd och isynnerhet Hasselrots, och begärde af denne att han skulle: 1) framvisa något enda fall, der ett embetsfel af mindre betydenhet än som af förra justitiæombudsmän varit åtalade, blifvit af T. beifradt, 2) att T. försökt motarbeta någon annan liberal tendens i vårt land än benägenhet för de s. k. allmänna valen, jury-inrättningen och landtdomstolarnes permanence. Han sade sig alltid hyllat den liberalaste af alla tendenser: sanningens, upplysningens och rättvisans. I öfrigt anmärkte han att om intet yttrande om lagskipningen i högsta instansen skulle vara lofligt, annorlunda än genom *åtal* mot högsta domstolens ledamöter, så skulle följden blifva att ingen enda af de af T. upptagna anmärkningar i denna del skulle alls kunnat yttras, enär ingen enda *kunnat* åtalas, emedan vilkoret för åtal är att

det orätta dömandet skall hafva härrört från »egennytta, vrångvisa eller försumlighet.» Det är blott *lägre* domare, som få åtalas äfven för vårdslöshet och oförstånd. Han slutade sitt sjelfförsvar med följande ord: »På flera sätt har man velat visa möjligheten att utreda lagskipningens tillstånd utan att inträngа i beskaffenheten af den högsta lagskipningen. Justitiæombudsmannen har deremot sökt bevisa, att hufvudsaken är ogjord, så länge man icke känner, huru på högsta ort dömes. Han tror att *det är der, som hela lagskipningen i sjelfva verket har sitt säte; att en dålig domareförvaltning i lägre grader alltid kan oberäkneligen förbättras när den högsta är god, men att om denna icke uppfyller sin bestämmelse, rättvisan också icke vinner framgång, emedan det föga skulle gagna att hafva på lägre ort fått rätt, i fall det rätta icke på högsta ort bestode.* Häraf har han slutat, att den utredning af lagskipningens tillstånd, som instruktionen ålagt honom, måste nödvändigt och företrädesvis åsyfta upplysning om de högsta dömandes embetsförvaltning. Att undandraga denna Justitiæombudsmannens granskning vore dessutom ändamålslöst, så vida icke all offentlighet för bedömandet af högsta domsluten skulle på samma gång vara tillstängd; och omöjligen kan meningen vara, att hvad härutinnan är tillåtet för hvar man, skulle vara förmenadt R. St:s till granskningen uttryckligen bemyndigade ombud. — Ibland hindren för ett sådant uppdrags utöfvande anfördes orimligheten af en domsrätt, som den granskande skulle utöfva öfver rikets högste domare. Men det rimmar sig icke, att kalla hvarje omdöme för en dom, eller hvarje rätt till forskning för en öfverordnad domsrätt. Om en Akademisk lärare i sina föreläsningar eller en sakkunnig litteratör företager sig att afhandla ett juridiskt ämne, hvari dom blifvit gifven af högsta domstolen, och i sin undersökning kommer till det resultat, hvaraf samma domslut ogillas: skulle väl dessa granskare då påbördas att hafva tillvällat sig domsrätt öfver

len högsta myndigheten? Skiljer sig icke egenskapen af
ıeras omdöme från ett domslut deruti, att det förra verkar
ndast på en tankegång, så godt det kan, men det sednare
ör sig i verkligheten gällande till de dömdes fördel eller
kada? och mera makt, än som härutinnan tillhörer nämnde
ranskare, kan ej heller åt någon annan menings-yttrare
illerkännas. — När man åberopar det bristande tillfället
ör domaren, särdeles på högsta ort, att besvara dylika kri-
iker; huru kan man då neka att svårigheten är densamma,
rån hvem kritikerna ock må komma? och bör det icke till
ch med lättare ursäktas, om man nedlåter sig att besvara
n officiel granskares anmärkningar, än de flesta andra, som
ıöjligen kunna vara att förvänta? Skulle icke tilläfventyrs
emligheten vara endast den, att *man varit ovan vid all
ffentlig kritik, och föreställer sig att om blott den numera
aknade kunde tystna, vederbörande sedan skulle få varå i
red?*»

Den 21 Januari 1857, före valet af Justitiæombuds-
ıans-*elektorer*, tillkännagaf i Borgareståndet hr Bodell, att
ıan icke ämnade rösta på någon af dem, som han trodde
ara ibland de 14 ståndsledamöter, hvilka nuvarande justi-
iæombudsmannen upplyst vara under åtal. Boman och
Iesselgren delade denna åsigt, och hoppades att desse herrar,
ın de valdes, sjelfva skulle afsäga sig detta förtroende,
ıvaremot Wallenberg och Henschen protesterade. Till elek-
orer blefvo i detta stånd valda: Brinck, Falhem, Upling,
Vetterberg, Henschen, Hasselrot, Murén, Nordvall, Thomé,
Sillström, Wallenberg och Ekman. Man vet att somliga
synnerhet af *det* ståndet »tålde lätt kritiker, så snart de
örde någon ann.» Och dermed var ostracismen öfver den
ıtmärktaste justitiæombudsman, Sverige, haft, Sven Lorentz
Theorell, fullbordad: han uteslöts från embetet, ty han er-
ıöll endast 12 röster bland 48.

Konstitutionsutskottet hade redan i November fått sig
neddelad den diplomatiska skriftvexlingen om Novembertrak-

taten och, på begäran, äfvenledes den om Öresundstullens aflösning. Vi redogöra för dessa frågors behandling hos riksdagen uti sista kapitlet af denna del.

XVII.

En våra dagars republik.

Hamburgs första ursprung. — Carl den Store. — Ansgarius. — Grefve Adolf af Holstein. — Rolandsbilden. — Riksstaden. — Hansestaden. — Nutidens lefnadssätt och arbetsflit. — Jungfernstiegs herrlighet. — Läkare och Advokater. — Statskassan och dess behandling. — Privilegier och Skrån. — Republikens officiella tidning om fri concurrence. — Tull vid stadsportarne. — Bönhaseriet i högsta flor. — Söndagsarbete. — Landsförvisningar. — Habeas corpus. — Menniskokärlek och djurplågeri. — Medalj för en hunds räddning. — Moral och presterskap. — Rationalism i högsätet. — Två fadderskap. — Presthat. — Prestmännas hat emot kyrkodagen. — Hvita slafhandeln. — Giftermålsmäklare. — Christnas öfvergång till judaismen. — Bigotta judar. — Obduktion på lik. — Prostitution.

När förf. 1856 der bosatte sig, var Hamburg en stor, s. k. protestantisk och luthersk verldshandelsstad, med närmare 300,000 invånare (landgebieterna inberäknade), belägen vid största stråkvägen till lands och sjös för Norra Europas trafik och egare till en handelsflagga, som i tusen år svajat känd och erkänd i verldens alla hamnar.

Benämningen Hamburg har många derivationer: Cham (d. v. s. Ham) Noachson flyttade en familje efter syndafloden till Neder-elbens strand och bygde Hams burg; eller en skock fördrifna Jupiter-Ammons-dyrkare förirrade sig till nordelben och byggde Ammonsburg (Hammonia); eller Sachsare, dyrkande Asathor under namnet Hamoys, uppreste Hamoysburg; eller bodde här den omensklige jätten Ham, som nedgjordes af Starkotter; eller emedan Hammen i gamla

råket betydde skinka, fick orten namnet skinkstaden af sin
ora mängd rökt och »pökel»-kött; eller skulle ölets konung
ambrinus, som ännu gör sig påmint äfven i landtgebieter-
s, Alten och Neuen Gammes, benämningar, hafva någon
l äfven i stadens namn; de gamla Sachsarne kallade stor
og Hamm eller Hamme, och en familj von Hamme be-
gde tidigt den ort, utanföre nuvarande staden, som ännu
llas Hamm, i början *Hammaburg*. Kom så Carl den
ore och beslöt göra detta fäste till ett bålverk emot nor-
ns och österns germaniska och slaviska hedningar; Lud-
g den fromme upphöjde orten till *erkebiskopsdöme* och
tsatte Ansgarius; då förefunnos ett kastell, en kyrka, några
is för de andliga och diverse små yrkesborgare, och sjelf
ggde Ansgarius ett Benedictinerkloster. Kort derpå, 840-
let, grusades allt, af Norrmanner och Däner: Ansgarius
sam kom undan, med relikerna i famnen; flydde åt Bre-
en, blef äfven der erkebiskop, förenande begge städerna
der sin enda kåpa. Den af kejsar Otto den Store år
35 afsatte påfven Benedict V tillbragte slutet af sin lef-
d i Hamburg. Utmärktast bland stadens erkebiskopar var
lalbert, som 1046 undanbad sig påfliga tiaren, men var
iktig nog att kunna verksamt bannlysa danakungen Sven
tridson, för det han gift sig med sin blodsfränka, sven-
an Gunhilda. Staden hade i ellofte seklet tre stora fästen
om gifvit anledning till *de trenne tornen i dess vapen*),
mligen: erkebiskopsfästet Wiedenburg, Sachsenhertigarnes
idensslott på samma punkt som Carl den Stores »Ham-
burg», samt hertig Ordulfs borg, ämnad till ett slags
tyr-biskop», för att hålla erkebiskoparne vid marginalen.
rtigarne residerade sedan i denna »Neue-Burg», men erke-
skopen i »Altstadt». Såsom stadens andre grundläggare
ses grefve Adolf I af Holstein, som af Sachsenhertigen,
lermera kejsaren, Lothar, 1106 fick »Nordalbingiska herr-
aperna» i förläning. Han återbygde, bland annat, den
1082 förstörda domkyrkan. Adolf III skänkte åt sta-
n »Neueburg» till magasiner och handelshus, och förmådde

kejsar Fredrik I att i Neuenburg an der Donau 7 Maj 1189 utfärda det dyrbara privilegium, hvarigenom Hamburg blef så högt florerande *handelsstad:* dess invånare med skepp. varor, tjenare befriades från all tull, alla umgälder, allt tvång på Elbefloden o. s. v., samt erhöllo löftet att ingen borg, intet fäste skulle inom två mil från staden få uppföras. ingen landsherrlig truppkontingent skulle den utgöra och inga krigståg skulle den kunna mer tvingas att utföra. Danske kung Waldemar bekrigade och fångade grefve Adolf, besatte Hamburg och insatte Albrecht af Orlamünde till ståthållare. Henrik Lejonets son, Otto IV, tog staden ifrån honom. Waldemar belägrade och beskjöt då samt tvang den att kapitulera. och sålde derpå hela staden för 700 marker silfver till nyssbemälte Orlamünde, som 1224 åter sålde Hamburg. åt Hamburg sjelft för 1,500 marker — hvilket köpekontrakt utgör grundplåten till *fria staden* Hamburgs tillvaro, såsom oafhängig. Adolf IV bekräftade denna oafhängighet, sedan Holstein fördrifvit danskarne och återkallat sina Schauenburgare. År 1289 gaf sig Hamburg egen stadsrätt, omintetgjorde fördelningen i gamla och nya staden, afskaffade det ena af de hittilsvarande tvenne rådhusen och blef ett enda, enigt, samhälle. Äfven i Hamburg, såsom i många gamla städer, dem kejsare byggt, och der lag och rätt utöfvats i kejsarens namn af en kejserlig fogde, uppsattes 1264 å öppet torg en kejsarbild af trä eller sten (ursprungligen kallad Carolusbild, ehuru namnet småningom urartat: men denna »Rolandsbild» blef nedstörtad, sedan kejsar Carl IV 1368 försökt att på allvar återföra staden i kejserlig underdånighet. Likasom fordom romarens högsta stolthet var: »civis romanus sum», fick man sedan, ända in i nyaste tiden, ja äfven efter det nyaste tyska kejsardömets upprättande, se Hamburgaren, från och med senatorn ända ned till hökaren, »sich in die Brust werfen» och dervid framdundra såsom ett oefterhärmligt sjelfbelåtet herrskarebud: »ich bin Hamburger Bürger!»

Tretton äro Hamburgs historiska perioder: 1) prestväldets, från första anläggningen till 1270, 2) Schauenburgska

ɜfvevåldet 1270—1410, 3) *Hansans* öfverherrskap 1410 1521, 4) egen sjelfständig handelspolitik och borgerskats delaktighet i statsförvaltningen 1521—1613, 5) inrdes oroligheter och danska penningutpressningar 1614 - 1685, 6) demokratpartiets öfvermod och fall samt inytande corruption 1689—1693, 7) pastors-oroligheter ɔ kejserliga kommissioner 1694—1712, 8) stigande hanlsflor såsom *riksstad*, 1713—1768, 9) öfverspänd hanlsverksamhet och fransk villervalla med handelskriser 1769 1812, 10) utländningarnes herravälde och befrielsen derån 1812—1830, 11) jernbanor, stora branden och re·mer 1831—1848, 12) konstituerande församling, förɔtningsförsök och penningkris 1849—1868 samt 13) inɔlifvandet i tyska kejsardömet, med förlust af den tusenɪga flaggan, intill närvarande tid.

Hamburg är dock alltjemt en stat och fri *republik*, så , som den kan vara med främmande garnison, sedan dess na trupper afväpnats. Ingenstädes i Sverige trälas och betas så rastlöst för dagligt bröd och millionförvärf, som land Hamburgs innevånare; ingen svensk köpman har ɪing om en så oupphörlig, oafbruten köpmannaflit. Der ɪmma och gå, från och till alla orter och väderstreck, art sagdt hvarje timma, poster och fartyg, jernvägståg h stafetter, för att icke tala om telegrammerna, hvilka ɪgla minutvis. Här är arbete utan återvändo ifrån tidigt ɪ morgonen intill sent på aftonen, året igenom; bokhållan är nöjd om han får sin söndagseftermiddag fri från pulɜten, och bodbetjenten om han blir ledig hvar tredje sådan termiddag. Högtidsaftnarne finnas för honom icke till, ɪns arbete är då fördubbladt, intill långt fram på högtidsɪgens morgon. Börslokalen, öppen hela dygnet igenom, irmd och gasbelyst, är guldkalfvens tempel och dess conɜrsationssalar hela dagen aldrig tomma: börsfolket är »i ɜrmanence». Med oförminskad hastighet kringsurrar alltɪmnt det stora drifhjulet för all denna ifver: interesset för ɪaten och materien, och under dess döfvande rassel dör

nästan hvarje annat ljud, från nyårsdagens första morgonrodnad intill årets sista qväll, Sylvesterabend, — hos millionären lika rastlöst som hos dagakarlen.

Sällan uppehåller sig den främling, som ej dertill är nödsakad, mera än ett par dagar i denna stad, och bebor då vanligtvis ett af de många präktiga hôtelerna vid Jungfernstieg och Alsterdamm, derifrån utsigten öfver Binnenalster och Lombardbrücke erbjuder honom en lika skön som egendomlig anblick. Han ser här Hamburg i högtidsskrud. Till denna trakt hafva också de präktigaste galanteri- och öfverflöds-varulager samlats till en exposition, som äfven för den lugne och ointeresserade betraktaren erbjuder ett högst angenämt tidsfördrif, under det han, långsamt flanerande på de beqväma trottoirerna, mellan fremlingar af alla nationer och tungomål, förbi de strålande bodfenstren, njuter sitt dolce far niente. Denna de resandes förkärlek för Jungfernstieg och dess grannskap är så öfvervägande, att till ett påstående öfvergått ordspråket: »den, som vid ett fenster invid Jungfernstieg tillbringat åtta timmars tid, har sett allt hvad Hamburg har att bjuda på». Och dock är ingenting mera falskt än detta påstående. De mångfaldigt olikartade och dock alla vackra omgifningarne äro genom en mild natur och rikliga penningtillgångar ytterligare förskönade; den gamla obrända delen af staden med sina medeltidsbyggnader lika egendomlig som den nya, der branden (1842) på en gång gjorde platsen ren för uppförandet af en så ofantlig myckenhet lika stora, palatslika byggnader, att maken dertill icke ens i det unga Berlin och blott i det af Haussman så godt som nybygda Paris finner sin jemförelse. Också har ingen annan stad väl någonsin, efter Trojas, Roms och Moskwas brand, blifvit så på en gång i eld luttrad, som Hamburg 1842, 5—8 Maj, förrän Chicago brann 1871.

»Wird sich glänzender wieder erheben» togs sedan till inskrift på den med anledning af branden i Hamburg slagna minnespenningen. Och *glänser* gör det nya Hamburg så

ycket som stenkolsröken och de täta dimmorna tillstädja. lla vindar bringa regn eller dimma, utom ostan, som håller g kall och hvass. Mer glänsa likväl de präktiga villorna, väl å Holsteins Elbestrand, som på Hamburgs eget ge- et vid stranden af Ausser-Alster. Inne i staden är alltid ansen parad med smutsen, ja denna sistnämnda anses till- hmed oskiljaktig ifrån penningeförvärfvet, och alltså ära- ll. Småmyntet, skillingsstycken af silfver, så öfverdraget smutsdeg att pregeln, om han också icke varit utnött, ulle blifvit osynlig, och det ena myntet bokstafligen klib- nde fast vid det andra. Stenkolsrökens sot inträngdt genom a fogningar, i alla rum och lådor; kontors- och bod- lfven öfverdragna med slam af sand och stenkolssot från tan — galoscher och fotskrapning obrukliga i denna affärs- ·ld — och ju smutsigare, desto hederligare: ty smutsen ;yder trafik och trafiken kredit. Men den lekamliga smut- i kommer sällan ensam: när man vant sig dervid, ·ggar sinnet sällan långt för den moraliska. Också finnes l näppeligen i Nordeuropa någon stad, som kan täfla med tta guanoupplag, i fråga om orenlighet i moral och fräck- t i smuts. Vidunderligheten af dessa förhållanden är så r, att förf. lånar ur stadens egna tidningar, hvilka dock merfort stoltisera med »ich bin Hamburger Bürger», efter- jande drag ur mina samtidas lif uti Hamburg.

Den ansträngda, kapplöpande arbetsamheten undanträngер , håg och kraft till annat än penningeförvärf. Intelli- ısen flyktar, emedan hon icke uppskattas på annat sätt, så vidt hon lånar sig åt köpenskapsfiffigheten. Familj- ·et tillintetgöres, derigenom att familjfadren icke hinner n från kontoret förrän barnen gått till sängs och familj- dren begifvit sig i hans frånvaro till theatern; barnens)fostran bedrifves ock af främmande händer i andras hus d ingen annan syftning än den »praktiska», att så fort ı möjligt duga på en kontorspulpet. Poesien, bildande ıst, målningar och litteratur, äro för mycket opraktiska ·erldshandeln, att vinna större afseende än hvita handskar

— för att se städad ut. Juristen-advokatens är den end
beläsenhet, som värderas, emedan hon behöfves vid de idkelig
handelsprocesserna; men hon är, hon såsom alla andra för
värfsgrenar, inspaltad uti ett *yrkes* trånga ram och ha
officiel taxa för hvarje nytt »passus», han nedskrifver. Lä
karen blir efterskickad och tåld under sjukdomen, men so
äfven han betalas efter taxa, för hvarje besök, ser mä
snedt på honom om han kommer utan att vara efterskickad
Presten inställer sig endast vid bröllop och barndop: — vi
begrafningar är han obehöflig, ty jordfästning brukas icke
i stället för handbok och ritual vid dopet håller han et
improviseradt tal om naturens vår; och han qvarstanna
aldrig till samqväm eller måltid efter slutad förrättning
sitt sällskapslif får han icke söka annorstädes än bland sin
embetsbröder. I hvilket anseende, skolläraren sig befinner
kan man skönja af de rikare husens unga döttrars samta
sinsemellan, då de på öppen gata samspråkande om de
sednaste balen, beskärma sig deröfver att husets »lärare
(der Lehrer) understått sig bjuda upp dem till dans. Säll
skapslif är i allmänhet föga brukligt utom vid bordet; unde
måltiden, som kan draga ut flera timmar, hållas tal, de
klameras, sjunges, utföres musik emellan rätterna; men s
snart man stigit upp ifrån bordet, är sammanhållningen slu

Republikens statskassa hade året 1857 (Die Reform
nr 139, 20 Nov. 1858) 5,722,455 mk ct inkomst af in
direkta skatter, under femton olika rubriker. För *stämpel* in
flöto 1,488,827, för *tull* 1,375,432 och för *accis* 1,333,59
Inkomsten från præturerna (bötesandelar), chausséepengar
Harburgs färja samt bro-, bom- och sluss-afgälder, tillsam
mans 139,526. Statsräkenskapen meddelades efteråt de
»arfbesutna borgerskapet», men detta hade hvarken vid bud
getens upprättande eller vid revisionen någon röst. Redo
visningen framlades i så allmänna termer, som t. ex. «Stäm
pelinkomst 1,488,827», utan all specifikation.

Det representantutskott, som dock 1861 nedsattes för
att behandla senatens proposition om anslag till fyllande a

ett belopp, som i postverkets stat öfverskridits, konstaterade enligt tidningen Freischütz 18 juni s. å.) att verket förattningsvidrigt utgifvit 4599 mark, och att direktören Henckes utgift af 2370 mk, för hans resa till postkongressen i Frankfurt, icke alls verificerats, vare sig med qvittenser eller med specificerad räkning. Hencke anförde till ett försvar att han vid detta, som vid alla föregående, såsana tillfällen eller embetsresor endast *noterat det belopp, an medfört och den återstod, som han haft med sig åter em igen*, samt att hans förmän aldrig gjort invändning mot detta redovisningssätt. Utskottet, »som icke fann bilgt att göra direktören ansvarig för en felaktig method», föreslog att godkänna beloppet.

Senator Spaldings död den 9 januari bragte vederbörande ti en egen klämma till följd af ortens »*usancer*». Den 20 samma månad nemligen var utsatt till beslut hos borgerkapet öfver senatens proposition, som *kunde* komma att nskränka senatorernas antal och således göra ett omval efter Spalding öfverflödigt; men å andra sidan *borde* han begrafas före den 16, enligt »usancen», och då *måste* enligt lag ch häfd vanlig förbön för ett lyckligt val af efterträdare ållas från predikstolarne just den 16 samt valet laglikmätigt den 17. Antingen måste nu alltså afvikas från rundlagen eller ock från »usancen». Det stod hårdt innan nan beslöt sig att uppoffra den sistnämnda, genom att uppkjuta begrafningen.

»Die Reform» berättade den 25 Nov. 1857: »Ett barererareprivilegium är nu åter att bortgifva, det vid Bleichenrücke. Detta hade städse förste borgmästaren att bortkänka, och framl. borgmästaren Bartels hade gifvit det till n Brandt, som i följd af fysisk oduglighet förpaktat det ill Glissmann. Nu dog nyss Brandt, och privilegiet återöll till förste borgmästaren, så, att om han ej genast åter ortförlänar det, måste det tillslutas. Barberareskråret har yss hållit sammankomst för att få det stängdt».

Samma »Reform» (15 Maj 1858) innehöll: »En kungörelse skärper i dessa dagar det påbud, som åt Hamburgs advokater *allena* förbehåller uppsättandet af böneskrifter och suppliker till Senaten och Domstolarne, med knappt nämnvärda undantag. Man kan ingenting invända deremot: advokaterna hafva helt visst samma anspråk på förvärfningsskydd som snickare, skräddare, bagare, slagtare och andra skråledamöter. Men om staten tillåter att publiken på detta sätt tvångsvis måste kontribuera till vissa personers ficka, så har den ock förbindelsen att tillse att denna kontribution åtminstone blir *dräglig*, i förevarande fall att de lagliga advokatsportlerna icke bli odrägliga. Men detta äro de i frågan om suppliker. Sex mark pr ark, det allbekanta advokatspriset, är för de flesta ett oerhördt pris och folkuttrycket att vanliga totalkostnaden för en supplik går till tio thaler, bekräftar vår protest emot ifrågavarande sportler.»

Republikens officiella blad (Hamb. Corr. 5 Sept. 1857) innehöll en uppsats, som evident ådagalade till hvilken oväntad grad allmänna förestållningen hos dessa republikaner var fastvuxen vid begreppet *privilegier* och deras oumbärlighet, ännu i nittonde seklets senare hälft: »Här utbreder sig det sällsamma rykte att engelska impresarion Lumley, som nyligen varit här på besök, ämnar i November hitföra ett italienskt operasällskap, för att uppföra scener ur åtskilliga operor. Vi veta ej, om detta project verkligen kommer att utföras; i hvarje fall måste vi hysa grundadt tvifvel derom, ty derigenom skulle uppstå en lika betänklig som *obillig concurrence* för Stadttheatern. Directeuren Sachse har bemödat sig att föra fram för oss på scenen de första talenter af tysk, fransk och italiensk opera, och har under den ogunstiga årstiden icke skytt någon uppoffring för att bibehålla Stadttheatern i aktningsbjudande ställning, och derigenom tryggat på en gång talrika härvarande familjers existens och pensionsfonderna deras fortbestånd. Under sådane omständigheter hålla vi det knappast möjligt att en dylik speculation, som vore rentaf rigtad emot ett inhemskt in-

teresse, utan att likväl utlofva någon fulländad eller afundad konstbild, till långvarig nachdel för det bestående och med så mycken möda upprättade, skulle ofvanifrån erhålla något slags samtycke.» Det följande året, sedan Sachse redan ingifvit sin stat och afgått från Stadttheaterns styrelse, gaf (12 Juli 1858) Eisenbahn-Zeitung en notis, som visar, till hvilken grad denna Stadttheater varit af republikens regering med privilegium exclusivum omhuldad: »Thalia-theaterns direktion har ånyo hos vår regering supplicerat om tillstånd att få gifva på sin scen äfven »skådespel», och således icke vara inskränkt till endast Lustspel och Farcer, åtminstone *sådana* skådespel som Stadttheatern icke velat på sin scen uppsätta, och erbjöd sig sökanden att lemna Stadttheatern ett försprång af sex månaders betänketid för hvarje nytt stycke, samt att, om Stadttheatern upptoge det, i ytterligare 6 månader vänta med uppförandet på Thalias scen. Men icke ens denna anspråkslösa ansökan fick anant besked än rent afslag.

Samma Eisenbahn-Zeitung berättade (25 Sept. 1858): »En i Hamburg boende man firade i tisdags sin födelsedag. Ett par hans kusiner, boende i förstaden S:t Pauli, ville skänka honom en blomsterqvast och en stor, 2 fot lång 1 fot bred, sockerkringla. Då de med kringlan ankommo till Millernthor (porten emellan förstaden och staden) gaf *den derstädes postande bagaremästaren* tillkänna att Hamburgs skråordning förbjöde införsel af bröd och att de måste bära henne ur staden igen. Kusinerna återvände temligen snopna till sin boning, men fattade der det beslutet att skära kringlan i små bitar och derefter i hemlighet smuggla in henne i den republikanska fria handels- och hanse-staden. Så skedde; och historien försatte den begåfvade i ett riktigt öfvermått af glädtighet. (Bagareskråets i staden ville eller kunde icke concurrera med brödet från S:t Pauli och det derintill belägna Altona; derföre hörde artikeln »Bröd» till dem, som voro i Hamburg »till införsel förbjudna»).

»Freischütz» för 18 Sept. 1858 berättade såsom en

vanlig sak: »En ung man blef i går morgse *häktad*, för det han med sin faders julle mot betalning landsatt matroser, och således gjort ingrepp i roddareskråets rättigheter.»

Eisenbahn-Zeitung (17 Maj 1858): »Från ett fruntimmer ifrån Altona blef i fredags af accisen i Millernthor ett stycke stekt kött taget i beslag, och hon måste i böter derjemte betala 2 mark. Vid accisens hufvudkontor visade hon sedan att detta kött, hvilket legat i en korg bland andra småsaker, skulle förts till Berlinerbangården i Hamburg, på det att hon under sin marknadsresa till Wismar måtte ha det till sin föda. Man gaf henne då de 2 mark åter, men lät henne veta att köttet måste hon, i fall hon ville ha äfven det tillbaka, återköpa vid Millernthor.» (Malicen tillade, att när hon hann dit, var köttet redan uppätet).

Eisenbahn-Zeitung (11 Sept. 1858): »Innehafvaren af ett lithografiskt institut utgaf äfven skrifböcker för barn, i hvilka för hvarje rad en bokstaf var till förskrift lithografierad. Dessa böcker såldes i massor och beställdes tillochmed från utlandet, så att tillverkningen sysselsatte 50 personer, deribland äfven några bokbindaregesäller, hvilka häftade och skuro skrifböckerna. Men nu vaknade afund och skråanda. Först anmärktes mot lithografen att bokbindarearbetet tillhörde bokbindareskråets privilegium, och den tvisten uppgjordes genom särskild öfverenskommelse. En tid derefter påstod skrået att hela företaget, inbegripna linieringen och de lithografierade bokstäfverna, uteslutande tillkomme stadens bokbindare, och till bevis anfördes att hvarken i Lübeck eller i Bremen fick någon annan än detta skrå sälja dylika skrifböcker. Lithografen dömdes i Augusti 1858 för sin fabrication af denna vara att böta 10 preussiska thaler, under hot om förhöjda straff, i händelse af ny förbrytelse.»

Den 22 Nov. 1861 berättade samma Eisenbahn-Zeitung: »En från annan ort hitkommen likkista skulle nedsättas i Jacobi-kyrkogården. Familjen uppdrog verkställandet åt »begrafningsföreningen» och denna reqvirerade bland likvagnar

den s. k. »kammarvagnen». Kistan var dubbel och fick icke rum på denna vagn, hvarpå marstallets föreståndare skickade den rymligare, s. k. »andra himmelsvagnen», och liket jordades. Men en af det äldre likbärareskråets («Reitendiener») hade bemärkt »förbrytelsen» och i de 7 reitendieners privilegierade råd beslöts att inkalla marstallsföreståndaren till polisen; ty i deras privilegier stod uttryckligen att »himmelsvagn» icke finge begagnas, om icke hrr reitendiener också anlitades till tjenstgöring. Brottslingen fick ganska riktigt plikta«.

Freischütz anmärkte den 14 November 1861 att till den sednaste Böndagen hade ovanligt få bland stadens invånare erhållit af polisen de vanliga tillåtelseblanketterna à 20 sch. ct pr stycke, för att strafflöst på böndagen få fortsätta sina bestyr. Bladet tyckte att »alla dylika blanketter kunde afskaffas, och arbetet blifva fritt, äfven på böndagarne». Det egendomligaste i denna historia synes oss vara, att i en republik kan polisen, genom 20-skillingstillåtelser, suspendera lagen om böter för arbete på sabbathen; och att det i Hamburg var en ganska vanlig sak, att den, som på söndag ville hålla sin handelsbod öppen eller förrätta annat öppet arbete, på lördagen uppskickade de stadgade böterna till polisen, och derigenom fick rättighet till arbetandet. Böterna hade således i republiken förlorat karakteren af straff och antagit karakteren af köpeskilling. Allt för pengar!

»Reform» och Freischütz förtäljde begge den 12 Maj 1858 att tre barberaregesäller, hvilka vägrat att vid en kamrats dödsfall lemna det föreskrifna bidraget till hans begrafning, blifvit af skråets patron dömda till sex månaders *förvisning från Hamburg*. Gesällernas vägran berodde derpå att den aflidne redan före sitt insjuknande låtit visera sitt pass för att vandra vidare, och således utträdt ur Hamburgska förbundet. Reform lät förstå att inom skrået hemliga krafter varit i verksamhet för att, vid då rådande notoriska brist på barberaregesäller, sätta dessa tre vägrandes mästare i förlägenhet; ty eljest hade, om man förut till-

sport honom, han nog hellre betalt begrafningsbidraget i deras ställe, än att så oväntadt mista dem alla.

Inom sjelfva skråen rådde ej sällan stark yrkesafund, och konflikter inom barberare- och sotare-skråna inbördes uppstodo nästan hvarje gång, då en plats inom dem blef ledig. Landsförvisning var ett straff, som denna Republik mycket flitigt anlitade, mot hvar och en som icke hade borgarerätt derstädes. Arrestering skedde vid minsta misstanka; så t. ex. häktades alltid genast egaren till ett brinnande hus; likaså den, som på förbjudet ställe minskade renligheten. Nästan alla senatens eller polisens anslag och varningstaflor under bar himmel hotade med arreststraff. Men deremot var i verkliga brottmål rättvisan högst tålig och öfverseende. Begreppen om rätt och orätt voro också mer conventionela än ethiska. Fritänkeriet och bigotteriet gingo på det naivaste sätt hand i hand. Misstroendet, försåtet, lögnen, hårdheten framskymtade dagligen, i de mest olika former. Vi gifva några exempel ur det erkebefängda.

(Reform, 13 Juni 1857): «Ett barn insjuknade i lördags häftigt och farligt, läkare hemtades och en anförvandt, herr K. sprang med receptet till det aflägsna apotheket. Revisorn begärde 14 schilling för medicamentet, och K., som i brådskan och förskräckelsen glömt att medtaga sin portemonnaie, lofvade att genast skicka penningarne; men så mycket förtroende kunde provisorn icke bifalla till, och nekade att som pant emottaga K's erbjudna guldur; lyckligtvis träffade K. slutligen på gatan en person, som lånade honom de nödvändiga schillingarne.«

(Hamb. Nachrichten 27 Oct. 1857): En åkare, som på obarmhertigt sätt pådrifvit sin häst att draga uppföre gatan «Steinweg« en med circa 30 säckar potatis lastad vagn, blef, uppå gjord anmälan, af polisen bestraffad med flera dygns arrest. — (Hamb. Corr. 9 April 1857): Tisdagsaftonen höll «Hamburger Verein gegen Thierqvälerei« en talrikt besökt årssammankomst: 135 nya ledamöter hade under året inträdt och dessutom proklamerades 9 hedersledamöter, ibland hvilka H. K. H. prins Fredrik af Preussen. Sällskapet hade tillerkännt den raska fjortonåriga gossen Detlew Claussen, som «med fara för sitt

eget lif« på isen i Stadsgrafven räddat en drunknande *hund*, in belöning. En af styrelsens ledamöter införde högtidligen gossen och hans föräldrar, och præses, dr Löhrs, öfverlemnade med ett loftal till honom silfvermedaljen.«

Samma tidning gaf på sommaren 1858 en sedlighetsstatistik för den republikanska staden för året 1857, så god som en sådan under den tidens klena statistik i denna republik kunde åstadkommas. Huru föga pålitlig den var, ser man redan deraf att, under det att kyrkosammandragen visade 5466 döpta och inregistrerade, deraf 587 oäkta, redogjorde Sundhetskollegiet för 5987 födda, deraf 647 oäkta, och skillnaden, som skulle kunna sökas uti rapporterna från de icke-christna församlingarne, borde varit mycket större. En tredje sammanställning afslöjade också ytterligare 170 oäkta födda, alltså inalles 757 bland 6237, d. v. s. 12½ proc. oäkta. Särskildt anmärktes att bland 405 födda, som icke blifvit vid lif, befanns 170 oäkta, d. v. s. 22 proc., eller nära dubbelt så många, som de nyss förut nämnda (hvilken ohygglig mängd af barnamord måste ej här anas!). Folkets kyrksamhet kunde icke mätas med annan måttstock än antalet nattvardsgäster, och detta antal uppgick det året till 26,952; bland dessa voro lutheraner 21,295 och öfversteg fjolårets med endast 4 proc., under det de andras ökats med 12½ proc. Från lutheranantalet 21,295 afräknades de tvungna nattvardsgästerna: nattvardsbarnen 3052, soldater 808, fattighjon och fångar 1556, så att antalet af frivilliga lutherska nattvardsgäster för året blef blott 15,879. En annan sammanställning visade, att medan på de 37 åren (1821—1857) befolkningen *ökats* med 49 proc., hade nattvardsgästerna *minskats* med 46½ proc., hvaraf Reform drog den slutsatsen att kyrksamheten på de 37 åren aftagit med 95 proc.

Också bestod sig republiken endast 30 prestmän på en befolkning af minst 250,000 menniskor, och för dessa prester ingen annan chef eller högsta kontroll än en af Hamburgska köpmän bestående kommission. Gudstjensten befann sig i den lägervall, att liturgi, ritual och altartjenst snart sagdt alldeles bortdunstat, de fleste presterna icke blott hyllade utan ock öf-

verljudt och utmanande på predikstolarne förkunnade krass rationalism och naturalism, och knappt ett par dussin åhörare i allmänhet i kyrkorna inställde sig, Dertill kom ytterligare genom civiläktenskapet den täta sammanblandningen i *en* familj af olika religioner, svårigheten derigenom vid barnens religiösa uppfostran, samt den utomordentliga likgiltigheten för andens alla fordringar och behof, de många religionsafsvärjelserna för äktenskaps skull o. s. v.

Den 25 Mars 1857 berättade Hamburgs mest spridda tidning Die Reform: «Mot den allmänt aktade pastorn (kyrkoherden) dr Detmer i S:t Georg (en af förstäderna) har i dessa dagar hos förstadens patronat blifvit gjord en anklagelse, som är originel nog att förtjena omtalas. Pastorn hade vid en dopförrättning *utelemnat* de eljest brukliga orden: «denna menniska i synd aflad och född», såsom man ock förnuftigtvis icke annat kunnat vänta af den rationellare riktning, pastor Detmer tillhörer. En af de närvarande, bagare och brödhandlare, föreställde sig att barnet icke fått ordentligt dop, vände sig till patronatet och blef af Senatorn Meyer afvisad och hänvisad till högvördiga Ministeriet (prestkonklaven). Man skulle knappt kunna tro — tillade Reform — att dylikt vore möjligt i vårt upplysta århundrade; begripligare skulle vi finna om ett par kristligen gifta äkta makar, för *begagnandet* af dessa ord vid döpelsen af deras i kristligt äkta förbund födda barn, stämde presten för injurier till kämnärsrätten; ty omöjligen kan ett på legalt sätt afslutadt och af kyrkan välsignadt äktenskap vara syndigt eller frukten af detsamma kallas i synd född: så synes saken åtminstone oss, som icke äro theologer«.

Vid ett annat fadderskap, i Dannenberg, hade, jemlikt Eisenbahn-Zeitung för 22 Nov. 1861, faddrarne förklarat sig icke kunna besvara frågan till barnet: »afsäger du dig djefvulen och hans gerningar?« hvadan dopet inställdes. Fadren vände sig till vederbörande med anhållan att den frågan måtte utelemnas, men fick afslag; och tidningen förordade då, att han skulle fara till någon annan ort, der man nyttjade annan ritual, för att få barnet döpt.

Hamb. Nachrichten förtäljde den 15 Mars 1858 att föregående thorsdagen, vid årsfesten för Hamburgs söndagsskolor, hvilka då i 33 år haft bestånd, pastor Sengelmann, som inför talrik åhöraresamling höll festtalet, såsom bevis på den i republiken allmänt rådande bristen på christeligt sinnelag anförde, att bland 730 späda barn plägade döpas i första månaden endast 320, de öfriga blefvo många månader, ja år gamla, innan de erhöllo dopet. En mor lät blott derföre döpa sitt barn, emedan hon behöfde dess dopattest för att kunna bortarrendera barnet till en utländsk ballettdansare; åt ett annat barn, som skulle döpas, hade föräldrarne lofvat en spektakelbiljett, om han förhölle sig stilla under akten. Candidaten Gleiss afgaf berättelse om de 9 söndagsskolornas verksamhet med 1000 lärjungar; byggandet af söndagsskolkapellet vid Valentinscamp (Ansgar-kapellet) begyntes samma år. Pastor Rautenberg slöt sammankomsten med uppmaningen att anskaffa botemedel mot barnaverldens andliga nöd«.

Eisenbahn-Zeitung (20 Nov. 1858): «I förra veckan blef uti Hamburg, hemma hos en bekant prestman, den ovanliga akt förrättad, att *åtta* barn ur en enda familj tillhopa döptes. Fadren hade lefvat i concubinat och intet af barnen blifvit döpt, innan försummelsen upptäcktes då det äldsta anmältes till confirmation (för att få utskrifningsbetyg), men icke kunde anskaffa dopsedel«.

Öfver pastorsvalet i Catharinæ stadsförsamling den 21 Sept. 1862 skref nyssnämnda blad (Eisenbahn-Z. 24. Sept.): «Sällan har uppmärksamheten på ett val inom kyrkokollegiet varit så spänd. Som bekant tillhöra de redan befintliga begge diakonerna (komministrarne) vid den kyrkan rationalismen, hvaremot den aflidne, hvars plats nu är ledig, tillhörde ortodoxien. Som församlingsledamöterna dela sig emellan dessa begge riktningar, önskades att den nye måtte väljas för de ortodoxa, hvilka strängt hålla på alla de gammallutherska formlerna vid kyrkliga förrättningar, isynnerhet småfolket och då man icke har frihet att taga sig prest för tillfället ur annan församling. På förslaget stodo ock 3 ortodoxa och blott 1 rationalist. Men dock

blef denne sistnämnde vald, hvaröfver mycken ledsnad råder inom församlingen. Redactionen håller dock för sin del det theologiska färgspelet hos presten likgiltigt, om han bara för öfrigt är en duktig karl.»

Tysklands protestantiska presterskap, som under de senare åren än här än der plägat hålla en s. k. »*kyrkodag*», ett prestmöte, men med tillträde, talan och rösträtt äfven för laici, hade till plats för 1858 års kyrkodag utsett staden Hamburg. Der organiserades, i formen af tidningsartiklar och flygskrifter, en agitation, allt häftigare ju närmare dagen nalkades, i öppen afsigt att bortskrämma hela kyrkodagssällskapet. Man vädjade ända till näfvarne, i det man uti allmänt tryck rentut yttrade förhoppning att massorna skulle köra bort »jesuiterna», och sedan sökte man inverka på autoriteterna genom förespegling om blifvande gatu-oroligheter. De förnämsta kyrkornas pastorer fäktade med kyrkoråden för att framkalla förbud för kyrkodagen att till sina sammankomster begagna stadens kyrkor, och lyckades äfven häri. Men regeringsmakten insåg att sådant skulle lända den protestantiska staden och dess anseende för religionsfrihet till nesa inför hela den protestantiska verlden, och tvang kyrkoråden att återkalla förbuden, så att i sista stunden och med knapp nöd ett par af de större kyrkorna upplåtos, hvardera för *en* dag (en större och en mindre hade straxt i begynnelsen frivilligt öppnat sig), och nu lemnade i stället de motspänstiga kyrkoherdarne sjelfva på några dagar staden, för att slippa öfvervara kyrkodagens förhandlingar! Stadens honnettaste tidning, »Hamb. Nachrichten», angrep (från den 22 Juli 1858) i en artikelserie såväl kyrkomötet som dess ortodoxa riktning på det bittraste, såsom följande ordagranna öfversättning visar:» Det ortodoxa partiet uti protestantiska kyrkan har efter revolutionsåret 1848 ovanligen tilltagit i rörlighet och dristighet, särdeles sedan det lyckats hos flera regeringar göra gällande den åsigt att, genom främjandet af dess ändamål, skulle förnämligast tryggheten för thron och ordning i länderna till-

vexa. En förening i denna ortodoxa riktning stiftades och tillade sig det aldeles oberättigade namnet af kyrkodag. De personer, som stodo i spetsen och de grundsatser, som de följa, äro af den art, att andra åsigter hos protestantiskt presterskap och deras församlingar sågo sig derifrån uteslutna. Frågas nu, hvilka begrepp vi skola göra oss om en sådan kyrkodag, så kan detta bäst utrönas om vi öfverväga, hvad densamma ifrigt bemödar sig att med alla densamma till buds stående medel inom protestantiska kyrkan åstadkomma. Det hjelper icke, om än den uthängda skylten skulle försäkra, att man åsyftar ingenting annat än att återväcka ett fromt religiöst lif. Hvad som göres och bedrifves, — det är hufvudsaken. Christus har oförtröttad tillropat oss att af frukten måste man känna trädet. Hans anvisning vilja vi följa och skola nu uppräkna det, som kyrkodagens orthodoxer hitintills eftersträfvat. Det vore för ståndpunkten af vår sidas åsigter ganska angenämt derest, bland de nedan anförda syftena af den i kyrkodagen representerade orthodoxien, rätt många kunde bevisas vara *icke* af honom försvarade. De orthodoxa vilja följande: 1) strängare sabbathshelgd, 2) dopets och vigselns förflyttning från husliga kretsen till kyrkorna, 3) införandet af längre liturgier med afkortning af sjelfva predikan, 4) uppstigning, knäböjning, händers hopknäppning och andra utvärtes åthäfvor under gudstjensten, 5) de bättre kyrkosångernas undanträngande af 150 kärnsånger från Eisenach, 6) privatbiktens återinförande der den upphört, 7) utdelandet af absolution genom presten, just på de katholska presternas manér, 8) prestembetets förvandlande allt mer och mer till ett katholsktpresterligt och det andeliga prestadömets totala nedslående, trotts evangelii mening och reformationens åtgärd att införa det, 9) Bibelns och Guds uppenbarelses underordnande under menniskopåfunden de symboliska böckerna, 10) återupplifvande till sin fordna stränghet af den längesedan besegrade inspirationstheorien rörande gamla och nya testamentets skrifter, 11) abstraction från de stora fram-

steg, vetenskapen gjort i fråga om renandet af bibeltexten och dess utläggning, 12) återupplifvandet af följande dogmer, hvilka *icke* äro förenliga med ett värdigt begrepp om Gud, med förnuft och bibel, nemligen: a) läran om treenigheten, b) läran om arfsynden, c) läran om ett djefvulens rike och hans återuppträdande på jorden, d) läran om den eviga fördömelsen, e) läran om kropparnes uppståndelse; — vidare 13) kyrkans ingripande i den borgerliga lagstiftningen om äktenskapet, 14) kyrkotuktens återinförande, 15) kyrkans ingripande på det allra beklagansvärdaste sätt uti uppfostran, skola och universitet, 16) sträfvandet efter en jordisk högsta makt i staten, åtminstone efter en stat i staten, med de farligaste följder både för regeringar och undersåter.» Som artikeln var skrifven af en prest, sade någon att här inbrutit »det andliga mörkrets yttersta stadium: presternas öppna fiendtlighet emot sin egen befintlighet.» — Fiendtligheten emot deltagarne i kyrkodagen ansågs slutligen så stark i samhällets nedre regioner, att öfverståthållaren (polis-senatorn) reqvirerade en ansenlig skara extra poliskonstaplar för lugnets upprätthållande. Större skandaler uteblefvo likväl; men deltagarne i mötet hånades och öfverhöljdes med skymford hvarhelst de visade sig, en och annan blef på de mörka gatorna misshandlad och man hade exempel att somliga, under fiffigt uttänkta förevändningar, ovetande lockades in i bordeller, der de på det mest infernaliska sätt kränktes och förolämpades. »Freischütz» dundrade emot »ofoget att på hustrapporna nedlägga exemplar af Tractatböcker, t. ex. Krummachers emot rationalismen, och kallade dem »brandbref emot borgerliga lugnet och familjefriden.» Följande året, 25 Aug. 1859, anföll i samma blad en »protestantisk prest» det orthodoxa presterskapet i Berlin (som yttrat betänklighet i afseende på Alexander Humboldts trosbekännelse), uti tvenne artiklar »Humboldt und das moderne Kirchenthum», hvari så mustiga fraser förekommo som denna: »Tyska nationen skall utan betänkande förklara: jag vill oändligt mycket hellre vara i

helvetet med mina stora konungar och fältherrar, med mina stora tänkare och skalder, än med er, orthodoxa prester, i himmelen.»

Så liknade det »kristenhetens bålverk emot hedningarne,» Carl den Store ville göra Hamburg till, numera snarare ett »hedningarnes bålverk emot kristendomen.»

Innehafvaren af ett adresskontor blef i Oktober 1857 af senaten dömd till sex månaders tukthus och förlust af sitt privilegium (»concession» att hålla kommissionskontor) för det han under falska förespeglingar engagerat unga flickor för illaberyktade hus i S:t Petersburg, ungefär såsom boskapshandlaren exporterar får till England. Om de tusentals hetärer, hela Europa lemnar till Hamburgska kringresande kommissionärerna för stadens egen förbrukning, om de menskligheten förnedrande tillställningar, hvarigenom dessa qvinnor, oskyldiga från alla länder, med öppet våld eller hemlig sömndryck tvingas på fall, för att derefter med tillhjelp af fasan och skammen bringas till uppoffring af all framtid — tills de, utslitna så att ingen bordell mera vill inrymma dem, af republikens auctoriteter såsom brödlösa utländskor landsförvisas, halfnakna att omkomma uti närmaste gränsdike — derom får man i allmänhet ingenting se i tidningarne; men någongång kommer dock ett och annat drag af denna republikanska menniskohandel, detta hvita slafveri, dessa affärer med qvinnokött, inför domstolarne.

En bordellvärdinna M. fick sålunda från ogifta Paulina M. i Berlin bref med löfte om en ung flicka, såvida 15 thalers förskott till resekostnad skyndsamt skickades; det skedde, men derpå begärde Paulina ytterligare 10 Thr och skulle då straxt gifva sig på väg med *två* unga flickor. Och när både hon och flickorna uteblefvo, ansåg sig den naiva värdinnan vara så otvifvelaktigt i »sin goda rätt,» att hon mot alla tre instämde klagan för bedrägeri! Domstolen frikände dem för detta, men förbehöll fiskalen att få åtala hela herrskapet för en helt annan förbrytelse.

Såsom motstycke kan här förtjena nämnas, hurusom i

samma Hamburg mot en aktad handelsman, som vägrade utbetala courtage åt en »giftermålsmäklare», anställde denne verkligen åtal inför domstol, för det han gått miste om en ansenlig del af den honom tillförsäkrade gratificationen. derigenom att handelsmannen kallat till sitt biträde vid giftermålets afslutande en annan person.

Vid ett annat tillfälle (kanske allt för många) inlät sig friaren uti formligt köpslagande med den tillämnade svärfadren, och afbröt underhandlingarne för alltid, när han tyckte att denne ville allt för mycket trycka ned beloppet af hemgiften.

En klädeshandlare af judebekännelse, hvars hustru var christinna, förlorade en af sina döttrar i detta äktenskap, vid 17 års ålder; och då judiska ortodoxa församlingens äldste vägrade den unga flickans lik en plat spå deras kyrkogård, emedan hon i lifstiden ej hållit sig ortodoxt-judiskt till synagogan, nödgades fadren skaffa plats på de mera toleranta Altonajudarnes kyrkogård (Freischütz 17 Okt. 1861).

Ännu märkligare var samma tidnings berättelse den 21 April 1857: »I förra veckan afled här den några få månader gamle sonen till köpmannen S. Ehuru både denne och hans hustru tillhöra judiska bekännelsen och »tyskisraelitiska» församlingen, anvisade kyrkorådet åt liket en afsöndrad plats på judiska kyrkogården, emedan gossen tillfälligtvis förblifvit oomskuren. Kyrkorådet höll sig till 1 Moseb. 17: 14: »och hvar något piltabarn icke varder omskuret i hans kötts förhud, hans själ skall utrotas utur hans folk, derföre att han mitt förbund icke hållit hafver.» Fadren försökte alla utvägar att bereda liket en »bättre» hviloplats, och klagade slutligen hos Senaten. Denna raisonerade så: gossen, af judisk moder född, är jude och kyrkorådet ålägges vid bot af 300 mark, hvilket straff i händelse af ytterligare motspänstighet kommer att efter omständigheterna ytterligare stegras, inom 24 timmar jorda gossen så, som om han vore omskuren. Nu föll kyrkorådet till bönboken — hos

barnfadren och tiggde och öfvertalade denne, tills han medgaf att i kyrkogårdsporten *liket fick omskäras.*

En christinna, som ville gifta sig med en jude, skulle på hans begäran först öfvergå till judendomen. Det var på hösten 1861 (Reform 30 Nov.); judepresten d:r Jonas, som undervisat henne i den lära, hon nu skulle omfatta, beställde sedan ett ceremonielt bad åt henne i badanstalten vid Elbestrasse, men badegaren sade sig icke kunna ingå derpå, utan att först fråga landets cultus-ministerium eller kollegium. Detta begärde af öfverrabbinen Stern få veta, hvilka formaliteter dervid skulle iakttagas; men denne förklarade sig icke kunna tillåta religionsförändringen, innan han talat med flickan. Härpå upprepade statsautoriteten, att han vore skyldig svara på frågan; sedan han detta gjort, gåfvo vederbörande flickan tillsägelse att välja de tre skriftlärde män, som skulle bevittna badet. Hon valde judiska d:rerna Jonas, Frankfurter och Kley. När judeklockaren återigen beställde badet, svarade badegaren att han icke kunde medgifva saken utan skriftligt tillstånd af Cultus-ministerium, o. s. v.

Sådana och många flera republikanska egendomligheter hade förf. i tretton års tid tillfälle att dagligen studera, utan att dervid hos sig erfara någon ökad böjelse för republikanism.

XVIII.

Oscar I:s sista regeringsår.

Utrikes ministerns protest emot Scheeles skandinavism. — Lagerheims circulärdepesch 4 April 1856. — Arnliot Gellinas brochure: Den skandinaviska frågan. — Eiderprogrammet. — Velhavens tal i Christiania om skandinavismen. — Jubelfest i Helsingfors. — Promotion i Upsala. — Skandinaviskt kyrkomöte i Köpenhamn. — Thomanders religionsmöte i Helsingborg. — Första uppslaget till publicistmöten i Sverige. — Norska storthingets skandinavism. — Dess unionsfiendtlighet. — Pariserfredens ofullständighet. — Nya brandfacklor. — Upproret i Ostindien. — Ursprunget till Marie Anne (numera l'Internationale). — Konung Oscars sista utnämningar. — Hungersnöd i Norden. — Välgörenhetsmöte i Stockholm. — Svenskarnes belöningar från verldsexpositionen i Paris 1855. — Catharina kyrkas jubilæum. — Öppnandet af Wasafamiljens graf i Upsala. — Fultons ångbåtsjubilæum. — Anckarsvärd firar den 13 Mars. — Värdshuslyxen i hufvudstaden. — Silfverpresenter och guldbröllop.

Den 14 April 1837 hade Svenske statsministern för utrikes ärenden, af Wetterstedt, på sin konungs, Carl Johans, befallning aflåtit ett *första* officiella utlåtande om den första stymmelsen till skandinavism, med protest *emot* dess tendenser; och vi hafva i första delen af detta arbete medelat denna Wetterstedtska cirkulärdepesch, till de svenska och norska beskickningarne i utlandet (Mina Samtida, I: 166—168). En oväntad tillfällighet ville att Carl Johans son, som under sin regering så ifrigt arbetat *för* Skandinavismen, skulle, just i de sista dagarne innan spiran föll ur hans hand, och nästan på dagen 20 år efter den Wetterstedtska, nödgas befalla *sin* statsminister för utrikes ärenden, friherre Lagerheim, att (den 4 April 1857) utfärda en cirkulärdepech med ännu starkare protest emot den käre skandinaviske brodren, Danmarks, politik?

Den, som, utan förutfattad partiskhet, haft att underhandla med utlandet, vare sig med mera främmande nationer eller med skandinaviska grannar, lärer visserligen städse

hafva gjort den naturliga erfarenhet, att *de* alla i främsta rummet tänka på egen fördel, men visst icke främst på andras, och att det finnes blott *ett* folk, nog chevalereskt och nog lättsinnigt, att genom sina konungar och sändebud uppoffra egna nyttor för att *skänka* dem åt kamraten eller af honom erhålla en artighetsfras — lycklig nog om han, svensken, icke dervid kommer att märka å motsidan äfven något annat, ännu värre, den hästfotade trolösheten och skadeglädjens satan. Dubbelheten hos vissa nationer har gått ända derhän, att de icke ens *begripa* möjligheten af en sådan sjelfuppoffrings»dumhet» som den svenska, utan ana äfven under de mest högsinnade projecter från svenska sidan argan list, och tycka sig stora i den mån, de lyckas »öfverlista den förmenta listen.» När kronprinsen Carl öfvertalade sin Herr Fader att skänka serafimerbandet åt danske ministern för utrikes ärenden, Herr *von Scheele*, sista vintern af konung Oscars regering (1856—57), anade väl ingen att denna artighet skulle lönas af Scheele med en cirkulärdepesch af den 20 Februari 1857, innehållande de mest öfverraskande utfall emot konung Oscars regeringssystem uti de begge nordiska rikena, och så beskaffad att den tillochmed i Paris blef kallad »beryktad», och i Stockholm framkallade ett så oerhördt cirkulär, som detta, till alla svenska diplomatiska agenter i utlandet: »M. H.! Hr grefve von Scheel-Plessen, Danmarks härvarande minister, har den 28 Febr. meddelat mig en circulardepesch af H. Danska M:ts minister för utrikes ärenden hr *r. Scheele*, daterad d. 20 i samma månad. Jag har framlagt den för konungen, som icke utan liflig förvåning tagit kännedom om detta diplomatiska document, hvilket på intet sätt blifvit framkalladt af någon åtgärd från K. M:ts regerings sida och som innehåller en lång afhandling öfver en fråga, hvilken hittills varit förbehållen den litterära diskussionens område. Konungen ansåg emellertid icke lämpligt att svara på detta meddelande, så länge det ännu bar en confidentiel pregel; men då cirkuläret af den 20 Febr. blifvit öfverlemnadt åt offentlig-

heten, och sannolikt icke utan afsigt, och då detsamma nu blifvit föremål för en allmän polemik, så skulle det icke längre vara förenligt med vår värdighet att numera med tystnad förbigå detsamma. Jag vill icke närmare inlåta mig på den djupare grunden till den danska utrikesministerns steg, enär den är af alltför ömtålig art, för att här väcka en diskussion deröfver; jag vill blott fästa mig vid en fras, som kräfver en formlig vederläggning å vår sida. Hr v. Scheele yttrar bland annat »att han icke vill undersöka, *om det af de Nordiska konungarikenas regeringar* »*iakttagna förfarandet verkligen varit det efter förhållandena* »*bäst lämpade och det som hade bordt väljas, om det varit* »*möjligt att från första stunden mäta det omfång, som den* »*skandinaviska agitationen skulle vinna.*» Konungen medgifver ingen, eho det vara må, rättighet att i officiel väg, uti en skrifvelse ställd till en främmande makts ombud för att meddelas de kabinetter, hos hvilka de äro anställda, uttala ett direkt eller indirekt klander af H. M:ts regeringshandlingar, äfven om detta klander i lika hög grad skulle falla tillbaka på hans egen regerings handlingssätt, hvilket ministern, författaren till det ifrågavarande cirkuläret, tyckes inbegripa i samma ogillande. Det är vår pligt att fästa uppmärksamhet på det ovanliga uti detta sätt att officielt uttrycka sig, för att för framtiden förekomma hvarje försök af samma slag. Säkert behöfver jag icke tillägga att man rörande ifrågavarande ärende på intet sätt hade meddelat sig med oss och att ingen förklaring i afseende derpå hade blifvit begärd eller erhållen från vår sida. Ni, m. h., skall göra till er uppgift att beriktiga de irriga åsigter, som i detta afseende kunna vara förhanden. Ni känner, m. h., Konungens, vår Herres, personliga tänkesätt mot konungen i Danmark, hvilken Han betraktar såsom Vän och bundsförvandt; lika litet är ni okunnig om det intresse, som vår konung hyser för det danska folket och hvarpå H. M:t täckts helt nyligen gifva otvetydiga bevis, och ni är följaktligen i tillfälle att bedöma de vänskapliga förhållanden,

som fortfarande skola råda mellan de båda monarkerna. Det ligger konungen varmt om hjertat att omsorgsfullt vårda dessa och, om möjligt är, ännu fastare tillknyta de band, som förena Honom med H. M:t konungen i Danmark. Ni anbefalles, m. h., att för utrikesministern hos ... uppläsa ofvanstående depesch, hvarvid ni dock bör afhålla er från hvarje ytterligare reflexion, som kunde föranleda missförstånd, hvilket vi vilja undvika.» (Lagerheim).

Uti Paris ansåg man den 29 April att Lagerheim i denna sin depesch ställt skandinaviska frågan på dess rätta område och tillade att denna »måhända i en snar framtid kunde erhålla stor vigt.» Danska blad insinuerade att Lagerheim muntligen till Scheel-Plessen yttrat sig *icke* i harmoni med sin skrifna depesch, hvartill öppet genmältes att han omöjligen kunde hafva yttrat sig i harmoni med von Scheeles, *som innehöll en försåtlig anklagelse emot den regering, hvaraf L. sjelf var medlem.* Scheele mistade sina portföljer (utrikes och Holsteins) redan på 11:te dagen efter det Lagerheim daterat sin depesch. Det nyssbemälta franska yttrandet af den 29 April fick, i någras tanke, en närmare belysning genom en redan tidigare på våren i Stockholm utkommen brochure, af Arnliot Gellina: »Den skandinaviska frågan, några betraktelser i sak,» som man väl nu efteråt, sådan sakens verkliga ställning är, svårligen kan läsa utan en dragning på munnen. Skandinavismen, sade han, är i sin grund och botten en nationel idé, en nationel rörelse, ett nationelt behof. De trenne nordiska rikena äro skapade att bilda en stark *defensiv* makt, ett fast slutet federativt complex, beredt till gemensamt försvar emot hvarje fara, ehuru de tre länderna böra få inom sig fritt utveckla sig, med hvar sin individuella sjelfständighet. Men frågan om skandinavismens konstituerande till en stark makt är icke längre nordisk utan europeisk. Såsom vilkoret för en sådan union måste, sade han, Sverige och Norge af Danmark fordra det s.-k. *Eiderprogrammet*, utan att någon del af Slesvig må afstås till Tyskland. Den stora skandinaviska svå-

righeten låg nu, enligt Gellina, i danska Successionslagen af 31 Juli 1853, »der man helt enkelt med ett penndrag upphäft all arfsrätt enligt Kongelofven och sålunda efter prins Christians ätts utslocknande lemnat konungariket Danmark (samt Slesvig) utan alla legitima pretendenter. Detta har skett utan stöd af Londonerprotokollet utaf d. 8 Maj, hvilket endast för detta fall gör ett undantag från nämnde Kongelof och för öfrigt icke ens uttryckligen berör ryske kejsarens påstådda arfsanspråk, långt mindre sanctionerat dem. Att undanrödja denna svårighet måste blifva danska folkets ensak.» Dock anser Gellina att »vestmakterna» måste finna det angeläget vara att fordra en revision af nämnde successionslag såsom stridande mot Londonertraktatens anda, och då på samma gång vidtaga andra lämpliga ändringar i de för danska frågans lösning uppställda grundsatser.» —

På Knutsdagen, den 13 Januari, hade denna vinter såsom vanligt de nordiska universiteternas ungdom högtidlighållit fädrens åminnelse. I *Köpenhamn*, när skålen för Upsala blifvit föreslagen, hade aftäckts en transparent, föreställande de tre ångfartygens resa uppföre Fyrisån natten 11—12 Juni föregående året, just som Upsala slott och kyrka visade sig fjerran i morgongryningen. Festen hade slutats med en sång af O.:

Og denne Fest en stræng kritik
i morgen alt der venter;
det staaer jo skrevet: Politik
ei passer for studenter;
men om den hele Nord og Syd
af Sorg deröver revner,
vi svinge höit Minervas Spyd
og frem mod Calmar stevner.

Uti *Christiania* (der festen denna gång uppskjutits till den 14) sökte prof. Velhaven uti ett lysande föredrag visa att det *icke* stod i studenters makt att skapa en politisk union mellan de tre nordiska rikena, men att det var deras uppgift att verka för en litterär och andlig förening, som skulle

sammanknyta folken, hvarigenom unionen vore förberedd, *om den af Europas kabinetter skulle beslutas.* Till traktaten vid sexan hörde en björnskinka från Nordlanden, förärad af en privat man i staden. Men ett litet parti af gästerna, som under loppet af festtalen funnit vägen till serveringsrummet, förtärde med sannskyldig nordisk ifver välbemälta skinka och alla smörgåsarne, så att det samlade sällskapet, då det ville spisa, blott fick traditionen om de rensopade bordens nyss försvunna herrlighet (»Illustreret Nyhedsblad»). Uti *Upsala* beskref mag. Svartengren med blixtrande qvickhet de hinder, som kunna möta för realiserandet af skandinavismens idé. — Till bevistande af jubelfesten i *Helsingfors*, för firandet af christendomens införande derstädes 28 — 30 Maj, och Finlands magisterpromotion hade Upsala studentcorps utsett hrr Landtmansson, Rosell, Lagerlöf, Nordström och Odhner, hvilka, då de passerade Stockholm, blefvo hjertligen trakterade och lyckönskade den 23 Maj uti »*Gröna* stugan» på »*Blå* porten». Finska studenter gjorde sedermera återbesök i Upsala vid dess magisterpromotion i början af Juni, och bland dem läto såsom talare höra sig mag. Rehnvall och hr Mannerheim. De svenska studenter, som nyss farit öfver till Åbo och Helsingfors, kunde ej nog prisa den finska gästfriheten och den belefvenhet, lefnadsfriskhet och intelligens, som utmärkte Helsingfors studenter. I Upsala var Böttiger Promotor, magistrarnes antal 87, Marklin hedersmagister. Särskildt minnesvärd är promotors epilog:

... Om femti år! Hur ser det då väl ut
i gamla Sverige? Skall det då än throna
på sina klippor, med sin dubbelkrona?
Månn i behåll det än sin frihet har?
Och detta tempel — står det ännu qvar?
Och hvimlar kring dess murar än en skara
Af ynglingar, som söka visdom här?
Ack! frågor, dem än ingen vet besvara!
Vi veta blott, det annorlunda är.
Vi veta blott, *vi* äro annorstädes; —

men att af er, J unge, en och ann'
då, såsom nu, sin krans här hemta kan.
Åt denna utsigt jag på förhand glädes,
fast längesen *den* rösten då är stum,
som villigt nu åt eder lemnar rum...

Den 14—16 Juli infördes skandinavismen äfven på kyrklighetens gebiet, genom ett »*skandinaviskt kyrkomöte* i Köpenhamn,» hvarvid mötets ordförande, Hammerich, uti sin skildring af det religiösa tillståndet i Danmark, sade att »barnatron på Christus är dödad af verldens upplysning, mycken lojhet råder inom församlingarne och presterna hafva mycket qvar af rationalismen»; Thomander tallade om Sverige så, att »rationalisterna nästan försvunnit, ehuru man ännu kunde träffa sådane prester; att lärfriheten vore ett factum, d. v. s. intet strängt lutherskt symbolum upprätthålles i Sverige; men att deremot funnes der nästan ingen lithurgisk frihet; i Sverige är barnatron minst undergräfd och allmogen tänker att den tro, för hvilken Gustaf Adolf kämpade, ännu är värd att slå ett slag för; denna barnatro, han ville icke kalla den sann christendom, finnes mera utbredd i Sverige än i de flesta europeiska länder. Pastor A. Faye, som redogjorde för Norge, sade att äfven der funnes ännu mycken barnatro, mormonerna vore icke farliga, men värst den fria pressen, hvilken isynnerhet förföljde Wexel, den ypperste bland Norges prester. — Icke långt derefter, den 31 Juli, öppnade Thomander ett *religionsdiskussionsmöte* i Helsingborg (brunnssalen vid »Helsan»): hofpredikanten Angeldorff (Mina Samtida I: 83, 192, 196) och kyrkoherden Herslow ville att landsförvisningsstraff skulle tillämpas mot proselytmakare och förförare; en Göingeprest misstyckte att danska prester och svenska lekmän fingo i mötet deltaga; och den bitterhet, hvarmed diskussionen ofta fördes mellan de olika åsigterna bland presterskapet, förtretade så ett större antal högra sidans män, att de på eftermiddagen uteblefvo. — Första uppslaget till »*publisistmöten*» hade posttidningen gifvit den 18 Dec. 1856, genom att

föreslå ett sådant, men tillade den 16 Jan. 1857 den önskan, att, om det blefve af, det icke måtte blifva något skråmöte, »beräknadt på den numera tyvärr allmänna sammanrotningen för att till allmänhetens förfång bereda materiella fördelar åt vissa yrken». — Uti Sept., 1857 väckte danska statsrådet Westenholtz och konsuln Hage († 1872) vid besök uti Stockholm, öfverläggningar om *skandinavisk bank* och nytt skandinaviskt möte till nästa år, för öfverläggning om gemensamma materiella angelägenheter. Det var samme Hage, som genom en svensk vesterlands-köpman spelade en så märkelig rol 1865 i Stockholm uti den minnesvärda Decembermånaden, i form af tumskruf.

Skandinavismen i *Norska storthinget*, som just aldrig visat sig rätt angelägen, röjde sin värmegrad äfven detta år genom några bland nedan nämnda beslut. Den 1 April godkände och öfvertog thinget för Norges del Öresunds-tullafl ösningstraktaten, och berömde honom, såsom »*för Norge*» nöjaktig och betryggande; kort derpå beslöt budgetkomitén att föreslå 4,000 specier i månaden åt Vicekonungen, för den tid han uppehölle sig i Norge, i stället för de 24,000 spd pr år, som förut varit beviljade, alltså utom hans kronprins-apanage (16,000). Hos thinget väcktes af Hartvig Nissen och understöddes af U. och J. Sverdrup förslag om årliga storthing. Den 6 Maj beslöts inom lyckta dörrar att fira *17 Maj* genom middagsmåltid i rikssalen och inbjuda snabbskrifvare, samt valdes festkomité bestående af fem bland thingets ledamöter. Nittio storthingsmän firade sålunda dagen på Eidsvold med gudstjenst och middag, och storthingspresidenten Motzfeldt höll sex tal i följande ordning: för konstitutionen, konungen, Norge, konstituenterne, vicekonungen och Sverige. Efter måltiden talade både M. och klockaren Ueland utanföre, till allmogen. Thinget beslöt att begära närmare upplysningar om de omständigheter, som föranledt propositionerna af 18 Nov. 1854 och 1 Febr. 1855 (om krigsrustningsanslag). Odelsthinget lade efter sex timmars debatt med 43 emot 39 till handlingarne

konungens proposition om utfärdande af lag om de förenade rikenas inbördes handel och sjöfart, hvilket beslut Christianiaposten kallade »det förderfligaste, som på detta storthing förekommit.» Äfven (norska) Aftenbladet, som gillade att storthinget förkastat mellanrikslagen, tillstyrkte ett ofördröjligt beslut om fri transiträtts införande, »såsom det för Sverige vigtigaste stadgandet i den nya lagen och såsom protest emot de beskyllningar för anti-unionelt sinnelag, som nu från Svensk sida framkastas». Kort derpå beklagade sig samma Aftenblad bittert öfver den kritik, detta storthingets beslut om mellanrikslagen underkastats i svenska bladen, och jemförde denna med det lugn, hvarmed norska pressen mötte svenska riksdagens beslut om den föreslagna jernvägen till norska gränsen, »ehuru Norge voterat anslag på anslag för att underlätta kommunikationerna med brödrariket;» hvilket förhållande sades härröra derifrån, att endast norrmännen men icke svenskarne hafva full insigt om unionens grundtanke, som skulle vara Norges obetingade rätt att efter godtycke afgöra sina egna angelägenheter. Strax efter midsommar beslöt konstitutionskomitén föreslå storthinget att godkänna rektor Museus' förslag om riksståthållareembetets upphäfvande, — omedelbart efter det konungen 22 Juni, i anseende till sin resa till Särö, insatt kronprinsen till chef i tillförordnad svensk regering och derför entledigat honom från norska kungavicariatet. Men storthinget förkastade den gången alla förslag om riksståthållarskapets afskaffande, ty intet af dem lyckades få $^2/_3$ pluralitet. I Augusti afslog storthinget förslagen om statsrådens tillträde till storthinget och odelsthinget.

Kastade konungen under detta sitt sista regeringsår blicken från de nordiska till öfriga länder, så saknades icke heller der ämnen till bekymmer. Pariserfreden 1856 återgaf väl moraliskt åt *Frankrike* en del af de eröfringar, dem det genom en annan pariserfred, 40 år tidigare, förspillt och hvarken genom 1830 eller 1848 års revolutioner kunnat återvinna. Men den engelska politikens hufvuduppgift

var dock att icke låta den franska politiken framtränga i samma mån som den ryska tillbakaträngdes. Freden af 1856 hade varit ett hårdt slag för den ryska supiematien, som hvilat mindre på egen styrka, än på egendomlig europeisk-asiatisk beskaffenhet och på energien hos en mäktig personlighet. Traditionerna af »den heliga alliansen,» som blott i sin trefald kunnat fullkomligt bevara sig, erhöll derigenom äfven ett dementi, svårt att fördraga. — Knappt voro 9 månader förflutna efter denna s. k. »eviga» fred i Paris, så tycktes hela verlden åter färdig att brista ut i krig, i Neufchatel, Spanien, Donaufurstendömen, Turkiet, Persien, China och Centralamerika. Redan före det årets utgång måste i Paris hållas nya konferenser, angående närmare bestämmelser i den Rysk-turkiska pariserfreden. Royalisterna i Neufchatel hade gjort misslyckadt försök att återbringa landet under Preussens välde, blifvit fångna och skulle nu såsom landsförrädare emot Schweitz till lifvet straffas, hvilket Preussen ville förhindra, om än dertill behöfdes att anfalla edsförbundet med krig: saken slöts omsider fredligt, genom fångarnes frigifning. Ännu återstodo vid nyåret tre andra brandfacklor: orientaliska, persiska och chinesiska frågorna. Uti den orientaliska, numera egentligen en gränseregleringstvist, undertecknades i Paris d. 6 Jan. 1857 af fullmäktige från Österrike, Frankrike, Storbrittanien, Preussen, Ryssland, Sardinien, Turkiet ett interimsprotokoll, hvilket, så snart gränsekomiténs arbeten hunnit slutas, skulle utbytas mot en formlig convention. Fredlig uppgörelse af Englands tvist med Persien lät icke heller allt för länge vänta på sig, men den engelska ofreden med China blossade upp till formligt krig. Detta skedde i samråd med fransmännens kejsare, och vestmakterna föreburo att mandarinerna, i trotts af 1842 års fördrag, vägrat öppna landet åt europeiska köpmän, att chineser mördat en fransk missionär och att de ombord å engelska fartyget »Lercha» i Cantons hamn gripit flyktingar, som sökt engelska flaggans skydd.

Årets största politiska tilldragelse, och en som till väsendtlig del bär skuldén för den afmattning, för att icke säga vanmakt, hvari den *ena* af vestmakterna sedermera sjunkit, var *upproret i det engelska Ostindien*, en revolution af hela den muhamedanska befolkningen, åsyftande att mörda alla europeer och återställa det gamla Muhamedanska riket. De mahomedanska presterna hade profeterat att engelsmännen skulle förjagas efter 100 års tid, hvilken period inföll på årsdagen af slaget vid Plassy den 23 Juni 1757. Sammansvärjningen var utbredd öfver hela Hindostan i trängre mening och öfver många inne i landet liggande provinser i Dekhan. Den organiserades genom emissarier, och korrespondensen underhölls genom kringsändning af hvarjehanda föremål, hvilkas symboliska betydelse icke var känd af europeerna och isynnerhet skickades ett slags bakelser från den ena landsändan till den andra. Hindu och Musulman, dessa eljest sinsemellan så hätska fiender, åsidosatte nu detta hat för att gemensamt fördrifva inkräktarne ur fäderneslandet och upprätthålla sina fäders tro. Penningar voro samlade och hopade på många orter i detta ändamål. Delhi, stormogulernas gamla residensstad, hinduernas Indraprastha, inne i landet dit engelska skepp aldrig kunde komma, utsågs till hufvudpunkt för de sammansvurne. Planen var utmärkt väl anlagd. Upproret skulle på en och samma dag bryta ut i de särskilta kantonneringsqvarteren och garnisonerna uti Calcutta, Marakpur, Amballa, Peshawer, Simla, Lucknow, Minatsch, Nagpur, Hyderabad, Nizam och Mysore. Alla engelsmän, alla infödda christna skulle mördas och plundras. I Calcutta, den engelska regeringens säte, skulle det första slaget ske med utmärkt omsorg och eftertryck. Andra grenadierregementet skulle bemäktiga sig Calcuttas fäste, artilleriet i Dumdum medelst fästets kanoner sänka alla fartyg i Hugla, så att europeerna icke kunde undkomma, och generalguvernörens lifgarde, som bestod af veteranerna från alla kavalleriregementen, skulle mörda hela regeringspersonalen, muhamedanerna i bazaren förstöra jernvägen och telegrafen o. s. v. Engelska guvernörens sorglöshet öfvergick all föreställning. Redan i Novem-

er 1856 skref fursten Ghulab Singh, bekant från Sikh-krigen, ll lord Canning att muhamedanerna ämnade resa sig för att örta engelska regeringen, och att de erbjudit *honom* ledningen det hela, men att han icke ville befatta sig dermed, utan illa qvarstanna i Kashmir: — regeringen log och bevärdigade efvet icke ens med svar. En köpman Hamilton i Cawnpore h Allahabad, som åtnjöt de infödde köpmännens vänskap och llgifvenhet, erhöll rådet att inom sex månader bortsända sin milj; tvekade först, men lydde sluteligen, och skref då äfven ll regeringen, erbjudande sig att samla ytterligare upplysnin- ar; — äfven detta bref förblef obesvaradt. Andra exem- el att förtiga. I Calcutta misslyckades upproret, emedan ett egemente förhastade sig; men söndagen den 10 Maj brast det st uti *Mirut*, sålunda, att enligt aftal två regementen sam- de sig på paradplatsen utanföre kyrkan under larm och rop. lera officerare tillsprungo då för att stilla oväsendet, och en land de första bland dem, öfversten Finnis, var den förste om nedskjöts, under det han harangerade en afdelning af det na regementet. Detta var signalen. Straxt derpå drabbade amma öde några andra officerare, och derpå drog soldatesken t alla håll i staden, brännande och mördande; många office- are med sina familjer hunno dock undkomma till artilleri- kolan i europeiska militärqvarteret. En annan hop upproriske efriade ur fängelset fångna kavallerister, utan motstånd af ängelsevakten. Resningen spridde sig med utomordentlig ha- tighet till hela Bengalen och nordvestra Indien; 30,000 Seapoys deserterade i Calcutta och Bengalen omedelbart vid esningens början. Redan en månad före den ofvannämnda ekulardagen af slaget vid Plassy utropades af några bengaliska egementen i Delhi sonen af den siste Mogul till konung. En roklamation från Delhi kungjorde att alla europeer velat be- öfva arméen dess religion och sedan med våld tvinga henne ill christendom; generalguvernören föregafs hafva befallt ut- delning af patroner tillverkade med svin- och oxfett; alla de trupper, som mördade hvarje europé de kunde öfverkomma, skulle för evärdlig tid erhålla dubbel sold. Sådant ökade na-

turligtvis både patriotism och fanatism; europeerna plundrades, skändades, mördades, styckades, små barn uppkastades till tidsfördrif i luften för att nedfalla på bajonettspetsar, i Allahabad afskuros först fingrar och tår på alla hvita, derpå utstungos deras ögon, de bundos vid träd och brändes slutligen lefvande. Redan i Juli skref Times att *hela engelska herraväldet i Ostindien stod på spel;* och oerhörda ansträngningar gjordes från Storbrittannien, oerhörda grymheter begingos på stället mot tillfångatagna insurgenter («patrioter«) — för att bemästra det. Ändtligen den 20 September förlorade resningen sitt centrum, då engelsmännen intogo det belägrade Delhi — en notis, som uti betydelse jemfördes med notisen under Krimkriget om Sebastopols fall, och helsades på Londons börs den 26 October dermed att consols stego ½ procent, under den kinkiga penningekris, som då nalkades. Hvad blod, guld, jern och tårar detta uppror kostade — en «aftonsång« af den bekanta «Sicilianska« sorten, ett förtryckt folks jetteansträngning att afskudda sig främmande ok — det kan här icke uppräknas. Rättskänslan slumrade, ty det var England, som var förtryckaren, det nobla, parlamentariska, frisinnade England! Och bäst som man larmade i tidningar, detta samma år, öfver en i de «frihetsfiendtliga« neapolitanska fängelserna använd tortyr, kallad *«tysthetsmössan«* (en mössa med betsel, bestående af ett stycke jern, som sattes i munnen och räckte bortåt gommen, så att det nedtryckte tungan och omöjliggjorde hvarje (?) ljud) så fick man också veta att äfven denna uppfinning var *engelsk*, ja ännu i dag begagnas äfven i Englands fängelser, t. ex. i New-Bailey of Salford i Manchester och Old-Bailey i London.

Om ursprunget till *Marie-Anne*, eller såsom den numera kallas Internationalen, skrefs 1857, att, när under första franska revolutionen i förra århundradet, förnuftets afgudakult efterträdt christendomen och kyrkans ritual, uppträdde i Paris vid decadens offentliga fest (den tidens hvilodag), i spetsen för de då brukliga allegoriska processionerna, tvenne sköna landsortsflickor, Marie och Anne. De voro klädda i gammalgrekisk drägt och skulle föreställa: den ena Förnuftets, den andra Fri-

ens personlighet. Men den obildade massan, hvilken icke lätt kunde skilja sig ifrån sin fordna religiösa uppfattning, i den ena jungfru Maria och i den åndra S:t Anna, hvil- i ny gestalt nedstigit på jorden för att utbreda förnuftet ı skydda friheten. Bland bönderna blef gängse såsom folk- g en visa med denna början: «Aro l'haven la Marianno« dtligen ha vi den sannskyldiga Maria och Anna). Sedan rnuftets dyrkan« åter afskaffats, tillade man symbolen Marie- ne andra begrepp, betecknande dermed icke blott republiken ess helhet, utan ock revolutionen, partiernas kamp, ja till ı med guillotinen. Då Napoleon I störtade republiken, an- o de mot honom stiftade hemliga sällskaper namnet Marie- ne. När år 1848 bergpartiet, som gjorde förbund med socia- ternas anförare, stiftade en politisk förening som skulle spela n fordna Jacobinerklubbens rol, kallades denna först «Solida- é«. Ledru Rollin var högste chef. Klubbar af samma syfte pstodo snart öfver hela Frankrike och dessas förening antog art åter namnet Marie-Anne, hvarigenom de hade ofantlig ıngång hos bönderna; den räknade 1857 en million ledamöter, r än femtio departementer voro insnärjda i hennes nät och idar voro redan fästade i Tyskland, Schweiz, Belgien, Eng- id, Italien, Ungern, Pohlen. Uti en sednare tid, efter det ternationalen utbildats ur denna jacobinism, funnos många, m i hennes metod att tillvägagå spårade efterhärmning af t upproriska Ostindiens planer och åtgärder 1857.

Bland konung Oscars sednaste utnämningar i Sverige af era betydenhet var också statsrådet *Ludvig Almqvists* till ef för Civildepartementet efter J. F. Fåhræus, straxt före rjan af det år, då denne Almqvist skulle (den 24 Sept.) con- signera Kongl. Maj:ts kungörelse om spirans öfvertagande af nung Oscars son; äfvensom verldsomseglaren *Virgins* till voyé i Köpenhamn, der han erhöll sin tillträdesaudiens den 2 Februari; *Johan Henrik Thomanders* insläppande i Svenska kademien, der han den 29 Maj gjorde sitt inträde, samma g då läkaren *Magnus Huss* erhöll adelig värdighet och nästan mtidigt kommendörsvärdigheten af norska S:t Olafsorden.

Egaren af Särö, hr Leopold Schmidt, fick af konungen en medalj i guld af åttonde storleken (»Memoriæ pignus») till minne af hans anordningar vid konungens sista vistande derstädes. Det sista främmande furstebesöket i de förenade rikena under Oscars regering var det, som prins *Adalbert af Preussen* ombord å fregatten Thetis, gjorde vid Norges kuster på eftersommaren, bland annat vid Horten, der han den 1 Sept. landsteg att taga varfvet i betraktande och mönstra militärcorpsen.

Året utmärktes af svår hungersnöd ej blott i Finland, utan äfven i Norrland och andra delar af Sverige. Den 16 Mars utfärdade hrr B. v. Platen, Jacob Hamilton, W. Ståle, M. Huss, Ch. Dickson, C. G. Grähs och L. J. Hierta inbjudning till ett s. k. «*Välgörenhetsmöte*« i Stockholm den 25 Maj och följande dagar, i ändamål att egna närmare uppmärksamhet åt arbetarens ställning och omsorgen om de fattiga. Hertigen af Östergötland uppträdde dervid såsom beskyddare. Man diskuterade bränvins- och fattigvårdsförordningarne, Egestorfska bespisningsanstalter, allmänna bagerier, den lifvande drycken kaffe, arbetarebostäder, handtverksföreningar, tjenstehjonsstadgan, emigrationen o., s. v. — Redan i Februari hade den 1854 af konungen tillsatta komitén, för Sveriges deltagande i *verldsexpositionen 1855*, och bestående af Gustaf af Ugglas, P. Brändström, Johan Åkerman, Carl Palmstedt, W. Lindberg, K. A. Almgren, J. W. Bergström, J. Bolinder och J. P. Molin redogjort för sitt uppdrag och anmält att svenska insändare erhållit *en* stor hedersmedalj i guld, *en* d:o af första klassen i guld, *en* hedersmedalj i guld, 29 hedersmedaljer af första klassen, i silfver, 55 hedersmedaljer af andra klassen, i bronz, och 93 mentions honorables; äfvensom att svenska statsverkets utgifter för denna exposition uppgått till 46,606 rdr 43 sk. 7 rst. banko. — Om vi tillägga att med detta års slut upplöstes och afskaffades *Bergskollegium;* att vid dess början hade ett af de käraste föremålen för konung Oscars omsorger alltifrån hans thronbestigning, nemligen *Nationalmuseibyggnaden*, hunnit derhän att man uppfört till full höjd tredje våningen jemte hufvudtaklisten, med undantag af midtelbyggnaden och vestra

vantcorpsen, och kostnaden uppgått till 462,791: 17: 5 bko;
:t *Catharina kyrka* å första adventsöndagen (29 Nov.) firade
ıed högtidlig gudstjenst minnet af kyrkans första invigning
samma söndag 200 år tidigare, hvarvid nu predikanten,
yrkoherden Erikson, särskildt fästade uppmärksamheten på
ən fasthet i tro, som på den tiden varit rådande in-
n svenska kyrkan och församlingen; att några dagar der-
ter (4 Dec.) öppnades, för inventarii complettering, *Wasa-
miljens konungagraf* bakom högaltaret i Upsala domkyrka:
å små hvalf belägna innanföre hvarandra, det yttre upptaget
Johan III:s och Gunilla Bielkes, det inre af Gustaf I:s och
ans tre gemålers sarkofager, samteliga kistorna af trä och
y, öfverdragna med sammet och nedsatta i stora kopparlårar
ohans och Gunillas samt Catharina Stenbocks en hvar för
g, men de tre andras uti en gemensam), der de inre trä-
storna förmultnat, men sammetsbeklädnaden *väl* bibehållits.
an nedlade nu åter Gustafs spira samt Gunillas krona och
ira, hvilka föregående året upptagits för att till metallhalten
ıdersökas och renoveras. Dessa, såväl som öfriga kronor och
iror, voro alla af ädel metall. Af liken återstodo blott den
rra benbyggnaden, men sammetssvepningarne voro väl bibe-
illna; Gustafs högst egendomliga hufvudskål, med särdeles
g pannbyggnad och stort bakhufvud, bar ännu, liksom de
riga, sin guldkrona. Gunillas rika och vackra chevelure, na-
rligtvis lossnad från hufvudskålen, låg nästan oförändrad
ıder den af idel perlor bestående kronan.

Den 15 Juni, vid Landtbruksakademiens årshögtid, utde-
des exemplar af den medalj öfver statsrådet Gabriel Poppius,
m Akademien låtit pregla, af sextonde storleken och före-
ällande på åtsidan P:s bröstbild med omskriften: «Gabr.
ppius', f. d. Statsråd, K. Landtbr. Akad. Dir.« och på
ınsidan plogens uppfinnare Triptolemus, stödd vid sin plog;
edvid honom sitter Pan, hjordarnes vårdare, med sin pipa,
en kulle, omgifven af får, och omskriften: «Vidgad odling,
ıdlade näringar«. — Den 4 Sept. arrangerade i Kalmar
jtnanten Benzelstierna en fest, till åminnelse af den första

af Fulton construerade ångbåtens löpande af stapeln, just samma dag 50 år tidigare. — Konung Carl Johans gamle vedersakare, grefven Carl Henrik Anckarsvärd, firade detta året med ostentation den 13 Mars, årsdagen af 1809 års revolution, vid en dinér, som han gaf på hôtel Phoenix i Stockholm för 70 personer. Namnen på de män, som deltagit i revolutionen, voro anbragta på en stor krokan, i form af pyramid, och deribland öfverst namnen Adlercreutz och Adlersparre. Värden föreslog, sades det, «i varma ordalag en skål för konungen, drottningen och kongl. familjen«; en för männen af den 13 Mars, hvilkas ende i staden varande representant af sjukdom hindrats att tillstädeskomma; en för Norge; en för närvarande söner af några 1809 års män, grefvarne Adlersparre och Björnstjerna samt friherrarne Adlercreutz och R. Cederström, hvarpå följde en tacksägelseskål åt värden, af f. statsrådet frih. C. O. Palmstjerna, som 1809 tillhört vestra arméen. Borgmästaren Ekholm uppläste verser, tillegnade Anckarsvärd.

Det var samme Anckarsvärd, hvars representationsförslag väckte så mycken jäsning, då det under samme konung Oscars *första* regeringsår (1844) förekom till slutligt afgörande (Mina Samtida II: 15—21). Thore Petré var offentligen förslagets ifrigaste förfäktare. Men några dagar innan frågan afgjordes, sade Petrés granne, majoren Gussander, till en af riddarhusets ledamöter (Linroth): «Petré vill visst inte att förslaget skall gå igenom, du kan väl begripa att han icke vill bli kullvoterad af sina underhafvande och jag ansvarar dig för, att om han ej vore säker på att ni på Riddarhuset förkasten det, skulle han vara dess ifrigaste motståndare — nu ifrar han för det, för att stå väl hos tidningarne.« — Det var precist på slaget 9 aftonen den 28 Aug. 1844, som landtmarskalken grefve Arvid Posse på riddarhuset tillkännagaf voteringens resultat, hvarigenom det Anckarsvärdska representationsförslaget fallit — och i *samma* ögonblick uppstod ett dundrande hurrah bland den på Riddarhustorget församlade ofantliga folkmassan, hvarefter den rusade af till Bondeståndets klubb i Bergstrahlska huset, med fenstren åt Munkbron. Som voteringen utföll så,

att massan, efter sina erhållna instruktioner, ej *borde* hurrat deråt, utan tvertom börjat stenkastning emot både riddarhusfenstren och Adeln, så undrades på riddarhuset storliga, huru detta hurrande tillkommit. En stor mängd trodde pöbelyran ledd af en publicist, och general Dorchimont hade hela dagen den 28 sagt på riddarhuset: »så snart första sten i afton kastas in genom ett fenster i Riddarhussalen, så «Herren förb. mig! tar jag icke Lasse och ställer honom i ett af fenstren åt torget, till skottaflaa. Om denna hans föresats talades allmänt på riddarhuset, så att den nog hunnit äfven till Lasses öron. Som hurrandet började i samma ögonblick, Posse nämnde voteringsresultatet, hade det tvifvelsutan börjats *vid signal* från ett af fenstren, och mycket säkert hade signalisten särskilta tecken, ett för hurrah och ett för stenkastning. Adelns ledamöter «gingo« med «*representationskäppar*« (duktiga bamburör, med stor blykula till handtag). Det var den 29, polismästaren Bergman praktiserade G. Löwenhjelms lärdom att fånga orostiftare i fälla: 200 jernbärare gömdes på frimurarebarnhusets gård och en arbetskommendering af Dalregementet, klädd i egna kläder, gömdes i s. k. Prins Oscars palats, och på Bergmans högljudda rop: «polisbetjenter, gören eder skyldighet!« rusade båda partierna ut och stängde till Malmtorgsgatan åt torget och Jacobsgränd, och så var sällskapet kringrändt. Ingen militär syntes; men käpprapp föllo på dem, som ville forcera sig ut. — En annan Riddarhusberättelse från oroligheterna under konung Oscars regering, men från 1848, må också här finna plats. En bland de mest envise brukspatronerna i borgarståndet var Anders Wedberg från Nora, och denne, som bodde i nr 12 storkyrkobrinken midt emot Hartmansdorff under oroligheterna i Mars, åsåg dem från sina fenster och skref derom i bref en utförlig berättelse, huru han dervid sjelf var nära att få i pannan en kula; och i hvilket bref (af den 21 Mars 1848) han «beundrade soldaternas tålmodighet att låta så handtera sig, utan att vidare denna afton skjutaa, försäkrande att *han skulle aldrig kunnat lyda sådane*

ordres, som att taga så mycket stryk af sten, utan att försvara sig då han stod med vapen i hand«. Dessa yttranden af en sådan »nationens man« förtjena att öfvergå till efterverlden. — Protokollssekreteraren Printzensköld, på väg till Hartmansdorff, mötte just i dennes nedre förstuga öfverståthållaren, som då var på väg till H. i det ärende, vi straxt få se. Han sade då till P.: «Det var bra att jag träffade hr protokollssekreteraren, och nu ber jag herrn hjelpa mig öfvertala H. att genast lemna sitt hem och hålla sig dold på annat ställe i staden, ty *sannerligen jag annars kan ansvara för, huru det i afton går med hans lif.*« Pr. uttryckte i starka termer sin förvåning att höra den, som i främsta rummet skulle vaka öfver hus- och hemfrid i hufvudstaden, föra ett dylikt språk, och förklarade att han skulle råda H. alldeles tvärtom att stanna qvar och binda utgången vid öfverståthållarens ansvarighet. Uti första plenum på Riddarhuset efter kravallerna begärde ock Printzensköld ordet och sade: «Det har händt mig en så besynnerlig händelse med en af Riddarhusets ledamöter, att jag anser mig böra derom göra huset en relation, och anser detta så mycket mera vara min riddersmannapligt, som personen i fråga är sjelfva öfverståthållaren... och som Ridderskapet och Adeln af hvad jag går att meddela kan inse, huru litet skydd till lif och husfrid vi något hvar kunna påräkna af Stockholms nuvarande öfverståthållare.« Derpå berättade han nu nyssbemälte samtal i Hartmansdorffska förstugan. Något derefter (eller kanske i nästa plenum) kommo beskedliggörare, bedjande enskildt Pr. att han skulle återtaga sitt anförande, så att det ej framdeles blefve synligt i protokollet. och slutligen gaf denne efter: «Ja. jag skall återtaga mitt yttrande ur protokollet, eftersom saken icke är någon statsfråga, utan en personlig, och då mitt ändamål ändock är vunnet, sedan jag i öppet plenum från min bänk gjort Adeln bekant med hvilken ställning vi, såsom riksdagsmän, hafva till Stockholms pöbel så länge denne baron är öfverståthållare«. Bladet, på hvilket detta Pr:s anförande var skrifvet, uttogs ur protokollet, och *hemma hos Printzensköld har min sagesman på detta originalblad läst detsamma.* — När

olismästaren Bergman, till sin stora förargelse, nödgats lyda onungens högljudda befallning i Storkyrkobrinken, att lösgifva em han arresterat, och de i Rådhuset innestängde blifvit utläppta, började grosshandlaren Gnospelius harangera de frifna: «Välkomne, medborgare, ut ibland det fria svenska ılket!« hvarpå den alltid humoristiske Bergman inföll: «Hör å, herr grosshandlare, emedan herrarne förmodligen icke känna varandra, skall jag, som känner Stockholms befolkning, presenra herrarne för hvarandra: detta är grosshandlaren Gnospelius ch detta är stortjufven N. N., straffad för tre resor stöld«. — los statsrådet Wingård, som bodde i nr 5 vid Storkyrkobrinen, satt länge qvar i fensterposten en kula, som kom så in geom öfversta fensterrutan att det skett medelst ett skott, som flossats från något vindskupefenster eller tak i trakten.

Det är ifrån året 1857, man kan datera bruket af tilltalsrdet *ni*, hvilken reform just då med synnerlig liflighet agiteıdes; äfvensom uttrycket «*natursångare*«, hvarmed man likväl ıgalunda menade skorstensfejares och packhuskarlars hojtanden, tan ganska konstmessigt öfvade qvartettsångare. Ordet «*hörılar*« tillhör en något senare period och väckte i sådana orter, er man med *hör* allmänneligen förstår *lin*, i början det missörstånd, att man trodde frågan vara om magasiner för denna ara. Castenhofshäktet vid Gustaf Adolfs torg förvandlades etta år till Rydbergs hôtel, Celsingska huset apterades till ess annex, och klubben «Sällskapet« (par excellence) inflyttaes den 2 November i Rydbergska hôtelet, våningen två traor upp, med en matsal, som då ansågs vara den vackraste i ufvudstaden. Kort före julen öppnades det restaurerade «hôtel e Suède«, vid Drottninggatan, utstyrdt af artisten Wahlfahrt ch ornamentsbildhuggaren Ahlborn med en rococcolyx, i konst ch färg, i guld och purpur, som sällan här bredt ut sig med ldant öfverflöd.

Flera bland Westerviks innevånare skänkte sin landsman ogelmarck, som blef *primus vid magisterpromotionen i Upıla*, ett dyrbart guldur med kedja, i glädjen öfver det ökade nseende, han gifvit stadens undervisningsverk, vid hvilket han

grundlagt sina studier; det förolyckade ångfartyget Umeås rederibolag åt inspektoren vid Gnarps masugn Swartz och hans fru en stor silfverkanna med inskrift, för det bistånd och den vård, de egnat de skeppsbrutne; tredje och fjerde fögderierna af Upsala län åt riksgäldskontorsfullmäktigen, deras ombud vid 6 riksdagar, Johan Persson i Årsta, en stor rikt förgyld dryckeskanna samt en käpp med guldknapp; officerscorpsen vid lifgardet till häst, åt slottsfogden å kongl. slottet, underlöjtnanten, förre fanjunkaren vid regementet Fredrik Hartman en stor kandelaber af silfver, med inskriften: «Såsom en gärd af aktning och vänskap«; direktören för Köping-Hults jernvägsbolag, genom sin ordförande C. F. Wærn, till befälhafvaren å ångfartyget Arboga kapitenen Kjellin, en väl arbetad guldring med inskrift «Minne af den 29 Aug. 1857«, den dagen, då han från Stockholm till Arboga och åter transporterade dem, som öfvervoro jernvägens invigning; emigranter från Götheborg till Boston å norska fartyget Eclipse, åt dess kapiten Nygaard en silfverbägare, af tacksamhet för vård och välvilja (han hade följt dem ända till Chicago); en del Jacobs församlingsboer till direktören J. Godlund en förgyld antik dryckeskanna af silfver, till erkännande af den vård, han egnat flera af församlingens angelägenheter; och judiska församlingens i Stockholm medlemmar i trenne afdelningar stora och vackra hedersgåfvor dels i silfver, dels i broderier, åt sin rabbin dr Seligmann, då han fyllde 25:te året af sin verksamhet såsom församlingens religionslärare.

Tre patriarkfester från detta år, tre guldbröllop, erinrar man sig säkerligen länge än uti vidsträckta kretsar, nemligen öfverstekammarjunkaren baron A. G. Gyllenkrooks och Malin Focks, den 2 April på Björnstorp i Skåne, å hvilken dag 700 barn på brudparets egendomar festligt bespisades och gåfvorna till andra välgörande ändamål öfverstego 76,500 rdr; grefve Philip Werner v. Schwerins och Wendela Gustava Ahlgrens, begge påskdagarne, å Stegeborg i Östergötland; samt generallöjtnanten, telegrafchefen Carl Fredriks Acrells och Margaretha Fredrika Gyllenhammars, den 11 Augusti, på Hasselbacken vid Stockholm.

Allt svalare qvällen sig sänker,
men solen ur skyarne stänker
sitt guld öfver nejden och ler.
Med stilla, med dröjande blickar
från bädden af purpur hon skickar
sitt afsked till vandraren ner.

Och nu är att säga, *huru* detta afsked blef skickadt till konung Oscar, och huru detta år blef det sista af hans regering.

XIX.

Prins-regeringar.

Vice-konungen Carl öppnar Storthinget i Christiania. — Svenska statsutskottets anslag till prins Oscars förmälning. — Ståndens debatter derom. — Interimsregeringens förändring afslås af ständerna. — Farhågorna för «prinsregering». — Misstroendet till thronföljarens bror. — Nytt förslag, om thronföljares rätt att regera. — Vinternöjena i hufvudstaden. — Prins Oscars sista ungkarls-saison. Konungen börjar bli sjuk. — Prins Oscars förmälning i Bieberich — De nygiftas hemkomst till Stockholm. — Första mötet mellan bruden och hennes svärfader. — Förmälningsfester i Stockholm. — Konungens tilltagande utmattning. — Tillförordnad Regering. — Utflyttning till Drottningholm. Försök i Särö. — Vistande på Tullgarn. — Interimsregering. — Förnyad proposition om rättighet för kronprinsen att regera. — Riksdagen och Storthinget förklara kronprinsen Regent. — Han tillträder denna regering 25 September. — Insätter tillförordnad Regering och afreser till Norge. — Riksdagens och Storthingets condoléanceskrifvelser till konung Oscar. — Spiran fallen ur Oscars hand. Dåraktiga förhoppningar på hofvet

Vicekonungen af Norge, kronprinsen Carl, begaf sig straxt på nyåret 1857 med maka och dotter tillbaka till Christiania, för att der fortsätta sitt vicariat. Prins Oscar, som förberedde sin stundande förmälning, förlefde denna sin sista ungkarlsvinter i Stockholm, mer än vanligt dansant och flitig vid baler, soupéer, soireer, dineer, dejeuneer i den

högsta och höga societeten. Prins August, som hela den vintern vistades utomlands och återkom hem först fram emot sommaren, gjorde alltså i fadrens hufvudstäder intet intrång uti de äldre brödernas glada lif.

Den 9 Februari öppnade vicekonungen å konungens höga vägnar i Christiania *storthinget*, och uppläste dervid sin faders throntal — dennes *sista* ord till Norges representanter. Uti en svarsadress till konungen, af den 20 i samma månad, yttrade derefter thinget bland annat: »Vi minnas att förra storthinget i sin adress till E. M:t sade att der kunde komma vanskliga tider. Dessa tider hafva varit. Vi tacka Gud, som derunder styrkte E. M:t både till kropp och själ, som uti Eder gaf folket en konung, till hvilket det kunde hafva fast förtröstan att han vakade öfver och arbetade för dess ära och välfärd. Den Allgode styrke framgent E. M:t i Dess upphöjda kall och låte Eder få se frukterna af Edra ädla sträfvanden.» Dessa ordalag tyckas väl visa, att man *då ännu* icke hade någon aning om den aftyning, som Honom förestod. Thinget af 1857 räknade 111 medlemmar, bland hvilka 48, som icke tagit del uti det näst förutgångna.

Svenska statsutskottets plenum beslöt 26 Febr., att tillstyrka å första hufvudtiteln åt *Prins Oscar* 106,000 rdr samt åt prins August och prinsessan Eugenie 20,000 rdr; telegramm ifrån Christiania den 14 Mars förkunnade att storthingets budgetkomité enhälligt tillstyrkt bifall till det åt prins Oscar i Norge äskade anslag. På svenska riksdagen förekom frågan den 21 Mars. Hos Adeln ogillades utskottsförslaget af grefve Anckarsvärd och hr L. Hierta, och den sistnämnde ville hafva anslaget nedsatt till 70,000 »på det att skilnaden emellan de högsta embetsmännens löner och prinsens apanage icke måtte blifva så stor.» G. M. Stiernsvärd, frih. A. Cederström och frih. Staël von Holstein ville icke hafva något anslag särskildt åt arffurste; Gripenstedt, Lilliehöök (C. B.) och W. F. Tersmeden upplyste att summan beräknats med $^{12}/_{17}$ för Sverige och $^{5}/_{17}$

r Norge; frih. Hugo Hamilton redogjorde för det sätt, varpå prinsens hofhållning var ämnad att sparsamt inrättas, h visade att med all sparsamhet vore dock den begärda mman nödvändig; hvarpå anslaget bifölls. Vid frågan om 50,000 rdr för reparation af Prins Oscars palats, yrkade jernsvärd återremiss, emedan »det icke vore afgjordt, huruda staten vore palatsets egare, eller icke;» men punkten fölls med 159 mot 15. — Hos Presterna bifölls allt, ter anmärkningar af Almqvist, som ville att Norge skulle tala lika mycket som Sverige, af Otterström, som gjorde mma påstående specielt rörande prins Oscars apanage, och Sandberg, som ville bevilja blott 100,000. — Borgareståndet höll en lång diskussion om detta anslag: Gahn, urén, Stolpe, Lallerstedt, Palander, Wedberg, Rooth, Schwan h Danielson ville bevilja hvad utskottet föreslagit; Björck lle nedsätta summan till 70,000 rdr, biträdd af Falhem, odell, Wahlström, Henschen, Billström, Hesselgren och allenberg. Björck, Falhem och Billström ville att apaget skulle förenas med konungens hofhållnings-anslag. *Björck* trade bland annat att i konstitutionelt hänseende vore ådligt att underhålla särskild mellanlänk mellan kung och lk; furste med eget hof ville gerna hafva inflytande, det re nyttigt och nödigt att konungahusets yngre ledamöter ttas i största möjliga beroende af konungen: han kunde ke obetingadt gilla regeringens utländska politik och ansåg r tidigt att yttra sig om den inhemska. Schwan ansåg skussionen ha gått för vida, i det den inblandat politik, h sade att dertill vore tid vid déchargebetänkandet. — ndeståndet beslöt den 23, med 55 emot 42, anslagets dsättning till 70,000.

Redan den 9 Januari hade konstitutionsutskottet afstyrkt fall till konungens proposition om förändring i Riksakten den 6 Maj 1815, om *interimsregeringens sammansättning*. I medlet af Februari hade Aftonbladet förtäljt om öreställningar och förmaningar, enskilt gifna åt ledamöter utskottet, af en hög person,» hvilken A.-B. ansåg »skulle

handla klokast uti att afhålla sig från försök att på dylikt sätt utöfva inflytande i politiska frågor, synnerligen i sådana, der han med skäl kunde betrakta sig såsom jäfvig.» Posttidningen hade genast förklarat hela detta prat innefatta ren dikt. Konungen hade deremot den 13 i samma månad efterskickat riksdagens talemän och för dem yttrat att då Ständerna snart skulle handlägga riksaktspropositionen, ville han närmare fästa deras uppmärksamhet på sakens politiska sida, särdeles i afseende på de yttre förhållanden, som nu vore för handen, jemförda med dem, i hvilka vi befunno oss, då Interimsregering sista gången egde rum (1852—53). Att de förenade Rikenas styrelse i våra allvarliga tider möjligen skulle anförtros åt en regering, hvars oformlighet redan blifvit insedd, så väl inom som utom landet, ansåg H. M:t ganska betänkligt. Emellertid voro de liberale till stor del missnöjde med det nya förslaget, det de hånligt kallade »*Prinsregering*», ja de åberopade nära tre århundraden gamla tilldragelser utur våra häfder, för att framställa de olyckor, som deraf skulle kunna uppkomma, utan att vilja göra sig reda för tidernas väsendtliga olikhet emot dem, då Gustaf I gaf sina söner hertigdömen med nästan kunglig makt, och de oroligheter, af hvilka riket så länge varit skakadt, öppnade fältet fritt äfven för brödraafund och brödrafejd.

Den 18 Febr. förekom frågan i riksstånden. Mot utskottet och alltså för kongl. propositionen om 20-mannarådets afskaffande talade på *riddarhuset* f. d. justitieministern grefve Sparre, som påpekade svårigheten för ett sådant råd, att vid brydsamma tider kunna till de förenade rikenas sanna nytta regera; N. Tersmeden, som ansåg att hvarken en Neutralitetsförklaring eller en Novembertraktat skulle kunnat af en sådan regering åstadkommas; O. J. Fåhræus lade isynnerhet vigt på det mot vår regeringsform stridande att andra än infödde svenske män kunna bestämma pluraliteten i en svensk regering och vådorna af en månghöfdad regering under en ny frihetstid; Stjerngranat; justitiæmini-

stern Günther, som fann att om 1809 års interimsstyrelse kunnat gå an, så vore dock en sådan regering numera, efter föreningen med Norge, fullt olämplig, och antoge man grundsatsen att thronföljaren bör få regera, då konung är hindrad, så borde man icke förbise att äfven kronprins skulle möjligen kunna vara hindrad på samma gång. Att ännu en gång vidtaga samma »revolutionära utväg», som 1812 och 1814, hoppades han icke komma i fråga. Printzensköld instämde med Günther. S. Troil fann af det svulstiga språket i utskottsmemorialet att författarne haft svårt att framställa sina skäl; grefve Björnstjerna att utskottet bortkastat köttstycket, för att gripa efter skuggan; frih. Paykull; grefve C. G. D. Mörner att som man icke alltid med full visshet kan beräkna att alla 20 interimsregenterna äro sjelfständiga män, så erbjuder den formen föga säkerhet emot utländska intriger: att vår östra granne betraktade denna regeringsform svag, visade han, då han just under den tidpunkten började operationerna vid norska gränsen (Mina Samtida VII: 138), och E. O. Knorring instämde med honom. Utskottet försvarades af grefve Lagerbjelke, för formernas skull, ehuru han fann 20-mannarådet olämpligt; Dalman, som trodde att genom införande af »Prinsregering» skulle en särskild successionsordning för prinsar af K. huset inrymmas i regeringsformen, hvilket vore utan exempel i andra konstitutionella länder; Frih. C. A. Raab, som påstod att först 1854 hade konstitutionsutskottet framkastat idéen att uppdraga prinsarne regentskapet efter anciennetet och icke efter förtjenst, och som ansåg att man aldrig borde betaga ständerna rättighet att *utnämna* en prinsregent; Carleson, som icke ansåg omöjligt att i framtiden en herrsklysten prins kunde försöka att med stöd af denna lag rycka regeringen till sig, och som äfven fruktade att en sådan regerings säte skulle kunna förläggas utom Sverige; och Lars Hierta, som fann motståndarne hafva öfverdrifvet utmålat 20-mannarådets brister. Återremiss begärde D. G. Bildt, som fann 20-mannarådet in-

konstitutionelt och benämningen »Prinsregering» hafva gifvit konungens förslag oriktig mening; grefve v. Platen, som ville ha kronprinsen först, och i händelse af hans förfall en interimsregering; grefve Anckarsvärd, som ville ha helt enkelt kronprins till regent under konungs förfall, och dernäst ett interim af 8 personer; frih. von Saltza, som ville ha nytt förslag till undantagslag; Cederschiöld R. T., som ville att konstitutionsutskottet skulle uppgöra nytt förslag, hvilket sistnämnda grefve Lagerbjelke gillade med anmärkningen att om Norges storthing och två svenska riksstånd gilla propositionen, blir det för regeringen sjelf icke möjligt att gifva nytt förslag. Grefve Frölich uppläste ett af honom uppgjordt. Riddarhuset godkände Kongl. Propositionen med 82 emot 49.

Uti *presteståndet* väckte utskottsmemorialet allmänt ogillande och skrapades starkt af riksarkivarien Nordström, som ansåg det afgifvet under inflytandet af en prædestination, och dess skäl icke sakskäl utan »blott meningar uppfattade i ord,» hvarjemte utskottet ådagalagt en lust att klandra, i stället att ingå i pröfning af frågans rätta beskaffenhet, och tyckte att man från Ständernas första utskott haft skäl att vänta mera politisk hållning och takt; af prof. Lindgren, som fann utskottets skäl dunkla, tomma, innehållslösa; biskop Björck förebrådde utskottet att ej ha besvarat *hela* propositionen, hvartill hofpr. Wensjöe genmälte att man ej velat yttra sig öfver frågor, som hvilade sedan förra riksdagen. Prof. Agardh och kyrkoherden Otterström tyckte att propositionen ej var nog tydlig i frågan om hvem, som skulle uti interimsregeringen föredraga ärendena; men ståndet antog propositionen.

Uti *borgareståndet* yrkade Stolpe återremiss af betänkandet, emedan konungens proposition vore högst ändamålsenlig; Björck framhöll faran af att tillåta konungamakten öfverflyttas på personer, »dem hon troligen aldrig skulle tillfalla med rätta, men hvilka genom maktens lockelser lätt kunde förledas till att på olagliga vägar eftertrakta den.»

Återremiss vore onyttig och skulle dessutom kunna föranleda Norges Storthing att bifalla förslaget, i den tro att Svenska Ständerna återremitterat i *sådan* afsigt. Med honom yrkade bifall till memorialet Rinman, Rudling, Billström, Bodell, Falhem, Brinck, Lallerstedt, Gråå, Wedberg samt Bager, och Ekholm »anförde ur historien varnande exempel på interimsregeringar under ledning af furstar, som ej voro berättigade till kronan.» Rooth och Danielson begärde förgäfves återremiss: utskottsmemorialet bifölls utan votering.

Uti *bondeståndet* begärde Petter Jönsson återremiss för att få föreskrifvet att kronprins, men ingen annan prins, skulle föra ordet, och detta i en interimsregering af 6 à 8 ledamöter; Anders Erikson fr. Elfsborgs län biföll betänkandet, under förhoppning att ett nytt förslag kunde redan vid denna riksdag blifva färdigt; Mengel likaså, men med färre ledamöter än nu uti interimsregering, emedan Norrmännen hade svårt att få ihop så många skickliga ledamöter som 10; och skildrade Mengel jemväl olyckliga resultater af »prinsregeringar.» Nils Larsson biföll, men med antydning till utskottet vid uppställande af nytt förslag, att detta utskott icke finge gifva förslager om Riksakten (såsom i Sverige blott civillag, ehuru den i Norge är grundlag). Pehr Sahlström gillade betänkandet, trodde att olikheterna i Sveriges och Norges författningar gjorde det omöjligt för någon annan än K. M:t, att göra förändringsförslag, utan att stöta på hinder från någondera sidan. Memorialet bifölls. — Den 23 Februari, sedan ändamålet med *finten* blifvit uppnådt: de begge sista ståndens afslag å Kongl. Propositionen, fann sig A.-B. föranlåtet att återtaga sin förutnämnda uppgift om den »höge personens förestållningar till ledamöter af konstitutionsutskottet.»

Redan inom samma Februari månad väckte grefve Lagerbjelke i konstitutionsutskottet ny motion, om sådan förändring i regeringsformen, att när konung är hindrad att riksstyrelsen vårda, samt det således enligt riksakten nu tillkommer Sveriges och Norges interimsregering att förestå

rikenas styrelse, thronföljaren, derest han uppnått 18 år, skall såsom regent med konungslig makt och myndighet riksstyrelsen föra samt, om thronföljaren icke hunnit nämnde ålder, den efter honom närmast berättigade prins. I början af Mars beslöt utskottet enhälligt att föreslå, att då konung af sjukdom eller vistelse utrikes hindras att föra riksstyrelsen, uppdrages åt thronföljaren att, om han uppnått föreskrifven ålder, såsom regent förestå regeringen.

Den 4 och 8 April förekom i Riksstånden Utskottets mem. 8, med förslag till grundlagsförändringar om Riksstyrelsens förande i vissa fall. Hos *Presteståndet* ville prosten Almqvist hafva myndighetsåldern för den till thronföljden närmast berättigade prins närmare bestämd, och riksarkivarien Nordström ansåg det stå i strid med svenska folkets sjelfständighet att i sin grundlag nämna något om Norges storthing (»Rikets St. ega att gemensamt med Norges Storthing»). Emellertid antogs förslaget här till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag. — Hos *Adeln* ogillade justitiæstatsministern Günther grunderna för utskottsförslaget äfvensom den ofullständighet, hvarvid det stannat; »*men då i de öfriga Riksstånden en stark och upparbetad opinion tyckts vara för detsamma, ville talaren icke upprifva den gamla striden, utan endast yrka några detaljförändringar i förslaget.* R. T. Cederschiöld gjorde emot förslaget i afseende på interimsregeringen flera anmärkningar, i hvilka instämde grefve Anckarsvärd, frih. Staël v. Holstein och Cederström. För utskottsförslaget talade gr. Lagerbjelke, frih. Paykull, hr Carleson, frih. R. Cederström och N. Tersmeden. Man afslog med 63 mot 51 Cederschiölds förslag att orden »i konungens namn» borde tillsättas, och med 65 mot 21 Anckarsvärds förslag att utbyta orden: »den till thronföljden närmast berättigade prins» mot »Kronprinsen», och Cederschiölds att i vissa uppgifna fall statsrådet skulle föra regeringen och interimsregeringen behandla allenast de unionella frågorna, med 38 emot 31. Utskottsförslaget antogs att hvila tills nästa riksdag. — I *Borgareståndet*, der Rydin,

Billström, Stolpe, Bodell, Gråå yrkade återremiss, hvaremot förslaget försvarades af Rinman, Rudling, Ekholm, Lallerstedt, Brinck och Wedberg, skedde återremiss med 34 mot 25, med bifogande af Stolpes anmärkningar såsom ståndets gemensamma tanka att hvila till nästa riksdag. — *Bondeståndet* beslöt återremiss, och med 67 mot 32 att orden »till thronföljden närmast berättigad prins» skulle utbytas mot »kronprins», med 64 mot 30 att prinsen skall hafva fyllt 21 år. — Uti sitt mem. 9 hemställde sedan utskottet, enär 2 stånd stannat mot 2, 1) att borgareståndet ville låta sina anmärkningar falla, och 2) bondeståndet, som yrkat att interimsstyrelse ej finge föras af thronföljare som icke vore kronprins, måtte foga sig efter de öfrigas beslut. Ännu anade ingen, huru snart denna fråga ånyo skulle komma på tapeten, redan vid samma riksdag, och huru den nu förda riksdagsdebatten skulle af alldeles samma ständer rifvas upp igen. Konungens sista, mer än två år fortfarande, sjukdom stod för dörren, och dröjde icke många veckor att stiga in.

Ännu den 23 Februari 1857 troddes aldeles säkert i Christiania, att konung Oscar sjelf skulle komma dit i Maj månad; och i Stockholm gaf H. M:t souper med bal för 300 personer. Han bevistade den 6 Mars norske statsministern, excellencen Dues soirée; den 11 i samma månad, ensam med sin ende hemmavarande Son, en representation på k. theatern; dubbade den 22 Sjelf de i Januari utnämnde riddarne af konung Carl XIII:s orden, besökte den 23 utrikesministern frih. Lagerheims soirée, der en del af societeten uppförde Scribes komedi »Simple histoire» och Melesvilles komedi »Riche d'Amour»; den 29 en representation å k. theatern till förmån för de nödlidande i Finland och den 31 Vetenskapsakademiens högtidssammankomst, dervid H. M:t tog plats bland akademiens ledamöter. I de första Aprildagarne var hofvet fördystradt, dels genom underrättelsen om Drottningens systers, grefvinnans af Württemberg, dödliga frånfälle (1 April i Stuttgart), dels genom mindre

goda notiser från Christiania, der kronprinsessan flera dagar lidit starkt af rheumatism i högra foten och hennes lilla dotter varit sjuk af förkylning. Likväl öfvervarade konungen den 8 bibelsällskapets årshögtid och begick följande dagen, skärthorsdagen, jemte sina hemmavarande begge barn, Oscar och Eugenie, nattvarden i slottskapellet; vid färden till bibelsällskapets sammankomst inträffade att den häst, som reds af hingstridaren Dalberg, snafvade på stenläggningen å Norrbro och föll, dervid D. afbröt sitt ena ben. H. M:t höll visserligen ännu på vanliga tider statsråd, men mer och mer passiv, och vid *ett* sådant tillfälle sjönk han under svåra frysningar tillhopa i stolen. Den *29 April* hette det i officiella tidningen att han, som »under loppet af sistförflutna veckan varit illamående, dock icke till den grad att H. M:t deraf förhindrats att lemna sina rum», befunne sig nu så återställd att han den 28 lemnat afskedsaudiens åt deputerade af arméens fullmäktige och den 29 företagit en längre promenad i vagn kring Djurgården. Dessa promenader i vagn fortsattes i långa tider, och gåfvo, ju längre det led, ett allt sorgligare skådespel. Redan den 9 Maj omtalades att läkarne ville att patienten skulle utflytta till Drottningholm »för landtluftens skull», »på någon kortare tid.» Den 22 Maj tillkännagaf Posttidningen att »konungens helsotillstånd, som sedan någon tid varit ombytligt i följd af gastriskt (!) lidande utan feber, hvilket i början af den veckan föranledde H. M:t att inställa en beslutad konselj, under de sistförflutna dagarne så förbättrats, att H. M:t i dag arbetat med justitiæstatsministern.» Den 23 höll han ock statsråd, och åkte den 24 med Drottningen på Djurgården. Den 28 Maj ånyo konselj och Djurgårdsåkning. Man fortfor att dåra sig och andra med förhoppningar. Den 1 Juni skref till förf. (i Hamburg) en kammarherre: »Konungen håller som vanligt konselj och jag såg honom åkande i lördags. Han är trött och uttröttad af de ledsamma riksdagsaffärerna isynnerhet, men ingalunda så illamående som illviljan det omtalar. Den 16 väntas de ny-

förmälda: måtte konungen vara riktigt frisk då de hitkomma!» Den 4 Juni for han med Drottningen till Rosendal, och den 5 intog han der middag; den 11 gaf han audiens åt preussiske envoyén (von Le Coq), den 12 åt Nassaus envoyé (von Roentgen) och Belgiens (baron de Beaulieu). Men den 15, då han ämnat utflytta till Drottningholm, tillkännagaf Posttidningen att detta uppskjutits »i anseende till ett den 14 på e. m. Honom påkommet frossanfall.»

Under allt detta pågingo som bäst anstalterna för *prins Oscars giftermål*, och mot slutet af April utnämnde konungen hans hofpersonal: till hofmarskalk C. E. G. Flach, till kammarherre premierlöjtnanten grefve Claes Cronstedt, till lifmedicus d:r F. A. Wästfeldt, och till hoffröken hos den blifvande hertiginnan: Augusta Jegerhjelm. Den 1 Maj emottog regerande hertigen af Nassau uti Bieberich Sveriges Chargé d'Affaires i Belgien Järta, som nu äfven blifvit i egenskap af ministerresident hos honom accrediterad. Hertigen af Dalarne hemkom från sin vintersejour i utlandet d. 17 Maj till Stockholm, och den 28 på morgonen anträdde prins Oscar sin bröllopsfärd, med ångfartyget Bore, till Lübeck. Kronprinsen, med gemål och dotter, hade ungefär vid samma tid lemnat Christiania och ankommo den 2 Juni till svenska hufvudstaden. Uti Lübeck, der Prins Oscar besåg rådhuset och Gustaf Wasås sal, uppvaktades han vid afresan å bangården af Syndicus (ministern) d:r Elder. Hamburg passerade han d. 30 Maj, och ankom den 31 på aftonen till Köln, der envoyén frih. Manderström och residenten Järta voro honom till mötes. Den 1 Juni på morgonen for han på jernväg till Rolandseck och derifrån på ångbåt till Bieberich, der han vid landningsbryggan emottogs af regerande hertigen af Nassau och dennes yngre broder, Nicolaus. Aftonen tillbringades i familjekretsen hos hertiginnan, med prinsessan Sofia, furstinnan af Wied, landtgrefven af Hessen, prins Fredrik af Hessen och hans gemål prinsessan Anna af Preussen.

Vigseln, som med stor ceremoni förrättades uti rotundan af slottet Bieberich den 6 Juni kl. ¼ 7 e. m., af kyrkorådet Dietz, notificerades samma afton pr telegramm till Stockholm, dit det ankom redan kl. 8, hvarefter der utfärdades ordres om hertiginnans upptagning i svenska kyrkobönerna, och Tedeum sjöngs i slottskapellet. Uti Bieberich utdelades samtidigt i tryckta exemplar med eleganta omslag verser af Herman Bjursten, och i denna, sannolikt första tryckta, helsning till henne på svenska språket förde man till den unga bruden ett sådant språk, som detta:

Svag får ej nordens höga qvinna vara,
en lekfull docka ej, ej ystert barn,
ej smycka sig med purpurglansen bara
och väfva in sig uti flärdens garn.
Hon får ej blekna, om ock nöden ställer
som Sturens enka henne främst en gång
i faran, der det icke lek och sång
men kraftig handling, hugfull idrott gäller.
Du finna skall ett folk, som lätt man vinner.
om man med kärlek hastar det emot,
Du finna skall en tro, som ej förbrinner,
om stormen också kommer med sitt hot!

De första intrycken på ett ungt och för alla upphöjda känslor tillgängligt sinne äro ej sällan de varaktigaste!

Vid 9-tiden på aftonen kommo Wiesbadens och Bieberichs borgare med fackeltåg och musik: 78 musikanter, 171 sångare, 200 fackelbärare, en del med extra-train, en del med ångfartyg, och på Rhen, utanför Bieberichs slott, ankrade ett rikt illumineradt ångfartyg. Den 7 var i landets hufvudstad. Wiesbaden, föranstaltad illumination med stort fyrverkeri och husen beprydda med löf och blomster-guirlander samt Nassaus och Sveriges fanor. Svenska sändebuden, Manderström och Järta, hade företrädesvis på rikt och sinnrikt sätt låtit dekorera sina hôteler «De fyra årstiderna« och «hôtel Zais«. Den 8 gafs i Wiesbaden stor parad: den 9 bal paré dersammastädes. Journal de Francfort sade att «Prins Oscar denna

gång liksom under sin resa sistlidna året vunnit allas hjertan genom sin nedlåtenhet och välvilja. Hans höga brud var förtjusande i sin myrtenkrona, öfverströdd med diamanter. Detta äktenskap har landets alla sympatier, hvilket man bemödar sig på hvarje sätt att ådagalägga. Prins Oscar intog lika mycket såsom dansör, som han förut vid paraden behagat såsom ryttare. Han dansade oupphörligt hela aftonen, och vår tids ungdom borde af denne furste taga ett godt exempel".

Den 11 afreste de nyförmälda från Bieberich och ankommo på e. m. till Köln; den följande dagen till Hannover, der de intogo middag hos Konungen och Drottningen å Herrenhausen. Vid afresan derifrån exploderade i deras train ett locomotiv och fyllde hela banhallen med rök, men utan vidare skada, än att locomotivföraren blef bränd. I Hamburg, der DD. KK. HH. hvilade ett par dagar, inträffade de d. 13 och gåfvo den 14 i Streits hôtel middag, i hvilken deltogo jemte den tyska äldre dame, som åtföljde från hembygden prinsessan till hafskusten, generalerna baronerna Palmstjerna och Mansbach, envoyén baron Manderström, chargés d'affaires Sterky och Sandströmer, hofmarskalken Flach, kammarherren grefve Cronstedt, lifmedicus Westfelt, professoren Olde, consul Hamfeldt och författaren; samt afreste den 15 på morgonen öfver Lübeck till Travemünde, der de embarkerade linieskeppet «Stockholm».

Den 18 telegraferades från Landsort, att det nämnda skeppet ¼ till 4 e. m. passerat in i skärgården, der det på qvällen ankrade å Kodjupet. Den 19 Juni, årsdagen af konung Oscars och kronprinsen Carls förmälning, utreste på morgonen kl. 7 kronprinsen med sin gemål samt prins August å kronoångfartyget Valkyrian för att möta och helsa de ankommande, och en stor mängd af privatpersoner, riksdagsmän o. a. bemannade flera ångfartyg, för att följa det höga exemplet. Omkring half 2 e. m. uppkom linieskeppet på strömmen i Stockholm; de nyförmälda, mottagna ombord af Riksmarskalken, nedstego i en kunglig slup, roddes till Logårdstrappan, åkte derifrån uppföre

slottsbacken under blomsterregn och hurrarop till östra slottshvalfvet, der de emottogos af hofstaterna, uti drottningens matsal af hofdamerna och uti drottningens mindre salon af den kongl. familjen. Det var en rörande syn, då den unga hertiginnan, jemlikt alla till Stockholm först ankommande nya furstebrudars sed, skyndade att knäböjande helsa den regerande konungen, och nu fann honom sittande sjuk och svag ungefär midtuti rummet på en stol, men påtagligen fattande ögonblickets vigt och värde. Vid denna svärdotterns och svärfadrens första omfamning torde knappt något närvarande öga emotstått tårar.

Snart derefter åkte de nyförmälda till sitt hem i Prins Oscars palats, trädde ut på balkongen åt Gustaf Adolfs torg och helsades af folkmängden med de lifligaste lefverop. Både den 19 och 20 dinerade de hos DD. MM., den sistnämnda dagen i stora festsalen med 140 personer. Söndagen gaf kronprinsen stor middag o. s. v. Vid lyckönskningscouren den 20 förmådde konungen icke tillstädeskomma. Redan denna andra dagen af sitt vistande på svensk botten hade, enligt posttidningen, hertiginnan af Östergötland hunnit att «genom sitt älskvärda, hjertliga och okonstlade väsende vinna allas hjertan«; också hade hon redan förut förvärfvat «en öfverraskande kännedom af svenska språket och färdighet i dess talande«. Söndagen 21 afsjöngs Tedeum i slottskapellet.

Hvarken konungen eller drottningen visade sig dervid. Måndagen den 22 afreste de båda i vagn till Drottningholm, sedan kungörelse utfärdats om tillförordnad regering: kronprinsen jemte justitiæstatsministern Günther samt statsråden Wallensteen och grefve Gyldenstolpe, och till adelsmän utnämnts f. d. statsråden J. F. Fåhræus samt Jonas Wærn. Det var denne f. d. adjutant hos konungen, brukspatron och riksdagsman i borgareståndet, sedermera statsråd och sist landshöfding i Skaraborgs län, mången tillskref ett lika afgörande inflytande på konungens beslut att sanctionera Lika Arfsrätten, som Richert.

Samma afton gafs å k. theatern en festrepresentation, med

ärskild ouverture af Foroni (svenska folkmelodier), prolog delamerad af hr Swartz med välkomsthelsning till det unga ärsteparet samt ett tillfällighetsstycke af Jolin: «Ett hemomstöl«, till hvars första akt Roberg utfört en fonddekoration, ue af Nassau. Sist gafs Bournonvilles ballet: «Brudfärden i ardanger». Tisdagen utflyttade både enkedrottningen Desieria, konung Oscars moder, och hans dotter Eugenia likaedes till Drottningholm. Onsdagen gåfvo der DD. MM. iddag för hela kongl. familjen, hvilken på e. m. promeerade åkande i parken, helsad af den mycket talrikt föramlade mängden. Men äfven i denna cortége saknades onungen och drottningen. Den 29 Juni skref till förf. hefen för konungens enskilda byrå, ifrån Norrtelje: »Vi beagna gyttjebaden härstädes för rheumatiska krämpor och letta har varit en oangenäm orsak till att vi gått miste m att få öfvervara prins Oscars och hans gemåls högtidiga och hjertliga emottagande i hufvudstaden. Konungens elsotillstånd, som fordrar stillhet och lugn, gjorde min närvaro öfverflödig, isynnerhet sedan H. M:t utflyttat till Drottiingholm, hvarföre H. M:t sjelf ville att jag skulle qvartanna här. Gud låte konungens helsa förbättras; det kunna i icke nog innerligen bedja vår Herre om!» Likväl gåfvo le på konungens och den unga hertiginnans födelsedagar, len 4 och 9 Juli, återigen diner för kongl. familjen, och Nassaus envoyé von Roentgen fick den 10 afskedsaudiens, ifven hos konungen, ja, den 13 påstod Posttidningen att onungens »helsotillstånds förbättring tyckes hafva under len sistförflutna veckan mera märkbart fortskridit.»

Men den 16 kunde P.-T. ej längre förtiga att konungen ch drottningen med sina begge yngsta barn ämnade resa ill Särö. Den 17 utfärdades en ny kungörelse af konung Oscar (contrasign. Carl G. Mörner) med förändring i dess len 22 Juni utfärdade instruktion för t. f. regeringen, så itt dennas makt utvidgades; hon skulle nu få meddela förrdnanden till sysslors bestridande så väl i de fall då de illsättas efter bestämd tur, som ock eljest när sådant vid

ledighet eller förfall nödigt finnes; hon skulle få utfärda ny allmän författning, allmän förklaring, upphäfvande eller förändring af nu gällande samt förordna om nya allmänna inrättningar i styrelsens grenar i de fall, att Ständerna derom beslutit i öfverensstämmelse med K. M:ts i ämnet aflåtna proposition, eller att något Ständernas beslut om Banken eller Riksgäldskontoret påkallade skyndsam handläggning, och slutligen fick hon benåda i lifsstraffsfrågor (endast *icke* utfärda *afslag* å sådan nådeansökan).

Den 18 afreste DD. MM. från Drottningholm för att begifva sig till Särö; konungen befann sig så pass, att han kunde stå på fartygets däck och besvara den på stranden talrikt samlade mängdens afskedshelsningar. Den 24 skref till förf. konungens fordne bibliothekarie, generalkonsuln i Algier, Rouget de S:t Hermine, från Stockholm: »Måndagen den 13 begaf jag mig till Drottningholm och råkade komma just då konungen och drottningen foro ut på promenade. Hans M:t syntes förvånad att så snart och oförväntadt återse mig, men såg tillika så innerligt god och vänlig ut, att tårarne kommo mig i ögonen. Jag bad kabinettskammarherren i und. anmäla min återkomst och anhålla om audience, hvilken då likväl icke kunde mig beviljas, utan erhöll jag befallning att återkomma om några dagar. Konungen syntes mig ofantligt förändrad och svag. Onsdagen derpå begaf jag mig åter ut till Drottningholm och blef då, på samma gång som generalerna Lewenhaupt och Meijer, inlåten uti den lilla trädgården vid pavillonen, der H. M:t satt uti en ländstol, omgifven af drottningen och prinsessan Eugenie. DD. MM. emottogo oss mycket nådigt och vänligt, och språkade med oss omkring 10 minuter, då vi togo afsked med god förhoppning om konungens vederfående och tacksamhet för hans godhet att, ännu så svag, hafva mottagit oss. Likväl hade konungens utseende, blott på tvenne dagar, undergått en stor och fördelaktig förändring. Emellertid gafs icke då och har sedermera icke gifvits något tillfälle för mig att enskildt få tala vid konungen.» Jag tackar Gud

att han är vida bättre till helsan än jag vågat hoppas, ty han kunde *gå* ombord på fartyget, stödd på drottningen och kronprinsen, och är nu, efter en besvärlig resa i det mest missgynnande väder, likväl ankommen till Särö utan att hafva visat någon särdeles trötthet. Måtte nu Gud beskydda och bevara honom, och måtte den sköna, friska hafsluften återgifva honom helsa och krafter!» — Alldeles af samma dag var det första brefvet till förf. från den kabinettssekreterare, som följt H. M:t dit: »Konungen befinner sig, Gudilof, särdeles väl af resan, ombytet af luft och baden, hvilka H. M:t började begagna i onsdags. Lynne och förmågan att röra sig äro bättre, än hvad de varit på tre månader».

Konungen ankom till Särö badanstalt den 20 Juli och kände ingen officiel trötthet »efter resan»; gjorde der dagligen promenade i vagn, badade, och tillbragte största delen af dagen utomhus. Den 28 intygade läkarne Huss och Liljewalch att H. M:t, »som till följd af ansträngande arbete och stillasittande, vid vårens annalkande innevarande år kännt sina krafter försvagas, med svårighet att gå samt oordningar i matsmältningen och tecken till skörbjugg, nu i så måtto till helsan förbättrats, att svårigheten att gå blifvit mindre, krafterna ökats, skörbjuggen i det närmaste försvunnit och matsmältningen kommit i god ordning». Den 4 Augusti skrefvo de att tillståndet, »som i slutet af förra veckan var mindre tillfredsställande, på de båda sistförflutna dagarne åter förbättrats»; den 8 kallade de från Christiania medicinæ professorn vid dervarande universitet, Conradi, som inträffade den 11; den 13 höll konungen statsråd, bevistade den 16, sittande i vagn, gudstjenst under bar himmel, mottog uppvaktning af Coldinu-Orden och samtalade efter middagen länge med åtskilliga inbjudna personer, höll den 22 ånyo norskt statsråd, afreste dagen derpå ifrån Särö och inträffade den 25 på aftonen vid Tullgarn. Redan 4 dagar derefter skref mig från Harzburg f. envoyén i Petersburg

generalen frih. Palmstjerna: »Högst bedröfveligt, att Särö ej velat åstadkomma någon betydligare förbättring!»

På Tullgarn höll H. M:t den 11 Sept. sammansatt svenskt och norskt statsråd och beslöt dels tillsättning af Interimsregering (Tjugo-manna-råd), dels särskild skrifvelse till Ständerna »om Rikets Styrelse under H. M:t konungens sjukdom». I den sistnämnda sades rentut att badkuren vid Rikets vestra kust »icke haft åsyftad verkan» och att Han derföre i dag gifvit befallning om insättandet af »Sveriges och Norges interimsregering»: »I det Wi sålunda fullgjort hvad gällande lagar föreskrifva, hafve Wi icke förbisett de olägenheter och lätt uppkommande vådor, som med en så beskaffad form för riksstyrelsen äro förenade, och hvilka jemväl allmänt blifvit erkända. Med afseende härå och då Wårt helsotillstånd, enligt läkarnes intyg, icke medgifver Oss att åt regeringsärendenas vårdande egna Wåra omsorger *under minst ett år*, eller den tidrymd, efter hvars förlopp de Förenade Rikenas grundlagar, i händelse konung under så lång tid är af sjukdom hindrad att med regeringen sig befatta, öfverlemnat åt Rikets Ständer och Storthinget att taga den författning om riksstyrelsen, som de nyttigast finna, hafve *Wi, som under för handen varande förhållanden anse icke hinder möta* att nyssnämnde, åt begge Rikenas representanter förvarade, rättighet må med konungens samtycke utöfvas *utan afbidan af den tidpunkt*, Grundlagen ytterst bestämt, funnit Oss af Wår konungsliga pligt och den omtanka för de förenade Rikenas väl, som städse legat till grund för Wåra handlingar, uppmanade att fästa R. Sts uppmärksamhet på behofvet och nödvändigheten deraf, att riksstyrelsen för den tid, Wi af Wår iråkade sjukdom äro förhindrade att densamma Sjelfve föra, varder ordnad på ett sätt, som bättre än den af Oss nu inkallade Interimsregeringen uppfyller omständigheternas kraf och öfverensstämmer med de förenade Rikenas så väl inre som yttre förhållanden; och vilje Wi för sådant ändamål, under fullt förtroende att hos R. St. finna den samverkan för ett älskadt fäderneslands

rubbade välgång, som Wi anse Oss alltid kunna påräkna, samt under förutsättning att den framställning, i enahanda syftning, som Wi under denna dag till Norges Storthing afåta, varder af Storthinget bifallen, i nåder föreslå R. St. att uppdraga åt Wår kärälskelige Herr Son H. K. H. *kronprinsen att i Wårt namn föra Riksstyrelsen* enligt Regeringsformen, intill dess Wi Sjelfve kunna med den Högstes mäktiga bistånd blifva i tillfälle att regeringen åter öfvertaga».

Läkarebetyget, utfärdadt af Huss, Malmsten och Liljewalch å Tullgarn den 8 September, förklarade uttryckligen »befrielse från alla själsansträngningar vara ett oundgängligt vilkor för att H. M:t skall kunna återvinna sin förlorade helsa» och att »H. M:t bör för sitt återställande vara under loppet af minst ett år befriad från de ansträngningar, som med riksstyrelsens utöfvande äro förenade». Uti sammansatta statsrådet deducerade justitiæstatsministern hurusom hinder af grundlag mot denna proposition icke funnes, enär den ej åsyftade någon för framtiden gällande förändring i grundlagens allmänna föreskrifter, utan blott utöfningen i *ett visst redan inträffadt specielt fall af en i grundlagen åt begge Rikenas representanter medgifven rättighet* att om riksstyrelsen förordna; och med honom instämde svenska statsrådets samtlige ledamöter. Norske statsministern och öfrige ledamöter af norska statsrådsafdelningen funno att tid och omständigheter *icke tillstadde* att påyrka iakttagelse af norska grundlagens vilkorliga föreskrift om inhemtande af norska regeringens betänkande, så väl om Interimsregeringens sammankallande, som om proposition till Norges Rikes Storthing om riksstyrelsens uppdragande åt kronprinsen, »i hvilket sistnämnde hänseende norska regeringen dock redan under 28 Juni 1854 afgifvit ett ännu icke af K. M:t pröfvadt betänkande», tillstyrkte i det väsendtliga justitiæstatsministerns nu gjorda framställning.

Interimsregeringens svenska ledamöter blefvo statsministrarne Günther och Lagerheim, statsråden Wallensteen, Gri-

penstedt, grefve Mörner, Ulner, grefve Gyldenstolpe, Anjou, Almqvist, friherre af Ugglas, samt de norske statsministern Due, statsråden Bloch, Manthey, Vogt, Möinichen, Hagerup, f. d. statsrådet Stang, biskopen Arup, generalmajoren Garben och ministerresidenten Sibbern (ehuruväl de sju sistnämnda knappast hunno till Stockholm, innan hela denna regering redan var *all)*; och utom detta tjugomannaråd i Stockholm skulle ändå samtidigt regera specielt i Christiania norska statsråden Petersen, Riddervold, Bretteville, Lange, t. f. statsråden amtmannen Thomle, öfversten Wergeland och generalauditören Diricks. Summa tjugusju!

Den ofvannämnda skrifvelsen blef aflemnad til Riksständen redan den 12 September. *Sveriges och Norges Interimsregering* höll sitt första sammanträde den 14, och blef äfven denna gång vid lottningen om ordförande den svenske justitiæstatsministern den, som första veckan fick sitta främst. Samma dag kallades ständerna till Plenum Plenorum för morgondagen, för att höra de svenska ledamöterna af interimsregeringen göra inför den tomma thronen sin ed, sådan den af justitiæombudsmannen förestafvades. Den 16 vid middagstiden gjorde i norska storthinget uti Christiania de norske ledamöterna af Interimsregeringen sin ed. Redan den 17 ankom till norske statsministern telegramm från Christiania att Storthinget den 16 *enhälligt* beslutat: »Under den tid, H. M. konungen genom sjukdom är hindrad ifrån att sjelf föra regeringen och intills H. M. konungen med den Aldrahögstes bistånd blifver i stånd att Rikets Styrelse åter öfvertaga, bemyndigas H. K. H. kronprinsen Carl Ludvig Eugène till att föra Regeringen i konungens namn och med all den makt och rättighet, som Grundlagen tillerkänner Norges konung».

Tidningarne i Sverige grälade deremot skarpt om de vidtagna åtgärderna, isynnerhet Aftonbladet, som ogillade att man om sjukligheten gjort anmälan hos ständerna innan konungen varit sjuk »minst ett år», och tycktes alltså hellre hafva velat njuta af tjugumannaregering ett helt års tid.

F. statsrådet, generaltulldirektören frih. Carl Henrik Gyllenhaal (Mina Samtida I: 84), som var euphemist, skref mig från Stockholm den 17 Sept.: »Jag hemkom i går från Tullgarn, och konungen befann sig *verkeligen* bättre, Gudskelof!»

Till Svenska riksdagen inkom konstitutionsutskottets memorial 16, om konungens nyss ofvannämnda proposition angående riksstyrelsen, icke förrän den 21 September. Ordföranden frih. De Geer hade reserverat sig mot några deri åberopade skäl, men frih. Paykull, hr Wahlström, R. Sahlström och Anders Jansson emot saken. Utskottet kom till det resultat, att hvarken den särskilda svenska, eller den internationela svensk-norska, lagstiftningen fordrar att i det fall, som nu inträffat, interimsregeringen skall ett år hafva fört riksstyrelsen innan framställning må till R. St. göras om ett annat sätt för styrelsens förande. Betänkandet företogs d. 22 i *Presteståndet*, som enhälligt biföll det, sedan d:r Sandberg framlagt åtskilliga betänkligheter, dem han dock ansåg böra vika för norska storthingets redan fattade beslut, thronföljarens redan upphunna myndiga ålder och landets rådande opinion. Hos *Adeln* talade frihh. R. Tersmeden och Paykull emot förslaget. L. Hierta ogillade utskottets motiver, men gillade resultatet. Tersmeden fann ingalunda vara likgiltigt om den stadgade tiden af 12 månader redan förflutit eller icke: konungen egde ingen siareförmåga, så att han kunde förutsäga hur länge sjukdomen skulle räcka, och representationen vore icke berättigad att på en sådan förutsägelse grunda sitt beslut. Formen i grundlagen vore ingen obetydlighet, och finge ej godtyckligt brytas. Frih. R. Cederström sade att Sverige vill styras af konung, icke af 20 enskilda män; rådet eger råda, men icke regera. Stiernsvärd påminte att här förevore ett utomordentligt fall, som ej blifvit förutsedt, att riksakten ej är grundlag och för svenskt hjerta är motbjudande att vi skola styras af utländingar, som dertill äro för sin styrelse oansvarige. Dalman sade att grundlagen borde visst tolkas

efter ordalydelsen, men på ett förnuftigt sätt; att inga olägenheter spordes af interimsregeringen år 1852 förklaras deraf att inga vigtigare ärenden förekommo och att de svenska ledamöterna, *enligt förut träffad öfverenskommelse, sade ja till de norske ledamöternas beslut i norska ärenden, och de norske i svenska på samma sätt;* men D. ogillade att utskottet gått längre än konungens proposition, genom att åt kronprinsen uppdraga »full konungslig makt och myndighet.» Grefve Anckarsvärd kunde allsicke finna grundlagens helgd förnärmad och ansåg fullkomligt välbetänkt, att kronprinsen finge regera med full makt. Grefve Frölich tyckte, att som våra grundlagar tyvärr öfverflöda at ovigtiga reglementära föreskrifter, kunde vi gerna nu rentut säga: »vi veta alla att vi åsidosätta en eller annan §, men som dock icke har att göra med de stora principerna.» Stjernsvärd väckte motion om fördubbling af kronprinsens apanage. — Uti *Borgareståndet* tyckte Björck att utskottet bygde på antagandet att konung hade rättighet att för någon tid abdikera, hvilket vore falskt, hvadan han icke kunde bifalla. Falhem ville äfven afslag och betonade att den makt, som, iföljd af opinionens påtryckning, kunde komma att läggas i kronprinsens händer, måste noga begränsas. Henschen motsatte sig Björcks yttrande att Talemannen borde vägra proposition. Ekholm ansåg förslaget farligt och grundlagsvidrigt, och begärde återremiss för att åtminstone få utskottsförslaget reduceradt till »K. Mt:s» (således *icke* »full) makt» etc. Gråå ansåg interimsregering icke farlig, men inskränkte sig att med Ekholm begära återremiss. Hesselgren ogillade. Men *för* förslaget talade Schwan, som klandrade förutgångna interimsregeringars vård om våra unionella förhållanden; Stolpe som dock icke gillade utskottets motivering, Tauson, Brinck som ansåg interimsregering kunna blifva ganska vådlig, Rinman som ansåg regenten behöfva full makt, Lallerstedt såm fruktade interimsregering, Almgren, Stenqvist, som likväl icke gillade utskottets »försök att vränga grundlagarne», Rudling, Wallenberg, som dock ville ha alla 4 ståndens öfverensstämmande beslut, Frick,

Hasselrot som instämde med Wallenberg, Ekholm som försvarade ständernas beslutande-rätt och med hvilken instämde Brodin, Renström, Upling och Björkman. Voteringen biföll betänkandet med 34 mot 12. — Uti *Bondeståndet* bestriddes förslaget af Ödman, som fann det grundlagsstridigt, och påminte att bondeståndet allt hittills i maktpåliggande fall varit grundlagarnes pålitliga stöd. Med honom instämde Nils Larsson, Hultman, Dahlgren, Lekberg, Lars G. Anderson m. fl. såsom Sahlström, hvilken harmades att läkarne icke namngifvit konungens sjukdom, Anders Erikson fr. Elfsborgs län, som icke fann vårt tillstånd vara i sådan upplösning att grundlagsstridiga åtgärder behöfde vidtagas, Erik Olsson som fruktade ökadt anslag på civillistan, Mengel som ansåg detta vara det sämsta betänkande, utskottet tillverkat, Nils Pehrson i Espö och Anders Jansson från Wermland. Deremot bifölls saken af Östman, som fann grundlagen otydlig och visste att folket helst ville se regeringen i den blifvande konungens hand, Rutström, Mats Pehrson som sade att om man stricte skulle hålla sig till grundlagen, skulle man råka in absurdum, t. ex. både vid riksdags längd öfver 4 månader och vid riksdags upplösning när konung ej sjelf kunde upplösa den; Ola Månsson: man hade i lagen hvarken förutsett konungs abdication eller det nu förevarande sjukdomsfallet; då begge statsmakterna äro ense, kan saken ej vara revolutionär och »ingen annan än konung och stänader vore behörig att med frågan taga befattning, *icke ens Aftonbladet*»; Petter Jönsson, Bergström, Medin, Lars Rasmussen, Tobias Lind, Olaus Erikson, Nils Svensson, Lagergren, Gustaf Johanson, Gustaf Jansson, Liss Lars Olsson, Efraim Larson, Hedström m. fl. Derpå utvecklade talmannen sina skäl att anse förslaget grundlagsenligt, så att proposition icke kunde vägras. Mengel skrämde ståndet med att motion å riddarhuset vore väckt om 100,000 rdr för kronprinsen, Ola Månsson och Mats Persson förklarade sig icke vilja understödja den, och så antogs betänkandet med 56 mot 28.

Huru starka ansträngningarne varit, visar bland annat följande brefutdrag af den 27 Sept.: »Den stora vändan i svenska regeringsfrågan är ändtligen slut och bergets rätta framkommen: alla fyra riksstånden ha, liksom norska storthinget, utnämnt kronprinsen till regent med full konungslig makt och myndighet; riddarhuset utan votering, men icke utan opposition, presteståndet enhälligt, borgare- och bondestånden genom votering, hvarvid befanns att en fjerdedel af borgareståndet röstade *nej*. Konungen har af sin civillista åt kronprinsen såsom regent anvisat 25,000 rdr i månaden;» och i ett bref från N. F. Palmstjerna, dateradt 2 Okt., finner jag denna strof: »Måtte Gud återskänka helsan åt konungen! emellertid var det *väl*, att det ej lyckades narra ständerna till ett fånigt ordrytteri!»

Den 24 Sept. voro ännu icke alla de norska interimsregenterna till Stockholm framkomna. Ständernas skrifvelse om kronprinsregeringen justerades den 23 och 24 hos ständen, Norska storthingets skrifvelse om samma sak hade redan flera dagar förut inkommit. Den 25 gjorde *kronprinsen sin regented* uti sammansatt norskt och svenskt statsråd, öfvertog regeringen, utfärdade derom »K. Mt:s kungörelse» (constrasignerad Ludv. Almqvist) och gaf middag å Ulriksdahl för hela den afträdande interimsregeringen, hvilken regerat endast i 11 dagar. Den 26 reste *kronprinsen-regenten* ut till Tullgarn, att besöka sina föräldrar. Stiernsvärds motion, om förökadt anslag åt regenten, blef af Adeln samma dag visserligen remitterad till statsutskottet, men landtmarskalken tillkännagaf dervid, efter förutgånget samtal med finansministern, att proposition från Regeringens sida i denna syfning icke vore att förvänta. Till norska storthinget ingafs ett af halfva antalet bland thingets ledamöter undertecknadt förslag om förhöjning af kronprinsens apanage till 40,000 spd pro anno (160,000 rdr rmt) så länge han förer regeringen.

Redan den 6 Oktober fick Sverige återigen ny regering »tillförordnad» (Günther, Wallensteen, Gyldenstolpe, Anjou),

emedan kronprinsen anträdde (d. 7) en ny resa till Norge, »för att upplösa storthinget» och väl äfven för att taga ett så vänligt farväl ifrån vicekonungavärdigheten derstädes, som norrmännens aldrig svikande artighet och frikostighet emot sina furstars personer förtjente och påkallade. Den 14 Okt. afslutade han storthinget och gaf dess ledamöter middag. Dagen förut hade thinget voterat en condoleance-adress till konungen, likasom svenska ständerna beslutat en sådan den 3. Uti throntalet uttalade regenten sin »erkänsla för de många bevis på hängifvenhet och tillit, han emottagit»: »J hafven nyligen mottagit meddelande om det af mig i statsrådet aflagda edeliga löfte; jag skall aldrig svika detta löfte.» Vid den straxt derpå företagna afskedsuppvaktningen, af storthinget in corpore, tackade presidenten bland annat för det att kronprinsen gjort sig mödan att för några få dagar resa så långt vid detta tillfälle, försäkrade om storthingets »fulla tillit» och tackade särskildt för hans vicekonungatid och för den »bevågenhet, den välvilja Ers Kongl. H. visat emot oss alla i allmänhet och en hvar isynnerhet, för den öppenhet, den vänlighet, hvarmed E. K. H. kom oss till mötes.» I sitt svar yttrade kronprinsen: »Med dubbel tacksamhet minnes jag den tid, då jag utöfvade en vicekonungs värdighet, både för den kännedom om Norges land, jag derunder förvärfvat, och för den visshet, jag vunnit, att en ärlig mening skattas af Norges folk.» Vid besök på Christiania theater, föregående aftonen, hade H. K. H. blifvit emottagen med lifliga bifallsyttringar och en för tillfället författad prolog, som bland annat yttrade att hans hjerta klappar som Norges fritt, och känner att frihet styrker thronen, att stora pligter nu snart åter kallade honom bort från sitt »klippeland», nemligen: »Herrskermagten og Din Fader:»

Men naar Du kommer til ham hjem igjen
og Han Dig spörger, hvor det staaer i Norrig,
saa siig Ham, at der flöi et Budskab hen
som bragte hver en Mand og Qvinde Sorrig.
Men Norge stoler paa sin gamle Gud

Han vil den elskte Drot for os bevare,
Han hylled tit os ind i Sorgens Slud,
men lod snart straale Glædens Sol, den klare.
Siig ham, at Alt forenes i *een* Bön
i Rigmans Sale, som i Armods Hytte:
Beskjerm vor elskte Drot, beskjærm hans Sön!
Til Norges Held hans Slægt Du huld beskytte!

Kronprinsenregenten återkom till Stockholm den 20 Oktober och hans föräldrar inflyttade samma dag från Tullgarn till Stockholms slott.

I *Condoleanceskrifvelserna* lästes, bland annat, från Sveriges Rikes Ständer: att de med »känslor af djup smärta och det innerligaste deltagande erfarit, hurusom E. K. M:t af fortfarande sjukdom är förhindrad att för närvarande föra riksstyrelsen» ... »Till Honom, som ensam har helsan och lifvet i sin makt, höja sig svenska folkets böner att dess älskade konung måtte långt före den tidpunkt, som af vetenskapen kunnat beräknas, blifva i tillfälle att egna sina omsorger åt detta folk, hvars sällhet städse utgjort deras enda syftemål och som med varm tacksamhet erkänner att det, under E. K. M:ts milda, fridsälla styrelse, *vunnit en välmåga, hvilken mer än under någon föregående tid är spridd till alla samhällsklasser* och hvaraf verkningarne äro i samma mån mera lyckliga och välgörande. Derföre har och E. K. M:t rest sig en oförgänglig thron i sina undersåters hjertan och följes i det enskilda, så väl som i det offentliga, lifvet af deras tacksamma välsignelser.» — Och från Norska storthinget, med hvilken skilnad i hjertevärma och älsklighet, i rörelse och innerlighet: ... »E. M:t har genom sin visdom och rättrådighet, sitt ädla och högsinnade tänkesätt, sin aktning för folkets rättigheter och sin omsorg för dess väl vunnit allas trofasta och innerliga tillgifvenhet. Folket sörjer, ty det är en pröfningens tid för E. M:t, der är af Herren pålagd E. M:t en börda, tung att bära. Huru gerna lättade ej folket denna börda, huru gerna räckte det ej sin lidande konung en lifsens bägare, hvaraf han kunde dricka helsa och styrka! Men det kan endast bedja till den

allgode Guden, att han i sin visdom och nåd ville låta E. M:t återvinna helsan och återgifva E. M:t sin fordna kraft. Nådigaste konung! *Ni har vakat och arbetat för de tvenne brödrafolken, vakat i tider fulla af oro och bekymmer* och följderna deraf hafva icke uteblifvit... *Folket vet, att ni såsom en sann Christen böjer Eder under Guds faderliga vilja, att Ni ej glömde honom i helsans dagar* och att Ni hos honom, som pålagt bördan, söker kraften att henne bära. Ni skall, det är vår tröst, finna hvad Ni söker. Nådigste konung! När Edra tankar dröja vid Norge och dess Folk, var då förvissad om, att detta folk älskar och välsignar E. M:t, att från hjertan här uppstiga böner för Er till Allfadrens thron. Gud styrke Eders Majestät, Hans välsignelse hvile öfver Eder, H. M. Drottningen och det kongliga huset!» —

Så var nu spiran evärdeligen fallen utur Oscar den Förstes hand, och vanmaktens, tankebristens skuggor lade sig allt tätare öfver hans utmattade ande och hans utmerglade stofthydda, fastän det dröjde ännu, innan de sistnämnde åtskiljdes. En karakteristik af denne konung, på grund af personlig bekantskap, må förf. få försöka, när anteckningarne hinna till den tidpunkt (1859), då grafvens dörrar igenslötos öfver honom. Hoppet om hans återställande till helsan förefanns numera visserligen icke hos honom sjelf: en högt uppsatt diplomat, som af kronprinsen-regenten på hösten anmodades att ingå uti ett nytt kabinett, och för aftalet härom hemrest på kort tid till fäderneslandet, svarade mig i Oktober, på återresan, muntligen, i Hamburg på frågan, huru det dock verkligen förhölle sig med konungen, efter ett kort besinnande: »Sjelf ser han det *svart*» — ett ord, hvilket man endast med full föresats nyttjar i stället för det mera vanliga »mörkt».

Emellertid fortfor konungen hela den hösten att åka ute i öppen vagn, esomoftast, ja stundom flera gånger om dagen. Han helsade mekaniskt på förbigående, så som förr, och Drottningen, som satt vid hans sida, gjorde allt för att

stödja och upprätthålla honom. Det skall varit en rörande, emellanåt hjerteskärande syn; men som han verkligen uppfriskades af luften och åkningen, voro alla illvilliga påhitt om afsigtliga förevisningar snart till sin rätta halt demaskerade, och man får icke förundras deröfver att makan var den, som längst bibehöll hoppet. Om hon hade någon del uti riksmarskalksembetets optimistiska bulletiner 1858 till posttidningen, så vore det ganska begripligt, af en städse hvarje skiftning beaktande, vårdande, älskande maka, utan inblandning af någon annan politik än det uppriktiga hustruhjertats.

Från konungens enskilta bureau erhöll förf., äfven det året 1858, tid efter annan förtroliga meddelanden öfver detta ämne, och då de måla uppfattningen i den sjukes dagliga omgifning och lifvet närmast omkring hans sjukstol, må här ett par utdrag följa. T. ex.:

Stockholm *den 11 Febr. 1858:* »Jag kan glädja med underrättelsen att vår älskade konungs helsa denna senare tid betydligt förbättrats. Då jag i går sednast var hos H. M:t, fann jag honom mera communicativ och deltagande i hvad jag hade att andraga, än gången förut. Kunde H. M:t blott återfå mera kraft i sina ben, hvilka ännu svårligen kunna begagnas, vore förbättringen betydlig. Stödd på en annan person kan dock H. M:t gå något i rummet. Lynnet är Gudilof bra, sömnen och aptiten likaledes; ju kallare det är i luften, desto bättre befinner H. M:t sig af sina dagliga tvenne promenader i öppen vagn. Gifve Gud att den gode konungen måtte kunna återfå den så nödvändiga styrkan i undre delen af kroppen! Då kunde man hoppas på snar och god förbättring... *den 19 Febr.:* Vid min sednaste vanliga föredragning hos vår gode konung begagnade jag tillfället att upplåsa den del af Tit. senaste bref, hvari redogöres för den lilla festen i vårt Hamburgska posthus, hvilket med tillfredsställelse och tacksamhet åhördes af så väl konungen som drottningen... *11 Maj:* Jag har i dag meddelat innehållet af brefvet af den 5 för H. M.

Drottningen, som befallte mig tacka för såväl ombesörjandet, ... som för upplysningen rörande ... Hädanefter har jag bedt H. M:t i dylikt tillfälle förse sitt bref med ett ytterligare omslag, med adress till K. Svenska Post-Bureaun i Hamburg, då saken blir hjelpt. Hans M:ts helsa är fortfarande bättre än den varit, och lifvas vi af den glada förhoppningen att den tillämnade vattenkuren på Haga, som läkarne föreskrifvit när årstiden det medgifver, måtte medföra god verkan ...» *Den 30 Nov.* 1858: Hans M:ts helsotillstånd har icke undergått någon särdeles förändring sedan inflyttningen till staden. De tvenne dagliga promenaderna i vagn bekomma väl. Det fula vädret har inte något menligt inflytande på högstdensammes tillstånd; tvertom befinner sig H. M:t bättre när han varit ute i fult väder. I dag, då jag var uppe hos konungen, tog han mer än vanligt del af hvad jag hade att andraga. Deremot hade han de föregående dagarne varit mindre meddelsam. I allmänhet är det beklagligtvis icke någon förbättring, annat än emellanåt, då den ena dagen kan vara bättre än den andra. Gifve Gud att någon riktig förbättring kunde inträffa i den gode konungens helsotillstånd, det vore en den mest glädjande tilldragelse för dess trogne undersåtare!»

XX.

Den »långa» riksdagen.

Anmärkningarne mot Regeringen. — Déchargebetänkandet. — Hvilande grundlagsförändringsförslag. — Förslag om permanent Jury. — Förslaget att afskaffa Adelns sjelfskrifvenhet vid riksdagarne. — Debatten härom på Riddarhuset. — Representationsförändringsförslagen. — Första upphofvet till Landsthing. — Riksdagens civillagstiftning. — Riksståndens gemensamma öfverläggningar i riddarhussalen. — Artighet mot landtmarskalken. — Riddarhuspolett förnekas Blixen Finecke. — Sundska tullen afskaffad. — Svårigheterna för jernvägen Örebro-Hult. — Jernvägssystemet. — Frågorna om kyrkomöte, husagans afskaffande. — Riksdagens afslutning, efter 17 månaders tillvaro. — Borgareståndet får ny sammansättning. — Afskedstagandet. — Schwans varningar i anledning af penningkrisen.

Detta riksmöte af 1856, som stundom i hetsighet täflade med konung Carl Johans sista riksdag (1840—41), var, såsom vi veta, hans son Oscar I:s sista, och utmärkte sig för sina »gemensamma öfverläggningar», alla fyra riksstånden på ett rum — riddarhussalen — ej mindre, än för sin ovanliga längd, som väl kunde berättiga densamma till benämningen af »det långa parlamentet» eller den *långa* riksdagen. Vi måste af flera anledningar egna honom ännu detta nya kapitel. (Se för öfrigt kap. XVI, XVIII och XIX i denna åttonde del).

Vid *Opinionsnämndens* sammanträde den 14 Januari 1857 förekom blott en enda votering, nemligen den, huruvida omröstning till uteslutande af någon bland högsta domstolens ledamöter skulle anställas? hvilken nekande besvarades med 45 mot 1 (en sedel kasserad). Vid *Justitiæombudsmansvalet* den 21 i samma månad fick prof. Bergfalk 24, Theorell 12, Södergren 12; vid ny omröstning fick då Bergfalk 25 (och var så lagligen vald) och till suppleant frih. Södergren enhällig kallelse; efter det Bergfalk afsagt sig och Södergren honom efterträdt, valdes i Februari till

suppleant assessoren Lagerstråle, i Juli afsade sig Södergren embetet, och i October måste val efter Lagerstråle anställas, och då fick bondeståndets sekreterare Wester 24, hofrättsrådet Lemchen 12, sekreteraren i Justitiæombudmannens expedition Fröman 11 och borgmästaren Stolpe 1 röst; vid förnyad omröstning blef slutligen Wester lagligen vald med 27. Theorell fick, genom förstärkt Statsutskott 19 Febr. 1858 (67 mot 52) pension, motsvarande hans justitiæombudsmans lön, från och med månaden efter den, då han lemnar statens tjenst.

Bland de vid denna riksdag framställda *anmärkningarne emot regeringsledamöter*, erinra vi, hurusom konstitutionsutskottet beslöt sådana med anledning af den åt Köping-Hults jernvägsbolag gifna tillåtelsen att, då en fjerdedel af jernvägen kunde anses fullbordad, få lyfta 50,000 af de uti statskontoret af nämnde bolag såsom säkerhet deponerade 200,000, oaktadt oktroyen endast medgifver att när halfva vägen vore färdig skulle den halfva summan af 200,000 få lyftas; beslutet af Dec. 1855 om förbud mot införtullning af vissa varor från transitoupplag, hvilket förbud, 10 dagar gammalt, till en del åter upphäfts; beviljandet af ersättning åt postinspektoren i Carlstad för förlorade inkomster; uraktlåtenhet att iakttaga stadgandet i R.-F. §§ 9 och 33 rörande embetstillsättning; den formella behandlingen af neutralitetstraktaten med Danmark (ensamt mot utrikesmistern Stierneld, sedan utskottet dagen förut ogillat Ridderstads anmärkning i detta mål emot samtlige rådgifvarne); instruktionen för Stockholms justitiækollegium och förmyndarekammare (alla rådgifvarne); nya landshöfdingeinstruktionen och det ärendets formella behandling (sedan 2 stånd stannat mot 2, och saken alltså förfallit, föreslog Björck att borgareståndet skulle aflåta särskild skrifvelse i ämnet, och sålunda ändå försöka att genomdrifva sin åsigt); afhändandet af en del af kronoparken Åsen vid Upsala; o. s. v.

Déchargebetänkandet föredrogs den 18 Juli i ständen.

Konungens rådgifvare försvarade sig på riddarhuset. Dalman ansåg utskottet hafva följt oriktig princip: man hade af dess yttranden velat se, om nationen hade skäl till belåtenhet med rådgifvarne, eller ej; den bästa styrelse kan begå små misstag och en dålig styrelse kan undgå sådana; utskottet hade bordt framlägga en tafla öfver regeringens hela politik. Cederschiöld hade önskat få veta, hvilka rådgifvare tillstyrkt tryckfrihetens upphäfvande såsom grundlag och rikets skuldsättande till hundratals millioner, för att få dem entledigade. Frih. Raab fann hos regeringen sträfvan till centralisation och allenastyrande, samt att neutraliteten varit för Ryssland gagnelig och »följaktligen» för Sverige skadlig; Stjernsvärd klandrade Sveriges utrikes politik; men betänkandet blef med 35 emot 9 lagdt till handlingarne. Detsamma skedde i presteståndet, efter mycket talande i tvenne plena, dervid märkligast torde varit prof. Lindgrens uttryck, att han icke i utskottet motsatt sig anmärkningen emot arrangementet med konsulatet i Arkhangel, «emedan det kan vara tid på att icke eftergifva för norrmännens alla anspråk». Borgareståndet var rifvande. Wahlström ogillade både neutralitetsförklaringen och ständernas tacksägelseadress, Hesselgren den förra och Henschen den sednare. Hörnstein protesterade emot neutralitetspolitiken; Boman fann den visserligen ekonomiskt nyttig, men föga egnad att befordra rikets politiska fördelar och anseende. Björck skulle önskat att utskottet mera riktat sina anmärkningar mot hela regeringssystemet än mot enstaka fall. Vid embetstillsättningar hade rådgifvarne vanligen ingen särskild åsigt andragit, utan allt synts vara afgjordt på förhand. Landshöfdingeinstruktionen hade varit öfverflödig, derest man ej ensamt dermed afsett att på bivåg kringgå gällande lag. Beslutet och förklaringen om neutraliteten hade tillkommit på ett emot grundlagarne stridande sätt, och Ständerna genom sin tacksägelseadress icke frånträdt sin domsrätt deröfver. Att finansministern kontrasignerat en tulltaxa, som står i fullkomlig strid mot hans förut uttalade åsigter i ämnet, vore

brott emot hans grundlagsenliga pligt. Att hr Anjou, trots den olikhet i åsigter rörande religionsfrihetsfrågan, som förefinnes mellan honom, Konglig Majestät, konungens rådgifvare och den framskridna civilisationen, bibehölle sin plats, fann talaren ganska anmärkningsvärdt. Likväl yrkade han ingen annan åtgärd än att ståndet, jemte förklaring att det af de anmärkningar, som utskottet framställt, inhemtat att konungens rådgifvare *icke* bragt till ovilkorlig efterföljd grundlagens stadgande att styrelsen föres af konungen allena endast på *det* sätt, R.-F. föreskrifver, måtte besluta, med anledning af inträffade förändringar af ledamöter i statsrådet, att lägga betänkandet till handlingarne. (Att detta referat har anspråk på all tillförlitlighet, får man så mycket hellre antaga, som det hemtats ur den af talarens broder då utgifna posttidningen, hvilken till yttermera visso afbröt sin redogörelse för dagens plenum just vid den punkt, der Björck skulle börja tala, och fortsatte henne först uti nästföljande n:r). Ekholm instämde med Björck. Brinck fann förfarandet vid tjenstetillsättningar demoraliserande, men utrikespolitiken fosterländsk, och instämde i Björcks förslag till beslut. Gråå likaledes, och Rudling. Björkman erinrade att borgareståndet haft allt för mycket gagn af neutraliteten, att med fog kunna ogilla den; Palander och Lallerstedt äfvenså, försvarande regeringens politik under sista kriget. Björcks förslag antogs med 24 mot 14, hvaremot reserverade sig Gahn, Hasselrot, Cramér, Björkman och Frick. Lallerstedt yrkade att ståndet skulle uttryckligen godkänna regeringens utländska politik, hvarvid talemannen vägrade proposition, och fick ståndet med sig, hvaremot Lallerstedt, Björck och Henschen reserverade sig. — Hos Bondeståndet var Mengel i främsta rummet nitisk och utförlig i sitt fördömande af regeringssystemet: »för 100 år sedan hade det kanske gått an att göra landshöfdingeembetena till paschalikater, men nu för tiden vore åtgärden vådlig att företaga». Sahlström klagade öfver nepotism och corruption, fördömde

Anjou till åtal. Ödman fann neutraliteten ej förtjena det bifall, utskottet deråt lemnat, och häri instämde många. Men talemannen ansåg neutraliteten hafva gagnat landet och särskiljde emellan ärendenas beredning och föredragning. Nils Larsson fann att statsråden icke fullgjort sin pligt att «föredraga«, i neutralitetsfrågan, och att v. talmannens distinction skulle låta statsråden gå fria i alla möjliga fall. Sahlströms förslag att lägga memorialet till handlingarne, med förklaring att ståndet gillat de flesta deri framställda anmärkningar och deraf funnit att rådgifvarne «vid flera tillfällen uraktlåtit att till ovilkorlig efterföljd bringa grundlagens stadganden att styrelsen föres endast på sätt, *Grundlagen* föreskrifver« — blef ock ståndets beslut.

Bland de från förra riksdagen hvilande grundlagsförändringsförslagen afslogs det om *regeringsrätt* af 3 stånd (bifölls af borgare), bifölls af alla 4 det om naturalisation af utländsk man, samt lades till handlingarne två om riksstyrelsens förande i vissa fall, emedan de föreslagna förändringarne af Riksakten vid riksdagens början ogillats. Till grundlagsenlig hvila intill nästa riksdag antogos genom förstärkt konstitutionsutskott mot slutet af riksdagen: (med 61 mot 17) att konungen eger *sluta* afhandlingar och förbund med främmande makter, sedan enligt 8 § *statsrådet deröfver blifvit hördt;* (med 59 mot 20) att ej må konungen, utan riksens ständers samtycke, blifva regerande furste af utländsk stat; (med 40 mot 39) att riksbankens sedlar skola vid anfordran, efter deras lydelse, af banken med guld eller silfver inlösas, och bestämmes genom lag, stiftad af konung och R. St. gemensamt, å hvilkendera af dessa metaller sedlarne skola lyda; (med 54 mot 25) om uppskof i riksdag, och att R. St. med konungens samtycke må förordna om ett eller högst två utskott skola under uppskofstiden vissa bestämda riksdagsärenden bereda och utarbeta; (med 53 mot 26) att propositionen om statsverkets tillstånd och behof *bör* inom 14 dagar vid lagtima och inom en månad vid urtima riksdag, efter *den dag hvartill riksdagen pålyst blifvit*, af konungen öfverlemnas samt att utskottsvalen skola förrättas sist *inom tio*

dagar efter samma dag; (med 40 mot 39) att den décharge, som vunnits derigenom att konstitutionsutskottet vid föregående riksdag lemnat mål oanmärkt, icke gäller i afseende å frågor, dem statsutskottet på grund af R. St:s Revisorers anmärkning, sedermera anmäler; (med 50 mot 29) att proposition om statsverkets tillstånd och behof bör åtföljas af förslag till bevillning; (med 60 mot 19) att representationsrätt inom bondeståndet tillkommer den hemmansegare, hvilken icke hörer till annat riksstånd eller någon ordinarie beställning i rikets tjenst innehafver; (med 46 mot 33) att utgifvare af dagblad eller periodisk skrift skall ställa borgen för 666⅔ rdr bko eller deponera penningar eller penningars värde till sagda belopp o. s. v. — Men Hiertas motion att kanslersembetet vid Upsala Akademi ej må beklädas af kungliga prinsar, eller, om dermed skall fortfaras, bestämmelse derom införas i grundlagen, föll redan inom ordinarie utskottet. Detta sistnämnda hade ock föreslagit att *permanent jury* af 60 i Stockholm eller också deromkring boende, «för medborgerlig dygd kände personer« skall vid hvarje riksdag utses af konstitutions- och lagutskottens samtlige 40 ledamöter och att, sedan ransakningen i tryckfrihetsmål fullbordats, skall den insändas till Svea Hofrätt, som läte bland de 60 utlotta 12 ojäfvige jurymän, bland hvilka 8 skulle erfordras för att fälla den anklagade; men förslaget afslogs i alla stånd. Mengels motion att antingen bondeståndet måtte få sjelf välja sekreterare, eller ock K. M:t tillsätta sådane i *alla* stånd, blef af utskottet afslagen.

Den 16 Jan. 1858 förekom på Riddarhuset konstitutionsutskottets mem. nr 59, som föreslog afskaffandet af *Adelns riksdagsmannasjelfskrifvenhet* och att Adeln i stället skulle inom sig distriktvis välja och aflöna 70 riksdagsmän. Hr Carleson, som fann en reform nödvändig, trodde dock att *denna* mötte allt för stora svårigheter, i afseende på afgiftens ojemna utgående samt derföre att Adeln saknar rättighet att beskatta sina medlemmar; han ville dock underkasta sig majoritetens beslut och önska att detta beslut, emedlet antages, ej måtte på Adeln besanna ordspråket: «Quos Deus perdere vult, dementat«;

Ehrenhoff ansåg ännu icke vara bevisadt att den valda dumheten bättre än den sjelfskrifna handhafver fäderneslandets angelägenheter; hr Georgii ansåg alla förslag förkastliga som ville ensamt reformera Adeln, men bibehålla allt annat; Bergenstråhle ansåg Adeln böra visa att hon hvarken genom lock eller pock läte fråntaga sig sina rättigheter, att hvarken motionär eller utskott haft befogenhet att upptaga denna fråga, enär hon tillhör Riddarhusordningen; frih. Raab afböjde äfven, ty ett sålunda valdt Riddarhus blefve ensidigt aristokratiskt och byråkratiskt, under det att hittills just mångsidigheten ger Riddarhuset anseende; endast en ovän kunde tillstyrka Adeln detta förslags antagande, hvilket komme att för riddarhuset blifva «le commencement de la fin«; deremot ville han gerna biträda Lagerbjelkeska projectet att i riddarhuset införlifva ett mindre antal ofrälse embetsmän eller f. d. embetsmän, som äro fastighetsegare eller fideikommissarier; Estenberg klagade att «folkgunstens suveränitetsmakare« söka såsom det högsta goda framhålla endast representativa rättigheter och tycka att man saklöst kan förbryta sig emot historiska; följden blir anarki eller despotism, och önskade han att aldrig upplefva något för Adeln så degraderande. som antagandet af ett dylikt förslag. Friherre Paykull och hr Dalman yrkade äfven afslag, Grefve Löwenhjelm hade ännu icke lyckats blifva öfvertygad att *valda* representanter ådagalagt den *största* statsmannaskickligheten. I förra århundraden hade man tidtals velat qväsa Adeln, men i det 19:de vill man alldeles bortsopa den. Han trodde sin höga ålder tillåta honom att varna Adeln emot att stöta detta förslag alldeles tillbaka. Ville att adelns riksdagsarfvoden skulle. liksom alla riksdagskostnader, betalas af staten; begärde återremiss och det förklarande att ståndet gillade förslagets idée, men behöfde ingen annan grundlagsförändring, än ett närmare bestämmande i riksdagsordningen af Adelns befogenhet att sjelf ordna sin representationsrätt, hvarvid de öfriga stånden skulle ega att göra anmärkningar. Talet helsades med bifallsyttringar. Hr Cederschiöld trodde meningen med förslaget blott vara att sätta sakerna på sin spets och göra riddarhuset så för-

hatligt som möjligt. Grefve Anckarsvärd förvånades att detta olämpliga förslag kunnat utgå från konstitutionsutskottet, utan att ens vara åtföljdt af förslag till vallag; den föreslagna beskattningen vore olaglig. Grefve Björnstjerna föreslog såsom medel att afkorta riksdagarne, att för de riksdagsmän som åtnjuta arfvode och till kanslierna en viss rund summa ansloges, hvarigenom ock den öfverklagade tomheten på riddarhusbänkarne komme att upphöra: nu finnas der alla samhällsklasser representerade; genom val skulle denna mångfald i kunskap och erfarenhet försvinna, förmågor uteslutas, sjelfständigheten förminskas, valen lemna öppet fält åt ränksmideriet; finge man döma af förhållandet i medstånden, så vore ingalunda afgjordt att en *vald* församling är bättre än en sjelfskrifven, och sjelfskrifvenheten är den klippa, mot hvilken hittills folkyrans böljor brutit sig. (Lifliga bravorop). Utan omröstning och utan opposition blef memorialet afslaget. En stund derefter begärde Grefve Löwenhjelm att få i protokollet antecknadt, till bekräftelse på hvad han förut yttrat, att sedan, under diskussionen öfver denna för Adeln så vigtiga fråga, en stor mängd ledamöter närvarit, dessa småningom aflägsnat sig, så att nu endast 26 återstode för att behandla de öfriga på föredragningslistan uppförda mål. Derpå följde en debatt, som slöts dermed, att både Löwenhjelms begäran och diskussionen deröfver fingo, uppå yrkande af hr Brakel, *utgå ur protokollet.* Så mycket nödvändigare är derföre att här nämna åtminstone L:s anmärkning, hvilken onekligen var ett ord i rättan tid.

Alla de hvilande *representationsförändringsförslagen* blefvo den 8 Oct. 1857 af utskottet förkastade. Gudmundsons (eller Örebro) med 13 mot 9, Hultmans äfvenså med 13 mot 9, Brincks (det kongliga af 1848) med 15 emot 6, och dermed var bordet rent från sådana. Med 13 mot 8 antog utskottet sedermera den 12 Nov., att Adelns ledamöter böra utses genom val (se strax ofvanföre!). Den 30 September hade redan antagits af alla 4 riksstånden till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag förslaget om skollärares representationsrätt i prestestånd; men det om ofrälse hemmansegares i bondestånd

afslogs med 62 mot 18 af sistnämnda stånd, och förslaget om riksnämnden blef i alla stånden förkastadt. Ekonomiutskottets beslut af 14 Nov. 1857, om anhållan hos K. M:t att genom sakkunnige män måtte få uppsättas förslag till författning om *Landsthing*, eller en länen omfattande kommunalrepresentation, antogs i alla 4 riksstånden i Januari 1858. På riddarhuset varnade visserligen frih. Cederström, af fruktan att en kommunalrepresentation, grundad på allmänna val och sålunda hvilande på helt annan grund än nationalrepresentationen, skulle lätt råka i conflict med denna, till följd af den demokratiska anda, som komme att i den förra inblåsas; men grefve Björnstierna kunde icke se någon demokratisk fara alls. I England, det mest aristokratiska land i Europa, funnes den mest utbildade kommunalstyrelse. I Norge hade man vid sådan styrelses införande alldeles (?) onödigtvis hyst samma betänkligheter, som frih. Cederström. Grefve Ugglas ansåg en ordnad kommunalstyrelse vara för statsorganismen det säkraste stöd, och hoppades i detta utskottsförslag se gryningen till en bättre samhällsanda i vårt land. Frihh. Åkerhjelm och Tersmeden samt hr Prytz instämde.

I *bränvinsfrågan* afgjorde förstärkt statsutskott 21 Aug. 1857 (med 73 mot 41) 60 öre tillverkningsafgift per kanna 50 proc. alkoholshalt vid 15 proc. värma samt (med 84 mot 29) att i mindre bränderier redskapens afverkningsförmåga under dygnet skall beräknas till två gånger pannerymden *utan* och $2\frac{3}{5}$ gånger *med* mäskvärmare. Härigenom undanröjdes bondeståndets önskningar om blott 50 öres tillverkningsafgift samt $1\frac{1}{2}$ resp. 2 gånger pannerymd i afverkningsförmåga. — Till *löneförhöjningar* åt embets- och tjenste-män anvisade denna riksdag, genom förstärkt statsutskott (73 mot 46) 960,000 rdr för året 1857 och till Stockholms befästande (68 mot 50) 100,000 rdr för hvartdera året 1859 och 1860. Den sysselsatte sig äfven med giftomannarätt, äktenskapsskillnad, oäkta barns arfsrätt, biskopslönernas förminskning, biskopsembetens afskaffande, ogift qvinnas myndighet, Lallerstedts af Willerding författade motion om undervattenstelegraf emellan Skåne och

ügen, religionsfrihet, tullbevillning, bankovinstens användande,
sträckning af tiden för beväringsmanskapets öfningar o. s. v.
i otåliga voro bönderna i frågan om *skjutslegans förhöjning*,
t de den 1 Dec. 1857 under anförande af Ola Månsson
ickade en deputation till kronprinsenregenten med anhållan
n frågans snara afgörande, hvilket hade till följd att kongl.
ngörelse om denna förhöjning redan den 11 blef utfärdad.

Ett märkeligt tidens tecken, under denna riksdag, voro
la fyra ståndens «*gemensamma öfverläggningar*« eller sam-
anträde på ett enda rum (riddarhusalen), för att confidentielt
mråda öfver vigtigare frågor, t. ex. religionsfrihets-, jernvägs-
äfven statsregleringsfrågor, såsom om fjerde och femte huf-
dtitlarne, hvilka «gemensamma öfverläggningar«, uti hvilka
gra vädrade en öfvergång till enkammarsystem, erbjödo ganska
kanta episoder. Till riksdagens curiosa hörde för öfrigt bonde-
åndets beslut den 14 Mars 1857 att Kopparbergs och Aspe-
da tingslag, som icke valt riksdagsman förrän 27 Februari,
ulle plikta till ståndets kassa 1 rdr bko för hvarje dag, ifrån
ksdagens början till den 26 Februari. Mycket bråkades om
tta tiden för nästa riksdags öppnande, hvilken de begge främsta
åndén satte till 1 November, men de andra begge till 15
ctober, redan 1859. När landtmarskalken, efter flera för-
yade sjukdomsfall, slutligen ansett sig förpligtad begära afsked,
reslog på riddarhuset den 5 Dec. 1857 generalen Lefrén att
deln skulle, såsom en gärd af tacksamt erkännande för det
örtröttade nit, hvarmed denne landtmarskalk både under denna
h föregående riksdagar till konungens och ståndets belåtenhet
dt ståndets öfverläggningar, genom deputation anhålla hos
. M:t att sjukdomen *icke* måtte anses för honom utgöra hin-
r att efter sitt tillfrisknande återtaga ledningen af öfverlägg-
ngarne, hvilket ståndet enhälligt biföll; så att redan den
ljande dagen kunde grefve C. G. Löwenhjelm, deputationens
dförande, i plenum anmäla att Regenten till denna yttrat sitt
lbehag öfver Adelns tillgifvenhet för sin landtmarskalk och
fvat taga frågan om dennes afsked och deputationens ärende
mensamt i öfvervägande. Och den 9 Januari 1858 återin-

trädde landtmarskalken (gr. Henning Hamilton) i sin befattnin
med ett tacksägelsetal, hvilket besvarades af frih. Åkerhjeln
som under hans frånvaro fört klubban. — När danske hofjäg
mästaren och fideikommissarien baron Blixen Finecke anmäld
sig hos riddarhusutskottet för utbekommande af sin svensk
riddarhus-polett, blef honom svaradt att sådant icke kunde med
gifvas, enär obekant vore, huruvida baronen aflagt trohetsed
konungen af Danmark och i sådant fall, om detta skett me
konungens af Sverige tillstånd. På riddarhuset uppstod härom
liflig diskussion; R. Tornérhjelm, frih. A. C. Raab, grefvarn
Frölich och E. Sparre, L. Hierta och grefve Lagerbjelke an
sågo riddarhusordningen icke innebära detta hinder; hvarem
G. Cederschjöld, C. F. Cederschiöld, G. N. Ehrenhoff och Prin
zenskjöld ville att Blixen skulle först styrka att hans förbin
delser med främmande makter upphört och att han aflagt tr
och huldhetsed till konungen af Sverige. Dalman begärd
återremiss; grefven af Ugglas föreslog att utskottet skulle u
lemna polett så snart Blixen inför detsamma förklarat sig ic
hafva aflagt tro- och huldhetsed åt konungen af Danmark, hva
vid Printzenskjöld tillade att denna förklaring borde ske »t
protokollet«; och blef Ugglas' förslag, med P:s tillägg, gillad
Densamme Blixen var en tid dansk utrikesminister.

Den 15 Mars kom telegramm från Köpenhamn att för
gående aftonen hade traktaten om *Sundska tullens afskaffan*
blifvit undertecknad. Danmarks skadeersättning var fastställ
till 30,476,325 rdr danskt riksmynt, deraf Sverige skulle b
tala 1,590,503 i samma mynt; men som Sverige-Norge 184
7 April, åtagit sig att underhålla diverse fyrar och båkar p
kusterna och nu ett förnyadt provisoriskt aftal härom blifv
träffadt, så att den hittills uppburna årliga ersättningen
10,000 rdr Hbg Bco kapitaliserats efter samma grunder so
Sundska tullen, och det Sverige ensamt härigenom tillflytand
kapital blefve 311,307 rdr danskt rmt, så återstod för Sveri
att betala en lösningssumma för tullfriheten af endast 1,279,19
motsvarande i jemnad summa 2,558,400 rdr sv. rmt. Al
fyra riksstånden gillade den 26 Mars statsutskottets förslag a

taga detta factum, med betygande af sin tacksamhet och
fredsställelse. Ratifikationerna utvexlades i Köpenhamn den
April, och från den 8 voro svenska och norska fartyg för
sserandet af Bältena och Sundet tullfria. Ett betydligt an-
af borgareståndets ledamöter samt medlemmar af Stock-
lms börs och skeppsredare, inalles 140 personer, gaf å börs-
en den 26 April en festmiddag för vicetalmannen grossh.
hwan, för den ihärdighet och talent, hvarmed han arbetat
det nu vunna lyckliga resultatet; talmannen i Borgare-
ndet Asker föreslog skålen för konungen och grosshandlaren
vén för gästen. L. J. Hierta talade för Nordens enhet.
ker sade i sitt tal, bland annat: «Det är icke mer någon
mlighet att den lösningssumma, som Danmark fordrade för
lfriheten i Sundet, nedsattes till nära hälften af dess ur-
ungliga belopp, hufvudsakligen genom svenska kabinettets
ftiga och inflytelserika medverkan. Det är icke mer någon
mlighet att Sverige med samma lycka, samma skicklighet i
lslagen tillbakavisade försöket att med hufvudfrågans lösning
binda vilkoret af vissa inskränkningar i Danmarks suveräni-
srätt!« Separatkonventionen mellan Sverige-Norge och Dan-
rk, afslutad den 1 April, kungjordes i Posttidningen den 7
gusti.

Den 17 Januari 1857 framlemnades till ständen K. M:ts
position om statens medverkan till fullbordande af den så
rt hotade privata *jernvägslinien Köping-Hult*, och den 24
nuari gåfvo åtskilliga ledamöter af borgareståndet middag för
nna jernvägs spiritus rector, C. F. Wærn j:r; i förra hälften
April kunde man med lokomotiv fara vägen fram ända till
llingsbro och den 29 Aug. invigdes högtidligen linien Örebro-
boga (5½ sv. mil). Man hade inbjudit kronprinsen och hans
öder, riksståndens talemän och vice talemän, statsutskottets
amöter och 20 riksdagsmän dessutom ur hvarje stånd, che-
för civildepartementet äfvensom statsrådet Wallensteen
gge hindrade att infinna sig) o. s. v., till ett antal af 300
rsoner; efter slutad invigningsfärd från Arboga gafs natur-
tvis middag i Örebro, der ofvannämnde C. F. Wærn ord-

förande föreslog skålar för konungen, kronprinsen, hertigarne och Rikets Ständer; kronprinsen gaf en toast för jernvägsbolaget och prins Oscar en för bolagets direction samt Wærn en för bolagets tjenstemän. Detta stycke väg var den längsta dittills färdiga jernvägsbit i Sverige. I Febr. 1858 afslogo Ständerna dock förslaget om statsanslag till fullbordande af Köping-Hult-jernvägen.

Statens under byggnad varande eller blott på papper uppritade *planer till jernvägar* togo i anspråk en stor del af denna riksdagens tid. Medan några blindt godkände och på autoritetstro byggde sitt bifall till Ericsons jernvägssystem, drogo andra starkt hans ofelbarhet i tvifvel. Sjelf begärde han afsked. Svenska tidningen innehöll den 25 Mars ett utfall af missnöje öfver den stora makt och myndighet, som blifvit honom i egenskap af chef för statens jernvägsanläggningar förlänad; men fick svar af byråchefen i styrelsen för Allm. Väg- och Vattenbyggnader öfverstelöjtnanten Otto Modig. Från d. 2 Dec. 1856 tillochmed 31 Mars 1857 hade den lilla färdiga biten Malmö-Lund trafikerats af 42,759 personer, och nära 20,000 skeppund fraktgods, med en totalinkomst af 31,779 rdr rmt. Den 5 Maj hade statsutskottet efter 14 dagars diskussion slutat jernvägsfrågans behandling. Man talade och skref mycket sundt och sannt om den förmodade »nyttan af jernvägar» både in och utrikes, men den som numera genomläser hvad som skrefs, får deraf emellanåt ett mycket egendomligt nöje, t. ex. »krigen skada icke mindre segraren än de besegrade, och skola *just genom jernvägsförbindelserna blifva sällsyntare;*» »landets försvar blir lättare och möjligt med mindre krafter, och ändtligen måste äfven uppkomma en förenkling i statsförvaltningen och minskade skatter deraf blifva en följd.» Ett antal riksdagsmän af alla stånd hade d. 2 Juni sammankomst i Davidsons norra paviljon för att rådpläga i jernvägsfrågan; och d. 4 Juni började alla fyra ståndens »gemensamma öfverläggningar» i riddarhussalen öfver denna fråga. Grefve Adolf v. Rosen, den förste,

om här i landet sysselsatte sig med jernvägarne, ansåg sig erättigad att dervid först yttra sig. Han varnade mot utkottets plan att bygga på flera bitar på en gång, i stället tt göra färdig en hel bana efter den andra. — Det var id dessa »gemensamma öfverläggningar», Mengel den 6 uni protesterade i de unga riksdagsmännens namn emot len upptuktelse, de fått emottaga af en föregående talare. eter Jönsson i Träslända gladde sig öfver dessa gemenamma sammanträden (i jernvägsfrågan), »under hvilka den nfaldige odalmannen kan inhemta något af den högre vist, som kommit på de öfriga ståndens lott.» Med tackamhet hade han också under dessa dagar »redan läst åtkilligt, äfven i krigiskt hänseende. Han, som förut trott, tt vi icke ha mer än *ett* fädernesland, hade nu äfven fått eta att vi ha ett fädernesland norr om Mälaren, ett söer om Mälaren och ett i Småland, eftersom *hvars och ens österlandskärlek endast tyckes vara belägen på ettdera stället*. Han tackade äfven för deras välmenthet, som uppmaat bönderna till varsamhet, men trodde att representanerna, liksom landet, uppnått stadgad ålder. Talaren hade unnit mera stadga i sin öfvertygelse nu, än vid sammanrädets början, ty *det går ej alltid för sig att lura bönder* å samma sätt, som advokaten gjorde, när han skrifvit en tämning åt en bonde emot hans granne, och käranden vid tämningens upplåsande inför domstolen förundrad utropade: kors, aldrig visste jag att jag lidit så stor orätt.» — en 13 Augusti, då förstärkta utskottet verkställde nödiga oteringar, befanns att ständerna nu till jernvägsföretagen eviljat 19,829,000 rdr rmt.

Mot slutet af riksdagen afgjorde förstärkt lagutskott d. Mars med 69 mot 47, om allmänt *kyrkomöte*, att mötet cke, såsom de begge främsta ständen velat, skulle begränas till de ämnen, konungen läte dit öfverlemna, utan, engt borgareståndets äskande, mötets medlemmar skulle hafva ihet att sjelfva väcka motioner. Ekonomiutskottets betänande 52, om tjenstehjonsstadgan och isynnerhet om *husgans upphörande* för manliga tjenstehjon öfver 18 och qvin-

liga öfver 16 år, antogs af de ofrälse ständen, men afslogs den 26 Febr. af Adeln. Frih. Cederström tyckte den faderliga välviljan mot tjenaren fordra att husbonden hellre agade honom sjelf, än anlitade kronobetjening. G. Cederschiöld tyckte att den gamla patriarchaliska ideen är ingenting annat än grunden för allt slafveri. Lars Hierta, som 17 år förut först väckt motion i detta ämne, tyckte att om hästar af Rarey kunna på en kort stund tämjas med lämplig och mild behandling, så borde detta så mycket heldre vara fallet med förnuftiga varelser. Frih. Cederström ville hafva agan qvar såsom en möjlighet emot tredska, lättja och laster; samt längtade riktigt att få se, huru Hierta, liksom hästtämjaren Rarey, genom *sin* själs mildhet och ljufheten i *sina* ögonkast skulle verka på en osnygg kokerska, en lat vedhuggare eller en supig gatsopare», såvida de icke genom tidig läsning af Aftonbladet och andra förädlande skrifter varit förut i tillfälle att röna en välgörande moralisk inverkan; hvartill Hierta svarade att Cederström skulle ensamt genom sitt vackra blomsterspråk kunna tämja det rysligaste vilddjur. Voteringen bibehöll agan med 32 mot 15; hvarefter Cederschiöld påstod att »ståndets värsta fiender måste med glädje förnimma detta beslut och af hjertat önska att reactionen måtte vinna ännu några dylika segrar inom riddarhuset, *för att snart göra det moget till sitt fall.*»

Ändteligen 10 Mars 1858 afslöts denna långa riksdag. Biskopen i Hernösand, Bergman, höll riksdagspredikan öfver texten: »Så säger Herren, jag vill bo uti dem och vandra uti dem, och jag vill vara deras Gud och de skola vara mitt Folk» (II Cor. 6: 16), om »Ett folk, som har Gud för sig», hvilket han framställde vara vist, godt, starkt och lyckligt. Kronprinsen-Regentens throntal, hans första i Sverige, hölls, förstås, i hans »konungslige Faders namn», och i stället för »jag» hette der öfverallt »konungen». Märkligast, i fall man tänker på den vidare utvecklingen af representationsfrågan under denne Regents regering (såsom Carl XV)

må deri väl få anses harangen till Borgareståndet, emedan det beslutat öppna sina leder äfven för nya kategorier af »medborgare» (husegare): »Till den af Eder beslutade förändring i Borgareståndets sammansättning har K. M:t desto hellre velat lemna sitt bifall, som den utgör ett vigtigt steg till lösning af den stora frågan om de hittills orepresenterade samhällsklassernas inrymmande i representationen.» Och om penningkrisen (till hvilken vi uti nästföljande del återkomma) sades der: »En våldsam brytning i de flesta länders handels- och kredit-förhållanden har sträckt sina verkningar äfven till oss och förorsakat ett kännbart afbrott i allmänna rörelsen. De åtgärder, J med anledning deraf vidtagit, skola för handeln och näringarne underlätta återställandet af det tillstånd af jemn och kraftig utveckling, hvarom den förflutna tiden lemnat så många glädjande bevis.» Regenten intog naturligtvis icke thronen, utan behöll sin vanliga furstestol närmast derintill. Förstås, att alla talmännens rikssalstal ordade om konungens frånvaro och sjukdom. Borgareståndets sade ock: »Erfarenheten hade redan bekräftat att thronföljaren, genom frisinnad uppfattning af Skandinaviens samhällsförhållanden, skulle fortsätta sin Höge Faders visa regeringssätt och derigenom ännu ytterligare tillknyta föreningsbandet emellan Carl Johans ätt och Nordens förenade Folk;» och Bondeståndets påminte att vi befunno oss i en tid, »då förut icke anade bekymmer i afseende å landets ekonomiska ställning tillkommit att nedstämma de förhoppningar, som i början af riksmötet lifvade allas sinnen» (jemför härmed talen 17 månader förut!). Afskedsuppvaktningen hos konungen och drottningen fingo Ständerne denna gång icke göra, men landtmarskalken och talmännen erhöllo dock enskilta företräden. I öfrigt skedde de vanliga uppvaktningarne, med sina höflighets-tal. Borgareståndet sade till Regenten, om hertiginnan af Östergötland: »Från det ögonblick, den unga furstebruden landsteg på svensk jord, fanns blott en mening derom, att Hennes Gemål med en ny prydnad för konungaborgen eröfrat ett

lika fosterländskt hjerta som hans eget. Denna tanke är nu sanningens återsken. *Den är en vägledning åt hoppet för kommande dagar.*» Bondeståndets talman sade till Regenten om hans regeringsbestyr: »Dessa höga omsorger fordra ock nu, mera än vanligt, alla upphöjda egenskaper, då så många vigtiga förändringar i landets lagstiftning och många af dess förvaltningsgrenar erfordras, och så stora oförutsedda pröfningar i anseende till den ekonomiska ställningen träffat svenska folket.» Uti sitt afskedstal till borgareståndet sade dess talman: »Den riksdag, som i dag nått sin gräns, har varit långvarigare än de fleste, men den har ock varit rikhaltigare än de fleste, på stora, i landets framtida öden ingripande, rådslag och beslut . . .» »Bland riksvigtiga beslut, som blifvit af R. St. fattade, hafva jernvägsfrågorna företrädesvis tilldragit sig uppmärksamhet, både inom och utom representationen. Ingen bestrider att i spetsen för det stora nationalarbetet står en *man bakom sitt ord.* I denna Sveriges lifsfråga är byggmästarens namn *förskottsvis intecknadt* åt efterverlden . . .» »Den tid skall komma, då man med blicken mot det framfarna, sanningen till pris, förklarar att detta stånd, som i dag *afträder sin gamla plats* i ständerförsamlingen, men dessförinnan *lade grunden till det tredje ståndets byggnad*, äfven i detta hänseende uppfattade sin tid och fullgjorde sina medborgerliga åligganden till det helas gagn och tillfredsställelse.» Och vicetalmannen (Schwan) yttrade i sitt tacksägelsetal å ståndets vägnar följande minnesvärda ord: »Vi samlades under de mest gynnsamma auspicier. Handel och all industri hade nått en hittills ej anad höjd. Större statsinkomster än någonsin tillförene. *Den oväntade välmågan alstrade öfverspända spekulationer;* dess följder blefvo penningbrist, misstroende och modlöshet. Handeln kände först de hemska verkningarne af en hittills i Sveriges annaler okänd kris och beklagligen just i främsta rummet den corporation, hvars ena representant inom detta stånd jag har äran vara. *Vingleriet kan ej urskuldas, än mindre försvaras.* Vårt bankväsende och vår kreditlagstiftning böra

dock rättvisligen bära skulden för större delen af det onda, som skett. En riksbank, som vår, tvingar den större handeln att söka behöfliga kapitaler i utlandet. *Den åt privatbankerna medgifna sedelemissionen skall* ock förr eller sednare, kanhända när vi minst vänta det, *störta oss i än större olyckor.* Såsom kändt är, var det endast regeringens kraftiga ingripande, på framställning af herr finansministern, under den nu tilländalupna riksdagen, som räddade oss från en stor kalamitet... För det gamla Borgareståndet och för hela landet blifver den 13 December en i all framtid oförgätlig dag. Det då fattade beslutet (om husegarnes valbarhet) är utan all fråga det vigtigaste, som inom något stånd blifvit tillvägabragt sedan vårt nya statsskick. Detta beslut är för Borgareståndet hedrande. Dess inflytande på ett älskadt fosterlands framtida öden kunna vi ana, men ej beräkna. De andra ståndens måste förr eller sednare följa vårt föredöme, och representationen slutligen blifva sannt nationel.» — Bondeståndets sekreterare sade i sitt stånd: »Så blef det då slut på den långa dagens arbete! Visserligen vardt den förhoppningarnes sol, som belyste dagens morgon, snart bortskymd af moln, hvilka ännu vid dagens afton icke hunnit skingras, men frukten af menniskans arbete gifver en högre makt; pröfningens och motgångens skola är nyttig, eftersom den tjenar till förädling.»

Läsaren behagade lägga märke till, att det var från denna den »långa» riksdagen (1856—1858) man har att datera samtycket till »Landsthings-institutionen» och »Husegarnes insläppande i borgareståndet» — tvenne mycket vigtiga händelser för Sveriges framtid. När *brukspatronerna* 1834 släpptes in i borgareståndet, grundlades visserligen de händelser, som culminerade den 8 Dec. 1865. Dessa patroner hade i allmänhet hvarken politisk bildning eller erfarenhet, men i landsorterna ett stort pecuniärt öfvertag, dels genom att sjelfva ega stora bruk, dels genom att disponera stora bolag. Uti borgareståndet, som begripligtvis hade stor vördnad för rikedom, spelade de med lätthet kaxar öfver alla småstadsrepresentanterna och fingo snart

majoriteten i ståndet. Thore Petré och Jonas Wærn styrde borgareståndet enväldigt, och som militären var dem obehaglig, så blef ock ståndet afvogt emot allt, som rörde arméen. Nu, 1858, bifölls insläppandet af »*husegare*» utan inskränkning. Med dem inkommo 1859 dels adelsmän som voro publicister, såsom Hierta, Ridderstad, Rosenqvist, dels publicister utan adelskap, sådane som Blanche, Lallerstedt o. s. v. Vi få snart se, hvad de herrarne uträttade — och 7 år derefter voro riksstånden samtliga tillintetgjorda. Att landsthingen blefvo ett annat underlag till demokratiens öfvertag i Sverige, är påtagligt. *Alla* följderna ha ännu icke hunnit inträffa, men de kunna icke länge uteblifva. »Då landsthingen, på bondkärra,» — skrifver mig en af mina vänner — »körde in i provinserna, begrepo bönderna till en början ej hvilken makt de der fått, och mången herreman invaldes då, men sedan de ruskat upp sig i ett eller två landsthing, tog de flesta bönders mest framstående egenskap, den medfödda instinkten för egen fördel, ut sin rätt, och så uteslöts vid valen den ene herremannen efter den andre, och framför allt adelsmännen. Karakteristisk är följande anekdot från en socken i Upland, der man utvidgat kyrkogården. Då denna var färdig, hölls (1868) kommunalstämma, om huru den skulle ordnas. I socknen fanns ett herresäte, en possession om några och trettio hemman, som egdes af en adelig familj. Egaren uppdrog åt kyrkoherden att på stämman anmäla hans önskan att få inköpa särskild grafplats på kyrkogården, för egarne till denna possession. Då steg en bonde fram och protesterade, med det tillägget: »Vi skola så ordna, att vi få *så lite adelsmän som möjligt i vår kyrkogård.*»

Alltså — icke en gång på kyrkogården!

Vi komma nu till kronprinsen-regentens styrelseperiod, som började under föga gynnande conjuncturer och fortsattes under ganska stora bekymmer, särdeles i följd af 1857 års penningkris.

Slut på åttonde delen.

945697

DL809
H4
v.7-8

[Hellberg, J.C.]
Ur minnet och dag-
boken om mina samtida

MAR 16 193. Bindery MAR 17 1937

945697 DL809
H4
v.7-8

THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY